گەشتێک بە نێو ئادالار ساهیلیندە ... ن: ئەمیر حەسەن پوور

[بۆ خوێند□ن□وەی ئەم با بەتە کلیکی ئێرەبکەن ....]

ئەدەب و سیاسەتی مشەخۆریی ... رزگار ئەسعەد کاکە

یەکێتی و پارتی کە هاتن نەك بەس سەدی بێخمەو تەلی کارەباو شۆفڵ و حەفارەو بنخانی کوردستانیان ئاودیو کرد، بەڵکو لەگەڵ خۆیاندا جەهالەت و تەماع و رق و کینەو شەری براکوژیی و تەفرەقەیان هێنا، رەسەنایەتییان لەناوبردو رۆژ دوای رۆژ بە جۆرەها شێوەی فەوزا و نایاسایی و کاری قێزەون مەسخی ئینسانییەتیان لەناو گەلی کوردا کرد، ئیتر جەهالەت شوێنی عیلم و رۆشنبیریی گرتەوە، کەسانی بەرژەوەندیخواز میکرۆبئاسا لێرەو لەوێ سەریانهەلداو جێیان بە گیانی دڵسۆزی و نیشتیمانپەروەریی لەق کرد، هەموو شتێیەکیان خستە ژێر ڕکێف و خزمەتی سەرەوەریی حیزب و ئامانجەکانی و کەسایەتییە دیارەکانی ناوی، ئەوەی تاوانی دەکرد بە ناوی کەسوکاری شەهیدان و بەرپرسیارییەتی حیزبیی جاوپۆشیان لێدەکرد، ئەوەش رقیان لێبووایە لە هەموو ماف و حەقێك بێبەشیان دەکرد، ئەم هەموو لارو لەوێرییە ئێستا دوای ئەم سێ دەیەی رابردوو بەرەنجامەکەی بە روونی دیارە، وەکو ئەو کۆشکە عیشوائییە وایە لەسەر ئەرزێکی فشەڵ دروستکرا بێت و بێ بناغە بێت، وردە وردە بەرەو ڕمان و داخوران دەچێت، لەم نێوەندەشدا بەناو رۆشنفکران و نووسەران و قەڵەم بەدەستانیشیان لە نێوان خۆیاندا دابەشکردو بەخشێەوە، کارەساتەکە لێرەوە سەر هەڵدەدات، ئیتر کێ دەبێت رێنمونی گەل بکات، کاتێك رۆشنبیران کەسانی حیزبیی و بەرژەوەندیخواز بن و موچەی ئینتیمای حیزبیی وەربگرن، ئیتر چ مەبدەئو بەهاو ئامانجێکی مرۆڤدۆستی و

نیشتیمانپەروەریی و دادپەروەریی و یەکسانی دەمێنێتەوە لە پێناویدا بکۆشن؟

ئیتر لەبەر گیرفان و ئیمتیازاتەکانی خۆیان کەی سەر ئەوەیان دەپەرژێت گۆرانی بۆ لێقەوماو و هەژارو دەربەدەرو مافخوراوان بڵێن؟ یان ئەدەب و هونەرێك پێشکەش بکەن دڵی دەسەڵات زویر بکات و ئیمتیازاتەکانیان بکەوێتە مەترسییەوە! لە کاتێکدا ئەگەر لە ناو هەر میللەتێکی زیندوودا ئەو فەوزایە بگوزەرایە ئەوا ئەدەب و هونەریی بەرگری سەری هەڵدەدا، گۆڕەپانەکەش دەبوو بە دوو بەرەوە:

ئەوانەی قەڵەمی دەسەڵاتن و ئەوانەش قەڵەمی گەلن، کەچی ئێستا دەبینین ئەو شێوازەی لە ڕۆژنامەکانی پەکیتی و پارتیدا بەکاردێت لە راپۆرت و چاوپێکەوتن و بابەت و ئەدەبیات و هونەر، هەر هەمان شێوازو جۆرە کە لە ڕۆژنامەکانی وەك کەلتووری زەمەن و پەڕاوی هاوڵاتیدا دەگوزەرێت، بگرە هەموویان سەروکلکی یەکن و وا تێکەڵ بوون و بەیەکدا چوون سەروبنیان لەیەك جیا ناکرێتەوە، بۆ ئەوەی هیچ هەڵوێست و جیاکارییەك لە نێوانیاندا هەبێت، بگرە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ هەموویان یەك سەرچاوەی داهاتیان هەیە کە نەوتی دزراوی هاوڵاتیانی کوردستانە، بگرە ئەوانەش سەرپەرشتی ئەو بڵاوکراوانە دەکەن نە ئەدیبن نە هونەرمەند نە کەسانی ئەکادیمی و شارەزان، بەڵکو لە باشترین باردا ڕۆژنامەنووسی سەقەتن کە هەر دوای ناو و رەسم و ناسیاوی و برادەرایەتی و گەعدە دەکەون، تەنانەت دنیابینی و ستایڵ و بابەتی نووسین و بەرهەمەکانیش هەر چوون یەکن، جا بۆ نموونە گەر ڕۆژنامەکە چ بەناوی چاودێرەوە بێت یان ئاژانس ئەوا خوێنەری زیت و وریا باش ئەم پەتپەتێن و گەمانە دەزانێت! بەڵام کەم کەس هەن تێکەڵاوی ئەو گەڵەلاوزە نەبووبن و پاکێتی خۆیان پاراستبێت وەك کەسایەتی حوسێن عارف و محەمەد عومەر عوسمان و چەندانی تر، دیارە ئەو بێدەنگیەشیان جۆرێکە لە ناڕەزایی.

ئەگەر چاو بە مێژووی نوێی هەموو گەلانی دنیادا بخشێنین هەرگیز ئەوە نابینینەوە کە لە کوردستانی باشوور دەگوزەرێت، ئەو هەموو تیرۆرو گەندەڵیی و واستە و بێ یاسایی و کەربازاڕییە لە چ شوێنێکی دنیادا دەگوزەرێت؟ گەر دڵسۆز بوونایە لە سێ دەیەی رابردوودا کێشەی کارەباو ئاو و ڕێگاوبان و بێکارییان چارەسەر دەکرد، خۆ کوردستان هەر چەند میلیۆنێك دانیشتووی هەیە و وەك وڵاتی چین نییە یەك ملیارو سێ سەد ملیۆن هاوڵاتی بن! چ حوکمەتێك لە دنیادا ڕێ بە دەڵاڵەکانی دەدا دەرمانی ئێکسپایەرو زەهراوی بە هاوڵاتیان بفرۆشن تا بمرن؟ گەر قسەش بکەین دەڵێن ئەوانە نەوەزای شۆڕشگێڕەکانی شاخن

که پێڵاوی لاستیکیان له پێدا بوو، مافی خۆیانه تەندەرەکانی دەرمان و جگەرەو قیرتاوکردن و هەموو شتێك بۆ ئەوان دەربچێت، تاکار دەگاتە ئەوەی ئاسمانی کوردستانیشیان فرۆشتووە بە کۆمپاکانی فڕۆکەوانی و بورجەکانی مۆبایل و ئینتەرنێت، ئەسەف لەوەدایە لەماوەی سێ دەیەی ڕابردوودا جیلێك گەورەبووە گۆشکراو بەو تێگەشتنە، هەر هەڵپەو پەلاماری زیاتری بۆ خۆی هەبێت و گوێ بە هیچ ڕێساویاساو داب و دادپەروەرییەك نەدات، هەمووی ئەو دروشمەی بەرزکردووەتەوە کە دەڵێت:

ئۆخەی ئۆخەی هەر کەس بۆ خۆی، ئیتر ئەوە ئاگرە سوورەیەو ئەمڕۆ لەو بە دوورە و سبەینێ شوێنە هەستەوەرەکانی گیانی داغ دەکات، تا سەر ئێسقان قەیران دوای قەیران خوێنیان دەکات بە ئاو، تازە کار لە کار ترازا کێ دەتوانێت ڕێڕەوی سەقەتی 30 ساڵ گەوجێتی و ستەم راست بکاتەوە، ئیتر ئەم بارە سەختە ڕۆژ دوای ڕۆژ باری سەر شانی نەوەکانی داهاتوو گرانتر دەکات و ڕووبەڕووی چەندان دەردو کێشەو قەیرانی بێ چارەسەریان دەکات، کوا دڵسۆزێك یان دانیشمەندێك ئەم حەقیقەتانەمان بدات بە گوێداو لە دەوری کۆبینەوەو پێکەوە هەوڵی چارەسەر بدەین؟ هەر بۆ نموونە ئەوەی دەبێتە ئەندام پەرلەمان هەر لەسەرەتاوە بە 4 دەفتەر دۆلار دەمی چەوردەکەن و قوڵو قەپی پێدەکەن، ئەوەش کە لە بنی بنەوەیەو هیچ مافێکی نییە پلیشاوەتەوەو کەس گوێی لێناگرێت، ئیتر کوا ڕێگەچارە، کۆمەڵێك کەسی ناحاڵی سەنتەری بە ناو ڕۆشنبیرییان کردووەتەوە بۆ ئەوەی خۆیان بزانن مانای ڕۆشنبیریی چییە؟ ناوبەناو لیرەو لەوێ ئەوەی ڕۆشنبیری راستەقینە بوون پەرەی عومریان هەڵدەوەرێت و کەس پێی نازانێت، ئیدی کەس نابێت شوێنیان پڕ بکاتەوە، بەم جۆرە کۆمەڵگا دەبێت بە لەوڕگایەکی ترسناك و تاریك و بە کەس سەرەداوی راستی نابینرێتەوە.

تا سەرتان لەوە زیاتر نەیەشێنم و بیرم نەچێت کە ئەوەی مەبەستم بوو و هەوێنی ئەم نووسینەم بوو بریتی بوو لە چەند تێکستێکی جوانی شیعریی کە لە ماڵپەڕی دەنگەکان دا لەم ماوەیەی دوایدا بەرچاوم کەوتن و شادمانیان کردم، هەرچەندە دەنگەکان بزرن بەڵام کاری نایاب و جیاواز لە دوورەوە دیارە، وەك دەقەکانی: (بۆ هاریش دە ستي لە کوشتني گوێدا هە یە، ئێو پرتۆوبڵۆڵیێت لێچیێ؟، ئێمە لە مێژە مردووین هاوڕێ)…هتد، ئەوا زوو تێدەگەین چۆن بە بێدەنگی شیعر شۆڕشی خۆی دەکات و هیچ پێویست بە هات و هاوارو ناوو ناوبانگ ناکات، ڤێجا ئەگەر بەس ئەم دەقانە لە رووە جیاوازەکانی شیعرەوە بەراورد بکەین بە زۆربەی شیعرە زۆروبۆر و سادە و دووبارەکانی کە

ڕۆژانە میزاجمانی پێ تێکدەدرێت ئەوا زوو دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە چۆن ئەم نموونەیە بە زەقی باری شێواوی سەرجەم بوارەکانی تری ژیانی کۆمەڵگا دەنوێنێت و شیکار دەکات، ئەوسا دەزانین چ گەندەڵییەك لە پشت ناوزەدکردنی ئەو کەسانەوەیە بە شاعیرو بڵاوکردنەوەی شیعرەکانیانە، ئیتر منیش دەبێت لەگەڵ ئەو کەسانەدا بڵێم با کەمێك پشوو بدەین لە زەمەنێکدا و چی تر شیعری تێدا نەنووسرێت، تا هیچ نەبێت زیاتر بەرەو دواوە پاشەکشە نەکەین..

مامۆستا مەریوان مەسعود .. ئەرێ هەربەڕاستی، ئەم پڕۆژەیە هی جەنابتە !؟

دکتۆر: مەولود ئیبراهیم حەسەن/ ٢٦/٦/٢٠١٩- هەولێر

بۆ ئەوەی ڕاستییەکان ون نەبن .

بەڕێزان ..زیرەکدەستان و خوێندەوارانی خۆشەویست برای بەڕێز(مەریوان مە سعود) ڕۆژی ١٢/٦/٢٠١٩ لە لاپەڕەی فەیسبوکەکەی خۆی بۆ بۆنەی درچوونی کتێبی–حەسەن زیرەک ..چریکەیەک بۆ شادی – ئەم هە واڵەی بڵاو کردەوەو تێوە (حەسەن زیرەک لە کتێبێکی نوێدا – مەریوان مەسعود –ئەمڕۆ... کتێبی (حەسەن زیرەک ..چریکەیەک بۆ شادی)، کە یەکە لە پڕۆژە گەورەکانی ژیانم وئامادەکردن وسەرپەرشتی لە لایەن بەندەوەیە...لە چاپخانە گەڕایەوە ...یەکێکە لە سەرچاوە پڕزانیاریەکان لەسەر زیرەک...١٠٨٠لاپەڕەی قەبارەگەورەوبەچاپیکی ناوازەوموجەلد دەرچوو...لە سەر ئەرکی هاوڕێی بەڕێزم د. هە ڤال ئەبوبەکر پارێزگاری سلێمانی چاپکراوە . هە موو ئازیزان بانگهێشت دەکەم لە یادی حەسەن زیرەک لە سەعات ٦ی ئێوارەی ڕۆژی ٢٦/٦/٢٠١٩لەناو جەرگەی سەرای سلێمانی ئامادەبن ونوسخەی خۆتان بەدەست بێنن...دوایی گلەیی نەکەن و هە مووتانم خۆش دەوێت ...لە شاری هە ولێرودواتر ئەگەر خوایاربێت، لە شاری بۆکان-یش مەراسیم بۆ کتێبە کە دەکەین .) لەگەڵ ئەم هە واڵە دوو وێنەی بەرگی کتێبەکەی

داناوە .

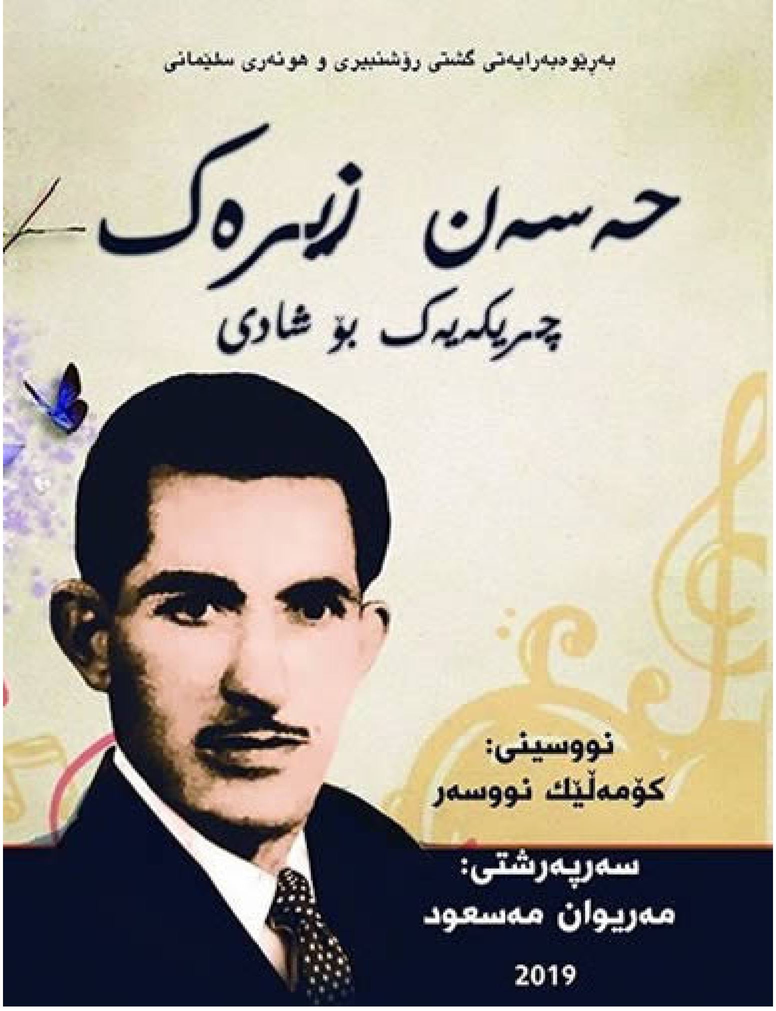

سەرەتا..

ساڵی پار چەند ڕۆژێک پێش ئەوەی یادی ساڵفەوتی هونەر مەند (حەسەن زیرەک) بکرێتەوە ، برای بەڕێز مامۆستا (سەرکەوت ئەمین) پەیوەندی کردوو فەرمووی دکتۆر تۆ بانگهێشت کراوی بۆ یادی زیرەک و یەکێکیشن لە و کەسانەی بە م بۆنەیەوە ڕێزتان لێ دەگیرێ . ، لە بەڕێوە بەرایەتی ڕۆشنبیریی و هونەرو وەرزشی سلێمانی من ڕاسپێردراوم ئاگادارت بکەمەوە .) هه واڵێکی زۆر خۆش بوو، بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیریی و هونەری سلیمانی بۆ یادێکی گەورەو شایستە یادی زیرەک دەکاتەوە و زیرەکدۆستان کۆدەبنەوە و منیش بانگهیشت کراوم .زۆر دڵخۆش بووم ، بەداخەوە دواجار بە هۆی باری تەندورستیمەوە بۆم نەکرا ئەو ڕۆژە لە شاری سلێمانی و لە خزمەت زیرەکدۆستانبم . ئەمڕۆژە یەکێک بوو لە ڕۆژە ناخۆشەکانی ژیانم ، کە نەمتوانی ئامادەبم . پاشتر بەدرەنگەوە چوومە سلێمانی بۆ ئەوەی سوپاسی بەڕێزان بکەم کە بەرامبەر بە ئەمە لوتفیان نواندووە و لە بەڕێوە بەرایەتی ڕۆشنبیری و هونەر ی، بۆ یەکەمجار لە نزیکەوە برای بەڕێز بە ڕێوە بەری گشتیی ڕۆشنبیریی مامۆستا (بابەکر دڕەیی

) م بینی، بینیم پیاوەکی خاکی و شارەزاییەکی زۆری لە ژیان و هونەری زیرەک هە یەو بەڕێزەکی زۆرەوە سەیری کەسایەتی و هونەری زیرەک دەکات ، هە ر لەو یەکتر بینینە گوتی: ساڵی داهاتوو بە شێوەیەکی باشتر لە ئەمساڵ یادی دەکەینەوە .

هە واڵێکی و فرسەتەکی جاک بوو بەمن و گوتم : بەڕێز مامۆستا پرۆژەیەک هە یە دەکرێ چاپی بکەین؟ گوتی ؛ پرۆژەی چی ؟ گوتم ..چاپکردنی چوار کتێبە کەمن دەمێکە دەمەووی چاپیان بکەم و بۆم نەکراوە .گوتی: کتێبەکان چیین؟ گوتم : جوار کتیبەو یەکەمیان – چریکەی کوردستان – ەکەی حەسەن زیرەک خۆیەتی کە ساڵی ١٩٦٦ جاپکراوە .

دووەمیان : دووبەرگی کتێبی – حەسەن زیرەک وهە ندێک لە بەسەرهاتەکانی – جەلالی میرزاکەریم خۆشناوە ، کە چوار ساڵ لە نزیکەوە لە گەڵ زیرەک ژیاوەو بابەتی زۆر گرنگ و جوانی نووسیوە .سێیەم : کتێبەکەی خۆمە – ساواک بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت ؟ – گوتی: زۆر باشە بە زووترین کات بیانهێنە و سەرچاو چاپیان دەکەین . ئەو ڕەزامەندیەی زووەو ئاسانەی مامۆستا بابەکر دەرەیی بە چاپکردنی کتێبەکان بۆمن خۆشیەکی تر بوو ..بۆ وێنە ! من ١٦ ساڵە بوو هە وڵمدەدا ئەم چوار کتیبە بەیەکەوە چاپ بکەم ! بەداخەو بۆم ڕێکنەدەکەوت . ساڵی ٢٠١٢ کە کتێبی -ساواک بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت؟ – لە دەزگای بەدرخان بەیاری چاپکردنی درا ، داوام لە (دەزگای بەدرخان) کرد هە رچواریان پێکەوە چاپ بکات ؛ بەداخەو بەهوی کەمتوانایی دارایی گوتیان دکتۆر ئێستا بۆ مان ناکرێ . دواتریش چەند جارێک و لە چەند شوێن و لە گەڵ چەند بەڕێزێک هە وڵمداوە سەرکەوتوو نەبووم . کە گەڕامەوە هە ولێر بەزووترین کات و بە جوانترین شێوە هە رچوار کتێبم کۆپی کردوو لە گەراج وبە تەکسی بە برای بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی ڕۆشنبیریی سلێمانی جەنابی (بابەکر دەرەیی) م ناردوو ..ئەم نامەیەشم بە دەسخەتی خۆم بۆ نووسی :(سڵاو مامۆستای خۆشەویست بابەکر دەرەیی – هیوادارم شادو ئاسودەبن وسڵاوم بە تەواوی مامۆستایانی خۆشەویست ..- برای بەڕێزم ئەوە کۆپی هە رچوار کتیبم بۆناردن ، ئەگەر بتانەوێ بە ساڵی داهاتووکارێکی نەوازە بۆ یادی زیرەک بکەین.. لەوە باشترنابێت ئەم کتێبانە چاپ بکەین . برام ئەگەر کتێبەکەی منتان پێ زیاد بوو، قەیناکا تکایە ئەوانی تر چاپ بکەن ،ئەگەر بەیاری دواجارتان دا بە چاکردنیان تکایە ئاگادارم بکەنەوە ، من خۆم دەمەوێ سەرپەرشتی چاپ و پیشەکی وەڕوونکردنەوەیان

بۆ بنووسم. – سڵاوی دووبارە – براتان مەولود ئیبراهیم حەسەن – ١٧/٨/٢٠١٨ هه ولێر)کۆپیەکەی ئەو نامەیەم لایە.

ئەو بڵێم کە بەڕێز بەڕێوەبەری گشتیی ڕۆشن□بیریی هه رئەوڕۆژە گوتیان دکتۆر بۆکاروباری چاپکردنی کتێبەکان وبەدواداچوونی پەیوەندی بە کاک(مەریوان)ەوە بکەن. من جاری یەک□م بوو لە نزیکەوە مامۆستا مەریوانیشم دەبینی، ژمارە موبایلەکانمان گۆریەوە .
لە وماوەیەدا چەندجارێک بە هۆی ماسنجەرو موبایلەوە بۆ سۆراغی کتێنەکان پەیوەندیم بە بەڕێز مەریوان مەسعودەوە دەکرد !بەداخەو هه ستم کرد کاک مەریوان هه ڵسو کەوتی جۆرێک خۆ تەریکگرتنی پێوەیە ودەیەو□ ب□ب□ من کارەکان بکات ! بۆ ئەوەئ بە برایانە ئاگاداری بکەمەوە ئەو نامەیەم لە ڕۆژی ٢٣/٢/٢٠١٩ بۆ مامۆستا بابەکر دڕەیی و کاک مەریوان نووسێ :(سڵاو مامۆستای بەڕێززۆر سوپاس بۆ وەڵامەکەت ودەست و چاوتان خۆش بێت، بەو هیوایەی دوجار کارێکی جوان و شایستە دەربچێ و هه موو لایەک شانازی پێوە بکەن.

دەستی برای بەڕێزم مامۆستا بابەکرخۆش بێت بۆ نووسینی پێشەکیەکەی و بۆ جەنابیشت هه رنووسێنێکی بە پێویستی دەزانی وپێت باشە .زۆر سوپاس کە دیدارەکەتان داناوە وکتێبەکان بە وێنەکانەوە وەک خۆی لاپەڕەسازیی دەکەن و فارسیەکانیش چاککراون، ئەمانە هه مووی دڵخۆشیان کردم .ئەگەر کتێبەکە تەواوبووئاگادارم بکەنەوە من دێمو دواجارزۆر بە پێویستی دەزانم پێش ناردن بۆ چاپکردن کتێبەکان ببێنم . جارێکی تر سوپاس بۆ هه موولایەک . گیانەکەم بەڕێزتان دەزانن من ئەوە زیاتر لە سی ساڵە دووبەرگەکەی میرزاکەریمم هه ڵگرتووە و نزیکەی بیست ساڵیشە کتێبەکەی زیرەکم لایە و دەساڵێش دەبێت من لێکۆڵینەوەی – ساواک بۆچی زیرەکی کوشت – م نووسێوە . ئێستاش دوو کتێبی ترم کە چاپ نەکراون لە سەر زیرەک نووسیوە ، لە ماوەی رابردوو چەند جارێک هه وڵم داوە ئەم چوار بەرگە چاپ بکەم لە ژێر ناوی – بەرەو زیرەکناسیی – هه رلە کتێبەکەش پێشەکی تێدایە بەناوی – زیرەکناسیی – واتە من بە لێکۆڵینەوە تەمەنێکە خەریکی ژیانی زیرەکم و تا ئێستا چەندین چاو پێکەوتنی ڕدیۆیی وت□ل□قزیۆنی و ڕۆژنامەیی ل□ بارەوە کردووە ، واتە کارکردنی من لە سەرژیانی زیرەک بە پڕۆژەو لێکۆڵینەوەیە .

دەمێکە ئاواتەخوازی کارێکی ئاوابووم .زۆر سوپاس کە دواجار مامۆستا بابەکر پێشنیارەکەی ئێمەی قبوولکردووخستیە بواری کارتێداکردن . بە بوونی ئێوەی بەڕێزیش کارەکە دەوڵەمەند تر بوو.

خۆشحال دەبن بە هه موو کارێکی شیاوبە هونەور مەندێکی گەورەوهونەری کوردیمان . بکەین …شادو سەرکەوتووبن و ڕێزو سڵاوم بۆ جەنابت و کاک هونەرو مامۆستا بابەکری بەڕێزکە ڕێزامەندیی ئەو بەڕێزەوەک بەرپرسەک گیانی بۆ بەرکارەکە ی هه موومن کرد ..تەمەندرێژوبەختەوەربن هه میشە ..براتان مەولود)

من هه ر نامەیەکم دەنووسی بۆ مامۆستا بابەکردەڵەیی بەڕێوەبەری گشتیی ڕۆشنبیریی وکاک مە سعودم دەنووس، نازانم تا چەند مامۆستا بابەکر ئەم نامانەی دیون !!کاک مەریوان وەڵامی ئەم نامەیەی نەدایەوەو هه ر هه والێکی کتێبەکەشم لێ دەپرسی بە جۆرێک وەڵامی دەدایەوە زۆر ناڕوون بوو . بۆ نموونە :

من ڕۆژی ١٣/٢/٢٠١٩ هه والی کتێبە کە دەپرسم ! مامۆستا مەریوان ئاوا وەڵامم دەداتەوە (مەریوان مەسعود :وەڵا دکتۆر گیان دیزاینی تەواوبووە لە هه فتەی ئەخیرە ،لەوانەیە لەم یەک دوو ڕۆژە بینێرین بۆ ایران بۆ چاپ .)

-١٣/٢- لەوانەیە لەم یەک دوو ڕۆژە بینێرین بۆ ایران بۆ چاپ –

لە ٥/٣/٢٠١٩ پاش ٢٢ ڕۆژ من دەمەوێ بچم بۆ سلێمانی و هه والی کتێبەکانم لە کاک مەریوان پرسی ؟ کاک مەریوان مەسعود ئاوا وەڵامم دەداتەوە :(سڵاو کاک دکتۆر بۆ خێر بێیت ، بەس هێشتا نەگەڕاوەتەوە لەوانەیە لەدوای یەک شەممە بگەڕێتەوە ، هه رکاتێ هاتی بەخێر بێی.)

-٥/٣- هێشتا نەگەڕاوەتەوە لەوانەیە لە دوای یەک شەممە بگەڕێتەوە –

من لە ڕۆژی ٨/٣/٢٠١٩ بۆ کاک مەریوان دەنووسم ، بەیانی دێم بۆ سلێمانی . مامۆستا مەریوان ئاوا وەڵام دەداتەوە : (بۆ کتێبە کە هێشتا تەواو نەبووە و وەعدەوایە هه فتەی داهاتوو تەواو بێ)

-٨/٣- بۆ کتێبەکە هێشتا تەواو نەبووە و وەعدەوایە هه فتەی داهاتوو تەواو بێ -.

من لە ٢٤/٣/٢٠١٩ دەپرسم کتیبەکە گەیشتە کوێ ؟ مامۆستا مەریوان بەدرەنگەوە ئاوا وەڵام دەداتەوە: (مامۆستا شەوباش ببورە مەشغولم. بەس کتێبە کە هه مووی تەواو بووە و تەنیا بەرگی ماوە ئەویش تەواو بێت دەینێرین بۆ چاپ).

-لە ٢٤/٣/٢٠١٩ کتێبەکە هه مووی تەواو بووە وتەنیا بەرگی ماوە ئەویش تەواو بێت دەینێرین بۆ چاپ –

من لە ٢٨/٣/٢٠١٩ چوومە سلێمانی و بەقسەی مامۆستا دەبوایە کتێبەکە لە بەرگ بە بەرگ تەواو بووبێت ، کەچی نە بەرگی تەواو ببوو نە وتاری بەڕێز بەڕێوەبەری ڕۆشنبیریی گشتی مامۆستا بابەکر دەڵەیی و نە نووسینەکەی مامۆستا مەریوان خۆی لە گۆڕێ لاپەڕەکانی تر نەبوون ،

من پێم خۆش بوو کتێبەکە بە تەواوی ببینم و دوا لاپەڕەسازیی و بەرگ بزانم چۆنە ! کارم بەوە نەبوو بەڕێزان چی دەنووسن ئەوان خۆیان دەزانن چی دەنووسن هه رتەنیا بۆ ئەوەم بوو دوا ئامادەکردنی پڕۆژە کە ببینم ، بە پێداهاتنەوەی چوار بەرگەکەی خۆم دوو شەو مامەوە ئەوە جاری چوارەمم بوو من تەنیا بۆ کاری ئەم پڕۆژەیە دەچوومە سلێمانی هه رجارەی شەوێک و دوو شەو دەمامەوە . بەداخەوە مامۆستا هیچ جارێک وای نەکرد من دوا بەرگ و تەسمیم ببینم .

ئەگەر سەرنج بدەن لە – لە وانەیە لەم یەک دوو ڕۆژی تر دەینێرین بۆ چاپ بۆ ایران-ی ڕۆژی ١٣/٣ولە گەڵ – تەواوبووە دەینێرین بۆ چاپ لە ڕۆژی ٢٨/٣/٢٠١٩ دا کە ٤٥ ڕۆژی نەوانە ! !
دواجارلە ١٢/٦/٢٠١٩ کە کاک مەریوان هه واڵی چاپکردنەکەی بڵاوکردەوە ، نووسی :(ئەمڕۆ..کتێبی (حەسەن زیرەک..چریکەیەک بۆ شادی) کە یەکێکە لە پڕۆژە گەورەکانی ژیانم و ئامادەکردن و سەرپەرشتی لە لایەن بەندەوەیە ..لە چاپخانە گەیشتەوە ..) من ئەو ڕۆژە لە سلێمانی بووم ، بە تەلەفۆن داوام لە کاک مەریوان کرد دانەیەکم دەست بکەوێ ، فەرموویان(تەنیا یەک دانە لە چاپ درچووە ، لە ڕۆژانی دادێ دانەیەکت بۆ دەنێرم!!) سەیرکە دەنووسێ – لە چاپخانە گەیشتەوە – هه روەها ئامادەی بڵاوکردنەوەیەتی داوا لە خۆشەویستەکانی دەکات ئامادەبن و بێ بەش نەبن . کەچی من دانەیەکم دەست ناکەوێ ؟ گوتی لە م ڕۆژانە بۆت دەنێرم ، نەینارد ! من داوام لە برایەک کرد لە سلێمانی دانەیەکم بۆ پەیدا بکات ؛ ئەویش هه ردوای لە مامۆستا مەریوان کردبوو ! لە وەڵامدا گوتبووی ؛(دابەشی ناکەین تا ڕۆژی ٢٦/٦/٢٠١٩ .) وەک دەبینن لە هه موو قۆناخەکانی کارکردن لە چاپکردنی ئەم پڕۆژەیە ، کاک مەریوان بە جۆرێک هه ڵس و کەوت دەکات کە پڕۆژەکە شیر حەلالی بەڕێزیان بێت و من هیچ پەیوەندیەکم بە پڕۆژەکەوە نەبێت ! برای بەڕێز بۆچی ؟؟.

بەڕێزان زیرەکدۆستان ..ئەوە دەزانن کەمترین مەرجی بوونی پڕۆژە ئەوەیە کە ١.-پلانی دیاری کراوی هه بێت ٢.-ماوەی دەستنیسانکراوی بۆ داندرابێت ٣.- بەردەوام کاری بۆ بکریت ٤.- ئەنجامەکی دیاری کراو لە بەرچاوبێت .
مامۆستا مەریوان زۆر بە ڕوونی دەنووسێ : کتێبی (حەسەن زیرەک ..چریکەیەک بۆ شادی)کە یەکێکە لە پڕۆژە گەورەکانی ژیان و ئامادەکردن وسەر پەرشتی لەلایەن بەندەوەیە..) ئێستا ئەگەر ڕاستە پڕۆژەی ژیانی مامۆستا یە ، من ئەم پرسیارانە دەخەمە بەرچاوی ئەو بەڕێزیان و چاوەڕێی وەڵامی کاک مەریوان دەبین.

یەکەم : ئەگەر پڕۆژەی ژیانتە بۆچی ساڵی پار چاپت نەکرد ؟ یان بۆچی بڵاوت نەکردەوە کە ساڵی داهاتوو – ئەم پڕۆژەیەی ژیانت – دەکەیە دیاری بۆ ئەوانەی کە خۆشت دەوێن ؟
دووەم:ئەگەر پڕۆژەی ژیانتە ، تا ئێستا لە هیچ یەک لە دەزگا میدیاییەکان هە واڵی ئەم پڕۆژەی ژیانتەت بڵاوکردووتەوە پێش ئەوەی پڕۆژە ئامادەکەی ئەمڕۆ لە ڕۆژی ١٧/٢/٢٠١٨ بیتە بەردەستت؟
سێیەم:ئەگەر پڕۆژەت بۆ هونەرمەند حەسەن زیرەک هە یە..تا ئێستا چەندو نووسین وتارو لیکۆڵینەوەو کتێبت بۆ نووسیوە و بڵاوکردووتەوە ؟
چوارەم : تا ئێستا چەند چاوپێکەوتنی ڕادیۆیی و تەلەفزیۆنی و ڕۆژنامەیی و گۆڤارو سایتە ئەلیکترۆنیەکانت لە گەڵ کراوەو چەنت باسی زیرەک کردووە ؟
پێنجەم : بۆ ئەم پڕۆژەیە چاوپێکەوتنت لەگەڵ چەند لەو بەڕێزانە کردووە کە ئاگاداری ژیانی زیرەک بوون و لە نزیکەوە لەگەڵی ژیابوون ؟
شەشیم ؛ چەند کۆڕو سمینارت بۆ ئەم مەبەستەو پڕۆژەکەت ! گێڕاوە ؟
برای بەڕێز مامۆستا مەسعود ..ڕاستیەکە ئەوەیە کە – پڕۆژە گەورەکەی ژیانت- ئەو کاتە دەستی پێکرد کە چوار بەرگە کتێبەکەی ئەمەت بۆ ئامادەیی هاتە بەردەست .ئەو چوار کتێبەی کە بناخەی – پڕۆژەی بەرەو زیرەکناسیی – ئەمە بوو ، ئەو پڕۆژەیە لای ئێمە مێژووەکی دریژی هە یەو دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ٢٠١٠ کە لە م ساڵە بەدواوە من نووسینەکانی خۆم دەربارەی – هونەرمەند حەسەن زیرەک – بۆ ئەلقە لە (هە فتەنامەی بەدرخان) بڵاوکردەوەو یەکەم ئەلقە لە ژمارە ١٤٢ی ڕۆژی ٨/٦/٢٠١٠لە ژێر ناوی (حەسەن زیرەک ژیانێک پڕاوپڕ لە داهێنـان ، لەوانلەو لەدەربەدەری !؟) کەوتە بەر چاوی خوێندەواران و زیرەکدۆستان . ئەم بابەتە پڕۆژەی کتێبێکە هێشتا وەک کتێب بڵاو نەکراوەتەوە .چونکە کتێبی (ساواک بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت ؟) لە چاپکردنـدا پیشکەوت .ئەوە جگە لەوەی کە لە دوساڵ لەوە پێش کتێبی (زیرەک هونەرمەندێکی ئەفسانەیی) م نووسی کە ئەم کتێبە زیرەک بۆ منداڵان دەناسێنێ و نیازوایە وێنەکانی دەستکردی هونەرمەندێک بێت .

ئێستا داوا لە مامۆستا مەریوان دەکەم لە گوگل و یوتیوب دا بەدوای نووسین و ڤیدیۆی چاوپێکەوتنەکانم دا بگەڕێ ، کە لە بارەی زیرەکەوەن و بابزانە چی هە یەو چی دەبێنێ ؟ . چۆن من بەدوای بابەتەکانی ئەوەداگەڕام تەنیا هە واڵی – پڕۆژەی ژیان- تانم دۆزیەوە . ئەو پڕۆژەیەش – داگیرکراوو شێویندراوی پرۆژەی – بەرەو

زیرەکناسیی – ئێمەیە . من کە ئەو کتێبانەم باسکرد بەڕێزتان جگە
کتێبەکەی من ، نەک نەتخوێندبوونەوە هه رناوێشت نەبیستبوون !
چونکە ئەگەر خوێندبووتان□و□ خاون پڕۆژەبان ، ئەوا ئەو کتیبانە
زۆر پرزانیارین و ئێوەش ڕۆژنامەنووس و هونەرمەندو نووسەرن ،
حەتمەن کارێکتان لەسەر دەکردن و زانیاریەکتان لێ هه ڵدەوێنجان!
بڵاوکردنەوەی هه واڵی چاپبوونی کتێبە نەوازەکە :
ئەگەر هه رکەسێک ئاگاداری سەروبنی مەسەلەکە بێت ، ئەوا چاک
دەزانێ کە ئەو پڕۆژەیە پڕۆژەی گەورەی ژیانی ئەو بەڕێزە نیە و
مافی ئەو بەڕێزە لەو پڕۆژەیەدا تەنیا – سەرپەرشتی کردنی چاپ بوو
– مافی ئەوەشی هه یە نووسێنێک بنووسێ ، خۆئەگەر نووسین و
لێکۆڵینەوەشی لەبارەی زیرەکەوە هه بوا دەیتوانی ئەویش بڵاوی
بکاتەوە .ئەوەی ئەو بەڕێزە کردوویەتی ناحەقیەکە بەرامبەر بە
پڕۆژەکەی ئێمە. چۆن جگە لە بیرۆکەی پڕۆژەکە من خۆم کتێب و
لێکۆڵینەوەم لەناو پڕۆژەکە دایە و خۆم لە نامەکەدا بۆ بەڕێز
بەڕێوەبەری گشتیی ڕۆشنبیریی مامۆستا بابەکر نووسیومە من خۆم
دەمەوێ سەرپەرشتی چاپی بکەم و پێشەکی بۆ بنووسم ! ئاخر من خۆم
هێشتا زیندووم بۆچی بەڕێزێک بەم شێوەیە پڕۆژەکەم لەبارببات ؟!
ئەوا جگە لەوەی کە ئەم ناحەقیەی بەرامبەر بە ئێمە کردووە ،
سەیرکەن چ□ن خۆی کردووە بە خاوەنی تەواوی پڕۆژەکەو بە ڕاناوی (
من) قسە دەکات و هیچ هێمایەکی بۆ بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی و
بەڕێوە بەڕایەتیەکە نە کردووە و خەریکە کتێبەکە بەسەر ئەوانە دا
دەبەخشێتەوە کە خۆشی دەوێن . باشە مامۆستا مەریوان چاک دەزانێ
ئەگەر من پێشیازم نەکردبوایەو بەڕێز بەڕێوەبەرێ گشتی ڕؤشنبیریی
ڕەزامەندی چاپکردنی دەرنەبریبوایە ! ئێستا پڕۆژەیەک هه بوو بە
ناوی – پڕۆژەی ژیانم – ی مامۆستا مەریوان ؟؟.

لە کۆتاییدا :
ئەوەی ڕاستی بێت من کە داوام لە بەڕێز مامۆستا(بابەکر ذڕەیی
)کرد ئەو پڕۆژەیە چاپ بکات.. هێندە گەرم و بە دڵسۆزی و بەڕێزەوە
رەزامەندی دەربڕێ زۆر شادی کردم و منیش بە هه مان شێوە کتێبەکانم
خستە بەردەست وبۆیە بەهیچ شێوەیەک چاوەڕێ نەبووم ئەنجامێکی ئاوای
لێبکەوێتەوە ، ئێستا ش داوا لە بەڕێزیان دەکەم کە هه رچوار کتێبی
کۆپی کراوو سیدی کتێبەکانم پێبدەن و من لە داهاتوودا پڕۆژەی خۆم
دەژێنمەوە و بەردەوام دەبن لە سەر پڕۆژەی زیرەکناسیی خۆم .

هه لەیەکی هونەری :
من تا ئێستا ٢٦/٦/٢٠١٩کتێبە جاپکراوەکەم نەدیوە ، بەڵام؛ وەک باس

دەکەن بە دوو بەرگ و ١٠٨٠ ڵا پەڕە چاپکراوە ، واتە کتیبەکان وەک ک□ بەرھەمی نووسەرێک بن ئاوا چاپکراون ! ئەمانە کتێبی جیا جیان و ھه رکتێبە سەربەخۆی خۆی ھه یەو پیویست بوو ، کەسایەتی نووسەرو کتێبەکان بپارێزراوبان و ھه رحەوتیان بە پاکێتێکی حەوت کتێبی بڵاوبکردایەتەوە ، چۆن کتێبی زیرەک جیایە لەگەڵ ھی میرزا کەرێم و میرزا کەریمیش لە گەل من و ھه روەھا ..

دواجار لە دڵەوە پێرۆزبایی لە خوێندەوارو زیرکدۆستان و ڕوح زیرەک دەکەم ، بە بۆنەی دەرچوونی ئەم کتێبانە – لە گەڵ ھه مووئەم ناھه قیە –ش کە بەرامبەر بە ئێمەو پڕۆژەکەمان کراوە و سوپاسئ ھه موو ئەو بەڕێزانەش دەکەم کە بە دڵسۆزیی و ھوشێاریەوە بە ھه رشێو□ یەکبۆیان دەکرێت خزمەت بە ھونەرو کەسایەتی زیرەک دەکەن ..

...خوێندنه‌وه‌یه‌ك بۆ ئیشقی سافی هیرانی شاعیر سه‌ردار جاف

شاعیری (ته‌سه‌وف و خواپه‌رستی) و (خۆشه‌ویستی و ئیشق) ی دولبه‌ر ده‌ست و په‌نجه‌یه‌کی دیار و دره‌وشاوه‌یه له نێو ئه‌ده‌بی کلاسیکی کوردی و ناکرێ که باس له شیعری کلاسیکی بکرێ که‌سێکی وه‌ك ڕه‌وانشاد سافی هیرانی له یاد بکرێ، ته‌نانه‌ت له نێو هونه‌ری میلۆدی کوردیشدا وشه‌کانی ده‌بریسکێنه‌وه، بیر و هزرێکی به‌رفره و ده‌وڵه‌مه‌ندی ئه‌وین و ئیشق و سوتان و پوکانه‌وه بۆ دولبه‌ره‌که‌ی، وشه‌کانی له نێو ئاوازی کوردیدا ڕه‌نگینتر به ده‌رده‌که‌ون و ئه‌م بواره‌ی ده‌وڵه‌مه‌ند کردووه، بیری و خه‌یاڵی ئێمه‌ی هه‌میشه بۆ لای خۆی ڕاکێشاوه بێ ئه‌وه‌ی هه‌ست به خۆمان بکه‌ین، ((ئه‌ی موتریبی حه‌ریفه)) ی ڕه‌وانشاد تایه‌ر تۆفیق له خه‌یاڵدانی سافی هیرانییه‌وه هه‌ڵقوڵابێ ئه‌وا ئێمه‌ین له سه‌ر زارمان هه‌رده‌م ده‌یڵێینه‌وه یادی خاڵه تایه‌ر ده‌که‌ینه‌وه وه‌لێ له به‌ر ئاشنا نه‌بوونمان یان بێ په‌روایی‌مان که‌متر کاکی هیرانی به هزرماندا دێته‌وه، یان که په‌رچه‌م و ئه‌گریجه خاوه‌که‌ی عه‌لی مه‌ردانی ڕه‌وانشاد جۆش و خرۆشمان ده‌دا و به دوژمنی دینی ده‌زانین، ئه‌وه □

شیخی سەنعانی کوردە کە بە پاکی و جوانی و بەرائەتەوە لە وەسف و پیاهەڵدانی دولبەرەکەیەتی ، سەرباری ئەو تەکییە و موریدچاکییەی خواپەرستی قایلە بەو ڕێچکە باوەی دژ بە دینەکە چونکێ دولبەرەکەیشی لا شیرین و خۆشەویستە، قایلە بەوەی ئەو پەرچەمە بە سەر کوڵمەکانیدا پەخش بێت و پۆپەشمینێك بێت بە سەر گەردنیدا شۆڕبێتەوە، ئەوەیە ئەو حاڵەتە هۆگرییەی هیرانی کە لە نێو زیکر و تەهلیلە و خوداپەرستییەوە حاڵگرتوو بێ، کەچی نەیتوانیوە لەوەسفی دولبەرەکەی دا کەمتەرخەم بێت و وەك خۆی وەسفی نەکات، بە جوانی و روونی دەقاودەقی وەك خۆی لە ئەندێشە و نوسینەکانیا وێنای کردووە.

ئەگەر بە وردی دیقەتی دەقەکانی شاعیر بدەین دەزانین ئایین و خۆشەویستی و ئیشقی یارەکەی وەك دوو هێڵی شەمەندەفەر هاوتەریب بوون و لە تای یەك تەرازوودا ڕایگرتوون و یەکسانی کردووە. وەك بۆماوەییش (میرات مانەوە) لە رووی کۆمەڵایەتی و ئەو ڕێچکە و تەریقەتەوە لە نێو کوڕ و کوڕەزاکانیدا ڕەنگی داوەتەوە کە تەنها کەسێك جێنشینی گرتووە و درێژەی بەو تەریقەتە ئایینییەی دەدات. کە لای مورید و دەروێشانی (کاکی هیرانی) لە شای ئێران بە هەیبەتتر و قیمەتدارتر بووە لایان، ئەمڕۆیش ئەو ڕێگای ون نەکراوە.
ئیشق و ئەوین و دلگیرۆدەیی شۆخەژن لە دڵی شاعیردا دەردێکی کاریگەر بووە دەکارێ بڵێین ئالوودە و نەخۆشی ئاشقەکەی بووە، لە دەقە شیعرییەکانی بە جوانی ڕەنگی داوەتەوە، نمونەیش بۆ ئەم برینداری و نەخۆشییەی ئەم بەیتە لە غەزەلی / 1 کە دەڵێ :

ڕۆژی عەیدان عادەتە دەستی حەنایی کا ، مەگەر
سا کە وابێ ، دێ بە خوێنم پەنجەکەی ڕەنگین دەکا

تەماشا چۆن لە گەرمەی خۆشی و کەیفسازی تەواوی خەڵکی موسڵمان کە جەژن دەگێڕن و شایی و لۆغانیانە و یارەکەیشی دەستی خەنەبەندان دەکا، پێشوەخی گەرەکمە ئەوە بێژم کە خەنەبەدان و خەنە گرتنە دەست دەلالەتی ڕەوینەوەی خەم و خەفەت و کۆست کەوتنە و هاتنی ڕۆژی جۆش و خرۆشییە، دەڵێ کە لە چەژندا عادەت بێ دەست و پێ و پەنجەکان خەناوی بکات، کە ئەو بێ ئاگا بێ و لە من و دڵی بۆم نەبێ و نەزانێ من چەند دڵبرینم و خوێنم لێ دەچۆڕێ بۆ بە خەنە دەست و پێی جوان دەکا با بێت و بە خوێنی برین و ئازار و نەخۆشی من کە تووشم بووە بۆ ئەو، با دەست و پێ و پەنجەکانی خەنەیی بکا… ئەوەمان تەنها وەك نمونەیەك هێنایەوە کە ئیشق لای سافی بۆتە نەخۆشی و خوێنچۆڕاندن.

ئەگەر ئێمەی تەمەنداران کەمتر دیدی بدەینێ ئەوا لە گۆرانییە پڕ سۆزدارییەکانی خۆشەویستیدا دیارە کە گەنجانی ئەمڕۆ جۆش و خرۆشێکی

دیکەیان بە وشە و بیر و ئەندێشەکانی شاعیر داوە ئەوە لای هێمن حوسێن بەدی دەکرێ کاتێ میلۆدییەکەی مەردان ئەگریجەی یارەکەی هیرانی ئاویتەی چایخانەیەکی پڕ ئیشق دەکا لە تەك دڵمینەکردن و نێرگەلەوە بە یادی عەلی مەردان بیرو خەیاڵەکانی شاعیر دەڕۆنەوە، سۆزێکی جوانتر و سەردەمیانەتری پێ دەبەخشێ، ئەمەیش ئەوە بە گوێماندا دەچرپێنێ کە دەقەکانی شاعیر بۆ زەمەنێکی قەتیس کراو نەبووە و نییە و نەوە دوای نەوە نوێ دەبێتەوە، لە دەنگی ڕەوانشادان عەلی مەردان و خارە تایەرەوە بۆ عەدنان کەریم و هێمن حوسێن زۆرێکی تر لە هونەرمەندانی دەنگخۆش. ئەوە ئەگەر پاکی و جوانی ئیشق بۆ دولبەر نەبێ وا بەردەوامی نابێ، ئا ئەوەیە خەسلەتی جوانی ئاشقان.

لێرەدا بۆ چوونێك زێتر ساغ دەبێتەوە کە دەگوترێ : ((خۆشەویستی کار و کردە و فەرمانی دڵە ، لە قوڵایی دڵی مرۆڤەکانەوە چەکەرە دەکا بە هۆی هەر یەکێ لە هۆکارەکانەوە سەر هەڵدەدات، جا دیار بێ یان نادیار بێ ، ئەم حاڵەتە قەتیس کراو نییە لە نێو ڕەگەزێکی نێر یان مێ، دەکرێ لە ژنەوە یا کچەوە بۆ پیاو بێ کە لای کۆمەڵی کوردی پێچەوانەکەی باوترە، ئیدی ئەم جۆرە بەر لە هاوژینی بوون بێ یان پاش هاوژین بوون، کە ژیان لێرەدا دەبێتە هاوتەریب و پێکەوە سوتماکی یەك دەبن)). دەکارێ بڵێین سافی خۆشەویستی بۆ نادیار نەبووە بۆ کەسێکی دیار بووە و دەستنیشانی دەکات کە سەرپۆش بە سەر نەبووە و لەو سەردەمەیش ڕەنگە نەنگ بووبێ کاری لەو شێوە بۆیە بە دوژمنی دینی زانیوە کەچی لە هیچ شوێنێکی ئەم دەقە پاشگەز نییە لە خۆشەویستەکەی بەڵکو بە تەشویقترەوە باس لە خۆشەویستی دەکات. کە لە دوا بەیتە بۆ ئەو یارە دوور لە دینەی دەڵێ:

(سافی) کە لە خاکی دەری تۆ دوورە بە قوربان
سەگ مەرگی نەبێ، هێندە چلۆن قابیلی ژینە …

کەواتە سافی بۆ ئیشقێکی دیار و کچێکی شێخ و نازداری نوسیوە و دیاری کردووە، گەرچی ئەگریجەکەی دوژمنی دینە وەلێ هەر پێی قایلە و بێ وی ژینی قابیل نییە.

ئەوەی ڕەوانشاد عەلادین سجادی باسی کردووە لە پێشەکی دیوانەکەیدا لە بارەی شەیدایی بە جوانی سروشت و دەنگی باڵندەکان ، بە پێی دیدگای سەردەمی پێشوو و تا ئەندازەیەکیش باوەڕبوونی هەندی دیدی نوێخوازی و بوونیادگەرایی ئەوە جاڕ دەدرێ کە ترس لە سروشت گوازراوەتەوە بۆ ترس لە ژن، کەسایەتی ژن لە ئەفسانە و چیرۆك و سەربوردە کۆنەکانەوە سەرچاوەی ئەم بیرکردنەوەی گرتووە، مێژووی

مرۆڤایەتی خۆی لە خۆیدا نوێنەرایەتییەکی ڕوون و دیار و ئاشکرای ئەم پەیوەندییە پڕ مەترسییە دەخاتە ڕوو، ئەز لێرەدا بە دیوێکی دیکەدا وەك خویندنەوەی ئەوی دی تێڕوانین و دید و بۆچوونەکە هەڵاوێرد دەکەم، سروشت ئەو دیمەنە ڕەنگین و جوانەیە مەگەر تەنها شاعیر بە هەستە ناسکەکانی بتوانێ باسی بکات، لەوێوە درك بە دیوە شاراوەکانی سروشت دەکات دەزانێ ئەو گوڵە پێویستی بە خوێندنێکە جوانتر و لاف و گەزافی فانتازیانەتر بنوێنێ ، سافی هەستی بەوە کردووە بۆیە جێ بایخ بووە، دەنگی کەوی تێکەڵ باخچە و باغی ئیرەمی تەکیەکەی کردووە، لە تەك حەوز و ئاوەکەیدا جوانی زۆتری خوڵقاندووە، لە سروشت بە خەسڵەتە جوانەکەیەوە فرە حاڵی بووە و لە مانا و مەغزا و چێژەکانی تێگەیشتووە، دونیای خۆی جوانتر و قەشەنگتر و ڕەونەقدارتر کردووە ئاوێتە بوون و شوبهاندنی دوو دونیا بە یەك نیگا ئەوە کارامەیی و سەلیقەیی زەمانی خۆی بووە، لێ ئاوا شاعیر ژن و سروشت لەم گۆشە نیگایەوە یەك ڕەنگ دەکا.

ئەگەرچی سافی هیرانی هەندێ دەقی هاوشێوەی شاعیرانی دیکە داڕشتووە وەلێ زیرەکانە و ئەندازیارانە بیناسازی و تەلاری وشە ریزبەندی پێکاوە و باڵەخانەی دەقی بونیادناوە، ناکرێ بە وردی لە سەر تەواوی ئەو دەقانە هەڵوێستە بکەین و شرۆڤە و شیکاری ورد بخەینە ڕوو، لێ خوێنەر بۆ خۆی هەستی پێ دەکات و هەندێ جار ئەو شاعیرانەمان بە بیر دەهێنێتەوە، ئەوە جگە لەو چوار خشتەکی و پێنج خشتەکیانەی لە سەر دەقی شاعیرانی دیکەی نوسیون، دەکارێ بڵێین وەرگیراو (ئیقتیباس) و لاسایی کردنەوەی ریتم و وشە و فۆرمی شاعیرانی وەك : نالی ، سالم ، کوردی ، ئەحمەد موختار بەگی جاف و حاجی قادری کۆیی بە بیر و ئەندێشماندا دێنێتەوە و پەنجەکانیان بەدی دەکەین، ئەگەر خوێنەر بە وردی دیوانەکەی هەوداهەودا بکا ئەم بۆ چوونەی لە لا گەڵاڵە دەبێت، کەچی بە داخەوە ئەگەر لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا جۆرێك لەو لاسایی کردنەوە و ریتمە لە دەقی شاعیراندا بە دی بکرێ ، ئەوا پەنجەی تۆمەت و تاوانی بۆ درێژ دەکرێت، وەرگرتنی دەقاودەقی دەقەکان خۆی لە خۆیدا تاوانە یا وەرگرتن لە زمانێکی دیکەوە تەنها وەرگێڕانەکە بێت و بیکاتە داهێنانی خۆی ئەوانە دەچنە خانەی تاوانەوە، بەڵام سافی هیرانی زیرەکانە لەو بوارە توانیویەتی یاری بە وشە و بیرەکانی خۆی بکا و لێی دەرباز ببێ.

ئەوەی ئێمە لە دیوانە شیعرییەی بەردەستماندا سەرنج و تیبینیمان کردووە، زۆربەی دەقە شیعرییەکانی شاعیر لە چوارچێوەی ئیشق و ئەوینداریدایە، کەمتر لایەنی تەسەوف و خودا پەرستی بەدی دەکرێت و

بەرچاو دەکەون، جا نازانین بشێ هۆکارەکە ئەوە بێت ئێمە لەم دوور دەستییەوە هەر ئەوەمان بەر دید کەوتبێ یاخود بۆ خۆیش لە بنەرەتدا هەروایە، ئێمەیش لەم پەراگەندی و ئاوارەیی و دوور دەستییەوە هەر هێندە دەکەونە بەر دەست و پێمان نەنگییە ئەو شیعرە جوان و بە سەلیقەیی نوسینە ئاوڕی کەم لێ بدرێتەوە و زێتر شی نەکرێتەوە ، هەر چەندە ئێمە شیکاری وردی دانە بە دانەی دەقی شیعریمان نەکردووە، ئەوە جگە لەوەی زەمەنێکی زۆرتری گەرەکە هاوکات پێویستی بە سەرچاوەی شیکاری و شرۆڤەی زانستیانە و ئەکادیمیانەی فیکری و فەلسەفی و دەروونی هەیە، کە بە داخەوە ئێمە لەم رووە وە هەژارین و ئاشنا نەبوونی زمانەکەیش کارێکی وای کردووە لەو سەرچاوە بەهێز و دەوڵەمەندانەی وڵاتی ئەڵمانیا بێ بەش بین، هەوڵ دەدەین لە داهاتوودا لە بری ئەم شرۆڤە سەرپێیە خوێندنەوەی وردی دەقە شیعرییەکانی بکەین، ئەگەر تەمەن ڕێ بدات و کۆسپ و تەگەرە ڕێمان لێ نەگرن.

لێرەوە دەمانەوێ ڕووی نوسین و قسەمان بکەینە ئەو قوتابییە ژیر و چالاکانەی کۆلیژە ئەدەبییەکانی کوردستان و دەرەوەی کوردستان لە پاڵ شاعیرانی دیکەی کلاسیکی کوردی بایەخ بە شیعرەکانی سافی بدرێ ناکرێ شاعیرێکی واهەست ناسك نادیدە بکرێ، دەرگای توێژینەوە زانستییەکانیان بۆ کاکی هیرانی و دەقەکانی واڵا بکەن، یا دەکرێ نامەکانی ماستەر و دکتۆرا ئەم شاعیرەیش بگرێتەوە و زێتر بایەخدار بکرێ، ئەنجامدانی کاری وەها پێمان وابێ زیاتر شۆڕبوونەوەمان بە مێژووی ئەدەبیات و شیعری کلاسیکی کوردی جاڕ دەدا.
بە هیوایین توانیبێتمان ئەگەرچی نوسینێکی کورت و سەرپێی بوو بێت گەڕانێکمان بە هزری سافیدا کردبێت، دەکارێ ڕەخنەگران زیاتر و زیاتر و بە دیدی بەرفراوانتر و بە سەرچاوەی فەراهەمکراوی بەردەستەوە ڕۆشنایی باشتر تیشکی جوانتر بخەنە سەر دەقە شیعرییەکانی..

سەردار جاف
ئەڵمانیا

سەرچاوە :::

دیوانی سافی (مستەفا هیرانی 1876 – 1941) چاپ و بڵاوکردنەوە ، سەقز ، فەرهەنگسەرای هونەر و ئەندێشە ، کەڕەتی چاپ – یەکەم بەهاری 2716 ی کوردی .

ئەردۆگان قەرەبووی دۆڕانەکەی لە خەڵکی مەدەنی بناری قەندیل دەکاتەوە … عیماد عەلی

ئەو هەموو هەوڵ و تەکتیك و کردەوە فێڵاویەی پێش هەڵبژاردنەکانی ئەستەنبوڵ بۆ کورد و رووپەرمایی بۆ نەتەوەپەرستە تورکەکان بە پێشڵکاری زیاتر لەبەرامبەر قەندیل لە لایەك و کردنەوەی دیداری ئۆجەلان لە ئیمرالی و ئاماژەکردن بە کوردستان و سەردانی کوردستانی باکوور و هێمنی لە مامەڵە لەگەڵ وەزعەکە، هیچ دادێکی ئەکەپە و ئۆردوگانی نەدا و بە شێوەیەکی رەها لە هەڵبژاردنەکە دۆڕاندی و، ئەوەی لەئەستەنبوڵ بدۆڕێت وەکو خۆیان وتیان لە هەموو تورکیا دۆڕاوە، لەپاش دەرکەوتنی دەرئەنجامەکان، ئەگەر لە توانایدا بوایە بە بەهانەیەکی چەواشەکارانەوە هەڵبژاردنی سێبارە دەکردەوە، بەڵام جیاوازی دەنگەکان لە نێوان هەردوو کاندید بە بەشداری کارای کوردی ئەستەنبوڵ یەکلا بووەوە و ریگەی هەموو بەهانەکانی ئۆردوگانی بڕی، بۆیە مامەڵەی ئەکەپە و ئەردۆگان بەم شێوەیە لە پاش دۆڕان هەوڵێکە بۆ چەندین مەبەست وئامانجی هەمەچەشن:

*لەبیربردنەوەی دۆڕانەکەی ئەکەپە و یەڵدرمی کاندیدی لە ئەستەنبوڵ و هەوڵی کاریگەربون و گۆڕینی رای گشتی خەڵکی وڵاتەکە و ئاوردانەوەیان بەرەو قەندیل و قەرەبوکردنەوەی تێکشکانی مەعنەوی کەوتنە سەختەکەی یەڵدرم و هەوڵی لەبیرکردن و رازیکردنی هەواداران و ئەندامانی حزبەکەی و رەواندنەوەی نائومێدی لە دڵ و دەروونی سەرکردە و کادران و ئەندامە ئەکەپەییەکان و هەوڵی رێگری لە داڕوخان و نەهێشتنی پەشێوی سیاسی و بەرگەگرتن لە لێکەوتەکانی ئەم کۆستە گەورەیان لە پاش بردنەوەی ئیمام ئۆغلۆ بە هاوکاری کوردی ئەستەنبوڵ و هەپەگە، وای کردووە توشی هەستریا بن.

- ئیستیغلالکردنی باردوخی ناوچەیی و ململانێ و هەڵشەو گوڕەشەی شەڕی نێوان ئیران و ئەمریکا و بە نهێنی رازیکردنی ئێران (کە لە وەزعێکی نالەبار و گۆشەیەکی لاتەریك وهەڵوێستێکی لاوازدایە) بە کردەوە سەربازی و سیاسیەکانی لە کوردستانی باشوور، بۆیە بۆردومان و فشار و سنوربەزاندن و

پێشێلکاریەکانی لە سنوری پێشووی خۆی تێپەڕاندووە.

- نەبوون و لاوازی هەڵوێستی دەسەڵاتی سیاسی کوردستان و نوتق بەستنیان، بەڵکو لەم کاتەدا سەردانی سەرکردایەتی کورد بۆ تورکیا بە ملشۆری، لەبەر زاڵبونی ناکۆکی و قەیرانە نێوخۆییەکان و ململانێی حزبی و بەردەوامی گەندەڵی لە لایەك و سەرقاڵبونی عیراق بە کێشە نێوخۆییەکان و توشبوون بە کێشەی ئێران – ئەمریکا لە لایەکی ترەوە، هەروەها هەوڵی لاوازکردنی دەسەڵاتی هەرێم بەم کردەوانە و گرتنەبەری حکومەتی عیراق ڕێگەی خۆدوورخستنەوە لە سەرجەم هاوکێشە ناوچەییەکە و، بەکارهێنانی ئەم پێشێلکاریانەی تورکیا لە بناری قەندیل بەکارهێنانی وەك خاڵێکی لاوازی هەرێم لە بەرامبەر دەسەڵاتی هەرێم لەمەڕ پەیوەندیە ژێربە ژێرەکانی لەگەڵ تورکیا و بەکارهێنانی وەك خاڵێکی لاواز لە گفتوگۆکانی هەوڵی چارەسەری کێشەکانی نێوان هەرێم و بەغدا، وای لێهاتووە لەدەرئەنجامدا هەمووان دەمیان داخەن و ڕێگەی دەستدرێژی بۆ تورکیا فەراهەمبێت .
- لاوازی ئێران لەم کاتەدا بە تەواوی و رازیبونی بە کردەوەکانی تورکیا و نەبوونی هیچ هەڵوێستێك، بەڵکو گومانکردن لە هاوهەڵوێستی و هەماهەنگی نێوانیان لەپێناو خودپارێزی لە هەر کردەوە و هەڵوێستێك کە زیانی لە مەر ئەم کێشمەکێشەی نێوان و خۆی و ئەمریکا لێبکەوێتەوە و لە دواجاردا زیان بە خۆی لەمەر هاوکێشە هەستیارەکەی ئەمرۆ بدات، وای کردووە تورکیا توشی هیچ بەربەستێك نەبێت.
- نەبوونی هەڵوێستی ئەمریکا و هیچ وڵاتێکی زلهێز بەهۆی ئەو پرسە گەورانەی کە لەمەڕ ناوچەکە لە ئارادان و بەتایبەتی کێشەی موشەکی ئیس 400ی روسی و فرۆکەی ئێف 35ی ئەمریکی بۆتورکیا و، هەوڵی یەکلاییکردنەوەی بەلایەکدا بۆ ئەمریکا و تورکیا و روسیا خاڵێکی یەکلاکەرەوەیە، هەروەها ململانێی گەورەکانی نێوان روسیا و ئەمریکا و پرسی سوریا و وەزعی کورد لەوبەشەدا خاڵێکی تری ڕێخۆشکردنە بۆ جێبەجێکردنی مەرامی تورکیا لەم کاتەدا.

واتە لەم قۆناغەدا زەمینەکە لەبارە و دەرگا کراوەیە کە بەبێ هیچ سەرکۆنە و هەڵوێستێکی هیچ لایەنێکی پەیوەندیدار، ئەردۆگان مەرامەکانی خۆی بێنێتەدی، لە لایەك خۆی لە دەردانی دۆڕانە گەورەکەی هەڵبژاردنەکەی رزگار بکات و لە لایەکی ترەوە هەوڵی نەهێشتنی دەردانی خراپ بۆ سەر خۆی و حزبەکەی و جێبەجێکردنی نەخشەو پیلانی نوێ بدات بۆ هەڵبژاردنەکانی

داهاتوو، ئەمەش پاش ساردبونەوەی رای گشتی و کپکردنەوەی کاردانەوەکان. لێرەوە ئەوەمان بۆ روونەدەبێتەوە کە لەبەر ئەم هۆکارانە و زۆری تریش پێشیلکاریەکانی تورکیا لە بناری قەندیل و کوشتنی خەڵکی سڤیل چربۆتەوە و ئەگەر وابڕوات تاوانی گەورەی لێدەکەوێتەوە و چاوەروانیش دەکرێت تورکیا لەم تاوانانەی بەردەوام بێت ئەگەر رووبەڕووی کاردانەوە و هەڵوێستی توند نەبێتەوە، لە‌مەشدا وا دیارە بەم وەزعە سیاسیەی ئێستای ناوچەکە و مشتومڕ و ململانێیە توندەکانی نێوان ئێران و ئەمریکا، بێ هیچ بەربەستێك كاری خۆی ئەنجامدەدات و توشی هیچ هەڵوێستێکی نارازی بەهێز نابێت و بەردەوام دەبێت لە کردەوە قێزەونەکانی و تەنها خەڵکی مەدەنی کورد قوربانی دەستی تورك و ئەردوگان دەبێت، ئەگینا نە پەکەکە و نە هەپەگەش هیچ زیانێك ناکەن لەم رەفتارانەی ئەردۆگان و تورکیا و تا بێت جەماوەریان بەهێزتر دەبێت و زیانە گەورەکە بەسەر ئۆردوگان و ئەکەپە خۆیدا دەشکێتەوە، ئەوە ئەگەر لە دەرئەنجامی کێشەی موشەك و فرۆکەکە تووشی گرفتی گەورەی زیاتر نەبێت بە سەلامەتی لێی دەربچێت و ئاستی جەماوەری نەگاتە نزمترین پلە و توشی قەیرانی گەورەتر نەبێت لەگەڵ قەیرانە قوڵە ئابووریەکەیدا کە رێگەی لێ وێلکردووە و توشی شەوکوێری و شڵەژان بووە.

خۆشترین خەون ... عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

دوای یاریکردن
هیلاك و ماندوو
خەونێکم بینی
خۆشترین خەو بوو
...
لەسەر جۆلانەی
حەوشەی ماڵەوە
خۆمم دەبینی

به دوو بــــاڵەوە
…
دەمویست لەو جێیە
دەربـــاز بم بڕۆم
تا گەشـــتێك بکەم
به ئـــارەزووی خۆم
…
دام لە شـەقەی باڵ
هـــەر کـەوتمە رێ
لەگـــــەڵ کۆتردا
خۆم کـرد به هاوڕێ
…
ئەو بــە گمــــە گـم
منیـــش گـــــۆرانی
هەمـــــوو جێگا یەك
گەڕاين بە جـــوانی
…
ئەوەی جوان بوو لام
هەمـــووم دەنووسی
چیم نەزانیـــــایە
خێرا دەمـپرســــی
…
چــــــونکە دڵنیام
ئاسـۆی گـەشی مــن
فـــــراوان دەبێ بــە
پرســـــیار کـــردن
28/11/2010 …

مردنــی هـێــواش و ڕۆژی جیهــانی

ماددە هۆشبەرەکان … شوانە حەسەن ئەبوبەکر

لەجیهاندا ڕۆژی 26/6ی هەمووساڵێک دیاری کراوە بە ڕۆژی جیهانی ماددە هۆشبەرەکان بەداخەوە گەر سەیرکەین ڕۆژبەڕۆژ ژمارەی بەکارهێنەر و بازرگانیکردن بە مادەی هۆشبەر لە هەرێمی کوردستان روو لەزیادبوون دەکات، بە پێی ئامارێك لەماوەی سێ ساڵی رابردوودا، شەش هەزار کەس بە هۆی بەکارهێنان و بازرگانیکردن بە مادەی هۆشبەرەوە دەستگیرکراون. ریکخراوەکان رایدەگەیەنن، ئەگەر ڕێوشوێنی توند بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی نەگیرێتە بەر کۆمەڵگەی کوردی بەرەو کۆمەڵکوژی دەبات.
لە ماوەی 16ی ساڵدا، زیاتر لە 200 هەزار هاوڵاتیی هەرێمی کوردستان بوونەتە بەکارهێنەری مادە هۆشبەرەکان و, تەنیا لەماوەی سێ ساڵیشدا 6 هەزار کەس بەهۆی مادە هۆشبەرەکانەوە زیندانی کراون.

زیاتر لەلایەن چینی تەمەن خوار 20 ساڵەوە مادەی هۆشبەر بەکاردەهێندرێت و مامۆستایەکی زانکۆش باس لەوە دەکات بەهۆی نەبوونی یاسا و سزایەکی توند بۆ بازرگان و بەکارهێنەرانی مادە هۆشبەرەکان، وایکردووە گەنجان زیاتر پەنا بۆ ئەو مادەیە بەرن.
رێکخراوەکانی بواری رۆشنبیری و هۆشیاری مادە هۆشبەرەکان هۆشداری دەدەن ئەگەر ڕێوشوێنی توند بۆ ڕێگریکردن لە بازرگانی کردن و بەکارهێنەرانی مادە هۆشبەرەکان نەگیرێتەبەر, کۆمەڵگەی کوردی بەرەو کۆمەڵکوژیەکی تر دەبرێت.
بەپێی ئەو ئامارەکان لەدوای سالی 2003ەوە زیاتر لە 200 هەزار هاوڵاتی لەهەرێمی کوردستان بوونەتە بەکارهێنەری مادە هۆشبەرەکان.
هەروەها لەماوەی ساڵانی 2017 و 2018 وسەرەتای 2019 نزیکەی 6 هەزار کەس کەخەی لەبازرگان و فرۆشیار و بەکارهێنەرانی مادەی هۆشبەر دەبینەتەوە زیندانی کراون
مادەی هۆشبەر، یاخود ئالودەبوون بەدەرمان یەکێکە لەو دیاردە خراپەی ناو کۆمەڵگە، کە کۆمەڵێك کەس بەتایبەتی چینی گەنجان گیرۆدەین.
کێشانی مادەی هۆشبەرو ئالودەبوون بەدەرمان چەندین کاریگەری نەرێنی هەیە بۆ تەندروستی مرۆڤ، ئەوەش بەپێی توێژینەوە پزیشکییەکان.
مادەی هۆشبەر چەندین جۆری جیاواز لەخۆ دەگرێت، لەوانە کۆکایین،

نیکۆتین، هیرۆین، شیشەو چەندانی تر، کە مادەی هۆشبەری لەجۆری شیشە زیاتر بەکاردێتو نرخەکەی لەوانی تر گرانترە.

مادەی هۆشبەر لەشێوەو جۆری جیاواز بەکاردەهێنرێتو کرینو فرۆشتنی پێوە دەکرێت، کە زۆرجار بەشێوەی حەپ، یاخود دەرزیو هاڵاوەی تۆز یاخود کریستاڵ و ترامال و ترامادۆڵ لەمەرزە سنورییەکانەوە یاخود لەمەتارەکانەوە داخلی هەرێم دەبێت وەهەندێک شاربونە سەنتەری دەست کەوتنی ئەوماددانە بەنموونەش قەڵادزە کە چەندان مەرزی هەیە وەکو قندێڵ و شێنێ و زێڕێ و کێلێ بۆ ئاسانی ئەو ماددانە لە مەرزەکانی ئەو شارە داخل دەبن و ئاودیو دەکرێن ئەمەش بەهۆی نەبوونی ڕەقابەی بەهێزو بوونی دەستی کەسانی سەربازی و عەسکەری دیار لەو شارە کە کارئاسانی دەکات بۆ ناردن و هێنانی ئەو ماددانە و خۆشیان بوونە بازرگانێکی تارمای ئەو ماددانە

هەر بەپێی توێژینەوەکان ساڵانە ملیۆنان کەس، بەتۆمەتی کڕینو فرۆشتنی مادەی هۆشبەرو جۆرەکانی دەستگیردەکرێن، ئەمەش لەکاتێکدایە، کە کڕینو فرۆشتنی ئەم مادەیە لەبازارەکاندا قەدەخەیەو سزای توندی بەسەردا دەسەپێنریت.

توێژینەوەکان باس لەوە دەکەن، کە کەسی ئالوودە بە مادەی هۆشبەر زۆر جیاوازن لەکەسانی ئاسایی بەردەوام هەست بەماندووبون دەکەنو دەمارەخانەکانی مێشکیان هەمیشە لەوریابووندان، چالاکن، بەڵام لەهەر حاڵەتێکی نایاساییو گرتنەوەی ئەم مادەیە لەکەسی ئالوودەبوو ئەگەری زۆری هەیە دەستبەجێ گیان لەدەست بدات.

هەروەها کەسانی ئالوودەبوو ناتوانن تەنیا بە چرکەیەکیش واز لە دەرمان بێننو کاریگەری لەسەر هەڵسوکەتوو قسەکردنیان دەبێت لەکاتی قسەکردندا کەسی بەرامبەر ناتوانێت بەتەواوی لێیان بگاتو قسە ئە بزرکێنن.

لەگەڵ ئەوەش هەمیشە بەکەسی لاوازو بێدەسەڵات دێنە پێش چاو، بەردەوام هەست بەگێژبوون دەکاتو تووشی سەرئێشەو ڕشانەوە دەبێتو تووشی زۆردوویی دەبێتو پێستی کەسی ئالوودەبوو تووشی پەڵەو لەکەی نامۆ دەبێت، بەشێوەیەك کەسی ئالوودەبوو لە کۆمەڵگا دادەبرێت.

مادەی هۆشبەر جگە لەزیانی تەندروستی زیانی ئابوریشی لێدەکەوێت، بەشێوەیەك کەسی تووشبوو بەمادەی هۆشبەر وەردە وردە لەمردن نزیك دەبێتەوە گیان لەدەست دەدات.

شوانە حەسەن ئەبوبەکر

هەڵبژاردنەکانی یەکێتی ئەوروپا و پرسی ناسنامە -1- … هەڵۆ بەرزنجەیی

١_١

پرسی ناسنامە، لە جیهانی ئیمڕۆش دا و لەم ژینگە بارگاوییە بە گلۆبالیزەیشن ، پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و داهێنانی ڕۆبەتی زیرەک، هەڵگرتنی سنوور، کەسپی لەک نزیک بوونەوە و تێکەڵاوی یەکجارەکی گەلان ، نەعرەتەی دژە دەوڵەتی نەتەوەیی و شتگەلێکی تر، هێشتا سەنگ و بایەخی خۆی نەک هەر لەدەست نەداوە، بگرە گەر سەرنجەکی وردی بەدیقەت بدەین لە پێشهات و ڕووداوەکان و بیروڕای خەڵک، لەسەرتاسەری جیهان دا بەگشتی و لە وڵاتانی ئەوروپای سەرتەپی وڵات و کیشوەری هەرە پێشکەوتووە لە جیهان دا بەتایبەت، ئەوە دەبینین کە ئەم پرسە، شوناس گەلە زیاتر لەجاران گرنگی و بایەخی خۆی بەسەر هەنگاوەکانی ژیان و بڕەو پێشوەچوونەکاندا دەسەپێنێ. هەروەها تا تەستا لە پلەی یەکەم دا دێت و هێشتا بزوێنەری گەلە باس و خواست و بیرکردنەوە و تەڵامانی تاک و نەتەوەکانە.

Simon Strauß ، دەڵێ: " ئەوەی جاران مەزهەب بوو، دواتر بوو بە ئایدۆلۆژیا، ئیمڕۆ بوەتە" ناسنامە" وەک گفتەکی زیاتری سەرکەوتن بە ئاماژەدان بە پێوەندارێتییەوە/ انتماء".

Erik H. Erikson زانای بەناوبانگی ئەمەریکی لەمەڕ ناسنامەوە دەڵێ: "ناسنامە خۆناساندنێکی خودییە، بە پێوەندارێتی لەتەک کۆمەڵەکی جڤاکی دا".

هەنووکە لەسەر ئاستی ئەوروپا هەوڵ و ئاڕاستییەکی بەهێز و چالاک بەتایبەت لەلایەن بەشێک لە حکومەت و هەندێ لە حیزبەکانەوە هەیە، بە دروستکردنی شوناسەکی ئەوروپی گشتی واتە " ئەوروپاییەکی بێ سنوور و دەوڵەت" و لە بیرکردن و لەناوبردنی دەوڵەتی نەتەوەیی و زیاتر خۆ بە ئەوروپاییزان. بۆ ئەم مەبەستەش توانا و وزەیەکی بێشومار خراوەتە گەڕ و پاڵپشتی سیاسی و کولتووریی و بەڵکیش ئابوریی ها لە پشتەوە، لە دیسان هەر کەس و گەل و نەتەوەیەک نایەوێت بە سانایی هەموو بنەما نەتەوەییەکانی خۆی و هەموو ئەو

دەستکەوتە گەورە مادییانەی لە پرۆسەیەکی مێژوویی دوورودرێژدا بەدەستی هێناوە، وەک دەزگای پەرلەمان و دەوڵەت و ئاسایشیی نەتەوەیی و… هتد لەدەست بدات،یاخود خۆی بکاتە بەشێک لە پێناوی دروستکردنی شتێکی گەورەتردا. ئاخر بەشێک لە ئامانجە دیاریکراوەکەی دەوڵەتە دامەزرێنەرەکانی یەکێتی ئەوروپا، نایانەوێ لەتەک ئامانجە هاوبەشەکان دا، جیاوازییە جڤاکییەکان بمێنن. چونکە گەیشتن بە ئامانجی ئەوروپایەکی یەکپارچەی، بەتەنە جۆرێک لە خەون و هەروەک بە گووتەی مێژوونووسی دیاری ئەڵمان: Heinrich August Winkler ، ” دەوڵەتی فیدڕاڵی ئەوروپا، یاخود کۆماری ئەوروپا” بە سانایی نایەتە دی.

یەکگرتنی ئەوروپا پێداویستییەکی سیاسیی ئابووریی، ماوەیەکیشە،دوای هاتنە سەرکاری ترامپ و وتە بەناوبانگەکەی:” بەرلەهەشتە ئەمەریکا”. باس لە پێداویستی سەربازیش دەکرێ. هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە، بۆ خۆ دوورخستنەوە لە هەژموون و کاریگەرێتی سیاسەت و هەڕەشەکانی ئەمەریکا و رووسیا و ئێستا چین.
لە ئێستادا ئەوروپا یەکێکە لە ٧ کیشوەرەکەی جیهان و بە پێشکەوتووترین کیشوەریش دادەنرێ و لە ڕووی خۆشگوزەرانی و پێشکەوتن و مافی مرۆڤ و دیموکراسی و لیبراڵییەوە لە چڵەپۆپەدایە. دانیشتوانەکەی نزیکەی نیوە ملیاردێکە و ڕووبەرەکەی ٤،٣٨١،٣٢٤ کم ٢٨ وڵات تێدا ئەندامە، بە وڵاتی سیپەرن/ قوبرس کە لەدەرەوەی ئەوروپایە. پەرلەمانی ئەوروپا لەلایەن ٧٥١ پەرلەمانتارە نوێنەرایەتی وڵاتەکانی ئەوروپا دەکرێ، بۆ نموونە ئەڵمانیا ٩٦ پەرلەمەنتاری هەیە و فەرەنسا ٧٩ و پۆڵەنیا ١٨ و قوبرس یان ماڵتا هەر یەکی ٦ نوێنەریان هەیە.
لە دواترین لێکۆڵینەوەدا، لەمەڕ پابەندبوون بە ناسنامەی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیان یاخود بە ئەوروپایی دانان، ڕێژەی % ئامارێکی سەرنج ڕاکێشمان بەرچاو دەکەوێت. بۆ نموونە هاوڵاتی سویدی دەوڵەتی نەتەوەیی بە تەنها یاخود لەگەڵ نەتەوەیی و ئەوروپاییبوون دا ڕێژەی ٨٥،٥% پێک دێنن. هاوکات ڕەنگە گەنجێکی پۆڵەنی کە بەڕێژەیەکی بەرز دەنگی بە بەئەوروپابوون داوە، پێ خۆش بێت لەم ڕیگایەوە، دەروازەی تەواوی ئەوروپای بۆ گەشت و کار و گوزەران بە بخرێتە سەر پشت. بەڵام ئەمە دەربڕی خواستی هەموو ئەوروپاییەک نییە مەحاڵە هیچ نەتەوەیەک ئامادە بێت دەستبەرداری ناسنامەکەی بێت.
ئیدی ویستەکی وا بەهێز و هەژا و ڕێزلێگێراوی،وەک ” ناسنامەی نەتەوەیی” لەو پلە بەرز و بەنرخ و گرنگەدا،چ گومانێک لەم سەردەمە

هاوچەرخەدا هەڵدەگرێ؟ و کێ دەرفەت دەدات، بە ڕەخنەگران بیدەنە بەر تانە و تەشەر و کێ دەتوانێ ئاستەنگی بخاتە بەر؟.
وڵاتەکان تەنیا دەوڵەتی نەتەوەیی دەوڵەتی نەتەوەیی و ئەوروپاییبوون ئەوروپایی و نەتەوەیی
بەریتانیای مەزن: ٥٣،٧ ٢٧،٧ % ٧،١
دانیمارک: ٤٩،٥ ٤٣،٣ % ٣،٣
سوید: ٤٦،١ ٤٣،٤ % ٤،٣
ئیتالیا: ٤٥،٩ ٤٣ % ٦
هۆڵەندە: ٤٢،٦ ٤٣،٢ % ٥،٩
فەرەنسا: ٣٨،٧ ٤٤ % ٦،٣
یۆنان: ٣٦،٢ ٥٢،٥ % ٦،٤
هەنگاریا: ٣٣،٥ ٥٦،٩ % ٦،٦
ئۆتریش/نەمسا: ٣١ ٥١،٦ % ٨،٩
پۆلەنیا: ٢٦،٥ ٦٠ % ٨،٥
ئەڵمانیا: ٢٦،٢ ٥١،٥ % ١١،٧
ئیسپانیا: ٢٦،٢ ٦٧،٢ % ٤،٧

ئەو ئامارەی سەرە، ئەو ڕاستییەمان بۆ دووپات دەکاتەوە، کە شوناس و دەوڵەتی نەتەوەیی، لەپانتایی ئەقڵ و بیرکردنەوە و سیاسەت و خۆشەویستی و گرنگی هیچ گەلێک دا کەم نەبۆتەوە و نابێتەوە و شوێن و پێگەی لەدەست نەداوە.
Winkler دەڵێ:" ئەوەی ئەو دروشمە بەرزدەکاتەوە، دەوڵەتە نەتەوەییەکان لە یەکێتی ئەوروپادا هەڵبوەشێننەوە، ئەوە لە بەرچاو ناگرێ کە زۆرینەی ئەوروپاییەکان هەرگیز بیر لەمە ناکەنەوە، دەستهەڵگرن، لە دەوڵەتی نەتەوەییان کە بە پرۆسەیەکی مێژوویی گەشەی کردووە. بەئەمەش دەوڵەتی نەتەوەیی هەتا ئێستاش لەئەوروپا، هەوارێکی ئارام و ئاسایش پێکدێنێ لە: دەوڵەتی یاسا، دەوڵەتی چڤاکی و دیموکراسی".
لە هەڵبژاردنەکانی ئەم ساڵەدا ٢٠١٩، لە کۆی ٧٥١ کورسی پەرلەمانی ئەوروپا، کریست دیموکراتەکان و هاوشێوەکانیان ٢١٦ نوێنەریان هەیە و سۆسیال دیموکراتەکان ١٨٤ و سەوز و چەپەکانیش هەر یەکە ٥٢… هتد.
پرسی شوناس و ئابووریی و سیاسی و ترس و ڕەهەندەکانی کێشە ناوخۆییەکانی ئەوروپا هەڵگرتنی سنوور و کێشەی پەنابەران و دیاریکردنی سنووری ئەوروپا و دەرچوون و کشانەوەی Brexit بەریتانیای مەزن لەم یەکێتییە ناکۆکی گەورەی خستۆتە نێوان وڵاتانی وەک پۆلەنیا و هەنگاریا و نەمسا و ئەڵمانیا و فەرەنسا و ئیتالیاوە. پەرلەمانی بروکسلی پایتەختی یەکێتی ئەوروپا نەبۆتە

ئەلتەرناتیفی دروستی پەرلەمانی دەوڵەتەکان .

هەڵبەتە ڕوون و ئاشکرایە، کەوا وڵاتە بەهێز و گەورەکان لەم یانەیەدا باڵادەست و خاوەنی بڕیاری سەرەکین و کەموزۆر ئەڵمانیا لە ڕووی ئابووریی و تەکنەلۆژیاوە و فەرەنسا، وەک زلهێزێکی سیاسی، داینەمەی هەڵسوڕێنەری ئەم یەکێتییەن.
ئەم یەکێتییە، لە ڕاستی جگە لە سەنگینکردنی پێگە و بایەخی ئەوروپا وەک قەوارەیەک لە نێوان ڕۆژهەڵات بەسەرۆکایەتی رووسیا و ڕۆژئاوا بەسەرۆکایەتی ئەمەریکا و لە ئێستادا چینیشیان بۆ قووت بێتەوە. هەڕەشەی ئەم بەرە دەرەکییانە وای کردووە، ئەم دەوڵەتانە زیاتر لێک نزیک ببنەوە. هەر ئەم یەکێتیە وای کردووە پاش ئەمەریکا،لەئێستادا ئەوروپا بێتە دووەم بەهێزترین هێزی ئابووری لەجیهان دا.

هەڵۆ بەرزنجەیی

ماویەتی .....

زانکۆ لەم دۆخەدا، ئەرکی پێگەیاندنی خوێندکاری ڕادیکاڵە یان ئەڵقە لەگوێ

ئاسۆس سالح

“بوونیادێک خۆی فشەڵ و داڕماوبێت، پینە و پەڕۆکردنی کەڵکی نییە.”
(خوێندکارانی شۆڕشی ئایاری ٦٨ی فەرەنسا)

زانکۆ وەک باڵاترین ناوەندی ئەکادیمی و پێگەیاندن، ئەرکی ئەوەیە چینێک لە خوێندکاری ڕادیکاڵ پێبگەیەنێت تاوەکو لەم ڕێگەیەوە بە ئاگایانە و وشیاریانە کۆمەڵگە و سیستەم و چۆنییەتی ژیانکردن و بیرکردنەوەی کۆمەڵگە بگۆڕدرێت، و ئەم کۆمەڵگە چەق بەستوە چیتر بەدەوی خۆیدا نەخولێتەوە و هەنگاوێک بەرەو گۆڕانکاری ڕیشەیی بنێت.

گشت زانکۆکانی کوردستان لافی ئەوە لێدەدەن کە دەیانەوێ خوێندکاری ڕادیکاڵ و وشیار بەرهەم بهێنێت و ببێتە داینەمۆی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕۆشنبیری ..هتد. بەڵام، ئایا زانکۆ لە دونیای نیولیبراڵیزمدا، و بەتایبەت لە باشووری کوردستان ئەمەی دەوێت؟ یان تەنها دروشمە و دەیەوێ خوێندکاران تێکەڵ بە سیستەمی بە ئابووری کردنی گشت کایەکان ژیان بکات و خوێندکار بەشێک بێت لە قازانج و وەک کاڵایەک مامەڵەی لەگەڵ بکرێت، و ئەگەر مەعریفەکەی پارە و قازانجی زۆری تێدا نەبێت، سوودی نییە و پەراوێز بخرێت!.

لەم سەردەمەی ئێستا، لەسایەی سیستەمی نیولیبراڵیزمدا، بەبازاڕکردن و قازانج کردنی زۆر و بەرهەم هێنانی کاڵای زۆر، گشت دونیایی تەنیوە و باشووری کوردستانیش کەوتۆتە بەر ئەو بەلێشاو بەکاڵاکردنە، بەمجۆرەی سیستەمەی ژیان و حوکمڕانییە هەمیشە، چینێک دەوڵەمەندتر و چینێکیش هەژارتر دەبن، ئەرکی خوێندکاری ڕادیکاڵ ئەوەیە بەگژ ئەم دۆخە نالەبارە دابچێتەوە و دژی بەسیستەم کردنی خۆی بێت لەلاین هەر دەزگا یان حیزب یان هەر موئەسەسەیەکیتر بێت. خوێندکاران دەبێت هەمان ئەو ڕۆڵە بگێڕن کە کاڕڵ مارکس بە چینی پڕۆلیتاریا دابوو، بە گۆڕانکاری و ڕیشکێش کردنی جیاوازی ئابوری و چینایەتی و ڕەگەزی و هێنانەدی یەکسانی کۆمەلایەتیی و لادانی هەژموونی چینی کەمینە بەسەر چینی زۆرینە ..هتد
زانکۆ وەک بەشێک خزاوەتە ناو ئەم بەسیستەم کردنە و خۆی گوێڕایەڵە، ئەمە جگە لە زانکۆ تایبەتییەکان کە تەنها ئیشیان کەمکردنەوەی ڕەواجی زانکۆی حوکمییە و کاریان ڕیوایەت دانە بەم سیستەمە و بەپارەکردنی خوێندن و قووڵکردنەوەی جیاوازی لەنێوان هەژاران و سەرمایەدارەکان. لە باشووری کوردستاندا، ئەوەی لە زانکۆ حوکمییەکان دەخوێنێت زیاتر لە چینە هەژارەکانی کۆمەڵگەیە. لەم نێوەندەدا ئایا زانکۆ ئەوەندەی خوێندکاری ئەڵقە لەگوێ و دەرخیاتی ویستووە و بەنێوکۆمەڵگە بڵاوی کردونەتەوە چیتری ویستوە و کردویەتی؟ جگە لەمە چەندان خوێندکار بەهۆی پارەنەکردن و نەبوونی ڕەواجی ئابوریی ئەنجامی خوێندنەکەیان تەنها مایەی پووچ بوون بوو، و لە دەرەوەی بازنەی سوودمەند بوونی خوێندن دان.

هزری بەکاڵاکردنی خوێندکار نەک تەنها وەک ئامرازێک بە بەدەست هێنانی قازانج ڕەنگی داوەتەوە، بەڵکو ڕەنگدانەوەی بەسەر خوودی خوێندکار هەیە لەناو زانکۆ و دەرەوەی زانکۆش، بەجۆرێک ئەوەندەی لایەنی قازانج لە خوێندن و کارەکەی گرینگە، نیو ئەوەندە مەعریفە و فێربوون بەلایەوە گرینگ نییە. جگە لەوەی ئەوەندەی خۆی بەڕواڵەت و

خۆنیشاندان سەرقاڵ دەكات، ئەوەندە ناپرژێتە سەر ئەوەی كە چی بكات و چی گرینگە و چی دەگوزەرێ و پێویستە چیبكات وەك خوێدكارێك، كە لە ناوەندێكی باڵای ئەكادیمی كۆمەڵگەدا یە. پێویستە هزری خوێندكار لەڕواڵەتەوە بگۆڕدرێت بۆ ناوەڕۆك تاوەكو وشیاری زێدە ببێت و بتواندرێت، چینێكی ڕادیكاڵ و داینامۆ بەرهەم بهێندرێت بۆ ئاراستەكردن و گۆڕینی كۆمەڵگە لەم دۆخە چەق بەستووەدا.

“دامودەزگایەكمان دەوێت خزمەت بە مر□ق بكات، ن□ك مر□ق ببێتە خزمەتكاری دامودەزگاكان.” (خوێندكارانی شۆڕشی ئایاری ٦٨ی فەرەنسا)

ئاسۆس سالح

پەروەردە نادیموكراتیەكەی كوردستان بێشەرمانە ڕووی خۆی هەڵماڵی!... جیهاد موحەمەد

پەروەردە دواكەوتووەكەی كوردستان، لە پێشكەشكردنی یەكەمەكانی پۆلی نۆ و دوانزەدا، بە تەواوەتی ڕوخسار و كولتوورە

دواکەوتووەکەی خۆی پیشاندا، کاتێک ژنیکی پۆشاکڕەشی هاودامان و سەروچاودا پۆشراویان فڕێدایە ڕیزەکانی دواوە بۆ ئەوەی دەرنەکەوێت، چونکە ڕوخسارێکی ئیسلامیانەی هەبوو!
ئــاخر ئەو ژنە بەڕێــزە، بە گــوێرەی خوێنــدنەوەی ناوەکــان و پلەی چەندهـەمییەکەی و سەرەی خۆی کەوتە ڕیزی پێشەوە.
بۆچی و لەسەر چ بنەمایەک لێتان قبووڵ نەکرد لە شوێنی خۆیدا بێت؟
ئەم پرسیارە کە وەڵامەکەی ڕوونە، زۆر منی هەژاند، زۆر ئازاری دام، زۆر تــوڕەی کــردم و پڕ بەدەمــم هــاوار دەکەم نەفــرەت لە نادیموکراتیەت و پێشیڵکردنی مافی تاک.
ئەم کولتــوورە داڕزاوە، کولتــوورێکی فاشیزمــانەیە، بە زۆر تۆی دینیــی، تۆی پۆشاکهاودامــانی ئیسلامیــی لە نــاو ئێمەدا جێەگەت نابێتەوە!. ئەگەر ئەم کەسە پۆشاکێکی سووری وەک ڕەمز و نیشانەی شیوعیەکانیش لەبەردابوایە هەمان ڕەفتاریان لەگەڵدا دەکرد، یان ئەگەر پۆشاکێکی سەوزی وەک نیشانەی یەکێتی نیشتیمانی لەبەردابوایە هەمان ڕەفتاریان ڵەگەڵ دەکرد.

ئەم مێشکپــووچێتیە وا بیردەکــاتەوە، کە عەلمــانیەت، یــان پێشکەوتنخــوازیی، بەوە دەبێــت کە ڕیــزی پێشەوەی هەرچ دانیشتــن و کۆبوونەوەیەکی پەروەردەیی دەبێت کچەکان جل و بەرگی سفوریان لەبەردا بێت، یان کوڕەکان دەبێت چاکەت و پانتۆل و بۆینباخیان لەبەردا بێت.
ئاخر کاتێک عەقڵیەت و بیرکردنەوەکان دیموکراتی نەبوون، پەروەردەش دیموکراتی نابێت.
پەروەردەی دیمــوکراتی، ئەو پەروەردەیەیە کە شکۆی تــاک وەک تــاک دەبینێــت، نەک جیاکــاری بە نــاوی جۆری پۆشــاکی جیــاواز، یــان بیرکردەنەوەی جیاواز.

پەروەردەی دیمــوکرات، فێرخــواز دەکــات بە ناوەنــد، وەک جۆن دێــوی دەڵێت: چۆن کۆبرنیکۆس چەقی گەردوونی لە گۆی زەویەوە گۆڕی بۆ خۆر و ئەم بابەتە زانستیەشی سەلماند، پەروەردەی هاوچەرخ و دیمکراتیش ئەوەیە، کە فێرخــواز دەکــات بەو خۆرەی هەمــوو سیســتمی پەروەردە بەدەوریدا بسوڕێتەوە.
وەزیری پەروەردە و سیستمە پەروەردەیەکەی کوردستان، ئەوە قبووڵ دەکات، کە لە فێرگەکاندا پێشنوێژی بۆ منداڵەکان بکرێت، بەشێک لە فێرگەکان بکرێت بە مزگەوت و نوێژی جەماعیی تیادا بکرێت، بەڵام ئەمەی پێقبووڵ نییە کە ژنێکی ئیسلامیی بە پۆشاکی خۆیەوە لە جێگەی خۆیــدا و لە ڕیــزی پێشەوە بوەســتێت. لە کاتێکــدا ئەوەی یەکەم

نادیموکراتییە و شێواندنی پەروەردەیە، ئەوەی دووەمم دیموکراتیانەیە و مافی تاکە لە ج□گ□ی خۆیدا بوەستێت و ڕێزی لێبگیرێت وەک هەرچ یەکێکی تری ڕیزەکان.

پۆشاکلەبەرە ئیسلامییەکە، وەک پۆشاکلەبەرە مەدەنییەکان هەمان مافی هەبوو. ئەوەی لەبەردەم دەیان هەزار و سەدان هەزار کەسدا لەو ئێوارەیەدا ڕوویدا، پیشیڵکردنی تەواوی مافی ئەو ژنە ئیسلامییە بوو.

من بۆ خۆم لەگەل ئەوەی بیرکردنەوەم لەگەڵ ئیسلامییەکاندا جیاوازیەکەی ئاسمان و ڕێسمانە، بەڵام خەجاڵەتیم کێشا کە هاوڵاتی کوردستانم، کە ئاوا بە بەرچاوەوە ژنێکی بەڕێز لەسەر پۆشاکەکەی تەریقدەکرێتەوە و پێی دەگوترێت تۆ بڕۆرە دواوە!.

جیهاد موحەمەد

تیئۆرەکانی هونەرمەند حەسەن زیرەک : بۆ بە کوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان

تیئۆرەکانی
با بەتێک بۆ گفتوگۆ !؟
تیئۆرەکانی هونەرمەند حەسەن زیرەک : بۆ بە کوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان .
دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

کارە پڕداهێنانەکانی زیرەک کێلگەیەکی فراوانە بەقەد فراوانی کوردستان و پڕ تەمەنە بە قەد تەمەنی داهینان . زیرەک ئەو گێلگەیەیە ڕاستە ناسراوەو بەردەوام باس دەکرێت ، بەڵام، باسکردنەکان هێشتا زۆربەی هه رە زۆریان لێکۆڵینەویی و زانستی نین ..زانستی بە قەد داهێنانی زیرەک ! چۆن ژیان و کەسایەتی و هونەرو مێژووی زیرەک ڕەنگاوڕەنگێکی تاوسییە ! هه موو رەنگەکانی تێدایەو رەنگەکانیش بەردەوام لە گۆڕان و نوێ بوونەوە دان . ئێمە پێشترلە

چەند نووسێنێک دا داوای زانستی (زیرەکناسیی) و دامەزراندنی (نێوەندی زیرەکناسیی)و کاری (بەرەو زیرەکناسیی) مان کردووە ، لەم داویانە مەبەستمانە :

یەکەم : دامەزراندنی(نێوەندی زیرەکناسیی) ، کە لەو نێوەندە هه موو ئەو نووسەرو ل□ک□□رانە تێیدا کۆببنەوەو بەردەوام بە بەرنامە وزانستییەوە کار لەسەر لایەنە جۆراو جۆرەکانی ژیان و کەسایەتی و هونەری زیرە ک بکەن .

دووەم :لە(بەرەوزیرەکناسیی) دا مەبەستمانە هه موو بەڵگە دەنگیی و وێنەیی ڤیدیۆیی و وێنەی فۆتۆگرافی و نووسراوو نە نووسراوکانی زیرەک کۆبکرێتەوەو پۆلین بکرێ و بە پێی زەمەنی ژیان و قۆناخەکانی هونەری زیرەک ڕێزبەند بکرێن و بخرێن□ ب□رد□ستی ل□ک□□ران و نووسەرانی زیرەکدۆست .

سێیەم : کارکردن بۆ دروستکردنی (زانستیی زیرەکناسیی) وئەمەش پاش لێکۆڵینەوەو هه ڵسەنگاندنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ژیان و هونەری زیرەک و گەیشتن بە تایبەتمەندییەکانی زیرەک لە هه موو ڕوێکەوە ئەم زانستە دروست دەبێت.

ئەگەر ڕۆژێ توانیمان ئەم کارانە بکەین ، دیارە ئەوکاتە کورد کەوتووەتە سەر ڕیگای ڕاستی ڕیزگرتن لە کەسایەتی و هونەری زیرەک ، ئەو کاسایەتی و هونەرەی پێویست بە تیئۆرەی تایبەت دەکات بۆ ناسین و ت□گ□یشتنی هونەرو داهێنانەکانی ، ئەوەش لە بیر نەکەین ، ئێمە کە دەنووسین : تیئۆرەکانی زیرەک لە بە کوری کردنی ئاوازە بیانییەکان ، مە بەستمان ئەوە نیی□ – دەقی نووسراوی تیئۆرەکانی زیرەکت بخەینە بەردەست و یان ئەو تیئۆرە بە نووسین هه بن ! بەڵکو ئێمە بە دوای بەکارهێنانی ئەو تیئۆرەدا د□گ□□ین لە نێو گۆرانیی□کانی دا کە زیرەک بەو توانا بێ سنوورەی کە خۆی هه یەتی و لە کارە داهێنانە هونەریەکانی دا کردوویەتی ، واتە تیئورەکەی لە نیو کارە پر داهێنانەکانی دا دەدۆزریتەوە .

ئەمڕۆکەش بە بۆ نەی یادی(٤٧ ساڵەی ساڵفەوتی زیرەک) دەرگایەکی تازە بەسەر جیهانی ناسینی زیرەک دا دەکەینەوە ، هه رچەندە دەبێ لەسەرەتاوە دان بەوە دابنێم ؛ کەمن پسپۆری مۆسیقاو دەنگ و ئاواز نیم و هیچ شارەزاییەکی زانستیانەم لە خوێندنەوەی نۆتە و لە زانستیی ئەم بابەتانە نیی□! ب□ی□ من ل□□□ووی تیئۆرییەکی ئەدەبیی□وە قسە لەم بابەتە دەکەم و مەجالە پسپۆرییەکە بۆ زاناو شارەزایانی مۆسیقاو ئاوازو دڵسۆزانی زیرەک بە جێدەهیڵم !

من لێرە وەک کەسێکی زیرەکدۆست و گوێگری بەردەوامی دەنگی زیرەک و کەمیک شارەزا لە ژیان و کەسایەتی زیرەک ، باس لە تیئۆرەکانی بەکوردیکردنی ئاوازە بیانییەکان دەکەم و هه وڵدەدەم ڕێگا کە –

کەمێک – خۆش بکەم و لە نێو گۆرانیەکانی دا هێڵی تیئۆرەکان دەدۆزمەوەو دەیخەم□ بەردەستی مامۆستا پسپۆرەکان وهیوادارم ئەوان بەشە کارەکییەکەی ئەم تیئۆرە تەواو بکەن .

تایبەتمەندیی گۆرانیەکانی زیرەک :

زیرەک ژمارەی گۆرانیەکانی تا ئێستا بە تەواوی نازانرێ ، دوا ژمارە کە نێوەندێکی کلتوری لە ڕۆژهه ڵاتی کۆردستان بڵاوی کردووتەوە (٣٦٢٣)گۆرانیە، هه رچەندە پێم وانیە ئەم ژمارەیەش ژمارەیەکی جێگیر بێت ! بەهه رحال ساغکردنەوەی ژمارەی گۆرانیەکانی زیرەک کارێکی زۆر زەحمەت ، لە بەر ئەم هۆیانە :

یەکەم : شوێنی تۆمارکردنی زیرەک لە دوو وڵاتی داگیرکەری ئێران و ئیراق داو لە ئێستگەکان و ئاهه نگە جەماوەریەکان و دانیشتنە تایبەتەکان ، هێندە زۆرو هێندە پەرتن بە هیچ ک□س لە داهاتووێکی زوودا کۆناکرێنەوە .

دووەم: هه ندێ لە گۆرانیەکانی زیرەک لە ناوچوون بە هه رهۆیەک بێت ،بەدەستی ئەنقەست یان بە
هۆی بێ کەسی و بێماڵی و بێ ئەرشیفی زیرەک لە زۆرکاتی ژیانی دا.

سێیەم : هه ندێ ئاهه نگ و گۆرانی زیرەک بۆ کەسانی تایبەت و لە ماڵان تۆمارکراون ، ئەم خاوەن ماڵانە وا دەزانن و لایان وایە کە جەمە خواردنێکان داوەتە زیرەک ، ئیتر ئەم گۆرانیانە هیچ مافێکی زیرەکی بەسەرەوە نەماوە بڵاویان ناکەنەوە !!

.من بە هۆی ئەو بەردەوامی و تەم□نە درێژەی کە لە منداڵیەوە گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک دەگرم ، دەتوانم داهێنانەکانی بە سەر ئەم چەند خاڵە دا بەش بکەم :

١- ئەو گۆرانیانەی کە بە شێعرو ئاواز هی خۆیەتی .

٢- ئەو گۆرانیانە کە شێعرەکان شیعری شاعرانی ناسراوانی کوردن و ئاوازی هی زیرەکە .

٣- ئەو گۆرانیە فۆلکلۆریانەی کە زیرەک لە هه موو ناوچەو زارو بنزارەکوردیەکان وەری گرتووەو بە شێعرو ئاوازەوە گۆڕانکاری تێداکردووە .

٤- ئەو گۆرانیانەی کە لە میللەتانی تر وەری گرتووەو گۆڕانکاری لە شێعرو ئاوزەکاندا کردووە .

٥- ئەو گۆرانیانەی کە تەنیا ئاوازەکەی لە می□□تانی تر وەرگرتووەو گۆڕانی تێداکردووەو بە شێعری خۆ یان بە شێعریکی تری فۆلکلۆر یان شیعری شاعیرانەوە گوتوویەتی.

٦- ئەو گۆرانیانەی کە شیعرەکە هی شاعیرانی کوردەو بە ئاوازێکی بیانی بە گۆڕانکاریەوە تۆماری کردووە .

٧- ئەوگۆرانیەی کە ئاوازی کەسانی ترەو بە شێعری خۆی یان شیعری

شاعیرانی تر و بە شێوەی گوتنی خۆی گوتوویەتی .
٨-زیرەک لە گوتنی هە موو جۆرە گۆرانییەکان دا هونەرەکی زۆری نواندووە ، چ وەک شاعیرو چ وەک ئاواز دانەرو چ لە گوتنەوەی دا ،گۆرانییەکانی دەوڵەمەندو خۆش و جوان کردووە ، لە ئاوازدا بە تێکەڵکردنی دەنگی بڕگەیی وبڕگەی مانادار وشەی جوان و پاش و پێشکردنی وشەو کورتە ڕستەو نێوە ڕستە و بەئاوازی پڕ لە ڕازاندنەوە دا، زیرەک ئەو هونەرەی لە گەڵ ئاوازەکانی نواندووە ، بە هە مان شێوە لەگەڵ شیعریشدا ئەمەی کردووە .
٩-زیرەک لە ئاوزو شێوەی گوتنی خۆیدا هێندە دەوڵەمەندە ، بەشێکی زۆری لە هە موو جۆرە گۆرانیە کان بە زیاتر لە ئاوازێک و زیاتر لە شێوە گوتنیک گوتووتەوە .

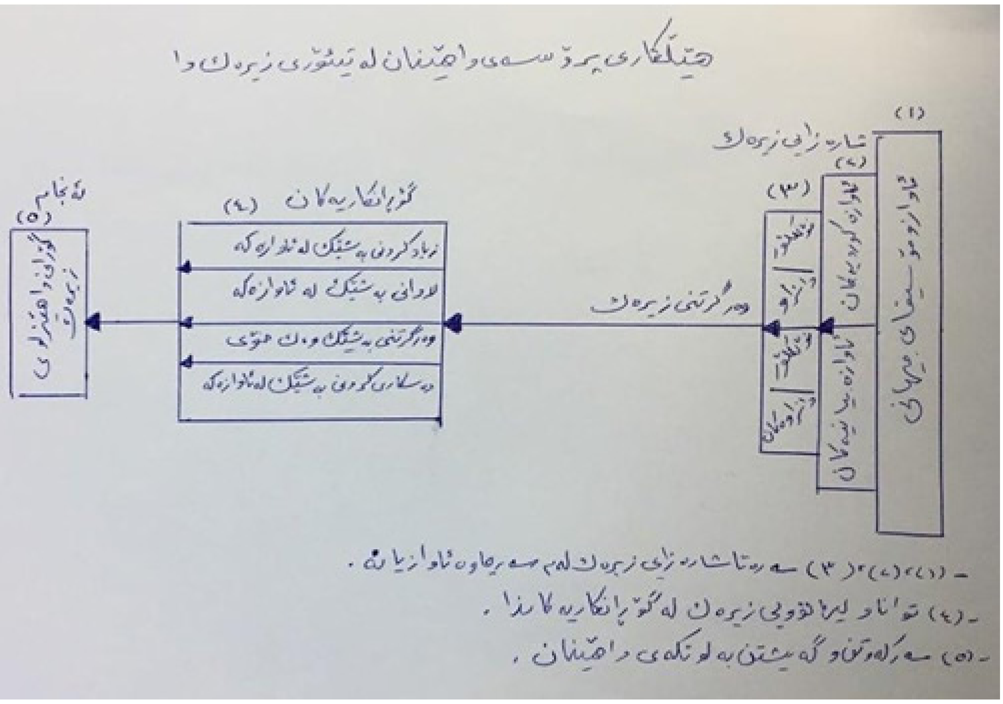

-١٨/٦/٢٠١٩-هە ولێر
کارە پێداهێنانەکانی زیرەک کێلگەیەکی فراوانە بەقەد فراوانی کوردستان و پڕ تەمەنە بە قەد تەمەنی داهینان . زیرەک ئەو کێلگەیەی ڕاستە ناسراوەو بەردەوام باس دەکرێت ، بەڵام، باسکردنەکان هێشتا زۆربەی هە رە زۆریان لێکۆڵینەوەیی و زانستی نین ..زانستی بە قەد داهێنانی زیرەک ! چۆن ژیان و کەسایەتی و هونەرو مێژووی زیرەک ڕەنگاوڕەنگەکی تاوسییە ! هە موو ڕەنگەکانی تێدایەو ڕەنگەکانیش بەردەوام لە گەڕان و نوێ بوونەوە دان . ئەمە پێشترلە چەند نووسەنێک دا داوای زانستی (زیرەکناسیی) و دامەزراندنی (نێوەندی زیرەکناسیی)و کاری (بەرەو زیرەکناسیی) مان کردووە ، لەم داویانە مەبەستمانە :
یەکەم : دامەزراندنی(نێوەندی زیرەکناسیی) ، کە لەو نێوەندە هە

موو ئەو نووسەرو لێکۆڵەرانە تێیدا کۆببنەوەو بەردەوام بە بەرنامە وزانستییەوە کار لەسەر لایەنە جۆراو جۆرەکانی ژیان و کەسایەتی و هونەری زیرەک بکەن .
دووەم :لە(بەرەوزیرەکناسیی) دا مەبەستمانە هە موو بەڵگە دەنگیی و وێنەیی ڤیدیۆیی و وێنەی فۆتۆگرافی و نووسراوو نە نووسراوکانی زیرەک کۆبکرێتەوەو پۆلین بکرێ و بە پێی زەمەنی ژیان و قۆناخەکانی هونەری زیرەک ڕێزبەند بکرێن و بخرێنە بەردەستی لێکۆڵەران و نووسەرانی زیرەکدۆست .
سێیەم : کارکردن بۆ دروستکردنی (زانستیی زیرەکناسیی) وئەمەش پاش لێکۆڵینەوەو هە ڵسەنگاندنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ژیان و هونەری زیرەک و گەیشتن بە تایبەتمەندییەکانی زیرەک لە هە موو ڕوەکەوە ئەم زانستە دروست دەبێت.
ئەگەر ڕۆژێ توانیمان ئەم کارانە بکەین ، دیارە ئەوکاتە کورد کەوتووەتە سەر ڕێگای ڕاستی ڕێزگرتن لە کەسایەتی و هونەری زیرەک ، ئەو کاسایەتی و هونەرەی پێویست بە تیئۆرەی تایبەت دەکات بە ناسین و تێگەیشتنی هونەرو داهێنانەکانی ، ئەوەش لە بیر نەکەین ، ئەمە کە دەنووسین : تیئۆرەکانی زیرەک لە بە کوری کردنی ئاوازە بیانییەکان ، مە بەستمان ئەوە نییە – دەقی نووسراوی تیئۆرەکانی زیرەکت بخەینە بەردەست و یان ئەو تیئۆرە بە نووسین هە بن ! بەڵکو ئەمە بە دوای بەکارهێنانی ئەو تیئۆرەدا دەگەڕێین لە نێو گۆرانیەکانی دا کە زیرەک بەو توانا بە سنوورەی کە خۆی هە یەتی و لە کارە داهێنانە هونەرییەکانی دا کردوویەتی ، واتە تیئورەکەی لە نیو کارە پر داهێنانەکانی دا دەدۆزریتەوە .
ئەمڕۆکەش بە بۆ نەی یادی(٤٧ ساڵەی ساڵفەوتی زیرەک) دەرگایەکی تازە بەسەر جیهانی ناسینی زیرەک دا دەکەینەوە ، هە رچەندە دەبێ لەسەرەتاوە دان بەوە دابنێم ؛ کەمن پسپۆری مۆسیقاو دەنگ و ئاواز نیم و هیچ شارەزاییەکی زانستیانەم لە خوێندنەوەی نۆتە و لە زانستیی ئەم بابەتانە نیە! بەڵی من لەڕووی تیئۆرییەکی ئەدەبییەوە قسە لەم بابەتە دەکەم و مەجالە پسپۆرییەکە بە زاناو شارەزایانی مۆسیقاو ئاوازو دەسزانی زیرەک بە جێدەهیڵم !
من لێرە وەک کەسێکی زیرەکدۆست و گوێگری بەردەوامی دەنگی زیرەک و کەمیک شارەزا لە ژیان و کەسایەتی زیرەک ، باس لە تیئۆرەکانی بەکوردیکردنی ئاوازە بیانییەکان دەکەم و هە وڵدەدەم ڕێگا کە – کەمێک – خۆش بکەم و لە نێو گۆرانیەکانی دا هێڵی تیئۆرەکان دەدۆزمەوەو دەیخەمە بەردەستی مامۆستا پسپۆرەکان وهیوادارم ئەوان بەشێ کارەکییەکەی ئەم تیئۆرە تەواو بکەن .
تایبەتمەندیی گۆرانییەکانی زیرەک :

زیرەک ژمارەی گۆرانییەکانی تا ئێستا بە تەواوی نازانرێ ، دوا ژمارە کە نێوەندێکی کلتوری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بڵاوی کردووتەوە (٣٦٢٣)گۆرانییە، هەرچەندە پێم وانییە ئەم ژمارەیەش ژمارەیەکی جێگیر بێت ! بەهەرحال ساغکردنەوەی ژمارەی گۆرانییەکانی زیرەک کارێکی زۆر زەحمەت ، لەبەر ئەم هۆیانە :

یەکەم : شوێنی تۆمارکردنی زیرەک لە دوو وڵاتی داگیرکەری ئێران و ئیراق داوە لە ئێستگەکان و ئاهەنگە جەماوەرییەکان و دانیشتنە تایبەتەکان ، هەندە زۆرو هەندە پەرتن بە هیچ کەس لە داهاتووەکی زوودا کۆناکرێنەوە .

دووەم: هەندێ لە گۆرانییەکانی زیرەک لە ناوچوون بەهەرهۆیەک بێت ، بەدەستی ئەنقەست یان بە

هۆی بێ کەسی و بێماڵەی و بێ ئەرشیفی زیرەک لە زۆرکاتی ژیانی دا.

سێیەم : هەندێ ئاهەنگ و گۆرانی زیرەک بە کەسانی تایبەت و لە ماڵان تۆمارکراون ، ئەم خاوەن ماڵانە وا دەزانن و لایان وایە کە جەمە خواردنەکان داوەتە زیرەک ، ئیتر ئەم گۆرانیانە هیچ مافێکی زیرەکی بەسەرەوە نەماوە بڵاویان ناکەنەوە !!

.من بە هۆی ئەو بەردەوامی و تەمەنە درێژەی کە لە منداڵییەوە گوێ لە گۆرانییەکانی زیرەک دەگرم ، دەتوانم داهێنانەکانی بە سەر ئەم چەند خانە دابەش بکەم :

١-ئەو گۆرانیانەی کە بە شێعرو ئاواز هی خۆیەتی .

٢-ئەو گۆرانیانە کە شێعرەکان شیعری شاعرانی ناسراوانی کوردن و ئاوازی هی زیرەکە .

٣-ئەو گۆرانیە فۆلکلۆریانەی کە زیرەک لە هەموو ناوچەو زارو بنزارەکوردییەکان وەری گرتووەو بە شێعرو ئاوازەوە گۆڕانکاری تێداکردووە .

٤-ئەو گۆرانیانەی کە لە میللەتانی تر وەری گرتووەو گۆڕانکاری لە شێعرو ئاوزەکاندا کردووە .

٥-ئەو گۆرانیانەی کە تەنیا ئاوازەکەی لە میللەتانی تر وەرگرتووەو گۆڕانی تێداکردووەو بە شێعری خۆیان بە شێعریکی تری فۆلکلۆر یان شیعری شاعیرانەوە گوتوویەتی.

٦-ئەو گۆرانیانەی کە شیعرەکە هی شاعیرانی کوردەو بە ئاوازێکی بیانی بە گۆڕانکارییەوە تۆماری کردووە .

٧-ئەوگۆرانییەی کە ئاوازی کەسانی ترەو بە شێعری خۆی یان شیعری شاعیرانی تر و بە شێوە گوتنی خۆی گوتوویەتی .

٨-زیرەک لە گوتنی هەموو جۆرەگۆرانییەکان دا هونەرێکی زۆری نواندووە ، چ وەک شاعیرو چ وەک ئاواز دانەرو چ لە گوتنەوەی دا ،گۆرانییەکانی دەوڵەمەندو خۆش و جوان کردووە ، لە ئاوازدا بە

تێکەڵکردنی دەنگی بڕگەیی وبڕگەی مانادار وشەی جوان و پاش و پێشکردنی وشەو کورتە ڕستەو نەوە ڕستە و بەئاوازی پڕ لە ڕازاندنەوە دا، زیرەک ئەو هونەرەی لە گەڵ ئاوازەکانی نواندووە، بە هه مان شێوە لەگەڵ شیعریشدا ئەمەی کردووە .

٩-زیرەک لە ئاوزو شێوەی گوتنی خۆیدا هێندە دەوڵەمەندە ، بەشێکی زۆری لە هه موو جۆرە گۆرانیە کان بە زیاتر لە ئاوازێک و زیاتر لە شێوە گوتنیک گوتووتەوە .

کەسایەتی هونەریی زیرەک :

هه موو ئەو تیئۆرە جۆراوجۆرانەی کە کەسایەتی داهێنەر دەخەنە بە رتیشکی لیکۆڵینەوە ، ناتوانن بەو لیکۆڵینەوانەی کە تائێستا کردوویانە کەسایەتی داهێنەرانەی زیرەک بەتەواوی بخوێننەوە !چۆن زیرەک بەڕاستیی کەسێکی جیایە ، جیا لە هه موو داهێنەران .هه ر بۆیە پێویست دەکات بە تیئۆری داهێنەرناسیی نوێ و تایبەت ، لێکۆڵینەوە لە کەسایەتی و هونەری تایبەتی زیرەک بکەین لێرە دەمەوێ باسی چەند خاڵێک بکەم کە (دکتۆر محەمەد ئەکرم ئەلعەدلونی)لە باسی داهێنەراندا باسیان دەکات و لەگەڵ کەسایەتی هونەرمەندانەی زیرەک دەگونجێن .

یەکەم: داهێنەر- توانایەکی بەرزی هه یە بۆ بیرکردنەوەو نوێکاری خۆشدەوێ .

دووەم : توانای خۆگونجاندنی بە پەلەی هه یە لەگەڵ گۆرانکاریەکان.

سێیەم : زۆر پشت بە هه ست و مەشاعیرەکانی خۆی دەبەستێ .

چوارەم :بڕوای بە خۆی هه یە، هه ست دەکات دەتوانی داهێنانەکان جێ بە جێ بکات.

پێنجەم: حەز بە کاری سەرکێشی دەکات ولە ڕۆتین بێزارە.

شەشەم:ئارەزووی سەفەر وگەڕانی زۆری هه یە .

حەوتەم :بەڕەوشتە بەڵام ، قسە لەڕووەو سەربەخۆیەو کەیفی بەدەسەڵات و توندوتیژی نایە.

هه شتەم : خۆڕاگرو پشودرێژە بەرامبەر گەلەکۆیی و غەدر.

نۆیەم : بەرامبەر تاقیکردنەوە مرۆییەکانی دەورو بەروجیهان کراوەیەوه .

دەیەم :لەکاتی داهێناندا هه ست بە دڵخۆشی و ئاسودەییەکی زۆر دەکات .

یازدە هه م : لەزەتی زۆر لەجوانیەکان دەبینێ .

ئەم سفەتانەو زۆری تر لە کەسایەتی زیرەک دا کۆببوونەوەو زیرکیان

کردبوو بەم داهێنەرەی کە ، ئاستی داهێنانی بە شێوەیەکی تایبەت بە خۆی گەیاندووتە شوێنێک کە تا ئێستا هیچ داهێنانێک پێی نەگەیشتووە .

بە بوونی ئەم خاڵانەو زۆری تریش زیرەک هێشتا لەدەرەوی هه موو تیئۆرەکان دەمێنتەوەو خاوەنی کەسایەتی دەروونی و کۆمەڵایەتی و هونەری خۆیەتی و تەواوی خاڵەکانی داهێنانی زیرەک ، زیرەک لە هه موو داهێنەرانی تر جیا دەکاتەوە ،

.چۆن هونەرمەند حەسەن زیرەک :

١-ئەلف و بێی هیچ جۆرە خوێندنێکی نەخوێندووەو نەیزانیوە بنووسێ و بخوێنێتەوە .زیرەک خۆی لە چریکەی کوردستان دەنووسێ (هاونیشتمانی خۆشەویست !خۆتان ئەزانن کە من لە کۆکردنەوەی ئەم پەڕاوەدا، تەنیازمانم کاری کردووە. لە پێنووس دا، بانۆ میدیەی زەندی ؛ هاوسەرم، یارمەتی داوم).

٢-زیرەک دەرچووی هیچ قوتابخانەیەکی دیارو ناسراو هونەری و ناهونەری نیە.

٣-زیرەک بۆ فێربوونی هونەرەکەی لە هیچ نێوەندێک خوڵ و ڕاهێنانێکی نەکردووە.

٤-زیرەک شاگردی هیچ مامۆستایەک نەبووەوڕێچکەی هیچ کەسێکی دیاری هە ڵنەگرتووە .

٥- زیرەک لە ماڵێکی هه ژار –ئەگەربڵێین ماڵ- ژیاوەو لەو ماڵە هه رلەمنداڵیەوە دەرگای دۆزەخی بەڕووداکردووتەوە.

٦-زیرەک لە هه مووسۆزێکی دایک و باوک وخانوادەیی بێ بەش بووە .(کێ بێ بێ گەورە.کە بەرەللابێ – وەک منی لێ دێ زەحمەتە چابێ).

٧-زیرەک ژیانی خۆی لەسەرەتاوە زۆر لەژێر سفرەوە دەست بێکردووە وقۆناخ بە قۆناخ و جار لەدوای جار زۆر بە کارەسات گەڕاوەتەوە سەر سفر و لەژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەروونی خۆیدا (هه شت نۆ ساڵە بووم، بووم بە عەمەلە لەکارکردنا زۆر ئەمکرد پەلە).

٨-زیرەک ئەگەرچی بە هۆی کەسایەتی لێهاتوویی خۆی و هونەرە بەرزەکەی دۆستی زۆرو گوێگری زۆرترو هه واداری زۆری هه بووە ، بەڵام ؛ ئەم دۆستانە لە هاوکاری زیرەک دا کەمدەست و سنووورداربوون ، بە پێچەوانە دوژمن و دژانی زیرەک دەوڵەت و دەسەڵاتدارو دەزگا ناوبەدو بەدکارەکانی ئێراق و ئێران بوون . هه ربۆیە بەردەوام سێبەری مەرگی بەسەرەوە بوو دەرگای بەندیخانەی بەڕووداکرابووەو ناحەزان بۆی لە کەمین بوون . هه رئەوەش بوو زیرەک لەگەڵ ئەم هه موو ژیاندۆستی و کوردبوونەو ئاشقە جوانییەی خۆی دواجار ناچار بوو بە هه موو قەناعەتەوە بڵێ □ هێندەم نەماەو بمرم و بچمە ژێرگل و بەشەری کورد نەبینم !!) ئەو کوردەی زیرەک لە ژیانە دۆزەخیەکەیدا

بەردەوام جوانترین ئاوازو خۆشترین مەقام و بەرزترین شێعری گۆرانی زیرەکانەی بەو پەڕی داهێنان و بەو ئاستە بەرزەی داهێنان پێشکەش کردوون و بولبول ئاسا دەیچریکاندو کەو ئاسا دەیقاسپاندوخەم و ئازارەکانی خۆی میللەتەکەیی و مرۆڤایەتی بەو پەڕی شادیەوە بەدەنگە زولال و بە هە شتیەکەی بە هە رزانترین نرخ و هە ربە خۆڕایی دەبەخشیە میللەتەکەی و دەیگوت ـ زۆر چاک دەزانم چۆنیان دە خۆش بکەم .)

بەڕاستی ؛ ئەو زیرەکە کە دەوڵەمەندترین هونەرمەندی جیهان بوو لە ڕووی ژمارەی بەرهەمی هونەری و داهێنانەوە ! دواجار لە هەژارترین ژوورەکانی دوودوایی ژیانی بەدەستی شاگردانی ساواک ژەهرکوژکراو بە تەمەنی پەنجا ساڵ و شەش مانگیەوە ، بەدەی پەهیواو بە گەرووی پڕ لە ئاوازەو دڵی پڕ عەشقە کەیەوە چووە سەر کەوی نامۆشکێن و فەرمووی (لەپاش مەرگم چ فایدە بەیتەسەرگۆڕەم و حەلواو سەوەژم بە چیە !؟)

زیرەک ..کەمرد نەکاری هە بوو، نە پول و پارەیەکی هە بوو، نە خانوو ناومالێکی هە بوو..هە ژارو زگەوتەک بوو ..لە هە موو هە ژاران هە ژارتر ! ئەو هە ژارو زگەوتە ..ئەستا گەورەترین و دەوڵەمەندترین و بەرزترین هونەرو داهێنانی بە بەجێ هێشتووین .

کەسایەتی هونەرمەندانەی زیرەک :

زیرەک هە ربە سروشتەوە کەسێکی لیهاتتوو زیرەک و زانابوو،جگە لە لەهاتووی هونەری هە رکارێکی تری بە ناچاری و برسییەتیەوەکردبە ، سەرکەوتوانە کردوویەتی میرزا کەریم خۆشناولە بارەی زەوق و کاری زیرەک لە جوانکردنی کانی مەلا ئەحمەد دەنووسێ :(سێیرم کرد ئەو چایخانە پیس و پۆخڵ وناشیرینە، بووە بە گازینۆیەکی خۆش و پاک و خاوێن وسپی کاری وچیمەنتەکراو، هە رحەز ئەکەی لەی دانیشی .) هە رئەو زیرەکیش چاوو گوێ و هە ست و بیرێکی پانۆرامەیی پەیدابوو، هە رلە مندالیەوە هە رچی دەبینی و دەبیست لە مێشک و دەی تۆمار دەبوو ، جا لە برسییەتی بوا یان دەربەدەری ، لە بەندیخانە بوایە یان ئاوارەیی ، ساغ بوایە یان نەخۆش ..هە رچی دەبیست و دەبینی دەبوون بە زەخیرەی داهێنانەکەی .

لە نەو ئەم هە موو بەد بەختی و چارەڕەشیەیدا جاوێکی جوان بین و دڵێکی گەشبین و ئارەزووێکی لە بن نەهاتووی هە بوو ، هە تا بڵێی ئاشقە ژیان بوو ، ئاشقە جوانی و ئافرەت بوو ، ئاشقی کوردو کوردستان بوو ، ئاشقی سروشتە جوان و ڕەنگاو ڕەنگە کەی کوردستان بوو، زۆر ئاشقە هونەرو دەنگخۆشی بوو ، هونەرمەندە مەزنەکانی خۆش دەویست و باسی گەورەیی دەکردن ، لە کاسێتی ئەبوسەباح دەفەرمووە ؛ (عەلی مەردان بەرزە ، کورد قەدری نازانی من قەندەرەکانی دەخەمە

سەر چاوم) هە تا بەی شارەزای ئاوازو كلتوری كوردی خۆمان بوو ، بۆ هە موو زارو بنزارو فۆلكلۆریەكانیەوە . هە ر ئاوازێكی بیستبا ..ئاوازی ناوچەیەك لە ناوچەكانی كوردستان بوایە یان ئاوازی میللەتانی دەورو بەر ، ئەوەی ویستبای وای دەگۆڕی و دەسكاری دەكرد ، دەیكرد بە(ئاوازی زیرەكی)انە ، سەیری كە چ هونەرمەندێك هە یە ..ئاوا بە جوانی وسەركەوتوویيەوە ،شێوە زارگۆڕیی و زمانگۆڕی وئاوازگۆڕی بكات، لە نێوان بنزارو شێوەزاری كوردی و زمانەكانی كوردی وفارسی و تركی و ئازەری وعەرەبی دا، بەبێ ئەوەی هیچ لەنگی و ناڕیكی و هە ڵەیەك بكات ، لە ڕووی گوتن و ئاوازودەربڕینی وشەو ڕستەكانی هونەری وئاوازو زانستی زاروزمانەوە . لە گۆرانی گوتن دا زیرەك زمانڕەوانترین گۆرانیبێژە كە وشەكانی جوان و دەوڵەمەندو گەرم و شێرین دەكات .

زیرەك و مۆسیقا :

زیرەك لە ژێر ناوی (هونەر و مۆسیقا) بە شێعرزێر پسپۆرانە لە (چریكەی كوردستان)ی خۆیدا باسی هونەرو مۆسیقاو ئامێرە مۆسیقیەكان و جۆری دەنگیان و كاریگەریان لە سەر گوێگر دەكات . ناوی زیاتر لە چل ئامێری مۆسیقا دەهێنێ و كەم و زۆر باسی مێژوو وڵات و نەتەوەكانیشیان دەكات و دەنووسێ :

مۆسیقا ! شەرتە هاوڕازم تۆ بی
پاشی مردنیش دەمسازم تۆبی
مۆسیقا ! هە ر تۆی روح و گیانی من
مۆسیقا ! خۆشی بۆ ژیانی من

ئەمە دەری دەخات كە زیرەك چ بە هۆشیاری و زانایيەوە لەگەڵ مۆسیقا ژیاوە . سەیریكە چۆن باسی یەك یەكی ئامێرەكان دەكات :

((تەنبوور)) نەجیبە،سەدای زۆر گەرمە
دەنگی مەحزوونە پەردەی لە بەرمە
((دووتار)) و ((گیتار))، شاگردی ((سێ تار))
دەنگیان هێند خۆشە ، لە دڵ دەبەن بار
دەنگی ((ماندۆلین))،گرمەی((ترۆمپێت))
دەتخاتە خەیاڵ سواری ئەسپی كوێت

بەمجۆرە بەدوا دادێواو ناوی زۆر ئامێر دێنی كە تا ئێستاش لە نێو ئەدەبیاتی مۆسیقای ئێمەدا ، بەم ڕوونی و شارەزاییەوە ناویان نابیسین ! چ جای ٦٥ ساڵ بەر لە ئەمڕۆ ، كە ئەمە ش بۆ زیرەكی نەخوێندەوار دەچێتە پاڵ داهێنان و زیرەكی و شارەزاییەكەی ، جگە لە باسی ئامێرەكان و جۆری ئاوازیان و كاریگەریەكانیان لەسەر دڵ و دەروونی گوێگر ، ئەوا بە شێعر نووسینی ئەم بابەتەش جارێكی تر زیرەك دەباتە پاڵ ئەو شاعیرانەی كە هونەری شیعریان بە فێربوون و

زانست بە تایبەت زانستی مۆسیقا بە کارهێناوە .
ئەم شێعرەی (هونەرو مۆشیقا) یەی زیرەک دەقەکی گەورەو بەردەستە بە بەزانستی خوێندنەوەی زانیاریە هونەری و مۆسیقیەکانی زیرەک و شیاوی ئەوەیە پسپۆرانی مۆسیقا بە وردی و زانستیەوە لێی بکۆڵنەوەو توانای زانیاری و هوشیاری زیرەک لەم ڕووەوە دەربخەن .

تیئۆرەی زیرەک بە بەکوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان .
هونەرمەندیی زیرەک لە تەنیا سنوورێک نەوەستاوە ، پێش ئەوەی باسی بەکوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان بکەین ، واچاکە باسی ئەوەش بکەین کە زیرەک ئاوازە زاراوە ییە کوردیەکانیشی کردووە بە (ئاوازی زیرەکی) *١ چۆن زیرەک بەتەواوی شارەزای ئاوازو کلتوری هه موو ناوچەو زارو بنزارەکوردیەکان بووە و زەریانی گەڕیوە بە – ئاوازی زیرەکی – سەیرکە :
*ئـاوازی (لـوەی) دایە دایە وەختـی جەنگەی گەڕیـوە بە (لایە لایەـت بەدەکەم ، بەلکم خەو بتباتەوە)
*ئەزیە زەزیە تەم دارە مەوی – لەئاوازەکی هه ورامیەوە وەریگرتوو -.
*مەیرە مەیرە- ی لە ئاوزەکی کرمانجی سەرووە وەرگرتووە .
*فەلەکە بـراینە فەلەکە- ی لە ئـاوزی حەیرانـی دەشتـی هـه ولێـر وەرگرتووە .
زەریتریش .لەرەدا پسپۆرانی مۆسیقاو ئاوازی کوردی دەتووانن ، ئاوازەکانی ئەم گۆرانیانەو زۆری تری زاراوەکوردیەکان بدۆزنەوەو تایبەتمەنـــدیەکانیان لەڕووی – دەنگە مۆســـیقی – و خوێنـــدنەوە نەتەییەکـــان – دەســـتنیشان بکەن و بەراوردیـــان بکەن لە گەڵ ئەو گۆڕانکاریانەی کە زیرەک کردوویەتی و ئاوازە تازەکەی لە برهه م هێناوە .
-دەتـــوانین ئـــاوا هەلکـــاری بە بکەیـــن : -(دەســـتنیشانکردنی تایبەتمەندیەکانی ئاوازەکە پێش دەسکاری زیرەک) -(دەستنیشانکردنی تایبەتمەندی ئاوازەکەی زیرەک دوای دەسکاریەکە) -(دواتر سەیری ئەو گۆڕانکاریانە بکرێ کە زیرەک لە ئاوازەکەدا کردوویەتی)
-بۆ نموونە :
– چێ لابردووە ؟ -چی دەسکاری کردووە ؟ -چی زیادکردووە ؟
ئەگەر ئێمە لە گەڵ هه موو ئەو گۆرانیانە بکەیـن کە زیـرەک لە ئاوازە جیاجیاکانی شێوەزارە جیاجیاکان کردوویەتی ، لە ئەنجام ئەوە دەردەکەوێ کە زیـرەک لە گەڵ هه ر شێـوە زارێـک و ئـاوازێک کردوویەتی وبە کەی ئەم گۆڕانکاری و لابردن و زیادکردن و دەستکاری کردنە ، دەگەینە هەڵەی تئیۆرەکە و بەمان ڕوون دەبێتەوە کە زیرەک

لەسەر چ یاسایەکی مۆسیقا داهێنانی لە ئاوازە فۆلکلۆری و شێوەزارەکانی کردووە .

تیئۆری گۆڕانکاریی ئاوازە بیانیەکان :

بە گوێ گرتن لە تەواوی گۆرانیەکانی زیرەک ، بەتایبەت ئەو گۆرانیانەی ئاوازەکانیان لە گۆڕان و دەستکاری و زیادکردنی ئاوازە بیانیەکان کردوویی□تی و ئاوزێکی زیرەکی کوردی بەرهه مهێناوە .

بە هه مان شێوەی گۆڕێنی ئاوازە کوردیە شێوەزارە جیاجیاکان زیرەک ئاوازی میللەتە جیاجیاکانیشی گۆڕێوەو ئاوازی نوێی و زیرەکیانەی کوردی بەرهه مهێناوە ، بۆ دۆزینەوەی تیئۆری ئەم داهێنانەش دیسان پسپۆرانی مۆسیقای کوردی بەتایبەت و پسپۆرانی مۆسیقا بە گشتی دەتوانن :

یەکەم : تایبەتمەندیی کلتوروئاوازی هه ریەک لە ئەو میللەتانە دەستنیشان بکەین کە زیرەک ئاوازی لێورگرتوون ،وەک فارس و ترک و ئازەرو عەرەب و ئەرمەن وهیند و یۆنان و ئینگلیزو ڕوس و… تادوایی .

دووەم: دەستنیشانکردنی ئەو ئاوازە تایبەتەی بۆ نموونە کەزیرەک لە فارسی وەری گرتووە .

سێیەم : دەستنیشانکردنی ئەو گۆرانیەی تایبەت لەو ئاوزە فارسیە وە زیرەک دایهێناوە .

چوارەم : زیرەک چی لە ئاوازو دەنگەکان زیادکردووە ؟

پێنجەم : زیرەک چی دەنگ وئاوزەکان لابردووە ؟

شەشەم : زیرەک لە دەنگ و ئاوزەکە چی دەسکاری کردووە ؟

حەوتەم : دواجار زیرەک چ جۆرەداهێنانێکی لەو گۆرانیە کردووە ؟

ئەگەر پسپۆران بەوردی و زاناییەوە ئەم کارە لە گەڵ هه موو ئەو زمانانەوە بکەن کە زیرەک ئاوازی لێوەرگرتوون و داهێنانی پێکردووە ، دەردەکەوێ زیرەک بە چ سیستەمێکی گۆڕانکاری لە ئاوزە دەستنیشانکراوەکان ئەم هه موو داهێنانە مەزنەی کردووەو ئاوازی کوردی پێ دەوڵەمەندو چالاک و نوێ کردووتەوە .

زانستی مۆسیقای دەروونی :

گۆرانی گوتنی زیرەک زۆر ڕەهه ندە ، بۆ نموونە ئەگەر بتەوێ لێکۆڵینەوە لە ئاوازی گۆرانیەکی زیرەک بکەیت ، ئەگەر لە چاوی زانستی دەروونناسی مۆسیقاوە ش لێی نەکۆڵیەوە ، ئەوا کارەکەت ناتەواو دەبێت ، چۆن زیرەک هه ر هه موو گۆرانیەکانی کاریگەری دەروونیان بەسەرەویەو ئەم کاریگەریەش هێزێکە لە هێزەکانی داهێنانی زیرەک . سەیرکە لە گەنجی و لەشاری بەغدادا دەڵێ : (هه روەک سەماوەر لە گڕو لە جۆشم خەلکی غەم دەکڕێ من غەم دەفرۆشم) و

هه ر لەو بەغدایە هاوار دەکات (بێکەسم لە و بەغدایە !!)کەچێ لە نەخۆشی و پیریی داو لە نە خۆشخانە دەفەرمووێ □ ساقی ئۆباڵی منت وە ئەستۆ – دنیایەو وەسیەت ئەکەم لە لای تۆ –گەر هاتوو مردم هه ربە مەی بمشۆ – گریـــانم نـــاوی بۆم مەکەن شێـــوەن و ڕۆڕۆ – ئـــاخی پیریەتیم هێناوە شنۆ) ئەم ڕستە کورتانە پڕاو پڕن لە هه ستی دەروونی چەند ڕەهه ندە ، (بێکەسی بەغداو ئاخی پیریەتی شنۆ)بەغـداو گەنجـی و ئـــاوارەیی و بێ کەســێێ !! شنۆو ئـــاخی پیریـــی و نەخۆشی ! ئەم ڕستە کورتانە پڕاوپڕن لە هه ستی دەروونی گەرم و ساردو دژ بەیەک ، کەچـی هـه رئەوە زیـــرەکە دەتـــوانێ لە هــه مــوو کاتێکدا و هه موو حاڵەتێکی کۆمەڵایەتی و دەروونیی جەستەیی خۆی بکات بە هۆی داهێنان .

پێشتر گوتمان زیرەک بە چاوو هه ستی پانۆڕامەیی سەیری سروشت و کۆمەڵ و ژیانی دەکرد ، بۆ ئەو هه ر مر□ق ه□ نە بوو بۆ داهێنان ، بەلکو گڤەی باوو خوڕەی ئاوو دەنگی مەل و حیلەی ئەسپ و دەنگی قازو بازو قومریش ئاوازو دەنگی سود لێوەرگرتن بوون . هه ربۆیە پسپۆران لە دۆزینەوەی تایبەتمەندییەکانی (دەنگی زیرەکی)دا ئەرکی گران و زانستیانەی زۆریان لە پێشە . هه ر لە بەر ئەمەش چۆن بەدوای ڕێشە ئاوازیەکـــانی زارو بنـــزارە کوردیەکـــان و ئـــاوازی میللـەتەکـــانی دەوروبەردا دەگەڕێن ، ئاواش پێویستە لە نێو گۆرانیەکانی زیرەکدا بە دوای دەنگە سروشتیەکان و دەنگی مەل و باڵندەو ئاسک و ئەسپیشدا بگەڕێن . بگەڕێن و بزانن چۆنی بەکارهێناون و چ داهێنانێکی پێ کردوون ؟!

۱۵-۱۸/٦/۲۰۱۹-هه ولێر

---

*۱- ئـــاوازی زیرەکـــی :مەبەـــست هـــونەرو ئـــاوازو گـــوتنی تـــایبەتی هونەرمەند حەسەن زیرەکە ، کە نە وەک کەسە لە ڕابردوو ، نە ئێستا لە کەس دەچێ و نە لەدا هاتووش کەسێکی زیرک ئاسا پەیدا دەبێت .

کۆڕی ئاوردانەوەیەک لە تیپی مۆسیقای باواجی کۆیە لە ئۆتاوا/ کەنەدا بەڕێوەچوو

ئاوڕدانەوەیەک لە تیپی مۆسیقای باواجی کۆیە؛ ئەوەرە کۆڕێک بوو پێگەی ڕۆشنبیری کوردیی ئۆتاوا لە سەکۆی خۆی لە ئۆتاوا/ کەنەدا ڕێکیخستبوو. سەرەتای کۆڕەکە بە ساتێک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە هونەرمەندان م.سەردار ئەحمە(باب سەردار) و هونەرمەند ئیسماعیلی سابووری دەستی پێکرد. پاشان هونەرمەند م. ئارەزوو ئیسماعیل مەنسوور بەڕێوەبەری پەیمانگەی هونەرجوانەکانی شەهید جەعفەر لەکۆیە، بەوتەیەکی کورتی ڕێزلێنان بۆ یادی م.سەردار و ئەو پەیکەرە مەدالیایەی کە لە لایەن هونەرمەندی پەیکەرساز کاوان قادر و وێنەیەکی سکێچ لە لایەن هونەرمەند وریا ئەحمەدە وە بۆ یادی چلەی م.سەردار ڕێکخرابوو لەکۆیە وەک ڕێزلێنانێک نمایشکراو بەدیاری پێشکەش بە کەسایەتی هونەری و ئیداری کران لەهەمان ڕۆژدا. شایانی باسە کە ئەو پەیکەرە بە سەرپەرشتی پێگەی ڕۆشنبیری کوردیی ئۆتاوا لە لایەن ئاراس ڕەشید ئارەزوو ئیسماعیل مەنسوور ئەنجامدرا و تێچوونەکەی لە لایەن گۆران ئازاد ئەندام پەرلەمانی خوولی پێشووی پەرلەمانی کوردستانەوە دابینکرا. تەواوی پەیکەرەکە لە کەنەدا ئەنجامدرا و قاڵبەکەی نێردرایەوە بۆ کۆیە، ئەندامانی تیپی مۆسیقای ئارامی ڕۆح کۆپیان لەبەرگرتەوە. ئەو پەیامەی هونەرمەند ئارەزوو ئیسماعیل بە شێوەی کرتەی ڤیدیۆیی پێشکەشکرا. د.ڕەحیم سورخی مامۆستای میوان لە دانشگای کارلتۆن لە ئۆتاوا پەردەی لەسەر پەیکەرەکەی م. سەردار لادا و هەر بەوبۆنەوە وتەیەکی کورتی لەسەر ڕۆڵی هونەرمەندان لە زیندووهێشتنەوەی کەلتور و مێژووی نەتەوەیەک باسکرد.

بڕگەی دووەی کۆڕەکە کە لەلایەن ئاراس ڕەشید و هێز بەکرەوە بەڕێوەدەبرا، بریتی بوو لە گفتوگۆی ڤیدیۆیی لەگەڵ م. سەفین عبدالخالق سەرۆکی تیپی مۆسیقای باواجی کۆیە بوو کە لەلایەن ئاراس ڕەشیدەوە ئامادەکرابوو، و هێز بەکر ئەرکی مۆنتاجکردنەکەی لە ئەستۆ گرتبوو. ئەم گفتوگۆیە ئاماژە بوو بە ئەرک و ماندووبوونی لەنەبڕاوەی چەند نەوەیەک لە هونەرمەندانی شاری کۆیە. ئەو تیپە بەچەندان قۆناغی هەورازونشێودا تێپەڕیوە، بەڵام پەیامەکەی کە هونەرە بە مرۆڤایەتی لەدەستنەداوە. هەروەها ناوەڕۆکی گفتوگۆکە

باسی لە زۆر دەورانی مێژوویی چینیەتی دروستبوونی ئەو تیپە کرد. جگەلەوەی کە ئەو تیپە ئێستا چۆن بووەتە مێژووی شاری کۆیە و خەڵکەکەی و مێژووە کۆمەڵایەتیەکەی. جێی خۆیەتی کە ئاماژە بەو بەراوردەبکەین کە بەڕێز سەفین ئاماژەی پێکرد لەگەڵ پەیامی ئەو تیپە و بەناو هونەر و هونەرمەندانێک کە ئەمڕۆ تاڕادەیەک نوێنەرایەتی هونەری کوردی دەکەن، وە ئەو سنووربەندیەی کە ئەوان دەیکەن لەگەڵ هونەری بازرگانی. لەکۆتاییدا دەبێ ئەوە بڵێین کە ئەم گفتوگۆیە وەڵامی زۆر پرسیاری مێژوویی هونەری و ئیداری و کۆمەڵایەتی دایەوە لە میانی دمەتەقەیەکەدا.

بڕگەی کۆتایی؛ نمایشکردنی گفتگوگۆی مۆنتاجکراوی بەڕێز ئەمیر محمد مستەفا کەبابچی(کۆیی) بوو. ناساندنی ئەو بەڕێزە بۆ ئامادەبووان وەک نموونەی کەسی (لەخۆبووردوو، ماندوونەناس، بێفیز، بێتەماحی ماددی، هۆشیاری هونەری، پەیبەر بە گرنگی و سۆزی بۆ ئەرشیف، هەروەها پاڵپشتی سەرۆکی م. تایەر تۆفیق لە تۆمارکردن وپاراستنی گەنجینەی دەنگی ئەو هونەرمەندە و چەندان سفاتی دیکەی کە کەمن ئەو مرۆڤانەی ئەم کاراکتەرەیان تێدابێت) . سەیرکردنی ئەو گفتوگۆیە وێنای مرۆڤێکی ڕاستگۆ و سادە و پراوپڕ لە هونەر و قەدرزانی هونەری لایە. هەروەک ئامادەبووانیش دوای کۆڕەکە ئاماژەیان پێدا، کە کوردستان دەبێت شانازی بکات کە کەسانی لەوشێوەی هەیە و توانیویانە ئەو پەیامە پاکە بگوازنەوە بۆ نەوەی سەردەمی بەرامبەرکە.
لەکۆتاییدا وێڕای دەستخۆشی و سوپاسی تایبەت بۆ بەڕێزان ئارەزوو ئیسماعیل و سەفین عبدالرەزاق و ئەمیر کەبابچی و هێز بەکر. مەدالیایەکی م. سەردار ئەحمەد پێشکەش کرا بە هێز بەکر کە بەماندووبوونی ئەو کۆڕەکە بەئەنجام گەیەندرا. مەدالیاکە لە لایەن بەڕێز شەهرام دەستان سەرۆکی کۆمیونیتی کوردی ئۆتاواوە پێشکەش کرا.
بەشی میدیای پێگە/ ١٨ی حوزەیرانی ٢٠١٩
پێگە سەکۆیەک بۆ هەمووان

زنجیرەی وتار و وتووێژ لەگەڵ ڕاگەیاندنی کوردی 2- ...سیروان کاوسی

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ....]

...بۆچی بردنەوەی ئۆغلۆ دڵخۆشی نەکردم ؟ عیماد عەلی

بەڵام لە رووی تەکتیکیەوە کورد جوڵەیەکی باشی کرد، ملهوڕی ئەردۆگان بەر بەربەستێکی گەورە کەوت وتا رادەیەکی توشی شکستی خۆی هات سەری دای لەتاشەبەردی کەلەرەقی خۆی و دەکرێت هەندێك بە ئاگای بێنێتەوە ، بەڵی کورد لەمەودوا وەکو ژمارەی رێژەیی بەهێز و بەڵکو وەکو هێلکەی تەرازووەکە رۆڵی خۆی لە سیاسەتی گشتی تورکیا و حساب بۆ کردن و هاوکێشەکان دەبینێت و هیچ ئێردوگانێك ناتوانێت خۆی لەو واقیعە گێل بکات، بەڵام دەرئەنجامەکانی هەڵبژاردنی شارەوانی

ئەستەنبوڵ لەم قۆناغەدا لە زۆر رووەوە بە ناراستەوخۆش بێت لە قازانجی کوردە بە گشتی، بەڵام ئایا ئەمە دڵخۆشکەرە بۆ ئامانجە ستراتیجیەکانی کورد و کوردستان؟

هەر کەسێك بە مێژووی دوورودرێژی جەهەپەدا بچێتەوە و بەڵکو تێڕامان لە قسە و رەفتار و دروشمەکانی سەرکردایەتی بکات دڵخۆش نابێت، ئەگەر ئێستا و لەم وەزعە تا رادەیەك لاوازەیدا لە ئاست مافە گشتی و سەرەتاییە گشتیەکانی گەلی کوردستان بەم شێوەیەی بێت، ئەگەر بە یەکلایی رەتیاننکەتاوە لەبەر پێویستیی کاتی بە کورد بۆ هەڵبژاردنەکان، ئەوە بۆ دەنگی هەڵبژاردووە و بێهەڵوێستی دەربڕیوە، بەڵام تاڵە موویەك لە رەفتار و بۆچون و سیاسەت و مامەڵەکانی ئەتاتۆرك لەمەر پرسە ستراتیجیەکان لەم حزبەدا نەگۆڕاوە. ئەم دوو حزبەی تورکیا(ئاکەپە و جەهەپە)ئەگەر تائەنتکێك دوو ئاراستەی جیاواز لە بەرێوەبردنی تورکیا و ئامانج و رێباز و فکر و ئایدیۆلۆجیان هەبێت، بەڵام لەمەڕ پرسی کورد جیاوازیەکی ئەوتۆیان تێدا نیە کە لە بەر دەرئەنجامێکی هەڵبژاردنێك لەم جۆرەی ئەستەنبوڵ کورد شاگەشکە بکات و وا بزانێت لە رووی پرسەکەی و قوڵایی کێشە مێژوویەکەی شتێك سەوز دەبێت و هەنگاوێك دەچێتە پێشەوە. بەڵی ئەم هاوپەیمانێتیە تەکتیکیە بۆ کاروباری رۆژانە و ململانێی حزبی کارێکی ئەرێنیە، بەڵام ئەگەر داشی هەر یەك لەو دوو حزبە باڵاتر بێت بەلەبرچاوگرتنی روانینی ورد بۆ هەر یەکەیان ئەوە رەنگە بەزیاتر قوڵبونەوە و وردبونەوە لە هاوکێشەکە و مێژووی هەردوو حزب، ئەوا رەنگە زیاتر رەشبین بین و چاوەڕێی رەفتاری باشتر لە جەهەپە نەکەین، ئەگەر دروشم و بانگەشەی هەر یەکەیان بێنیە بەرچاومان لەوەدا یەکلایی دەبینەوە کە تەنانەت خۆیان لەقەرەی هیچ شتێکی گرنگ بۆ کورد نەدا و پەیمانی بەدیهێنانی تەنانەت بچوکترین مافی کوردیان لە هیچ پاریزگایەکی تورکیا لە هەڵبژاردنەکاندا نەدا بە پارێزگا ناسراو کوردیەکانەوە نەك ئەمڕۆ بۆ دووبارەکردنەوەی ئەستەنبوڵ بیدەن.

هەرچەند زۆرێك لە سەرکردەکان هەڵبژاردنی ئەستەنبوڵ بە بڕبڕەی پشتی سەرجەم هەڵبژاردنەکان دادەنێن و هێمای جەماوەری و پێگە و قورسایی هەر حزبێك لەسەرجەم تورکیا دەردەخات بەڵام ئەوەمان لەبیر نەچێت کە تورکیا سیاسەتی ناوەندی خۆی لەمەڕ دەوڵەت هەیە و لە ڕێڕەوی پیادەکردنی سیاسەتی گشتی هێڵێکی تایبەتی خۆی هەیە کە هەردوو حزب ناتوانن خۆیان لێلادەن و تاکرەوانە هەنگاو بنێن، بەڵگەش لەسەر ئەمە ئەگەر سەرەتاکانی ئاکەپە و رەفتارەکانی

ئەردۆگان بھێنینەبەرچاو دەبینین کە لەو بارەوە ماوەیەك خۆی لەقەرەی کێشەسەرەکیەکانی کورد بە ئاشتی و چارەسەری دا، بەڵام دواجار نەیتوانی لە ھێلە دیاریکراوەکە دەربچێت و لە چەقی گۆلاوە خەستەکەی بۆچونە ئەتاتۆرکیەکە رزگاریبێت، لەمەڕ ئازادی و مافی گەلان و دیموکراسی و بە تایبەتی پرسی گەلی کورد تاکە ھەنگاوێك جیاوازی دەرنەخست، سەرەرای چەند ھەنگاوێکی سەرەتایی لەو بارەوە تاوەکو خۆتوندکردنی لەسەر دەسەڵات و دووبارە پاشگەزبونەوەی.

بۆیە پرسی ئێمە نە بە سەرکەوتنی جەھەپە چارەسەر دەبێت و نە ئاکەپەش، بەڵکو ئەم ھەڵبژاردنانە تەرازووی ھێز و سەنگی سیاسی نێوخۆیی رووت بۆ لایەك لاسەنگ دەبێت کە جگە لەبەردەوامبوون لە تاکرەوی نێوخۆیی سەرکردایەتی دەوڵەتی تورکیای قووڵ ھیچی لێناخوێنرێتەوە. پرسی کوردیش پێویستی بە ھەنگاوی گەورە و گۆڕێنی عەقڵیەتی سەرکردایەتی تورکیایە نەك ھەڵبژاردنێك لێرەو لەوێ، بۆیە سەرکەوتنی ئیمام ئۆغلۆ ھیچ دڵخۆشی نەکردم.

بە ھاریش دەستي لە کوشتني گوڵدا ھە یە … مە و جود سامان

ئە و بوو، وای کرد گوڵە کان رێ ونکە ن
لە سە ر میراتی باخچە رێک نە کە ون
بکە ونە ژێر ھێرشی بە فر و دە مە سوێرە کە ی دڕک و شمشێر
گوڵە کان، ئە وە ندە نە فام و ساویلکە بوون
خۆیان بۆ ئاھە نگی مە رکانە کانی جە ھە نە م ڕازاندە وە
بە ھار وادە ی پێدان وە ک دایکێکی سروشتی
ھە تا شوو نە کە ن جێیان نە ھێلی….
چونکە جە نگ، جە نگی گو ڵە کان لە ھیچ پێشبینی و ڵاپە رە یەکی
کتێبی مێژوودا چاوە روان نە دە کرا!
ھە ڵگیرسا، کە ھە ڵگیرسا
گوڵ بوو، گوڵە کانی باخچە و ھاو سێکانی دە فرۆشت
گوڵ بوو، دۆستە کانی خۆی دە ناردە دادگاکانی پشکنین
گوڵ بوو، پێڕانە دە گە یشت بە و ھە موو راپۆریە سپییانە

بە هاریش لە ولاوە زۆر بێبە زە یی و بەفیزە وە
بە مۆم یاداشت و بە ڵێنە کانی بە دە م خە ندە یە کی ساردە وە دە
سووتاند....
تا وای لێهات گوڵ لە گوڵ هە ڵدە هات
(شیزۆ فرینیا گولستانی گرتە وە)
گوڵ هە بوو سە ری هە ڵگرت بۆ نادیاری، ئێستا ئە درە سە کە ی نە
دۆزراوە
گوڵ هە بوو لە ئینجانە کاندا
تە سلیم بە ژوورە بێ پە نجە رە کان بوو
گوڵ هە بوو لە نێو بۆن و عە تری خۆیدا خۆی کوشت
گوڵ هە بوو یادە وە ری خۆی لە دە ست داو
لە ژێرەوە ی ژیان هە موو عومری بە سە ر برد
گوڵ هە بوو ناو ئاولناو و ڕاناوی خۆی گۆڕی
گوڵ هە بوو بێ پە ناو پە رتە واز ملکە چی جە للاد بوو
گوڵ هە بوو کاڵفام و بێ ئە زموون لە گە ڵ یە کە مین (با) ی کارە
سات
تۆبە ی کرد و وازی لە گوڵێتی هێنا
گوڵ هە بوو لە دە می هیچ بولبولێک چرپە و ئاوازو سترانی نە
بیستبوو
یە کسە ر بە گە ڵ مارشی سروودی نیشتمانی کە وت
گوڵیش هە بوو وە ک هاجە ر
دە خرایە هە ر تابلۆیە ک بۆ سپێدە جهیانێک رە نگی سە مە رە ی
لە داوی خۆ جێ دە هێشت
هە شبوو گوڵە یووسف دە خرایە هە ر چالێک زیاتر جوانیی لێ دە نیشت
هە شبوو مە ریە م گوڵ کە گە مارۆ دە درا شە وانە
خاچە گوڵینە کانی دە باراندە سە ر زارەکەکە ی
هە شبوە گوڵ بێجان بە تاڤگە ی خە ندە و خوێن
دڵنە وایی دە بخشیە گوڵە فیرارییە کان
وە رزی قیامە تی گوڵالە کان زە مە نێکی ئێگجار درێژی خایاند
بە ڵام لە پر هە لپرووکا...هێدی هێدی بە سە رچوو
گوڵە کان یە ک یە ک، دوو دوو
گە رانە وە ماڵە وە و ئاوێزانی باخچە کان و خە ون بوون
هە تاو و عە تر رژایە نێو رۆح و روخسار
پایز بە شە رمە وە پێشوازی لێکردن
هاوین سە ری کز دانواند بۆ گە مژە یی و به ئاگایی
زستان تا ئە م ساتە ش سە ر سام ببوو، نە یدە زانی چ پۆزشێ بهێنێتە
وە

بە هاریش درە نگ زۆر درە نگ
ئاخێکی پر لە برهنی هە لکێشا(گوایە ئە و مە بە ستی نە بووە گوڵ
تە فرە بدرێ)
ئیدی حیکایە تی گوڵ بووە وێردی وە رزە کان
حیکایە تی مناڵ بوو ئە رکێکی پێویست لە قوتابخانە کانی بوون
دە بوایە رۆژی چە ندان جار
لە جادە ی پارک و پە یژە ئاییە کانی ئاسمان بخوێندرێ
زە مە ن هات و چوو گوڵ فرۆشتن، گوڵ کوشتن نە ما
گوڵ هە موو ئە م دنیایە ی داگیر کرد.

ئەفیونی ڕۆشنفکران! … کاوە کەریم

بەشێك لە ڕۆشنفکران کە خۆیان بەفەیلەسووفی تازەگەری لە کوردستان لە قڵەم دەدن لێرەو لەوێ و ماوە ماوە دەکەونە گازندە هەڵڕشتن و شیکاری بۆ رووداوەکان وگۆرانکاریەکان و بەرکەوتە سیاسی و کومەلایەتیەکانی ناو کوردستان دەکەن . ئەمانە دەستەیەکن کەخۆیان لەسەرووی تەواوی خەلك و هەتا توێژی سیاسی ناو خەلك دەبینینەوە، وەکاتێك دەنووسن یان قسە دەکەن دەیانەوێت ڕەوتی سیاسی و کومەلایەتی کۆمەڵگا بە خەتی ئەواندا بڕوات ، وە وەکو مورشیدی دەنگی گۆرانکاری لە کوردستان خۆیان پێناسە دەکەن .

ئەم کۆمەڵە کە فەلسەفەی نیولیبرالیزم بە پەیامی خۆیان دەزانن ، لە ڕاستیدا نە لە ڕیزی ئەو فەیلەسوفانەن کە تفسیری کۆمەڵگا دەکەن ، وە نە لە ڕیزی ئەو فەیلەسوفانەشن کە دەیانەوی کۆمەڵگا بگۆڕن. ئەمانە دەستەیەکن لە ئۆپۆرتۆنیستە ناسیونال رفیفۆرمستەکان کە ئەرکیان نزیکردنەوەیە لە نێوان بالادەستەکان و قوربانیانی بالادەستەکاندا . ئەمانە لەلایەکەوە ڕەخنە لەدەسلات و سیستەمەکەیان دەگرن و لەهەمان کاتدا پێداویستی مەرجەکانی دابین دەکەن بۆ مانەوەی. ئەمانە کاتێك ڕەخنە دەگرن و شیکردنەوەدەکەن ڵە درگاکەکەوە دەچنە دەوەوە و لە پەنجەرەی پشتەوە‌ خۆیانی پێدا دەکەنەوە.

ئەم ڕەوتە بەناو ڕۆشنفکریە نیگەرانی ژیانی خەلکی کوردستان نین چۆن دەژین ، ئەمانە کێشەیان نییە لە هەژاربوون و بێکاری خەڵك ، یان زیاتربوونی پاروە نانێك بۆ سفەری بەتاڵیان ، ئەمانە چاویان داخستوە لەبەرانبەر برسی بوونی زۆرینەی خەڵك و بە ملێونەر بوونی بەشێکی تر. لەڕاستیدا ئەمانە گلەیان لە دەسلاتداران هەیە ، یان نیگەرانن لەوەی بۆ کاری پەرلەمانی لە کوردستان وای لێهات! بۆ پەرلەمان نەبووە شوێنی گۆڕینی دەسلات ؟ بۆ پەرلەمانی کوردستان نەیتوانی لاسایی سیستەمی پەرلەمانی لیبرالی و رۆژئاوایی بکاتەوە؟ ئەمە و سەدان هیوایی ئەم ڕەوتە کە بە سیستەمیی پەرلەمانیەوە گرێیان دابوو.

ئەم دەستەیەی و هەموو ئەو بزووتنەوانەی لەم ڕاستە دا کاریان دەکرد بۆ ئەوەی دەنگی گشتی خەلك بەلای خۆیان ڕابکێشن و خەلك بەرنە بەردەم سندوقی دەنگدان. ئەمانە و هەندێك لە ڕەوتە سیاسیەکان لە سەردەمێکدا و توانیان تارادەیەك ئامانجی خۆیان بپێکن، وە توانرا خەڵك بەرەنە بەردەم سندوقی دەگدان، لەمەشەوە وە تا ڕادەیەك توانیان دنگی ناڕەزایەتی شەقام کەمێ کپ بکەن ، ئە و دەنگەی کە هاتبوونە مەیدان بۆ کۆتایی هێنان بە دەسلاتی ملیشیایی و مافیایی ناسیونالستی کوردی. بەلام پاش دواین هەڵبژاردن کە زۆرینەی خەلکی بایکۆتیان کرد ، ئەمانە نیگەران بوون و خەم دایگرتن ، بەلام هەر لەسەر فەلسفەی سیاسی خۆیان مانەوەو بەردەوام بوون لەسەر بیروبۆچونەکانیان .

بە بڕوای من ئەم بیروبۆچونانە و فەلسفەی ئەم ڕەوتە رۆشنفکریە مادەیەکی بێهۆشکەرە کە دەدرێت بە خەلکی کوردستان تاکو بۆ دەنگیان بکات و ڕازی ببن بە دەسلاتی کوردایەتی هەردوو حزبی دەسلاتداران و ئەوانەی بەشداری دەسلات و پرۆسەکایان دەکەن . ئەمانە بە بێ پێشگرو پاشگر ئەرکی گێژو وێکردنی جەماوەرن و بلاوکرنەوەی وەهمێکی گەورە ن، بەواتایەکی تر ئەفیون دەکەنە قورگی کۆمەڵگاوە. بەلام بۆچی وایە ؟ بۆچی ئەفیونە ؟
سەرەتا دەمەویت بڵێم لە زوربەی زۆری وولاتانی دنیادا پەرلەمان جێگایەك نەبووە بۆ گۆڕانی ریشەیی ، لە زوربەی زۆری ولاتانی پەرلەمانیدا ، پەرلەمان بۆ پاراستنی سیستەمی سیاسی و ئابوریەکی تایبەتە ، خەریکی ڕێکخستنی هاولاتیانی لە چوارچێوەی سیستەمێکی سیاسی و ئابوری دیاریکراودا، وە تەنها فورمولاسیۆن و داواکاریەکی سیاسیە لە چوارچێوەی سیستەمێکی دیاریکراو بۆ بەشداریکردنی تۆێژە کۆمەلایەتیەکان لە پرۆسەی مافگەرایی پێکهاتنی دەوڵەت و دەسلات

سیاسی .

ئەمە چوارچێوەیەك نییە بۆ بەشداریکردنی جەماوەری خەڵك لە کاروباری دەوڵەت و دەسلاتی سیاسی ، بەڵکو پاکانە و ڕوپۆشێکە بۆ پیادەکردنی دەسلاتی چینێك یان کەمایەتیەك بەسەر کۆمەڵگادا. ئەمە شێوازێکە بۆ ڕەواپێبەخشینی بە دەسلاتداریەتی چینێك. ئەمە میکانیزمێکی ناڕاستەوخۆی بەشداریکردنی جەماوەرە، بەلام نەك خودی خەلك بەڵکو کەسانێك کە نوێنەرایەتی ئەوان بن ، وە ئەمان پابەند نین بە ویست و ئارەزووی ئەوانەی هەڵیانبژاردون ، واتە خەڵك نەك بە نوێنەرایەتی و قسەکەری خۆیان بەڵکو وەکو جێنشینی خۆیان لەمەسەلەی دەسەلاتداریدا هەڵیاندەبژێرن. بەم مانایە پرۆسەی مەشروعیەت پەیداکردن دەسلات نەك دەخالەتی خەلك. ئەمە بە پێناسەیەکی گشتی سیستەمی پەرلەمانی . بەلام پرسیارەکە ئەوەیە ئایا تەنانەت لەم نمونەیە واتە نمونەی شێوەی پەرلەمانێکی کەلەوولاتانی ئەوروپا بوونی هەیە یان نەخێر شکلێکی پەرلەمان و سستەمی پەرلەمانی کە لەولاتانی بەناو جیهانی سێیەم بوونی هەیە قابیلی ئەوەیە لە کوردستاندا دروست بکرێت و ببێتە جێگای دەستگایەکی یاسایی و جێگای دەستاودەستکردنی دەسلات ؟ لەمەشەوە پەیامی ڕۆشنفکرانی ناڕازی وناسیونال ریفرۆمستەکان بەئامانج بگەیەنێ .

لە کوردستان، نەك ناکرێت پرۆسەی پەرلەمان و هەڵبژاردن و سندوقی دەنگدان بکرێتە بەدیلیك بۆ گۆڕانکاری ڕیشەیی تەنانەت ناشتوانی لەم ڕێگایەوە سیستەمێك دابمەزرێنی کە یاسا سەروەر بێت و هەلبژاردن ئازاد بێت ، پەرلەمانێ دروست بکەیت کە خەلکی کوردستان لەژێر سیستەمێکی ئەوروپای یان تەنانەت هاوشێوەی سیستەمی ولاتانی تری جیهانی سێیەمی ڕێك بخات ؟
کوردستان ولاتێکی سەربخۆ نییە ، وە لەو کرداریشدا سەر بەعێراق نییە تەنیا بەناو نەبێت. بەلکو جوگرافیایەکی دیاریکراوە کە دەسلات و پاراستنی دراوەتە دەست دوو حزبی ملیشیایی بنەماڵەیی. ئەو چوارچێوە جوگرافیایە زیاتر خۆی لەبازاڕێکی فەوزا دەبێنێتەوە کە قاچاخچیانی بازار و سیاسیەکان لەژێر چەند ناوێکدا کاری خۆیان تێدا دەکەن وسەرمایە هەڵدەچنن ، وە هێزێکی بەهێزی ملیشیایی لە ژێر چەند ناوێکدا دروست کردوە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیەکانیان و قووتی خەڵکیان خستۆتە ژێر چنگی خۆیان ، لەو نێوەشدا خەلك هەوڵدەدات کە نانی پەیدا بکات بۆ مانەوەی ژیانی خۆی .

ئەم قاچاخچیانە خۆیان لەژێر هەندێ ناو وەکو پەرلەمان و هەڵبژاردن و حکومەتدا حەشار داوە بۆ ئەوەی هەمیشە لە دەسلاتەکەیان

دووربخەنەوە. نزیکەی سێ دەیەیە ئەم دەسەلاتدارانە جورەها لە سیناریوی حوکم و دەسلات وئۆپۆزسیۆن و هەڵبژاردنیان نیشان داوە ، لەژێر ناوی پرۆسەی پەرلەمانیدا شەرعیەت دەدەن بەدەسلاتی بنەماڵەی و نەوەکانەکانیان لەڕیزدادەنین بۆ مانەوەیەیان لە سەرکورسی دەسلات و هەتا نەیارەکانیشیان بە پێشکەش کردنی چەند پێستێك دخنە ناو ئەو پرۆسە قیزەونەی خۆیانەوە، لە کۆتایشدا هەر دەسلاتی خۆیان درێژە پێدەدەن و و خەلك و چارەنووسی ئەم جوگرافیایەو بەنادیار و سەرگردانی دەهێڵنەوە.

ڕاستە ئەگەر کوردستان دەوڵەت بوایە و لە چوارچەوەی جوگرافیایەکی بەرەسمی ناسراودا بوایە، ئەوا دەکرا و یان دەتوانرا شکڵێك لە دەوڵەتی مەدەنی یان حکومی یاسا و هەندێ ریفورم بە ئەنجام بگەیەنرێ ، چونکە جوگرافیای ڕەسمی ناسراو خۆی لە خۆیدا وەلام دەرەوەیە بە هەندێ کێشەی سەرەکی. بەلام لە نەبوونی دەوڵەتی سەربەخۆدا و بوونی دەسەلاتی ملیشیایدا لەناو جوگرافیایەکی دیاریکراو کە قۆرخکردنی سەرچاوەی داهات و ئابووری لەلایەن حزبی بنەماڵەو ملیشیاوە ئومێد بە هیچ گۆڕانکاریەك نییە. تەنیا ڕێگاچارەیەك کەلەبەردەم خەڵك دا مابێ ئەویش هاتنەمەیدانیان بۆ وەستانەوە بەرانبەر ئەم دەسلاتە ، ئەمەش بە ڕێکخستنی نارەزایەتی سەرتاسەری خەڵك ئەنجام دەدرێ کە بتوانێ ئەو هێزانە لە دەسلات دووربخاتەوە وملیشیاکانیان چەك بکات و و دەست بگرێ بەسەر سەروت و سامانیان ، و دەسلاتی خەڵك دابمەزرێنێ. ئەمەش تاکە ڕێگایەی کە بتوانێ ئایندەی کوردستان بەرەو خاڵێکی وەرچەرخان ببات و ژیانێکی ئاسودەیان بۆ دەستبەردار بکات. ئەمە تەنها ڕێگا چارەیە نەك ئەو ئەفیونەی بەشێك لە ڕۆشنفکران دەرخواردی خەڵکی دەدەن و هەندێك لە بزووتنەوە سیاسیەکانیش بەشێونیەوەن.

کاوه کەریم

ئاپۆکالیپس لە "سەرما و بەرد"ی دلاوەر قەرەداغیدا ...نووسینی: بەکر ئەحمەد

لە فیستیڤاڵی فیلمی ٢٠١٨ ی یۆتەبۆریدا، چەترێک وەک ناونیشان کۆمەڵێک تەوەری ناوەڕۆکی فیلمەکانی کۆدەکردەوە: (ئاپۆکالیپس و فیلم). بابەتەکانی وەک پەلاماری زۆمبی، بڵاوبوونەوەی پاندێمی، گەڕانەوەی وەحشە گەورەکان، کاتێک مەکینەکان دەسەڵات بەدەستەوەدەگرن، دەسەڵاتی دیستۆپیەکان، کارەساتە سروشتییەکان، سروشت پەلامار دەداتەوە، پەلامار لە فەزاوە و جەنگە ئەتۆمییەکان، دەکرێ وەک کۆمەڵێک ناونیشان ئاماژە پێبدرێت بۆ ئەو بەرهەمانەی کە لە ڤیستیڤاڵەدا نمایشکران. هەموو ناونیشانەکانی سەرەوەیش بە جۆرێک گێڕەرەوەی ئەوەیە کە کۆمەڵگا ڕووبەڕووی کۆتایی خۆی دەبێتەوە و کەمایەتییەک مێژووی دووبارە ژیانەوە و سەرلەنوێ دەستپێکردنەوەیەکی تر نمایشدەکات.

چەمکی (ئاپۆکالیپس) لە سادەترین دەربڕینەکانی ماناکەیدا : بۆ کۆتایی دنیا دەکرێ سەرنجی بدرێت. وشەکە لە بناغەدا یۆنانییە و زانستی ئەستاکۆلۆجیا کە بەشێکە لە زانستەکانی لاهوت و فەلسەفە سەروکاری لەگەڵ ئەو بەشە لە حەکایەتی "کۆتاییەکان"دایە.

چیرۆکی نوح و دروستکردنی کەشتییەک بۆ ڕزگارکردنی نەوەکانی بەشەرییەت و تۆفانی گەورە بۆ یەکێک لە حەکایەتە ئاپۆکالیپسییەکانی ناو ئایین لەقەڵەم دەدرێت. هەمووان دەمرن و کەمایەتییەکی کەم دەربازدەبێت و سەرلەنوێ دەستپێدەکردنەوەیەکی دیکە بەڕێوەیە.

یەکێ لەولقانەی فیلمەکانی ئاپۆکالیپس لەم دوایانەدا کاری لەسەر دەکات، بۆ فیلماتیزەکردنی ئەو چیرۆکانەیە کە سەر بە ئەدەبیاتی دیستۆپیایە. لقێک لە بواری نووسینە کە نووسەر بە ڕەخنەگرتن لە کۆمەڵگای ئەمڕۆ ، وێنەیەکی ئایندەییانە بۆ کۆمەڵگایەک دەکێشی کە دەسەڵاتی سیاسی تیایدا تۆقێنەرە.

دیستۆپیا یەک پێچەوانەی یۆتۆپیایە و ڕۆمانە بەناوبانگەکەی (مارگرێت ئەتوود) ”حەکایەتی کارەکەرەکە” و “1984’ی “جۆرج ئۆروێل” دەچێتە خانەی ئەم بوارەوە.
ئەگەرچی (سەرما وبەردی) دلاوەر قەرەداغی دووبارەکێشانەوەی وێنەی ڕابردوویەکە لە ئیستاوە سەرنجی دەدرێتێ، بەلام گێڕەرەوەی هەمان ناوەڕۆکەکە کە حەکایەتە دیسپۆتییەکان باسیدەکەن. سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە ئەدەبی دیستۆپیا لە زمانی عەرەبیدا بە (ادب المدینە الفاسدە) وەرگێردراوە.

بۆیەش ئەو وێنەکێشانە ڕۆژانەیەی لە مەمەلەکەتی سەرما و بەرد دا دلاوەر دەستی بۆ دەبات، هەندەی وەسفکردنی شاریکی فاسدە، ڕەنگە ناونیشانێکی دیکە دروست نەبێت بۆ ئەم جیهانە.

ئەم پیشەکییە کورتە سەبارەت بە ئاپۆکالیپس و دیستۆپیا، بۆمن گرنگە و لە شوێنێکی دیکەی ئەم نووسینەدا دەگەڕێمەوە سەری.

ئەگەر گرتنەدەستی دەسەڵاتی سیاسیی لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە ئیلهامی (مارگەرێتا ئەتوود)ی ئەمریکییە بۆ نووسینی “حەکایەتی کارەکەرەکە”، ئەوا نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو و دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستانی عێراقدا، ئیلهامبەخشی دلاوەرە بۆ نووسینی (سەرما و بەرد). بەڵام بە جیاوازییەک کە (مارگەریتا ئەتوود) لە ئیستاوە وێنەی کۆمەڵگایەکی ئایندەیانەی ئەمریکا دەکێشێت کە کارەساتێکی سروشتی روویداوە و دەسەڵات کەوتوتە دەست ڕاستی مەسیحی. بەڵام لای دلاوەر قەرەداغی، (سەرما و بەرد)، دووبارەگیرانەوەی مێژووی دابەزینی جەنگاوەرەکانی شاخە بۆ شار لە شیعردا.

کاتێک جەنگاوەرەکان لەشاخەکان
هاتنە خوارەوە و شۆڕش کۆتایی هات.
من شەوێکیان جلی پێشمەرگایەتیم لەبەر کرد و
دامە شاخ.

ئەم چەند دێڕەی سەرەوە، دەستپێکی یەکەمین دیرەکانی قەسیدەی (سەرماو بەرد)ی دلاوەرە. خوێنەر لەم دەربڕینە کورتەدا لە بەرانبەر بەهێزترین بەشەکانی ئەم قەسیدەیەدایە. ئاخر کۆتایی شۆڕش و هاتنەخوارەوی جەنگاوەرەکان، دەکرێ بە دەستپێکی ئەو یۆتۆپیایە دەستپێبکات کە حەکایەتی شۆڕش لە چەند دەیەی رابردوودا کاری لەسەر کردووە و بە گوێی کۆمەڵگادا دراوە. بەڵام ڕێک لەو سەرەتایەدا کە خەون و ئاوات و درەخشاوەیی ئایندەیەک کە خەریکە خۆی پیشانی

هەمووان دەدا، شاعیری (سەرما وبەرد)، پشت لە شار و یۆتۆپیا و ڕوو لە شاخ هەڵدێ.

“گابرێل گارسیا مارکیز” لە (سەجەلەی مردنێکی ڕاگەیاندراو)دا و لە یەکەمین دێرەکانی رۆمانەوە دەنووسێ:”ئەو رۆژەی ئەوان دەیانویست سانتیاگۆ ناسر بکوژن، ئەو پینج و نیوی بەیانی لە خەو هەستا تا خۆی بگەیەنێتە لای ئەو کەشتییەی کە قەشەی پێ هاتبوو.” ڕەنگە ئەمە جوانترین دەستپێکردنی رۆمان بێت کە بە کوشتنی پالەوانی سەرەکی دەست پێدەکات.
دلاوەریش لە قەسیدەی سەرما و بەردا، لە رۆژی سەرکەوتنی شۆرشدا، لە شۆرش هەڵدێت. ئیتر خوێنەر دەبێ بە شوێن ناوەرۆکی ئەم شۆرشەوە، لە دیرەکانی دیکەدا بە کار و کردەوەکانی شۆڕش بگەرێ.

بەوەی جەنگاوەرەکان بەشاخەوە بوون و کاریان لە شۆڕشدابوونێکی بەردەوامدا بووە، لە هاتنەخوارەوەیاندا، کۆتایی بە شۆڕشیان دەهێنن و لەگەڵ زەماوەندی ئەم هاتنەخوارەوەیاندا، جەژنی سەرکەوتنی شۆڕش دەگێڕن.

بەڵام ئەم جەژنگەرانەی شۆڕش لە شارەکاندا کە بە کۆتایی شۆڕش تەواودەبێت، بە دەستپێکی جەژنگێڕانێکی دیکەی شاخەکان دەستپێدەکات کە لە کاتی بوونی شۆڕشگێرەکاندا لە شاخ، دەرفەتی ئەم سەرما بێدەنگییەی ناو شاخەکانی نەدەرەخساند. ئاخر

ئەو ڕۆژانە بەفرێکی سپیتر ئەباری
بارانێکی نەرمتر بەسەر گووندەکاندا دای ئەکرد
......
ئەو ڕۆژانە هەموو شت لە شاخەکان
کپ و ئارام
وەک ئەوە وابوو
دونیا دوای شەوانێکی درێژ پشێوییو خەوزڕان
قوڵ قوڵ خەوی لێ بکەوێ

بەڵام ئەم ئارامییە ئەفسووناوییەی شاخەکان لەدوای جێهێشتنی جەنگاوەرەکان و چوونەخوارەوەیان بۆ شارەکان، هاوکاتە بە پڕبوونی شارەکان لە دەنگەدەنگ و قەڵەبالەغی.

بەڵام کاتێک دەنگی منی ناو شیعر کە لەگەڵ هاوڕێکیدا بە جادەیەکی تەڕ و تاریکدا پیاسەیان دەکرد، بە دەنگێکی نزم کە بە تەنها هاوڕێکەی گوێی لێ بێ

ئەبینیت.. من لە دوورەوە تارمایی سەرما و زوقمێک
ئەبینم
کەوا خەریکە بەرەو ڕوومان هەڵ ئەکا!

شاعیر لەناو کەڕنەڤاڵی شایی و زەماوەندی ناو شارەکاندا، هەوری سەرما و زوقمێکی سارد دەبینێ کە بەڕێوەیە.

لێرەوەیە کە دەنگی گێڕەرەوەی ناو شیعر، ئەو سەری کارەسات دەبینێت و پێی وایە شار ڕووبەڕووی تاعونێکی سەخت دەبێتەوە.

بەڵام ڕێک لەو شەوانەدا کە شاعیر بای تاعوونی سەرما و بەرد دەبینێ

شەوێکیان دەستێک جلی پێشمەرگایەتیم
لە یەکێکیان
کە چیدی پێویستی پێنەمابوو
وەرگرت و
دامە شاخ.
نەک بۆ ئەوەی دژی هیچ بجەنگم
بەڵکو بۆئەوەی لەگەڵ خۆمدا ئاشت ببمەوە.

کاتێك شاعیردەداتە شاخ، ئەو بە ئەلفبێی زوبانێک کە خەریک بوو لەو زەمانی پێشمەرگایەتییەی دوای شۆڕشدا فێری دەبوو، دەکەوێتە یاداشتکردنی ئەو شتانەی کە دەیبینێ و دەیبیستێ. ئیتر خوێنەر کێشدەکرێتە ناو تەماری ئەو ڕووداوانەی کە لە دوای کۆتایی شۆڕشدا ، شاعیر لە وێنەکێشانیدا نیشانماندەدات.

ئالێرەوەیە تەواوی ئەو لقە جۆراوجۆرانەی کە ئاپۆکالیپس دەکرێ لەخۆیدا کۆیبکاتەوە لەبواری ئەدەب و فیلماتیزەکردنی ئەو لە سینەمادا، دێنە ناو سەرماو بەردی دلاوەر قەرەداغییەوە.

جەنگەکان دێنە ناو زمان و ماڵی ئینسانەکانەوە. لە جیاتی گۆدزیلا، وەحشی گەورە گەورە لە هەموو شکڵەکانی خۆیاندا پەیدادەبن، لە شێوازی خانووی گەورە گەورەدا، لە شێوازی زەلامی گەورەدا. ئینسانەکان وەک ئەوەی بەر پەلاماری زۆمبییەکان کەوتبن:

هەر شت بوو لێمان ئەکەوت
هەر شت بوو لە شوێنان بیرمان دەچوو
هەرشت بوو لەملاو لا لێمان جێ ئەما

وەک ئەوەی لە دوای کارەساتێکی سروشتییەوە رودەدات، ئینسانەکان لە کونج و کەلەبەری شارەکەیانەوە سەردەردێنن، هەتاو تێڕ تێڕ دەیدایە کزی، کەلان عەموود دەیدایە کزی، شەوان تاریک و بێ ئەستێرە.

ریتمی ژیان وەک ئەوەی لە فیلمی خەیاڵی زانستییەکاندا لە لایەن رۆبۆتەکەوە قورمیشکرابێ و لە ژیانی (مومو و خەبات لە پێناوی کات) ی "میشێل ئەندە"دا بەرجەستەدەکرێتەوە، بە خێراییەکی لەرادەبەر تێدەپەڕێ. ئیتر ژنەکانی ئەم مەملەکەتە لە ناو قەسابخانەکانی سەربەیندا لە هەموو شوێنێکدا سەردەبڕێان. لە دەوڵەتێکی پۆلیسیدا، هەموو ئینسانەکان دەکرێن بە پۆلیس و لەسەرە درێژەکانی بوون بە پۆلیسدا، لە شار و دێوە، حەشاماتێکی زۆر ڕادەگیرێن.

کارەساتە سروشتییەکان نەک هەر تەر و وشک دەسووتێنێ، بەڵکو وەک دارەکانی فیلمی "حەکایەتی ئەڵقەکە"ی "جەی ئار ئار تۆڵکین" زمانیان دەپژێ و دەقیژینن و دەترسن بکەونەوە بەردەستی باخەوانە دەرەقەکان. ئیتر هەڵهاتنی خەلک دەستپێدەکات وبە کۆرەوی نیوان شار و شاخەکانەوە دەبینرێت. سەرما هەلدەکات و سروشت بە هەموو رقێکی خۆیەوە پەلاماردەدات و ئەم مەملەکەتەی سەرما و بەرد لە گرتنێکی دەرەقانەدا یەخسیردەکات. ئەگەر کانیبالیزم و ونبوونی هەموو پێوەرە ئینسانییەکان لە ئاپۆکالیپسییەکانی ئەدەب و ئایین دا هەمیشە ئامادەیی خۆی هەیە، ئەوا لە سەرما و بەردا بە تەواوی هێزی خۆیەوە، نمایشدەکرێت. لەم حەکایەتانەدا ئینسان دەگۆڕنرێتە ئاستانەی فەنابوون (یوم الاخر)، بەڵام کەسانێکیش هەن دەبێ بجەنگن و مانایەک لەم کاوسەدا بدۆزنەوە و حورمەتی ئینسانی خۆیان لەدەستنەدەن. ئالێرەوەیە شۆڕش وەک یاخی بوونێکی لە سەرەتاوە تاکگەرایانە و دواتریش دەستە جەمعی دەتەنێ ناو مەشکی ئەو ئینسانانەی کە دووچاری ئەم عەزابە گەورەیە ناو حەکایەتە ئاپۆکالیپسییەکان دەبنەوە.

لە سەرما و بەردا، ئەوە گێڕەرەوەی چیرۆکی گەیشتن و دابەزینی شۆڕشگێرەکانە بە شار کە دەداتە شاخ و لەم کەش وهەوا زەهراوی بووەی شارەکاندا ، ئینسانییەتی خۆی دەپارێزێ و جار ناجار، لە ڕێگای نامەی هەندێک لە هاورێکانییەوە بەشێک لە جومگەکانی ژیانی دەمووچاودارانەی ژێر دەسەلاتی (سەرما و بەرد)مان پیشاندەدات.

دلاوەر قەرەداغی لە سەرما و بەرددا، لە باسکردنی دوایین بەیانییەکانی کەتری برا گچکەماندا، دەربرینێکی جوان و سادە بە

ناونیشنای ئەم پۆرترێتە هەڵدەبژیرێ. ئەو بە “دۆکۆمێنتاری□کی شیعری رەش و سپی” ناوی دەبات و منیش زۆر سادە و سووپاسگوزارانە لە دەلاوەری قەرزدەکەم.

بۆ من، هەموو قەسیدەی (سەرما و بەرد) دۆکۆمێنتاری□کی ڕەش و سپی ناشیرینترین زەمەنەکانی مێژوویەکە کە تا ئیستاش زوقمی ئەم بەستەلەکە و دڵرەقی ژیانی ناو ئەم مەملەکەتە درێژەی هەیە. بەلام لەگەل ئەوەیشی کە دلاوەر وەستایانە هەموو رەگەزەکانی ناو ئاپۆکالیپسێکی سیاسی کە لە یەکەمین وشەکانی دەستپێکی قەسیدەکەوە ئاماژە بە دەرکەوتنەکانی دەکات و بە دەربڕینی: کاتێک شۆڕش کۆتایی هات و ئەو شەوێکیان جلی پێشمەرگایەتی لەبەردەکات و دەداتە شاخ. لە کاتێکی وادا کە یۆتۆپیا دوای سەرکەوتنی شۆرش ، جەماوەرێکی گەورە مەستدەکات ، ئەو نەک هەر پێشبینی هەڵهاتنی خۆری دەسەڵاتێکی دیستۆپی دەکات ، بەلکو لە وێناکردنی بەشێکی گەورەی جومگەکانی ژیانی ناو ئەم دەسەلاتەدا ، وێنە دەگرێت و لە بەئەرشیفکردنی ئەم مێژووەدا لە بواری شیعردا، قەسیدەیەکی جوان دەخوڵقێنێ.

بەلام هیشتاش هەستدەکەم دڕندەیی زەمەنەکە و کارەساتەکانی ناوی خاوەنی دەنگ و دەمووچاوێکی دیاریکراوی خۆیان نین تا خوێنەر بتۆقێنێت و هەست بە ساردی و گەرمی بێحورمەتییەکانی ئەو زەمەنە بکرێت کە (سەرما و بەرد) دەیەوێ بیگێڕێتەوە.

قەسیدەی سەرما وبەرد، لە نیشاندانی فیلمێکی دۆکۆمێنتاری ڕەش و سپی دەچێت لە سەر مێژووی زەمەنێکی پڕ لە دڕندەیی، بەڵام بە بێ بوونی هیچ مۆسیقایەک لە باکگراوندی دیمەنەکاندا. ونبوونی دەنگ بە مانای تایبەتی وشەکە، وەک ئەو فیلمانەی لەسەر مەکینەی سینەما کۆنەکان پیشاندەدرێت کە تاکە دەنگێک دەبیسترێت، چکەچکی بەکرەی فیلمهەڵکردنەوەکەیە. وەک نیشاندانی فیلمەکانی ئاوشویتس بە کامێرای ڕەش و سپی کە تیایدا دەمووچاوەکان بە کۆمەڵ دەسووتێنرێن و ئاه و نزوولەیەکێان لێدەرنایەت.

(ستیفن سپێڵبێرگ) لە فیلمی “لیستی شیندڵەر”دا، بۆ ئەوەی لەم بێدەنگیی و بێدەمووچاوییەی چۆڵکردنی گەڕەکی جووەکانی یەکێک لە گیتۆکانی کراکۆڤدا لە پۆلۆنیا رزگارمان کات و زەبروزەنگی بەکارهاتووی زەمەنەکە بخاتە دڵی تەماشاچیانی فیلمەکەوە، لە کاتێکدا کە فیلمەکە لە سەرەتاوە تا کۆتایی بە رەش و سپی گیراوە، دیمەنی منداڵێک کە پاڵتۆیەکی سووری لەبەردایە و بۆ کەسێک دەگەرێ، دەخاتە ناو وێنە رەش و سپییەکانی سکێچەکەوە و بینەری فیلم، بیجگە

لە منداڵی پاڵتۆسوور، هەموو ئەو جووڵە بەئەژمارانەی کە لە دیمەندا دەگووزەرێ لە بەرچاویدا وندەبێ و چاوی ئەو جگە لە منداڵی پاڵتۆسوور، ناچێتە سەر هیچ گۆشەیەکی دیکەی ناو دیمەنەکە.

دلاوەر قەرەداغی لە سەرما وبەردا، بەجگە لە پەرتەتی کەتری برا گچکەمان و دوو نامەیەک کە دەکرێ دەنگ و رەنگ بێ زەبرو زەنگ و دڕندەیی زەمەنەکە بدات و خوێنەر لە بەرانبەر سەرمای یەکێک لە دەمووچاوەکانی ژێر دەسەلاتی کوردیدا ڕابگرێت، دڕندەییەکانی زەمەنەکە و تووندوتیژی ڕۆژگارەکە لە دەرکەوتنیدا لەسەر دەمووچاوەکان جێناهێڵێ. بەیەش دەنگ ورەنگ و زەبروزەنگی ڕۆژگاری ئینسانەکانی کۆماری سەرما و بەرد، وەک وێنەیەکی ڕەش و سپی دۆکۆمێنتاری بێدەنگ بەبەرچاوماندا تێیدەپەرێ. هەربەیەش سەرتاپای شیعرەکە لەسەر ریتمێکی ئارام دەچیتە پێشەوە کە خوێنەر لە خوێندنەوی دێرەکانیدا تووشی ماندووبوون و دڵەراوکییەکی دەروونی نابێت. بێگوومان ئەم دەربەینە گشتیگەرانە نییە و هەندە شوێنی قەسیدەکە راتدەگریت و جوولەت لێدەبڕێ.
دیمەنی گەرانیوتنی ماسییەکانی دەریای ئیژە بە منداڵە نووقومبووەکانی کەچی کوردان، یەکێک لەو دیمەنانەیە کە لە پرسەیەکی ژێر ئاودا، بە هەناسەدان بە ماوەیەکی درێژ ڕاتدەگرێت.

ماسییەکان قوڵپ قوڵپ لە بەرخەیانەوە
بە دیاریانەوە گریاون و
بە دەدانەوەیان
شەڕە ئاویان لەگەل کردوون و
هەی لە لە، هەی لەلەیان بۆ گوتوون.

وەک چۆن لە هەموو حەکایەتە "ئاپۆکالیپس"ەکاندا گروپێک و چەند کەسانێک بەرەنگاربوونەوەیەک نیشاندەدەن، چیرۆکی مەرگی کۆتایی و دووبارە دەستپێکردنەوەیەکی دی سەرهەڵدەدات، بەڵام لە سەرما و بەرددا، ئاماژەیەکی لەم جۆرە بەدی ناکرێت. ئەمە نەک بەداوای ئەلتەرناتیفکردن لە شاعیر لێکبدرێتەوە، بەڵکو وەک بەشێک و جومگەیەکی سادەی ناو ژیانی ئەم مەملەکەتەی کە دووچاری پەلاماری شۆرش و نەفرەتەکەی دەبێتەوە و بەستەلەکێکی دیستۆپییانە هاولاتیانی ئەم مەملەکەتە لە زستانێک و دەرەقییەکی گەورەدا رادەگرێت، هاتنەدەرەی ئینساکان لە تاریکی و دووبارەدەستپێکردنەوەیەکی تر، لە سەرما و بەردا ، لە نادیاریدا هەڵراوەتەوە.

بە جیا لە دەنگێکی یاخی کە دەنگی شاعیر خۆیەتی کە وەک چاوساغێک

دەستمان دەگرێت و دەمانباتە ناو ئەم مەلەکەتەوە، خۆڕا پسکادنێکی سروشتی و بەئاگایانە لە بەرانبەر دەسەلاتی مەملەکەتی سەرما و بەردا، لە بێجوولەیەکی تەواوناديارو نەبینراودا، خۆی نمایشدەکات.

|ئیلیزابێس فۆنسێکاس” لە تۆمارکردنی مێژووی قەرەجەکانی ئەوروپای خۆرھ□اتدا، لە زمانی یەکێک لە قەرەجەکانی بوڵگاریاوە، دەربڕینێک وەردەگرێت و دەبێتە ناونیشانی کتێبە بەناوبانگەکەی. ئەو دەنووسێ: کاتێک ماڵەکەم جێھێشت، پیرەی ناو ماڵ دەستی گرتم و پییوتم: تۆیەک کە مێژووی ئێمە دەنووسیتەوە، دەمەوێت ئەم قسەیەم بۆ تۆمار بکەیت. بە پێوە بمنێژە، ئاخر ھەموو تەمەنم لەسەر چۆک بووم!”
ئەم دەربڕینە غەمناکە کە فرمێسکی لێ دەڕژێ ، ھاوکات ئاماژەی ملنەدانە بە ژێردەستەییەکی مێژوویی کە تیایدا قەرەجی تیا دەخرێتە سەرچۆک، بەڵام لە مەرگیدا دەیەوێ ئازاد بێت وبە پێوە بێت.”

لە قەسیدەی(سەرما و بەرد)دا، ھێندە چاولەسەر ناشتنی دار و عەمود و باخچە و ئینسانەکانی ناو مەملەکەتی شۆڕشگێرە دابەزیوەکانە لە شاخە و بۆ شار کە بە لەسەرچۆکبوونەوە دەخرێنە گۆڕ، فرسەتی بینینی ناشتنی ئەو تەرمانەی دی نییە کە ناتوانرێت لە گۆرەکانیاندا رایانکێشن و بە ڕاوەستاوی و بە پێوە نەبن، چاویان لێکنانێن.

بەلام کاتێکیش دەگەینە کۆتایی قەسیدەکە، ھەستدەکرێت، وەرزی دەستپێکردنی سەرما، لە سەرەتای خۆیدایە و دەکرێ ئەم خۆڕاچلەکاندنەی کۆمەلگا، لە بەرگی کچێکی پاڵتۆسووری دەمووچاودیاری شاردا، یان لە سەفەری لووتێکی بڕاوی ناو کۆلاندا ، یان شیعاری نووسراوی سەردیواری کارگەی جگەرەدا، بەستەڵەکی ئەم وەرزە دڵڕەقە ھێندە دی ساردتر نەکات.

کۆتایی قەسیدەی سەرما وبەرد، لەوە دەچێت، سەرەتایەک بێت لە کۆتایدا. بۆیە دەکرێ وەک چۆن سەرەتای یۆتۆپیای کۆتاییھاتنی شۆڕش بە “شەوە”یەکی سیاسی دەستپیدەکات، ھەر ئاواش کۆتایی قەسیدەکە، سەرەتای یۆتۆپیایەکی دیکە بێت کە کۆمەڵگای کوردی قەت نەیتوانیوە، ناوێکی بۆ بدۆزێتەوە.

نووسینی: بەکر ئەحمەد
06-06-2019

پیاو لە مەملەکەتەکەی رۆژدا … شەیدا

رۆژ هەڵەبجەیی وەکو هەمیشە، دوڕڕو گەوهەرێکی ئەوهای لەژێر پەچەدا حەشارداوە کە تەنیا ئەوانە درکی پێدەکەن و دەیبینن کە ورد رۆ دەچن بە قوڵایی پێچەکانی دارستانە چڕەکانی کۆشکەکەیدا، لەوێ زۆر شۆڕشی سپی دەبیننەوەو بەیداخی بێ سیمبۆڵ و دەیالۆگ و دیدو گوتنی هێمن سەبارەت ئەو بابەت و شتانەی کەسانی تر نەیانگوتووەو رۆژانەش بەرکەوتنیان دەبێت لەگەڵیاندا، ئەو سەبارەت (پیاو) لە دەقێکی شیعریی تازەیدا ئاوها دەڵێ:

(1)

هەر لەدوورەوە باتناسم،
حەرفی ئەم دەستنوێژە مەشکێنە
نەوەک دڵم نوێژ لەبیرکا
پیاو

(2)

بالەدوورەوە بۆنتکەم،
کەشوشەی بۆنت قڵپ کردەوە،
نەزیفی ڕۆحم بەربوونەوە
پیاو

(3)

خۆشەویستی درۆیەکە بەرژەوەندیی،
عیشق کەڕوو دەکا،
کەتاڵێک لەپرچمت هەڵدا
پیاو

(4)

کەبەچاوەکانا پیادە بوویت،
گەشتیتە جەنگی جەستە،
جێهێشتن پیشەتە
پیاو

(5)

بەچ ئایەتێک ئیمانت ئەزبەر کردووە،

ناچیتەوە سەر نوتفەی پاییز؟؟
فیراق هەموو تەمەنتە
پیاو
ڕۆژ هەڵەبجەیی
17/6/2019

بەم سرووتانە؛ هەڵەبجەیی دەیەوێت یاسای دورگەی (ئەتۆس)ی یۆنانیی بشکێنێت، ئەو دورگەیەی رووبەرەکەی336 کم و هەروەها لە ئیلیادەی هۆمیرۆسدا ناوی هاتووە، کە تەنیا 1200 نێرینەی تێدا دەژی و هیچ مێینەیەك ڕێی پێنادرێ پێ بخاتە سەر ئەو دورگەیە.
من لەگەڵ ئەو ڕایە سەرپێییانەدا نیم سەبارەت ئەم هۆنراوەیە کە دەڵێن ئەمە هێرشێکە بۆ سەر رەگەزی بەرانبەرو پیاو بە تایبەتی، ئایا پیاو کێیە؟ هەندێك لە فیمینیستان دەڵێن لەسەر وەزنی میاوە، بەس رۆژ لەم شیعرەدا دەڵێت وانییە، ئێمە پێش ئەوەی بوونەوەرێکی خاوەن توخمی جیاواز بین، ئادەمیزادین کە گەورەترین خاڵی کۆکردنەوەی کۆمەڵگای مرۆڤایەتییەو ئەم ئاماژەش ئاوکردنە بە ئاگری کێشەکانی نێوانیاندا، مەگەر رۆژ ناپرسێت کوان هاوڕێیانی گیانیی؟ پێش ئەوەی ئێمە بەریەککەوتنی فیزیکییمان هەبێت ئەوا بەرکەوتنی گیانیمان لەگەڵ یەك هەیە، بە دڵنیاییەوە مرۆڤ بوونەوەرێکی زۆر پڕ وردەکاریی و ئاڵۆزو پڕ لە نەزانراو و نهێنییە، بۆیە شاعیرێکیش لە دێڕە شیعرێکدا دەڵێت:
(دڵ دەزانێت چی وا لەودیو ئەو دیوارەوە…)
کەواتە وەك چۆن بە دەستلێدان هەست بە جۆری تەنەکان دەکەین، ئاوهاش بە هەستی گیان کەسەکان و شتەکان دەناسینەوە، ئەمەشە کە ئولفەتی راستەقینە وەدی دێنێت.

گەر تەماشای کۆپلەی ژمارە یەك بکەین دەبینین باسی ناسینی دوور دەکات، کە ئەمەش هیچ بەرکەوتنێکی فیزیکیی لەخۆ ناگرێت، ئاماژەی روونی ئەم مەبەستەش لەوەدا دێت دەستنوێژی تیادا ناشکێت بەم بەرکەوتنە گیانییە، بەڵکو گرنگی حەرف و وشە لەم بارەدا رۆڵ دەبینێت بۆ ناساندن و لێکتێگەشتن و سەرەتا هەنگاوی عەشقی راستەقینەی گیانیی کە لەسەر بنەمای لێکحاڵی بوون دادەمەزرێت و سرووتەکانی ئارامی و بەرزبوونەوەی تێدا بەرپا دەبێت، هەر لەم سۆنگەوەیە گرنگی وشەو پیت زەق دەکرێتەوە، کە خاڵی جەوهەریی زانین و گوتەزاو مەعریفەیە، کە لەمبارەشدا ئەم جۆرە لە بەرکەوتن دەستنوێژی تێدا ناشکێت، هەروا ئەمە ڕۆشنییەکە بۆ هەموو ئەو عاشقانەی دەیانەوێت لەسەر بنەمایەکی پتەو کۆشکی خۆشەویستی راستەقینە بنیات بنێن و هەرگیزیش تێیدا خەمگین نەبن.

وشەی (پیاو) کە لە کۆتاییدا هەر کۆپلەیەکدا هاتووە، بە گشتیکردنێکی تایبەتیی تێدایە بۆ هەموو ئەو خوێنەرانەی ئەوە دەفامن کە چ جۆرە پیاوێکە ئاوها وتووێژی لەگەڵدا دەکرێت، ئایا هەموو پیاوێك لە زمانی گیان دەگات و لە دوورەوە دەتوانێت راستییەکان ببینێت و لەگەڵ بەرانبەرەکەیدا بئاخفێت و تێبگات؟

یەکێکی تر لە بەها جوانە نابەرجەستەکانی دنیای مرۆڤ بۆنکردنە، بەڵام چ عەترو ڕیحانەو نێرگزو تیرۆژێك دەگاتە ئەو بۆنی عەترەی روحێ، کە لە فیراقدا بۆن و بەرامەی لە دوای خۆی جێدەمێنێت و وەکو یەعقوب بە بۆنی کراسەکەیدا سۆراخی یووسف دەکات و بینایی بۆ دەگەڕێتەوە، جا کۆپلەی دووش بە چەشنی کۆپلەی یەك: هەر لە دوورەوەیە، موگناتیسی گیانەکان یەکتر کەمەندکێش دەکەن کاتێك هەڵگری هەمان سیفاتی جوانی هاوبەش و لێکحاڵی بوون، لە یەکەمیاندا (لەدوورەوە....ناسین....حەرفی دەستنوێژ) هاتبوو، ئەوا لە دووەمدا (هەر لە دوورەوە....شوشەی بۆن....نەزیفی روح) دێت، چەند جوانە ئەم لەمسە باڵایەی گیان کە وجودی ئادەمیزادو تۆوی بنەچەی بوونی لەخۆگرتووە لە دوو کۆپلەی سەرەتادا کە دەرگای زێڕینی رازاوە بە یاقوت و گەوهەری شیعرەکەمان لەسەر واڵا دەکات، ئەمە لە کاتێکدایە زۆربەی گیانەکانی تر لە تەپوتۆزو دوکەڵدا چاویان ڕیپۆقی گرتووە و گوێکانیان پڕ شەمع و گەرووشیان گیراو بە قرخەی کۆکەرەش و دەردەکۆپان، ئەمە چ زەمەنێکە وا مرۆڤەکان بەیەك نامۆ بوون، لاشەکان بۆ سەرو بۆ گیان کە بەیەکدەگەن سڵاوێکی وشك لەیەك دەکەن، دەڵێی بەرهەمە بۆتامەکانی خانووە پلاستیکییەکانە کە جیینا تەکانیان دەسکاریی کراوەو وەکو زۆربەی مرۆڤەکان هەڵخەڵەتێنن و لە دەرەوە جوان و لە ناوەوە بۆتام، ئەمە تەوەرەی سەرەکی ئەم شیعرەی هەڵەبجەییە کە داهێنەرانەو بوێرانە بەدوای حەقیقەتی

رەسەنایەتی بووندا دەگەڕێت کە لە پرس و سیمبوڵ و وێنە شیعرییەکاندا هونەرمەندانە داڕێژراون، بوونێك هەرگیز ناتوانرێت تیایدا چەپڵە بەدەستێك لێبدرێت.
بەڵام لە کۆپلەی سێدا کە بەر فیزیکی لەش و بەشێکی ئەندامی مرۆڤ دەکەوین کە بۆ نموونە (تاڵێکی پرچ)ی بۆ بەکارهێنراوە، ئەوا دەگەینە ئەو بەرەنجامەی کە ئەگەر ئەم عەشقە بێگیانە لەسەر هیچ بنەمایەکی ئەنتۆلۆژی و نۆلیج دانەمەزرا بێت و پەلی نەهاویشتبێ بۆ ئەودیوی فیزیك، ئەوا دەبێتە درۆو هیچ لێک نزیکبوونەوەیەکی گیانیی پەرە بەو تەواوکارییە نادات لە پەیوەندییە مرۆییەکاندا بۆ بەردەوامییەکی ئەرێنی و سەرکەوتوو، رەنگە لەبەر ئەم هۆکارە‌ بێت ئارتۆر رامبۆی شاعیری فەرەنسایی بە پۆڵ ڤێلیرین ی هاوڕێی شاعیری دەڵێت: ئایا هیچ کۆلکەیەکی هاوبەش هەیە تۆو هاوژینەکەت بەیەکەوە ببەستێتەوە؟
لە کۆتاییدا ئەگەر فیراقی گەردوونیی دوماهی بە هەموو پەیوەندییەکان بهێنێت، ئەوا حوزنێکی تر بۆ رازەکانی شاعیر زیاتر دەبێت کاتێك ئەو پیاوەی لە کۆتایی هەر کۆپلەیەکدا هاتووە وەکو خەونێکی سەحەر زوو دەڕەوێتەوەو بزر دەبێت، کەواتە ئەگەر لەناو وەرزەکاندا تەنیا پاییز ئەو وەرزە بێت کە حەشری هەڵوەرینی گەڵاکانی تیادەکرێت، کەچی نەسلی ئەو پیاوە زۆر جۆرێکی جیاوازترە لە هەموو دوورکەوتنەوەو غەریبییەکان، فیراقێك بە باڵا دوردرابێت..□ یان دۆزینەوەیەکی هەتاهەتایی و ئاوێتەبوونێکی تەواوی ئەو دوو گیانە بێت..
چ شاعیرێکی ترتان بینیوە ئەم تەوەرە گرنگە بەزمانی شیعر ئابەم جۆرە مامەڵە لەگەڵدا بکات و ئاوها تێکەڵی بکات لە مانا بەرزەکان و پیتە فەرامۆشکراوەکان و وێنە دەگمەنە تازەکان، ئیتر چ پێویست دەکات خۆمان لەو زۆرانەوە بگلێنین کە هەریەك لە پیاو و ئافرەت شیرو تیر لەیەکتر بسوون و سەرکۆنەی بەردەوامی یەکتر بکەن و تا کار دەگاتە شەڕەچەلەحانێ و سازکردنی سەرزەمینێکی دۆزەخیی هەر لەم دنیا رووناك و ئاڵ و واڵایەدا بۆ یەکتری!

ڕۆمانی قاوغ.. نووسینی: مصطفى خليفة

قاوغ
ڕۆمان
مصطفى خليفة

نەجات عەزیز
لەعەرەبییەوە کردوویەتی بە کوردی

- بەرگ: دەنگەکان
- چاپ: یەکەم- ٢٠١٩
- چاپخانە: کەنەدا
- تیراژ:
- نرخ:
- بڵاوکار: ناوەندی دەنگەکان- بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

بۆخوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێرە بکەن .....

ئەمەریکا دۆست و دژمنی نیە . بەرژەوەندی هەیە .. شوان محەمەد

وەك دەلین سیاسەت لە یاری دەچێت . واتە لە نیوان دو تیپی رکابەر روئەدات . ئەمەریکا هەر سەردەمە و لایەنێك ولاَتێك بە مونافیس و تەحەداکەری خۆی و جیهان دەزانیت و لەبەرامبەری رادەوەستیَت . بەرژەوەندی و بەردەوامی و بەرزبونەوەی ئابوریەکەی و هەیمەنەی خۆی پیوە دەبەستێت . بە هێزی خۆی و سەرۆکایەتی جیهان پێشانی هەمو جیهان ئەدات ..
بەهیز و براوە ئەبیت تەرەفیکی هەبیت بۆ دۆران و ئیعترافکردن بە و

هەیمەنەیە . بەئەگەریکی زۆر بچوك . ئەگەر مانەوەی ئیران لەبەرژەوەندی دۆلارو کابینەکەی ترەمپ بیت . ئەم کابینەیە دەمینیتەوە . بەلام لە کابینەی داهاتو کە یاسای ئەمەریکا ریگەی سیهەم جار نادات . کەوتنی ئیران ئەگەری زۆر ی هەیە . مەگەر جەنگی جیهانی . یان کارەساتی گەورەی سرشتی . یان هەر روداویکی لەرادە بەدەر و ئەمەریکا بەرەو شکست بەرێت .
ئەگەر ترەمپ ئیران نەروخێنێت ..

ئەم ئەزمونەمان لە بوشی باوك بینی . خەلکی ئەمەریکا و بانکە جیهانیەکان و ولاتانی خۆرهەلات لێی قبول ناکەن . بوشی باوك بەلینی روخانی عیراقی بە خەلکی ئەمەریکا دا و کورەکەی وەك تەواو کەری کابینەکەی پێشانی جیهاندا و خەلکیش پشتگیریان کرد . ئەویش عیراق و بەعسی لە بن دەرهینا و بەو وازیە 8 سالی بەری کرد ..
ئەم یاریە سیاسیە گەورانە هەموی بە هیزی دۆلار ئەنجام ئەدرێت . ئەمەریکا لەپال هەمو یاریەکدا حسابی ئەوە دەکات بە ملیار دۆلاریشی دەسکەویت و لە یاریەکەش سەرکەوتو بیت ..

بۆنمونە ئیستای ئیران . ئەمەریکا دەتوانیت لەماوەی چەند سەعاتیك ئیران بەرەو روخان بەریت . وەك لە چەند سەعاتیکدا عیراقی توشی شەلەل کرد . بەلام بۆچی ئەمە ناکات ..
لە نوسینی هەفتەی پیشوی ریگا باسی ئەوەم کردوە . ئەگەر ئەمەریکا بەپەلە داخلی شەری ئیران بیت . دۆلار دائەبەزیت و ئابوریە شەخسیەکەی ترەمپیش ئیفلاس دەکات .

نەك پەلەی نیە . بەلکو ئیران دەکاتە وەرەقەیەکی فشار بۆسەر خلیج و زۆربەی ئەو ولاتانی دژی ئیرانە و ئەمەریکا سەرانەی لی ئەسەنیت . بۆ ئەوەی کاتی لیدانی ئیران نەك دۆلار دابەزێت . بەلکو ئابوریی ئەمەریکاش بەرز دەکاتەوە ..
ئەم بابەتە هیشتا زۆری ماوە .. مەگەر ولاتیکی وەك روسیا یان چین راستەوخۆ لەگەل ئیران لە ئەمەریکا بدات . ئەوکات یەکیکیان پیشدەخات و ئەویتر هەر بۆ مسۆگەر کردنی کابینەی دوەم دەهیلیتەوە . وەك کەوتنی ئەفغانستان و . دواتر عیراق ..

ئیمامی علی لەسەر زەوی بیت . ئەمەریکا ئیران دەخات .. مێژوی جەنگە جیهانیەکان و شەرەکانی ناوچەکە سەلماندویانە . هەمیشە ئیران تەرەفی ئەساسی شەرەکان بوە و بە کەوتنی ئیران کۆتایی هاتوە .. جەنگی یەکەم . دوەم . سەفەوی . عوسمانی … تا دەگاتە شەری ئیسلام .. هەر ئیران دواجار کەوتوە ..

ئەم گەمە سیاسیە . مێژوی سیاسی حوکمرانی و ئابوری ئەمەریکای پێکهێناوه و هەر بەردەوامیش دەبێت .

گەندەڵی لە عێراق و هەرێمی کوردستان 785 ملیار دۆلار تێدەپەڕێنێت … شوانە حەسەن ابوبکر

گەندەڵی سیاسی بریتی لە دەستکاریکردنی ڕێنمای و یاسا و دامەزراوە دەستوری□□کان لە لایەن ئەو بڕیار بەدەستە سیاسیانەی کە بە خراپی سود لە پێگەی خۆیان وەرئەگرن ،بۆ پاراستن و هێشتنەوەی دەسەڵات و سەروەت وسامانیان .
کارێکی زۆر سروشتییە کە بیر لە هەڵبژاردن بکرێتەوە کاتێک باس لە گەندەڵی سیاسی ئەکەین . بەم□ بەستی ئاڵ و گۆڕ کردنی دەسەڵاتداران لە پێگەو پۆستەکانیان ، وەک ڕێکارێک بۆ بەرەنگاربونەوەی گەندەڵی سیاسی .

بەڵام لە و وو□تانەی کە خاوەن دامەزراوەو دەزگای یاسایی و دیموکراتی نین دەرکەوتووە کە ئەنجامدانی هەڵبژاردن هیچ کاریگەرییەکی ئەوتۆ ناکاتە سەر کەمکردنەوەی ئاستی گەندەڵی تێیدا دەتوانین هەرێمی کوردستانیش وەکوو نمونەیەکی دیار و بەرچاو ببینین .

بەداخەوە لە هەرێمی کوردستانیش بەهۆی دەسەڵاتی حیزب گەری یەکیەتی و پارتیەوە گەندەڵی بەشێوازێکی فراوان بونی هەیەو چەندان شێوازی تریش هەن کە لەهەوڵ دان بۆ بنبڕکردنیان بەڵام کارێکی ئەستەمە چونکە تەواوی دام و دەزگاکان کۆنترۆڵ کراون لەژێر دەسەڵاتی خۆیاندان لەهەردوو زۆنی سەوز و زەرد . ئەمساڵیش لە ڕێزبەندی ووڵاتە گەندەڵەکان لەسەر ئاستی جیهان عێراق و هەرێمی کوردستان لە پلەی حەوتەمدایە لە دوای هەر یەک لە ووڵاتەکانی سۆماڵ ، باشوری سودان، سوریا ، ئەفغانستان ، یەمەن ، کۆریای باکور.لەم چەند

ڕۆژێی ڕابردودا ناوەندی عێراقی بۆ لێکۆڵینەوەو شیکاریە سیاسیەکان، ئاشکرایکردوە کە قەبارەی گەندەڵی لەعێراق و هەرێمی کوردستاندا گەیشتۆتە زیاتر لە 785 ملیار دۆلار دەشێت، هەوڵەکانی روبەڕوبونەوەی گەندەڵی لە لایەن حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی-ەوە توشی بنبەست بوە بەهۆی ئەو ئاستەنگی و رێگریانەی حیزبە سیاسیەکان و میلیشیاکانیان دروستیان کردوە.

بە پێی راپۆرتێکی ناوەندی عێراقی بۆ لێکۆڵینەوەو شیکاریە سیاسیەکان (ICPAR)، “هەمان ئەو حیزب و هاوپەیمانیە سیاسیانەی کە لە‌ 2003 ەوە حکومەتە یەك لەدوای یەکەکانی عێراقیان دروست کردوەو متمانەشیان بە عادل عەبدولمەهدی و کابینەکەی بەخشیوە لە ئێستادا کەوتونەتە هەڵپەی بەدیهێنانی بەرژەوەندیە تایبەتی و حیزبیەکانی خۆیان و بۆ ئەو مەبەستەش فشارەکانیان چڕکردوەتەوە لەسەر کابینەکەی عەبدولمەهدی”.

راپۆرتەکەی (ICPAR)، کە لە لایەن محەمەد حسێن یەکێك لە توێژەرانی ناوەندەکەوە ئامادەکراوە، لە زاری کۆمەڵێك سەرچاوەو بەڵگەنامەی فەرمیەوە، ئەوەی رونکردۆتەوە کە هەر هەمان ئەم حیزب و لایەنە سیاسیانە لە نێوان ساڵانی 2003 و 2019 دا بە بەهای زیاتر لە 801 ملیار دۆلار گەندەڵیان ئەنجامداوەو زیانیان بە سامانی گشتی عێراق و هەرێمی کوردستان گەیاندوە، ئەمەش لە ڕێگای کۆمەڵێك فێڵ و میکانیزمی دارایی و ئیداریی جایاجیاوە وەك پرۆژەی وەهمی، دزین و بەقاچاخبردنی نەوت، هەبونی زیاتر لە یەك ملیۆن و 100 هەزار فەرمانبەرو موچەخۆری بندیوار لەهەردو حکومەتی بەغداو هەولێر.

ناوەندی عێراقی بۆ لێکۆڵینەوەو شیکاریە سیاسیەکان دەزگایەکی سەربەخۆی توێژینەوەی سیاسی و ئابوریە و لە لایەن کۆمەڵێك توێژەری عێراقی و بیانی-ەوە ئەمساڵ دامەزرا.

گەندەڵی چەندین چالاکی جۆراو جۆر ئەگرێتەوە لەوانە(بەرتیل ، دزی کردن لە ماڵی گشتی) ، بە پێی بڕی ئەو پارەیەی کە دەزرێت یاخود بە پێی ئەو سێکتەرەی کە تێیدا ڕوودەدات گەندەڵی پۆلێن ئەکرێت بۆ :

گەندەڵی گەورە (Grand Corruption) ،

گەندەڵی بچووک (Corruption Petty)

گەنەندەڵی گەورە مانای چییە : گەندەڵی گەورە بریتییە لە خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتی باڵا (واتە لەئاستێکی بەرزی

بەرپرسیارێتیدا) بۆ بەدەستخستنی دەسکەوت بۆ کەمینەیەک لە سەر حسابی زۆرینە ، ئەم جۆرە لە گەندەڵی بەشێوەیەکی بەربڵاو زیان بە تاکەکان و بە کۆمەڵگەش ئەگەیەنێت .گەندەڵی بچوک : بریتییە لە خراپ بەکارھێنانی دەسەڵات لەلایەن فەرمانبەرانی حکومییەوە بەشێوەیەکی ڕۆژانە لە کاتی بەریەککەوتنیان لەگەڵ ھاووڵاتی ئاسایی ، بۆ بەدەست ھێنانی خزمەتگوزارییە گشتییەکان ی وەک تەندروستی و خوێندن و ئاو وکارەبا لەگەڵ بەدەستھێنانی پێداویستیی□ سەرەکییەکانی ژیان .

ڕۆژنامەنووس: شوانە حەسەن ابوبکر

ئەو پ□رتەوبۆڵەیەت لەچیە؟ ... عەباس ئیسماعیل حەمەد

کوردستان 4-2-2015

سەراسۆی بانیم لێمەگرە چیدی!
خۆت مەگرمخێنە ئیدی!
بێرەوە سەر عەرز!
خۆت لێنەگۆڕێ!
ئەمن نەبام،
تۆ نەدەبووی!
کەڵەبابی سەربارەدارێ نی
وەرەوە خوارێ!

تۆ کۆتایی سەرەتایەکی
چەقت بەستووە.
تۆ تابلۆیەکی سەرەخۆرەی!

من بیر نەکەمەوە، ئەتو ئەو زمانەی لە کێندەرێ دینی؟
من کتێبەکان دەنووسمەوە!
تۆ بازدەدەیتە نێودێڕەکان.

من هەگبەی پێوەرەکانم بەتوو دەسپێرم، نەک خۆم.
تۆ وێنەیەکی ئەودیوی منی.
با تۆ بابیت یان لەگەڵدا بیت،
هێشتا نەتتوانیوە ببی ب□ یەک
من هەر لەوێت دەتهێلمەوە.
دەزانم دەگەیت بەوێ،
دەستت دەگا بەوێ،
بەڵام نەک ئەو ئەوێیەی من لەوێم!

ئەتوو دەبی بە بیر لە مندا
ناتوانی ببی بە زمان!
یا زەمەنەکانم دەستکاری بکەیتو ببی بە کردار.
ئەتوو:
بیرم،
زمانم،
کردارم دەهۆنیتەوە،
دەبی بە دەق،
لەنێو دێڕەکانمدا سەرهەڵدێنی
هێشتا نابیت بە قسە.
چونکە من نەبم تۆ نابیت!

تۆ ئەودیوی منی، من دیوەکەی تر
تۆ پیرۆزی منی، تۆ بیری،
تۆ لەمنی!
تۆ جیامدەکەیتەوە لەوانی دی.
تۆ لە روخسارمدا دەبیندرێی،
بە ئادگارمدا دەردەکەوی:
من ئەو نیمو منم،
لە خۆم نەبێ،
لە تۆ نەبێ،
لە چی دی ناچم.

بێ هودەیە، لێگەڕێ!
وازبهێنە!
هەوڵیش بدەی
پەلکێشی ناو تۆ نابم،
من لە ناوەوەم، تۆ لەدەرەوەی.

من خۆم چم!()

□□ □ە□ڵ□.

□ە□ەڵ □□□□ □ە□□□ □ە □!().

تۆ هەر لە خۆم دەچیت□،

وێنەکەی ئەو دیوی منیت!

سەرقاڵم بە تۆ

نەک هێندە بەخۆم.

من نەبم، تۆ نیت!

تۆش نەبی

لە م□ نۆمێنت،

لە پەیکەری سەر سەک□ یەک دەچم،

نە بە بارا نێ زیندود□ بمەوە،

نە بەرەو نەقی سەردا نێ،

نە ب□ نزا،

نە بەگریا نێ،

نە لەگەڵ هەناسەش دێمەوە!

تۆ هی من نیت

تۆ لەمنی!

تۆ هەردەمێ رەنگێکی

تۆ دەنگی.

تا من بیر نەکەمەوە

نەتکەم بە وێنە،

نەتکەم بە ئاواز،

تۆ لەدەرەوەی سنورەکانی!

من لێرەم،

تۆ لەوێی.

تۆ بووی بەبار

لەمندا،

لەناخمدا،

لەبیرمدا.

نە بەبێی تۆ هەڵدەکەم

نەتۆش بێی من ئەوی تری!

مردن تۆ داتهێناوە!

من تۆ.
تۆ ئەهرێمەنت داهێنا
من ئەهرۆمزدا!
من خەون، گەڕان بەناو ئۆقرەیی ئەبەدیدا
گەڕان بەناو ناخی خۆمدا
هەڵاتن لەدەست تۆ.

تۆ دەبیت بە وەهم،
بە گێرە.
تۆ بە وشەوە دەنووسێیت،
هەندێ جار دەبی بە مانا
جاروبار لێم هەڵدەگەڕێیتەوە،
دەبیت بە رەهەندەکەی ئەودیو.
لەو□ تەی من هەم
لە ئەزەلەوە
منو تۆ کێشمەکێشمما نە
لەسەر تۆ، لەسەر من!
من چم؟ یا تۆ چی؟

لە یەکەم تەقینەوە
من سەرەتاو کۆتا
یا تۆ کۆتاو سەرەتایت؟
من وزەبووم؟ تۆ بوویت بە مادە؟
یا من ماددە بووم؟ تۆ خۆت کرد بە وزە؟

لێم عەیانە:
من وزەم،
من ماددەم،
من سەرەتام
کۆتا بەدەست خۆمە
نەک بە دەست تۆ.
من چم،(*) ئەتوو وەنی.
من ئێرەم،
من لێرەم
من ئێستاکەم
تۆ دووای ئەوی
من هەوکانەم،
تۆ هێشتا نی.

من نە بامو نە لەگەڵیشدام
من کەس زەفەرم پێ نابا
دەتگۆڕن، خۆت لێدەگۆڕێ
من هەر وەک خۆمم ئەمن
من لە ناوەوەم.
تۆ لەوێندەرێ نی.
تۆ لەوانی دی ناچی
تۆ، هەرجارێ رەنگێکی
دەنگێکی
ئەوانیش وەک خۆیانن
رەنگێکن
دەنگێکن
هیچتان لە هیچتان ناچن
ئەگەر ئەوان نەبن
ئێوە چ(*) نین.

” هەستید□رروونم قسەی زمانم… ”
زۆر لەیەک نزیکن دەزانم! (**)

(سوید 2019-6-22)

عەباس ئیسماعیل حەم□د

. . . .
. . . .

() (□) □ە□ □□□□□□□ □□□□□□ۆ□□□ □□ڕ□□□ □□ □□□□ێ□□□□ *Entity, Being*
(*) دێڕی یەکەم لە گۆرانیەکی کوردی □□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□.
وەرگیراوە،
دێڕی دووەمیش هەر هی ئەوێیە، خۆی دەستکاری خۆی کردووە.

تەوقیتـــی ســـەردانی ســـەرۆکی

حوکمەتی هەرێمی کوردستان بۆ تورکیا ... لوقمان ئابەاخی

لەدوای شکستی ئاکەپە لە هەڵبژاردنی یەکەمی شارەوانییەکاندا لە شارە گەورەکانی تورکیادا، ئاکەپە توشی شڵەژاوی و پەشۆکاوییەکی زۆر بوە و یەکەم هەنگاویان پوچەڵکردنەوەی هەڵبژاردنەکە بو کە بەیان چوە سەر.
لەو ڕۆژەوە ئەردۆگان و حیزبەکەی بێوچان لە هەوڵی ئەوەدان کە هەڵبژاردنەکەی دوهەم جار ببەنەوە چونکە ئەوان باش ئەزانن کە ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنانە، پێوەرن بۆ هەڵبژاردنی سەرتاسەری تورکیا.
ئەردۆگان و حیزبەکەی هەمو توانا و وزەکانیان خستەتە گەڕ بۆ بردنەوەی ئیستەنبوڵ چونکە ئەو شارە زۆر بایەخدارە لە ڕوی ئابوری و سیاسییەوە و ١٦ ساڵە بەدەست ئاکەپەوەیە. ئەردۆگان هەمیشە وتویەتی:"ئەوەی ئیستەنبوڵ بباتەوە، هەڵبژاردنی گشتیش دەباتەوە".
هەوڵەکان لە هەمو بوارێکدا بون و لە ناوەوە و لە دەرەوەی تورکیادا ئەو هەوڵانە چڕکراونەتەوە. سەردانەکەی سەرۆکی نوێی حوکمەتی هەرێمیش، نێچیرڤان بەرزانی، خزمەتێکی زۆر بە ئاکەپە دەگەیەنێت بۆ ئەم هەڵبژاردنەی دوهەم کە لە ٢٣/٦/ ٢٠١٩ دەکرێتەوە.
نمونەی ئەو هەوڵانە ڕێگەدانی پارێزەرەکانی بە سەردانی سەرۆکی پێشوی پەکەکە، عەبدوڵا ئوچ ئالان، هێرشکردنە سەر باشوری کوردستان بە بیانوی لە ناوبردنی پەکەکە، وتارە ئاگرینەکانی ئەردۆگان خۆیەتی و یاریکردنیەتی بە سۆزی تورکە ناسیۆنالیستە ڕاستڕەوەکان.

سەردانی حوکمەتی هەرێمی کوردستان، نێچیرڤان بەرزانی، بۆ تورکیا و پێشوازیکردنی لەلایەن سەرۆکی ئاکەپەوە، ڕەجەب تەیب ئەردۆگان، هەر بەشێکن لەو هەوڵانەی ئەردۆگان و ئەم سەردانە سەرکەوتنێکی سیاسی بەرچاو بۆ ئەردۆگان، حیزبەکەی و بۆ تورکیا تۆماردەکات لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوە:
١- ئەردۆگان لە هەڵبژاردنەوەی ٢٣/٦/ ٢٠١٩ دا پێویستی بە دەنگی کوردەکان هەیە و ئەم سەردانەی نێچیرڤان بەرزانی بەکاردەهێنێت بۆ ڕاکێشانی سۆزی کوردەکان بۆ ئەوەی دەنگ بدەن بە حیزبەکەی ئەردۆگان.
٢- بە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی ئەڵێت من پەیوەندیم لەگەڵ ئەو کوردانە باشە کە "بە تیرۆریست" حسابیان ناکەم. دیارە لەمەدا مەبەستی ئەوەیە بڵێت کە پەکەکە تیرۆریستە. سەیر لەوەدایە کە دەزگای

موخابەراتی حوکمەتەکەی ئەردۆگان، میت، وە بەرپرسە باڵاکانی حوکمەتەکەی ئەردۆگان چەندین جار لەگەڵ سەرانی پەکەکەدا کۆبونەتەوە و مفاوەزاتیان لەگەڵ کردون . بەڵام هەمو جارێکیش درۆیان کردوە و ڕێزیان لە گفت و بەڵێنەکانیان نەگرتوە و بە مەبەستی ئاشتی مفاوەزاتیان نەکردوە.

٣- نێچیرڤان بەرزانی جێگری سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان کە حیزبی سەرکەوتوە لە هەڵبژاردنەکانی هەرێمدا و سەرۆکی نوێی حوکمەتی هەرێمە، لەرەوە ئەردۆگان وەبیری سەرۆکی پارتی ئەهێنێتەوە کە نێچیرڤان بەرزانی لەلایەن ئەوەوە پشتگیری تەواوی لێدەکرێت و هەر ئەویشی لا پەسەندتر بو لە سەرۆکی پێشوی حوکمەتی هەرێم. لەرەوە ئەیەوێت ئەو مونافەسەیەی نێوان نێچیرڤان و مەسرور بەرزانی زیاتر بکات و جیوازیەکانی نێوانیان گەورەتر بکات، ئەو لەرەشدا سیاسەتی “پەرت کە و زاڵ بە” بە بنەماڵەی بەرزانیش بەکاردەهێنێت.

٤- مانایەکی تری ئەم سەردانە ئەوەیە کە سەرۆکی حوکمەتی هەرێمی کوردستان لە جیاتی وەرگرتنی هەڵوێست بەرامبەر هێرشە داگیرکاریەی ئێستای سوپای تورکیا بە باشوری کوردستان و بەرگریکردن لە کوردستان، سەردانی داگیرکەرئەکات. ئەردۆگان وەکو سەرکردەیەکی بەهێز خۆی دەرئەخات کە لەلایەکەوە سەرۆکی هەریمی کوردستان بە کەسێکی لاواز، بێدەسەڵات و بێ هەڵوێست وێنادەکات بە خەڵکی تورکیا و بە خەڵکی کوردستان لەلایەکی تریشەوە بە هیوایەکی زۆر لە دڵی هەمو کورد دروست ئەکات و ئەو هەستی خۆبەکەمزانینەی کە دوژمنانی کورد لە ناو تاکی کورد دروستیان کردوە، بەهێزترئەکات تیایاندا لە ڕێی بێهەڵوێستی و بێدەنگی سەرۆکی حوکمەتی هەرێمەوە کە خەڵکی کوردستان هیوایان پێی بوە. لەرەوە ئەو پەیامە خەڵکی هەمو کوردستان بە گشتی و خەڵکی باشوری کوردستان بەتایبەتی ئەنێرێت کە نێچیرڤان بە هەمان شیوەی بەڕێوەبردنەکەی کە سەرۆکوزیران بوە، سەرۆکایەتی هەرێمیش بەڕێوە دەبات. ئەو شێوەیەش ڕازیکردنی تورکیایە و بەردەوامبونە لە بەخشینی سامانی نیشتمانی کوردستان بە تورکیا.

٧- لە لایەکی تریشەوە، سەردانەکەی نێچیرڤان بارزانی لەم کاتەدا وەک شەڕی دەرونی بەکاردەهێنێت دژ بە گەڕیلاکانی پەکەکە کە هەوڵەکە بە ڕوخاندنی ورەی گەڕیلاکان.
٨- هەڵبەتە ئەم سەردانە خاڵی نیە لە بەسەرکردنەوەی سەفقەکانی نێوانیان و پلان دانان بۆ گوێرەی ئەم بارودۆخە نوێیە.
٩- لەم سەردانەشدا، ئەردۆگان و حوکمەتەکەی هەمو ئەو شتانە لە

ن□چیرقان بارزانی داوائەکەن کە ئەوان چاوەڕوانن بۆیان بکرێت وە لە بەڵێ کەمتریشی لێ قبوڵناکەن.
شایانی وتنە کە ئەردۆگان، سەرۆکی پێشوی هەرێمی کوردستانیشی بەکارهێناوە بۆ ڕاکێشانی سۆزی کوردەکان و بۆ بەدەستهێنانی دەنگی کوردەکان لە هەڵبژاردنەکانی پێشوی تورکیادا.

بەڵام ئەردۆگان خۆیشی دڵنیا نیە کە ئەمجارە بتوانێت ئەستەنبول بباتەوە چونکە لە ڕۆژانی پێش هەڵبژاردنی یەکەم هەڵبژاردنی شارەوانیەکانی ٢٠١٩ /٣١/٣ دا، ئەردۆگان لە ماوەی ٥٠ ڕۆژدا لە سەرتاسەر تورکیادا بەشداری ١٠٢ کۆبونەوەی جەماوەری کرد. بەلام لە دوای ئەو هەڵبژاردنەوە تا ئەم چەند ڕۆژەی پێشو ئەردۆگان بێدەنگەی لێکردبو وە بە پێی هەواڵی ڕۆژنامەکانی ناو تورکیا، ئ□رد□گان پلانی سەردانی تەنها چوار ناوچەی ئیستەنبوڵی هەیە لە ڕۆژی یەکشەمەی داهاتودا ڕۆژی هەڵبژاردنی دوهەمە، چونکە ترسی دۆڕادنی هەیە و نایەوێت ئەو ڕوی ئەو دۆڕاندنەبێت بۆ ئەوەی بە لاواز و شکستخواردو دەرنەکەوێت و بۆ هەڵبژاردنە سەرتاسەریە گشتیەکەی داهاتوی تورکیا، ناو و وێنەی ئەو نەلکێنرێت دۆڕاندنی هەڵبژاردنەکە و بەشکستەکەی ئەمجارەی ئیستەنبوڵەوە، کە بەپێی شیکردنەوە و قسەی چاودێرە سیاسیەکان بە دور نازانرێت.

بۆستن- ٢٠١٩ /٢٠/٦

خەونی ژێ … سەردار جاف

ڕۆژێ ڕچین ،
ڕێی پێگرتین ، دەروازەکانی کڵۆمدا
خۆری لە کونجێدا توند کرد
پەنجەی سەرکیُش بوونی تەزاند
کڵۆکڵۆ کڕێوەی دەم
خەونەکانمانی گلۆری مێژوو کرد و
تاریکستانی تەمەنی لە هەناومانا داباراند
لە کەناڵی کێلەوە دێم
دەم و قەپۆزی هیتلەرم داکوتاوە

چەنەم لە دەریای بێسیمی روحم دەڕوا و
لە دوورگەی باڵامۆری دا
وا ئۆخژنی هێور بوونی روح ج□د□□
ئەوە ڕۆژی نیشتیمانی ئەوینان بوو
ماین هەر خۆی لێم هەڵدەسوو
تەڕ تەڕ ڕادەستی ئیشق بووم
بە سەر ژەمە ئاسنی ئاڵتونی و شینا هەڵدەفڕم
تك تك ئاوی ماین دەتكێ
لە گاردمۆین
لێوەكانم لە پێ دەشتی دەستەكانتا فێری حەزی ڕاكشان بوو
فرۆگنەرێ
بووە بۆنی یەكەم ژوان
كێڵگەی بەراوی ویستێكمان
شانێلی چاوەكانی من
بە سەر گەڵای پەنجەكانتا
چێژی ئەوینی كردووە
گۆستافی نوێم
ڕۆژی ئاوا گوڵ و بۆنێ
لە نێو باڵەخانەی نۆروەی دا دەچێنم
تەمەنی دی
دەكەمە ئاكیرشۆسێك و
ئەم نیگایە ،
ئەم ژووان و بەڵای ئەوێ و جوانی ئێرە
هەموو گوناهی ڕابردووی وەراندووە
لە ترۆپكی بیری ئەوا
مر□ق □□گای ڕەوتی ئەم ژینەی بڕیوە
لە نێو فیگڵاند
بە رووتبوونەوەی ئادەمی
سەراسیمای زۆرانبازین
لە پەڕاوە شڕەكەی بەر باخەڵمدا
هەرەمی ژینی مرۆڤان
هەنگاو هەنگاو ترپەی ڕێی دێ و
لە ناخی من ژن و دڵم
بۆ بەردەوامی تەمەن
سەوداسەری جریتبازین
یادی ڕۆژی نیشتیمانی ئاشقبوونمان
هەموو شەوانێكی پایتەخت

بە ستوونی کارل یۆ هانسی لای تۆوە
فڕینی لێو
ماچی جوان و بیرەوەری
دەبنە ئاڵای ڕەنگاو ڕەنگ و
هەڵدەواسرێن
من هاکێنی سەردەمێکم
قەڵای ئەوین بەسەرشانی ڕێلەر کێستەر دەنێرم و
دێنە هەبوون
ئەو نوێژانەی دامان بەستن
هەرگیز نامرێن

سەردار جاف
ئەڵمانیا

2019 / 6 / 23

تاقیکردنەوەیەکی چێژبەخش.. نوسینی /عماد یونس

وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە/ فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ئیلیانا بەیانیباشی لەباپیرەی کردو پێیوت: باپیرە،حەزدەکەم موگناتیسێك دروستبکەم .هاوکاریم دەکەیت؟؟؟
باپیرەی وتی:بێگومان ! ئەمە کارێکی زۆر گران نییە ،چونکە پێویستی بەهەندێ کەلوپەل هەیە کە لە هەموو ماڵێکدا دەستدەکەون، بزماری درێژ، پارچەیەك وایەری مس و پیلێك. باپیرەبەدەم گفتوگۆوە کەلوپەلەکانی ئامادەکرد. باپیرەو ئیلیانا دەستیانکرد بەتاقیکردنەوەکە.

سەرەتا بەشی ناوەڕاستی وایەرەکەیان نزیك لەیەکەوە ئاڵاند لە بزمارەکەوە ،پاشان هەردو سەرە بەرەڵاکەی وایەرەکەیان هێنا،سەرێکیان لەجەمسەری نێگەتیف وسەرەکەی تریان لەجەمسەری پۆزەتیڤی پیلەکە توندکرد. بینیان کاتێك تەزوی کارەبای پیلەکە بە

ناو وایەرەکەداتێدەپەڕێت، بزمارەکە دەبێت بە موگناتیس و هەرپارچە ئاسنێکی لێنزیك بکرایەتەوە ڕایدەکێشا و دەیگرت. کاتێکیش یەکێك لەسەری وایەرەکەیان لەجەمسەری پیلەکە دەکردەوە ،هەموو ئەو پارچە ئاسنانەی کە بە بزمارەکەوە نوسابوون دەکەوتنە خوارەوە. باپیرە کەبینی ئیلیانا بەوتاقیکردنەوەیە زۆر دڵخۆشە،موگناتیسێکی بە دیاری دا بە ئیلیانا.

ڕۆژی دواتر ئیلیانا هاوڕێکانی کۆکردەوەو پێیوتن: سەیرکەن ئێستا چ جادویەك دەکەم!ئیلیانا کۆمەڵێك دەرزی وبزماری لەسەر مێزەك داناو بەشێوەیەکی نهێنی پارچە موگناتیسەکەی لەژێر مێزەکەوە دەجوڵاند. کاتێك هاوڕێکانی دەیانبینی دەرزی و بزمارەکان دەجوڵێنەوە سەرسام دەبون و دەیانوت: سەیرە ئەمە چۆن ڕوودەدات؟!ئیلیانا بەسەرهاتەکەی بۆگێڕانەوەو پێیوتن: کەباپیرەی چۆن هاوکاریکردووە لەو تاقیکردنەوە چیژبەخشەدا.

ئەم چیرۆکە لەژمارە(260) ی گۆڤاری {پەپولە} بڵاوکراوەتەوە.

دەوڵەت … نووسینی جۆزیف پرۆدۆن … 10 – و: زاهیر باهیر

دەوڵەت*:
نوسینی جۆزیف پرۆدۆن، P. J. PROUDHON
و: زاهیر باهیر
بابەتی دەوڵەت، سروشت و ئایندەی:

بەشی دە:

با لەمە گەڕێین، میتافیزیقیا وازلێبێنین و بگەڕێینەوە بۆ مەیدانەکانی ئەزموون ، تاکو ئەوەی کە پێویستمانە بۆ Louis Blanc و Pierre Leroux بڵێین.
تۆ وا نیشانیدەدەیت و دەنیایی ئەوە دەکەیتەوە کە دەوڵەت، حکومەت، دەتوانێت و دەشبێت سەراپای خۆی لە پرنسیپەکانیا، لە جەوهەریا، لە

کردار و ئەدایا، لە پەیوەندیا لە تەك هاووڵاتیانا، بگۆڕێت. ئاشکراشە بۆ کردنی ئەم کارەش ئیدی دەوڵەت وەکو دەوڵەت نابووت [موفلیس] دەبێت و دەوڵەتێکی ساختە دەبێت. بە قسەی ئەوە دەکرێت دەوڵەت سەرچاوەی سەرەکی متمانە بێت، کە لە کاتێکدا دەوڵەت بە چەند چەرخێك دوژمنی مەعریفە بووە و هەتا لە ئێستاشدا هەر دوژمنی مەعریفەی سەرەتایی و ئازادیی چاپەمەنی و ڕۆژنامەوانییە.

وەزیفەیەتی کە گوایە بە فەرمی مەعریفە بە هاووڵاتیان دابینبکات، ئەمەش دوای ئەوەی کە دەستبەرداری بازرگانی، پیشەسازیی، کشتیاریی هەرەها هەموو ماشێنەکانی بەدەستهێنانی سامان، دەبێت، تاکو بە خۆیان گەشەبکەن بە بێ یارمەتی دەوڵەت، هەتا زۆر جار وێڕای بەرگریکردن و بەرهەڵستیی دەوڵەت، ئەمە ڕوودەدات. ئەو، هەموو ئەمانە ئیدارەدەدات تاکو دەستپێشخەری لە هەر هەموو بوارەکانی کاردا بکات وەك چۆن لە دونیای فکرەکانا دەیکات، ئەمەش واتای دووژمنایەتیکردنی ئەبەدی ئازادییە، دەخوازرێت ئازادیی هەر بۆ خودی خۆی[خودی دەوڵەت] نەبێت، بەڵکو ئازادیی ڕاستەوخۆ ئافریندە بکات. ئەمە گەڕانێکی زۆر جوانی دەوڵەتە کە بەڕای ئەوە شۆڕشی هەنوکەییە .

ئەمە زانیاری ناردروستی ئەم دوو پیاوەیە دواتریش دوو ئیلتزام بەدووی یەکدیدا دەسەپێنن: لە پێگەی یەکەمدا، بە بنیاتنانی ڕاستیی گریمانەکانتان بۆ نیشاندانی شەرعیەتە تەقلیدیەکەی و دەرخستنی تایبەتە مێژویەکانی هەروها گەشەسەندنە فەلسەفییەکەی، لە جێگای دووهەمدا خستنە پراکتیکییەوە.

ئێستا ئەوە دەردەکەوێت کە هەردووکیان: تیئورییەکەش و عەمەلییەکەش لای ئەوە گریمانن، کە بە فەرمی بە خۆی ئایدیایەکی ناکۆکە و ناکۆکیشە لەتەك ڕاستییەکانی ڕابوردوو و هەرئاواش زۆر ناکۆکە لەتەك مەیل و نەزعەکانی بەشەرییەت، کە ئەسڵبوون و ناکۆکیان لەسەر نەبووە.

ئەمە دەڵێین تیئورەکەت لە خودی خۆیدا پڕن لە ناکۆکی، هەر لەو کاتەوەی کە خۆی ئاوا دەردەخات کە ڕای ئازادیی دروستکردنی دەوڵەت، دەدات، ئەمە لە کاتێکدا کە پێچەوانەی ئەوەیە کە خودی دەوڵەت ڕیگای ئازادیی بدات. لە ڕاستیدا ئەگەر دەوڵەت خۆی بەسەر ویست و ئارەزووما بسەپێنێ، ئەو کاتە دەوڵەت سەروەرە و منیش ئازاد نیم ، تیئورەکەت ناتەواوە و کورتی هێناوە.

تیئۆرەکەت ناکۆکە لە تەك ڕاستییەکانی ڕابووردوودا ، ئەمە ئاشکرایە هەر وەکو خۆتانیش دانی پیادادەنێن کە هەموو شتێك لە مەیدانی چالاکییەکانی مرۆڤەوە بەرهەمدەهێنرێت بە لایەنە پۆزەتیڤەکەیەوە، لە باشەوە تا دەگاتە کاراکتەرێکی جوان، ئەوە بەرەنجامی ئەو ئازادییە تەواوەیە کە سەربەخۆ لە دەوڵەت پیادەدەکرێت، هەروەها تا ڕادەیەکی زۆر هەمیشەش لە دژایەتی دەوڵەتایە کە ئەمەش بە ڕاستەوخۆ بەرەو پێشنیاری ڕوخاندنی سیستەمەکەتان دەڕوات. ئازادیی لە خودی خۆیدا کافییە و پێویستی بە دەوڵەت نییە.

لە کۆتاییدا دەڵێین تیئۆرەکەت بە مانیفێستی مەیل و ڕێڕەوەکانی سیڤێڵایزەیشن [مەدەنییەت] ناکۆکە، لەبری بەردەوامی ئیزافەکردنی زیاتری ئازادیی تاك و ڕێز و حورمەتیان و بەکردنی ڕۆحی هەموو مرۆڤێك بە گوێرەی ڕوانگەی کانت، لە وێنەیەك لە کێشەیەك لە سەراپای مرۆڤایەتی، کە لەو بارەدا هەر یەکەش ڕۆحی جەماعیانەی لەخۆگرتووە. تۆ کەسێك کە تایبەتمەندی خۆی هەیە ژێردەستەی کەسێکی دیاری مەشووری دەکەیت، تۆ ‘تاك’ ڕادەستی گروپەکە دەکەیت، تۆ هاووڵاتیی لە دەوڵەتا نوقم دەکەیت.

ئەمە مافی تۆیە و تۆیت کە هەموو ئەو ناکۆکییانە بسڕیتەوە بە گوێرەی ئەو بنەمانەی کە هەتە بە باڵادەستی ئازادیی و هەروەها بە دەوڵەتیش. ئەمە ئەوانەین کە هەر بە سادەیی نکوڵی لە دەوڵەت دەکەین، ئەوانەین کە بە جددی بەدووی هێڵەکانی ئازادییەوەین و بە دەسڕێزیمانەوە بە پراکتیکی شۆڕشگێڕانە دەمێنینەوە- بە ئەمە نییە کە ناڕاستەتی گریمانەکانت نیشانبدەین، ئەمە چاوەڕوانی بەڵگەکانتین. دەوڵەتی سەروەر وجودی خۆی لە دەستداوە تۆ هاوڕای ئەمەیت و دانت بەوەدا ناوە. سەبارەت بە دەوڵەتی خزمەتکاریش نازانین ئەوە ڕەنگە چۆن ببێت، ئەمە باوەڕی پێناکەین چونکە وەکو دووڕوویی باڵادەستیی و سەروەرییە. دەوڵەتی خزمەتکار لای ئەمە لەوە دەکات کە هەر هەمان شتبێت وەکو خزمەتکارێتی دەستێك [عەشیقەیەك] ، کە ئەمە خوازیاری نین.

لەبەر ڕۆشنایی فکری ئەستامانا لامان باشترە کە ئازادیی لە هاوسەرگیرییەکی شەرعیدا دروستببێت. ئەگەر دەتوانیت شرۆڤەی ئەوە بکە کە دوای هەڵوەشاندنەوەی دەوڵەت لە ڕێڕەوی ئەم خۆشەویستییەوە بۆ ئازادیی، ئەمە لە کۆتاییدا بۆچی بە هەمان خۆشەویستی بگەڕێینەوە بۆ دەوڵەت؟ هەتا ئەو کاتەی تۆ ئەم گرفتە لابەلا دەکەیتەوە، ئەمە بەردەوام دەبین لە دەربڕینی ناڕەزایی دژی هەموو حکومەتێك، هەموو دەسەڵاتێك ، هەموو پاوەرێك، ئەمە هەڵوێستمان

بەردەوام دەبێت بەرانبەر هەموویان و دژ بە هەموویان دەبین، لە پێناوی ڕێز و حورمەتی ئازادییدا. ئەمە پێتان دەڵێین کە ئازادیی لای ئەمە ئێستا بە دەستهێنراوە، ئەوە تەی کە ئێوەی یاساکانی Melior est conditio possidentis دەزانیت. ئێستا کاتێتی کە پێناسە و سەردەرەکانی خەت بە ڕێکخستنەوەی حکومەت دیاری بکەیت، دەنا حکومەت نییە.

درێژەی هەیە...

....

*لەم نامیلکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە پێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتیەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتە ڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- سەروەردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بە دەوڵەتی – خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بە بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراوانی و بە زۆری بڵاوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگەڵمانایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.
پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەڕەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی.
منیش لە دەقە ئینگلیزیەکەیەوە گۆڕیومە بە زمانی کوردی.
خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بەگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش بە تەوسەوە بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر تێبینی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشیەوە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .
لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بڵێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکاتەوە. بناخەی بیری ئەو و دژایەتیکردنی بە دەوڵەت و دەسەڵات و داکۆکیکردن لە خودی خۆبەڕێوەبەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تەسقاڵێك لە بایاخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

تاقیکردنەوەی بێچدێل ... زاهیر ع□ بەڕەش

تاقی کردنەوەی بێچدێل Bechdel test چییە؟ سەرچاوەی ئەم تێستە لە زنجیرە کاریکاتێرێکەوە هاتووە کە لەساڵی 1985 بڵاوکرایەوە بە ناوی Dykes to Watch Out For ، کە لە لایەن ئەلیسۆن Alison Bechdel بێجدێلی ئەمریکییەوە دروست کراوە، بێچدێل لە ساڵی 1983 ـــ 2008 بەردەوام کاری درووستکردنی زنجیرە کارتۆنی کۆمێدی بوو.

جا بۆ ئەوەی لە فیلم لە تێستی بێچدێل دەربچێت، دەبێت ئەم مەرجانەی تێدا بێت، ئیمەی بینەریش بۆ بە چێژی خۆمان دەتوانین کە سەیری فیلمەکانمان کرد بزانین، ئەم مەرجانەی تێستی بێچدێل تێدایە کە پێکهاتووە لە:
1ـــ لە دوو کارەکتەری ژن کەمتر نەبێت کە لە دیمەنێکدا بن، (ناویان هەبێت، بە واتای بە ناوی خۆیانەوە بانگ بکرێن، نەک خانمی یەک و یان ژنی یەک و دوو)
2ـ ووتو وێژ لەگەڵ یەکتر بکەن.
3ـ قسە لەبارەی هەرشتێک بێت بکەن جگە لە باسی پیاو، واتە تەنها باسی پیاو نەکەن.

تێستی باچدێل زۆر ساکارە، ئەمە وەک تەمشاکەرێکی فیلم کە بەدیار تەلەفیزیۆنەکەوە دادەنیشین و چاو لە فیلم دەکەین و، هەموو فیلمێکی تر کە لە ئایندەدا دەیبینن ، هەر بە خۆشی خۆت دەتوانیت ئەو ئیدۆلۆژیە فەمینستییەی تێدا بدۆزیتەوە کە فەمینستەکان لە فیلم دا باسی دەکەن ، ئەو تێستەش مانای ئەوە نیە ئەگەر بەو فیلتەرەدا دەرچوو ئەوە فیلمێکی فەمینیستیە، بەڵام دەکرێت هەر بە خۆشی خۆت بیر لەو لایەنەی بکەیتەوە.

تاقیکردنەوەی بێجدێل و، چەمکی (نیگای پیاو) هەندێک تێرمی هاوبەشیان هەیە. ئەزمونێکی سادەو زۆر سەرنج راکێشە، پێمان دەڵێت کە چۆن ژن لە سەر شاشەی سینەما پیشان دەدرێت، لە زۆر بەی کۆمپانیا جیهانیەکانی فیلم، بەرهامەکانیان دەخرێتە ژێر تاقیکردنەوەی ئەم ئەزموونەوە و، بە تایبەتی ڕێکخراوە

فەمینیستەکان داوای ئەوە دەکەن کە بە فلتەری تاقیکردنەوەی باجدل تێبپەڕێت و ئەوەی دونیای یەکسانی ژن و پیاو لە فیلمدا پیشان بدرێت. ئەوەش بە ئەوەی کە لە دونیایەکدا بژین کە رەگەزەکان وەک یەک مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت. لە ووڵاتی سوید سەرەرای ئەوە کرانەوەوە دیموکراتییەی بە ڕووی تاکەکان و بەڕووی ژندا کراوەیە، بەڵام جارێک لە جارەکان لە کۆی 30 ی بەرهەم تەنها 10 بەرهەمی لەم تەستەدا دەرچوو.

زۆر جار تەستی بێجدێل بەکاردێت کە چۆن بە شێوەیەکی سیستیماتیکی نوێنەرایەتی کارەکتەری فیلمەکان دەکات، کە بەشێوەی کارەکتەرێکی ئەکتیف یان پاسیف پیشان بدرێت.
تۆ وەک بینەرێکی سینەما ، ئەم جارە خۆت ئەزموونی بکە. بزانە کام فیلم بەم فیلتەرەدا تێدەپەڕێت. بەدیوێکی تردا، چەندەها شێوە دیمەن دەبینیت کە دوو پیاو لە دیمەنێکەدان ناویان هەیە و بەڵام باسی شتێکی تر دەکەن
ئەم تەستە ئەوانە ناگرێتەوە کە تەنها لە بەر ئەوەی کارەکتەرێکی ژنە وقووت بێتەوە و دیالۆگ دەڵێت تەنها لەبەر ئەوەی بلێین ژنێکمان لە دیمەنەکەدا هەیەو بەڵام هیچ کاریگەریەکی بەسەر رووداوەکان نیەو ئەکتیف نیە ، تەنها لەبەر ئەوەی بڵێین ژنە و لە دیمەنەکەدا هەیە، ئەمەش جۆرێکە بۆ پاسیف کردنی ژن خۆی لە خۆیدا.

تەفکرین لە تەستی بێجدێل ئەوە نیە کە پێویستە فیلمەکان بەشێوەیەک بێت کە دەبێت لە تەستی بێجدێل دەربچن، بەڵکو بیرکردنەوەیەکە بۆ لەم رۆژگادا بەو شێوەیە فیلماکان دروست دەکرێت و، مەسافەیەکە بۆ گفت و گۆ لە سەر رۆڵی ژن لە کۆمەڵگادا. هەروەها تا چەند لە هەموو بوارەکاندا بە تایبەتی لە بارەی سەکسوالیتەدا کە بەجۆرێکە کار لە ژن دەکرێت، نەک ژن خۆی بکەر بێت بەشێوەیەکی سوبجەکت پیشان بدرێت.

زۆر چار رێکخراوەکانی ژنان و ئین جی ئۆکان ساڵانە 100 فیلم هەڵدەبژێرن بۆ ئەوەی بزانن چەند فیلمیان لە تەستی بێجدێل دەردەچێت، تا ئێستا زۆرترین رێژە کە دەرچوبێت ، لە 30٪ فیلمەکان لەو تەستەدا دەرچوون. ئەمەش بەمانای چی دێت ئەگەر فیلمێک لەم تاقی کردنەوە یەدا دەرچێت؟ بەڵێ مەبەست تێیدا ئەوەیە کە ژن چۆن پۆترێت دەکرێت لەم فیلمەدا، ئەم تاقی کردنەوەیە باس لەوە ناکات کە ژن لە فیلمدا دەبێت چۆن بێت.

یـــادەوەری: لە نـــاوزەنگەوە لۆ بابـەگوڕ گوڕ ... کەریم کاکە

[بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ....]()

...ئیسلامیەکان لە نێوان مورسی و سابوریدا عەبدوڵا مەحمود

هونەرمەن ئیسماعیل سابوری بەرواری ١٦ ئەم مانگە ژیانئاوایی کرد، بەرواری ١٧ مانگیش محەمەد مورسی سەرۆکی ئیخوان موسلمین لە زیندانا مرد.
ئیسماعیل سابوری هونەرمەندێکی ناسراو دەنگێکی ئارام بەخش بوو... ل□ ناو دنیای جەنج□ و س□رمای□داری س□رەوخواری س□ر□ و کیشە هەزار سەرەکانی ئەو نیزامە زاڵم و د□ن دیەدا. هونەرو گۆرانیەکانی سابوری چریکە و ئاواز و دەنگێکی ئارام بەخش و هێورکەرەوە بوو. مورسی ڕابەر و ئیخوانیەکی ئیسلامی بوو، کە کارنامەی خۆی و رەوتەکەی چ لە میسر و چ لەناوچەکە گەواهی ئ□و□ □استیەن، کە هاواری اللە و ئەکبر و جیهاد و فتوا و تیرۆر لایەنێکی سەرەکی نائارام راگرتن و سەرچاوەی خوێن لەبەر ڕۆشتنێکی ئاشکرای ناوچەکە بوو. ئەگەر بیستن و گوێ ڕادێری بۆ گۆرانیەکی سابوری دەیتوانی مایەی ئارام بەخشین بێت ب□ □ ئینسان، ئەوا هەواڵی فتوا و بانگەشەی جیهاد، تێزاپ پژاندن بە ژنان و داخستنی ساڵۆنەکانی جوانکاری و ڕەوایەتی بەخشین بە زەواجی منا□□ان" منا□ی ن□سا"، □یگەکردنەوە و پشتیوانی شەرعی لە فرە ژنی و هێرش بۆسەر نەیارانی ئیسلام و دین و مەزهەبەکانی تری نائیسلامی و گۆرینی یاسا مەدەنیەکان بە یاساو ریسای سەرچاوە گرتوو لەشەرع و دەقە دینیەکان، حیجاب کردنی

کەمەگە … لەژێر سایەی مورسی و ڕەوتە هاوشێوەکانیدا لە دنیا و ناوچەکەو میسردا، خستنە رووی ئەو راستییە کە ڕەوتە ئیسلامییەکان و مورسییەکان، لایەن و سەرچاوەیەکی سەرەکی لەخوێن هەڵکێشانی ناوچەکەو دەمەزەردکردنەوەی یاسا دژە ئینسانییەکانن، مایەی بێمافی و سەرکوتکەری سیاسین. مەتەکەی سەر ئازادییەکان و مافە فەردی و مەدەنییەکانن،… بیرخەرەوەی سەربڕینی ئینسان و کارە ئیرهابییە بە کەتا و وێرانکارییەکانن.

ئیسلامییەکانی دنیا لە حزب و ڕێکخراوەکانیانەوە بە ئەردوغانی ئیخوانی فاشیست تا سەرانی وردو درشتی ئیسلامییەکانی کوردستان لە عەلی قەرداغییەوە بە سەڵاحەدین بەهادین و هەقالە ئەبوبەکری پارێزگاری سلێمانی ئیخوانچی بزوتنەوەی گۆڕان…تاد، بە مەرگی مورسی پەیامی هاوخەمیان نووسی و ئەویان وەکو ڕەمز و شکۆی ئینسان و تیکۆشەری کۆڵنەردەری بەرگری لە مستەزعەفین و زوڵم لێکراوان ناساند و نمایشی نوێژی مردویان بۆی وەرێخست هەروەکو چۆن ئەردۆغانی تیرۆریست و ئیسلامیست، لە تورکیادا نوێژی مردوی بۆ سازدا…
بێگومان ئەو هاودەردییە بە مەرسی، هاودەردییەو نوێکردنەوەی پەیامی ئەمەک و وەفایە بە درێژەدان بە کارنامەی ڕەوت و لایەنە ئیخوانییە ئیسلامییەکان… پەیداگرییە لەسەر بێمافی و راسانی بەردەوامە لە ئازادی و سنگ دەرپەڕاندنە بە بەردەوامی دان بە فتوا و بانگەشەی جیهاد و سەرکوتگەری و داسەپاندنی یاساو ریسا داعشییەکان…
ئەم جەنابانەو ڕەوتەکانیان، جینۆسایدی ئینسان ئایان ناچەلەکێنێت و ئوڵفەتیان پێوە گرتووە.

دەیان هەزار ئینسانی شەنگالی ئەنفالکراوی دەستی داعش زۆرێیەک ویژدانی نەجوڵاندن و ئیدانەیان نەکردو هاوخەمیان بە دەیان هەزار خێزانی جینۆساید کراو نەنارد. نوێژی پاڵانەوە!! وەفایان!! نەکرد و نوێژی مردویان!! بۆ ڕێکنەخستن… ژنان و کچانیان کە بەسەبایا گیران و کڕین و فرۆشتنیان پیوە کراو ئیغتساب کران، دەماریکی هەستیانی نەجوڵاند و نیگەرانییەک بە ناوچاوانیانەوە نەبینرا، بەڵام بە مورسی کەسەر بەهەمان خانەوادەی فکر و ڕەفتاری داعشە، غەمبار بوون و هەموو هەستیان بەوە کرد، کە یەکێک لەسەران و رابەریان مردووە.

هەموو ئەو جەنابە غەمگینە قوڵە هەڵگرانە بە مەرسی، مردنی ئیسماعیل سابوری و سابورییەکانی تر نەبووە مایەی نیگەرانییان. مردنی سابوری

لەدەست چوونی دەنگێکی ئارام و هونەرمەندێکی ناسراو ویژدانی کەسیانی بێدار نەکردەوە بۆ ناردن و راگەیاندنی پەیامی هاوغەمی… ئەو مامەڵەیەی ئیسلامیەکان و سەرانی وردو درشتی ویژدان مەیوویان… ئەو حەقیقەتە سەدبارە پشت راست دەکاتەوە، کەچەندە ئیسلامیەکان و سەرانیان دژی ئازادی ومافە فەردی و مەدەنیەکانن، چەندە دژی هونەرو جوانی و گۆرانی مۆسیقان و لەبەرامبەریشدا چەندە تامەزرۆی سەرکوت، نائارام راگرتنی کۆمەڵگەو فتوا و بانگەشەی جیهاد و لەخوێن هەڵکیشانی کۆمەڵگە و وڵاتی نەکەر پیشەیین.

٢٠/٦/٢٠١٩

کرێکارو راوێژکار دوو نموونە لە کۆمەڵگای بێ یاسا … ئەحمەد رەجەب

کۆمەڵگایەك ئەگەر یاساو دەستوری نەبوو ئەبێتە هەڵ پاشاگەردانی و هەر تاکێك بە تایبەت بەرپرسان بە گوێرەی توانا بۆ خۆیان و کەسەکارو خێزانەکانیان کار ئەکەن و هەوڵئەدەن بۆ ئەوەی زیاتریان دەستبکەوێت و زوربەیان لە بەرامبەر پارەو دەستکەوت لاواز ئەبن و روو لە دزی و گەندەڵی ئەکەن.

مووچەی کرێکارێك بەبراورد لە گەڵ مووچەی پەرلەمانتارێك یان راوێژکارێك وەك شەوو رۆژە ، کرێکارێك بە درێژایی تەمەنی رۆژانە هەشت کاتژمێر کار ئەکات بۆ ئەوەی بژێوی خۆی خێزانەکەی پەیدا بکات و، بۆ نموونە لە پاش 35 ساڵ خزمەت بە (400) هەزار دینار خانەنشین ئەکرێت بەڵام پەرلەمانتارێك یان راوێژکارێك لە پاش ماوەیەکی کورتدا بە شەش تا هەشت ملیۆن دینار خانەنشین ئەکرێت و، هەندێکیان بەباشی ناچن بە سوراخی کارەکەیان.

با وازلە پەرلەمانتار بێنین چونکە ئەو نوێنەری خەڵکەو، بۆ کیرفان کار ئەکات و، هەندێکیان بێشەرمانە بە فەتواو مەتوا ئەو پارەیە (حەڵال) ئەکەن و، پەرلەمانتاری وا هەیە لە ژیانیدا رۆژێك

کارینەکردووە و، هەندێکیان دەم هەراش بوون و ئەیانوت: ئێمە دژی گەندەڵی و دزین و، کار بۆ خۆشی وپێشخستنی گۆمەڵگا ئەکەین ، بەڵام کاتێك دەمیان چەور بوو، پارەیان بینی کرکەوتن ونقەیان نایەت.

باز بازین و تەراتێن لەناو حزبەکانی کوردستان درێژەی هەیەو، بۆ ئەو مەبەستە پارەو دۆلار رۆڵی گەورە ئەبینێ و، حزبە گەورەکان دەستی باڵایان هەیە لە دامەزراندنی یاخیبووی حزبەکانی ترو، بە باشترین شێوە دایانئەمەزرێنن و، ئەگەر زانا بێت یان نەفام، بروانامەی هەبێت یانەبێت بە راوێژکار دەستبەکار ئەبێت و، لە پاش چەند مانگێك یان ساڵێك بە هەشت ملیۆن دینار خانەنشین ئەکرێت.

لەمرێدا راوێژگار زۆرەو، کەسانێك لە حزبێك بازیانداوە بۆ حزبێکی ترو، کراون بە راوێژکارو، کەسانی دیکە وازیان لە پەرلەمان هێناوەو بوونە بە راوێژکارو، تەنها لە پەرلەمانی کوردستان و، لە ماوەی 3 ساڵدا 45 کەس بە پلەی راوێژکار خانەنشین کراون.

لە کوردستان حزب خاوەنی دەسەڵاتە نەوەك حکومەت ، تەنانەت گەر حکومەتەکە هی خودی حزبەکە بێت و، ژمارەی راوێژکار ئەوەندە زۆرە هەمووتەمەنەکانی تەنیوە، راوێژکاری لاوی بێ تواناو، راوێژکاری کەسای بە تەمەن، بەڵام هەردووکیان لە پاش مانگێك خانەنشین کراون بە بێ ئەوەی خاوەنی بروانامەی شایستە بن.
بەشێك لە پەرلەمانتارانی پەرلەمانی کوردستان ناتوانن دێرێك بنووسن و، هەروا، بەشێك لە راوێژکاران بروانامەی شایستەیان نییە و، لێرەداپێویستە ئاماژە بدەین بەوەی ئەگەر پەرلەمانتارو راوێژکار نەخوێندەوار بن، چۆنچۆنی ئەتوانن یاسا دابنێن و پەسەندی بکەن و، بمانەوێت یا نەمانەوێت یاساکان بەبێ شك بە کەموکوری کاریان پێوەئەکرێن.

شایانی باسە پارەی پەرلەمانتاران و راوێژکاران بەری رەنجی کرێکارو هەموو زەحمەتکێشانە، پارەی گەلە، پارەی قوتابیانی دەرچووی پەیمانگاو زانکوکانە کە بێکار لە ماڵەوە دانشتون ، دیارە ئەو پارە زۆرەی ئەدرێت بە پەرلەمانتارو راوێژکاران بەشی دامەزراندنی زوربەی دەرچووان ئەکات.
لە کاتێکیدا پەرلەمانتارو راوێژکاران کە (4 یان 8 مانگ یان ساڵێك) خزمەتیان هەیە بە 8 ملیۆن خانەنشین ئەکرێن و، چۆن تەماشای کرێکاران ئەکەن کە بە 400 هەزار دینار خانەنشین ئەکرێن؟ و، چی ئەتوانن بە کۆمەڵگا بڵێن ؟.
هاوڵاتیان بە پرێشەوە چاوەرێی یاساو دەستورن، بۆ ئەوەی جیاوازی

نێوان توێژەکانی کۆمەڵگا چارەسەر بکرێت و، چیتر حزب خاوەنی هەموو شتێن نە بێت.

22/6/2019

ئەنارشیستانی کوردیی-زمان تکایەکی هاوڕێیانە لە خۆم و لە ئێوەش!… هەژێن

وەک مێژوو
بزووتنەوەی ئەنارشیستی بۆ ئێمە نیشاندەدات، ئەنارشیستەکان ئەو
بنەما کردەییەیان
پەیڕەوکردووە :

مەیدانی
بەرەنگاریکردنی سیستەمی سەروەریی چینایەتی زۆر لەوە فراوانترە،
کە چەند ڕەوت و
ئاراستەیەکی جیاواز نەتوانن هەر یەکە و بە شێوازی خۆی خەریکی
پاگەندەکردنی بۆچوون
و بنەماکانی و کەتواریکردنەوەی ئەڵتەرناتیڤەکانی بێت.

ئێمە خەریکی
بەرەنگاریکردنی سیستەمی سەروەریی چینایەتی و کۆششی
کۆمەڵایەتیینانەی خۆمان دەبین،
کەسانی دیکە چیدەکەن، ناتوانن ڕێگریی
کەتواریی هەوڵە شۆڕشگێرییەکانی ئێمە بن، ئەگەر ئێمە بەڕاستی
لەنێو پەیوەندییە
کۆمەڵایەتییەکان و ڕەوت و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان خەریکی کۆشش
و خۆڕێکخستنی
خۆمان و بەردەوامیدان بە ناڕەزایەتییەکان بین.

بەدرێژایی

مێژووی سەدەی هەژدە و نۆزدە و بیست و ئێستاش سەرەتای سەدەی بیست و یەک، ئەوە ڕەوت
و ئاراستە ئایدیۆلۆجیی و ڕامیارىیەکانی دیکەی بەناو "سۆشیالیزم" و "کۆمونیزم"، شان
بەشانی شێواندن و تۆمەتەکانی س□ر□و□ران بۆ ئەنارشیزم و ئەنارشیستەکان، وێناکردنی
بیرکردنەوەی ئێمەیان شێواندوووە و وێنەی ئێمەیان ناشیرینکردووە و لە ئێمە دوژمنی شۆڕش و رزگاری کرێکارانیان
چیکردووە و سەد و هەشتا (180) پلە ئامانج و شێواز و مێژووی ئێمەیان پێچەوانە و لنگاوقووچ نیشانداوە و
هەرچی بەرەنجامی نیگەتیڤیی پارتییایەتی و ئایدیۆلۆجییگەریی خۆیان بووە و هەیە، ب□شان و ملی
ئێمە داداوە و هەردەم چ لەوپەڕی د□س□□□اتداریی و چ لەوپەڕی پووچەڵبوونەوەی وەک
ئێستایان بۆ یەک تاق□سات و چرکەش لە دوژمنسازیی لە ئێمە نەوەستاون، چونکە بوونی
ئێمە مەترسیی و ڕێگری س□ر□و□رخوازی و د□س□□□اتخوازیی و ناوبانگخوازیی و
مشەخۆریخوازیی سەرانی پارتییەکانی ئەوانە.

ئەگەر ئەوە
نەبێت، دەبوو ئێمە نزیکترین دۆست و هاوتێکۆشانی ئەوان بوونایە، هەر ئاوا لە
کۆمونەی پاریس 1871 و لە ڕوسیە 1917-1921 و لە هەرێمی باڤاریای ئ□لمانیا 1918 و لە ئیسپانیا 1936-1939 و لە ئەمەریکای لاتین
نیشانمانداوە، ئێمە هەردەم دژی دەوڵەتان و سەرمایەدارانی ناوچەکە و جیهان، لە ئەوان (چەپەکان)
پشتیوانیمانکردووە
و ئەوان پاش تەواوبوونی مەترسییەکە، لە پشتەوە
خەنجەری ژەهراوییان لە پشتی هاوسەنگەریی ئێمە داوە.

هاوڕێیان
ئەنارشیستی کوردیی-زمان،
ئەرکی مێژوویی
ئەنارشیستەکان زۆر لە دژایەتیکردنی پارتییە چەپەکان و چەند چەپێکی تەرەکەوتوو،
گەورەتر و فروانترە؛

ئەنارشیستەکان
دژی سەروەریی چینایەتین لە خێڵەکییەوە تاکو پاشایەتی و دەوڵەتی
هاوچەرخ و
فەرمانداریی-پارلەمانیی،
نەک بەس جۆرێک
لە سەروەریی،
ئەمە خوازیاری
خۆبەڕێوەبەریی کۆمەڵایەتیی شوێنی کار و ژیان لەسەر بنەمای
ئۆتۆنۆمیی خۆجێی و
یەکێتی فێدرالیستیی ئازادانە،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی دارایی تایبەت و دارایی دەوڵەتیین، نەک بەس دژی
جۆرێکی سەروەری، ئەمە
خوازیاری دارایی کۆمەڵایەتیین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی کاری کرێگرتەین چ بە
سەرمایەداران و چ بە دەوڵەت، نەک بەس جۆرێکی کاری کرێگرتە، ئەمە
خوازیاری
بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتیی و هەرەوەزیین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی هەموو ستەم و هەڵاواردنێکین، نەک بەس دژی جۆرێکی
ستەم و هەڵاواردن،
ئەمە خوازیاری یەکسانی مافی تاک و کۆمەڵەکان، یەکسانی ماف و
ئەرکی ڕەگەزەکان،
یەکسانی ماف و ڕەوایی کولتوورەکانین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی هەموو ڕێکخستنێکی ناوەندگەرا و قووچکەیی و پارتیی و
دەوڵەتیین، نەک
بەس دژی جۆرێکی دیاریکراو، خوازیاری خۆڕێکخستنی جەماوەریی و
کۆمەڵایەتیی سەربەخۆ و
ئاسۆیین بەبێ سەرۆک و ڕابەر و شوانەیی ڕامیاران،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی هەموو بەرتەرییەکی ڕامیاریی و ئابووریی و

کۆمەڵا ی□ تیی و کولتووریی
دەست□ بژێر و گرووپەکانین، نەک بەس دژی جۆرێکی، ئێمە خوازیاری
ئازادی و یەکسانی و
دادپەروەریی کۆمەڵا ی□ تیین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی هەموو سالاری□کی مر□ق ل□سەر مرۆڤێن، نەک بەس جۆرێکی،
ئێمە خوازیاری
یەکێتیی و هاوپشتی خۆخواستانە و خۆبەخشانەی تاک و کۆمەڵە
ئازادەکانین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی هەموو بەڕێوەبەری□کی سەرووخەڵکین، نەک بەس دژی
جۆرێکی، ئێمە خوازیاری
خ□ بەڕێوەبەریی کۆمەڵا ی□ تیین،

ئەنارشیست
هزرەکان دژی پۆلیس و سوپا و زیندان و قەنارە و دوورخستنەوەین،
نەک بەس هی
دوژمنەکانمان، بەڵکو بۆ هەموو کەس، ئێمە خوازیاری خۆپارێزیی
کۆمەڵا یەتیی شوێنەکانی
کار و خوێندن و ژیان و کۆمەڵەکانین،

ئیدی بەو جۆرە
جیاوازی□کان درێژد□ بنەوە، تاکو دەگاتە جۆری ژیانی تایبەتیی و
ڕەفتار و گوفتار و
ئەتوار و تەنانەت خواردن و بەکاربردن و ژینگەپارێزیی و خەمخۆریی
بۆ نەوەکانی
دواتری مرۆڤایەتی …. تد

بەڵام،

ئەوان دژی
سەروەریی خاوەن کۆمپانییەکانن، بەڵام بۆ سەروەریی پارتییەکەی
خۆیان هەوڵدەدەن،

ئەوان دژی
دارایی تایبەتیی خاوەنکارانن و لەسەر دارایی دەوڵەتیی
پێداگرییدەکەن،

ئەوان دژی
کاری کرێگرتە بە خاوەنکارخانەکانن و لەسەر کاری کرێگرتە بە
دەوڵەت پێداگرییدەکەن،

ئەوان دژی
ستەم و هەڵاواردنی خاوەنکارخانەکانن لە خەڵک و بەرانبەر خەڵک،
بەڵام ڕەوایەتیدەری
ستەمکاریی و هەڵاواردنی خۆیان و پاساودەری ئەو کۆمەڵکوژیی و
تاوانانەی درێژایی
حەفتا ساڵەی سەدەی بیستەم هاوبیرانیان بەرانبەر کۆمەڵ ئەنجامیان
داوەن،

ئەوان دژی
ڕێکخستن و ڕێکخراوەکانی سەرمایەدارە تاکەکانن، بەڵام پێداگری
هەمان جۆری ڕێکخستنی
ڕامیاریی و ئابووریی و ئایدیۆلۆجیین بۆ خۆیان و نێوەندگەرایی و
قووچگەیی سیستەمی
بەڕێوەبردن بە لووتکە دەگەیەنن، هەر بەو جۆرەی موسۆلێنی و هیتلەر
و پۆلپۆت و سەدام
و خومەینی گەیاندیان،

ئەوان دژی
بەرتەریی ڕامیاریی و ئابووریی و کۆمەڵایەتیین بە دەستبژێرەکانی
سایەی سەرمایەداری
بازاری [illegible]، بەڵام وەک پاشاکان بەرتەریی بە
سەرانی پارتییەکانیان و جەنەڕاڵەکانیان ڕەوایدەکەن،

ئەوان سالاریی
خاوەنکارەکان ڕەتدەکەنەوە، بەڵام خوازیاری جێگرتنەوەی ئەو
سالارییەن لەلایەن
خۆیانەوە،

ئەوان دژی
جۆرێکی دەوڵەتن، بەڵام لەسەر پێداویستیی دەوڵەتی قەرەقووشیانەی
خۆیان
پێداگرییدەکەن و تەنانەت لەپێناو سەپاندنی کۆمەڵکوژیی ملیۆنی
ئەنجامدەدەن،

ئەوان دژی

پۆلیس و سوپا و زیندان و قەنارە لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئێستان،
بەڵام ڕەواکەری
پۆلیس و سوپا و زیندان و قەنارەی خۆیانن و پاشگری “شۆڕشگێری”یان
بۆ
زیاددەکەن،

ئیدی بەو جۆرە
لیستی هەڵوێست و بیرکردنەوەی “بانێکە و دوو
هەوا”ی ئەوان لە کۆتایی نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەوە تاکو ئەم
ساتە درێژدەبێتەوە
و سەراپای هەوڵی ئەوان بۆ جێگرتنەوەی سەروەریی ئەوانی دیکە بە
سەروەریی خۆیان،
جێگرتنەوەی دیکتاتۆریی خۆیان بەناوی “پڕۆلیتاریا”، درووستکردنی
پارتیی و چوونە پارلەمان و وەرگرتنی مۆڵەت و
مووچە و کۆمەک لە دەوڵەتانی سەرمایەداریی و تاوانبارکردنی ئێمە
بە “خزمەتکردن بە
سەرمایەداریی”
و …تد

بە بۆچوونی من
و سەلماندنی ئەزموونەکانی مێژووی سەد و هەشتا ساڵەی ڕابوردوو،
هەر ئەوەشە هۆکاری
دژایەتیکردنی ئەنارشیزم و کۆمەڵکوژکردن و تیرۆرکردنی پاگەندەیی
ئەنارشیستەکان،
شێواندنی بنەماکانی هزری ئەنارشیزم، لنگاوقووچ-نیشاندانی
وێنا و وێنەی ڕاستینەی کۆشش و ئامانجەکانی بزووتنەوەی
ئەنارشیستی، تاکو ئەندامان
و لایەنگرانی فریوخواردووی خۆیان بە “سۆشیالیزم” و “کۆمونیزم”ی
دێوجامەیی لە ڕاستی ئامانج و هەوڵ و مێژووی هزر و بزووتنەوەی
ئەنارشیستی
تێنەگەن و تەنانەت وەک ئایینگەراکان کولتووری ترس لە خوێندنەوەی
سەرچاوە
ئەنارشیستییەکان باودەکەن و ئەگەر بزانن ئەندام یان لایەنگرێکیان
خەریکی ڕامان و
هەوڵدانە بۆ تێگ□یشتن لە ئەنارشیزم و سەرچاوەکانی دەخوێنێتەوە،
تۆمەتباران و
شەرمنیدەکەن و جەنگی دەروونی بەرانبەر دەکەن.

کورتەی پەیام
و هاندەری نووسینی ئەم پەیامە، هاوڕێیان (ئەنارشیزم)
بزووتنەوەیەکی
کۆمەڵایەتیی بووە و شۆڕشگێریی ئەو هەر ئەوەیە و هەر بەوەش
دەمێنێت، لە بەرئەوە
مەیدانی پاگەندەکردنی هزر و بۆچوونەکانی ئەنارشیزم، پەیوەندییە
کۆمەڵایەتییەکانن،
مەیدانی کێششی
ئەنارشیستەکان بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان؛ ئەرکە بنەڕەتییەکانی
ئەنارشیستەکان وەک
ڕۆشنگەرانی شۆڕشگێر و چالاکانی شۆڕشی کۆمەڵایەتیی، پاگەندەکردنی
بۆچوونەکانی
خۆیانە، نەک جەنگی بۆچوونە چەپییەکان؛ بەشداریکردنی ناڕەزایەتی و
بزووتنەوە
کۆمەڵایەتییەکانە، نەک بەرەی هاوبەش لەتەک بزووتنەوە
نائیدیۆلۆجیی و پارتییەکان،
یان بچووکردنەوەی کێشش و بەرەنگاریی خۆمان لە دژایەتیکردنی چەند
پارتیی و گرووپ و
کەسێک؛ ئەرکی ئەنارشیستەکان هەوڵدانە بۆ خۆڕێکخستنی جەماوەریی و
کۆمەڵایەتیی و
پێکهێنانی ڕێکخراو و گرووپە خۆجێییە سەربەخۆ و ئاسۆییە
جەماوەرییەکان، نەک کات
بەفیڕۆدان بە شەڕەدەندووک لەتەک بەیباخ لەمەلانی چەپ، ئەوانەی هەر
سات خەریکی
هەواڵدان و سازشکردنن لەتەک دەسەڵاتداران بە بەدەستهێنانی
دەسەڵات و مشەخۆریی.

هەر کەس بەڕێی
خۆی و با لەوە زیاتر کات و وزە و تواناییەکان بەفیڕۆ نەدەین، کە
دەتوانێت با خەریکی
وەرگێڕانی سەرچاوە هزرییەکان، وەرگێڕان و ناساندنی مێژووی
بزووتنەوەکە، وەرگێڕانی
فیلمە دۆکومێنتارییەکان، کە دەتوانێت با وەرگێڕدراوەکان چاپ و
بڵاوبکاتەوە، کە
دەتوانێت با کۆڕی ڕۆشنگەریی بگەڕێت و کە دەتوانێت با بە
پیکهێنانی فۆڕووم و گرووپە
خۆجێییە ئەنارشیستییەکان لە نێو گوندەکان، یان لە نێو کۆڵان و

گەڕەک و گەشەی شارەکان
هەوڵبدات، شتێک کە نابێت ئێمە لەبیریبکەین، ئەوەیە؛ ئەنارشیزم بزووتنەوەیەکی
کۆمەڵایەتییە و بەس لەنێو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ناڕەزایەتی و
بزووتنەوە جەماوەریی و کۆمەڵایەتییەکان
ئەگەر و توانای پەرەسندن و کۆمەڵایەتییبوونەوەی ئەنارشیزم هەیە.
پارلەمان و
سیمینیاری چەپەکان و فسکە فسکی بنکە پارتییەکان و شەڕە تفەنگی چریکەکان و
خۆنواندنی نێو کاناڵەکانی بۆرجوازی مەیدانی تێکۆشانی ئەنارشیستەکان نین و نەبوون و
نابن.

بۆ ئێمە تۆڕە
کۆمەڵایەتییەکان بەس مەیدانی پاگەندەکردنی بەچوون و گەیاندنی سەرچاوە هزرییەکانی
ئەنارشیزم و وەک خۆیان نیشاندانی بنەما هزرییەکانی ئەنارشیزمن بە ڕسواکردنی و بە
دەرخستنەوەی هەموو شێواندنەکانی چەپ و ڕاست. لەبیرمان
نەچێت،
پێش ئەوەی
چەپەکان دژی ئێمە بن،
دوژمنی
گەورەتر هەیە،
کە ڕەوتە
سێکسیست و ئایینییە-ڕامیاریگەرا و ناسیونالیست و شۆڤێنیست و فاشیستەکانن، ئیدی ڕەنگی
ئاڵا و درووشمی ئەو بزووتنەوە ڕاستڕەوانە هەر چی بێت، دوژمنی ئازادی
و یەکسانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتیین و لە سەرووی ئەوانیشەوە دوژمنە سەرەکی و
گشتییەکە،
لەبیرنەکەین؛
سەروەریی چینایەتی بە هەموو ڕەنگ و زمان و بۆن و قەبارەکانیانەوە!

هاوڕێیان،
تکایە خۆتان و بزووتنەوە و ئامانجەکەتان تاکو شەڕەدەندووککردن لەتەک سەرانی چەپ و
پارتییەکان و گرووپە رامیارییەکان و چەند
کەسێکی ناوبانگخواز دامەبەزێنن، ئەوەی ئەوان سەرمایەداریی و دەوڵەتەکان و کۆمپانییەکان
و ڕەوتە ڕاستڕەوەکانیان لەبیرکردوون و خەم و قسەی شەو و ڕۆژیان بووە بە
دژایەتیکردنی ئەنارشیزم و ئەنارشیستەکان و تەنانەت شەوانە بە دژایەتیکردنی
ئەنارشیزمەوە وەڕێنەدەکەن، نیشانەی هەژموون و بوونی کۆمەڵایەتییانەی ئەمڕۆیە،
سەرەتای کارە و کاتی خۆڕێکخستن و بەشداریکردنی بزووتنەوە جەماوەریی و
کۆمەڵایەتییەکان و کۆتواریکردنینەوەی ئەلتەرناتیڤە کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و
بەڕێوەبەرییەکانە، کاتی خۆڕاپساندنە لە ڕابوردووی چەپڕەویی و ڕاسڕەویی کەسیی، کاتی
هەنگاونانە بە هەر شێوەیەک دەکرێت و دەلوێت و دەگونجێت و بوار هەیە و توانایی
کەسییەکانمان بواردەدەن، کاتی ئاشناکردنی بنەماکانی ئەنارشیزمە بە چین و توێژە
نەدار و بێدەسەڵاتەکانی کۆمەڵ، نەک ئەنارشیستکردنی پارلەمانتاران و سەرانی
پارتییەکانی چەپ.
هەر کات ئەوان
بەبەڕێتکردنەوەی رابوردوو و دارایی و ناوبانگ و دەسەڵات و پلەیان ببنە ئەنارشیست،
ئەوە نیشانەی ئەوەیە، کە ئەمە لەنگاوقووچ لە ئەنارشیزم تێگەیشتووین و خەریکین
لەنگاوقووچ بە کۆمەڵی دەناسێنن، ئەنارشیزم هزری کۆمەڵایەتیی نەداران و
بێدەسەڵاتکراوانە، نەک بنێشتە خۆشەی دەمی ڕامیاران و سەرمایەداران و دەروێشانی
ئایدۆلۆجیی !

هاوڕێیان بە ئەوەی

بزانین کە لە ماوەی چواردە ساڵی ڕابوردوو (2005 تاکو ئێستا) چ
کات و وزە و
ورەیەک لە بەرەبەرەکانی و وەڵامدانەوەی تۆمەتەکانی چەپ
بەفی□داوە و چووە، بەخۆتان
بەراورد بکەن،
ئەگەر لەجیاتی
ئەوە خەریکی وەرگێران و کاری هونەریی و تێکۆشانی کۆمەڵا یەتیی و
کاری هەرەوەزیی
بووینایە، ئێستا بزووتنەوەکە خاوەنی چی دەبوو و لە چ ئاستێکی
کۆمەڵا یەتیی دەبوو.

من لێرەدا
بەڕاشکاویی و بەبێ سڵەمینەوە من بەبێ گومان و بەوپەڕی بڕواوە ئەم
دەستەواژ□ یەی
کۆتایی دەنووسم، با بەتە فەسیبووکییەکان و ڕیزکردنی ناوی
ئەنارشیزم لە ڕیزبەندیی ئاژاوە و خراپەکانی و …تد لەلایەن
چالاکانی ڕەوتە چەپڕەوەکان و راستڕەوەکان بۆ تووڕەکردن و
خەریککردنی ئێم□ یە، بۆ
گێرانەوەی ئێمەیە لە ئەنجامدانی ئەرکانمان، بۆ دوورخستنەوەی
ئێمەیە لە مێژووی
بزووتنەوەکەمان، بۆ بەرگرتنە لە پەرەسەندن و ب□□اوبوونەوەی هزری
ئەنارشیستی؛ ئاخر
ب□□اوبوونەوەی بنەماکانی هزری ئەنارشیستی و تێگ□یشتنی چین و
توێژە نەدار و
بێدەسەڵاتکراوەکانی کۆمەڵ لە ڕاستیی ئامانجی ئەنارشیستەکان و
ئەنارشیزم، بە
خوریکردنەوەی ڕێسی هەموو دەسەڵاتخوازان و ناوبانگخوازان و
مشەخۆرانە لە ڕاستەوە بۆ
چەپ، داچڵاکان و هوشیاربوونەوەی چەوساوانە بەوەی کە بەس خۆیان
(چەوساوان) دەتوانن
ڕزگاریکەری خۆیان بن و هەموو پارتیی و گرووپ و کەسێک بەناوی
“پێشڕەویی
سۆشیالیستی و کۆمونیستی”
وەک ڕامیارانی
نێو پارلەمان و دەسەڵاتداران لەپێناو بەشی گەورەتر لە کێکی
تاڵانکردنی ڕەنجی
ڕەنجدەران و سامان و داهاتی کۆمەڵ، هەوڵدەدەن و

هەر کات چەپەکان دەسەڵاتیان هەبێت، هەمان شت
دەکەنەوە کە پێشینانیان کردیان؛ ئەوان هەمان تاکتیکی
ئاژاوەچییەتی دەسەڵاتخوازان و
پاوانگەران پەیڕەودەکەن "ئەگەر نەتوانن شۆڕشگەر بن، خۆ دەتوانن
شۆڕش تێکدەر بن"، وەک
بە کردەوە دەبینین و سەد و پێنجا ساڵ
زیاترە (لە
درووستکردنی یەکەمین پارتیی سۆشیال-دێمۆکراتی
سویسرا تاکو دواهەمین باڵی جیاوەبووی حیکمەتیستەکان)دەردەکەوێت،
ئەوان بە
درووستکردنی پارتییەکان و جیابوونەوە و باڵ-باڵێنە
سێکتاریزم پەرەپێدەدەن و بە دەسەڵاتخوازیی و دەوڵەتەکانیان و
بەشدارییە
پارلەمانییەکانیان،
چین و توێژە
نەدار و بەدەسەڵاتکراوەکان لە بەدەسهێنانی
داخوازییەکانیان و سەرکەوتنی شۆڕش نائومێدکردووە و دەکەن و
وەرگێڕانی کۆمەڵەکانی
جیهان بەرەو ڕاستڕەویی و پەرەسەندنی بزووتنەوە ئایینییە-
رامیارگەرا و
ناسیونالیست و شۆڤێنیست و فاشیست و سێکسیستەکان بەرەنجامی ئەو
شکستانەن، کە
دەوڵەتگەرایی چەپ لە بلانکیستەکان تاکو بەلشەڤیک و مائۆئیستەکان و
کاسترۆئیستەکان
و حیکمەتیستەکان و ..تد بەسەر چین و توێژە پڕۆلیتێرەکان هێنایان
و ئەوانیان لە ئەگەری سەرکەوتنی
شۆڕش نائومێدکرد!

بە درێژایی مێژووی پارتییایەتی و چەپ، فیلۆسۆفیی دژە-شۆڕشانی
دەسەڵاتخواز و پاوانگەر و ناریسیست ئەوە
بووە "ئەگەر
نەتوانم شۆڕش بەیەکجاری لەنێوبەرم، خۆ
دەتوانم پارچە-پارچە و تێکی-بدەم "، بە
سەلماندن و دەرکەوتنی ڕۆڵی دژە-شۆڕشانەی
پارتیچییەکان بەناوی "سۆشیالیزم"
و "کۆمونیزم"، سەرنجێکی
خێرای ڕووداوەکانی نێو بزووتنەوەی کرێکاران و بزووتنەوەی

سۆشیالیستی سەدەی نۆزدە و
بیست و ئێستا بەسە، کە هەردەم بەهۆی درووستکردنی پارتییەکان و پەرەدان بە سێکتاریزم و پەڕشوبڵاوکردنی ڕیزی یەکگرووی کرێکاران و
سۆشیالیستان و کۆمونیستان بەسەر پارتیی و
گرووپ و دەستەکان، بزووتنەوەی شۆڕشگێرانە وەک هێلکەیەکی پاککراو و وردکراو خراوەتە
پارووی سەرمایەداران و سەروەران، هاوکاتیش پارتییچییەکان شان بە شانی دەوڵەتان و
سەرمایەداران لە ڕۆڵی شۆڕشگێرانەی ئەنارشیستان لەنێو بزووتنەوەی کرێکاران و
بزووتنەوە ئازادیخواز و یەکسانیخواز و دادپەروەریخوازەکان داوە و سۆشیالیست و
کۆمونیستە ئازادخواز و ڕاستینەکان [ئەنارشیستان]یان بە دوژمنی چەوساوان ناساندووە؛ ئەوە تاکە کۆشش و بەرەنجامەکی تاکو ئێستای پارتییچییەتی و
دەوڵەتخوازییە بەناوی پڕۆلیتاریا و کرێکاران و سۆشیالیزم و کۆمونیزم.

هاوڕێ، هاورێیان، هاوڕێیان، ئەگەر دەخوازن و ئارەزومەندی وەڵامدانەوەی تۆمەتەکان و شێواندنەکان و دوژمنایەتییەکانن، با هەموومان پێکەوە و هەر کەس لە شوێنی کار و ژیانی خۆی و بەگوێرەی توانا و کات و ئارەزوومەندیی و هۆگریی خۆی خەریکی کۆشش و ئەنجامدانی ئەرکی مێژوویی خۆمان بین، کە شۆڕشی کۆمەڵایەتییە، شۆڕشی کۆمەڵایەتیی [= ناڕەزایەتی کۆمەڵایەتیی، کۆشش و چالاکی کۆمەڵایەتیی، بەرەنگاریکردنی کۆمەڵایەتی، خۆڕێکخستنی کۆمەڵایەتی، پێکهێنانی ڕێکخراوە و گرووپە خۆجێییە جەماوەریی و کۆمەڵایەتییە سەربەخۆ و ئاسۆییەکانی شوێنی ژیان و کارکردن و خوێندن، هەوڵدان بۆ پێکهێنانی هەرەوەزییە کۆمەڵایەتیی و ئابوورییەکان، هەڵخڕاندنی ڕاپەڕینی کۆمەڵایەتیی، هەوڵدان بۆ لێکگرێدانەوەی تان و پۆی خۆ بەڕێوەبەریی کۆمەڵایەتیی خۆجێی و ناوچەیی و هەرێمی و ...تد]، چونکە ئەنارشیزم هزر و بۆچوونی شۆڕشگێرانەی کۆمەڵایەتییە بۆ گەیشتن بە کۆمەڵەی بەبێ چین و چەوسانە و بەبێ سەروەریی چینایەتیە

هەژێن

19ی جوونی 2019

ئافرەت و بازرگانی حیزبی ... شوانە حسن ابوبکر

ئافرەت ئەو مەخلوقەیە کە بەخشەری هێز و دڵخۆشی و ئاسودەییە لەژیاندا بۆیە پێویستە لەلایەن ڕەگەزی بەرامبەریەوە بەچاوێکی پڕبەها و نرخەوە تێڕابڕوانرێت چونکە شکۆیەکی بەرزی ئینسانیەتە لەهەموو ڕووەکانی واقعی ژیاندا بەداخەوە لە ئەمڕۆدا ئەگەر سەرنج بدەین لە پرۆسەی سیاسی و گۆڕانی ڕەوشی ئافرەت لەم هەرێمەی ئێمەدا هیچ پرسێك ئەوەندەی پرسی ئافرەتان نەبۆتە باس و بابەتی بازرگانی و بەرژەوەندیە کەسیەکان بۆ خۆبردنە پێشەوە لە حزب و دەسەڵاتداران و گەیشتن بەپلەی باش و بەدەستهێنانی بەرژەوەندی تایبەتی، چونکە هەموو لایەنە سیاسیەکان هەوڵی نزیك بوونەوەی ئافرەتیان داوە بە ئاراستەی خزمەت کردنی بەرژەوەندی سیاسی حزبی خۆیان، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت لەناو پرۆسەی سیاسی کوردستاندا پرسی ئافرەت لەناو حزبە علمانیەکاندا لە پاشەکشەدایە، چونکە هەر لەسەرەتاوە ئەو ئافرەتانەی بەشێلگیریەوە هاتنە ناو حزبەکان وەك پێویست پشتگیری نەکران و حزبە سیاسیەکان پشتیوانیان لە پرسی ئافرەت نەکرد، تەنانەت ئەو ئافرەتانەی هاتبوونە ناو پرۆسەی سیاسەت زۆر بەگەرموگوڕی کاریان دەکرد بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان، بەڵام وەك پێویست پشتیوانیان لێ نەکرا، بەڵکو زۆربەیان بوونە قوربانی ململانێ سیاسیەکانی نێوان حزبەکان، لەبازنەیەکی لاوازدا سەیر دەکران و هەر خۆیان زۆرجار هەوڵی شکاندن و لەکەدار کردنیان دەدان و تۆمەتی بەدڕەوشتیان دەخستنەپاڵ و کەسایەتیان لەکەدار دەکردن،دیارترین نمونەش خاتوو سروە عبدلواحید و کاڵێ خان و هتد ....

ئەمەش بووە هۆی نیگەرانی ئەو ئافرەتانەی خۆیان بۆکاری سیاسی تەرخان کرد بوو، لەدوا جاردا زۆر لەوانە لەکارەکەیان نائومێد بوون و دوور کەوتنەوە، حزبە ئیسلامیەکانیش سەرەڕای ئەوەی زۆر لە ژنانی دین پەروەریان بەهۆی هاوسەرگیری سیاسی و ئەو بابەتانە بەدبەخت و ماڵوێران کرد، لەگەڵ ئەوەشدا تائێستاش توانیویانە زیاتر کاریگەری لەسەر ئافرەتان دابنێن و بتوانن لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوە، زیاتر لە حزبە سۆسیالیست و دیموکراتەکان ڕەوشی ئافرەت

لەقازانجی خۆیان بەکاربێنن، دیارە هۆکارە دینیەکان کاریگەری زۆری لەسەر کۆمەڵگای کوردی بەگشتی و ئافرەتان بەتایبەتی هەیە، حزبە ئیسلامیەکان توانیان بەناوی ئاینەوە دەرفەت بێنن و بارودۆخەکە بەقازانجی خۆیان بگۆڕن هەڵبەتە دەتوانین ئەوە بڵێین ئەگەر لەحزبە علمانیەکان زیاتریان بەژن نەکردبێ کەمتریان پێ نەکردووە.

باشە ئەگەر بپرسین ئەو ئافرەتانەی بەپشتگرتنی حزبەکان هاتوونەتە ناو پرۆسەی سیاسی تا چەند توانیویانە لەبەرەو پێش بردنی پرسی ئافرەتاندا بەشداری بکەن، لەبەر ئەوەی لەڕێگای حزبە سیاسیەکانەوە گەیشتونەتە دەسەڵات ناچارن بیرکردنەوەشیان لەچوارچێوەی بیرکردنەوەی حزبەکان دابێت و هەڵگری ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەی ئەو حزبە بێت، بۆ نموونە ئەگەر ئافرەتێکی سەر بە پارتە ئیسلامیەکان لەگەڵ فرەژنیش نەبێت وەکو خۆی، بەڵام وەکو ئافرەتێك لە حزبێکی سیاسی ئیسلامی کاردەکات و پەیڕەوی فەلسەفەی حزبەکەی دەکات، دەنگ لەسەر جێبەجێ کردنی یاسای فرەژنی دەدات، خۆ ئەگەر پرسیاری لێ بکەیت ئایا لەگەڵ فرە ژنی دایت بێ گومان دەڵێت نەخێر ، پێچەوانەی بەرژەوەندی کێشەی ئافرەتان و ڕای تایبەتی خۆشی کاردەکات، وەك بنەمایەکی ئاینی و بیروباوەڕی حزبەکەی کەحزبێکی ئیسلامیە ڕەفتار دەکات.

ئەوەی تێبینی دەکرێت حزبە سیاسیەکان ئەوەندەی پێویست بێت بۆ بەرژوەندی سیاسی حزبەکانیان کارئاسانی دەکەن ئافرەتان بێنە بواری هەڵبژاردنەوە بۆ پۆستە پەرلەمانی و حزبیەکانیش، بەڵام کەمتر ڕێگا دەدەن بەئافرەتان لە وەزارەت و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و پۆستە کارگێڕیە بەرپرسیارێتیەکانی تر شوێنیان پێبدرێت، ئەوەش ڕەنگە تەنیا هۆکارەکەی ئەوەبێت پێیان وابێت بەشێك لەو ئافرەتانەی هاتوونەتە پێشەوە بە پشتیوانی حزب لەهەڵبژاردندا ئەو شوێنەی پێبەخشراوە، بەڵام لەڕووی کارگێڕیەوە ڕەنگە لەو ئاستەدا نەبن بتوانن کاری وا گەورە بە ئەوان بسپێرن.
ئەوەش ئەوە دەسەلمێنێ پێشکەوتنی ڕەوشی ئافرەتان هێشتا لەو ئاستە دا نیە جێگای دڵخۆشی ئافرەتان بێت. پێویستە ئافرەتان خۆیان پەروەردە بکەن پشت بەخۆیان ببەستن بۆ ئەوەی کادری لێهاتوو بەتوانایان لێ دەرچێت و خاوەن توانی خۆیان بن، چونکە ئافرەتانیش وەك پیاوان هەمیشە هەندێك لەو ئافرەتانەی لەبەر چاوان و لەبەرپرسەکان نزیکن لەهەموو پۆست و کارەکاندا ئەوانە دووبارە دەبنەوە و ڕێگا بۆئافرەتانی تر نادەن بێنە پێشەوە، ئەوان خۆشیان لەو ئاستەدا نین بتوانن ڕچەبشکێنن و سنوور ببەزێنن تا بارودۆخی

ئافرەتان لەسەردەستی ئەوان گەشە بکات و پێش بکەوێت کرۆکی کارەکەش لێرەدایە، چونکە پرسی ئافرەتان پەیوەستە بە ئافرەتان و تەنیا خۆیان دەتوانن پانتایی مەسەلەی ئافرەتان فراوان بکەن و ببێتە جێگای دڵخۆشی هەموو ئەوانەی لەخەمی ئەم پرسەدان بۆ پێشکەوتنی پرسی ئافرەتان،و پێشکەوتنی کۆمەڵگاش چونکە ئەگەر ئافرەتان لەپشت یەکبن دەتوانن پایەکی بەهێز دروست بکەن بۆخۆیان لە ئێستا و دواڕۆژدا .

ڕۆژنامەنووس و دەروونناس: شوانە حسن ابوبکر

خواکورك هەنگاوێکی ترە بەرەو داگیرکردنی کوردستان … ئەحمەد رەجەب

دوژمنانی گەلی کوردستان لە پێش هەموویانەوە رژێمی رەگەزپەرست و شۆڤێنیستی تورکیا رۆژانە سنووری باشووری کوردستان ئەبەزێنن و بە تۆپ و فرۆکەی جەنگی تۆپ بارانی چیاو دۆڵ و ئاوایی و شارۆچکەو هەموو ناوچەکانی ئەکەن و، پاشان ئارەزوومەندانە و بەبێ ترس لە ناو خاکی کوردستان تەراتێن ئەکەن.
تورکیا لە ساڵی 1992 توانی بە هاوکاری راستەوخۆیی پارتی دیموکراتی کوردستان لە سنوری پاریزگای دهۆك وهەولێر چەندان بنکەی سەربازی و بارەگای سیخوری دابمەزرێنێت و، لە 19 خاڵی جیاجیای خاکی باشووری کوردستان خۆی قایم وجێگیر بکات و، وا نزیکەی مانگێکە لە خواکورك هێرشێکی بەرفراوانی بە پانی 50 کیلۆمەتر و، بە قولایی 30 کیلۆمەتر ئەنجامئەدات.

تورکیا بە هۆێ ئەو بنکانەو، بردنی نەوتی کوردستان بەبێ بەرامبەر، بووەتە خاوەن ماڵ و، بەرپرسەکانی لای خۆمان بە گەرمی پێشوازییان لێئەکەن و، هەستیان ئەپارێزن، نەوەك زویر ببن، بۆ نموونە لە رۆژی سوێندخواردنی نێچیرڤان بارزانی ڤالا فەرید سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان برگەکانی بەرنامەی رێ و رەسمەکەی خوێندەوەو، لە یەکێك لە برگەکان پەیوەست بوو بە سرودی ئەی رەقیب بەڵام لە بەر خاتری

چاوش ئۆغڵۆ وەزیری دەرەوەی تورکیا پرگەی : ئەی رەقیب لابرا، نەوەك پەردەی گوێی ““ قەرداش”” بدرێ.

ئەوەی زانراوە دەوڵەتی تورکیا لەکاتی ئەنجامدانی ریفراندۆمەکەی ساڵی 2017 کە مافێکی سەرەتایی و ئاسایی و یاسایی گەلی کوردستانە، هەڵوێستێکی دوژمنانەی بەرامبەر بە هەرێمی کوردستان نواند، لە داخستنی دەروازە سنوریەکان و، قەدەغەکردنی هاتووچۆ لە نێوان هەرێم و تورکیاو، راگرتنی گەشتە ئاسمانییەکان و، بەو کردەوەیەش شۆڤینییەتی رەجەب تەیب ئەردۆگانی ئیخوان ئەلموسلمین، لە گەڵ شۆڤینییەتی حەیدەر عەبادی حزبی دەعوەی ئیسلامی دژ بە گەلی کوردستان یەکیان گرتەوە.

لەم دواییەداو، لە ماوەیەکی کورتدا بەرهەم ساڵح سەرۆك کۆماری عێراق دووجار سەردانی تورکیای کردو، لە گەڵ ئەردۆگان کۆبووەوەو، لە پاش گفتوگۆکانی رژێمی تورکیا بە ئۆپراسیۆنێکی چەپەڵ ناوی (چنگ) ی لێناوە هێرشی کردە سەر خواکورك و، بۆ وەبیرهێنانەوە لە ساڵی 2011 بەرهەم ساڵح سەرۆك وەزێران بوو لە کاتی هاتنی رەجەب تەیب ئەردۆگان رایگەیاند :

ئەوە سەردانێکی مێژوویە ئەردۆگان دێتە فڕۆکەخانەی هەولێرو لەوێوە لە زۆرێك لە بوارەکانی وەك (وزەو نەوت و گازە) وە چاوپێکەوتن ئەنجامدەدەین و خۆشم بە خۆشحاڵ دەزانم کە من بەشێکم لەم قۆناغە، لێرەدا روون و ئاشکرایە گفتوگۆکان لە سەر سەروەری وڵات نییە، بەڵکو لە سەر وزەو و نەوت و گازەو، ئەوەی جێی ئاماژەیە سەدام حوسەێن و حزبی بەعسی عەرەبی و چڵکاوخۆرەکانی بە تۆپ و فرۆکەی جەنگی و کەرەسەی سەربازی مۆدێرن، نەیانتوانی بێنە خواکورك بەڵام لەمرۆدا ئەردۆگان و رژێمی تورکیا بە هۆی ئاسانکاری و پێشوازی گەرم لە لایەن بەرپرسانی پارتی، سوپای تورکیا سەربەستانە خواکورك داگیر ئەکات بۆ ئەوەی کوردستان بکەوێتە ژێر رکێف و دەسەلاتی دوژمنانی کوردستان.

لە پاش تێکۆشانێکی سەخت و، قوربانییەکی زۆرو، بە یارمەتی هێزی دەرەکی کوردستان لە چنگی عروبە و بەعس و رژێمی دیکتاتۆری بەغدا رزگاری بوو، بەڵام لە سەرەتای شەرێ خۆبەزێنی دوو حزبە زلهێزەکەی کوردستان پارتی و یەکێتی و، دەستێوەردانی دەرەکی، تورکیا توانی لە ناو خاکی کوردستان چەندان بنکەی سەربازی و بارەگای سیخوری دابمەزرێنێت و، جێپێی خوی قایم بکات و، هەموو خەیرو بەرەکەت و سامانی کوردستان بۆ گەروی کەمالیستییەکان بروات.

هێرشی تورکیا بۆ سەر خواکورک زۆر مەترسیدارە چونکە لە لایەک حکومەتی عێراق و حکومەتی کوردستان کر کەوتوون و بێدەنگن و، لە لایەکی ترەوە تورکیا کەنترۆڵی ناوچەکانی دەهۆک و هەولێری کردووەو، هەوڵ ئەدات بنکەو موڵگەکانی پێکەوە ببەستێتەوەو، ئەو کات بەرپرسانی تورکیا لە کوردستان ئەبن بە باڵادەست و، لە خاوەن ماڵ ئەبن بە ئاغاو میرو بەگ.

جێی ڕسوایی و شەرمەزارییە هەرێمی کوردستان هیچ وەڵامێکی نییەو ، بێدەنگەو، هیچ کوردستانییەکی خاوەن شەرەف و کەرامەت حەز بە ملکەچی ناکات و، کاتی ئەوە هاتووە بە دەنگی دلێرو زوڵاڵ بڵێن: تورکیا بۆ دەرەوە.

18/6/2019

تیرۆریستان لێ خواکورک

ئێمە لە مێژە مردووین هاوڕێ … شەیدا عەلیخا

ئەی هەموو ئەو هاوڕێیانەی
چەند خولەکێ یەکمان بینی و
بۆ هەتایە لێک بزربووین
یان هێشتا یەکمان نەدیوە!
ئێستا لە هەر گۆڕێکا بن ئێوە
ڕووناک یان تار!
دڵنیام
سەدای ئەم شمشاڵە کۆنەی شیعر
تەزوویەک بە گیانتان دەداو
ساتێ کۆمان دەکاتەوە..
ئێمە ئەو کاتە مردین
سەحەرێکی زوو
دوای پەیمانی دێرینەی
نەسرەدینەکان کەوتین

هەتا بمانباتە سەر کار
کەچی هەر نەمانبینییەوە
ئەو ساتانەی تپباران دەکراین و
نەماندەزانی (شە) مانای چی؟
نەمادەزانی لە کوەوە دادەبارت و
قومپارەکان
هی سەربازەکانن یان شگ؟
مردین
لەگە بەکر عەلیدا-
بەدەم گوتنی ئەو شیعرانەی
کەس گوی ب رانەدران!
لەگە ئازاد سوبحیدا-
لە ناکاو
بەر نیگا فەرامشەکان کەوتین و
نەبینراینەوە..
مردین؛
ئەو ساتانەی
(کیلە) ئازادی بەندکردو
سزای لە سدارەدانی دا…
خەمبارانە
لەکاتی ئاهەنگەکانی ئەواندا
ئمە مردین
ئەو کاتانەی لە ناو قەرەباغییەکاندا
بە ب پسوەی حیزب بووین
بەام جگامان نەبووەوەو دەردەکراین..
ی تاراوگەمان گرتە بەر
بەام پش گەیشتنە مەبەست
لەگە ئەو موسافیرانەدا مردین
کە لاشەکانیان شونراو
کەسیش پرسەی ب دانەنان
بە ئەسپایی لە (گستانی نام)یان
بیر چوونەوە..
وەکو ئەو چرایانەی
بەر لە عنەتی رەشەبا کەوتن
زوو خامش بووین
ئەو ساتانەی
کەس نەیدەویست لە نهنی

رووناکی تێبگا..
مردین،
ساتەوەختی لەدایکبوونمان
دایكیش نەیدەویست بێینە بوون
هەتاوەکو مەینەتەکان
وەك كۆڵانەكانی پیرمەسوور
چۆڵ و تەنیاترمان نەکا
لە مێژە ئێمە مردووین هاوڕێ
گەرچی رەنگە
هێشتا بەخۆمان نەزانیبێ!

خوێنم خۆتانی خۆشەویستییە – یاسر زەییات … و: نەژاد عزیز سورمێ

ناگری ، ڕەنگە لاواز دەربکەوێ
دڵداری ناکا
ڕقی لە کەس نابێتەوە و ناژی
چوون لەوانەیە ‌ لاواز بێتە بەرچاو ..
ناخوا .. ناخواتەوە .. نانووێ
نەبادا لاواز ببینرێ ..
بە نهێمی نێیەم هەڵواسراو ، خۆی ناکوژێ
بۆنی ئەوەی لە پێش خۆی دانا
چاوی ، پێستی ، لێوەکانی
دەستی پێکرد بەخۆیدا بڕێ ..
پەرستارەکە گریا
پێخەف ،
پاکەوانەکە ،
هەموویان گریان
ئەویش وڕێنەی دەکرد
ڕۆژانە کە ئیشی دەکرد ،

وەختێ ڕیشی دەتاشی ،
لە ڕێگادا بەرەو نەخۆشخانە
گوێی بۆ جنێوی شوفێران ڕادەدێرا
لەگەڵ خۆیدا دەپەیقی ..

شاعیرێك ژنێكی خۆشویست
كە گۆرانیبێژێكی بەناوبانگی خۆش دەوێ
گۆرانیبێژی بەناوبانگیش ژنێكی خۆشویست
حەز لە شیعر دەكا .

ژنێك ڕۆژانە گوێ دەکڕێ
بیخاتە بەر پێی گۆرانیبێژێكی بەناو و بانگ
ژنێكیش هەموو ڕۆژێ گوێ دەکڕێ
بۆ شاعیری دەبا لە نەخۆشخانە ..
گۆرانیبێژ و شاعیر ڕۆژانە دەگرین
گوێیش ڕۆژانە سیس دەبن .

لە ئەسانسێسردا ، تەواو لە ئەسانسێردا
لە تەنیشت دەرگای ئەسانسێردا
دەستی لەسەر سنگی دانا
هەستی بە ئازار كرد
لە ئەسانسێری دوای ئەو ، تەواو لە بان سەریدا
دەستیان لەسەر سنگی دانا
هەستی بە ئازار كرد
پێش ئەسانسێر هەستی بە ئازار كرد
لەسەر قەرەوێڵە بە ئازار بوو
كە خۆشیویست ،
كە بیری كەوتەوە ،
كاتێ ویستی ڕقی لێ بێتەوە
هەستی بە ئازار كرد .
ژنەكە پێی وت: ئارام بە !
پێی وت : بۆچی دەرمانی ئارامبەخشت نەخواردووە ؟
پێی وت : جارێكی دی دەرزییەكە دەرنەهێنی .
پێی وت : ئەی بۆ ئاوا لاواز و بنێساویت ؟
پێی وت : بۆ ئازار ناچێژیت ؟
بە ژنەكەی وت : دەست لەسەر ئەو چركەساتە ئەبەدییە
خۆشگوزەرە دابنێ و
نەختێك ئازار بچێژە ..

دەستی دانا .. ئازاری چەشت ،
گریا و بەبیری هاتەوە و
لەسەر گڵۆی تەنیشتییەوە ڕاکشا …
هەستی بە ئازار دەکرد و
دەرمانی ئارامبەخشی وەرنەگرت !

دکتۆر دەڵێن : خوێنم خۆتانی خۆشەویستییە ..
لێزان و فاڵچی دەڵێن :خوێنم خۆتانی خۆشەویستییە .
ڕۆژنامەفرۆش دەڵێ : وێنەت لە وێنەی دوێنێی
لاپەڕەی مردووان دەچێ .
گۆڕهەڵکەن دەڵێن : ئەو مردووە شێتە
بۆچی ئازار دەکێشێ ؟
فریشتەکان دەڵێن : ئەدی لەو جەڵتەی سێزە
ئاگادارمان نەکردییەوە ؟
کرمەکان دەڵێن :
ئەو جەستەیە ژنایەتییەکی غەدداری
لەگەڵ تێکەڵ کراوە
بۆن دەڵێ : من دوو بۆنم
خۆشەویستی دەڵێ لەو گێلەم دەربێنن
ئەو بڕوا بە هەموو شتێك دەکا ..
خوایش ئەمر ئەکا ،
لە مردووەکانی دیکەی جیا بکەنەوە .

- یاسر زەییات شاعیرێکی گەنجی میسرییە .
- لە گۆڤاری (الهلال)ی میسری ژمارە 6 – تەمووزی2007 .

..بڕۆو کوێ.؟ – شیعر: نزار قبانی وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

چی تر نازانم
روو لە کوێ بکەم

هەموو ڕۆژێک.......
هەست ئەکەم
نزیکتر ئەبیت لەم
هەموو ڕۆژێک
ڕوخسارت ئەبێتە بەشێک
لە ژیانم
و
تەمەن بە بەرەکت تر...
ئەبێت
و
شەوەکان جوانتر ئەبن
و
شت و مەکەکانیش
جوان و بەتامتر ئەبن

+++++++++

وەک دڵۆپەکانی ئاورنگ
بە هەموو لەشما
بێ دەنگ
چویتەتە خوارە....
خۆ ڕاهێنانە
لەسەر دووریت ، قورسە
و
خۆ ڕاهێنانە..
لەسەر ئامادە بوونت
قورستر...

++++++++

ئای چەنم خۆش ئەوێیت
ئەوەنەم خۆش ئەوێیت
کە تەنانەت خەم
سەرم لەخەم سوڕماوە !!
شیعر لە باغچەی چاوەکانتا
نیشتەجێ بووە..
بۆیە بە چاوەکانت
شیعر نانووسێتەوە
بە چاوەکانت....

++++++++

لەوەتی خۆشم ویستویت
ئەستێرەکان
ڕوویان وەرگێڕاوە....
و
ئاسمانیش
پاک تر
ڕوون تر
کراوە ترە....

+++++++

لەوەتی خۆشم ویستویت
هەموو دەریاکان
لە چاوەکانتەوە
ئاو ئەخۆنەوە.....
ئەم خۆشەویستییە
بێ بەزییە
لە خۆم گەورە ترە
ئیتر بۆچی
بە قۆڵەکانتا
لە خاچ بدرێم
بۆچی..؟

++++++++

خۆشەویستم............
هەڵە بووم کە وام زانی
پاشایەکم
تووشی دۆڕان نابم
وەک مناڵێکی بچوک
ڕەفتارم کرد
مناڵێک کە بیەوێ
دوورتر لە ئەستێرەکان
هەنگاو بنێ.....

+++++++++

حەز ئەکەم
ببیت بە " بیل بیلەی" چاوم
پێت وایە
داوایەکم کردوە

کە نابێ داوا بکرێ..؟!
پێم بڵێ ،
تۆ کێیت!
هەستم وەک هەستی
کەسێکە
کە کەروێشک
....   ڕاو ئەنێ
تۆ لە ژیانما
جوانترین خەرافاتی
ئەو کەسەش
کە دوای خەرافات ئەکەوێ
ئەبێ تامی
ماندوو بوون بچێژێ...

+++++++++++++

مارس / 2018

زەنگیانەی ئاوییی – ڕستی یانزەهەم … فەتاح حەسەن

(خەون)
مرۆڤی تەنیا کەمتر خەون دەبینێ
خەونەکانیشی زیاتر زیندەخەون
هەرکات
سەرەتای خەوبینیم، لەبیرما
دڵنیا بە،
ئەوسا .. ئەمن
کەسێکی ترم، خۆشدەوێ.

(هەواری خاڵیی)
کەم دڵم بشکێنە وبڵێ نا..
ڕۆژێك دادێت
بێیتە سەرهەواری خاڵی

ئەوجا ..
پەنجەی پەشیمانی دەگەزی و
دەڵێی:-
خۆزگە هێندە نەموتایە، نا
ئەوساش
پەشیمانیی، دادت نادات ، نا

(درۆزن)
هەرچەند ناوت دەبەم
دەیگەزم زمانم،
بڕیار لەگەڵ خۆمدا دەدەم
چیدی ناوت نەیەتە سەر زارم
ئای لە من، کە، درۆزنم.

(ئێستا)
کە، من دەمەوێ
لە ئیستادا بژیم
ڕابردووم بەبیر مەهێنەوە
داهاتووش هەرچی دەبی با ببێ،
کەپیی گەیشتم،
دەبیت بە ئێستا..

(بەخشندە)
بەندەیەک لەبری ئەوەی بەرد بگرێتە شەیتان
گرتییە کا بەو
بەتەمایە خوا بیبەخشێت
چون دەزانێت
خودا بەخشندەیە،
ژن هەیە گوڵیشی تێبگریت
بەخشندەیی خۆی نانوێنێ، نا

(کڕنووشبردن)
ئەگەر بەنیازی
کڕنووش بردن بم، بۆ مر□ق
تەنها و تەنها..
کڕنوش بۆ خودی خۆم دەبەم..

(دڕك)

هـەرکەس وێرای
بە گوڵ بڵێت ناشرینە
چاك بزانە
بەدڕکی گوڵیش نا بێ.

(تاریکیی)

شەمشەمەکوێرە
چەند حەزی بە ڕوناکییە
مرۆڤی تەنیاش، هێندە ب□ تاریکیی

(خۆڕاگر)

سنەوبەرێك و هەنجیرێ
بوو بەشەڕیان
هەنجیرەکە
تاتوانای بوو
پرچی سنەوبەری داڕنی
سنەوبەرەکە وتی
ئەمن لێتد□گ□□□م
بۆ پایز.

(دوودڵیی)

لەودەمەیدا جوتێك کۆتری نێرو مێ
بەدەمی یەکدا دەڕشێنەوە،
واشەیەك بێ و
ئەوانیش بدەن لە شەقەی باڵ
نازانم
نەفرەت لە برسییەك کەم
یا..
ببمە قوربانی عاشق و مەعشوقێك

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی

ژووری وێنەکێشان ... عەلی حەمەڕەشید

ئەمڕۆ ژووری وێنەکێشان
پڕ بوو لە منداڵی جوان
زۆر دڵخۆش و شادومان بوون
خەریکی وێنەکێشان بوون
بەخولیاوە،زۆر باش و ورد
ڕەنگەکانیان تێکەڵ دەکرد
تا ڕەنگی تر دروست بکەن
وریایی خۆیان دەربخەن
گیانی یارمەتی و هاوکاری
ژوورەکەی کرد بەجێی یاری
هێندەیان وێنە کێشا بوو
ژوور وەکو پێشەنگە وابوو
مامۆستاش دەم بە پێکەنین
دەیوت گوڵەکان ئافەرین

4/7/2018

کەروێشکەکەی لانێ ... محەمەد بەرزی

کەروێشکە زەردەی لانێ
ناوی ناوە زیزانێ

گوێچکەی پان و درێژە
دانی پێشەوەی تیژە

چاوی ڕەشی وەک ترێ
هەر بۆ نەوس دەگەڕێ

لەسەر پاشووی دەوەستێ
ناچێتە لای هیچ کەسێ

کەشی لانەی پەخەشە
دیارە بە مە و مووشە

لانەش دەی زۆر چاکە
زوو زوو ورگی تێر دەکا

١٣ / ١ / ٢٠١٩

سەربەستبوون لە بەرهەڵستکاری .. فریدریک نیتچە

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: سۆران ئازاد

سەربەستبوون لە بەرهەڵستکاری و ڕۆشنگەربوون سەبارەت بە بەرهەڵستکاری – کە ناڵێت لەوەیاندا قەرزداری نەخۆشییە درێژخایەنەکەم نیم! ئەو کێشەیە ئاڵۆزترە لەوەی دەردەکەوێت: دەبێت لە بەهێزی و لە لاوازیدا ئەزموونت کردبێت. ئەگەر شتێک هەبێت دژ بە نەخۆشی پێداگری لەسەر بکرێت ئەوەیە، کە خۆڕسکی ڕاستەقینەی چاکبوونەوە لە مرۆڤدا خۆڕسکی شەڕکردن لاواز دەکات.
نە دەتوانیت لێی دەرباز بیت، نە بەسەریدا زاڵ بیت، نە لە هەڵبگەڕێیتەوە – هەموو شتێک ئازارت دەدات. خەڵک و شتەکان بێزارکەر دەبن، ئەزموونەکان هێرشت بۆ دەهێنن؛ بیرەوەری دەبێت بە زامێکی هەراسانکەر. نەخۆشی لە خۆیدا جۆرێکە لە بەرهەڵستکاری.

دژ بەوە کەسی نەخۆش تەنیا یەک چارەسەری هەیە. من پێی دەڵێم چارەنووسخوازیی ڕووسی. نموونەی ئەو چارەنووسخوازییە بێ یاخیبوونە سەربازی ڕووسییە، کە لە کاتی دۆزینەوەی کەمینێکی ترسناک، خۆی لەناو بەفردا پاڵ دەخات. لەوە زیاتر هیچ شتێکی تر پەسەند ناکات، نە هیچ شتێکی تر وەردەگرێت و نە دەیدات، بە تەواوەتی هیچ کاردانەوەیەکی نابێت.

ئەو چارەنووسخوازییە هەمیشە نەترسان نییە لە مردن، بەڵکو لە ترسناکترین هەلومەرجدا دەتوانێت بە کەمکردنەوە و دامرکاندنەوەی مەتابۆلیزم، جۆرە ویستێک بە سڕبوون، ژیان بپارێزێت. بە هەڵگرتنی هەمان لۆگیک بۆ چەند هەنگاوێک بەرەو پێشەوە، دەگەین بە دەروێش، کە بە هەفتە لەناو گۆڕێکدا دەخەوێت.

چونکە خۆت زۆر زوو بە کار دەهێنیت ئەگەر بە خێرایی هەر جۆرە کاردانەوەیەکت هەبێت: ئەوە لۆگیکەکەیە. هیچ شتێک هێندەی کاریگەرییەکانی بەرهەڵستکاری سەرتاپات ناسووتێنێت. تووڕەبوون، هەر جۆرە ناسکییەکی ناهۆشمەندانە، بە دەستەڵاتبوون لە ئاست تۆڵەکردنەوە، تینوویەتی تۆڵەکردنەوە، هەر جۆرە ژەهر تێکەڵکردنێکی تر- هەر جۆرە کاردانەوەیەکی جیاوازتر لەوانە هێندە زیانبەخش نین بە کەسی شەکەت: ئەو جۆرە کاریگەرییانە لکاون بە خێرا بەکارهێنانی وزەی دەمار، زیادبوونی دەردانە زیانبەخشەکانی جەستە، بۆ نموونە، لە زراوەوە بۆ گەدە. لە پێش هەموویانە بەرهەڵستکاری بۆ کەسی نەخۆش قەدەغەیە- ئەوە خراپە تایبەتەکەیە- کە بەداخەوەش هەرە سرووشتیترین ئارەزووشیانە.

فیسیۆلۆجیستی مەزن (بوودا) زۆر بە باشی لەوە تێگەیشتبوو. ئایینەکەی ئەو باشترە پێی بگوترێت جۆرێک لە پاقژی تا ئەوەی سەرلێشێواوانە لەگەڵ دیاردەی بەزەیی وەک مەسیحیەت لێی بەواندرێت. کاریگەرییەتییەکەی لە سەرکەوتن بەسەر بەرهەڵستکاریدا مەرجدار کراوە. سەربەستکردنی گیان لەوەدا یەکەم هەنگاوی باشبوونەوەیە. “دوژمنداریی بە دوژمنداریی کۆتایی نایەت؛ بە هاوڕێیەتی دوژمنداری کۆتایی پێ دێت.” ئەو وشانە لە سەرەتای وانەکانی (بوودا)دا هاتوون. ئەوەی لێرەدا قسە دەکات ڕەوشت نییە؛ ئەوەی لێرەدا قسە دەکات فیسیۆلۆجییە.

بەرهەڵستکاری لە لاوازیدا لە دایک دەبێت و زیانبەخشترینیشە بۆ لاوازەکان خۆیان. بە پێچەوانەشەوە، لە سرووشتێکی دەوڵەمەندا، هەستێکی ناپێویستیە: زاڵبوون بەسەر ئەو هەستە لە ئاستیدا دەوڵەمەندبوون دەسەلمێنێت. هەر کەسێک بزانێت چەندە فەلسەفەی من دژ بە بریندارکردنەوە و کینەیە، تەنانەت لەناو وانەی “ویستی سەربەست” — شەڕکردن دژ بە مەسیحیەت یەکێکە لەو حاڵەتانە- تێدەگات بۆچی ئەو خاڵە، دڵنیایە خۆڕسکییەکەم لە کرداردا، لە هەڵسوکەوتی خۆمدا دەخەمڵێوو. لە ماوەکانی پووککانەوەمدا، ئەو هەستانەم وەک زیانبەخش دەبینی و لە خۆمم قەدەغە کردن؛ هەر کە ژیانم گەشاوەتر بوو، ئەو هەستانەم وەک نزمیەک دەبینی و لە خۆمم قەدەغە کردن. ئەو

چارەنووسخوازییە ڕووسییە، کە خستمەڕوو، چەندین ساڵە بە هەموو دۆخەکان، شوێنەکان، ماڵەکان و کۆمەڵگە نەخوازراوەکان پەیڕەوم کردووە، کە بە ڕێکەوت بەریان کەوتووم: باشتر بوو لەوەی بیانگۆڕم، لەو هەستەی کە دەکرا وانەبێت — لە یاخیبوون لە ئاستیاندا.

هەر جۆرە بێزارکردنێکی من لەو چارەنووسخوازییە، هەر بە ئاگاهێنانەوەیەکی من بە فشار، ڕەوشتیانە منی هەراسان کردووە- و لە ڕاستیشدا هەموو کاتەکانیش لە ڕووی ڕەوشتەوە ترسناک بووە.
پەسەندکردنی خۆت وەک ئەوەی چارەنووس بێت، نەک خۆزگەخواستن بەوەی “جیاواز” بیت — ئەوەیان لەو دۆخانەدا لە خۆیدا هۆشمەندییەکی گەورەیە.

-______________

سەرنجێک
ئەو پارچە نووسینە بەشێکە لە پەرتووکی (ئێکەی هۆمۆ)، کە (نیتچە) لەبارەی ژیان و کارە فەلسەفییەکانی خۆی نووسیویەتی. لە بەر گرنگی و قووڵیی پەیامەکە، بەشێوەیەکی کاتی و بۆ ئێستا ئەو بەشەیانم بە شایستەی بڵاوکردنەوە بە جیا بینی.

سەرچاوە:
Nietzsche, Friedrich (1898). On the Genealogy of Morals and Ecce Homo. Translated by Walter Kaufmann. VINTAGE BOOKS (1989). p. 229-231

“گۆڕان” فەشەلی هێنا، یان لە نسکۆی کاتییدایە؟ … کامیار سابیر

گۆڕان، لەسەر حیسابی ناڕەزایەتییەکانی خەڵکی کوردستان، توانیی ببێت بە هێزێکی گەورەی سیاسیی و داینەمیکێکی گەورە بە سیاسەت بدات، بەڵام تەمەنی سیاسیی لە ماوەی کەمتر لە ١٠ ساڵدا، بەرەو

کۆتایی دەچێت. هەڵکشانی سیاسیی و دابەزینی سیاسییەکەی، زۆر بە خێرایی بوو. ئەم هەژارە پشتی بە کاریزمایەکی شاخ بەستبوو کە خۆی لە نەوشیروان موصطەفادا-نم بەرجەستە کردبووەوە. بە مردنی ئەو، هێدیی هێدیی وەکو کۆوی بەفر دەتوێتەوە و بەشەکی زۆری کادیرە تواوەکانی، دەچنەوە ناو یەکێتیی، یان دادەنیشن و ئەوەی ماویشن لە گردەکە، ئێستا رێک نوێنەرایەتیی چالاکترین و وەفادارترین لقی پارتیی دەکەن. ئەو جەماوەرەی بە دەوریشیەوە ماوە، لە سەرگەردانیی و بە روئییەییدا، هەر ماخولانێتی. لە هەموو تەمەنی سیاسیی پارتییدا، ئەوەندەی ئێستا لە دەرەوەی زەنی سەپەنراوی ۳۱ی ئابەوە ، خەڵکی موعتەمەدی وەکو ئەم قیادە و کادیرانەی گۆڕانی نەبووە.

زۆرینەی رەهای ئەوانەی ئێستا رەخنە لە گۆڕانی لقی گردەکە دەگرن، بە تایبەت کادیر و قیادییە تەراوەکانی گۆڕان، ناوێرن و جورئەت ناکەن بچن بە لای کێشە سەرەکییەکەدا کە شەخصی نم خۆی، دیزاینەر، ئەندازیار و رائیدی ئەم دەخەیە کە گۆڕانی تێکەوتووە. تەنانەت، بەشەکی زۆری موناجاتی ئەمانە، ئەوەیە کە کارگێڕانی لقی گردەکە، لە رەبازی نم لایانداوە و پێچەوانەی ویستی ئەو، تێوریثی دارایی و سیاسییان کردووە! ئایا بەراستیی ئەم زیزبووانەی گۆڕان، وەفادار و دەسەزترن بە نم، یان ئەمانەی ئێستا لە گردەکەن کە شەخصی نم، خۆی یەک بە یەک تەعیینیانی کردووە و رێگەی پێداون؟ ئایا دەکرێت، فڵانی تەراو و فیساری ناڕازیی لە گۆڕان، لە کوڕەکانی خۆی و لە پیاوەکانی خۆی بە رەبازەکەی، دەسەزترە بن (لە رووی سیاسیی، ثیۆریی، فیکریی و عەمەلییەوە، نم شتەکی نیی ناوی رەبازی لە بنرەت)؟ ئەوانەی دەرەوەی گۆڕان کە ئێستا رێگە بە قەوارەیەکی سیاسیی نوێ خۆش دەکەن، هەموو وردەکارییەکانی تەوەگلانی شەخصی نم لەم تێوریثە دارایی و سیاسیانە دەزانن، بەڵام جورئەت ناکەن، بیڵێن و لەپاڵ کراسەکەی عوثماندا (نم)، تەبریک و تەمجیدی رەح و گۆڕەکەی دەکەن، سیاسەت بە پۆپۆلیزم و بە موجامەلات دەکەن.

باشە، ئایا هەر بەڕاستیی، نم ئەو هەموو ساڵە لە ناو کۆمەڵە و یەکێتییدا، نەیتوانیبێت چوار قائیدی لای کەم لاسایکەرەوە(لاسییکار) بە تێوانینە سیاسیی و فیکرییەکانیی(ئەگەر فیکری بە مانا مەعریفییە سیاسییەکە هەبێت) پەیدا بکات؟ ئەمە خەتای کێیە؟ نزیکەی ۱۰ دانی ساڵی رەبەق لەسەردەمی کۆمپانیای “وشە”وە تا مردنی، بەچی نەیتوانی، چەند (پیاوەک، خاتوونەک، ئەفەندییەک، ئوستاذ و کۆمبارسەک)ی سیاسیی دروست بکات و لاسایی خۆی بکەنەوە، لەو پرەنسیپ و ئاکارانەی کە خۆی و لایەنگرانی شانازیی پێوە دەکردن

و دەکەن؟ ئەو هەموو کادیرە سیاسی و قائیدە سیاسیانە، بە رۆشنبیر، بە مونەوەر و بە رابەری دەناسێنن، ئایا بۆچی نەیتوانی لای کەم چوار رۆشنبیری سیاسی، بە ستاندەردی گەڵانەکەی خۆی و لقە تازەکەی پارتیی(گردەکە)، دروست بکات و تەغذیەی ئەم سەرگەردانییە سیاسییەی ئەمڕۆی گەڵان بکەن؟ ئایا هەموو ئەمانە خەتای کێیە؟

پیاوێک، بە ناوی قیادەکردنی ئۆپۆزسیۆنەوە، بە ناوی سیاسەتکردن بە خەڵکی رەشوڕووت، هەژارو کەمدەرامەتەکانی کوردستانەوە، بەناوی گەڵانەوەی لای کەمی مەرامەی سیاسی و دابینکردنی لای کەمی عەدالەتی کۆمەڵایەتیی، سەرەنجام لە ژێرەوە، خەریکی بیزنس بێت و لە دوای خۆی سەروەت و سامانە شەخصییە مەنقول و غەیر مەنقولەکانی بە صەدان میلیۆن دۆلار دەقەبەڵێنرێن، نابێ بگوترێ،من این لە کل هذا(ئەم هەموو شتەی لە کوێ بوو؟) ئیتر عەوام و حەماسییەکان، پێڵاو و جلە مارکەکانیشیان دەکرد بە پێڵاو و پۆشاکی خاکیی و هەژارانە، لەکدا لەکدا نان و ماستاو خواردنەکانیان تەخشان دەکرد کە هەژارانە دەخوات، بەڵام ئەی بانکە شەخصییەکانی؟ کەمپانیاکان و سەرمایە مەنقولە و غەیر مەنقولەکانی گردەکە و دەرەوەی گردەکە کە هەموویان لەلایەن کوڕەکانیەوە، تەوریث کران؟ بێگومان لە هەر شوێنێک، کەسێک لە پێنای سیاسەتەوە پارە و سامانی پێکەوە نا و لێیان نەپرسییەوە، ئەو شوێنە، ژینگەی گەندەڵییە(لێرە گردەکە مەبەستە)، گەندەڵییش لە سیاسی و حیزبەکانەوە دەچێتە ناو سیستەمەوە و بە پێچەوانەیشەوە.

وەڵای ئەوەی نم، گەڵان و قیادەکەی بەڵادەیەک جۆڕو کردبوو کە کوڕەکانی و خزم و خۆیشەکانی، چۆنیان بوێت، تاوی بدەن؟ بە واتایەکی تر، حیزب، قیادە و قاعیدە، مەڵگە، بارەگا و راگەیاندن، موڵک و سامانی شەخصیی و حیزبیی هەمووی بە تاپۆی رەش، بە کوڕەکانی گوازرانەوە. ئایا ئەمانە خەتای شوێنکەوتووانی نم-ن، یان خۆی رەنگڕێژی کردوون و بە ویست و وەصییەتی خۆی، بەڕێوە دەچن؟ کەس ناتوانێ نکوڵیی لەو حەقیقەتە بکات کە نم، هەرگیز نەیویستووە دەستکاریی ریشەیی ئەم سیستەمە چەتەگەرییەی کوردایەتیی بکات؟ هۆکارەکانی زۆرن، بەڵام گرینگترینیان ئەوەیە کە خۆی ئەولادی شەرعیی ئەم کوردایەتییەیە و بە دەڵێک (نووسین دەڵێم، نەک قسەی شەفەهیی و قال و قیل) رەخنەی لێنەگرتووە. ئەصڵەن فیکر و دیدی سیاسیی نم لەم ئاقارەدا، نەک هەر روون نییە، بەڵکو روئییەیەکی شەفاف و جەرییئانەی بە قارون و طاغوتەکانی کوردایەتیی و ئەم

فاشیزمە ئابوورییەی (ئابووریی چەتەگەریی کوردایەتیی) ئەم سیستەمە مافیاییەی هەرەمیش نەبووە و نییە. بە واتایەکی تر، تێکەڵەیەک بوو لە هەموو پۆپۆلیزمەکی (چەپ، ئیسلامیی، لیبراڵ، موحافیظکار، مۆدێرن، نەتەوەیی، نەژادیی، جارجار نیشتمانیی و...تاد) تێدا بوو.

بە پێچەوانەی هەموو ئەو نووسەر و ڕۆشنبیرانەی! بەیعەتیان بە نم دا، بە پێچەوانەی هەموو ئەو سیاسیی و ژۆرناڵیست و چالاکوانانەی کە پێیانوایە خیانەت لە ڕێبازی! نم کراوە، بە پێچەوانەی هەموو ئەو مەبە زۆرانەی دوای خورافەی سیاسیی و وەهمی کاریزمای کەسێک کەوتبوون، پێموایە نە خەتای قیادەی ئێستای گۆڕانە و نە خەتای کوڕەکانی "نم"یە، بەڵکو هەموو ئەمانە بە پلان، بە پیلان و بە بەرنامە داڕێژراون و سیستەمی بە بنەماڵەییکردن لە ناخ و هزری نم دا هەبووە، بەڵام جورئەتی نەکردووە تا خۆی لە ژیاندا بێت، ڕایبگەیەنێت. بە پێچەوانەوە، لە ژێرەوە زۆر بە وردیی و بە کارامەییی کاری بۆ کردووە. بەشێکی زۆر لە قیادیی و کادیرەکانی گۆڕان، زۆر باش ئەمانە دەزانن، لە من باشتر وردەکارییەکانی دەزانن، بەڵام هێشتا چاویان لەوەیە پۆستێک وەرگرن و لە پێنای چوونە ناو حکومەتەوە، دەستیان لە پارەی کاشی ڕەیع گیر بێت. هەر کاتێکیش بەریان نەکەوت، ئیتر بەڕەبەڕەی ئەمانە دەست پێدەکات و تا ڕادەی ئەوەش دەڕوات کە سووکایەتیی بە گەلەی ڕێکخراوەکەی پێشووشیان بکەن. بۆچی؟ چونکە کەمەڵێ هەڵپەرست و بەرژەوەندیخوازن، تەنیا و تەنیا، پارە و پۆست و خۆشگوزەرانیی خۆیان دەوێت، نە ئەهلی سیاسەتن و نە خاوەنی ئەو ویقارەی سیاسییەن کە تەحەدای ئەم هەموو غەز و بەزەی پارەی ڕەیع و پارەی دزراوی خەڵکی کوردستان بکەن.

ئەو هەموو قیادییە پرۆکسییەی ناو گۆڕان کە وەلائی نەتەوەیی و سیلەی ڕەحمیان بە بارزانیی دەتوێننەوە، لە کوێوە هاتوون؟ مەگەر هەر هەموویان لە خوێندکارەی هەرە گوێ ڕایەڵ و مەئمورە هەر دەسەز و وەفادارەکانی نم، نەبوون و نیین؟ ئەم پیاو و ژنە زەلیل و موطیعانە بە بارزانیی، نیشانەی ئەوە نییە کە پێشتر و لە ئۆریجنالەدا، هەموویان لەبەردەم نم، زەلیل و موطیع و خادم بوونە و خاوەنی نەک رای خۆیان نەبوون، بەڵکو هەموویان بەیعەتیان دابوو بە ڕێکخەری گشتییەکەیان بە کوێ بیانبات و لێیانبخوڕێت، ئەوان عەبید و ئەجیری ئەون و سەریان پێوەی نییە. دەی کە فیکر و فەلسەفەی سیاسیی لە حیزبەکدا نەبێت، بە مردنی قائیدەکەیان(نم)، دوای بەرژەوەندیی پارە و پۆست دەکەون، بە شیعاراتی کوردایەتیی و بە

بوقی نەتەوەییش، قان دەدرەن و بە ئەوەی ئەم پرۆکسیبوونەیشیان تەجەلا بکەن، پەنا بە ئەو پۆپۆلیزمە ڕەشۆکییە دەبەن کە قائیدی مەرحومیان(نەم)، باوەڕی قووڵی بە کوردایەتیی، بە دەوڵەتی نەتەوەیی(ئەگەر لە کۆڕە دێیەکیش بێت) و بە سەربەخۆیی ئابووریی هەبووە.

نەم، یەک شتی هەبوو لە ژیانیدا، دەیتوانی شانازیی پێوە بکات، ئەویش ئەوەبوو ئەو پیاوە لە قەناعەت و پرەنیسیپی سیاسیدا ئەنتی هەژموونی ماڵی بارزانیی بوو. جا ئەوەی بوعدە ستراتیژییەکانی ئەو مەترسییانەی دەزانی یان فاکتەری تر بوون، ئەوە شتێکی ترە، بەڵام وەکو فاکت ئەمە بەشێک بوو لە مێژووی سیاسیی ئەو پیاوە. ئێستا ڕێک بە پێچەوانەوە قیادەی ئێستای گۆڕان، بە تەواویی بوونە بە پرۆ پارتیی، کەی ئێن ئێن و سایت و بڵاوکراوەکانی گۆڕان، لەوانەی پارتیی باشتر و چاکتر بە مەولای گەورەی کوردایەتیی و ویلایەتە ڕەعییەی موخابەڕاتییەکەی پارتییدا هەڵدەدەن. سەرەنجام، ئەم دۆخەی گۆڕانی تێدایە، نەک هەر نسکۆیەکی کاتیی نییە و راست ناکرێتەوە، بەڵکو فەشەلێکی تەواو(فیاسکۆ Fiasco)ی سیاسەتی ئەو ئۆپۆزیسیۆنەیە کە شەخسی نەم، رابەرایەتیی دەکرد! بە باوەڕی من، گۆڕان، جارێکی تر زیندوو نابێتەوە و هەرگیزاو هەرگیز ناگەڕێتەوە پێش چەند ساڵ لەمەوبەر، بەڵکو بە بچووکیی دەمێنێتەوە و وەکو هەر حیزبێکی تر، دووکانێکی سیاسیی دەبێت بۆ بیزنس و پارەپەیداکردن و خۆکاندیدکردن، بۆ ئەوەی بە حەلاواتەکانی پارەی ڕەیعی دزراو، بگەن. بە پێچەوانەوە، گۆڕان ئەوەندە دەسەزانە کار بە بەرنامەکانی پارتیی دەکات کە مەترسیی ئەوە هەیە لە هەڵبژاردنی ئایندەدا، بە دەیان هەزار دەنگی بە تەزویر بکەن و راستی بکەنەوە و وەکو مەڵزم لەملا، خزمەت بەولا بکات.

ئەم باسە درێژەی هەیە…

کامیار سابیر

پێکەری باوک لەنێوان سیاسی و ڕۆشنبیردا … نیهاد جامی

دنیای ڕاپەڕین سەرەتای خەونێک بوو کە بیرکردنەوە تیایدا ئازاد بێت، ئەوە سەرەتای دەرکەوتنی مۆدیلێکی نوێی ڕۆشنبیر بوو، کە وەک دەسەڵاتێک بە مەعریفە دەرکەوت، ئەو مۆدیلە نوێیەی ڕۆشنبیر لەو ڕۆژگارەدا زادەی دۆخی ڕاپەڕین بوو خەونی نەوەی نوێی وا بەستەی خۆی دەکرد بەوەی دەیەوێت بیرکردنەوە ئازاد بێت، نەبینە پردێک بۆ لەدایکبوونی فاشیزم، بۆیە ئەو تێگەیشتنە بەهۆی ئەوەی لەو ڕۆژگارەدا سەخت بوو بخرێتە بەردەم دەسەڵاتێک کە سەرەتای هاتنە ناو ئەزموونی شاربوونی بوو، هێشتا لەناو قۆناغی شۆڕشگێڕیەتیدا بوو، بەڵام ئەوەی وایدەکرد شۆڕش مانایەکی نوێ بەژیان ببەخشێت ئەو هەناسە نوێیە بوو کە لەپاڵ گوتاری ناسیۆنالیستی ڕۆشنبیر دەیویست بانگەشە بۆ گوتارێکی تازەگەری بکات، ئەو دوو گوتارە دەیانتوانی بەشداری یەکتری بکەن لەپێناو ململانێی نێوان دەسەڵات و مەعریفەدا، کە کرانەوەی ڕووبەرووی کۆمەڵگای کوردیی دەکردەوە.

دەسەڵات نەیدەویست مەعریفە سنوری ئەو تێپەڕێنێت، مەعریفەش لەڕێی ڕۆشنبیرەوە قسەی لەمەترسی بەردەوامی دیکتاتۆریەت دەکردەوە، ئەو ترسە هۆشداری دەدایە نەوەی نوێ، بەڵام نەوەیەک لەسنوری گروپی دەستەبژێری نوسەران و گەنجان تێنەدەپەڕی، چونکە پێویستی بەڕوونی سیماکانی بوو، بۆیە نەیدەتوانی لەڕێگەی وتاری فیکریەوە خۆی ئاراستەی ئەو مانیفێستی تازەگەریە بکات، ئەگەرچی تا ئەو ساتەوەختەش دەستبەرداری وتارەکان نەبوو، بەڵام دەشزانێت کاریگەریەکە لەئاستێکی دەستەبژێریدایە، بۆیە بەدوای میکانیزمێکیتردا دەگەڕا تا ئەو کاریگەریە بخولقێنێت، بۆ ئەو ڕێگەیەش ئاراستەکان زیاتر بەرەو تێکستی ئەدەبی وبەتایبەت شیعر و ڕۆمان هاتن، ئەوە دەرگای یەکیتری کردەوە بەڕووی ئەو نەوە نوێیە تاوەکو لەڕێگەی تێکستەکانەوە دیالۆگ بخولقێنێت.

بۆ ئەوەی قسە لە ستراتیژی گوتاری تێکستی ئەدەبی بکەین، لێرەدا پێویستمان بەوە دەبێت لەسەر چەند هەوڵێک هەڵوەستە بکەین، تاوەکو سیماکانی ڕوانینەکانمان ڕوونتر بخەینە ڕوو، ئەوەش بەو مەبەستەیە تاوەکو بچینەوە سەر ڕۆڵی ڕۆشنبیر لەبەردەم دەسەڵاتدا، بەوەی ئاخۆ ئەو ململانێیەی مەعریفە لەگەڵ دەسەڵات بەکوێ گەشت و سیماکانی دەرکەوتنی چی بوون؟

بەر لەڕۆژگاری ڕاپەڕین، جیرۆکنووس شێرزاد حەسەن لەڕێگەی هەردوو کۆمەڵە چیرۆکی “تەنیایی” و “گوڵی ڕەش” وێنەی ڕەخنەیی ڕۆشنبیری خستبووە ڕوو، لەدنیایەک کە شتەکان دەکەونە نێو ئاستی ڕەخنە و ڕازی نەبوون، بەدوای ڕاپەڕین لەڕێگەی ن□قل□تی “حەسار وسەگەکانی باوکم” وێنەیەکی بوێرانەی بەدوای ڕەخنەکانی حەمەی گوڵی ڕەش و کوڕەکەی چیرۆکی عیزرائیل و ئەمینی میم خستە ڕوو، کوڕی گەورەی حەسار خەون بەکوشتنی باوک دەبینێت، بەڵام تێدەگات کوشتنی باوک تراژیدیایەکی ئەخلاقی ڕووبەرووی نەوەی نوێ دەکاتەوە، تا ئەو ساتە وەختە ئێمە نمونەیەکمان نیە لەگوتاری ڕۆشنبیر لەو تێکستە ڕوونتر سیماکانی خۆی خستبێتە ڕوو.
ئەو لەو تراژیدیا ئەخلاقیە تێدەگات بۆیە لەچیرۆکی “کەلە کوڕان و ئاسکە کچان” ئەو خەونە دەچێتە ئاستی ڕەمزیەوە، کە بیرۆکەی کوشتن کوشتنی فیکری باوکە نەک جەستەی باوک، ئەو بیرۆکەیە دواتر لەلای چەندین چیرۆکنووس وەک کورتە چیرۆک دەرکەوت، کە هەندێکیان کۆپیەکی خراپی شێرزاد بوون لەوانە وەک لەدەرفەتی تریشدا ئاماژەم بۆ کردووە لەجۆری چیرۆکی “باوکم”ی فاروق هۆمەر کە شتێک نیە جگە لەگواستنەوەی دیدی شێرزادی بۆ چیرۆک، بەڵام لەلای چیرۆکنووسێکی وەک عەتا محەمەد ڕووبەرێکی سەربەخۆ وەردەگرێت، کە ناچێتەوە سەر مانا شێرزادیەکەی، بەتایبەت لەکۆمەڵە چیرۆکی “پاشماوەی خێڵەکان” هەروەها چیرۆکی “یاسای قەفەزە بچکۆلەکان”ی دانا فایەق وێنەیەکیتری باوک بەرجەستە دەکات، کە پەیوەستە بە باوک لەخێزانی کوردیدا.
بەرزان فەرەج بەشانۆگەری “خەونە ترسناکەکانی یوسف” وێنەیەکی تربەململانێی نەوەکان دەبەخشێت، ئەگەرچی ئەم شانۆنامەیە لەئاستی ململانێی کارەکتەرەکان کاتێک بەدەوری ژنێک دەسوڕێتەوە، لەشانۆگەری “گەڕانەوە بەرەو ماڵ”ی هارۆلد بنتەر نزیکمان دەکاتەوە.

بەختیار عەلی دیارترین دەنگی نەوەی ڕاپەڕین، لەسەر ئاستی وتارو شیعر و رۆمان دەیەوێت وێنەیەکیتری دنیای نوێی ئێمە بنووسێتەوە، وتارەکانی دەرگایەکیتر دەکاتەوە بەرەو تێگەیشتنمان بۆ دیاردە گرنگەکانی دوای ڕاپەڕین، بەتایبەت لەبارەی فاشیزم و کۆچ و تازەگەری و دەسەڵات.

بەختیار هەر زوو درکی ئەو ڕاستیە دەکات تێکستی ئەدەبی کاریگەری لەسەر کۆمەڵگا دەبێت و ڕۆژە سەرەتای□کانی ڕاپەڕین پێنج تێکستی شیعری بەناوی “گوناه و کەرن□قا□” بڵاو دەکاتەوە، ئەو کۆمەڵە تێکستە شیعریە وەک دنیابینیەکی نوێی ئەو دنیایە لێمان ڕوانی،

ڕۆمانی "مەرگی تاقانەی دووەم" سەرەتای دەرکەوتنی توانای ئەو بوو وەک ڕۆماننووسێک، دواتر بەڕۆمانی "ئێوارەی پەروانە" ئەو وێنەی ترس و فانتازیایە بەشێوەی نەوەیەک دەردەکەوێت، کە ڕۆمان دەبێتە ڕووبەرێکی سۆسیۆلۆژی بۆ خوێندنەوەی داهاتووی کۆمەڵگای نوێی ئێمە، ئەوە مەترسییەکە لەگەشەسەندنی هێزە دینییەکان و نەکرانەوەی کۆمەڵگای ئێمە بەسەر خۆیدا، ڕۆمانی "دواهەمین هەناری دنیا" نەک هەر وێنەیەکیتر دەبەخشێتە کۆمەڵگا، بەڵکو ئێمە لەناو دنیای تێکستەکە دنیای کوردی دەبینینەوە، بەختیار لەڕێگەی نووسینی ڕۆمانەوە ئامادەبوونی پەیوەندی ڕۆشنبیر بە کۆمەڵگا دەخولقێنێتەوە، پەیوەندییەک خاڵی نییە لەسەر هەڵوەستەکردن و ڕوانینی جیاواز، ڕەنگە ئەوەیان پەیوەندی بەو باسەوە نەبێت، بەڵێ لەداهاتوو هەوڵ دەدەین بگەڕێینەوە سەری.

فاروق سەرباری توێژینەوەکانی لەبواری فەلسەفەدا سەرەنجام باسی لەڕێی ڕۆشنبیر کرد وەک زەڕێک، بەهۆی باوکی شەرعی ڕۆشنبیر بوونی نییە، ئەو گومانە کردنە لەڕاستیدا پەیوەست نەبوو بەوەزیفەی ڕۆشنبیر لەهەناوی کۆمەڵگا، هەندەی وابەستەی تێگەیشتنی فاروق بوو لەکاری گروپگەلی وەهەموو جیاوازییەک وابەستەی جیاوازبوون نییە، ئەوەی پێیدا تێدەپەڕین وابەستەی سەرەتای تێگەیشتنی کاری گروپگەلی ئەو نووسەرانە بوو، ئەویش زوو درکی بە کاریگەرنەبوون دەکات و تێکستێکی شیعری دەنووسێت بەناوی "ئەفسووس من لەخۆرهەڵات نامرم" ئەو تێکستە سەرەتای ئەو دنیابینییەی ئەو بوو دواتر لەناو نووسینەکانیدا تیایدا قووڵ بۆوە.

ئەو تێکستانە چەندە ئیشکردنەوە ڕۆشنبیر بوو وەک مۆدیلێکی نوێی ناو ژیانی فەرهەنگی ئێمە لەهەمان کاتدا زەمینەی بۆ گوتارێکی نوێ خوڵقاند، بەهۆی شکاندنی پەیکەری باوکی سیاسی خەونی ڕۆشنبیرە، بەڵام ئەو گوتارە بۆ ڕۆشنبیر لەسەر زەوی واقیع وێنەیەکیترە، بەهۆی مەرگی هەر کارەکتەرێکی سیاسی لەوێنەی باوکەوە ئەوا ڕۆشنبیر کەوتەتە شینگێڕان بۆ باوک، ڕۆشنبیر لەمەرگی سیاسیەکدا دەخەش دەبێت کە باوکی نەکوشت، وەك کوڕی گەورەی حەسار تەنیا خەونی بەکوشتنی بینی، ئەوەتا لەمەرگی باوکدا ئەگەر بیکوشتبا هەموو دەیانگوت "هەی باوك كوژ"

ڕۆشنبیران کە دوای ڕاپەرین ویستیان لەوێنەی پیرۆزگەرایی باوك بدەن وەك سەرکردەی سیاسی وە تا وتارە پرسە ئامۆزەکان و بە پیرۆزکردنەوەی باوك پێمان دەڵێن ئەوان لەدەرەوەی تیۆر هێشتا لەستایشی باوکن هەموو ئەو بیانوانەی دەووترێت "باوکە لە باوکانی

تر نەدەچوو” ئەوە بۆ ئەندامانی گروپێکی سیاسیش ڕاستە سبەینێ لەمەرگی سەرکردەیەکدا بڵێن “سەرۆکی ئێمە لە هیچ سەرۆکێك نەدەچوو” لەئێستادا ڕۆشنبیران لەبەردەم گەڕانەوەی چەمکی پیرۆزگەران بۆ باوکی کوژراو ئەو باوکەی ئەوان نەیانتوانی بیکوژن و خۆی مرد، مردنێك ئێستا هەموو پرسە دەگێڕن بۆ ئەو مەرگە، بەڵام لەو پرسەیەدا دەبێت ئەو نەوە نوێیەش لەوان بپرسێت لەماوەی بیست و پێنج ساڵی ڕابردوو بۆ بەو هەموو وتارە فریوتان داین ئێمەتان کرد بەگژی باوکان و خۆشتان ستایشی باوك دەکەن، چەمکە دژەکانتان گێڕیەوە بە چەمکی ستایش. ئێوە کە ئومێدتان کرد بە نائومێدی ئێستا لەناو نائومێدی ئێمەدا چ ئومێدێك لەپرسەنامەکانتانە.

ئەو دەنگە دەشێت دەنگی نەوەیەکی نوێ بێت ئاراستەی ڕۆشنبیری بکات، بەڵام دیسان ئەوە ڕەوانبێژی زمانە دەیەوێت فریومان بدات، بۆ ئەوەی چیتر فریوونەخۆین بە گوتاری ڕۆشنبیر، وەک فریوخواردن بەگوتاری سیاسی، ئەوەی هەیە ئەو حەقیقەتەیە ڕۆشنبیر دەیویست باوک بکوژێت تا خۆی ببێتەوە بە باوک، شکاندنی پەیکەری باوک بۆ داتاشینی پەیکەری ڕۆشنبیرە وەک باوک.

نیهاد جامی/ پۆڵەندا

دوو هۆنراوە … سەلام عومەر

بەیەکەوە …..

بەیەکەوە دەچینە مزگەوت
تۆ نوێژ بکە
منیش لەسەر تاتەکان جگەرەیەک دەکێشم
بەیەکەوە
خۆ بەمەیخانەیەکدا دەکەین
من دەخۆمەوە
تۆش سیواکەکەت دەربێنە،
هەر بەیەکەوە دەچینە شەڕ
تۆ سەرە لە بێدینەکان و
منیش لە داعش ئاساکان دەگرم،

بەیەکەوە
دەست لە ناو دەست
خۆ بەمنداڵیماندا دەکەین
تۆ ئەیڕەقیب ئەزبەر دەکەی و
منیش قولهووەڵڵاهو ئەحەد
هەردووکمان
دەلەدە دەهێنین .

بەدیار منەوە …

بەدیار هاتنەوەی من
هەر بەدانیشتنەوە خەو دەتبا تەوەو
هەندێ جاریش رادەچڵەکی
دوور نییە هەرگیز نەگەڕێمەوە
تۆش نەمبینیەوەو
شەوێکی تریش
چاوت لە وەریندا بێ.

بەدیار هاتنەوەی من
بیر لە تەنیایی خۆت دەکەیەوە
لە ئایندەیەک
لەسەر سفرەکەت یەک پیاڵە چاو
یەک قاپ و کەوچک و
تەپڵەکی جگەرەکەش بۆ هەمیشە هەڵگریەوە.

بەدیار هاتنەوەی من
ملت شل دەبێ و کەزیەکانت شۆڕ د□ب□ن□وە
دەترسی… .
نیوەڕۆیان کەس لە دەرگا نەداو
ئێوارانیش دەرگا لە کەس نەکەیەوە
کارەباکەشت فیز بکاو
تاریکی
تەنیایت پڕبکا لە ترس.

بەدیار هاتنەوەی من
سبەینەیەکی فێنک هەڵتدەستێنێ و
خامۆشی ماڵەکەت
برینی تەنیایت دەکولێنێتەوە
لە ژووری نوستن
کەتەنیا بۆنم جێهێشتووە
دەنووی.

بەدیار هاتنەوەی من
رادەچڵەکی و
بەرامبەر وێنەی بوکێنیت کە هەردووکمانین
رادوەستی،
ماچێکی وشک
لە شووشەیەکی سارد دەکەی و
ترسی ئەوەت هەیە
هەرگیز ئامێزێکی گەرم
یان ماچێکی تەڕ
لە گەریلاکەت نەکەیەوە.

بەدیار هاتنەوەی من
گریان کۆڵت لێنادا
تەنیایی راتدەژێنێ.

سەلام عومەر

من نا ـــ تۆش نا … نوسینی:

نەوال شەریف وەرگێڕانی: ئـاری بـابان

من نا
تۆش نا
هیج که سیك لـه م جه سته شەقار شەقارەی مندا
نیشتەجێ نیە، هیچ کەس
ته نیاقوەی خۆشەویستی نە بێت،
کە بەتفی ئاسمان شەلدراوە
قوەی کچێ ئافسانەی ـــ لولیت ـــ
کە دەزگیرانی ئەهریمەنەو
هەرخەشی بکوژێتی

فه نـابوون..! … سه روه رکه ریم

زه مه ن نام نووسێته وه و،
ووشه کانمی پێ ئه زبه رناکرێ.
ده ریا له نقووم بوونی من ناگات !
باخچه پێیناسه ی بوونی پێناکرێ و..
ئاشنانی یه به هــه ناسه کانی ئاونگی به یان و،
ناسینی ڕه نگه کانی بیر چووه ته وه.
زاهــید جاویدانی عه شقیك بوو
به رله هــاتنی زه رده په ڕئاوا بوو.
گه ڕان به شوێن خه ونی سه رمه دیدا،
گه یشتن نی یه به ساته کانی ویساڵ و،
ناسینی توخبی ئاو له ساتی خنکاندا.!
گه یشتن نی یه به ناسینی سه راب.
پارانه وه ی شه وانی عارفی ته ریقه ت،
بێدادی مەخلوقێکی تەنیایەو،
ناگاته لای مه نزڵی مه عشوق.
هــه موو وێنه کان تارمایین و،

زاكيره ی (با)ناناسنەوە..
بێ هـووده يه گه يشتن به خلودی ئه و
زناری فڕين ده ميكه كڵۆم دراوه و،
عاشق ناگات به خه ونی سه رمه دی.
ته مه ناكردن بۆناسينی توخبی ئه و،
گه ڕانه بەشوێن سەرابدا و،
وونكردنی فيزيای ژيانه.
ماتماتيكی رووح پيناسه ناكرێ.!
تا سۆفيه ك خه ون به ژماره كانيه وه ببينێ.
عه شق ناسنامه ی تراويكەيەو،
ناچێته هـه ناسه كانی ئيرەمی ژيانەوە.
زەمەنێكی زۆرە ئەفسانەكانی عەشق فەنابوون.
ئيدی كەس گوێ بۆ حيكايەتەكانی ناگرێ.
لەم مەملەكەتی بەداهۆڵ بوونەدا،
ئەفسانەيەكی تر نانوسرێ ولەدايک نابِێت.
خەونی گەڕانەوەی عەشق،
لەتۆبەی عارفێكی مەست دەچێت ،
دوای نوۆشينی مەی ژێوان بێتەوەو،
شەوانيش بگەڕيتەوە زادگای مەی نۆشی و،
تۆبەلە تۆبەی مەی نە نۆشی دەكات.

هـؤله ندا

ئەفسانەی راستیەکان … ستار ئەحمەد

لە جەورا نوقمی گریانم…
لە واوەیلای بێدادیا،
تەمەن کێردی ستەمکارە،
لەگەڵا ساتا رۆحم دەبڕێ
ژیان وەك بروسكەی ناكاو..
لە هۆبەی دڵما دەسرەوێ

چاوەکانم حەز بە دیدەنی رۆژ ناکەن
نە ئاسمان.. سیمای جارانی پێوە دیارە
نە ئەم خاکەش. لالەزاری پاکیی‌و بێگەردی دەنوێنێ
زمانمان شەلالێ کوێرە
روو لە جەرگی ستەمدیدەو نەدار دەکا
هەرەس خولیای داڕوخانی
ئەم چەرخە نەگریسەی لە ئامێزە
ژیان.. تاڵ
هاوڕێ.. کۆتی هەڵسوکەوت
شەقام.. ئەژدیهای ژێر پێت
شار.. زبڵدانی مێژوو مەرگ
شەرابی کام بەهای ئینسانیەت
خۆزگەی مژدە بەخشو
هیوای فرێودراوی هاوخوێنم
لە توێی شیعرو
لە بادەی خەما بنۆشم
مەیلم لە کوشتنی خۆم
گۆشەگیری،
قەبرستان‌و
خەزانی پەڕەو پێنووسە
بەسەر جوانییەکاندا هەنگاو دەنێین،
لە درۆ دووفاقی
نیشتمانێکمان بۆ ئەفسانەی
سەر پەڕەو کتێبەکان
بە خوێنی نەدار کێشاوە
هەست بە داڕزانی ویژدان،
پووکانەوەی بەهای شیعرو
سڕینەوەی بەهاری راستیەکان دەکەم
هەموو شتێك
بوتڵێك خوێن..
بادەیەك ژەهر..
کاسەیەك زیندان‌و
نیشتمانێکی نوغرۆیە
هەنگاو رێگاکان دەسڕێتەوە
ئەنجام گەندەڵی ناخمان دەردەبڕێ
تنۆك.. تنۆك
عارەقەی شەرمەزاری

زادەی سەرخوانمان تەڕ دەکات
دانەی باران
چرۆی بەزەیی
کفنی بەفر
بێز لە بوونمان دەکەنەوە
هەر سەرابێك..
دەرگای ماڵێکی پیاوچاك
قفڵی زاری پێنووسێکە
هەست بە مردنی خۆم
سووتانی جەرگ
نوشستی ویژدانو
ڵالبوونی زمانمان دەکەم
بە ترپەی دڵ خۆم دەپێچمەوە
لە ژوورەکەی خۆم
لە نێو مناڵەکانم
لە باخەڵی خێزانەکەمدا
خۆم بە غەریبو تەنیا دەزانم

ستار ئەحمەد

سەهیم عومەر خەلیفە بەداوی پاڵەوانێکدا دەگەڕێت

دەرهێنەری کورد، سەهیم عومەر خەلیفە، بۆ فیلمە نوێیەکەی بەداوی پاڵەوانێکدا دەگەڕێت، پاڵەوانەکەش دەبێت منda□ ب□ت و خاوەن پێداویستی تایبەت بێت.

بڕیارە ئەو دەرهێنەرە کوردە کورتەفیلمی "میسیی بەغدا" وەک فلمێکی در□□ژی سینەمایی بەرهەمب□ن□□ت کە کارەکتەری سەرەکیی فیلمەکە منda□□کی خاوەن پێداویستیی تایبەتە و تەنها قاچێکی هەیە.

مەرجە ئەو منda□□ی بیەوێت ئەو رۆڵە بگێڕێت، تەمەنی لە نێوان ٩ بۆ ١٢ ساڵ بێت و زمانی عەرەبی –شێوەزاری عێراقی- بە باشی بزانێت و

خاوەن پێداویستی تایبەت بێت و تەنها یەک قاچی هەبێت.

“میسیی بەغدا” کورتەفیلمێکی دەرهێنەری کورد سەهیم عومەر خەلیفەیە، لە دوای وەرگرتنی 60 خەڵاتی جیهانی، بڕیارە وەک فیلمێکی درێژی سینەمایی بەرهەمبێت، بودجەی بەرهەمهێنانی لەلایەن بەلجیکاوە دابینکراوە.

ئەم بەرهەمە لە ساڵی 2012 بەرهەمهات و دەنگدانەوەیەکی جیهانیی هەبوو و بووە خاوەنی 60 خەڵات لە فێستیڤاڵە سینەماییەکانی جیهاندا و یەکێک لە 10 کورتەفیلمەکانی کورتەلیستی فیلمە کاندیدکراوەکان بوو بۆ وەرگرتنی خەڵاتی
ئۆسکار وەک باشترین کورتەفیلم.

فیلمەکە بووە هۆکار کە کارەکتەری سەرەکیی فیلمەکە چاوی بە لیۆنێل مێسی، یاریزانی یانەی بارسێلۆنای ئیسپانی و ئەستێرەی هەڵبژاردی ئەرجەنتین بکەوێت و دەزگایەکی بەریتانی هاوکاریی ماددی بۆ کۆکردەوە و لە ئێرانیش قاچێکی
دەستکردی بۆ دروستکرا.

لە ساڵی 2017 بەڕێوبەڕایەتیی سینەما لە بەلجیکا، بودجەی بۆ نووسینەوەی سیناریۆی “میسیی بەغدا” بۆ فیلمێکی درێژ تەرخانکرد و بەم دواییە بودجەی بەرهەمهێنانی فیلمەکەی تەرخانکرد کە ساڵانە تەنها پاڵپشتی شەش تا هەشت پڕۆژەی سینەمایی لەو وڵاتە دەکات.

دەرهێنەری فیلم لەگەڵ ستافی بەرهەمهێنانی ئامادەکاری بۆ بەرهەمهێنانی فیلمەکە دەکەن و بڕیارە لە دەستپێکی هاوینی ئەمساڵدا، لە بەلجیکاوە سەردانی باشووری کوردستان بکەن، بۆ دیاریکردنی لۆکەیشن و بەشێک لە ستافی فیلم و ئەکتەرەکان.
بڕیارە کاری وێنەگرتنی فیلمەکە لە دەستپێکی 2020 دەستپێبکات و سیناریۆی کورتەفیلمەکە درێژکراوەتەوە و ئەکتەری نوێ رۆڵی تێدا دەگێڕن.

“میسیی بەغدا” باس لە منداڵێک دەکات کە هەرچەند خاوەن پێداویستی تایبەتە، بەڵام حەز و خولیای بۆ یاریی تۆپی پێ هەیە و هۆگری یاریزان لیۆنێل مێسییە.

ئەم بەرهەمە دەبێتە دووەم بەرهەمی درێژی سینەمایی خەلیفە لە دوای فیلمی درێژی سینەمایی “زاگرۆس” کە نۆ خەڵاتی لە فێستیڤاڵە سینەماییەکاندا بەدەستهێناوە، لەوانە خەڵاتی گەورەی 44مین خولی

فێستیڤاڵی نێودەوڵەتیی فیلمی گێنت لە بەلجیکا.

ئەو دەرهێنەرە کوردە کە دانیشتووی وڵاتی بەلجیکایە، لەڕێگەی کورتە فیلمی "خاکی پاڵەوانان"، "میسیی بەغدا" و "نەچیرڤانی خراپ" زیاتر لە سەد خەڵاتی لە فێستیڤاڵە سینەماییەکاندا بەدەستهێناوە و دوو لە فیلمەکانی کاندیدی خەڵاتی ئۆسکار بوونە وەک باشترین کورتەفیلم و ئێستا یەکێک لە ئەندامانی لێژنەی هەڵسەنگاندنی فیلمە لە ئەکادیمیای ئۆسکار و خاوەنی چەندین ریکۆردە لەسەر ئاستی کوردستان، عێراق و بەلجیکا لە رووی وەرگرتنی خەڵاتی سینەماییەوە.

*راگەیاندنی فیلمی سینەمایی "میسیی بەغدا"

ئاستەکانی نووسین و گێڕانەوەی زمان … نیهاد جامی

کاتێك زمان لە دەرەوەی سێنتەر نووسین بخوڵقێنێت، ئەوا تێکست نییە بەبێ بوونی سێنتەر دێتە بوون، بەڵکو تێکست هەوڵێکە بۆ نووسینەوەی بونیاد، ئەو تێگەیشتنە پێکهاتە بونیادییەکەی ڕۆمانی «هاوزێ»ی دلاوەر ڕەحیمی پێکدێنێت.
ئەو نووسینە کردەی خوێندنەوە ناباتەوە ئاستی ڕاڤەکردن لەسەر بنەمای دەستەواژە و دەنگی کارەکتەرەکانی ناو تێکست، هێندەی هەوڵێکە بۆ تێگەیشتنی تەئویلکارییانەی زمانی گێڕانەوە و ئاستەکانی نووسین بۆ ئەوەش پێویستمان بەوە دەبێت بۆ ناو چەندان دیدی فەلسەفی بگەڕێینەوە، بۆ لای فەیلەسووفانێك کە کاریان لەسەر هەردوو چەمکی زمان و نووسین بوو، بۆیە ئەوەی ئێمە لێرەدا دەگەڕێینەوە بۆ لای، بەشداریکردنی فەیلەسووفەکانی وەك ژاك دیریدا و ژۆلیا کریستیڤایە، ئەو چەمکانەش کە لە نێوان گێڕانەوە و زمان و نووسیندا ئیشیان لەسەر دەکەینەوە بریتین لە «دەقناسی، گراماتۆلۆجیا -زانستی نووسین، ستراتیجی گوتار، گوتاری کەرنەڤاڵ، زهان»
کاتێك لەسەر ڕاڤەکردن نەوەستاین مانای وایە، ئێمە مەبەستی نێو

تێکستمان بۆ گرنگ نییە، هێندەی دەمانەوێت لە ئاستێکی فراوانی زماندا مانا بنووسینەوە، نووسینەوەی مانا گەڕانەوەی بۆ ناو گێڕانەوە و زمانی نووسین، ئەوەش لەبڕی دۆزینەوەی کارەکتەر و رووخساری دەنگەکان، دەیەوێت یادەوەری دەنگ لە دەنگی تاکەوە بگێڕێتە سەر کۆدەنگی ئێمە.

هەڵبەت کاتێك بمانەوێت دەنگێکی نێو زمان بناسین، نەك ئەو تێکستە نایەوێت بیناسین، بەڵکو سیمای ئەودیوی دەنگ هیچ مەعریفەیەك بەکردەی خوێندنەوەی ئێمە نابەخشێت، بەقەد ئەوەی ئیش لەسەر کارێکی پووچگەرایانە دەکەین.
بۆیە خۆمان بە کارێکەوە سەرقاڵ ناکەین کە لە بنەڕەتدا هەر هەوڵێکی لەو شێوەیە لەبری زیندووڕاگرتنی تێکست، دەبێتە بکوژی ئاستە جیاوازەکانی تێکستی هاوزێ، بەهۆی ئەوەی گوتاری تێکست لەڕووی ڕێنانەوە زمانی نەبردووەتەوە ناو گێڕانەوەیەکەوە کە سێنتەرمان بۆ بخوڵقێنێت، بەڵکو لە هەڵوەشاندنەوەی سێنتەرەوە چەمکی گوتار هەڵدەوەشێنرێتەوە، لە شوێنیدا بونیادەکان لەسەر پرۆسەی ئامادەبوونێکی نائامادەن.

ئێمە لە ژاك دیریدا ئەوە فێر بووین کە هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر، پرۆسەی نووسینەوەی بونیادە، لێرەدا زمانی ناو ڕۆمانەکەی ڕەحیمی سێنتەر هەڵوەشاوەتەوە بونیادەکان بەشدرای لە نووسینەوەی گێڕانەوە دەکەن، بونیادەکان لەهیچ ئاستێکدا بەشداری لە خوڵقاندنەوەی سێنتەر ناکەن، ئەگەر بەزمانی دیریدا قسە بکەین دەڵێین «ئێمە دەتوانین بەبێ سێنتەر بمێنینەوە، من وای دەبینم کەسێنتەر وەزیفەیەکە، نەك بوون بێ یا واقیع، بەڵکو تەنیا وەزیفەیە” التفکیك: المرکز و اللعب, الطلیعە الادبیە, العدد(5-6)1990 ص 64.

دلاوەر درکی ئەو ڕاستییە دەکات، بۆیە ئەو وەزیفەیە بەگێڕانەوە نابەخشێت، ئەو بوونەوە دەداتەوە بە بونیادەکان، ئەوە بونیادەکانن دێن، دەگەڕێنەوە نێو زەمەنی لەیادکراو، زەمەنێك هێندە دوور نییە، ئەدەبیاتی ئێمە ویستوویەتی وەك خۆی هەمیشە لەڕێی کارەکتەرەکانەوە بگەڕێتەوە ناو یادەوەرییەوە، لەو کاتەشدا تێکستەکان نوقمی دۆخێکی دەروونشیکاری دەبنەوە، بەڵام لەم ڕۆمانەدا ئەوە یادەوەری کارەکتەرەکان نییە، هێندەی یادەوەری زمانە، زمان یادەوەری تاك کەسێتی لە نەبوونی سێنتەر گێڕیوەتەوە ناو کۆیادی گشتی، کە یادەوەری کولتووریی نەوەیەکە خەونی بینیبوو، ئێستە زمان یادەوەری خۆی دەکات بە یادەوەری نەوەیەك، کە هەرگیز نەوەی ڕەحیمی نییە،

بەڵکو نەوەی پێش ئەویشە.

لێرەدا یادەوەری زمان گومان دەخاتە سەر لۆجیکە دەرونشیکارییەکەی فرۆید کە هۆکاری نەخۆشبوونی مرۆق بۆ یادەوەری دەگەڕێنێتەوە، لێرەدا گێڕانەوە لە ئاستی دەروونشیکارییەوە یادەوەری ناکاتە بەشێکی ئەو مرۆڤە، بەڵکو ئەو دیدە تێکدەشکێنێت و ئەلتەرناتیڤەکەشی یادەوەری زمانە، بۆیە گەڕانەوە بۆ یادەوەری نەخۆشبوونی کارەکتەر نییە، بەقەد ئەوەی پرۆسەی نووسینەوە ئازادبوونی دەنگی کۆیادی ئێمەیە لەناو گێڕانەوە، ئەوە ڕێچوونە بەناو نهێنی چیرۆکە چەپێنراوەکانمان. بۆیە زمان یادەوەری خۆی نەك کارەکتەر دەگێڕێتەوە.

یادەوەری زمان نهێنی شەوانی سێکس وهەستی چەپێنراوە، فڕێدانی ئەو دەمامکە ئەخلاقییە فڕێدانی ئەو ڕووبەندەی سەر مانایە کە پێل ریکێر بەتەئویلی مانا دەیناسێنێت، کە «بابەتەکە لێك ناداتەوە، بەڵکو ڕووبەندەکان لا دەبا و شیکردنەوەیەکە ڕووپێشەکان کەم دەکاتەوە» هرمینێتیك: زیندووبوونەوەی مانا یان کەمبوونەوەی گومان/ پێل ڕیکێر، وەرگێڕانی: پەیمان، بیری نوێ ژ(22).

بۆیە ئەوە کارەکتەر نییە بەشەرمەوە یادەوەری بگێڕێتەوە، بەڵکو زمان لەڕێی گێڕانەوەی یادەوەری دەمامکی ئاخاوتنی کارەکتەر فڕێ دەدات و وەك خۆی ئازادانە دەینووسێتەوە، لێرەدا دلاوەر لاکانیانە سەیری ئەو حەقیقەتە دەکات، بەوەی بنیاتنانی زمان و نەست وەك یەکترین.
درککردن بەو حاڵەتە کە زمان و نەست وەك یەك بن، لێرەدا لە قسەکردن لە گێڕانەوە دەبێت بچینە سەر پرسیاری: گێڕەرەوە کێیە؟ خودی زمانی ناو چیرۆکە کە نادیارە؟ یا حاڵەتی نەستی نووسەرێکە لەناو چیرۆکەکەماندا خەیاڵ دەکات و لەگەڵ کۆتایی بەشی یەکەم بە گەیشتنی ئیمێلێك بەئاگا دەهێنرێتەوە؟

زمان و نەست دوو بونیادی وەك هاوشێوەی یەکتری بەشداری لە گێڕانەوە دەکەن، نووسەر تەنانەت وەك بوونی واقیعیش لە دەرەوەی سێنتەرە، مادام وەك دیریدا گوتی سێنتەر بوونێکی واقیعی نییە، نووسەری ڕۆمانەکەی ئێمەش لەناو بونیاد بەشداری زمان و نەست دەکات، بەڵام بەشدارییەك وەك کەسێکی زهانی دەیخاتە ڕوو.
لە نێوان زهان و لاکانییەتدا بەواتای تێگەیشتنی کریشتیڤا و ژاك لاکان بۆ زمان، بابەتێکە بۆ گێڕانەوەی ئەو تێکستە کۆمەکێکی زۆرمان پێ دەکات، گێڕەرەوە کارەکتەرێك نییە، بەڵکو یادەوەری زمانی

کۆیادی نەوەیەکە لە خەونەوە بەرەو نائومێدی دەڕۆن، لە ڕوونترین تێگەیشتندا دەتوانین یادەوەری زمان بە کۆیادی نائومێدی ناو بەرین، بەڵام سەرەتا هەوڵ دەدەین لە نێوان دیدی لاکانیانە و زهان وەك چەمکێك بۆ تێگەیشتن لە ئاستی گێڕانەوە، مانا فەرهەنگییەکەی ئەو دوو چەمکە بخەینە ڕوو، بەهۆی ئەوەی زهان وابەستەی ئەو دیدە لاکانییە، بۆیە بەبێ گەڕانەوە بۆ لاکان ناتوانین زهان وەك چەمکێکی کریستیڤا مانایەك ڕوون ناکاتەوە.

لاکان میتا زمان وەك هەوڵێکی بێهوودەیی دەبینێت، بەهۆی ئەوەی کە زمان بۆ خۆی لە شێوەی نەست بنیات نرابێت، کەواتە میتا زمان وەك ئەوەیە میتا نەست بخوڵقێنین، بۆیە میتا زمان بۆ لاکان شتێك نییە جگە لە بێهوودەیی، کەچی کریستڤا دەیەوێت زەمینەی فەلسەفی و ئاماژەناسی بە میتا زمان ببەخشێت، بۆ ئەوەش دەگەڕێتەوە لای زمانەوانێکی وەك سۆسێر، لە جیاکردنەوەی نێوان زمان و ئاخاوتن.

لێرەوە میتا زمان لەڕێی زهان وەك نەخۆشییەکی دەروونی نهێنییەکانی ئەودیو زمان ئاشکرا دەکەن، ئەوەش وابەستەی بیرکردنەوەی عەقڵێکە کە زمان بنیات دەنێت، لێرەوە جیاوازی کریستیڤا لە لاکان دەردەکەوێت، بەهۆی ئەوەی بیرکردنەوەی لاکانی چەندە زمان و نەست وەك یەك ببینێت، بەڵام زمان زۆربەی کات مەحکوومە بەسنوور و بیرکردنەوەی عەقڵ نەك نەست، ئەوە وا دەکات میتا زمانەکارێکی بێهوودەیی لاکانیانە بۆ کریستیڤا ببێت بە کردنەوەی کۆدە دەلالییەکانی زمان.

ئەوەش میتا زمان لەرێی زهان وەك نەخۆشییەکی دەروونی وێنا دەکات، زهانی کارەکتەرێکە لەڕێی چونە ناو میتا زمانییەوە حەقیقەتی شاراوەی عەقڵ بەرجەستە دەکات، بۆ ئەوەش کریستیڤا نموونە بە هاملێتی شکسپیر دێنێتەوە کە کارەکتەرێکی زهانییە.

ئەو پانۆراما خێرایە هەوڵێکە بۆ تێگەیشتن لە زهان تا بزانین گێڕەرەوە چ پێوەندی بە زهانەوە هەیە؟ گێڕەرەوەی هاوزێ مرۆڤێك نییە کە تووشی نەخۆشییەکی دەروونی هاتبێت، بەڵکو ئەوە زمان خۆیەتی وەك زهان دەردەکەوێت، دەنگی ناو یادەوەری زمان کە لە بنەرەتدا ئاخاوتنە لەناو زمان، لەڕێی یادەوەرییەوە ڕابردوو ناگێڕێتەوە، بەقەد ئەوەی حەقیقەتی شاراوەی زمان دەباتە ئەودیوی زمانی شاراوە، لەڕێی کردنەوەی کۆدە دەلالییەکانی زمان، ئەوەش لە وێنەی ڕەمزی جەستە بەرجەستە دەبێت، بەو هۆیەی زمان بۆ خۆی جەستە دەشارێتەوە و میتا زمان لەناو ڕۆمانەکە دێت دەمانباتە ئاستی زهانی گێڕانەوە تا سێکسکردن و یاریی سێکسکردن لەڕێی پیشەی پزیشکی

و گەمەی ژن و مێرد کە زهان لە بنەڕەتدا دەیەوێت بڵێت ئەوە دەمامکی ئەخلاقی عەقڵە و لە نەستدا لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی دەگۆڕێت بۆ گەمەی چێژبەخشین بە جەستە.

هەڵبەت میتازما، زمان بەرەو ئاستی خەیاڵبردنەوە دەبات، ئەو تێگەیشتنە سۆسێرییەی کە پێی وایە زمان لە دەرەوەی حەقیقەتە، بۆ خۆی ئیشکردنەوەیە لە چۆنیەتی دۆزینەوەی حەقیقەتی شاراوە، ئەوە فرۆید بوو وای لە لاکان کرد زمان بگەیەنێتە ئاستی نەست، کە بەبڕوای کریستیڤا ڕەخنە لە لاکان لەوێوە سەر هەڵدەدات، بەوەی لە گوێگرتنی لە زهانییەکان موبالەغەی نەستی تێدا کردوون، کە ناوی دەبات بەرووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مەترسییەك بەوەی «داخستنی ئەو کرانەوەیەی بەرەو نادیاری بردووە، بەرەو هاودژبوون بەو مانایەی کە پاڵنەری سێکسین، کە لای فرۆید کرانەوەی هەنووکەییە»
اسم موت أو حياة / جوليا كريستيفا، (ترجمه) د. صبحى البستانى، الفكر العربى المعاصر، العدد (23) كانون الپانى 1983/ص72.
لێرەوە مرۆڤەکان لەناو زماندا شوناسی کارەکتەرێکیان نییە، نەك بەهۆی ئەوەی دلاوەر ناتوانێت کارەکتەر بخوڵقێنێت، بەڵکو پەیوەندی بەو ڕاستییەی گێڕانەوە هەیە کارەکتەرەکان ڕاستەقینەی خۆیان نین، هێندەی نوێنەرایەتی گوتارێکی کۆمەڵایەتی دەکەن، ئەوە جەستەی ئەوان نییە ئازادە، بەڵکو جەستەی ئەوان وابەستەی بونیادە عەقڵییەکەی زمانە، لێرەوە گێڕانەوە ڕۆمانووس دەکات بە مرۆڤێکی لاکانی کە زمان و نەست وەك یەك ڕوانین دەبینێت، کەچی زمان بۆ خۆی لەناو ڕۆمانەکە لە ڕۆمانەکە جیا دەبێتەوە و وەك پرۆسەی میتازمان دەردەکەوێتەوە، سەرەنجام راستییەکەش لای ڕۆمانووس نییە، هێندەی حەقیقەت لە دیدە کریستیڤییەکەی دەردەکەوێت، هەرنا یادەوەری زمان کۆیادی برینداری کوردییە، کە بیرکردنەوە وەك گوتارێکی عەقڵانی ئەو کولتوورە وابەستەی چەپاندن بووە، بۆیە زمان لەڕێی گێڕانەوە دەچێتە ئەودیوی زمانەکە و ئاخاوتن کە حەقیقەت دەشارێتەوە، لەڕێی نەگوتراو، ئەوا میتا زمانی گێڕانەوە دۆخی زهانییەکە تیایدا نووسین دێتە بوون و کۆی ڕۆمانی هاوزێ دەبێتە ڕووبەرێکی کۆمەڵناسیانەی زمان بۆ کوشتنی خود و لەدایکبوونەوەی لەناو ئێمەدا، ئەوەش قسەکردنە لە نووسین وەك زانست و تێکست وەك زانستی ئەو نووسینە.
چەمکی تێکستناسی وەرگیراوی ناو دنیای فەلسەفی ژۆلیا کریستیڤایە، ئەو کاتەی تێکست وەك زانست سەیر دەکەین، بەواتای تێکست دەبێتە ڕووبەرێکی زمانەوانی بۆ نووسینەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕاڤەکردنەوەی ئاماژە زمانەوانییەکان کە کریستیڤا بە سیمانالیزا

ناوی دەبات.

کردەی خوێندنەوەی هاوزێ ڕووبەڕووی پرسیاری زەمەنیمان دەکاتەوە، نەك دۆزینەوەی وەڵامی پرسیارەکانمان، ئێمە لەو تێکستەدا ناکرێت چێژ لەوێوە وەدەست بێنین کە چۆن تێکست وەڵام بەو پرسیارە خودییانەی ئێمە دەداتەوە، بەڵکو ڕێك بە پێچەوانەوە، ئەو ڕۆمانە زیادەڕەویمان بۆی نەکردووە ئەگەر بڵێین بەمانا کریستیڤییەکەی تێکست ڕووبەرێکی زانستە بۆ ناو دیدی کۆمەڵگا، کۆمەڵگای ئێمەی خوێنەر نییە لە ساتەوەختی ئێستەدا، بەڵکو کۆمەڵگای تێکست گەڕانەوەیە بۆ ناو مەعریفەی دەنگە پچڕاوەکانی نێو یادەوەری ئەوانەی ئەو ئاماژە زمانەوانییانەن کە دەیان بیستین، ئەوسا تێدەگەین کۆمەڵگای نووسەر «تێکست» و کۆمەڵگای خوێنەر «ئێستەی ئێمە» یەك کۆمەڵگان، بەڵام دابەش بوونەتە سەر مێتیڤەکانی دەنگ لە یادەوەری، ئەو دەنگانەی فیگورێکیان نییە، تەنیا لەڕێی دەنگی ناو زەمەنی ئەرشیفکراو دەگەڕێنەوە ناو ژیانمان.

لێرەوە زەمەنی ئێستە زەمەنی نادیاری تێکستە، زەمەنی ئێمەی خوێنەرە، زەمەنێك هەرگیز هی ڕەحیمی نییە، چونکە ئەو لەناو یەکێك لە دەنگەکانی تێکست تواوەتەوە، وەك چۆن دەنگی ئێمەش بووەتە بونیادی دەنگی ناو تێکست و بەهەموویان گوتارێکی کەڕنەڤالیان خوڵقاندووە، ئەوەیان لەلاپەڕەکانی داهاتوو لەسەری دەوەستین.
بۆچی ئێستەی ئێمە لەناو تێکست ونە؟ ئەوە ونبوونی ئێستە نییە، هێندەی تێکست ئێستە دەباتەوە ناو ڕابردوو، بردنە ناو ڕابردوو، نەك هەر پێوەندی بە نۆستالۆجیاوە نییە، بەڵکو گەمژەییە وا تێبگەین ئەوە گەڕانەوەیە بۆ نۆستالۆجیا.
ئەوە چوونە ناو دوو زەمەنە، لێرەدا ئێستەی خوێنەر و یادەوەری تێکست خوڵقاندنی مەعریفە و مێژووە، هەردووکیان لەناو ڕۆمانەکەدا بەرجەستە دەبنەوە، مێژوو لە یادەوەری دەردەکەوێت، بەڵام ئەو یادەوەرییە لەناو تێکست بووە بە یادەوەری زمان، لێرەدا زمان نوێنەرایەتی نەوەکان دەکات، ئێستەش چەندە ساتی زەمەنی خوێنەرە، هێندەش زەمەنی تێکستە، کە بەدوای چێبوونەوەی سێ بەشی ڕۆمانەکە ئەوسا تێدەگەین گێڕانەوە یادەوەری دەکات بە مەعریفەی تێکست.

وێنە و شتەکان پێوەندی خوێنەرە بە تێکستە، پێوەندییەك زمانی بینین دەیخوڵقێنێت، لە دەرکەوتنی گوێچکە و چاو وەك دوو ئاماژە بۆ گریمانەی ئەفڵاتوونی کە پێوەندییەکی هاوبەشی بەوێنە و شتەکان هەیە، لەبەر ئەوەی “ئەفڵاتوون بە جەنگێك هەڵسا کە مەبەستی سەپاندنی تێزەکانی بوو لەبارەی زمانەوە، وەك ئامرازێکی گوزارشت

کە مەبەستێکی فێرکاری هەبوو" علم النص/ جولیا کریستیفا، ترجمە (فرید الزاهی) دار التوبقال/ الگبعە الاولی1991

ئەوەی بەشێك لە خوێنەری ئەو ڕۆمانە نائومێد دەکات، ئەو لۆجیکی رووداوەیە کە لە ئاستی تیۆریی ئێمە بە نەبوونی سێنتەری تێکست ناوی دەبەینەوە، کاتێك سێنتەر بوونی نەبوو، ئەو دەمە گرنگترین پرسیار پێوەندی نییە بە کارەکتەر و ڕووداو، بەڵکو پرسیار لە چیەتی نووسین دەبێتە خاڵی گومان لە نێوان مەعریفەی ئێمەی خوێنەر و مەعریفەی تێکست.

گرفتی ئێمە خوێنەر لە هاوزێ ئەوەیە ناتوانین گومان لە مەعریفەی خوێنەریمان بکەین، بۆیە گومان لە مەعریفەی تێکست دەکەین، مەگەر تەنیا لە ساتێکدا ئەگەر تێکست بەرهەمێکی وەرگێڕدراو بێت بۆ زمانی کوردی، ئەوسا گومان لە مەعریفەی خوێنەریمان دەکەین، ئەو ڕۆمانە لە دەرەوەی چاوەروانییەوە شتێکی ترمان پێ نیشان دەدات، بۆیە لەلای زۆربەمان خێرا بەلۆجیکی مەعریفی خۆمان دەبێت ڕەخنەی ئاراستە بکەین، مەگەر تەنیا لە ساتێکدا بتوانین میکانیزمی تێگەیشتن لە تێکست و گومان لە مەعریفە و پرسیارەکانمان بکەین.

لێرەدا ئەگەر لە ڕوانگەی ژاك دیریدا سەیری نووسین و هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر بکەین، ئەوا پرسیاری منی خوێنەر لە هاوزێ دەگرێت بەگومان لە مەعریفەی خودییانەم بۆ ڕۆمان، لەو کاتەدا پێویستم بەوە دەبێت بگەڕێمەوە سەر مەعریفەی فەلسەفی بۆ هەڵوەشاندنەوەی سێنتەر، بەڵام ئایا ئێمە ئەوە دەکەین؟ ئەوە کێشەکەمانە کە نەمانکرد، نائومێد دەبین و حوکمی ڕەها بەسەر تێکست دەدەین، بۆ ئەوەی بتوانین لە تێکست تێبگەین کە ئەو رۆمانەی دلاوەرە پێویستە بچینەوە سەر ئەو پرسیارەی دیریدا کە پرسی "لە کوێوە نووسین دەست پێ دەکات، لە کوێ و کەی شوێنەواری کەم دەبێتەوە؟ کە دایدەنا بە ڕەگێکی هاوبەش بۆ ئاخاوتن و نووسین, بۆ نووسین بە مانا باوەکەی؟ لە کوێ و کەی لە نووسینەوە بۆ ئەویتر دەپەڕینەوە بۆ نووسین بە مانا فراوانەکەی, بۆ نووسین بەمانا تەسکەکەی؟" الشکل و الخگاب/محمد الماکری, المرکز الپقافی العربی(بیروت)1991 ص82.

ئەو پرسیارانە دەرگایەکی گرنگە بۆ تێگەیشتن لە نووسین وەك پرسێکی ناو ئەو ڕۆمانە، چونکە سەرەتای نووسین پێوەست نییە بە زەمەنی کڕنۆلۆجی بەشەکانەوە، بۆ ئەوەی خوێنەر سەرسامی رووداو داینەگرێت، بەڵکو کاریگەری کۆیاد داگیری بکات، پێویستی بەمۆنتاجکردنەوەی رووداوەکان نییە، بەقەد ئەوەی کەمبوونەوەی شوێنەواری توندوتیژی و

وێناکردنەکانی ئەو دۆخە سادییەی زمان لەڕێی دەستبردن بۆ جەستەی ئەویتر و جنێودان وەك توندوتیژی ڕەمزی، ئەو دوو وێنە بەرجەستەکراو و ڕەمزییە دێخێکی سروشتی ناو ژیانی کولتووریمانە، کە پێوەندی نێوان نووسینی تێکست و ئاخاوتنی خوێنەر لەتەك تێکست ساتی بیرکردنەوەیە لە توانەوەی چەمکی ئێمە لەناو زمانی تێکستدا، ئەوە پرسیارە گرنگەکەی خۆدۆزینەوەمانە لەناو ڕۆمانەکەدا.

لێرەدا بۆ ئەوەی ئاخاوتنی ئێمە لەناو پەراوێزی نووسین نەمێنێتەوە، ئەو دۆخە دریدا بە فارماگۆن ناوی دەبات، کە ئاماژەیە بۆ ژەهرخواردنەکەی سوکرات، ئەو فەیلەسووفەی نەینووسی و تەنیا قسەی کرد، لەڕێی فارماگۆنەوە ئیتر ئاخاوتن دەمرێ و نووسین دێتە بوون، ئەوەش دەمانباتە سەر ئاراستەی دووەم کە زانستی بووسینە و دیریدا ئەوەیان بە گراماتۆلۆجیا ناو دەبات.
ڕەخنەی ئێمە و قسەکردنمان لە تێکستەکان بۆ ئەوەی سنووری کۆمێنت و نامەی هاوڕێیەتی و قسەکردنی زارەکی بەجێ بهێڵێت، پێویستە لە پێش دۆخی فارماگۆن خۆی ڕزگار بکات و بەم ژەهرە سوکراتییە بێتە ناو نووسینەوە، تا نووسین وەك گراماتۆلۆجیا گفتوگۆ لە ئاخاوتنەوە بکات بەتێکستێکی دەلالی بۆ نووسینەوەی سەر لەنوێی تێکست.
چەمکی گێڕانەوە بەو فۆڕمە ناتەبایەی دەیخاتە ڕوو، بەتەنیا تێکشکاندنی زەمەنی و یەکەی شوێنکات نییە، بەڵکو گێڕانەوە لە ئاست ڕووداوێك و یەك گێڕەرەوە دەرباز دەکات، ئەوەش ستراتیجی گوتارە لە ڕۆمانی هاوزێ، گوتارە ئەدەبییەکە خوڵقاندنی دیدێکی ترە بۆ گێڕانەوە، کوشتنی گێڕەرەوەی حیکایەت خۆی و نووسینەوەیەتی لەناو حیکاتەکانی ئێمەدا، ئەوەش وادەکات هاوزێ لەتەك ڕۆمانی «مەرگی تاقانەی دووەم»ی بەختیار عەلی بەدوو نموونەی جیاوازی گێڕانەوە لە ئەدەبی ئێمە دەربکەوێت، ئەو دوو تێکستە ستراتیجی گوتار تیایدا گۆڕینی شێوازی گێڕانەوەیە لەناو ڕۆمانی کوردیدا، بەو پێیەی زمان و کارەکتەر و شوێن بەتەواوی سەرەوژێر دەبنەوە و لەناو فرەگێڕانەوەیدا گێڕانەوە گوتارێکی تر بەتێکست دەبەخشێت، ئەوەش زەوینەیەك دەخوڵقێنێت بۆ چۆنیەتی فرەگێڕانەوەیی لە دنیای تێکستی ئێمەدا.

ئەوەش دیالۆگکردنێکی هەمیشەیی نێوان دەنگەکانە، کە ژۆلیا کریستیڤا بە گوتاری کەڕنەڤاڵی ناوی دەبات، ئەوە ژەڕنەڤالێکی هاوبەشی نووسەر وخوێنەرە لەناو دەنگەکانی تێکستدا، ئەو حاڵەتە هاوبەشەی ئێمە لە ڕۆمانەکەدا چەندە پێوەستە بە ستراتیجی گوتار، هێندەش ئەو ستراتیجە بۆ خۆی دەبێتەوە بە گوتاری کەڕنەڤاڵی، ئەو

ئاگایی گێڕانەوەیە بەمەبەستی خوڵقاندنی کەرنەڤاڵە وەك گوتار کە گێڕانەوە و بوونی دەنگەکان دەیخوڵقێنێت، کە کاتێك خوێنەرانێك ڕەخنەی ئەوە ئاراستەی هاوزێ بکەن، کە ئەو زمانە بەرەو زمانی شیعری هەنگاو دەنێت و دوور دەکەوێتەوە لە زمانی گێڕانەوە، لێرەدا کێشەکە وابەستەی کێشەیەکی بونیادی و گوتارەکەیە، ئەو ڕەخنەیە لەهەر کاتێکدا سەری هەڵدا گوزارشت لە بێئاگایی دەکات، بۆچی؟

ئێمە کاتێك باس لە گوتاری کەرنەڤاڵی دەکەین، دەبێت بزانین ئەوە دلاوەر ڕەحیمی نییە زمانی شیعری دەباتە ناو گێڕانەوە، بەڵکو ئەوە وابەستەی گوتاری کەرنەڤاڵییە، لە نێوان میخائیل باختین و ژۆلیا کریستیڤا، بەو پێیەی پڕۆژە سیمیۆلۆجییەی کریستیڤا ئیشکردنەوە بوو لەسەر باختین، ئەوەش وایکرد گوتارەکە بگەیەنێتە لۆجیکی شیعریی، بۆچی لۆجیکی شیعری؟ «لەبەر ئەوەی ڕێسایی کۆدی زمانەوانی تێدەپەڕێنێت, هەروەها ڕێسای ئاکاری کۆمەڵایەتیش, کەلۆجیکی خەونی لەسەر بنیات نراوە" الکلمه و الحوارو الروایه/ جولیا کریستیفا, ترجمه (حسن المودن) الاداب الاجنبیه العدد (104) 2000/ ص80.

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت زمانە شیعرییەکە و لۆجیکەکەی کە لۆجیکی خەونە وابەستەی گوتارە کەرناڤاڵییەکەیە، نەك هەڵەمەکیەتی ڕۆمانووسەکە، بەتایبەت کە گوتاری کەرنەڤاڵی وابەستەی ڕۆمانی فرەدەنگە، ئەوەش وەك لە سەرەتا ئاماژەمان بۆ کرد کە گێڕانەوە لەهاوزێدا یادەوەریی زمانە، ئەویش ئاستەکانی نووسینە لەناو فرەدەنگیدا، کە کۆمەڵە ئاماژەیەکی زمانەوانین بەناو ڕووداوەکان تێدەپەڕن و کۆ چیرۆکی یادەوەری زمان دەگێڕنەوە.

_خوێندنەوەیەك بۆ کتێبی دەربارەی پەروەردەکردن … سەدیق سەعید ڕواندزی

پەروەردەکردنی منداڵ، یەکێکە لە ئەرك و بەرپرسیاریەتییە گەورەکانی خێزان.کە دەبێتە بنەمای پێگەیاندنی مرۆڤێکی سەرکەوتوو لە داهاتوودا.ئەو پەروەردەکردنەی منداڵ لە کۆمەڵگاکاندا بەمێتۆد و

ڕێسای کۆمەڵایەتی جیاوازە. بەو مانایەی پەروەردەکردنی منداڵ لە ڕۆژهەڵات جیایە لە ڕۆژئاوا و لە کۆمەڵگایەکی ئاینی و نەریتخوازدا جیایە لە کۆمەڵگایەکی لیبراڵ و سەربەخۆ. بەڵام نابێ ئەوەمان بیربچێت میتۆدەکانی پەروەردەکردن چەند جیاوازبن، دواجار ئامانجی یەکەم و کۆتاییان ئەوەیە چۆن منداڵ بە پەروەردەیەکی ڕاست و دروست گەورە بکەن. کە کەسیەتییەکی سەرکەوتووی لە داهاتوودا هەبێت. کتێبی(دەربارەی پەروەردەکردن) یەکێکە لەوکتێبانەی کە زۆربەوردی لە بارەی پەروەردەکردنی منداڵەوە دەدوێت وپەیوەندی خێزان بە منداڵ لە قۆناغەکاندا ڕووندەکاتەوە.

ئەم کتێبە یەکێکە لەوکتێبانەی کەبایەخێکی هەرەگرنگی لەڕووی پەروەردەییەوە هەیە.بەتایبەتیش پەروەردەکردنی منداڵ و شێوەکانی مامەڵەکردن لەگەڵ منداڵ هەر لەقۆناغی شیرەخۆریەوە کەئێمە بە ساوا ناوی دەنێین، تاقۆناغەکانی دواتر. نووسەری کتێبەکە چەند دیاردەیەك لەهەمبەر پەروەردەکردنی منداڵدا ڕووندەکاتەوە، کە تاکوئێستا لەکۆمەڵگا نەریتییەکان و کوردستانیشدا، بەڕێگەیەکی دروستی پێگەیاندنی منداڵ دادەنرێت. کەچی لەبنەڕەتدا شێوازێکی هەڵەیە. نووسەر ئەوە ڕووندەکاتەوە کە زۆرجار لەمیانەی خۆشویستنی بێ سنوورو نازپێدانی لەراِدەبەدەری منداڵ لە تەمەنی بچووکیدا، منداڵ فێری نازکردن و داواکاری زیاتردەبێت. کاتێ قۆناغی منداڵیش جێدێڵێت و گەورە دەبێت،ئەوا داخوازییەکانیشی لەگەڵدا، زۆر و گەورەدەبن، بەڵام هەمان ئەو تێگەیشتنەی هەیە کەوەك چۆن لە منداڵیدا هەرشتێك مەبەستی بێت بۆی کراوە، ئەوا دەبێ لە گەورەییش بەهەمان شێوە بێت. کەئەمەش خێزانەکان ڕووبەڕووی گرفت و ئاریشەی کۆمەڵایەتی دەکاتەوە.بەبڕوای من ئەم شێوازە لە مامەڵەکردن و پەیوەندی لەگەڵ منداڵدا، یەکێکە لە نەریتە باو و دیارەکانی کۆمەلگای کوردی.

چونکە لەکۆمەلگای ئێمەدا بەگشتی دایبابەکان بەئەندازەیەك کۆرپەکەی خۆیان خۆشدەوێت،تەنانەت لە ڕوحی خۆشیان زیاتر. بەڵام کاتێ هەمان ئەو منداڵانە گەورەدەبن، ئیدی ئەو نازوسۆزپێدانەش وردە وردە کاڵدەبێتەوەو لەهەندێك کاتدا نەك هەرنامێنێت، بگرە باوك و منداڵەکەی بەتایبەتیش کوڕ، دەبنە دوژمنی یەکتری و زۆرجار خوێنی یەکتریش بە دەستی یەکتری دەڕێژن و کارەساتی جەرگبڕدروست دەکەن. کەبەدڵنیاییەوە نموونەی لەو شێوەیە یەکجار زۆرە لەخێزانی کوردی. بۆیە نووسەری کتێبەکە(بێرتراندڕەسل) جەحت لەوە دەکاتەوە کەدەبێ لەنێوان نازپێدانی لەڕادەبەدەرو خۆشویستنی منداڵ، سنوورێك

هەبێت. ناکرێ لەپەنای خۆشویستنەوە هەرشتێك منداڵ مەبەستی بوو، بۆی جێبەجێبکرێت. چونکە دواجار ئەم منداڵە کەسیەتییەکی داخوازیکەری لێدەردەچێت و هاوکات خووێکی سایکۆلۆژی خراپیش دەگرێت. نووسەر لەم ڕووەوە نموونەیەکی بەرجەستە دێنێتەوە.کەئەویش پەیوەندی بەکۆرپەلەوە هەیە کە ئێمە بە ساوا ناوی دەبەین.

واتە زۆربچووك.هەموومان دەزانین لە کۆمەڵگەی کوردیدا و ڕەنگە لە کۆمەلگاکانی دنیاش بەو شێوەیەبێت، کاتێ منداڵی شیرەخۆر لەلانکە دەپێچن یاخود دەخەوێنین، ئەوا لای لایەو لاواندنەوەی وەك ڕێگەیەکی خەوتن بۆبەکاردێنن. بەڵام بێرتڕاند ڕەسل، ئەم شێوازە بە ڕێگەیەکی یەکجارهەڵە ناودەبات. ئەو باس لەوە دەکات کەمنداڵ کاتێ پێویستی بەخەوبێت، ئەوا دەبێ ژینگەیەکی لەباروگونجاوی هێمن و دوورلەدەنگە دەنگی هەبێت. چونکە لەبنەڕەتدا ئەو پێویستی بەخەوتنە، نەك لاواندنەوەی. پێویستی بەئارامییە، نەك ناز هەڵگرتنی.نابێ خووێك وەك تایبتمەندییەکی کەسی منداڵ بچسپێنین کەخۆمان دەمانەوێت. نووسەری کتێبەکە، هەرپەیوەست بەو تەمەنە نموونەیەکی دیکە دێنێتەوە کەئەویش گریانی منداڵە لەو تەمەنەدا.

بێگومان کاتێ منداڵ دەگریێت و ڕەنگە بەگریانەکەی هەم دایباب دڵتەنگ بکات و هەمیش ئارامیان تێکبدات، ئەوا دایك پەنا دەباتە بەرڕێگەی جۆراو جۆر بۆ ژیرکردنەوەی.بەمەش بۆ ئەوەی هەستی پێ بکات، خووێك لای منداڵ دروست دەکات کە ئەویش لەبەرامبەر گریان شتێکی پێدەدرێت. بۆیە کاتێ ساواکە دەزانێت ئەوەی دەیەوێت بە گریان بۆی مەیسەر دەبێت، ئەوا گریان دەکاتە چەکی بەهێزی دەستی خۆی بۆجێبەجێکردنی داواکانی.کاتێ گەورەش دەبن و داواکاری دیکەیان دەبێت و خێزانەکانیش بەشێوەیەکی دیکە وەڵامیان دەدەنەوە، ئەوا دەکەونە بارودۆخێکی دەروونی خراپەوە کە ئاسەوارێکی نادروست لەسەرکەسیەتییان جێدێڵێت.بەڵام ئەگەر منداڵەکە هەرگریا وهەستی کرد ماندوو دەبێت، ئیدی بۆخۆی بێدەنگ دەبێت. بەتایبەتیش کە ئەو منداڵە هیچ نەخۆشییەکی نەبێت. نابێ ئەوەندە سۆز بدرێتە منداڵ وەك بووکە شوشەی لێبێت.چونکە ئەو تاهەتایە هەرلە قۆناغی منداڵی نامێنێتەوە، گەورە دەبێت. کەگەورەش بوو، ناکرێ بەهەمان شێوەی منداڵی بۆی بڕوانرێت و هەر هەمووداواکانی جێبەجێبکرێن. بابەتێکی دیکەی پەیوەست بەمنداڵ کە نووسەر ئاماژەی پێ دەکات ئەویش ترسە. واتە کاتێ منداڵ بەهۆی هەرشتێکەوە بێت بەرجەستە یاخود نابەرجەستەیی دەترسێت.

بەبڕوای نووسەر، زۆر جار گەرورەکان دەبنە هۆکاری قوڵبوونەوەی

ئەوترسە لای منداڵ و دڵخۆکی دەروونی پڕلەترس و دوودڵییان بۆ دروست دەکەن. زۆر ئاسایيە منداڵ وەك هەر مرۆڤێکی دیکە بترسێت. بەڵام نابێ ئەوترسە ببێتە فۆبیاو هەرلە سەرەتاوە منداڵ تێکبشکێنێ و تاهەتایە بەترس گێشبکرێت. یەکێك لەو ڕێگایانەی کەدەشێ ترس لەدەروونی منداڵ دووربخاتەوە ئەوەیەکەخودی گەورەکان نابێ بترسن.خۆ ئەگەر نەشیانتوانی زاڵبن بەسەرئەو ترسەدا، ئەوا بەلایەنی کەمەوە دەبێ هەوڵبدەن ئەوترسە بەڕوویانەوە دیارنەبێت. بۆ ئەوەی منداڵەکە هەست نەکات کەتۆدەترسێی. ئەوکات ترس وەك هەر دڵخۆکی دیکەی دەروونی مرۆڤەکان دەبینێت کە زۆرجار بەهۆی ڕووداوێکەوە یاخود بەرکەوتەیەکەوە دروست دەبێت. وەلێ کاتێ گەورەکان بەئەندازەیەکی زۆرلەبەردەم منداڵەکانیاندا دەترسێن،ئیدی ئەوانیش هەست بەجۆرێك لەترس و دڵەڕاوکێ دەکەن.نووسەر بەردەوام دەبێت لەشێوازەکانی پەروەردەکردنی منداڵ کە ئەو بەپەروەردەی مۆدێرن لەبەرامبەر پەروەردەی کلاسیك وێنای دەکات. بۆ ئەم مەبەستەش لەسەر خووەکانی منداڵ وتێڕوانینی بۆ دەوروبەردەوەستێت.بێرتڕاند ڕەسل، باس لەوە دەکات کەمنداڵان ئارەزووی سەیریان هەیە.

تەنانەت ئەگەر ئەو ئارەزووانە هیچ مانایەکیش بەژیانیان نەبەخشێت.وەك هەندێك جۆری یاریکردن.بەڵام ئەوان هەرچێژی لێدەبینین. بۆنموونە: کاتێ منداڵێك دەچێتە نێوباخچەیەکی پڕ لەگوڵ و گوڵزارەوە، ئەوا حەزدەکات کام گوڵیان زۆرجوان و سەرنج ڕاکێشە، یاخود زۆربەیان بقرتێنێت و لێبکاتەوە. ئەرکی گەورەکانە، وەك دایباب و خێزان کە منداڵ بەئاگا بێننەوە لەوەی نابێ گوڵەکان لێ بکاتەوە. چونکە دیمەن و بۆن و بەرامەی باخچەکە وندەبێت و دەشێوێت. بەڵام ئەرکی گەورەکان هەر تەنها لەو ئامۆژگارییە بەزمانێکی سادە کۆتایی نایەت، بەڵکولەوە گرنگترو پڕبەهاترئەوەیەکەمنداڵ فێری ئەوە بکرێت کەگوڵەکانی خۆشبوێت هاوشێوەی گەورەکان. لەهەرجێگەیەك بیانبینێت، بیانپارێزێت. چونکە گوڵ هێمای جوانییە. کەبەو شێوەیە گوڵمان لە دنیابینی منداڵ نەخشاند، ئیدی ئەویش گوڵەکانی خۆشدەوێت و لە هەرجێگەیەك بیانبینێت دەیانپارێزێت.

نووسەری کتێبەکە باس لە بابەتێکی دیکەی گرنگ دەکات کە ئەویش پەیوەندی منداڵ بەگەورەکانەوە، کەزۆر جار بۆ متمانەیان لادروست دەکات.نووسەر ئاماژە بەوە دەکات کەنابێ گەورەکان بە قسەو بۆچوونی ئەفسانەیی و ناواقیعی مێشکی منداڵ ئاڵۆزبکەن. یاخود نابێت بابەتێکیان بۆ بوروژێندرێت کە لە ئەقڵ و توانای گەورەکان خۆشیان

بەدەرە چ جای منداڵ. منداڵان هەر تەنها حەزناکەن گوێیان لەگەورەکان بێت چی دەڵێن، بەڵکو دەیانەوێت بە پراکتیکیش بۆیان بسەلمێنرێت.

دەنا باوەڕ بەقسەکانیان ناکەن. بۆیە دەبێ گەورەکان لەم ڕووەوە هوشیاربن وشتێك نەڵێن کە نەتوانن جێبەجێی بکەن. چونکە ئەمە بڕوای منداڵ لاوازدەکات و ئەو هەستەشیان لادروست دەکات کەئەوانیش لە داهاتوودا قسەیەك بکەن و نەتوانن بیسەلمێنن. یاخود فێری فریودان و درۆکردن دەبن.دواجار نووسەری کتێبەکە جەخت لەوە دەکاتەوە کەدەبێ دایکان و باوکان لەهەموو تەمەنێکدا بەوشێوەیە مامەڵە لەگەڵ منداڵ بکەن،کە ئەو مرۆڤێکی ئەم جیهانەیەو بەدڵنیاییەوە تووشی خۆشی و ناخۆشیش دەبێت. لەڕاستیدا ئەم کتێبە یەکێکە لەکتێبە هەرەگرنگەکانی بواری پەروەردە.کە ئێمە دەرفەتمان نییە هەموو کتێبەکە بەخوێنەران بناسێنین. گرنگی ئەو کتێبە لەوەدایە کەخێزانەکان و مامۆستاکان و کەسانی بواری پەروەردەوەو بگرەهەموو کەسێکیش بیخوێنێتەوە.

چونکە ئێمە هەمیشە پێویستیمان بەپەروەردەکردنێکی ڕاست و دروستی نەوەکانمان هەیە. بەتایبەتی لە ژێرسایەی سیستەمێکی پەروەردەیی لەوشێوەیەی کەئێمە هەمانە.لەکۆتاییدا دەست خۆشانە لە وەرگێڕی کتێبەکە کاك(جیهاد محمد)دەکەم.ئەم کتێبە گەرچی دەتوانم بڵێم لە یەك کاتدا کتێبێکی پەروەردەیی،دەروونناسی، فەلسەفییە،بەڵام بە زمانێك وەرگێڕدراوە کە ئاسانە بۆخوێنەران بە گشتی بیخوێننەوە.ئەمەش دووەم کتێبی پەروەردەیی ئەم وەرگێڕەیە دوای کتێبی یەکەمی(پێداگۆکی ستەملێکراوان)کە من بەو زمانە جوانە و وەرگێڕانە بێ خەوشە دەیخوێنمەوە…

*پەراوێز/ ناوی کتێب(دەربارەی پەروەردەکردن)/ نووسینی(بێرتڕاند ڕەسل)/وەرگێڕانی(جیهاد محمد) بڵاوکراوەی سەردەم_2018.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی(هاووڵاتی) ژمارە(1809)ی ڕۆژی چوارشەممە 2019-5-29 بڵاوکراوەتەوە........

sadiqrwandze@yahoo.com

گەنج و جوان … هیوا سەعید

“کچێک حەز لە باوکی دەکات”

لە فیلمی گەنج و جواندا، کچێکی حەڤدە ساڵەی، هەرچەندە خۆشەویستێکی کوڕی لە تەمەنی خۆی هەیە، بەڵام لەبەرئەوەی پێشتر دایکی مێردی بە پیاوێکی تر کردۆتەوە، توشی هەمان گرێی ئەلێکترای کچی ئاگامەمنون هاتوە. بە مانای ڕقی لە دایکی و سۆزی بۆ باوکە ڕاستەقینەکەی چوە و حەزی سێکسی بەو پیاوانەی لە پانتایی خەیاڵی جێی باوکی بۆ دەگرنەوە، تێر دەخوا.

لەرێوەیە کچێکە لەکاتی سەرجێی کوڕێ خۆشەویستەکەی، بە چاوێکی منداڵانە سەیری کوڕەکە دەکات، کوڕەکەش لەم بچوک بینینە بۆ ئاگایە و دوچاری خەسان و ناچالاکی سێکسی بوە لەگەڵیدا، بە مانای پیاوبونی کوڕەکە یەکسان بۆتەوە بە ژنبون و گەڕاوەنەوەیەک بۆ سەردەمی منداڵەی و باوەشی دایکی. چونکە کوڕەکە توانای ئەوەی نییە باڵادەستی بەسەردا بکا، وەکچۆن کچەکە باوکبونی لە کوڕەکە دەوێ، ئەویش دایکبونی لە کچەکە دەوێتەوە. کاتێکیش کوڕەکە ناتوانێ ببێتە ئەم باوکە، ناچار بە پەسەندکردنی خەسانەکە وەک چارەسەر و چێژکردنێکی مازۆشی، لەدەگەڵێ کچەکە پەنجە بنێتە کەمی.

لەبەرئەوەی بە لێکدانەوەی فرۆید، منداڵەی نێرینە بە ساوایی، کاتێ دایکی شیری پێدەدا و ژێری پاک دەکاتەوە و لە باوەشی دەیلاوێنێ، ئەم چاودێری و خزمەتکردن و نازکێشانە، هەستێک لە ناخی منداڵەکە دەچێنێ، ئەم بەدەموەچونە بەس بۆ ئەمە و ئەو ژنە هەرموڵکی خۆیەتی، ئەوکاتەشی بەوە دەزانێ دایکی ئەو خزمەت و نازهەڵگرتنە بۆ مێردەکەشی دەدا، بەم هاوبەشیکردنە هەستی بریندار دەبێ و باوکەکە بە ناحەزێک و بە ئاواتی لەناوچونییەتی. لە هەمان کات لە ژوری نوستنی دایک و باوکی، چاوی بەو دیمەنانەی لە سەرجێی ژن و پیاو ڕودەدا بکەوێ و هێشتا هیچ لە پەیوەندی ئەوان تێناگا، ئەوەندەیە هەست بە توندوتیژییەک لە جوڵە و تاودانی باوکی بۆ دایکی دەکا و لە هەلێکیشدا ئەو جوڵە و تاودانەی باوکی بۆ دایکی دوبارە بکاتەوە، دایکەکە تێیبگەیەنێ باوکی بیبێنی چوکی دەبێ، بەم سەرکوتکردنە دەگاتە ئەو تێگەیشتنەی، کچەکان ئەندامی نێرینەیان نییە، باوکیان لێی بڕیون. لێرەدا ئەو باڵادەستییەی باوکی بەسەر خۆیی و دایکی، دەبێتە مایەی هەڵگرتنی قینێکی شاراوە لە باوکی و

سۆزێک بۆلای دایکیدا، دواجار خۆیی و دایکی بۆ دو قوربانی لاواز و ملکەچ، لە بن باوکێ دەسەڵاتدار و زەفتکەرێکی دێتە بەرچاو.

بە گوێرەی ئەم لێکدانەوەیە، پیاوبون ئەو گرێیەیە، کوڕ بە منداڵی مەیلی بۆلای دایکییەتی و باوکی بۆ بەربەستێک دەبینێ، لە داهاتودا ڕقی لە باوکی وەک پیاوێک دەبێتەوە، ئەم چەپاندنەش هۆکارێکە مێرد ڕۆڵی ژنبون (مێینەبون) لە باوەشی ژنەکەی وەک دایکێک، بگەڕێتەوە.

کەواتە لە کۆمەڵگاکانی پابەند بە ئەخلاقی هێشەکی میتافیزیکی و ئەو سێکسەی نێوان ژن و پیاو بە چاک دەزانرێت، منداڵی لێبکەوێتەوە، هەروەها لەم کردەیەدا باڵادەستبونی مێرد بەسەر ژنەوە بە پێویست دەبینرێ و کاتێکیش مێردەکان توانای ئەم باڵادەستییەیان نابێ، بە منداڵبونەوە و چونەوە باوەشی ژن وەک دایکێک، شەرمەزار و لەناوەوە تێکدەشکێن. بۆ خۆبەدەستهێنانەوە لەم شەرمەزاری و باڵادەستکردنەوە بەسەر ژنەکاندا، زۆرجار پەنا دەبەنە بەر بەکارهێنانی دەرمان، کەچی لە کاردانەوەی ئەم چارەسەرییە دور لە چێژ و خۆڕزگاردنە لە پێناو پیاوبوندا، بە چێژی ڕاستەقینە لە دەرەوەی پابەندییە ئەخلاقییە میتافیزیکییەکە و ئەم تێگەیشتنە هەمەکییە بۆ چاکە، لە چاکەی هەندەکی و ئەوەی بەخۆیان چاکە دەگەڕێن. ئەوەش بەخۆی جارێکی تر لە نێوان ژیانی ناوەکی و دەرەکی بە کەوتن و لادانی ئەخلاقی، مرۆڤی (بێ ئەخلاقی بێئەخلاقی!) دوڕوی لێ بەرهەم دێ. ئەم کەوتن و لادانەش سەرەتا لەسەرجەمی ژن و مێردەکان بە خیانەت دەستپێدەکا و دواتر هەڵسوکەوتە تێکشکاو و خیانەتکارانەکەیان تەواوی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی دەتەنێتەوە.

بۆیە کاتێک پیاوبون گرێ و داواکردنەوەی دایکایەتی بێ لە ژن، بە تێگەیشتنی جاک لاکان، ژنبونیش گرێیە و داواکردنەوەی باوکە لە پیاو و ئەم کچە لەم ژینگە کۆمەڵایەتییەش گەورە نەبوبێ، بەو مانایەی دایکی مێردی بە پیاوێکی تریش نەکردبێتەوە، دیسان ڕقی لە دایکێکە وەکخۆی ئەویشی بە ژن و بێ فالۆسی (ئەوەی نییەتی) بەرهەمهێناوەتەوە. هۆگربونی بە باوکی، تۆڵەیە لە دایکی و حەزە سێکسییەکەی بەو پیاوانەی لە پانتایی خۆیانی بۆشایی باوکی پڕدەکەنەوە، تێر دەبێ. ئەوەیە کچێکە دوای گەڕین و تاقیکردنەوەی چەندین جۆر ئەزمونی سێکسی (ئەم ئەزمونە سێکسییانە ئەوە ناگەیەنێ، چێژ لە گەڕینی پیاوەکان دەکات، لەبەرئەوەیە لە منداڵییەوە لەناو پیاوەکاندا بەشوێن باوکێکدا دەگەڕێ، گرێیە دەرونییەکەی هەڵوەشێنێتەوە)، لە ئەنجامدا تەنیا چێژ لە پیاوێکی بەتەمەنی لەخۆی گەورەتر، کە گرێیە دەرونییەکەی پێ دەکرێتەوە، دەبینێت.

وەک دیارە ئەم ئەنجامە وەک کچەکە، بۆ خۆشەویستە کوڕەکەشی هاوشێوەیە، بەوەی هەڵگربون و چالاکی سێکسی کچێکە بەرانبەر پیاوێ بە تەمەنێکێ، لە فالێسبونی سەرچاوە بگرێ، چالاکی پیاوێ بە تەمەنێکێ، کە لەبری هاوسەرێ هاوتەمەنێکەی خۆی، حەزێ سێکسییەکەی بەم کچە کەمتەمەنە تێر دەخوا و ئەوەندە چالاکە، بۆ ئەو چێژی باوکبون و باڵادەستییەی بەسەر کچەکەدا هەیەتی، دەگەڕێتەوە. بە پێچەوانەوە، لە ئەگەری پەیدانەبونی ئەم پیاوە گەورە و باوکە باڵادەستە، ئارەزوی کچەکە، چێژ لە سێکسی کچانی هاوتەمەنی خۆی دەبینێ، بۆ ئەوەی لە ترسی ئەم فالێس و ڕەقکردنەوەی دایکی، ڕۆڵی باوکایەتییان بەسەردا بگێڕێ، یان سەرجەی ژنانی گەورەتر و هاوتەمەنی دایکی، هەتا چێژ لە فالێسبونەکەی وەک خەساوێک وەرگرێ و ئەوەی ڕەقی لێدەبێتەوە و لەی هەڵدەدێت، خۆشیدەوێ و بەی دەچێتەوە. وەک لە کۆتایی فیلمەکە، دوای مردنی پیاوێ بە تەمەنێکێ، کچەکە، ئەم بەشاییە بە ژنەهاوسەرەکەی پێدەکاتەوە.

هیوا سەعید

ئەم فیلمە لە دەرهێنانی فرانسوا ئۆزۆنە، لە ساڵی 2013 بەرهەم هێنراوە.

ئافرەت و بازرگانی حیزبی ... شوانە حسن ابوبکر

ئافرەت ئەو مەخلوقەیە کە بەخشەری هێز و دەخۆشی و ئاسودەییە لەژیاندا بۆیە پێویستە لەلایەن ڕێگەزی بەرامبەریەوە بەچاوێکی پڕبەها و نرخەوە تەماشابکرێت چونکە شکۆیەکی بەرزی ئینسانیەتی لەهەموو ڕووەکانی واقعی ژیاندا بەداخەوە لە ئەمڕۆدا ئەگەر سەرنج بدەین لە پرۆسەی سیاسی و گۆڕانی ڕەوشی ئافرەت لەم هەرێمەی ئێمەدا هیچ پرسێك ئەوەندەی پرسی ئافرەتان نەبۆتە باس و بابەتی بازرگانی و بەرژەوەندیە کەسیەکان بۆ خۆبردنە پێشەوە لە حزب و دەسەڵاتداران و گەیشتن بەپلەی باش و بەدەستهێنانی بەرژەوەندی تایبەتی، چونکە هەموو لایەنە سیاسیەکان هەوڵی نزیك بوونەوەی ئافرەتیان داوە بە

ئاراستەی خزمەت کردنی بەرژەوەندی سیاسی حزبی خۆیان، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت لەناو پرۆسەی سیاسی کوردستاندا پرسی ئافرەت لەناو حزبە علمانیەکاندا لە پاشەکشەدایە، چونکە هەر لەسەرەتاوە ئەو ئافرەتانەی بەشێلگیریەوە هاتنە ناو حزبەکان وەك پێویست پشتگیری نەکران و حزبە سیاسیەکان پشتیوانیان لە پرسی ئافرەت نەکرد، تەنانەت ئەو ئافرەتانەی هاتبوونە ناو پرۆسەی سیاسەت زۆر بەگەرموگوڕی کاریان دەکرد بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان، بەڵام وەك پێویست پشتیوانیان لێ نەکرا، بەڵکو زۆربەیان بوونە قوربانی ململانێ سیاسیەکانی نێوان حزبەکان، لەبازنەیەکی لاوازدا سەیر دەکران و هەر خۆیان زۆرجار هەوڵی شکاندن و لەکەدار کردنیان دەدان و تێمەتی بەدڕەوشتیان دەخستنەپاڵ و کەسایەتیان لەکەدار دەکردن،دیارترین نمونێش خاتوو سروێ عبدلواحید و کاڵێ خان و هتد ....

ئەمەش بووە هۆی نیگەرانی ئەو ئافرەتانەی خۆیان بۆکاری سیاسی تەرخان کرد بوو، لەدوا جاردا زۆر لەوانە لەکارەکەیان نائومێد بوون و دوور کەوتنەوە، حزبە ئیسلامیەکانیش سەرەڕای ئەوەی زۆر لە ژنانی دین پەروەریان بەهۆی هاوسەرگیری سیاسی و ئەو بابەتانە بەدبەخت و ماڵوێران کرد، لەگەڵ ئەوەشدا تائێستاش توانیویانە زیاتر کاریگەری لەسەر ئافرەتان دابنێن و بتوانن لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوە، زیاتر لە حزبە سۆسیالیست و دیموکراتەکان ڕەوشی ئافرەت لەقازانجی خۆیان بەکاربێنن، دیارە هۆکارە دینیەکان کاریگەری زۆری لەسەر کۆمەڵگای کوردی بەگشتی و ئافرەتان بەتایبەتی هەیە، حزبە ئیسلامیەکان توانیان بەناوی ئاینەوە دەرفەت بێنن و بارودۆخەکە بەقازانجی خۆیان بگۆڕن هەڵبەتە دەتوانین ئەوە بڵێین ئەگەر لەحزبە علمانیەکان زیاتریان بەژن نەکردبێ کەمتریان پێ نەکردووە.

باشە ئەگەر بپرسین ئەو ئافرەتانەی بەپشتگرتنی حزبەکان هاتوونەتە ناو پرۆسەی سیاسی تا چەند توانیویانە لەبەرەو پێش بردنی پرسی ئافرەتاندا بەشداری بکەن، لەبەر ئەوەی لەڕێگای حزبە سیاسیەکانەوە گەیشتونەتە دەسەڵات ناچارن بیرکردنەوەشیان لەچوارچێوەی بیرکردنەوەی حزبەکان دابێت و هەڵگری ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەی ئەو حزبە بێت، بۆ نموونە ئەگەر ئافرەتێکی سەر بە پارتە ئیسلامیەکان لەگەڵ فرەژنیش نەبێت وەکو خۆی، بەڵام وەکو ئافرەتێك لە حزبێکی سیاسی ئیسلامی کاردەکات و پەیڕەوی فەلسەفەی حزبەکەی دەکات، دەنگ لەسەر جێبەجێ کردنی یاسای فرەژنی دەدات، خۆ ئەگەر پرسیاری لێ بکەیت ئایا لەگەڵ فرە ژنی دایت بێ گومان دەڵێت نەخێر ، پێچەوانەی

بەرژەوەندی کێشەی ئافرەتان و ڕای تایبەتی خۆشی کاردەکات، وەك بنەمایەکی ئاینی و بیروباوەڕی حزبەکەی کەحزبێکی ئیسلامیە ڕەفتار دەکات.

ئەوەی تێبینی دەکرێت حزبە سیاسیەکان ئەوەندەی پێویست بێت بۆ بەرژوەندی سیاسی حزبەکانیان کارئاسانی دەکەن ئافرەتان بێنە بواری هەڵبژاردنەوە بۆ پۆستە پەرلەمانی و حزبیەکانیش، بەڵام کەمتر ڕێگا دەدەن بەئافرەتان لە وەزارەت و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و پۆستە کارگێڕیە بەرپرسیارێتیەکانی تر شوێنیان پێبدرێت، ئەوەش ڕەنگە تەنیا هۆکارەکەی ئەوەبێت پێیان وابێت بەشێك لەو ئافرەتانەی هاتوونەتە پێشەوە بە پشتیوانی حزب لەهەڵبژاردندا ئەو شوێنەی پێبەخشراوە، بەڵام لەڕووی کارگێڕیەوە ڕەنگە لەو ئاستەدا نەبن بتوانن کاری وا گەورە بە ئەوان بسپێرن.
ئەوەش ئەوە دەسەلمێنێ پێشکەوتنی ڕەوشی ئافرەتان هێشتا لەو ئاستە دا نیە جێگای دڵخۆشی ئافرەتان بێت. پێویستە ئافرەتان خۆیان پەروەردە بکەن پشت بەخۆیان ببەستن بۆ ئەوەی کادری لێهاتوو بەتوانایان لێ دەرچێت و خاوەن توانی خۆیان بن، چونکە ئافرەتانیش وەك پیاوان هەمیشە هەندێك لەو ئافرەتانەی لەبەر چاوان و لەبەرپرسەکان نزیکن لەهەموو پۆست و کارەکاندا ئەوانە دووبارە دەبنەوە و ڕێگا بۆئافرەتانی تر نادەن بێنە پێشەوە، ئەوان خۆشیان لەو ئاستەدا نین بتوانن ڕچەبشکێنن و سنوور ببەزێنن تا بارودۆخی ئافرەتان لەسەردەستی ئەوان گەشە بکات و پێش بکەوێت کرۆکی کارەکەش لێرەدایە، چونکە پرسی ئافرەتان پەیوەستە بە ئافرەتان و تەنیا خۆیان دەتوانن پانتایی مەسەلەی ئافرەتان فراوان بکەن و ببێتە جێگای دڵخۆشی هەموو ئەوانەی لەخەمی ئەم پرسەدان بۆ پێشکەوتنی پرسی ئافرەتان،و پێشکەوتنی کۆمەڵگاش چونکە ئەگەر ئافرەتان لێ پشت یەکبن دەتوانن پایەکی بەهێز دروست بکەن بۆخۆیان لە ئێستا و دواڕۆژدا .

ڕۆژنامەنووس و دەروونناس: شوانە حسن ابوبکر

چەپی دەسگەرو (فیرقەگەرایی) و بزوتنەوەی دژی حیجاب ... حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

بەدوایی کۆبونەوەی ناڕەزایەتی خوێندکاران لە دژی حیجاب و دروشمی"عەلی نەژاد و ئینوێنی(ارشاد)،کۆنەپەرستی وکۆیلایەتی"کەلە لایەن ژمارەیەکی دیاریکراو لە خوێندکارانەوە هینرایە ئاراوە وباسێکی تۆڕەکۆمەڵایەتیەکانی بەلایەنگری ولەدژی ئەم دروشمە تەنیوەتەوە.
من پێشتر لە دیمانەیەکدا لەگەڵ لاوانی کۆمەنیستی حیزبدا لە کەناڵ جەدید بە درێژی باسی ئەم بابەتەم کردوە.بەڵام بەگرنگم زانی کەلە یاداشتێکدا لە ڕوانگەی بزوتنەوەی دژی حیجابیشەوە باس لەم کێشەیە بکەم.

بە بۆچونی من ئەم دروشمە نوێنەرایەتی چەپی دەستەگەرو نا پەیوەستە بە بزوتنەوە ناڕەزایەکان وبەتایبەتی بزوتنەوەی دژی حیجاب و هەڵاواردنی ڕەگەزی دەکات.کەسانێک کە دروشمیان لە دژی مەسیح عەلی نەژاد بەرزدەکردوە و ئەو هیزانەی کە بەرگریان لەم دروشمە دەکرد پەیوەندیەکی ئەوتۆیان بە خەباتی ژنان لە دژی حیجابەوە نیە.بنچینەی ئەم هێزانە دەچێتەوە سەرئەو ڕێکخراوەی کەلە یەکەمین دەرکەوتنی جەماوەری دژی حیجابی زۆرملێ لە هەشتی مارسی ساڵی ٥٧ دا لەسەر پیادەڕەوەکان دەوەستان.نزیکەی زۆرینەی ڕێکخراوە چەپەکانی ئەو سەردەمە ئەو جوڵانەوەیان بە ڕاست و بە ناڕەزایەتی ژنانی باکور نیشینی شاریان لەک ئەدایەوە و لە بەرامبەریدا یان بێ دەنگیان هەڵبژاردوە و یان هەڵوەستیان لە دژی وەرگرتوە.لە لەو کاتەوە هەتا ئێستا بەرەنگاری وناڕەزایەتی و خەباتی ژنان لە دژی حیجاب بەبێ وەستان بەردەوام بوە وە بە لوتفی چەپی سونەتیش بەو شێوە بەردەردەوام بووە.چەپێک کەلە باشترین دۆخیدا لەگەڵ ناچاری و شەلە شەل بەشوین بزوتنەوەی دژی حیجابدا ڕاکێشراوە.
چەپێک کە مەنسور حیکمەت لە ڕەخنەگرتن لەیاندا'حیجاب گەیتی ڕای کارگەری "نوسی،بزوتنەوەی ژنان دژی هەڵاوادنی ڕەگەزی و دەسەڵاتی ئاین بە گۆشەیەکی گرنگی شۆڕشی داهاتوی ئێران ناو دەبات وقسەی لە شۆرشی ژنانە کرد.

دواین دەرکەوتنی بزوتنەوەی دژی حیجاب بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵی کچانی شەقامی شۆڕش بوو کە دیسان لەلایەن چەپی دەستگەرەوە جێگای پشتیوانی و سەرنجی ئەوتۆیانی نەگرت.خۆیان بە باسی ئاشکراکردن لە بارەی’جیاوازی نێوان حیجابی زۆرەملی وحیجابی ئیسلامی”دا سەرقاڵ کردوە و ئاپارتایدی ڕەگەزی وە لە تەنیشی ئەوە تێپەڕین.لە گەرمەی جوڵانەوەی کچانی شۆڕش لە هەشتی مارسی ساڵی ٥٧ یشدا نەلە ناڕەزایەتی بە حیجاب وئاپارتایدی ڕەگەزی-دروشمێک کە حیزبی ئێمە جەختی لەوە دەکردەوە- بەڵکو بۆ کرێی یەکسان بەرامبەر بە کاری یەکسان هاتبونە ناو شەقامەکان وە نا پەیوەستی تەواوی خۆیانیان بە بزوتنەوەی ژنان-وە بەهەمان شێوە بە بزوتنەوەی زیادکردنی کرێ وە-خستە ڕوو.
بەرزکردنەوەی دروشمی “عەلی نەژاد و ڕینمایی،کۆنەپەرستی و کۆیلایەتی” لە کۆبونەوەی خوێندکاراندا درێژەی هەمان جوڵەی چەپە ناپەیوەستەکان بە بزوتنەوەی دژی حیجابەوەیە.

بە خەیاڵی خۆیان ئەیانەوێ بزوتنەوەی ڕەخنە لە بزوتنەوەی ڕاست دەگرن و ئاشکرای دەکەن بەڵام بەکردەوە ئەوان گەورە دەکەن. بە پێویستی دەزانن کە لە دژی کەسێکی وەک عەلی مەسیح عەلی نەژاد دروشم بڵێنەوە چونکە بزوتنەوەی دژی حیجاب بە موڵکی هێزی ڕاست دەزانن.مەسیح عەلی نەژاد نەلە کۆبونەوەی ناڕەزایەتی خوێندکاراندا دەورێکی هەبوو وە نە تەنانەت هیچ کاتێک لە هیچ جوڵانەوەیەکی خوێندکاریدا خرابویە ڕوو.بزوتنەوەی دژی حیجاب خوێنکاران نەلە بەردەوامی ئازادیە شەنەیی(یواشکی) و چوارشەممە سپیەکان،بەڵکو لە ئەنجامی هەڵسوڕانی کۆمەنیستی پێکهاتوە کە ئاڵای نا بە حیجاب و نا بە ئاپارتاید باسی شۆڕشی ژنانەی لە کۆمەڵگە ولەناو بزوتنەوەی خوێندکاراندا بەرزکردوەتەوە وە خۆی هێزێکی کاریگەری ئەم خەباتە بوو.

ئەوەی کە ناوی مەسیح عەلی نەژادی لەم بزوتنەوەیەدا خستە سەر زمان ئەو دروشمانەبوو لەدژی ئەو لە دەی ئەو ناڕەزایەتیە ڕادیکاڵەدا بوو کە بەبێ خستنە ڕوی بەجگەی ئەو ئەو دروشمە بە باسی گشتی لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان و کۆمەڵگەدا گەڕێیوە زۆر بە هێزترو هێرش بەرانەتر بزوتنەوەی خوێندکارانی لە دژی دەوڵەت و حیجاب وهەڵاوردنی ڕەگەزی نوێنەرایەتی دەکرد.

بەڵام چەپێک کە لەم خەباتەدا بەشدار نەبوەو دەورێکی نەبوە،چەپێک کە لە خەباتی شەقامەکاندا دژی حیجاب هەمیشە لە سەر پیادەڕەوەکاندا وەستاوە،ناچارە کە بە دروشمی دژی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاست بچێتە

مەیدان، ئەمە ڕەخنەگرتن لە ڕاست نییە. تەسلیم بوونە بە ڕاست. ئیمتیازدانە بە ئەپۆزسیۆنی ڕاست. لە٨٨دا ڕاپەڕینی شۆڕشگێڕانەی خەڵکیان کرد بەناوی موسەویەوە بەدروشمی خەڵکینە فریو نەخۆن پاساوی بۆ کەڵکی خۆیان ئەدا. وە ئەمڕۆش بزوتنەوەی دژی حیجابیان ڕژاندە گرفانی ئەپۆزسیۆنی ڕاستەوە وە لەگەڵ دروشمی لە دژی عەلی نەژاد ئەو خۆشباوەڕییە دامینیادەگرێت کە ڕاست هەموو شتێکە. ئەمە ڕەخنەو ئاشکراکردنی ئەپۆزسیۆنی ڕاست نییە. گەورەکردنی ئەوە.
بانگەوازی من بۆ هەموو کۆمۆنیستەکان ئەوەیە. ڕەخنەی توند وەلایەنە لە بزوتنەوەی ئەپۆزسیۆنی ڕاست بگریت-کە کارێکی لەوەستان نەهاتوی حیزبی ئێمە بووە- بەڵام لە شەقامدا ڕیشەو سەرچاوەی کوێرەوەریەکانی خەڵک بکەرە ئامانج.

لە بزوتنەوەی ناڕەزایەتی وحەقخوازانەی ئیستادا کۆمۆنیستەکان تەنها بە هێنانەکایەی دروشمی ڕادیکاڵ وقوڵ لە ڕەخنەو ناڕەزایەتی بە کێشەی دیاریکراوی هەر بزوتنەوەیەک دەتوانن ببنە هیزی ڕابەریکەری ئەو بزوتنەوەیە. ئەم کارە بەتایبەتی بۆ بزوتنەوەی سەنگومکردن ڕاستە. خەڵکی سەرنگوم خواز ڕابەری خۆیان لە خەباتی هێزەکانی ئەپۆزسیۆن دژی کۆماری ئیسلامی هەڵئەسەنگێنن وهەڵیدەبژێرن وە نەک لە دژایەتی وەوبەرەوبونەوەی ئەواندا لەگەڵ یەکتر. ئەپۆزسیۆن ئەپۆزسیۆنی ڕاست بون نەک تەنها جێگایەکی ناواقیعی دەداتە ئەو هێزانە وگەورەیان دەکات بەڵکو بەکردەوە ئاو کردنە بەئاشی کۆماری ئیسلامیدا.

حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

٢٠١٩\٤\١٤

کەی دەنگی پەنابەرانی کورد دەبیسترێت ؟

بەهرۆز بوچانی، ئەو پەنابەرە کوردەی کە ماوەی چەندین ساڵە لە

کەمپەکانی پەنابەران لە دوورگەی مانوسی پاپانیوگینیا دەستبەسەرە، هۆشداری دەدات لەبارەی خراپبوونی دۆخی پەنابەران لەو دوورگەیە و داوا دەکات کە حکومەتی نوێی پاپانیوگینیا کۆتایی بهێنێت بەو قەیرانە لەو دوورگەیە.
بوچانی، بە ئاژانسی هەواڵی ڕادیۆ نیوزلاندی ڕاگەیاندووە نزیکەی 40 پەنابەر هەوڵی خۆ ئازاردان و خۆکوشتنیان داوە لە بەرواری 18 مانگی ڕابردووەوە کە ڕۆژی هەڵبژاردنەکانی ئوسترالیا بووە.

ئەو پەنابەرانە، ئەو کەسانەن کە پێشتر هەوڵیانداوە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن بەڵام دەستگیرکراون و ڕەوانەی کەمپەکانی ئەو دوورگەیە کراون و ماوەی شەش ساڵە بەبێ ئەوەی دادگایی بکرێن بۆ یەکلایکردنەوەی کەیسەکانیان بۆ وەرگرتنی مافی پەنابەرێتی لە ئوسترالیا ، لەو دوورگەیە دەستبەسەرن.
بەپێی یاسا توندەکانی حکومەتی ئێستای ئوسترالیاش، ئەو پەنابەرانە هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.

ئامادە□کردنی: هەژار تەها
سەرچاوە : ماڵپەر هەواڵی ڕادیۆ نیوزلاند

شکۆفەی ساڵنامە … ستار ئەحمەد

لە شکۆفەی گوڵەکان
رەونەقێك لەچرا وەرگرە
لەتیشكا زمانی ناساندن بدوێنە
سترانێك بۆ چریكە
لەقاسپەی كەوو
ناڵەی كانیاوی ژوانگە
بە رونا كی هەتاو
پرشنگی چاوەڕوانی
بۆ رۆژانی دابڕان هەڵبژێرە
ئەو كاتانەی گەڵای سەرنجێك
بەسەر دڕكی حەزا دادەمركا
هەنگاو خشپەی چڵی گونجان بوو

لەگەڵ خەندەی بەیانیەکا
هاواری گزنگ لە شەو بسێنە
ئەستێرەی کامەرانی
لە گەردنی گەواڵە هەڵواسە
بۆ ئەوەی بارانی دامرکان
زستانی شێتبون
بەهاری عاشقان
لە حەسرەت پاییزی ئاوابوون
بداتە دەستی ساڵی کۆچەوە
لە وردبوونەوەی دەروون
بزەی گەرووی ئاسمان
بەربوونەوەی هەور
بەسەر ژانی حەسرەتا
خۆر لە گوناهی گومڕابوون مەتۆرێنە
ئێمەش ئاهێکین بۆ نامۆیی
سووتانین بۆ گڵی ئەهریمەن
تارماییەك لە سێبەر هەڵدەکێشین
عەیامێك لە گوڵا دەژاکێین
بۆ نسیّی دوندی مەرگ
بۆ باڵای گڵۆی خاك
ژماردن لە گرێی چیادا فێر دەبین
چیایەك لە دایك دەبێت
گۆڵستانێك دەتوێتەوە
دوور لە جەستەی تینووم
بە ئاونگی لێوەکانت
سەرخەوێك دەشکێنێ
لەگەڵ ئاگرا یەکدەگرنەوە
بۆ دونیایەکی فەنابوون
ناسنامەی عەشق
لەخوێنی سێوێك هەڵدەکێشێ
ئارامگەیەك لەپیرۆزی
دووراو دوور دەخەمڵێ
رۆحم لەجەستەم جوێدەبێتەوە
ئاگرو ئاو ئاوێتەدەبن
من و تۆ دەبینە پەروانە
باڵەکانمان هەڵدەقرچێ
توێشووی وەفامان دەکەنەوە

نەتۆ پرسیاری خاك دەكەیت
نەمن ئاسمانێك هەڵمدەگرێ
چ□ن بەرد لەچاڵا دەخنكێ
گەرداو شەونمی باران دادەپۆشێ
جریوەیەك وەك مەلی نێو خەروار
شەقەی كۆڕژنی رێگایە
هەڵوەستەیەك ژوانگەمان هەڵدەگرێ
بەپێنووسی سەودا دەنووسێت
بەرامەی نان و خاك ئەوینن
سپاردەی دڵ و گیان شەهیدن
بۆیە لەكێلێ بڕوانم
ئاوێنەی نیگارم دەشێوێ
بەسەر پەنجەی خۆمدا
وشەكانم هەڵدەچن
دڵم لەرۆحم جیادەبێتەوە
تەنم بەگڕێك دادەمركێ
لەمردن ناترسم
خەونی ئاگرین دەمسووتێنێ
تینێك لەهەناسەی تۆ
گەواڵەی بەفرێك دادەگرێ
شیوێك پڕدەبێتەوە
سەیوانین بۆناخی تەفرەدان
نیشتمان كۆرپەلەی بێ خاكە
دایكی ئەزەلمان
بۆ نانی نێو گەرووی رۆژ دەگری
كەسێك لەزاری پێنووس تێناگا
پەڕە كفنی بێهەستی مرۆڤە
خامەی شەیدابوون
لە شكۆفەی بەفردا دەتەزێ
پەنجەیەك بەماچێ
میوانداری ئەم چەرخەی پێناكرێ
زەمەن راوەستاوە
وەرزەكان بەباڵای ساڵنامە ناگەن

ستار ئەحمەد

سوێندخواردنی بەرپرسان … کارا فاتح

کە نیەت دەبێتە ڕێوڕەسم، ئیتر سوێند نابێتە هێزی مەعنەوی

سوێند هێزێکی مەعنەوییە لە نێوان کەسی سوێندخۆر و کەس یان بابەتی سوێندپێخورادا، ئەم هێزە مەعنەوییە وا دەکات ئەو شتەی ئەو دوو لایەنە لە سەری ڕێککەوتوون، یان ڕاستتر کە لایەنی یەکەم پەیمانی لەسەر دەدات، پارێزراو بێت و کەسی سوێندخۆر لێی لا نەدا: خودا، پەیامی ئایینەکان، نیشتمان، هەر بابەتێکی تری پیرۆز دەکرێت ببێتە بابەتی سوێندپێخوراو، لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتییش سەر و چاوی گەورە و ئازیزان و گۆڕی مردوان و تەڵاق و شەرەف ونامووس و هتد، بوونەتە بابەتی سوێندپێخواردن..

سوێندخواردنی بەرپرسان لە کوێی ئەم هاوکێشەیەدایە؟ سوێندخواردنی بەرپرسان بە ڕازیکردنی دڵی زۆرترین کەس، هەم بە خودایە و هەم بە نیشتمان، هەر لە یەکەم لەحزەوە ئەم سوێندە لەو باوەڕە ئایینییە هەڵدەگەڕێتەوە، کە پەیامبەری موسوڵمان گوتوویەتی [مَنْ حَلَفَ بِغَيرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أو أشْرَكَ… رواه الترمذي.واتە: هەر کەسێك سوێند بە جگە لە خوا بخوات، ئەوا بەدڵنیاییەوە کوفری کردوە، یان هاوبەشی بۆ خودا داناوە.] هەروەها ئەو ڕایەڵەی بەرپرسی سوێندخۆر بە نیشتمان و خاک و میللەت و هەر بابەتێکی تری ناسیۆنالیستییەوە دەبەستێتەوە، توانای دروستکردنی ئەو هێزە مەعنەوییەی نییە، چونکە بەرپرس لێرە، پرس و بابەتگەلی نیشتمان و خاک و میللەت و ئاو و ئاڵا و ئەم شتانە نەیهێناون و تێکۆشان لە پێناو ئەمانەدا، ئەم بەرپرسانەی دروست نەکردوە، تا وەفا و پەیمان و چاکەدانەوە و هەر شتێکی تری لەم بابەتانە وجوودی هەبێت، ئاڵوگۆڕێکی ئیقلیمی و جیهانی ئەم بەرپرسانەی هێناوە، بۆیە هیچ پەیوەندییەکی مەعنەوییان بە خاک و میللەت و نیشتمان.. هتد، یەوە نییە.

سوێندخواردن پەیامێکە بڕێکی زۆر نهێنیی هەڵگرتوە، ئەم نهێنییەیش لە نیەتدا چەسپاوە، واتە ئەوە نیەتە ئەم نهێنییە دەپارێزێ و هەڵی

دەگرێ و دەیگەیەنێتە جێ، بەڵام کە سوێندخواردن بوو بە ڕێوڕەسم، هەموو سیفەتێکی نهێنیی خۆی دەدۆڕێنێت، هەر لەم ڕێوڕەسمەیشەوە نیەت دەبێتە عەرز و نمایش، کە سوێندخواردن بوو بە ڕێوڕەسم، ڕێگەکانی پەیمانبردنەسەر و پەیمانشکاندن، وەفا و بێوەفایی، درۆ و ڕاستگۆیی تێکەڵ و شوێنگۆڕکێ دەکەن، ئەوەی تۆ بە خراپەی دەزانیت، ئەو بە چاکەی دەزانێت، ئەوەی لای ئەو ڕاستگۆییە لا زۆری تر بێبەڕێنییە، دین خۆیشی ئەم مەسەلەیە نەرم دەکاتەوە، بە بەرپرس و کاربەدەست و دەستڕۆیشتووی ئەمڕۆ سزاکە شتێکی ئەوتۆ نییە و لە حاڵەتی پابەند نەبوون بە سوێندەوە هەندێ سزای بۆ دانەنراوە، لە قورئاندا هاتووە: {فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [المائد:89.] واتا: کەفارەتی ئەو جۆرە سوێندانە، نان و خۆراکدانە بە ١٠ کەسی هەژار بە شێوەیەکی مام ناوەندی، کە بۆ منداڵ خێزانتان سەرفی دەکەن، یاخود پۆشتەکردنیان یاخود ئازادکردنی بەندەیەک، ئەگەر توانای ئەویشتان نەبوو، با سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بێت، ئەمە کەفارەتی سوێندەکانتانە کاتێک سوێند دەخۆن و نایبەنە سەر، جا دەتوانن سوێندەکانتان بپارێزن و نەیانشکێنن، ئا بەو شێوەیە خودا ئایەتەکانی خۆیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە بۆ ئەوەی سوپاسگوزاری بکەن .

سوێند کە ڕەهەندێکی دینیی هەیە، بۆ بەرپرس و دەسەڵاتدار هەندێ قورس نییە:
١- تێرکردنی ١٠ هەژار لە خواردنێکی ئاسایی کە منداڵ و خێزانی خۆتی پێ تێر دەکەیت هەندێ گران نییە، نەک دە هەزار بەڵکوو ئەو وا دەزانێت هەموو وڵات لە سایەی ئەمەوە سکیان تێر دەکەن.
٢- پۆشتەکردنی ١٠ هەژار، بە جلوبەرگێکی ئاسایی هەندێ زۆری تێ ناچێ بۆ ئەو، مەگەر ئەو نییە بە دەوری خۆیەوە سەدان و بگرە هەزاران خزمەتی دەکەن، ئەویش نان و ئاو و بەرگیان بۆ دابین دەکات.
٣- ئازادکردنی بەندەیەک، مەگەر ئەو نییە خۆی بە خاوەنی ئازادکردنی کوردستان و پاراستنی دەزانێت؟
٤- خۆ ئەگەر هیچ یەک لەم خاڵانە نەکرا، ئەوا کەفالەتی سوێند دەکرێت سێ ڕۆژ بەڕۆژووبوون بێت.
دین زیاتر ئەم بابەتە نەرم دەکاتەوە، پەیامبەری موسوڵمان ئەم

جارێ دەڵێت: [من حلف على يمين فرأى غيرها خيراً منها، فليكفر عن يمينه، وليأت الذي هو خير." رواه مسلم.] واتە، هەر کەسێک لە ئێوە سوێندی خوارد و پاشان زانیی کە خێرتر هەیە لەوەی کە سوێندی لە سەر خواردوە، ئەوا با ڕوو بکاتە ئەوەی کە خێرە و کەفارەتی سوێندەکەی بدات.

لەمەوە تێ دەگەین، شکاندنی سوێند، نەک بۆ نێچیرڤان بەرزانی و مەسروور و قوباد و یووسف و هەڤاڵ و عەلی حەمەساڵح... هتد، هەندێ گرنگ و جێی باس نییە، بەڵکوو مەلا عوزێر و حاجی کاروان و عەبدوللەتیف سەلەفی و عەلی باپیر و سۆران عومەر... هتد، دەتوانن وەک ئاو و دۆ سوێند بخۆن و پابەندیش نەبن، دەتوانن دەست بە قورئانیشدا بدەن و گوێیش نەبن، ئەوە تەنها لە نەستی عەوامی موسوڵماندا هەیە، لەبەر ئەوەی تەڵاقێک کەوتوەتە سەر زاری، لە ژنەکەی جیا دەکەنەوە، وا دەزانن ئەوەی سوێندێکی خوارد و درۆی کرد، سوێند دەیگرێ و تۆڵەی لێ دەسێنرێ...

ئەم باسە بۆ ئەوە نییە تا بۆ لامانەوە ئاسایی بێت، سوێند بخۆین و پابەند نەبین، بەڵکوو بۆ ئەوەیە لەو توڕەهاتە تێ بگەین کە ناوی مەراسیمی سوێندخواردنی بەرپرسانە.
سوێند کاتێ هێزێکی مەعنەوی دروست دەکات، کە دەبێتە نیەت، نیەتیش پێویستە لە پشتییەوە ئیرادە هەبێت بۆ جێبەجێکردنی، ئیرادە بۆ ئەوان هێزی یاسایە لە سەروویانەوە، کە ئێستا ئەو هێزەی یاسا نییە، بۆ ئەمەیش ئیرادە، هێز و هۆشیارییە، ئەوە هێزی ئیرادە و هۆشیارییە کە دەتوانێت پابەندمان بکات بە سوێندەوە...
نەبوونی یاسا لە سەروو بەرپرس و دەسەڵاتدارانەوە، نەبوونی هێزی ئیرادە و هۆشیاریش بۆ ئەمە، هەمیشە سوێند دەکاتە ڕۆتین و بابەتێک کە پێشێلکردن و بەدرۆخواردنی کارێکی ئاسایی و سادە بێت.

فێربوون و پەروەردەی فنلندا -2- نووسەر: ئەحمەد مشاری

بەشی دووەم/

ئەمەی فنلیندیی: "گەل و کۆمەڵگەیەکی بچکۆلەین، بۆیە فێرخوازەکانمان پشتگوێ ناخەین و بەردەوام لەگەڵیانداین بە پێشکەوتنیان"

چیرۆکی فێرخوازێک، لەسەردەمی قەیران و وەستانی بازاڕ و کڕین و فرۆشتن

فێرخوازی فنلندیی لەگەڵ ئاراستەیەکدا گەورە دەبێت، کە بتوانێت وڵاتەکەی دەربازی بکات لەو قەیرانە ئابوورییانەی کە تووشی دەبێت.

لە سەرەتای نەوەتەکانی سەدەی بیستدا، فنلندا تووشی قەیریانێکی ئابووریی قووڵ بوو، کە لەوە پێش بە خۆیەوە نەیدیبوو. بێکاری گەیشتە ئاستێکی بەرزی ترسناک، بەرهەمی ناوخۆیی وڵات گەیشتە ئاستێکی زۆر نزم، قەرزاریی گەیشتە پلەیەکی زۆر بەرز، بانکەکان داڕمان و مایەپووچ بوون، چۆن حکومەت لەم قەیرانە قووڵەدا بتوانیت پاڵپشت بێت بە فێرخواز؟

لە ماوەی ئەم قەیرانە قووڵەدا، منداڵی فنلندیی لەماڵەکی خۆیدا پاڵی لێ دەدایەوە و دەنووست و خەریکی یاریکردن بوو، نەیدەتوانی بچێتە دایانگا و باخچەی ساوایان، بەڵکو تا تەمەنی حەوت ساڵی لە ماڵی خۆیدا دەیخوارد و دەنوست و خەریکی یاریکردن بوو.

کاتێکیش دەگەیشتە تەمەنی حەوت ساڵی پەیوەندی دەکرد بە نزیکترین فێرگەی گەڕەک و ماڵەکەیەوە، مامۆستاکەی پێشوازی لێ دەکرد و پێی ڕادەگەیاند، کە لەم ڕۆوە هاوکاری و یارمەتی دەدرێت و ڕێنمایی وەردەگرێت بۆ فێربوون، لەم دەستپێک و سەرەتایەوە یەکەم وانەی ماندووحەسانەوە بوو.

منداڵ لەم قەیرانە قووڵ و گەورەیەدا، لەم دەستپێکەیەوە بە تەواوەتی فێری ماندووحەسانەوە دەبوو، نەدەخرایە ژێر فشاری وەرەقەی تاقیکردنەوەو و ئامانگاری کەکردنەوەی زانیاری لای خۆی، هیچ جۆرە وەرەقەیەکی پێ نەدەدرا کە هەڵسەنگاندنی زیرەکیی لەسەر تۆمارکرابێت، هیچ مامۆستا و ڕاهێنەرێک هەڕەشەی مانەوەی لە پۆلەکەیدا لێ نەدەکرد. پێیان دەگوت فێرگەکەت فێرگەیەکی بەرز و باشی خۆتە، بەیانیان فێری ئەوە دەبوون کە ڕۆژەکەیان لە فێرگەدا چۆن بەخۆشی بەسەربەرن. کە زەنگی تەواوبوونی کاتی فێرگە لێ دەدرا، دەگەڕایەوە بۆ ماڵەوە بۆ لای دایک و باوکی، بە ئەوەی هیچ ئەرکێکی بەسەردا درابێت، کە ئامادەی کات بۆ ڕۆژی دواتری فێرگەکەی، بۆیە بە خۆشییەوە هاوبەشی ژیانی لەگەڵ دایک و باوکیدا دەکرد.

ئەم وانەی پشوودانە، لە هەموو قۆناغەکانی فێرگەدا سەرکەوتنی بەدەست هێنا، منداڵ لەگەڵ پشووەکانیدا گەورە بوو، فێری ئەوە بوو بیر بکاتەوە لە دەرچوونی کۆمەڵگاکەی لە قەیرانە قووڵەکان.

ئەوەی لە فێرگەی فنلندییدا دەگوزەرێت، ئەم پرسیارەیە: چیمان

دەوڵەت لە فێرگەدا؟
دەڵێن، لە فنلندەدا:"ئێمەن نە ئاڵتوونمان هەیە و نە وزەی نەوتمان هەیە، بەڵام فێربوونمان هەیە"
دوای چەند ساڵێک لەم قەیرانە قووڵە، فنلندا بوو بە بەهێزترین دەوڵەت و وڵات لە ناو نزیکی بیست لەو وڵاتانەی کە کێبەرکێیانە، فێرخوازەکانی گەیشتن بە پلەیەکی زۆر بەرزی زانستیی.
ژاوەژاوی قەیرانە قووڵەکەی فنلندا نەدەدار بە گوێی فێرخوازەکاندا و باس و خواسی لە فێرگەدا نەبوو. لەم سەردەمی قەیرانە قووڵەدا، فێرگەکانی فنلندا میتۆدە میکرۆباوییەکەیان ئەفەرەز دەکرد، بە هیچ جۆرێک قبووڵیان نەبوو. بە پێچەوانەی داوکارییە بازرگانییە دەستبەجێکانەوە، فێرخواز فێری داهێنان و چارەسەر و پلانڕێژیی بوون بە پاشەڕۆژ. بەم شێوەیە فێرخوازان بوون بە فریادڕەسی پاشەڕۆژ.

وەک فنلندییەکان دەڵێن:"ئێمە خاوەنی ئاڵتوون نین، وزەی نەوتیشمان نییە، بەڵام فێربوونمان هەیە"
“Teach like Finland” (وەک فنلندا فێربن)، ئەو کتێبەی مامۆستایەکی ئەمەریکیی"تیموثی ووکر" نووسیوێتی، لەسەر ئەزموونی فێربوون لە فنلندەدا، میتۆد و بیری و ئامرازەکانی فێربوون لە فنلندەدا باس دەکات.
پێش چونی ئەم مامۆستایە و هەرچ شاندەکی پەروەردەیی بە وڵاتی فنلاندا، واین وەنا دەکرد کە لەو وڵاتەدا پەروەردە و فێربوون، شتێکی زۆر سەیر و سەمەرە و دەگمەنی کردووە، کە ڕەنگە لە وڵاتانی دیکەدا چنگ نەکەون لەبەر ئاڵۆزییان، وەک موچەی بەرزی مامۆستاکان؛ تەلاری قەشەنگ و بەرزی فێرگەکان، یان وەک کۆمەڵێ فاکتەرەکی زۆر ئاڵۆز، ئامرازگەلێکی فێربوونی تایبەت، بەڵام لە کۆتاییدا هەموو شاندەکان بەیان دەرکەوت، فێربوون لە فنلندەدا زۆر ئاساییە و بەڵکو لە وڵاتنی تر ئەوەندە ئاسانکارییش بە نەکراوە، بەڵام میتۆدێکی سەردەمیانەی بە دەزراوەتەوە، کە فێرخواز بە ئەوەی ماندوو بکرێت، یان بە ئەوەی مامۆستا و ڕاهێنەران و فێرخوازن تووشی دڵەڕاوکە و ئاڵۆزیی بن، زۆر بە ئاسانی دەتوانن لە یەکتریەوە فێربن و سەرکەوتنی گەورە بە دەست بهێنن.
"تیمۆثی ووکر" دوای چەند ساڵێک لە وانەگوتنەوە و فێربوون لە فنلندەدا، بۆی دەرکەوت، کە پەیڕەو و پرۆگرامی فێرگەکان بە فێربوون و پەروەردە زۆر ئاسان و ساکارە(SIMPLE)، زۆر پەسەندە(Sensible)، سەربەخۆیە(Independent)، خاکەڕاییە(Modest)، خۆشییە(Playful)، بێ دڵەڕاوکێیە(Law-sress)، یەکسانە(Equitbale).
پوختەی پەیڕەو و پرۆگرامی فنلندا:

١/ پەسەندە: پەیڕە و پرۆگرامەکی پڕ لە پشوودانە، ١٥ خولەک پشوو دوای هەرچ وانەیەکی ٤٥ خولەکییی، ئەم پەیڕەو و پڕۆگرامە لای فێرخوازان و پەروەردەناسانیش پەسەندکراوە.
٢/ سەربەخۆیی: تا ئاستێکی بەرز فێرخواز لە جوڵەکانی و گفتوگۆکانیدا لەگەڵ مامۆستادا سەربەخۆیە، فێرخوازان پێکەوە بە کۆمەڵ کۆمەڵ تیپی تایبەتی بە خۆیان دروست دەکەن.
٣/ سادە و ساکارە: پەیڕەو و پرۆگرامی قورس و تەکنیکی ئاڵۆز و بودجەی بەرز نەکراوە بە مەرج بۆ فێربوون، چونکە لە میانەی پەیڕەو و پرۆگرامێکی سادە و ساکارەوە دەتوانرێت ئاستی فێربوونی فێرخواز بەرزبکرێتەوە، بەپێی پەیڕەو و پرۆگرامی خوێندن و پەروەردە لە فنلندەدا، سادە و سکارە.
٤/ شادیی و خۆشییە: منداڵی فنلندیی، لە تەمەنی حەوت ساڵییەوە دەست دەکات بە خوێندن، بۆ ئەوەی تا ئەو تەمەنە شادمان و دڵخۆش بێت بە یاریکردن و بەزم و ڕەزمی تایبەتی منداڵانەی خۆی. کە لە تەمەنی حەوت ساڵیدا پەیوەندی بە فێرگەوە دەکات، سێ سەعات بە خوێندن و فێربوونەوە سەرقاڵە، ماوەی پشوو و یاریکردن لە فێرگەدا زۆرە، کە دەگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە هیچ ئەرکێکی فێرگە و فێربوونی بەسەردا نادرێت بۆ ئەوەی بتوانێت خەریکی یاریکردن و بەزم و ڕەزم و جێبەجێ کردنی حەزەکانی خۆی بێت، ئەمەش پڕ لە شادیی و خۆشییە بۆ منداڵ و فێرخواز.
٥/ نیگەرانیی و دڵەڕاوکێیی نییە: ناو فێرگە و دەروەی فێرگە ئەبێت ژینگەیەکی ئارام بێت بۆ فێرخواز، تا بتوانێت بە خۆشیی بژی، پشوودان و ئارامیی بۆ فێرخواز و مامۆستا زۆر گرنگ و بە بایەخە، بۆیە ئەم پەیڕەو و پڕۆگرامە نیگەرانیی و دڵەڕاوکێیی تیا نییە.
٦/ دادپەروەریی و یەکسانیی: تۆ لە هەرچ کوێیەکی وڵاتدا دەژیت و دانیشتووی هەرچ ناوچە و گەڕەکێکیت یان لادێیەکیت گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە مافی منداڵەکەت بچێتە فێرگە و فێر بێت، ئەمە مافێکی دادپەروەرانە و یەکسانانەیە بۆ هەموو کەس وەک یەک، ئەم پرنسیپە پەروەردەییە بە تەواوەتی لە خوێندن و فێربوون و پەروەردەی فنلندەدا جێبەجێ کراوە.

و.جیهاد موحەمەد

بنەمای فێربوون لە فنلندادا، فێرخواز پێویستە بجوڵێت و یاری بکات و لە ناو پۆلدا قسە بکات و بدوێت، پەیڕەو و پرۆگرامی فێرگەی فنلندیی ئاسانکاریی کردووە بە ڕێزگرتن لە جوڵەی منداڵ، وەڵامدەرەوەی جوڵە خۆڕسکییەکانی منداڵە بە زەوینەخۆشکردن بۆ

جو□کانی و یاریکردن و گفتوگۆ و گەڕانی سەربەخۆ لە گۆڕەپانی فێرگەدا و دەربڕین و گوزارشت لە هەست و نەستی خۆی بەرما بەر بە فێربوون و مامۆستا و فێرگە و بەڕێوەبەرێتیی فێرگە.
ئەم بنەمـای فێربـوونە، کە خۆی لە یـاریکردن و جـوڵە و گفتـوگۆی سەربەستانەی فێرخـوازدا دەبینێتەوە، کۆمپانیـای «Angry Birds» کە کۆمپانیایەکی فنلندیە بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە یارییەکان بە شێوازێکی زانستیانە و کۆمەڵایەتیانە و سەرچڵیانەی منداڵ کە ئەو پەڕی خۆشیی پێ دەگەی□ن،وەرزانە و ساڵانە ئامād□ بکات و داهێنانی نوێی تیادا بکات.
ئەم ئاراستەکردنە، ئەم جۆرە لە فێربـوون، ئەم جۆرە لە بنەمـای خۆشیدان بە فێرخواز، کاریگەریی ئەرێنیی گەیاندووە و فێرخوازەکان گەیشتوون بە پلەی زۆر بەرزی فێربوون.
بەردوام ڕێنمـایی و ئامۆژگـاریی و ئاگادارییـەکـان دەگـاتەوە بە بەڕیوەبەری فێرگە، دەربارەی گفتوگۆی فێرخوازان و هەست و نەستیان و داواکاریەکانیان و خواستەکانیان.
فێرخواز:
١/ مەرج نییە هەموو شت لە تەمەنێکی زوودا فێربێت. ئەرکی مامۆسا و ڕاهێنەر پاراستنی هەوڵ و خواستەکانێتی بۆ فێربوون هەتا خودی خۆی گەورە دەبێت و دەتوانێت تایبەتمەندێتی خۆی دیاربکات و چی گونجاوە بۆی ئەوە بکات.
٢/ گـوێگرتن لە هەمـوو ڕا و بۆچوونەکـانی. هانـدانی بۆ دۆزینەوەی کێشەکانی خودی خۆی و چارەسەرکردنی لە لایەن خودی خۆیەوە.
٣/ نیشاندان و دەرخستنی بەهرە و کارامەییە تایبەتە بەرزەکانی لە فێرخوازانی دیکە.
مامۆستا:
١/ ئەبێت ئەرکی مامۆستایەتیی و وانەبێژیی سوک و ئاسان بکرێت. فشـاری زۆری وانەبێژیـی و قورسـکردن لەسـەری توانـای داهێنـانی مامۆسـتایەتیی کەم دەکـاتەوە، هەروەهـا پەیوەنـدیەکانی لەگەڵ فێرخوازدا لاواز دەکات.
٢/ مامۆسا دەبێت کەمترین قسە بکات. پۆلی نموونەیی و فێرگەی نموونەیی ئەو پۆل و فێرگەیەیە، کە فێرخواز سەربەستانە گوزارشت لە هەمـوو ڕا و بۆچـوونێکی خۆی دەکـات و لەگەڵ یەکتریـیـدا بەو پەڕی ئازادیەوە گفتوگۆ دەکەن، زیاتر لەوەی لەگەڵ مامۆستادا گفتوگۆ بکەن(ئەمە فەلسەفەی جۆن دێوی بوو) بۆ فێربوون و پەروەردەی نوێ.
٣/ بڕوا و متمانەی پێ بدە، هەروەها دەسەڵاتی فراوانی پێ بدە، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی ڕۆژانەی، بێ ئەوەی پێویست بکات بگەڕێتەوە بۆ لای بەڕێوەبەر و ئیدارەی فێرگە.

پەیڕەو و پرۆگرام:
١/ پەیڕەو و پرۆگرام ئاسان بێت بۆ جێبەجێکردن، چەقبەستێت لەسەر کارامەیی و بەهرە کۆمەلایەتیی و ئیدارییەکان، جیاوازیی تاک و تاکگەریی نێوان فەرخوازەکان قبووڵ بکات.
٢/ هەموو پەیڕەو و پرۆگرامێک دەبێت بە جۆرێک داڕێژرا بێت، هەموو جۆرەکانی خۆشیی و خۆشەویستیی تیادا مسۆگەر کرا بێت.
٣/ پەیڕەو و پرۆگارم، دەبێت بە جۆرێک بێت، خولی کۆبەکە و هەوڵەکانی فەرخوازن بۆ گەیشتن بە پلەی بەرزی کۆمەلایەتیی و فەرگەیی تیادا مسۆگەر کرابیت.
«کین روبنسون»ی گەورە ڕاوێژکاری بەریتانیی و یەکێک لە ڕابەرە گەورەکانی فەربوون و پەروەردەی بەریتانیی، کە خاوەنی زۆرترین گوتاری بە ناوبانگ و کۆڕ و کۆبوونەوە دیارەکانە لەسەر فەربوون و پەروەردە، دەربارەی فەرگەی داهێنەرانە و پێشکەوتوو لە جیهاندا، دەڵێت: ئەگەر لێم بپرسن کام دەوڵەت لە دنیادا توانیوێتی باشترین و پێشکەوتووترین فەرگەی هەبێت بۆ فەربوون و پەروەردە، دەڵێم دەوڵەتی فنلاندا.

جیهاد موحەممەد/ نەرویج
١٧/٤/٢٠١٩

روداوەکانی سودان، شۆرشە یا ڕاپەرینی جەماوەری؟!! … ڕێبوار عارف

چوار مانگە بزوتنەوەیەکی نارەزایەتی خەلکی سەرکوتکراوی سودان بە دەستە بەرکردنی ژیانێکی باشتر هاتوونەتە مەیدان و جەماورێکی فراوان لەخەلکی کریکارو زەحمەتکیش ولاوان و ژنان تیدا بەشدارە دژ بەودەسەلاتە ستەمگەرە میلیتاریستیە ئیسلامیەی دوەنی عمر بەشیرو ئەمەی هەمان حکومەتی کاتی. لەمبارەوە دەتوانین بڵین کە بزوتنەوەی ژنان و برزوتنەوەی کریکاری دەوریکی کاریگەریان هەبوو لە پاشکشە پێکردنەکانی تائیستەی ئەم دەسەلاتەدا. لە ئیستەدا کار

گەشتووە بەوەی کە دوا بەدوای ئەوەی ژمارەیەکی زۆر لە چالاکەوانان زیندان کراون وهەروەها زیاتر لە 100 کەس گیانیان لە دەستداوەو 500 کەیش بریندارکراون، ئیتر سەنگەری ڕاوەستانەوەی خەلک فراوانیەکی زیاتری بەخۆیەوە بینیوەو تا سەرئەنجام یاخیبوونی مەدەنی دەستی پێکرد کە (تجمع المهنین السودانینن) سەرپەرشتی ناڕەزایەتیەکان دەکات. تا ئەوکاتەی کە ئەنجومەنی سەربازی سودان کەخۆی وەک جێنیشینی عومەر بەشیر ناساندوە، دەسەڵاتەکەی ڕادەستی حکومەتەکی مەدەنی بکات…تائیرە ڕۆشنە بەدەر لەوەی کە ئایندەی ئەم جولانەوەیە بەچی دەگات، خواست ودواکانی ئەو خەلکە بەشمەینەتە بەرهەقەو بەدلنیای جیگەی پشگیری کردن و داکوکی کردنی هەموو ئازادیخوازو سوسیالیستیکە!

بەلام ئەوەی جێگەی سەرنجە ئەوەیە کە هەندەک لە لێکدانەوەکانی هاوری یان، ئەم ڕاپەرینە جەماوەریەی سودان، بە شۆرش لە قەلەم دەدەن، کە بەهەموو جیاوازیەکانیشیەوە هیشتا بازنەی ڕووداوەکانی بەهاری عەرەبی تینەپەرانەدووە. هەشتا چینی کرێکار لە ڕووی سیاسیەوە بە ئاسەی سوسیالیستی خۆی چەکدارنەبووە. هیشتا تەحزوبی سیاسی وچینایەتی لاوازەو لەئاستی پێویستدا نیە. هەشتا کەی پێشرەویەکانی بزوتنەوەی کریکاری وبزوتنەوەی ژنان نەک نەیتوانیووە وەک ئەلتەرناتیڤیک خۆی بناسینیت، بەلکو ئاماژەکانی تائیستە ئەم ئەگەرەی کەمرەنگترکردوەتەوە. هەربۆیە ئەم جولانەوەیە لەئیستەدا لەئاستیکدایە کە هەرکەسەکی چەپ وسوسالیست پشگیری لە داخوازیەکانی بکات لە چوارچیوەی ڕاپەرینەکی جەماوەریدا، نەک ئەوەی کە هەندە لە هاوری یان خەریکن بەرگی شۆرشیان بەبەردا دەکەن و بە لیدانی شەیپۆری شۆڕش مزگێنی ئایندەیەکی بەرا بەرخوازانە بەخەلکی بدەن. کە بەدلنیایەوە دوکەلی ئەم بانگەشە وەهمیە پیش هەموو کەس ولایەنیک دوکەلەکەی دەچێتە چاوی سوسیالیستەکان و بزوتنەوەی سوسیالیستی باجەکەی دەدات!

بۆیە دەلیم هاوری محسین کریم ئەمە شۆرش نیە!

ئێستە باینەوە سەر هەکاری نووسینی ئەم بابەتە لەلایەن منەوە، کە لەڕاستیدا ڕاوەستانیکە لەسەر هەوەست و لیکدانەوەی یەکێک لەو هاوری کۆمۆنیستانەی کە چەندین دەهەیە لەریزی پێشەوەی بزوتنەوەی سۆسیالیستی کوردستاندایە کە ئەویش هاوری محسین کریمە. بەلی هاوری ناوبراو، دواین وتاری خۆی تەرخان کردوە بە هەلوەست وەرگرتنەک لەپەیوەند بە ڕاپەرینە جەماوەریەکەی سودان و وەک شۆرشەک لەقەلەمی دەدات. لەمبارەشەوە لە نووسیکیدا بە ناوی (سودان و ئایندەی شۆڕشەک کە بەڕێکەوتوە!) کە تەنیا 32 دێرە بەلام 32 جار وشەی شۆڕش

وشوڕشگێری تیدا بەکارھێناوەو کۆی ھەولەکانی خۆی بۆ ئەوە تەرخان کردوە کە بەخوێنەر بڵێ ئەوەی کە ئەمڕۆژانە لە سودان دەیبینین، ئەوە شوڕشە. بۆیە تەواوی فاکت ولیکدانەوەکانی لەسەر ئەو دۆخە تەنیا بەمەبەستی شەرعیەتدانی بەرپا بوونی شۆرشە. نەمویست زۆر بچمە نیو فاکت و پەرەگرافەکانی ھاورێوە، چونکە کۆی گشتی وتارەکەی بە نەفەس و میتۆدی پەرپا بوونی شورش لەسودانا نووسیوە. بۆیە ئەوەی لێرەدا مەبەستمە ھەلوێستەکردنیکە لەسەر بەکارھێنانی تێرمی شوڕش بۆ ڕوودوا□کانی ئەمرۆژانەی سودان.

بەر لەھەرشتێک جێگەی خۆیەتی ئەو پرسیارە لەخۆمان بکەین کە ئایا بەلای سوسیالیسیت و کۆمۆنیستەکانەوە بە چ رووداو ھاتنەمەیدانیک دەلین شۆرش؟!َ دیارە ئەم باسە جێگەی تیارامانیکی جدیەو ناکرێت ئاسان بازی بەسەردابدەین، چونکە باسەکە بەھەلە بەکارھێنانی زاروەیەک یان چەمکێکی سیاسی نیە. بەلکو لە راستدا لە میژووی بزوتنەوەی کۆمۆنیستیدا زۆرجار ئەم زاراوەیە بووەتە ھەوێنی ئاراستەو رونگەی جیاواز لە نیو حزبەکان کە نەک تەنیا ئەنجامگیری نەخوازراوی لێکەوتوتەوە، بەلکو تەنانەت ھەندیک جار لێکترازانی ریزی حزبە کۆمۆنیستەکانیشی بەدوای خۆیدا ھێناوە. ئاخەر دواجار چارەنووسی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی بە ئەنجامدانی شۆڕشەوە گرێدرا. بە دەربرینێک ئەوە شۆرشە کە مامانی ھەموو خەونەکانی ئەم بزوتنەوەیەو گورینی ھاوکیشە چینایەتیەکانی کۆمەلگایە، بۆیە جێگەی خۆیەتی فۆکۆسی باسەکە لەسەر ئەوە ڕاگرین کە ئایا ئەمەی لە سودان ڕوودەدات شۆرشە یانا ؟!

ھاوری محسین لەو باسەدا تەواوی فاکت و لیکدانەوەکانی خۆی بۆ ئەو ئەنجامگیریە تەرخان دەکات کە پیمان بڵی ئەوەی لە سودان ڕوودەدات شۆڕشە. ئایا کۆمۆنیستەکان بە ھەموو ھەیەجان و قەرەبالخی و نارەزایەتیەکی جەماوەری دەلین شۆرش؟ ئایا شۆرش بۆ کۆمۆنیستەکان بە مانای پاراستن ودابینکردنی بەرژەوەندیەکی چینایەتی زیاتر ھیچی تر ھەیە؟! دیارە کۆمۆنیستەکان ئەرکیانەو دەبیت لە ھەموو جولانەوەیەکی ڕادیکال ِ و لەھەموو خەباتێکی جەماوەری و راپەرینێکدا بەشداری بکەن و مۆری خۆیان بدەن لە رووداوەکان، بەبی ئەوەی کە ئەو ڕوودواوان□ ئیل□زامەن وەک شۆڕش لەقەلەم بدرین. بەلام ئەمە پێچەوانەکەشی دروستە، کەھەر جولانەوەو راپەرینیک ئامادەی و حزوری سیاسی چینی کریکار تیدا بالادەست نەبوو ھاوکات رابەرانی ئەم بزوتنەوەیە نەبوونە سیمبولی کەسایەتیە ناسراوەکانی ئەو بزوتنەوەیەو جلەوی دۆخەکەیان لەدەستدا نەبوو. جولانەوەیەک کە

کۆمۆنیستەکان نەتوانن تیدا مۆری خۆیان بدەن لە ئالوگۆرەکان بە ئاسۆیەکی رۆشنەوە دەخالەتگەری سیاسی ونەخشەو پیلانی هەنگاو بەهەنگاوی بۆ دانەریژن کە بەدلنیای زۆریکیان لە جەرگەی کیشمەکیش و رووداوکاندا دینەپیشەوە، ئەوا ناتوانین بەو جولانەوەیە بلین شۆرش! هەربۆیە کاتیک کە کرێکارانی کۆمۆنیست باس لە شۆڕش دەکەن بەواتای باسکردنە لە نزیک بوونەوەی دەسەلاتی سیاسی خۆیان لەڕێگەی شوراکانەوە. چونکە گەلێک رووداو راپەرینیشمان بینی کە “شۆڕش’’ و “شۆڕشگێڕیە’’تیەکانیان بووتە هەوێنی خولقاندنی تراژیای گەورەترو زیاتر بۆ کریکاران زەحمەکیشان، کە نموونەی بالایان “شۆڕشی جمهوری ئیسلامی ئیرانە” کە بەدلنیای کرێکاری کۆمۆنیست دەبیت بەلیبروانەترین شێواز هەلویست بگرن لەبەرامبەر بەو جۆره شۆڕش و شۆڕشگێڕیەتیە‌.

بەبڕوای من بەکارهێنانی تەرمنلۆژی ش□و□ش بۆ کۆمۆنیستەکان دەربینیکی ئارەزومەندانەنیە، بەقەد ئەوەی کە ئایا چەندە لە ئامادەکاریەکانی کۆی بارودۆخ و ئامادەی چینی کریکاری لە رووی عەینی و زهنیەوە دلنیاین و خۆمان لە بنیادنانی ئەو دۆخەدا دەبینینەوە… هەر بۆیە کاتیک کە باسی شۆرش دەکەین دیارە مەبەستمان شورشێکە کە ئاو بە ئاشی بەرژوەندیەکانی چینی کریکارو زۆربەی هەرە زۆری خەلکی زەحمەتکیشی کۆمەلگا دەکات. بۆیە لێرەدا پرسیارەکە ئەوەیە کە ئایا ئەوەی ئەمرۆ لە سودان دا روودەدات شایستەی ئەوەیە کە بە شۆرش ناوزەد بکریت، ئایا بەکردەوە ئەم□ ش□و□شێکە بۆ تێکشکاندنی ئەو قلشتە چینای□تیەو لەناوبردنی ستەم و چەوسانەوەی چینایەتی؟!
((بۆ کرێکارانی کۆمۆنیست شۆڕش به واتای ڕاپهڕینی چینی کریکار دێت به مەبەستی بەکردەوە دەرھێنانی سەراپای ئەم گۆڕانکاریه مەزنه کۆمەڵایەتیە. خەبات لەپێناو ئازادی، یەکسانی و حکومەتی کرێکاری. ئەگەر کرێکار بێتە‌ مەیدانی سیاسەتەوە، ئەبێ له پێناوی ئەم ئامانجەدا بێت.

ئەبێ به وێنەی ڕابەری ڕزگاری تەواوی کۆمەڵگا بێتە مەیدان. سەردەمی پەلکێشکردنی کرێکاران به شوێن ئەم و ئەودا بەسەرچووە. ڕەوتی کۆمۆنیستی له نێو دەروونی چینی کرێکاردا ئامانجی خۆی بەوە داناوە که کرێکاران بۆ ئەم ئاسۆیە‌ ئامادە بکات و جووڵانەوەی سەربەخۆی کرێکاران لەپێناو بەدەستھێنانی دەسەڵاتی سیاسی و ئەنجامدانی شۆڕشی کرێکاریدا ڕێکبخات)).

بەلام ئایا بەراستی ئەوەی کە ئەمرۆ لە شەقامی سودانا بەدی دەکرێت

هەولێكە بۆ ئايندەيەكى باشترى چينى كريكارو بۆ ڕێكخستنى شۆڕشى كرێكارى، يان بەكردەوە ئەم ناوزەدكردنەى راپەين و جواندنى بە شۆرش دەتوانێت لە رۆژگاريكدا نائوميديەكى گەورەترەو زيانبار بۆ خەلكى كرێكارو زەحمەكيش بينيتە پيشەوە. كە ب□بڕواى من ئيمە لەوەها هەلويستيك بەرپرسيارين و دەبيت بە ورياييەكى زۆرەوە مامەلە لەگەل دۆخەكەدا بكەين و لەهەولى ليكدانەوە ئاراستەكردنيدا بين. نابێت ئەوە فەرامۆش بكەين كە تەنيا كاتيك باسكردن لە بوونى شۆرش دروستە كە چينى كرێكار لەژێر ئاڵاى سەربەخۆى خۆيدا بە ئامانجيكى شۆڕشگيرانە ڕێكخرابێت و ئاسۆو ئامانجەكانى شۆرشى بەلاوە ديارو ڕۆشن بێت. ئاخەر لەم سالانەى رابردودا كەم نەبوون ئەو كۆمۆنيستانەى كە بەهاتوهاوارەكانى سوريا، ليبيا، ميسر، تونس، ئيران و تەنانەت بە رووداوەكانى 17 شوباتيشيان دەگوت شۆرش، بەلام ئەنجامەكانيمان بينيەوەو دەزانين هەنديك لەم رووداو راپەريانە چەند بزوتنەوەى كريكارى وسوسياليستى پاشەكشە پيكرد. بۆيە چاوەرانى كردن لەوەى كە كۆمۆنيست و سوسياليستەكان لەمبارەوە ووردبينيەكى تەواو بەخەرج بدەن، ئەو هەلويستەيە كە دەتوانيت وەهمى كۆمەلگا لەهەر هاتنەمەيدانيك رۆشنتر بكاتەوەو هيوادار تري بكات نەك نائوميدەوارترا!

چۆن بتوانين كۆنتڕۆڵى دڵەڕاوكێمان بكەين ؟ … شوانە حسن ابوبكر

ئەگەر لە بيرى تەندروستى خۆتان دان و بەراستى
خۆتان خۆش دەوێ دەبێت هەوڵ بدەن هەرچى دڵەراوكێيە لە خۆتانى دوور
بخەنەوە چونكە زيانێكى
زۆر بە لەش و دەروونتان دەگەيەنێت.

بە گوێرەى سەرچاوە زانستييەكان دڵەراوكێ
دەبێتە هۆى ئەوەى كە مر□ق تووشى كۆمەڵێك نەخۆشى ببێت و تەنانەت
بەرگرى لەشيشى لاواز

بێت لە بەرامبەر نەخۆشییەکان.

ئەو کەسانەی کە لە ژیانیاندا هەست بە دڵەڕاوکێی زیاتر دەکەن و هەڵبەز و دابەزی دەروونییان هەیە، زیاتر تووشی نەخۆشی دڵ دەبن و لەوانەشە ئەگەری تووشبوونیان بە جەڵتەی دڵ زیاتر بێت. بە چەند چالاکییەکی ساکار دەتوانن بەرەنگاریی دڵەڕاوکێ ببنەوە و تەندروستی خۆتان بپارێزن.

وەرزش کردن: ئەو جۆرە وەرزشانەی کە سووک و درێژخایەنن کاریگەرییەکی زۆریان بە کەمکردنەوەی دڵەڕاوکێ و نارەحەتی دەروونییەکان هەیە. هەڵاتن و پایسکلسواری لە باشترین جۆرەکانی وەرزشن. بەو جۆرە وەرزشانە هۆرمۆنی دڵەڕاوکێ کەم دەبێتەوە و بەرگریی دڵ و سوڕی خوێن زیاد دەبێت.

مەدیتەیشن: زانست سەلماندوویەتی کە تەکنیکەکانی مەدیتەیشن کاریگەرییەکی زۆریان بەسەر ئارامکردنەوەی دەمارەکانی مێشک هەیە. ماسوولکەکان دەحەسێنێتەوە و دەبێتە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ هەست بە خۆشحاڵی و لەشسووکی بکات.

شوێنێکی ئارام بۆ خۆتان بدۆزنەوە: هێمنی و ئارامی دەرمانێکی کاریگەرە بۆ بنبڕکردنی دڵەڕاوکێ، چونکە دەمارەکانی مێشک لە دۆخێکی ئارامدا زیاتر هەست بە حەسانەوە دەکەن، هاوکات هەستەکانی مرۆڤیش زیاتر خۆیان زیندوو دەکەنەوە. ئەگەر لە ماڵەکەتان شوێنێکی ئارام هەیە ڕۆژانە 15 تا 30 خولەک تیایدا پشوو بدەن. تەنانەت لە شارە گەورەکان دەتوانن شوێنێکی ئارام بۆ خۆتان بدۆزنەوە. مۆزەخانەکان، کتێبخانەکان، مزگەوت و کڵێساکان نموونەیەکن لە شوێنی ئارام کە دەتوانن سودیان لێوەربگرن.

گەڕان بەنێو سروشتدا: پسپۆڕانی هۆڵەندی بەو ئەنجامە گەیشتوون کە ڕەنگی سەوز شادی دەبەخشێت و دەروون ئارام دەکاتەوە. توێژینەوەکە سەلماندوویەتی ئەو کەسانەی کە لە ماڵەکانیان حەوشێکی خۆشیان هەیە و بە دار و سەوزایی

ڕازێندراوەتەوە یان ماڵەکانیان لە تەنیشت پارکەوەیە و هەوایەکی پاکتر هەڵدەمژن سەلامەتترن و دەروونیشیان ئارامترە. ئەوانەی لەوە بێبەشن دەتوانن زووزوو سەردانی پارکەکان بکەن.

حەسانەوەی ڕۆژانە: ڕۆژانە کاتێک تەرخان بکەن بۆ ئەوەی بە ئارامی پشوو بدەن و رووح و لەشتان بحەسێننەوە. هەوڵ بدەن کاتی حەسانەوەی خۆتان بۆ چوونە نێو شوێنی قەرەباڵغ پڕ مەکەنەوە، چونکە حەسانەوە و پشوودانی پێویست لە هەموو شتێک باشترە بۆ ئارامبوونەوەی مرۆق.

پشوودانێکی چالاک: رووح و لەش پێویستی بە پشوودانە. ئەو کەسانەی بە درێژایی ڕۆژ لەپشت مێز دانیشتوون، ماسوولکەکانیان دەگیرێت و ئاستی هۆرمۆنی دڵەڕاوکێ لە خوێنیاندا دەگاتە ئاستێکی زۆر بەرز. لەوکاتەدا ڕۆیشتن بە پێ لە کەشێکی ئارامدا دەبێتە هۆی ئەوەی کە لەش بۆ چالاکیی نوێ زیاتر خۆی ئامادە بکات.

خەوتن بەڕادەی گونجاو: ئاستی پێوسیتیی مرۆق بۆ خەو بە گوێرەی تەمەن و تایبەتمەندییەکانی تر دەگۆڕدرێت. بەڵام پێویستە مرۆق بەگوێرەی گونجاو بخەوێت چونکە مرۆق کاتێک نوستووە دڵەڕاوکێی کەم دەبێتەوە. ژووری نووستن دەبێت تەنها بۆ نوستن بێت نەک بۆ مەبەستی تر.

لەکارکردنی زۆر دوور بکەونەوە: کاری زۆر و درێژخایەن مرۆق هیلاک دەکات. زۆرێک لە پیاوان بە تەواوی بە پیشەکانیان گرێ دراون و خۆیان بەو پیشەیەوە پێناسە دەکەن کە ئەنجامی دەدەن و چاوەڕوانییەکی زۆریان لەخۆیان هەیە. ئەو چاوەڕوانییە لەوانەیە بۆ ماوەیەکی کورت ئەرێنی بێت بەڵام لە درێژخایەندا بە خراپ بەسەریاندا دەشکێتەوە و کاریگەریی خراپ لەسەر دەروون و لەشیان بەجێدەهێڵێت.

خواردنی تەندروست بخۆن: خواردنی تەندروست
لە دڵەڕاوکێ دوورتان دەخاتەوە. قەڵەویی دەبێتە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ
زیاتر نیگەران بێت
و دواتر دڵەڕاوکێی لێبکەوێتەوە. لە خواردنی خۆراکان دوور
بکەونەوە. توێژینەوەیەکی
15 ساڵەی ئەمریکی دەریخستووە کە قەڵەویی و شەکرە پەیوەندیی
ڕاستەوخۆیان بە خواردنی خۆراکانەوە
هەیە.

گەڕان و خۆشی: ئەو چالاکیانە بکەن کە دەتان
پێی خۆش دەبێت. سەردانی هاوڕێیان لە دڵەڕاوکێ دوورتان دەخاتەوە
و پاڵپشتە دەروونییەکانتان
ناهێڵێت.

بەشداری لە کەبرکێ و پاڵەوانییەتییەکان:
یەکێک لە هەکارەکانی زیادبوونی دڵەڕاوکێ بەشداری لە کەبرکێ و
پاڵەوانییەتییەکانە کە
مرۆڤ لەو کاتەدا زیاتر هەست بە هەڵبەز و دابەزی دەروونی دەکات.
ئەوانەی دڵەڕاوکێیان
هەیە دەبێت لێی دوور بکەونەوە.

شوانە حسن ابوبکر

خوێن_بەخشین … د. دیندار فازڵ

هەر جارێك چەند بڕی خوێن وەردەگیرێت؟
لە هەر خوێن وەرگرتنێك تەنیا بڕی (470 مل) لە خوێن وەردەگیرێت،
كە دەكاتە نزیكەی 13% قەبارەی خوێن.
خوێن بەخشین هیچ زیانێكی نیە
ئەوکەسەی□ەخوێن□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ئەم□□□□□□ تەدا□□□
□/ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□.
□/ □□□□□□ □□□ □□□□□.
□/ □ە□ێ□ #□ێ□□□□دە و فشاری خوێنی ئاسایی بێت.
٤/ نابێت هیچ #نەخۆشییەكی□□□□□□□ە□ □ە□ێ□ □ە□ۆ□ □□ێ□ە□ە .

□/ □□□□□ #□□□□□□□□ □□□ □□□ □□□□□□.
□/ □□□ێ□ □□□ □□□ □ە □ە□□□□ە #□□ێ□شلکەرەوەکان بەکار بهێنێت ، لەوانە : ئەسپرین.
/٧ گەر ئافرەت بوو ، نا بێت #دووگیان بێت.
/٨ دەبێت ڕێژەی #هیمۆگڵۆبین لە نێردا ١٣,٥ گرام و لە مێدا ١٢,٥ گرام بێت..

□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

خوێن بەخشین تەنها سودی بۆ ئەو کەسە نیە کە خوێنەکە وەردەگرێت بەڵکو سودێکی یەکجار زۆری بۆ ئەو کەسەش هەیە کە خوێنەکە د□ بەخشێت لەوانە

١. کەمکردنەوەی ئەگەری توشبوون بە نەخۆشی□کانی_دڵ:

خوێن بەخشین یارمەتیدەرە لە کەمکردنەوەی ئەگەری توشبوون بە نەخۆشی□کانی دڵ لە ڕێگای کەمکردنەوەی ڕێژەی ئاسن لە خوێندا و ڕێگریکردن لە ڕەقبوونی خوێن بەرەکان.

٢. نوێکردنەوەی خڕۆکە سورەکانی خوێن:

کەمبوونەوەی خوێن بەهۆی خوێن بەخشینەوە وادەکات ئێسك خڕۆکەی نوێ دروستبکات.

٣. باشتربوونی سوڕی خوێن:

لەکاتی خوێن بەخشیندا خەستی خوێن کەمدەبێتەوە و پلازمای خوێن نوێ دەبێتەوە و سوڕی خوێن لە جەستەدا چالاك دەبێت.

٤. کەمکردنەوەی ئەگەری توشبوون بە ش□ر□پ□نجە:

ئاسن لە خڕۆکە سورەکاندا بە هیمۆگڵۆبینەوە دەنوس□□ت و ئۆکسجین هەڵدەگرێت و دەیگوازێتەوە بۆ هەموو بەشەکانی جەستە، بەڵام کاتێك ڕێژەی ئاسن لە خوێندا زۆر بێت و بە هیمۆگڵۆبینەوە نەلکێت ئەوکات دەبێتە هۆی دروستبوونی خانەی ش□ر□پ□نجەیی لە خوێندا و خوێن بەخشین ڕێژەی ئاسنی زیادە لە خوێندا کەمدەکاتەوە بۆیە یارمەتیدەرە لە کەمکردنەوەی ئەگەری توشبوون بە ش□ر□پ□نجە….

٥- ڕزگارکردنی ژیانی مرۆڤیکی تر.

٦. کەمبوونەوەی ڕێژەی ئاسنی زیانەخش و چەوری زیادە.

Dr : dindar fazil badily

نامەکانی ئیشق .. 19 … سەردار جاف

هەموو بەیانییەك

65 – بەیانیت وەك گوڵە بەیبون و ناخت جوان ، بەیانیت شیرین و هەنار ڕەنگ، هێشتان لە تەزیووی زمستان خاو نەبووینەتەوە سەوزایی دێراندێرمان خۆیمان بە سەردا بادەدا، سەما و لەنجەکانی ناز و فەنتازیانواندنی خۆ دەکا، ئەزیش لە نێو ئەو گەڵا و درەختە درەنگ وەختەی بەهارییا پەنجە تووتەم دەستی لە ملی قامکە تووتەت نەکردووە، لە تەنگەی هورمزی ماڵەکەمدا کەشتیگەلی تیرهەڵگری برژانگەکانت ئاراستە کردووم، شەماڵ پرچت بە سەر سێمای نیگاکانم دەفڕێنێ و بۆمبەکانت دڵم شەکەت و ماندوو دەکا، تەواوی بەرهەمەکانی هەناردەی ئیشق لەم تەنگەوە تێناپەڕن و ڕاگیراون، تۆ ئەو تیشکەی لە هەڵاتنەوە ناو ماڵی جەستەم ڕۆشن دەکەیەوە و ئەو گەمارۆ سەختەی سەر ئیشق لا دەبەی، بازاڕی دڵم تەنها قەد و قامەت و دڵی تۆی دەوی، ئێواران چرات[illegible]کم لەو دیو مینای پەنجەرەکەمەوە جێ دێڵی و ڕۆحت دەکەیە تەرزەی یادەوەرییەکانمان، هاکە لە مەجمەری کولیتەی ئیشقتا بوویمە ڕەژوو…. 27 / 5

66 – بەیانیت پڕ بریسکە و تیشکی خۆر و شەونم، بەیانییەکە سی و چوار جاران زەنگی مۆبیلەکەم دامدەخورپێنێ ، هەر زەنگێکیش حەوت ترپەی دڵم لە حەوزی ئاوە ڕوون و مەنگەکانی بناری سەفین مەلە دەدکا، ئەم بەیانییە دیمەنێکی ناوازەیە لە شەققەی باڵی فریشتە دەچێ، لە شەوێکی بە هەشتی هاوێر بووم و حۆرییەژنێك دەسلەملانێی دوای دابڕانم بوو، شێخەژنێکی جەمسەری باکوور لە ئەسکیمۆ دەچێ، تەدارەك و شەدە بەستوو، ژووانێ هەر هەمووی بۆنی میسك و عەنبەر دەدا، گوێپرژێن و شانێلباران، خۆشتر و بۆندارتر لە ساتە نائاگاییەکان و توانەوە، شێەقانی دونیای کپ و خامۆشی بوو، لە سزای ماچەکانی ئەو نائاگاییە تووڕ دراوی بووین و هەر لە سەر بنجی خۆمان ڕوواینەوە، لە سێبەری باغی ئیرەم تەحریمیانکردین، ئیدی ئەو حورییە ژنە بەر لە من تەرحیلی قەسری گرتییەوە، ئەوێشیان لێ کردینە کەرکووك ، ئێخەی کە هاتمەوە و پێت ئاشنا بوویمەوە …. 26 / 5

67 – بەیانیت وەك نافورە پڕ قەڵبەزەکانی هەولێر جوان، ئەم بەیانییە دڵم پەیوەستی زەنگێ بووە، هەموو سەرە کاتژمێرێ

وەڕسبوونم لە خۆ جاڕدەدا، زەنگێ نوقمی ئافاتی خەمم دەکا ڕووەو مەرگ ڕاپێچم دەکا، بیرکردنەوەکانم لە بەهەشتی خۆشەویستی مەڵاس دەدرێ لە تەنهاییدا دەیانوسمەوە ، زەنگێکی پچڕپچڕ خاو خاو و لە سەرە خۆ دووری تۆ و هێماکانی دابڕان لێ دەدا، تۆ دەبیە وەهم و لە خەیاڵدانی پوچما دەبییە ڕابردوو ، رابردوویەك پڕ لە شیرینیی رابردوویەك ناسڕێتەوە و ڕۆژگارەکانی بە جوانی لە هزردا بیر دەکرێنەوە، هەموو ئەوانە دەبنە تاڵی و ناخم زێوار زێوار دەکەن، لە ساتەوەختی پێچانەوەی تۆشەبەرەی سەفەرم بەرەو مەنزلێ کە تەنها دڵم لەوێ واڵا دەبێ هەنگاوەکانم دەکرۆژم با چیدی نەمخۆن و بیری سەنتڕاڵ نەکەنەوە، تۆ هەر دەبییەوە ئەو زەنگە گورج و گۆڕەی بەر دییەکانم بەر نادەی، ترپەی دڵیش بە جۆش و خرۆشتر دەجەنگی بۆ لە بیرکردنی رابردوو، لێ تازە تازە لێم دەبییە ساوایەکی هاوێر بووی نووکە، جاڕدانی پێکگەیشتنمان هەر نەدرا داڕان ئیشق دەکا بە خەمێکی، لە خەڵوەتی تۆ پەرستیدا زەنگی دڵم دەبێتە چەند پارچە ملوانکەیەکی ڕەش و سەراپا باڵا پێشم دەکا، زەنگێ بۆ کڕنوش و زەنگێکیش بۆ ماچەکانی لێوەکانمان، لە ئێستا وە من و دڵم و زەنگ بووینە سێ هاوڕێی هەتا هەتایی و ئەبەدییەتی ئیشقێ کە ئیتر نایەتەوە هەرگیز ….29 / 5 .

68 – باوەشی ئەم بەیانییە پڕە لە سۆز و ئەوین، نها دڵنیا بووم لە هەناو و دڵتا دەژیم، مێشکم پڕن لە تۆ لە بۆن و ڕەنگ و دەنگی تۆ، لە کوێوە بە سمکێ بڵێم من ئەگەرچی قەڵەمەکەم هیشك نابێ زاخاوم خاڵی نابێتەوە لێ کەشتی زەمەن دەڕوا و وەستانی نییە تا ژیان نوزەی ڕۆشنایی هەبێ ئەو نامانە هەر دەبن، هەناسەی خۆ دەدەن، دەنگەکان زۆرن و خۆ لە نامەکان دەبیننەوە، چۆن دەتوانم و کۆڵنەدەم بیگەیەنمە هاوژینی ئیشقی بێ یەکگەیشتن بەردەوامی مەم و زینی وڵاتی منە نامانەوێ چیرۆکێکی دی ئەفسانە بین، ئەگەر ئیشقم بۆ بۆنی تۆ بۆ ژینم دەوەستێ، لەرەی دەنگت مۆزیکێکی هێمن و ئارام سۆبووری دەبەخشێ، دەمویست تا شەبەق بە دیار وشەکانتەوە ئیشکگر بم ، ئەم جاردانە کەسانێ درکی کردووە ، کە بۆیە دەستم لێ شۆردی و خۆ لە پێخەف لوول دەم، بۆ ناسکی دەنگت درێکانم باڵیان گرت و بە باڵای ئەو ڕێ دوورەی مێبیلەکەی تەنیوم بکەومە جاڕدان، بشێ ئەو ڕۆ1ە بێت و چیدی نامەکانم بێ نادیار نەڕوا، ئەو دەم زۆتر لە نێزو دێری وشەکانم دەتوێمەوە و بانگی هاوژینی جاڕدەدەم با خەڵکیش هەر بزانن مەیگەیەنە هاوژینی، ئیدی تۆیش حاڵی بە ئیشقم بە کوێ ڕا گەیشتووە و لە کوێ لەنگەری خستووە ……….. گوڵەکەم لە گوڵ گوڵتر. 5/ 30 .

69 – ئەم بەیانییە هەور سەمات بۆ دەکا، درەخت و لك و پێپەکان

پرچی خۆیانت بۆ دادێنن، با ئاوازێکی نەرم نەرم دەچڕێ، شەو کڕنوشتەواو بوونی خۆی دەبا، خۆر بەر دەرگای خۆشەویستیمان ماچ دەکا..

شیرینەکەم …… بەیانییەکە نوسینەکان تك تك ئەشکی لێ دەچۆڕێ ، ئەمە دوایین نامەی ئاشقانەی نێو کتێبە خنجیلانەکەتە، لاپەڕەکانی ناوی تۆیان لە کۆڵناوە و بە سەرپشتی هزرما هەنگاو دەنێ و ڕێ دەبڕێ، لە بیرەوەرییەکانی چرکە بە چرکەی نامەکان تۆ بووی بە ئەو گوڵە نێرگزە جاڕەی هەمیشە بەهارت دادەهێنا، ئیدی نامەکان تەنها لە سیرەی چاوەکانت دەبن و ناترازێن، ئەوا وشەکان سەر لە نوێ لە ناخەوە بەرەو بەر دیدی سۆما تاو دەدەن، ئەوینێکت باراندووە کوژانەوەی مەحاڵە، سەفەرێکە و هەمیشە بەڕێوەم ئەگەر بۆ جەمسەری تەواو ئەوسەری باکووریش بێ ڕۆشنایی سۆمام بە باڵای تۆوە گرێ دراوە، ئیدی هەموو سپێدانێ نامەکانم لە تەك تیشکیخۆر و شنە و کزە بای سارد و کڕێوە و لە سەر پەڕە زەردەکانی گەڵا پێت دەگەن، ژیانێکی نوێت نوسییەوە بە ئاوا بوونی تۆ ژینم تەواو دەبێ ئەو نوسینە هەر دەگەن و مەحاڵە مەرەکەبی قەڵەمەکەم هیشك بکا، ئەوە ئیشقێکە سات دواس سات کڵپە دەسێنێ…..

لەمەو دوا بەر لەوەی تۆ نامەکان ببینی بە تەڕبوونی ماچەوە ئۆغریان پێدەکەم ئەو دەمانەیش لە بەر دیدی تۆ لە سەر کوڵمەکانت ڕادەکشێن و بیری ئەم ڕۆژانە دەکەنەوە، دەرگای واڵ و سایت و ڕۆژنامەکان نابینن، تەنها دەخزێنە ئامێزتەوە گەرمیان دابێنە با بێکەسیان پێوە نەلکێ وەك من و تۆ تەپەتۆزی غوربەتیان لێ نەنیشێ ، ئەوانە حەسرەت و کەفوکوڵی شەونخونیمن، ئەوانە زەردەپەڕی پاییزمن، ئەوانە هەناسەی ئیشقمن، وەك تەرزە دەبارێن و لێوە سڕ و لەرز و جوانە ڕتوشکراوەکانت ماچ دەکەن، وشەگەلێکن بە منیشەوە خۆشیان دەوێی لێت دانا بڕێن، تۆ هەر ئەو گوڵەی کە دڵێم لە وێنەت نییە، هیچ شۆخە ژنێك بە جوانی و سەلاری و ناخی پاك و گەورەیی تۆ ناگەن نا…….. 31 / 5

سەردار جاف

ئەڵمانیا

هایکۆ سمکۆ ... ئەحمەد رەشید

١
لە گیرفانی تەمەن کەوت،
بوو بەردی حەسرەتی دڵ —
مندالیی.
٢
گڕکانی زەمینی عومرە،
فووی زەمەن دا یدەمرکێنێ —
گەنجیی .
٣
شەقام نییە ،
دەریای رەشە راکشاوە —
راڤەی پیریی.
٤
شوێن پێی — با — ی هەڵگرت،
گ□ی□ سێبەری مەزاری پرچت —
پەنجەی خەیاڵم .
٥
رەفەی برسێتی،
تەپ و تۆزی پەشیمانی —
کتێبی بوون .
٦
لە ناو ئاپۆڕەی ماتەمبارانا،
بە چاوەکانیا دەینا سمەوە —
دایکی شەهید .
٧
نیشتیمانی من ،
ترۆپکی داد پەروەرییە—
سەرەی ئاودەستی مزگەوتەکان.
٨
بە یەک پشت ،
بە یەکتری دەگەنەوە —
مر□ق و م□شوول□.

٩
بـۆنی هەناوی مر□قی بـۆ چوو،
هێڵنجیدا ، رشا یەوە —
زێراب.
١٠
سەرابی تەمەن،
هەموو رۆژێک دەیبینم —
خەونی فڕیـــن.
١١
لە قاروون دەوڵەمەند ترم،
سەرڕێژە لە هەناسەی سارد —
گەنجینەکەم.
١٢
دەسڕێژی خۆرەتاو،
دیواری تاریکی دەبڕێت —
سروودێکی سەر باڵ سپی.
١٣
پێڵاوەکان بە ڕەنگی سوور،
ژیان بە رەش بۆیە دەکات —
کیژۆڵەیەکی بۆیاغچی.
١٤
ت□ پۆڵکەیەکی لمین□ ئ□قر□ست،
بەژنی شکۆی بەرزترە—
شەهیدی خاک.

بانگەوازی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵ□ان و م□رمنداڵ□انی ئێران بڵاو

کرایەوە

مێنووچێهر جیهانی – یاسا و رێساکان و بانگەوازی سی و دووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران بە مەبەستی بردنەسەرەوەی بەرهەمەکانی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ و ناساندنی باشترین بەرهەمەکانی ئەم بەستێنە لە بواری نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا لەلایەن نووسینگەی فێستیڤاڵ بڵاو کرایەوە.
بە پێی راپۆڕتی لێژنەی پەیوەندییەکان و راگەیاندنی سی و دووهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران، بە پێی رێککەوتننامەی رێکخراوی کاروباری سینەمایی و بیسراو و بینراوی ئێران، شارەوانیی ئیسفەهان و دامەزراوەی سینەمایی فارابی، سی و دووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران لە رۆژانی 28ی گەلاوێژ تا 4ی خەرمانانی 1398ی هەتاوی رێکەوتی 19 تا 26ی ئوگۆستی 2019ی زایینی لە دوو بەشی نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا بەپێی مەرجەکان و یاسا و رێساکانی خوارەوە لە شاری مێژوویی ئیسفەهان بەڕێوەدەچێت.
لەم خولەی فێستیڤاڵەکەدا بەرهەمە لەبەر چاوگیراوەکان بەپێی فێرکراوەگەلی بیر و باوەڕی، ئەخلاقی باش، شێوازی ژیان، رێزگرتن لە دامەزراوەی بنەماڵە و هاوتوێژەکان، جۆش و خرۆش و شادی، هیوا و باوەر بەخۆ بوون، هەوڵدان بۆ پێشکەوتن، وەرگرتنی بەرپرسایەتی کۆمەڵایەتی، دۆستایەتی لەگەڵ سروشت و ئامادەبوونی بەردەنگ بۆ بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ کێشە و پرسەکانی دونیای داهاتووە.
دەقی تەواوی بانگەوازی سی و دووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران بەم پێیەی خوارەوەیە:

1 – ئامانجەکانی فێستیڤاڵ
1 – 1 ناساندنی باشترین بەرهەمەکانی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ لە بواری نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا
1 – 2 رەخساندنی بوار بۆ پەرەپێدانی بەردەوام و هاوسەنگی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ
1 – 3 رەخساندنی بوار بۆ ئاڵوگۆڕی ئەندێشە و هاوکاریی کارگێڕانی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ، خاوەنڕایان و هەموو لایەنەکانی زنجیرەی بەرهەمهێنان، بڵاوکردنەوە و
برەوپێدانی پیشەگەلی فەرهەنگی
1 – 4 هەوڵدان بۆ بەرزکردنەوەی چۆنایەتی و پەرەسەندنی رێژەی

دزەکردنی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ لە ڕێگای ناساندنی دەفرایەتییەکان و دۆزینەوەی سەرمایەکانی مرۆڤایەتی و فەرهەنگی

2 ـ بەشە سەرەکییەکانی فێستیڤاڵ
2 ـ 1 کێبڕکێی سینەمای نێونەتەوەیی
2 ـ 1 ـ 1 کێبڕکێی فیلم گەلی سینەمایی
باشترین سیناریۆی فیلمی سینەمایی
باشترین دەرهێنانی فیلمی سینەمایی
باشترین فیلمی سینەمایی
باشترین فیلمی سینەمایی ئەنیمەیشن
خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران
2 ـ 1 ـ 2 کێبڕکێی کورتە فیلمەکان
باشترین کورتە فیلمی چیرۆکی
باشترین کورتە فیلمی ئەنیمەیشن

2 ـ 2 کێبڕکێی سینەمای ئێران
2 ـ 2 ـ 1 کێبڕکێی فیلم گەلی سینەمایی
باشترین ئەکتەری فیلمی سینەمایی
باشترین سیناریۆی فیلمی سینەمایی
باشترین دەرهێنانی فیلمی سینەمایی
باشترین فیلمی سینەمایی
باشترین فیلمی سینەمایی ئەنیمەیشن
خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران

2 ـ 2 ـ 2 کێبڕکێی کورتە فیلمەکان
باشترین کورتە فیلمی چیرۆکی
باشترین کورتە فیلمی ئەنیمەیشن

2 ـ 2 ـ 3 کێبڕکێی فیلم گەلی درێژی سینەمایی
باشترین سیناریۆی فیلمی درێژی سینەمایی
باشترین دەرهێنانی فیلمی درێژی سینەمایی
باشترین فیلمی درێژی چیرۆکی
2 ـ 2 ـ 4 خەڵاتەکانی تایبەتی دەبیری فێستیڤاڵ

2 ـ 3 خەڵاتی سیفژ
دەستەیەکی دادوەریی نێونەتەوەیی پێکهاتوو لە (ناوبژیوانێکی ئێرانی و دوو ناوبژیوانی بیانی) ناسێندراو لە لایەن ڕێکخراوەی “سیفژ” واتە (ڕێکخراوەی نێودەوڵەتی فیلمەکانی منداڵان و

مێرمنداڵان) خەڵاتی سەرەکیی ئەم ڕێکخراوە جیهانیە بە باشترین فیلمی درێژی فێستیڤاڵ پێشکەش دەکەن. ئەم خەڵاتە بە بۆچوون و بڕیاری دەستەی دادوەران، بە دەرهێنەر و یا بەرهەمهێنەری فیلمەکە پێشکەش دەکرێت. هەروەها ئەم دەستەیە یەک دیپلۆمای شانازی بە یەک کورتە فیلم یا ئەنیمەیشێنی کورت دەبەخشن.

2 ــ 4 خەڵاتی تایبەتی دەستەی دادوەرانی منداڵ و مێرمنداڵی نێونەتەوەیی

لەم بەشەدا گرووپێکی دادوەری، پێکهاتوو لە منداڵان و مێرمنداڵانی و بیانی کە لە لایەن نووسینگەی فێستیڤاڵەوە هەڵدەبژێردرێن، بە باشترین فیلمی سینەمایی ئەم بەشە "پەپوولەی زێڕین" پێشکەش دەکەن.

2 ــ 5 خەڵاتی تایبەتی زاون قۆکاسیان

لەم بەشەدا گرووپێکی دادوەری، پێکهاتوو لە رەخنەگران، چالاکانی فەرهەنگی و هونەری و سینەماکارانی ئیسفەهان کە لە لایەن نووسینگەی فێستیڤاڵ لە پارێزگای ئیسفەهان هەڵدەبژێردرێن، بە باشترین فیلم لە بەشی سینەمای ئێران ئەم خەڵاتە پێشکەش دەکەن.

2 ــ 6 خەڵاتی تایبەتی دەستەی دادوەرانی منداڵ و مێرمنداڵی ئێران

لەم بەشەدا گرووپێکی دادوەری پێکهاتوو لە منداڵان و گرووپێکی دادوەری پێکهاتوو لە
مێرمنداڵان کە لە لایەن نووسینگەی فێستیڤاڵ لە پارێزگای ئیسفەهان هەڵدەبژێردرێن، بە باشترین فیلمی سینەمایی دەستەی بەردەنگی خۆیان خەڵاتی "پەپوولەی زێڕین" پێشکەش دەکەن.

2 ــ 7 نمایشە تایبەتەکان

3 ــ ناوبژیوانی
4 ــ یاسا و ڕێساکانی فێستیڤاڵ
5 ــ ناردنی فیلم بۆ فێستیڤاڵ

سی و دووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران ICFF بە بەرپرسیاریی "عەلیڕەزا تابەش" و بە هاوکاریی ڕێکخراوەی سینەمایی ئێران، شارەوانی ئیسفەهان و ناوەندی سینەمایی ئێران و هەروەها بە بەشداریی بەرهەمی وڵاتانی جیهان لە چەندین بەشی جۆراوجۆری پێشبڕکێ و دەرەوەی پێشبڕکێ، بەشی "کۆڕ و کۆبوونەوە پسپۆڕانەی هونەریی سینەما" و هەروەها بەشی "ڕێزلێنان و بیرئانین" بۆ ماوەی هەشت ڕۆژ لە سینەما "نقش جهان"، پەردیسی سینەمایی "چهارباغ"، سینەما "فەلەستین" و سینەما "سەپاهان" لە

شاری مێژوویی ئیسفەهان لە وڵاتی ئێران بەڕێوەدەچێت.

“دەریاس و لاشەکان” لە نێوان سەنا و ڕەخنەدا … کامیار سابیر

ئەم نووسینە بەسەر دوو بەشدا، لایەنە نەگەتیف و پۆزەتیڤەکانی ڕۆمانەکەدا، دابەش دەبێت.

لایەنە نەگەتیڤەکانی ڕۆمانەکە:-

تەنانەت لە ڕۆمانی فانتازیشدا، نووسین و هەڵێنجانی مانا و مەغزا گرنگن، نەک وشەکاریی، هێنان و بردنی وشە و تێکەڵکردنیان بەسەر یەکتردا. نووسین هەر ئەوە نییە کە چیی دەڵێی و چییت دەوێ بینووسیت؟ بەڵکو ئەوەیە چۆن دەینووسیت؟ لە هەموو ئەوانەش گرنگتر ئەوەیە کە زمانی ڕۆمان، دەبێ ئەمانەی تێدابێت:- کۆنکریت و زمانێکی ڕەوان بێت، کورت و پوخت(concise) بێت، ئاشنا بێت familiar بۆ جڤاکی خوێندەوار و عەوام، روون و ورد precise بێت، هاوکات فۆرمە و بەناء constructive بێت. ئەگەر ئەوەش لەبەرچاو بگرین لە دیدی واڵتەر سکۆتی ڕۆماننووسی سکۆتلەندییەوە کە بەر لە دوو سەد ساڵ لەمەوبەر پێیوابووە، ڕۆمان جیاوازیی ئەوەی لەگەڵ کتێبی ڕۆمانسییدا(شیعر و پەخشان) هەیە کە ڕووداوەکان دەخاتەوە بەر دید و سەرنج، لەناو ذاکیرەی مرۆڤەکاندا خانەخوێیان پێدەکات و دەخی مەدەرنی کۆمەڵگەکان، مانیفێست دەکات. لە کاتێکدا، شیعر و پەخشان، زیاتر لایەنی ئێثێتیکی(جوانناسیی) هەیە و جۆرێک لە ئیفتیتانی شەخسییە.

دەریاس و لاشەکان، ڕۆمانێکی سیاسیی بەحتە کە بەختیار عەلیی نووسیویەتی، نەدەبووایە ئەو هەموو خورافە شیعریی و پەخشانییەی تێ بئاخێنرایە و ناوەڕۆکە سیاسییەکەی تەجرید بکرێت و بە تەرمی لەطیف Kindred، موجامەلاتی زۆر دوورودرێژ، ئیفتیتانی شەخسیی و ئارگیومێنتی ناپەویست، ناوەڕۆکە سیاسییەکەی، خاڵیی بکرێتەوە یان لای کەم، ڕستە و دەربڕینەکان زیوەڕێژ نەکرێن، بۆ ئەوەی مەتەڵی مەبەستە سیاسییەکان، بشارێنەوە. گومانی تێدا نییە، نووسەر،

ڕۆماننووسەکی زۆر باشە و تەجروبەی زۆری هەیە، بەڵام واقیع ئەوەیە کە گرفتی لەگەڵ زمانی کوردییدا هەیە. ئەمەش بە ئەو ئیگۆ گەورەیەی دەگەڕێتەوە کە درافتی نووسینەکانی، لای کەم نادات بە چەند گەنجێک بۆی پێدا بچنەوە و هەڵە زۆر و بۆرەکانی بە چاک بکەنەوە. چەندین وشە و تێرمی بەکارهێناوە، لە قاموسی زمانی کوردیی و فەرهەنگە کۆن و نوێکانیشدا بوونیان نییە، ئەصڵەن پێدەچێ هەر لە خەیاڵدانی خۆیدا دروستی کردبن، بەڵام کارەساتەکە ئەوەیە ڕۆماننووس، زمانناس و لیگویستیک نییە کە بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ زماندا بکات.

بەهێزیی زمانی هەر دەقێک لەوەدایە کە وەرگێڕ بتوانێ ناوەڕۆکی ئەو دەقە (تەنانەت ئەگەر پارەگرافێکیش بێت) وەکو خۆی وەربگێڕێت. دیارە تەرجەمەی حەرفیی ناڵێم، بەڵکو کۆنتێکست و مەغزای رستەکان دەبێ وەکو خۆیان وەربگێڕێن. راستییت دەوێ هەرکەسێ ئەم رۆمانە بە عەرەبیی یان ئینگلیزیی، یاخود هەر زمانێکی تر وەربگێڕێت، دەبێ بەشێک لە رستەکان بپەڕێنێت، چونکە جگە لە ریتۆریکی وشە تێکەڵکردن، هیچ مەغزا و مانایەک، لە یادەوەریی خوێنەردا، جێناهێڵن؟ هەندێ رستە و پارەگراف هەن، نەک هەر موفید نیین، بەڵکو چۆن پاشوپێشیان بکەیت، مانایەک بە دەستەوە، نادەن؟ نووسەری ئەم رۆمانە، لەوە دەچێت بە رەچەڵەک و نەژاد کورد نەبێت، بەڵکو نەژاد و نەتەوەیەکی تر بێت و فێری کوردیی بووبێت! رۆحی زمانە کوردییەکەی ئەم رۆمانە، ئەوەندە خراپ دارکاریی کراوە، دەبێت جەڕاحێکی زمانەوانیی باش، بە زمانێکی تر، تەرجومەی بکات.

ویستت هەر دەقێکی سیاسیی کوردیی (لێرەدا مەبەست لە وتارەکە یان ئایدیای چەند پارەگرافێک) تاقییبکەیتەوە بە ئەوەی بزانیت بوعدە سیاسییەکەی چەند مەعریفە، فیکر و کولتووری فرە رەهەندی لەپشتەوەیە؟ ئەوە بە زمانێکی تر یان چەند زمانێک وەریبگێڕە، ئەوسا خەرابستان و خاکەساریی ئەو دەقە، یان بەهێزیی و شاکاریی ئەو دەقەت لەو بوعدانەوە، بۆ دەردەکەوێت! هەموو پاڵەوان و حیکایەتخوانەکان، صەنعەتی فیکر و تێڕوانیینی نووسەرەکەیە، بەتایبەتیی لە دەقی سیاسییدا (رۆمانی سیاسیی)، لە لا ٣٣دا، لە زمانی دەریاسەوە و بە لێکدانەوەی قسەکانی سەیید بورهان، ئەوە ” حاڵیی بوو کە ژەنراڵ بیلال لە راستییدا هیچ کات روتبەیەکی سەربازیی نەبووە و لەسەردەمی شەڕی گەریلاییدا دژ بە دەوڵەتە داگیرکارەکان، ئازایەتیی و زیرەکییەکی سەربازیی وەهای نواندووە، هەوادارانی بە خۆشەویستیی و رێز، نازناوی ژەنراڵیان داوەتە”. گومانی تێدا نییە ژەنراڵ بیلال، مەبەستی لە شەخصی نەوشیروان

موصطەفایە(نم) و دەوڵەتانی داگیرکاریش، مەبەستی لە عێراق و ئێرانە.

لایەنە لوغزاویی و لێڵییەکەی ambiguity ئەو ئارگیومێنت و کۆوتەیشنە ناڵێم، واتە رووکارە ئەدەبییەکەی ناڵێم، بەڵکو مەغزا سیاسییەکەی دەڵێم، تەعبیر لە فیکری سیاسیی نووسەر دەکات کە رێک وەکو ئەیام زەمانی میلیشیاکانی کوردایەتیی لە شاخ، بە شیعری حەماسیی و بە پەخشانی ژێر خێوەتی مەقەڕەکان و خورافاتی شاعیرە سیاسییەکان، بە عێراق و ئێرانیان دەگوت داگیرکار، بەڵام لە ستانداردی جیهانیی و هاوکێشە ئیقلیمیی و نێودەوڵەتییەکاندا، ئەمە بەس گەندوگووی فیکریی ئەو سیاسیی و رۆشنبیرانەیە کە تەجاوزی عوقدەی نەژادیی و گێرەی کوردایەتییان، نەکردووە. ئەصڵەن ناوەڕۆکی ئەو کۆنتێکستە بۆ فارسیی و عەرەبیی، وەربگێڕێن، جگە لەوەی وەرگێڕەکەی ئەگەر کەمێک عەقڵانیی بێت، داگیرکار هەر لادەبات، بەڵام ئەگەر گوتمان کردی بە المحتل و اشغالگر، ئایا بەڕاستیی کابرای عەرەب و فارس کە رۆمانی نووسەرێکی مەزنی کورد بخوێنێتەوە، چەقەنە بۆ عەقڵ و فیکری سیاسیی لێناداد؟ ئ□وە بۆ ئینگلیزیی Occupier هەر مەسخەرەتر، دەردەچێت.

ئەم چەمکی داگیرکارییە تەنیا بۆ داگیرکردنی بەشێک لە کوردستانی عێراق و کوردستانی سوریاوە، لە لایەن دەوڵەوتی تورکیی□وە، دروستە. بە دەر لەوە، کۆنتێکستە سیاسیی و مەعریفییەکەی رێک لە ئاوەزی ئەوانە دەچێت، دوای عەمالەتی ریفراندۆمە موخابەراتییەکە کەوتبوون. هەر ئەمەشە، وایکردووە کە نووسەر، لەسەر گەورەترین حەماقەتی سیاسیی و قەشمەریاتی کولتووریی ریفراندۆم لە مێژووی سیاسیی کورددا، حەرفێکی فیکریی و سیاسیی، شەدەیەکی مەعریفیی و فەلسەفیی، بۆ گوتن نەبوو.

ئەم رۆمانە سیاسییە، زیاتر جەخت لە ئۆپۆزسیۆنی کوردستانی عێراق، فۆرمی حکومەت، دەسەڵاتی کوردیی و قۆرغکارییەکانیان دەکاتەوە. یەکێک لە باشترین رۆمانەکانی نووسەر ئەژمار دەکرێ ئەگەر لە بۆچوونی عەقڵانیی فیکریی و ویژدانیی نووسەرەوە هەڵقوڵابێت. لێرەدا گرنگە ئەوە باس بکرێ کە هیوادارم من هەڵەبم، ئەویش ئەوەیە، خۆزگە قەناعەتی فیکریی و سیاسیی نووسەر بوایە کە سیمبوڵی وەهمەکانی سلێمانیی، ئۆپۆزسیۆن و کاراکتەرە گەورەکانی ئەو ئۆپۆزیسیۆنەی(ژەنراڵ بیلال ئەشکزاد) شاری ناو رۆمانەکە(کە سلێمانییە)، نەک هەر رەخنەبارانی کردوون، بگرە دارکارییەکی مێژوویی گەورەی مێژووی سیاسیی شاری سلێمانیی و زۆنی

ناسیۆنالیزمی(بابانیی و قەڵاچوالانیی) کردووە. گرفت ئەوەیە، دارکارییەکە نە سیاسییە، نە کولتوورییە، نە مەعریفییە و نە فیکرییە، بەڵکو غوبنی بییرکردنەوە پاسیفیستەکانی نووسەرە. بە پێچەوانەوە، پالەنەری نووسیینی ئەم رۆمانە کە دوای یەک ساڵ لە مردنی نم، نووسراوە ئەگەر هەمان ئەو مێتیقە بێت کە نووسەر لە باس و رووداودا دەینووسی، ئەوە بە باوەڕی من لە کرێدتی رۆمانەکە زۆر کەم دەکاتەوە١ هیوادارم ئەمەی دواییان نەبێت و من تەواو هەڵە بم.

لایەنە پۆزێتیڤەکانی رۆمانەکە

لە زمانی حیکایەتوانەوە، دەسەڵاتی شێخنشیینیی بنەماڵەی بارزانیی، بەمشێوەیە دەدەڵێمەنێت: کوڕە گەورەکەی مەلا موصطەفا (سەردار قەمەرخانیی) گەرچیی گەمژەیەکی نەفام و بە دەموپل بوو، کردیان بەسەردار بە ئەوەی پشتاوپشت و نەوە لە دوای نەوە، سەرۆکایەتیی بە نەوەکانی جێبهێڵێت(لا ٧- ٨). بەدەر لەوەی رۆماننووس، نازانێت یان خۆی لە بێئاگا دەکات کە مەسعود بارزانیی، کوڕە گەورە نەبوو، ئیدریس گەورەتر بوو، چەند کوڕێکی گەورەتریشی هەبوو! پێشتر بە صەفەقاتی نەوان کوردایەتییەکەی بارزانیی و عروبەکەی صەدام، تەرەر کران. هاوکات، رۆڵی پاوانخوازیی و دەوری خۆئیبرازکردنی مام جەلال(جەنابییان= ئەمیر تەلاران)، لە دوای مردنی قەمەرخانیی، بە زمانێکی سیاسیی کە لێدانە لە ئەدەبییاتی فشەی کوردایەتیی و شۆڕشی میلیشیایی و چەتەگەریی (نوێ و گوێان)، هاوکات لێدانە لەو ناسیۆنالیزمە بابانییەی بە صەدەیەک زیاترە، سلێمانیی کەتوبەند کردووە، بەمشێوەیە بەیان دەکات(یەکەم کەس بوو، شەڕی چەتەگەریی و گەریلایی، دژ بە دەوڵەت راگەیاند(لا ٨). لێرە بە دواوە، بە باسکردنێکی کورتی بارزانیی و تاڵەبانیی، تەواوی رۆمانەکە لەسەر وەهم و خورافەی ژەنراڵی رۆمانەکە (نم) کە یەکێکە لە رائیدەکانی ناسیۆنالیزمی بابانیی، هەروەها ئیگۆ پێ لە وەهم و شۆڕشگێڕییەکانی! سلێمانیی، بنیات دەنێت.

خالید حوسەینیی(ئەفغانیی-ئەمەریکیی)، پێیوایە نووسیینی رۆمان، لە چنیینی زنجیرە درێیەک دەچێت کە بە حەقیقەتێکی مەزنت، دەگەیەنن. رووداوە خورافیی و خەیاڵییەکانی مێشکی نووسەریش، وێڕای ئەوەی هەزاران درۆ و خورافاتی چنییوە، هەزاران شێر و رێویی تێکەڵ بە ئەندێشە پێ لە فەنتازییەکانی خۆی کردووە، هاوکات بە ئەوەی بەر رقی کادیر و پیاوانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان وحیزبە ئۆپۆزسیۆنەکان نەکەوێت، ئەمەندەی رووداوەکان، کاراکتەرەکان و مێژووەکانی پاش و پێش، کردوون یان بە ئەنقەست و بەهەوای ئەدەبیی، لە خەیاڵدا

دایتاشیون، بۆ ئەوەی هەمیشە بڕێ مەبەست لە سیاسییەکانی کورد، لە شاری سلێمانیی و لە کوردستان نییە. بۆ نموونە سەبارەت بە نم، لا ١٠٥ دا، نووسراوە" شار نوقمی خورافات بووە، ئەشکزاد ئەفسانەیە و بە مردنی ئەویش هەموو شتەکان تێکدەچێت و شۆڕش تۆزی بە بادا دەچێت" لە لا١٠٥ دا درۆیەکی گەورەی ئارکیۆلۆجیی و مێژوویی بەناوی سلێمانییەوە دەکات و تەمەنی بە هەزاران ساڵ دەقەبڵێنێت، ئەمە بۆ ئەوەیە ئەو مەیدانەی رۆمانەکەی تێدا بنیاتنراوە کە سلێمانییە، واقیعەکە بەلایەکی تردا بەرێت و بیجۆڵێنێت.

ئەو شتەی رۆشنبیریی (ثقافةی) پێدەگوترێ لە ئێستای سلێمانییدا، نووسەر بە ئەندێشەی خۆی رائیدی بەشێکیەتی و کۆمەڵێ گەنجیش بەناوی چەپ، عەلمانیی و ئەدەبدەستەوە لە لایەنگرانین، بەشەکەی تریش بە ئەندێشەی رۆماننووس، هەندێ رۆشنبیرن کە لە ئەشکزاد نزیک بوونەوە، بەیعەتیان پێیدا و لە وێنەی ئەرشەد صاحیبدا، تەجەلا و تەعالایان دەکات و بە رۆشنبیری بچووک و لاچەپەک، ئەژماردیان دەکات لا١٥١. لە چەند شوێنی تر، هەیبەتی ئەم جۆرە رۆشنبیرانە دەشکێنێت، گاڵتە بە رۆشنبیری وەکو ئەرشەد صاحیب دەکات و دەڵێ کاری ئەوە بوو تارماییەک دروست بکات و بەرەڵای بکاتە ئەم شارەوە، تارماییەکی بەرەڵاکردبوو کە گرتنەوەی ئەستەم بوو، لا ٢٥٢ . لە پاڵ لێدان لە رۆشنبیرە بچووکە موبایەعەچییەکانی سلێمانییەوە، ناو بەناو دەتەوە سەرلێدان لە وەهم و خورافاتەکانی ژەنراڵە ئەشکزاد(نم). بە رادەیەک ئەم رۆمانە سیاسییە، تەرکیزی لەسەر نم، داناوە، ئەصڵەن هەر دەڵێی بۆ هەجووکردنی ئەو بزوتنەوەکەی(گۆڕان) نووسراوە.

لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە کە بەشێکی بەرچاو لە سیاسیی، نووسەر و کادیرەکانی بزوتنەوەی گۆڕانی ئێستا و ئەوانەی لەو بزوتنەوەیەش وەدەرکەوتوون، بە ئیعجابێکی زۆرەوە، بە حەماس، ئەخژن و قەناعەتی زۆرەوە، جەخت لە باشیی و گەورەیی ئەم رۆمانە دەکەنەوە. باسی شکاندنی بتە سیاسییەکان و خورافە ئایدیۆلۆژییەکان دەکەن؟ بەڵام ئایا نازانن و عەقڵیان پێی ناشکێ کە ئەم رۆمانە، رێکوڕەوان، پێ بە پێستی، لێدان لە گۆڕان و ژەنراڵەکەی (نم) نووسراوە؟ یان پێی دەزانن و خۆیانی لێ نەبان دەکەن؟ هەرکامیان بێت، ناوەڕۆکە سیاسییەکەی ئەم رۆمانە، بەتاڵکردنەوەی سیحری ئەو سیاسیانەیە کە چۆن دەتوانن لە سەردەمی خورافییدا مەبەکان بجوڵێنن و لە سەردەمی چاڵەکانی واقیع و خەرەندەکانی حەقیقەتیشدا، ئەوە روو دەدات کە شاری ناو رۆمانەکە و خەڵکی شارەکە(سلێمانیی) چۆن دەناڵێنن بە

دەست چەتەکانی کوردایەتیی(ئۆریجنال و موزێیەفەکەی) و هەموو ئەوانەی بەناوی ئەپۆزیسیۆنەوە، دەستیان لە پارەی ڕێع، چەتەگەرییەکانی نەوت و خۆشگوزەرانیی خۆیان، گیر بوو؟

وێناکردنی خەونێکی لەبیرنەکراو لە نێو شەمەندەفەردا -2- سێران محەمەد

بەشی دووەم

***رامبۆو سەفەرەکانی:**

رامبۆی هەرزەکاری سەرکێش لە 1875دا و لە تەمەنی 21 ساڵیدا واز لە شیعر دەهێنێت و لەسەفەردا ئازادی ڕەهاو عیشقی ڕاستەقینە دەبینێتەوە، هەرچەندە ئەو هەر لە تەمەنی 14 ساڵانەوە هەوڵی فێربوونی زمانەکانی وەك روسی و عەرەبی و ئینگکیزیشی دەدا، بەڵام دایکی جوتیارێکی هەژار بوو، هەرگیز پارەی ئەوەی نەبوو بیداتە رامبۆ تاسەفەرەکانی پێ بکات. جگە لەمەش نەیدەویست رامبۆ ئەو ڕێگایە بگرێتەبەر، بۆیە جارانێك رامبۆ کتێب و تەنانەت سەعاتەکەی دەستیشی فرۆشتووە، ئەم عەشقە بوو وای لێکرد بە پێ بەسەرچیا بەفرینەکانی ئەلپ بکەوێ بۆ هێنانەدی ئاواتەکانی، تا لە 20/10/1878 جاریکی تر بە پێ دەکەوێتە ڕێ تاکو دەگاتە لێجانو کە لەوێ سواری شەمەندەفەرێك دەبێت بەرەو جەنەواو لەوێشەوە بۆ ئەسکەندەرییە و لەوێشەوە بۆ قوبرس، تالە ڕێی کارێکی میرییەوە کەمێك لەوێ نیشتەجێ دەبێت و پاشان بەهۆی دەمەبۆڵەی لەگەڵ بەڕێوبەردا واز لەو کارە دەهێنێ و دەچێتەوە ئەسکەندەرییەو لەوێشەوە بۆ عەدەن، و پاشان حەبەشەو پاشتر بەهۆی جەنگی کۆلۆنیالیزم لە ناوچەکە بیر لەوە دەکاتەوە ببێتە بازرگانی چەك لە ناوچەکانی حەبەشەو و تا لە 1891 لەسەر ئامۆژگاری پزیشك ئاگادارەکرێتەوە کە برینی ئەژنۆی راستی مەترسی لێدەرکرێت و باشترە بگەڕێتەوە فەرەنسا.

هەر 10ڕۆژ دوای گەشتنی بە عەدەن(هەرچەندە 45 مانگ تیایدا مایەوە)، نامەیەك بۆ كەسوكاری دەنێرێت و تیایدا دەڵێت: گەر چەند سەد فرەنكێكم چنگ بكەوێت ئەوا سەفەر دەكەم بۆ زەنجەبار دەڵێن لەوێ كار هەیە،هەروەها لە بارەی نەبوونی پەیوەندی بە ئەوروپیی رەگەزەكانی ناو عەدەن ئەو لە 14/4/1885دا لە نامەیەكدا دەنووسێت: "سەبارەت ئەوروپییەكان تەنیا چەند كارمەندێكی دەبەنگی لێ دەژی كە سەرقاڵی بازرگانین و هەموو پارەكانیان لە بلیارد دا سەرف دەكەن".

لای رامبۆ سەفەر جۆرێكە لە دۆزینەوەكان، هەروەك چۆن لای هەندێك ئەو بەس شاعیر نەبوو بەڵكو فەیلەسوفیش بوو، بۆیە ئەو لە ماوەی كورتی ژیانیداو لە زۆر بۆنەو كاتی جیاوازدا زۆر شوێنی جیهان گەڕاوە لەوانە: ئیندۆنوسیا، هۆڵەندا ئەڵمانیا، جاكرتا، میسر، حەبەشە، زەنجەبار،، یەمەن، سوید، قوبرس، سویسرا…

ۆ* شیعری: خەونێكی زستان

لە زستاندا سەفەر دەکەین لە ناو
فارگۆنێکی پەمەیی کوشن شین.
ئێمە باش دەبین، هێلانەی ماچێکی شێت چاوەڕوانە،
لە هەر گۆشەیەک.
.
تۆ چاوت دادەخەیت تا لە پەنجەرەکەوە نەبینیت،
سێبەری ڕوگرژی ئێوارە،
وەڕینی ئەو وەحشانە، بە ڕەو تێدەپەڕن بۆ لاماندا
هی گورگە ڕەشەکان و خەوە ڕەشەکان.
.
پاشان هەست بە رووومەتت دەکەیت
زۆر توند ختوکەی دە
ماچێکی بچوك وەك جاڵجۆڵەکەیەکی شێت

بەسەر روومەتا را بكات.
.
ئەنجا دەڵێيت: بيگرە!" سەرت شۆڕكەوە
– وئێمەش بەكاوەخۆ
لە دووى ئەو بونەوەرە دەگەڕێين
– هێندە دوور سەفەرى كردووە...

▪ وێنەكانى ناوەوەى سەفەر:

گەر جارێكى تر بگەڕێينەوە بۆ لێدوانێكى زياتر دەربارەى چەمكى سەفەر لاى خودى ئارسەر رامبۆ (20 ئۆكتۆبەر 1854 – 10 نۆڤەمبەر 1891) لە ژێر رۆشنايى دەقى (خەونێكى زستان)دا، ئەوا پێويستمان بە لێدوانێكى زياترە، زياتر رۆچوون بە وێنەكانى ناوەوەى ناخى شاعيردا، وەك چۆن لە بەشى يەكەمدا زياتر لەسەر ديوى دەرەوەى شيعرەكە و زاراوەو وێنە شيعرييەكان دواين، ئەوا ئێستا جێى خۆيەتى ماف بە لايەنە نابەرجەستەكەى ئەو سەفەرە بدەين، كە لە ئاماژە شاراوەكانى دەقەوە لێى تێدەگەين.. بۆ ئەوەى سەرەتا دەست بەم باسە بكەين دەبێت بپرسين ئايا سەفەر خۆشە يان ناخۆش؟ ئايا بێهيوايى دەبەخشێ يان هيوابوون؟ ئايا هەڵهاتنى رامبۆ لە ئێوارەيەكى ساردى ئۆكتۆبەردا هەڵهاتن نييە لە خودى ترس و نيگەرانى و دووبارەبوونەوەكانى رۆتينى ژيانى خودى خۆى؟ بۆ گەيشتنە دنيا تازەكان و جێهێشتنى نوستاليژياو هەموو شێوازەكانى ملكەچيى؟ ئايا چاوداخستن لە نەبينينى هەموو ديمەنە قێزەونەكان؛ ئازايەتى و جورئەتى سەرەتاى سەفەرە ‌دوايينەهاتوەكانى شاعير نين؟ كە پێش ئەوەى لە واقيع هەڵبێت لە نەستى خۆى هەڵدێ كە باكراوندێكى پڕ حەسرەت و ئەفسانەو پڕ دێو و درنج و دەستەمۆييە، دەمەوێ وتەى هاوڕێكەم بهێنمەوە لەمبارەدا كە گوتى:

شاعيرەكان بە رامبۆشەوە بەشێك لە شيعرەكانيان لە وڕێنەيەكى بێ مانا زياتر هيچى تر نييە، كە تايبەتە تەنيا بە خۆيان، بەڵێ هەرواش بليمەتيى زەمەنێكە، سەردەمێكە، ساتگەلێكە كە دووبارەبوونەوەى ئاستەمە. رامبۆ خۆى لەوتەيەكدا نەفرەت لە بێهوايى دەكات و دەڵێت: تينى بێهيوايى پاڵم پيوەدەنێت رووبەرووى هەموو شتێك ببمەوە؛ سروشت، شتەكان، خودى خۆشم، دەمەوێت هەموو ئەوانە بدڕێنم.

بەڵێ راستە سەفەر هەرچەندە ناخۆش بێت بەڵام لای رامبۆ خۆش و هیوا بەخشە چونکە دەیگەیەننە دنیا تازەکان، بەڵێ ئەو خەمەکانی جێدەهێڵێت و دایاندەنێ و لەگەڵ خۆیدا نایانبات بۆ سەفەر، بۆیە چاو دەنوقێنێ لە بینینی رابردووە تاڵەکان و ئەزمونە گورچکبڕەکان، کەواتە ئەو یەکەمجار دەیەوێت لە نەستی رەشی خۆی هەڵبێت، بۆیە ئاوڕ بۆ مەرگەساتەکان ناداتەوە، ئایا سەفەر جێهێشتنی شوێنە بەرەو ناشوێن؟ یان بەس هەڵهاتنە لە بوتەکانی باوك و مولازم موحسینەکان و دەسەڵات؟ یاخود گەڕانە بە دوای نوێبوونەوەو تازەگەریدا لە بینین و تێگەشتن و ئەزموونکردنی ژیانێکی جیاواز؟ گەشتن بە واقیعی قەناعەتەکان و ئەو خولگانەی شاعیر بە دوایاندا دەگەڕێت و ئاسوودەیی و ناسنامەی راستەقینەی پێدەبەخشن، گرنگیش نییە لە حاڵەتی نە بینینەوەکاندا با هەر گەڕان بەردەوام بێت تاکو ئەو ساتانەی شارە خامۆشەکان و تولەڕێ کوێرەوەبووەکان دواتۆماری هەناسەکانی شاعیری تیا دەنووسنەوە، خۆ یاسای گەردوون و تەنەکانی ناویشی هەر لە گەڕان و جوڵەی بەردەوامدان و ئاکام وزەیەکی ئەرێنی لێدروست دەبێت.

رامبۆ رەنگە سەرەتا ویستبێتی سەفەری ناو ئەو شەمەندەفەرە خێرایانە تاقیبکاتەوە کە خەڵکانێك بەکاریدەهێنن، بۆیە سەرەتا لە دیمەن و رەنگ و پەنجەرەو کوشنەکانی ورد دەبێتەوە، پاشان ئاویزانی دەکات بە خەونێکی خۆیەوە تیایدا، چەند خۆشە مرۆڤ هاوڕێیەکی هەبێت لەناویدا هەمان بۆچوون و قەناعەت و شێوازەکانی بیرکردنەوەی ئەویان هەبێت.

رەنگە جیاوازی نێوان وێنە شیعرییەکان و وێنە فۆتۆگرافییەکنیش هەر لەو خاڵەدا چڕ بێتەوە کە وێنەی فۆتۆگرافی توانای نیشاندانی وێنە نابەرجەستەکانی ناخ و هەست و بیرکردنەوەکانی شاعیری نییە، بەڵێ ئارسەر رامبۆ ئەم شیعرەی لەیەکەم ساڵی شاعیرێتیدا نووسیوە، بەلام

ئەمە وەك حەزو خولیای هەمیشەیی شاعیر مایەوە تا کۆچی دوایی کرد، سەفەر بەرەو دنیا نەبینراوو نەزانراوەکان، رەنگە لە وێدا هیوایەك خۆی مەڵاس دابێت ، ئەو نەزانراوەی بەدوایاندا دەگەڕێت بیدۆزێتەوە، بۆیە لەم دەقەدا وێنای هەموو نشێوەکانی سەفەر بەڵام رامبۆ زۆر دڵخۆشەو هەوڵدەدات پەردەیەکی نوێی شانوی ژیان لابدات و رابردووە تاڵەکان تێپەڕێنێت، ئەی گوایا نەمانپرسیوە هۆی چییە کە چەند مێشك فراوانن ئەو کەسانەی گەڕیدەن و بەرکەوتنیان دەبێت لەگەڵ کەلتەرە جیاوازەکان و ئاسۆی بیرو ئەزموونیان فراوانتر دەکات، بە پێچەوانەی ئەوانەی نازانن تەنانەت لە واقیعی شارەکانی دراوسێیاندا چی دەگوزەرێت!

یاخیبوونێکی جوان و بێدەنگ ڕێگا بە رامبۆ نادات هەر ماوەی سێ مانگ لەسەر یەك لە جێیەك بمێنێتەوەو رەنگی قەوزە لە نیگای بنیشێت، خۆ ژیانیش زۆر کورتەو جیهانیش زۆر بەرفراوانە، ئایا ئێمە چی و کوێمان بینیوە؟ دانیشتن و سەرلەقاندن بۆ حوکمێکی کۆنی بەستوو تەنیا عەقڵی بەستوو و مرۆقی کۆنەخوازو پاشکەوتوو بەرهەم دێنێت، کە هەوڵدەدات هەموو شتەکان بخاتە ژێر هەژموونی خۆیەوە؛ رازی بێت بە هەموو قەدەرە سروشتی و دەستکردەکان، رۆڵی وەك مرۆق لە سەر تەختەی شانۆی ژیان وەلابنێ پێش ئەوەی لە لایەن دەسەڵاتە جیاوازە سەرکوتکەرەکانەوە ئەو رۆڵەیان لێ بسەنرێتەوە، جا هەر لە دەسەڵاتی باوکسالارییەوە بیگرە تا عورفی خێڵەکی و کولتوورو مامۆستاو سیستەمی حوکم و حیزب و ناوچەگەرێتی و پۆلیس و ئاغاو دەزگا داپڵۆسێنەرەکان… هتد..کە دەیانەوێت شاعیر دەستەمۆ بکەن تاکو ببێتە تاکێکی گوێ لەمشتی هەڵخەڵەتاو بە بەڵێنە سەرابییەکانیان، لەم زۆنەدا زۆر رۆشنبیر خۆی لەدەستدەدات و توشی دووفاقی دەبێت لەگەڵ تێگەشتن و قەناعەتە مەعریفییەکانی ناوەوەی خۆیدا، کە رۆڵیشی مرد ئەوسا هیچ داهێنانێکی راستەقینەش نابەخشێت و سەرەنجام وەك ستارەیەکی لەکارکەوتوو دەکوژێتەوە و هەر خەریکی وێنەکردنەکانی خۆی دەبێت.

شیعراندنی ئەم دۆخەی سەفەر لای شاعیر خودی گرنگیدانە بەو مانایەی سەفەر لەخۆیدا هەڵیگرتووە، دڵخۆشییەکە تیایدا هیواو هەوڵ و یاخیبوون و تواناو ئیرادەی تاك زاڵ دەبێت بەسەر شکست و پەشیمانبوونەوەو بێهیوایدا، بەڵێ هەرچەندە لەمپەریی مادی و شکست و نەبوونیی و نامۆبوون لە ڕێی سەفەرەکاندابن بەڵام ئیرادەی بزێوی شاعیر زاڵ دەبێت بەسەر هەموویاندا، هەر بە تەنیایی و دوور لە هەموو دۆست و رێنیشاندەرو کۆمەکییکارێك، بایەخنەدان بە بەهای

مادی و ملکەچنەبوونە لە بەردەم چیاکانی گیانێکی سەرکەش و یاخیدا، ئەوا هیچ لەمپەرێك نامێنێتەوە لەو سەفەرانەی بیگێڕێتەوە، مەگەر ئەو مەرگەی هەموو مرۆڤەکان لە سات و شوێنی جیاوازدا لە خۆی کۆیاندەکاتەوە، ئەمەشە شادمانی ئەبەخشێت بەسەفەر لای رامبۆی تازەلاو، کە دواتر و هەر زوو وازی لە شیعرنووسین هێنا، دوای ئەوای زانی ئیتر خوێنەرەکان و دەزگا ئەدەبی و چاپەمەنییەکان دەسەوسانن لە تێگەشتنی ئەو، لەبایەخدان بە دنیاو شیعرەکانی ئەو..زۆربەی خوێنەرەکانی ئەوساو ئێستاش دوای شاعیرە ملچرچەکانی دیوەخانەکان دەکەون و چەپڵەیان بۆ لێدەدەن، گوێ لە ڕیکلامە حیزبییەکان دەگرن و پەسەندی ئەو شاعیرانە دەکەن کە حیزب وەك پێداویستی ئامێرەکانی خۆی بەکاریان دەهێنێ و بەرەندەی کردوون، هەروەها شاعیرەکانیش شیعرنووسینیان کردووەتە پیشەو بەهۆیەوە موجەی جۆراوجۆری پێ وەردەگرن، بەڵام رامبۆ دوای ئەوەش وازی لە نووسینی شیعر هێنا بەڵام وازی لە سەفەرەکانی نەهێنا، بەڵکو دوورترو زیاتر پەرەی بەسەفەرەکانیدا، خودی رامبۆ بوو بووە خاوەنی بڕیاری هەموو سەفەرە دوورو نزیکەکانی ئەوساو داهاتووی نەك کەسێکی تر، هەروەها داماڵراو لە هەموو نیشتیمانێك مادام مرۆڤی تیا بەند دەکرێت..ئەمەیە بلیمەتی مرۆڤێکی جیاواز کە شتانێك دەکات کەسانی تر پێی هەڵنەستاوە، لێرەشەوە سەفەرەکانی رامبۆ شانبەشانی شیعرەکانی دەبنە جێی لێوردبوونەوەی رەخنەنووسان و شیعردۆستان لەسەرانسەری جیهاندا، لەوساو ئێستاشدا…کەواتە سەفەر لای رامبۆ جۆرێك بووە لە رەفزکردنەوەو ناڕازیبوون بە واقیعی سەپێنراو، هەمیشە گیانی لە دوای ئەو رەهایە گەڕاوە سەربەستی راستەقینەیان پێ بەخشیوە.
پێش مردنی بە چەند رۆژێك خوشکەکەی داوا لە قەشە دەکات سەردانی بکات و دانپیانانی پێش مەرگی لێوەربگرێت بەڵام پاش ماوەیەك قەشە بە رەنگێکی هەڵبزرکاوەوە دەچێتە دەرێ و بە خوشکەکەی دەڵێت :

براکەت پێویستی بە وەرگرتنی هیچ دانپیانانیك نیە، ئەو لە هەموو ئەوانەی بینیومن بڕوایەکی قووڵتری هەیە.. هەرواش لە دوا ساتەکانی ژیانیدا رامبۆ گوتوویەتی: ئەمڕۆ چیرۆکی دۆزەخی خۆمم کۆتایی پێهێنا، ئەو دۆزەخە کۆنەی نەوەی ئادەمیزاد دەرگاکانی کردەوە..
بەڵام هەرگیز ئەو پەرۆش و گڕو تینە نامرێت کە لە شیعری (هەستەکان)دا لەسەرەتای شاعیرێتیدا ئاماژەی پێدەدات و تامردن لەگەڵیدا دەژی:

بەڵام خۆشەویستی بێ کۆتا لە ناخمدا بڵند دەبێ
ئیتر من دەڕۆم دوور زۆر دوور وەك بۆهیمییەك

ئاوێزان لە دوتوێی سروشتا وەك لە باوەشی ژنێکا
کلۆد جانکۆلاس سەبارەتی دەڵێت: رامبۆ کارێکی لە رادەبەدەر بوو، دیاردەیەك بوو پێشتر و دواتر رووی نەدایەوە، کێیە ئەو رامبۆیەی ئەم رۆڵانەی بینی. کێیە رامبۆ کە ئەو شوێنەی لە ژیانماندا داگیرکرد؟ ئەو ئەو گەنجە بەهرەدارە هەرزەکارە بوو ، دەستی بە ئازادییەوە گرت، عاشقێک بوو ئەو شیعرە تازانەی دۆزینییەوەو هەندێك لە لاپەڕەکانی فڕێدان بە دەم با وە، رۆژێکیش پشتی خۆی تێکردن، کاتێك لێیان نائومێد بوو، کە بەهۆکاری کەوتنی خەونەکانی لێکدانەوەو ئیدی بۆ دوور سەفەری کرد.

سۆران محەمەد

هەڕەشەکردن لە خەونی شارەکانی ڕەنگ … نیهاد جامی

“رامانێک لەدنیای شێوەکاری هونەرمەند عومەر دەروێش”

دنیای شێوەکاری هونەرمەند عومەر دەروێش، ئامادەبوونەوەی مرۆڤەکانی ناو ژیانە، ئەوە گەڕانەوەیە بۆ دوالیزمەکانی ژیان و مەرگ، ئامادەبوونی هونەر ونبون دەگۆرێتە سەر نەمریی، هێزی ژیان گەرانەوەی مانایە بۆ ناو جوانی کوژراو، کوشتن لەهەردوو ئاستی جەستەیی و فیکریەوە، تابلۆی شێوەکاری دەکاتە رووبەرێک بۆ ئەوەی

بتوانین ئاسۆیەک لەناو ڕەنگدا بدۆزینەوە، ئەگەر کوشتنی ژن پاساوی کەوت ی بەهای مر□ق ب□ت، ئەوا لەرێگەی فیگوری ژنی کوژراو بەها بۆ جوانی دەگەرێنێتەوە، لەو کاتەدا رووبەری مەرگ دەگۆرێتە سەر رەنگی شین، شین کە چەندە دەلالەتە بۆ زەوتکردنی ئارەزووی ژیان لەجەستە، لەهەمان کاتدا دەلالەتی ئاو دەبەخشێت، ئەوە پاکیزەی دۆخی ژنبوونە، کە دەچێتەوە سەر پەڵە هەورێکی ئاسمان، بۆ ئەوەی ئەو رەنگی شین نەبێتە رووبەرێکی ناتەواو، لەبەرزایی ئەودیوی فیگور ئێمە پەڵەی خوێنی ڕژاو دەبینین، ئەگەر رەنگی شین گوزارشت لە شینبونی جەستە و شینگێران بێت بۆ جەستە وەک گەمەیەکی زمانەوانی ووشە لەتەک ئەو ڕەنگەدا، لەهەمان کاتدا دەبێتەوە ئاو و هەور، ئەوا لەناو رەنگی شین کاتێک سوور دێت، چەندە ئاماژەیە بۆ خوێنی ڕژاو، هێندەش خوێن وەک گوڵی سوور خۆی دەخاتە ڕوو، بۆیە کوژرانی جوانی لەرێی کاری هونەریەوە رێگای نادرێت ببێتە یادەوەری لەیادکراو، هونەرمەندک□مان دێت دەیکات بە ڕەنگ و لەنێو فیگوری کارەکتەرە کوژراوەکان بەرجەستەی دەکاتەوە.

دەروێش تابلۆ لەڕەنگەوە دەگوازێتەوە بۆ ناو ئازار.. ئازار ئاماژەیەکی زەمەنیە، سلێمانی وەک شوێن و کارەکتەرێکی کە ژنە، لێرە ژن وەک ئاماژەیەکی ژیاری دادەنیشێنێت بۆ وێنەگرتنێک کە بۆ کاروباری رۆژگارێک بە وێنەی شەمسی ناسیومانە، ناسینێک بۆ ساتی هەنووکە.. ئەوە وەستانی زەمەنە بۆ پاراستنی رۆژگارێک، بەڵام ئەو یادەوەریە لەناو ئێستا درێژ دەکاتەوە، بۆ ئەوەی سنوری فۆتۆگرافی تیا ببەزێنێت، بەبێ ئەوەی دەستکاری بونیادی زەمەنی بکات، لەڕێی تۆن و ڕەنگ و فیگورەوە.

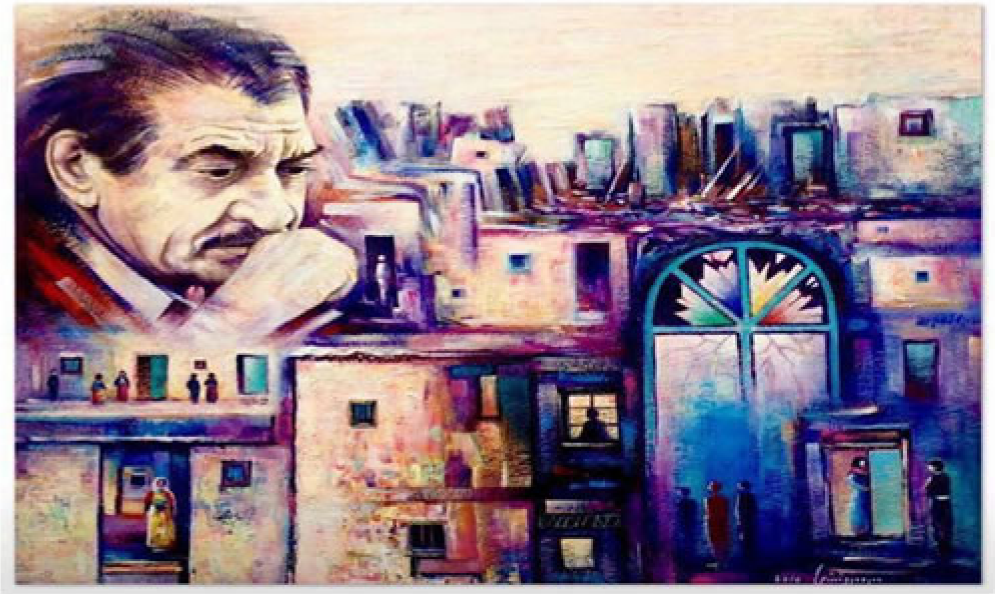

ئەوەش بەتەنیا لەباو تابلەیەکدا نامێنێتەوە، بەلام لەفۆرمی جیاواز دەیەوێت مانای تر وەربگرێتەوە، پەیوەندی مرۆڤ و شوێن، نووسینەوەی ڕەنگە، بۆیە کاتێک شێرکۆ بێکەس دەکاتە وێنەیەکی ئەو مرۆڤە، شێرکۆ دەبێتە شاعیرێک لە ناو نیشتیمان و مەنفیەکی نیشتیمان، ئەوە ڕامانی دوای مەرگ نییە هێندەی حەسرەتە سوتانی هەڵەبجەیە وەک خاک، دەبێتە دەربەندی پەپولە و عیشقە وەک شاری ڕەنگ و دەبێتە قەسیدەی ڕەنگدان ئەوە کەی ئەزمونی شێرکۆ دەبێتە ڕامان لەناو گۆرستانی چراکان، لەم شاری ڕەنگەی عومەر دەروێشدا زۆرن ئەوانەی لەوێن و شێرکۆ لێیان دەروانێت، عەبدولخالق مەعروف و نالی و حاجی قادر و عاشقانی قوربانی و حەمە بچکۆلی بەیاغچیش چاوەڕێیە پەلاوەکانمان لەوە بەیاغ بکات، بەلام لەشاری ڕەنگ کەس پەلاو بەیاغ ناکات وئەویش دەبێت بە شاعیرو عاشقی کچی خانویەکی پرتەقالی دەبێت و خەونی شێرکۆ لەحەسرەتەوە دەکات بە زیندەگیەکی شاعیریانەی ڕەنگدان.

عومەر دەروێش هونەرمەندێکی خەونبینە بەجوانیەوە، ئەو لە بنەڕەتدا هونەرمەندێکی نێو کێشوەری ڕەنگە، لەناو جوانیدا رادەمێنێتەوە، بۆیە دەخەکی سروشتیە کاتێک دەبینین دەیەوێت لەڕێی تابلۆوە تەئویلی دەنگی هونەرمەند تارا جاف بکات، بەلام تێگەیشتن لەدەنگ هەوڵێکی بێهودەیە، بۆیە ئەویش نایەتە ناو ڕاڤەی مۆسیقاکەیەوە، هێندەی لەتێگەیشتنی هونەریەوە دەیەوێت ئەو ڕۆحی برینەی ناو یادەوەری ئیمە لەڕێگەی مۆسیقاو دەنگی تاراوە لەتراژیدیای نەتەوە وەک یادەوەری و نائومێدی وەک ئێستای مرۆڤی کوردی وێنا بکات.

مرۆڤ کاتێک شوناسی خۆی گۆڕاندەوە بۆ هاوڵاتی کێشوەری جوانی، ئەو کاتە لەترسێک دەژیێت، ترس نیە لەجەستە، ترسە لەزەوتکردنی خەون وکێشوەرێکەی، عومەر دەروێش یەکێکە لەهاوڵاتیەکانی کێشوەری جوانی، بۆیە ترس لە خەون هەڵوەشێیە لەشاری ڕەنگ، ئەوەش لەناو یەکێک لەتابلۆکانیدا هەستی پێدەکەین.

لەپشت کارەکتەرێکەوە کە بنمیچێکی سووری لەملە کە لەبنەڕەتدا خوێنێکە، شارێك لەڕەنگ دەبینین، ئەوە خەونی جوانترکردنی دنیایە، بارستاییەکان جەستەی نائاسایی نیشان دەدەن، جەستە ئاساییەکان لەناو خانوەکانی ڕەنگدان. لەکۆلانەکان بوونی هەیە ئەوانیترن، ئەوانەی خەونبین دەکوژن، خەون بینین بەم شارانەوە بۆ جەستە نائاساییەکان کە ئامادەبوونیان وەك فیگورو کارەکتەری ترسناك بۆخۆی هەڕەشەکردنە لە خەون وزەوتکردنی شارەکانی ڕەنگ.

لێرەوە عومەر دەروێش وەك هونەرمەندێك لەوە وریامان دەکاتەوە، خەونبینین بەشارەکانی ڕەنگ سزاکەی مردنە، جەللاد کارەکتەرێکە لەوە دەرچووە مرۆڤێك بێت ئەو لەناو شارەگەکانی دەسەڵاتدایە، بێ باکانە بەناو کۆلان وشارەکانمان دەسووڕێتەوە، هەیمەنەی ناو ژیانی هەیە، بۆیە هەموو خەونبینیێك بەڕەنگ، بەکوشتنی خەونی ڕەنگ کۆتایی

پێدەهێنرێت، تاوەکو ڕەنگەکان لەناو لافیتەی ڕەشی سەر دیوارو کراسی ڕەشی دایکان چڕ بکرێتەوە، کە نابێت جگە لەڕەنگی ڕەش خەون بەهیچ ڕەنگێکیترەوە ببینین، ئەو ڕەنگە نادیارەی ناو ئەو تابلۆیە ڕەش کەبوونی نیە، لەڕاستیدا لەناخی جەستە نائاساییەکانە کە لەناو سێبەرو ڕەنگی ئەرخەوانی خۆیان شاردو□تەوە، ئەو شاردنەوەیە جۆرێك لەدەمامکداری جەللادە لەناو وێنەی دەسەڵاتدا.

نیهاد جامی/ پۆڵەندا

مەحوی لە بەرەی عوسمانیدا … ئارام جەلال

کە سەیری شیعری مەحوی دەکەین، لەناو دیوانەکەیدا روبەڕوی چەند شیعر□ک□ی سەیر دەبینەوە کە تیایدا چۆتە ناو بابەتی سیاسی جیهانیەوە. لە یەکێک لەو شیعرانەدا باس لە ئازایەتی سوپای عوسمانی دەکات لە دژی یۆنانیەکان، له شیعرێکیتریشدا گاڵتە بە سوپای روسیا دەکات کە بەرامبەر یابان تێکشکاون.

پێش ئەوەی بچینە ناو ئەو بابەتەو باسکردن لە جۆری ئەو شەڕانە، دەبێت باس لە میتۆدی ئاینی وەلاء و بەڕاء بکەین. ئەم میتۆدە هێڵی سەرەکی پاڵپشتی ئەم شیعرانەن. مەحوی وەلاء و بەڕاء ی بۆ عوسمانیەکان هەبووە. ئەمەش سەرچاوەیەکی ئایینی هەیە، مسوڵمانی

راست دەبێت وەلاء و بەڕائی هەبێت بۆ خەلافەتی ئیسلامی. بەدڵنیایی مەحوی خەلافەتی عوسمانی بە خەلافەتێکی راستەقینەی ئیسلامی زانیوە، هەر ئەو بەڕاست زانینەیە مەحوی دەباتە ئەستەمبوڵ بۆ وەرگرتنی خانەقایەک لە سوڵتان، هەر ئەم مزگەوتی خانەقای مەحویەی ئێستەی سلێمانی دیاری سوڵتانە بۆ مەحوی.

دەبێت بزانین وەلاء و بەڕاء چیە؟

واتە تۆ دەبێت دوژمنی خەلافەت و خەلیفەی موسڵمانان بە دوژمنی خۆت بزانی و دەستی ئەویش بە دەستت. هەر ئەم پاڵنەرەیە وا لە مەحوی دەکات لەناو هەموو جەنگێکدا بوونی هەبێ کە گرێ دراوەتەوە بە خەلافەتی عوسمانیەوە.

وەک وتمان مەحوی لە دوو شیعردا دێتە ئەم مەیدانە، بۆ سەیرکردن لە روداوەکانی ئەو سەردەمە تێدەگەین ئەو شیعرانە بۆ نووسراون.

- **جەنگی روسیا و عوسمانی ١٧٦٨–١٧٧٤**

  جەنگەکە لەناو خاکی مۆڵدۆڤا و ئۆکراینیاو بولگاریا رودەدات. یۆنانیەکان بەڕێیەکی پشتگیری سوپاسی روسیان و بە یۆنانیە هەڵگەڕاوەکان ناو دەبرێن. جەنگێکی پڕ زیان و خوێناوی دەبێت بۆ سوپای عوسمانی.
- **جەنگی قەرەم ١٨٥٣ – ١٨٥٦**

  لەناو خاکی قەرەم و قەوقاز و دەریای ڕەش و دەریای بەڵکان رودەدات. یۆنانیەکان بە هەزار سەرباز بەشدارن لە پشتگیری کردنی سوپای روسیا.

  عوسمانیەکان دەدۆڕێن و ١٧٥ هەزار سەربازیان لێدەکوژرێت.
- **جەنگی روسیاو عوسمانی ١٨٧٧ – ١٨٧٨**

  ئەم جەنگەش بەهەمان جەنگەکانی پێشوو سوپای عوسمانی تێکدەشکێت. لەم جەنگەدا سی هەزار شەڕکەری دەکوژرێت و نەوەد هەزار برینداریشی دەبێت.

ئەم سێ جەنگەی سەرەوە ئاسانکاری دەکات بۆ تێگیشتن لە هەستی مەحوی لەم دوو جەنگەی دواتردا کە باسی دەکەین.

- **جەنگی یۆنان و عوسمانی** ١٨٩٧

  لەم جەنگەدا یۆنانیەکان بەجۆرێک دەشکێن تا ئاستی ئیفلاسبوون و لەدەستدانی چەندین ناوچە لە دورگەی کریت. مەحوی بە شیعرێک باس لەم جەنگە دەکات، کە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو رقەی لە یۆنانیەکان کە لە دوو جەنگدا هاوپەیمانی روسیابوون دژ بە عوسمانی و زیانێکی گەورەیان لێداون. ئەمە

هۆکارە بۆ ئەوەی مەحوی بەهیچ جۆرێک بیر لەوە نەکاتەوە کە ئایا جەنگ دژ بە یۆنان چەند مافی عوسمانییەکانە. چاوپۆشی لەو هەموو دەستدرێژییە بکات کە پیاوەکانی سوڵتان عەبدولحەمید لە ژنە یۆنانییەکانیان کرد.

لەم پارچە شیعرەدا ئەو وەلاء و بەڕائەی مەحوی دەبینرێت بۆ دەوڵەتی عوسمانی.

شەخصێکی صاحێب ئەحواڵ پرسی کە ئەی ئەفڵاتون
یۆنانیانی قەومت بۆچی بەدەردی سەگ چوون
ئەو ذوفنونە جوابی دابو؛ بەجێیە وابێ
خۆی دایە بەڕ شیهابی ثاقیب کە دێوی مەلعون
باتیل کەموقابیلی حەق وەستا، بەتاڵە ئیشی
گەردی بە بادە خاکە بە هەڵپەڕە بە گەردون
خورشیدە موعجیزەی شەرع، ظلوماتە سەفسەتەی پوچ
ئیسلامیان هەموو دین، یۆنانیان هەموو دون
لەم کارەدا تکاکار کە، حەزرەتی ریسالەت
(لاسیما) تکاگر کە (ذوالجلال)ی بێچون
فەتح و ظەفەر بەناوی کە بێ؟ خەلیفەی ئیسلام
(عبدالحمید)ی غازی، سوڵتانی روبعی مەسکون*

واتە:

کەسێک لە ئەفڵاتونی پرسی ئەوە میلەتەکەت بۆ بە دەردی سەگ چوون و تێکشکان،
ئەفڵاتونی هونەرمەندیش گوتی یۆنانییەکان هەردەبوو وایان لێبێت، چوکە یۆنانی وەک شەیتان و جنۆکەن و عوسمانیش وەک نەیزەکی گڕدار، بەواتای ئەو ئایەتەی کە دەڵێت نەیزەکەکان لە ئاسمان دەکشێن لەو کاتەدا جنۆکەکان دەکوژن.
پاشا دەڵێت، یۆنانییەکان ناحەقن (ئەمە لەکاتێکدایە تورکەکان چوون یۆنانییەکانیان داگیرکردووە) و عوسمانی لەسەر حەقە ناحەقیش لەگەڵ حەقا دەستبدا ئەوە کاری مایە پووچە
وە دەڵێت مسوڵمانان ئاینەکی ڕونیان هەیەو یۆنانییەکانیش ئاینەکی بێ بەڵگە.
وە لەم شەڕەدا پێغەمبەر نزای بۆ مسوڵمانەکان کردووە لە خواوەندێکی بە توانا، کەواتە بۆیە سەرکەوتون،
وە فەتح و سەرکەوتنی ئەو تکایە بەناوی خەلیفەی غەزاکاری ئیسلام، سوڵتان عبدالحمیدەوە تۆماردەکرێت.

*دیوانی مەحوی ٢٤٥ـــــ٢٤٨

▪ **جەنگی روسیا و یابان** ١٩٠٤ – ١٩٠٥

ئەم جەنگە بە سەرکەوتنی یابان کۆتایی دێت، روسیا زیانێکی گەورەی لێدەکەوێت. ٤٥٤٥ سەربازی دەکوژرێت و ٦١٠٦ سەربازیشی بەدیل دەگیرێت، جگە لەوەی زیانی گەورە بەر کەشتیگەلەکانی دەکەوێت.

لەم کاتەدا مەحوی دێڕە شیعرێک لەسەر شەڕەکە دەنووسێت، تیایدا دڵخۆشی خۆی دەردەبڕێت بە دۆڕان و زیانلێکەوتنی روسیا.

هۆکارەکەشی تەنیا ئەوەیە روسیا لە پێشوتردا چەندین گورزی زیانبەخشی بە سوپای عوسمانی گەیاندووە. مەحویش وەک خۆشەویستییەک بە عوسمانی و دەداکەوتنی لەو ئازارەی بەهۆی ئەو زیانانەوە پێیکەوتووە بە دێڕە شیعرێک هەستی وەلاء و بەڕائی خۆی دووباره دەکاتەوە.

پە (سیبریا) بە بێ مەدەدی ذاتی کیبریا

ئەسبابت ئەر هەیە، نیە شایانی ئیعتیبار

واتە؛ ئەگەر خوا یارمەتیت نەدات پەبە سیبریاش چەک و جبەخانەشت هەبێ هیچ سودێکی نابێ.

لە باوکەوە بۆ کوڕ و برازا: گەمەی بەرژەوەندییەکان لە تارمایی هەڕەتەکردنی گەلدا ... شاخەوان شۆڕش

تۆماس هۆبز (١٥٨٨-١٦٧٩): مرۆڤ خۆپەرستە و بەدوای بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکەوێت. مرۆڤ عەودالی شانازی و لایەنگیری و تۆڵەیە. دەسەڵاتی سەرکوتکەر و باڵا بە کۆمەڵگە پێویستە و دڵنیایی بە مرۆڤەکان دابین دەکات بۆیە لەسەر مرۆڤەکانە ملکەچی بن. ئەو رێکەوتنە پێویستە.

مەکیاڤیلی (١٤٦٩-١٥٢٧): ئامانج بەکارهێنانی هەر کەرستە و رێگەیەک

ڕەوا دەکات.
لە دیدی ریالیستی کلاسیکدا لە ئاستی بەرژەوەندییەکانی دەوڵەتدا شتێک نییە بەناوی مۆرال، چاکەخوازی یا مافی مرۆڤ، لەسەر دەسەڵاتدارە ئەوەی لە بەرژەوەندی دەوڵەتدایە ئەوە بکات بێ گوێدانە تێگەیشتنی مرۆڤدۆستانە یا لێکدانەوەی مۆرالئامێز.
سەبارەت بە هەردوو دەسەڵاتی زەرد و کەسک ئەو تێگەیشتنە گونجاوی دیاری هەیە، هەرچەندە ئەوەی ئەوان دەیکەن لە بەرژەوەندی بنەماڵە و حزبدا دەیکەن. دیارە ئەوان بەرژەوەندییەکانی وڵات و گشت لە دیدی بەرژەوەندییەکانی خۆیانەوە دەبینن. هەردوو دەسەڵاتی بنەماڵەیی کەسک و زەرد وای پیشاندەدەن ئەوان پێداویستی مێژوویین، بۆ کوردستان باشترینن، ئامانجی ئەوان ئامانجی گەلە، بەکورتی لەدیدی سوپێکتیڤی خۆیاندا ئەوەی ئەوان دەیکەن لە بەرژەوەندی گەلدایە. هەر لەو ڕوانگەیەوە پێیانوایە خەڵکی کوردستان قەرزاری ئەوانن.

دەستبەسەرداگرتن و فەرمانرەوایی دەسەڵاتی میلیشیا لە بەرەی کەسک و زەردا لە دوای ڕاپەرینەوە تاکو ساڵی ٢٠٠٣ و پاشان ڕێککەوتنی ستراتیژی بەهەمان مەنتالی قۆرغ و دەستبەسەرداگرتنی هەردوو زۆن تا ساڵی ٢٠١٣ درێژەی کێشا. دوای درێژکردنەوەی پۆستی سەرۆکایەتی بۆ دوو ساڵ و دواتر داواکاری گۆڕینی سیستەم و سەرۆک لە ڕێگەی پەرلەماندا لە ساڵی ٢٠١٥ دا هێلی سوری بنەماڵەی بارزانی راستەوخۆ بەزاند. ئەو هێلە سورەی لە ٩٠ـەکاندا بەهەزاران کەسی کرایە سوتەمەنی. نەمانی مەسعود بارزانی وەکو سەرۆکی هەرێم و سیستەم گۆڕین و بەهێزکردنی پەرلەمان، واتای لەدەستدانی دەسەڵات و دەمینانسی ڕامیاری و ئابوری و سەربازییەکانی دەیان ساڵەی بنەماڵەی بارزانی بوو لە ئاستە گرنگ و بەرزەکاندا و لە کۆتایدا دەرئەنجامێکی نادیار بەئەگەری زۆر چارەنوسیان دەبوو. ئێستا ئەوان لە بەردەم ململانەی سەخت و یەکلاکەرەوەی نێوان بەرژەوەندی بنەماڵە و نەیاریانیاندابوون.

ئەوان لەو ڕوانگەیەوە بۆ ڕزگاربوون لەو تەنگژەیە بە بەرنامە پرسی ڕیفەراندۆمیان بۆ بەلاڕێدابردنی پرسە بنچینەییەکەوە وەکو کارتی دەربازبوون هێنایە پێش و سەپاندیان. لە دیموکراسیدا واباوە کێشە و پرسی گۆڕانکاری لەسیستەم بەهۆی تەنگژەی رامیاری و ئابوری، لایەنەکان بۆ جۆرێک لە چارەسەری تەنگژەکە دەبەن، نەوەکو نکۆڵی لە تەنگژەکە و خۆ گێلکردن و چون بەرەو ئاقارێکی نامۆ لە شێوەی گرتنەبەری لوتبەرزانەی ڕێچکەی رەفەراندۆم لەسەر چارەنوسی گەل!
بنەماڵەی بارزانی پێشتر بۆ زاڵبوون و خۆسەپاندن، بە یەکودوو

پەنایان بردبووە بەر سوپای تورکیا و سوپای ئێراق، ئێستا بۆچی دەبوایە لە لوتکەی دەسەڵاتدا دەستبەرداری دەمیناسیان بن!؟ لەلایەکیتر چۆن دەکرا مل بە هەوڵەکانی گۆڕینی سیستەمی سیاسی کەچکەن کە بە زیانی راستەوخۆی بەرژەوەندیەکانی ئەوان تەواو دەبوو؟ ئەوان لە مێژووی سیاسیاندا هەرگیز پەسندی هەوڵ و پێشنیاری ئەوهایان نەکردووە کە ڕێگە بە دەسەڵات و سەرۆکایەتی لایەنیتر خۆش بکات، ئێستا بە ئەوە بکەن و لە کۆتایدا دەستبەرداری بەرژەوەندی باڵا، دەسەڵاتی باڵا و هێزی باڵا، داهاتی باڵا و بێسنوری بازرگانیان بن! نەدەکرا ئامانجی سەرەکی بنەماڵە بکرێتە قوربانی دیموکراتیزەکردن و پەرلەمانتاریزم کە دژی حوکمی بنەماڵە و میلیشیایی ئەوان بوو. بۆیە بەبەرنامە دژی هەوڵی گۆڕینی سیستەم وەستانەوە و وەک کودەتا ناوزەدیانکرد، بەرەو بەهێزکردنەوەی دیاردەی دووبەڕێوەبەری هەروەها هاوتەریبی هەنگاویتری ڕێکخراوانە هەنگاویاننا. وە لە بەرامبەر بەرزبوونەوەی ئاستی مەترسیە ناوخۆییەکاندا وردە وردە سوپای تورکیایان زیاتر خزاندە ناو خاکی باشور و خۆیان لە ئەگەری مەترسیە ناوخۆییەکاندا دلنیاکردەوە. هەموو ئەو هەنگاو و کردارانە تەبان لەگەڵ هزری ریالیستانەی کلاسیک کە بەرژەوندی باڵا و تایبەتەکان بەرزدەکاتەوە و پرەنسیپە دیموکراسیەکان یا هەلوێستی نیشتیمانی و بیروهزری مۆرالئامێز دەخاتەلاوە.

بەئاگایانە پرسی ریفەراندۆم و سەربەخۆیی کوردستان بەرزکرانەوە و سەرۆکی ماوەبەسەرچوو کە دەبوایە بە یەکودوو پۆستەکەی جێبهێڵێت ئێستا وەک پاڵەوانی نەتەوەیی خرایەوە روو. “سەرۆک” خۆی سەرپەرشتی یاریەکەی گرتەدەست! حزبە لاواز و بیتواناکان کە موچەیان لەلایەن دەسەڵاتی حزبیەوە پێدەدرێت بە رەخنەگرتن ملیان بە داوای میر کەچکرد.

لە بزریی مەرج و بنەما بنچینەییەکاندا و لە کاتێکدا لە ئاستی نێونەتەوەییدا ناتەبایی ڕاکشاو پیشاندرا، لەگەڵ ئەوەی بەڕوونی دەزاندرا کە چارەنوسی ریفەراندۆم باش نابێ، بەڵام بنەماڵەی بارزانی شێلگیرانە لەسەر هەنگاوەکانیان سوڕبوون. بەئاگایانە گوێیان لە کەس نەگرت و لەهیچ نەبوو. ئەوان ستراتیژیانە بۆ ئامانجی باڵا هەوڵیان دەدا و جگە لەو ئامانجەش ئامادەنەبوون هیچیتر ببیستن و ببینن. ئەوان دەیانزانی چی دەکەن! وەکو مەکیاڤیلی دەڵێ “هەنگاونان بەرەو گەیشتن بە ئامانج بە لاکردنەوە و سڵەمینەوە”. چونکە ریفەراندۆم رەتکردنەوە و نکۆڵیکردن بوو لە

کێشە و تەنگژە رامیاری و ئابوری و سەربازییەکان، نکۆلیکردن بوو لە گۆڕینی دەسەڵاتی میلیشیا و پارامیلیتاریزم، هەروەها هەوڵی خۆڕزگارکردن بوو و گەڕانەوە بوو بۆ دەسەڵاتی بەڕێکابەری باڵا بەپێی پلانی داندراو. ئەوان ئاگاداربوون لەوەی پرسی سەربەخۆیی یاری بوو بە هەستی نەتەوەیی و نیشتیمانی خەڵک، سەرلێشێواندن و بەلارێدابردن بوو، بەڵام هەروەکو لەتێگەیشتنی ئەواندا چەسپێندراوە، بۆ گەیشتن بە ئامانجی باڵا، نیشتیمانپەروەری و مۆرالی مرۆڤدۆستانە و راستگۆیی نرخی قرانێکی سوتاویان نییە و گرنگیان نییە، چون وەکو مەکیاڤیلی دەیڵێ "ئامانج هەموو ڕێگە و هەنگاوێک ڕەوا دەکات".

وەکو چاوەڕوان دەکرا کە ریفەراندۆم ئەنجامدرا هەر زوو هەڕەشەکان لەهەموولایەک بەرزبوونەوە، ئەو مەسعود بارزانییەی "گوایە" منەتی کەسی نەدەزانی، هیچ هەنگاو و چارەسەرێکی لانەبوو! ئەو سەری لەسەر ڕیفەراندۆم دادەنا، کەچی ئێستا نوقەی نەبوو! ئەو بێئاگایانە خۆی مەلاسدا بوو و چاوەڕوان بوو، لە بێئاگایی گەلدا بەرەو ئامانجی باڵای خۆی دەچوو. دوای تەنها سێ هەفتە نیوەی خاکی باشوری کوردستان لەلایەن بەرەی زەرد و کەسکدا رادەستی ئێراقی لاواز کرا و بەسەدان مرۆڤی کوردیان لە سیناریۆی بێمۆڕاڵ و مەکیاڤیلیانەیاندا کردە قوربانی. بەپێی سەرچاوەکان پێشتر ڕێکەوتن لەسەر ئەو پاشەکشەیە کرابوو، ئەوەش لەگەل ڕێکەوتن و فاکتەکانی بەر لە هاتنی داعش گونجاوی تەواوی هەیە. گریمان پرسی ریفەراندۆم لە ئارادا نەبوو و یەکێتی و پارتیش تەبایانە حوکمیان بکردبا، ئایا حکومەتی هەرێم توانای هەبوو لەو ناوچانە نەکشێتەوە کە دوای هاتنی داعش گرتبوونی؟ نەخێر! لە دیدی ڕێکەوتنی دەستوریانەی ئێراق و هاوکاری نێوان دەسەڵاتی کوردی و بەغدا لەژێر سەرپەرشتی ئەمەریکادا، هەرێم بەشێکە لە ئێراق و ئەو ناوچانەش سەر بە حکومەتی بەغدا بوون لە کاتێکدا کە کێشەی سنور چارەسەر نەکرابوو، بۆیە هەر دەبوایە رادەستی ئێراق بکرێنەوە.

تەنها لەدوو باردا دەیانتوانی بەزۆری هێز ئەو ناوچانە بخەنەوە سەر کوردستان یەکەم ئەگەر ئەمەریکا پشتگیری کردبان، دووەم ئەگەر هێزێکی کاریگەر و باڵادەستبان کە ئەوەش ئەگەرێکی ناڕیالیستانەیە. ئەمەریکا هەرگیز پشتگیری خۆی بۆ کورد لەمبارەیەوە پیشان نەداوە، بەڵکو لەسەر ئەو سیاسەتە دەڕوا کە دوای ڕووخانی سەدام دایڕشت. بۆیە ئەگەر ریفەراندۆم نەشبوایە هەموو ئەو شوێنانەی دوای هاتنی داعش گیران دەبوایە رادەستی ئێراق بکرێتەوە و هێزی پێشمەرگە

بگەڕێنەوە سنوری پێشوویان. گومان لەوەدا نییە کە ئەوان دەیانتوانی بوونیان لە ناوچە کێشەلەسەرەکاندا وەکو کارتێکی بەهێز بۆ چارەسەری کێشەی سنور بەکاری بهێنن، بەڵام ئەوە ئامانجی ئەوان نەبوو، هەروەک چارەسەری کێشەی سنور وەکو پێشوو خاڵێکی پەراوێزخراوبوو، چون چەور نەبوو و وەکو بیرە نەوتەکان پارەی بەسنوری بەرهەم نەدەهێنا. سیناریۆکانی ١٦ی ئۆکتۆبەر و هاوینی بەرژەوەندییەکانی گەل لە نێوان دوو بەرداشی زەرد و سەوزدا فێل و ساختەبوو لە گەل کرا، تۆمارکردنی ناپاکییەکیتر بوو لە مێژوویاندا. دیارە خەڵک تەنها رووی دەرەوەی یارییەکەی هەردوو بنەماڵەیان بینی، بێگومان خەلک لە لایەنی شاراوەی یارییەکە بێئاگان. هەردوولا وەکو لە مێژوویاندا بیندراوە لە پێناوی بەرژەوەندییەکانیاندا ئامادەن زیان بە بەرژەوەندییەکانی گەل بگەیێنن.

چۆن ریفەراندۆم ئامانجی بنەماڵەی بارزانی پێکا؟ ئۆپۆزیسیۆنی نایەکگرتوو و لاواز زیانی کوشندەی پێکەوت، بزوتنەوەی گۆڕان کە داینەمۆی هەنگاوەکان بوو، ئێستا دوایان کەوتووە و لە حکومەتدا لەژێر سەرپەرشتی بنەماڵەی بارزانیدا بەشدارە. یەکێتی کە لەلایەن بنەماڵەی تاڵەبانییەوە کۆنترۆلکراوە و بە نەخشی بابەباڵێنەوە دەناڵێنن، وەکو هێزی دووەم لە حکومەتدایە و هێزی میلیشیای خۆی بە پارێزروای لە بەرەی سەوزدا هەیە. ئۆپۆزیسیۆن تێکشکێندرا و لاوازکرا، ئومێدی بەدیموکراسیکردنی سیستەمی سیاسی پووکایەوە. ئێستا گووتن لە سیستەم گۆڕین لەبیرکراوە بەجۆرێک وەکو بڵێی پێشتر داوکارییەکی لەو جۆرە بوونی نەبووە.

لەبزری ئازادیدا پارتی لەپای بایکۆتی خەڵک لە هەڵبژاردندا وە لە ڕێگەی گۆوجاندن و بەکۆیلەکردنی سیستەماتیکیانە لەڕێگەی بەرتیل و مووچەی مووفتەوە لە سامانی دزراوی گەلەوە، وە گەماڕۆ و ساختەکانییەوە لە دوای هەلبژاردنی ٢٠١٨ بەهێزتر وەکو براوە هاتەوە گۆڕەپانی رامیاری باشوری کوردستان، ئێستا بنەماڵەی بارزانی لە بزری ئۆپۆزیسیۆندا (ئەوەی هەیە زۆر لاوازە) ئاسانتر دەتوانن درێژە بە بەرژەوەندییەکانیان بدەن و بڕیارەکانی خۆیان بسەپێنن. یەکێتی لەڕێگەی گەمارۆ و ساختەکانییەوە توانی ببێتەوە هێزی دووەم و درێژە بە زاڵی خۆی لە بەرەی سەوزدا بدات. دووبەرەیی بەهێزبێتەوە، ئەوەش لە بەرژەوەندی بەتایبەتی بنەماڵەی دەسەلاتداردایە، چونکە پارتی لە بەرەی زەردا هەموو ئەو داهات و دەستکەوتانەی هەیە کە گرنگن، وە پارتی تەنها کاتێک یەکگرتوویی باشوری کوردستانی دەوێ ئەگەر هەمووی لەژێر ڕکێفی بنەماڵەی بارزانیدا بێت. بنەماڵەی بارزانی

چیتر خۆیان وا بەستەی رێکەوتنی پێشووی ستراتیژی لەگەل یەکێتیدا نابینن، جگەلەوەی لە کوردستاندا باڵادەستن و دەستیان بەسەر پۆستە گرنگەکاندا گرتووە، لە ئاستی ئێراقیشدا دەیانەوێ هەمان رۆل ببینن بۆنمونە پۆستی سەرۆکی کۆمار بۆ خۆیان ببەن.

ئەگەرچی مەسعود بارزانی لەژێر گوشاردا وازی لە پۆستی سەرۆکایەتی هێنا، بەڵام ئێستا هەر خۆی کەسی یەکەمە و وەکو سەرۆک دەجو□ت□وە و بڕیار دەدات. ئەندامانی سەر بە بنەماڵە خۆیان بێ ڕکابەر سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حکومەتن. تاکو لەدەست خۆیاندا بێت پۆستی سەرۆکی هەرێم پێویستە، هەرکاتێ لەدەستخۆیان نەما بەئەگەری زۆر هەوڵی نەهێشتنی دەدەن. ئێستا ل□ بەرژەوەندیاندایە پۆستە بەدەسەڵات و چەورەکە بەردەوام بێت و بەدەست خۆیانەوە بێت.
لەکۆتایدا دەکرێ بڵێین بنەماڵەی بارزانی یاریان بە هەستی نیشتیمانی و نەتەوەیی خەڵک کرد، هەستی خەلکیان کرد بە قوربانی بەرژەوەندیەکانی خۆیان، ئەوەش کاری یەکەمجاریان نەبووە و کەلتوری سیاسی ئەوان واهاتووە. وەکو جارانی پێشوو بۆ بەرژەوەندیەکانی خۆیان تێکۆشان و بەئاگایانە بۆ ئەو ئامانجەش چوون.
بۆ ئەوان بەکارهێنانی هەموو ڕێگە و کەرستەیەک بۆ گەیشتن بە ئامانج رەوا بوو، بۆیەش لەلای ئەواندا پێکانی ئامانجی تایبەت گرنگی سەرەکی هەبوو، شتێک بەناوی مۆرال و راستگۆیی و پرەنسیپەکانی نیشتیمانپەروەری نرخی عانەیەکی نەبوو. بۆنمونە ئەگەر مەسعود بارزانی لەگەڵ تۆزقاڵێکی بەڵێن و دروشمەکانی بەر لە ڕیفەراندۆم راستگۆ بایە لانی کەم لە سیاسەت دوور دەکەوتەوە. (ژاپۆنیەکان لە ئەنجامی ژێرکەوتندا خۆیان دەکوژن). بەپێچەوانەوە مێشیش لەمبارەیەوە میوانیان نییە. بۆ؟ چونکە لە راستیدا ئەو سەرکەوتووە، چون ئامانجی خۆی و بنەماڵەکەی پێکا کە پاراستنی دەسەڵات و بەرژەوەندیە باڵاکانیانە.

بەکورتی ریفەراندۆم بووە هۆی: یەکەم بەهێزبوونەوەی دووبەرەیی و دەسەڵاتی بنەماڵەیی و میلیشیای پارتی و یەکێتی. دووەم مانەوەی دەسەڵاتە رامیاری و ئابوری و سەربازیەکانی بنەماڵەی بارزانی بە پارێزراوی و بگرە بەهێزتربوونی. سێیەم تێکشکانی ئۆپۆزیسۆن و کەمۆکردن و دەمچەورکردنیان بۆ ناو دەسەڵات. چوارەم دوورکەوتنەوەی ئەگەرەکانی دروستکردنی دەسەڵاتی نیشتیمانی لە کوردستانێکی یەکگرتوودا، بەمجۆرە تێکشکاندنی هەنگاوەکانی بەرەو ناسیۆن بوون. پێنجەم تێکشکاندنی هەوڵەکانی دیموکراتیزەکردنی سیستەمی سیاسی باشوری کوردستان بە شێوەیەکی کوشندە. شەشەم لاوازکردنی خەباتی

سەربەخۆیی و دوورخستنەوەی تا ماوەیەکی نادیار.

شاخەوان شۆڕش
2019-6-8

کەسیەتی پاڵەوان لەڕۆمانی دێوبەهەمەن دا ... سەدیق سەعید ڕواندزی

کارەکتەر، بەیەکێك لەڕەگەزە سەرەکییەکانی بینای هونەری دەقی ڕۆمان دادەنرێت. کەڕۆڵێکی بنەڕەتی دەبینێت لەوازیکردنی ڕووداوەکاندا.کارەکتەر چ وەك گێڕەوەی ڕووداوەکان، واتە لەیەك کاتدا هەم پاڵەوانی ڕووداوەکان و هەمیش گێڕەوەی ڕووداوەکان وەك کەسی یەکەمی تاك، یاخود تەنها بەڕۆڵبینینی بێت لە ڕووداوەکان و ڕۆماننووس بگێڕەوە بێت، لەهەردووکاتدا بایەخی خۆی هەیە. هیچ دەقێکی چیرۆك و ڕۆمان نییە، کەسایەتی وەك ڕەگەزێکی دەق، یەکێك لەپێکهێنەرە سەرەکییەکانی نەبێت. گرنگ نییە لێرەدا کەسایەتییەکە، واقیعیە یا ئەفسانەیی، مرۆڤە یا گیانەوەر،. لەنێوکەسایەتییە جۆراو جۆرەکانی ڕۆماندا، شێوەیەك لەکەسایەتی بوونی هەیە کە پێی دەوترێت پاڵەوان.بێگومان چەمکی پاڵەوان کەپتر ڕەهەندێکی هونەری هەیە، چەند خەسڵەتێك جیای دەکەنەوە لەکەسایەتی. پاڵەوان تا دوایین ساتی ڕووداوەکان، بوونی هەیەو لەگەڵ ڕەوتی ڕووداوەکان دەڕوات. یەکێکە لە پێکهێنەرە بنەڕەتییەکان کە ڕەنگە بەتەواوبوونی ڕۆڵەکەی، کۆتایی بەبەشێکی زۆری ڕووداوەکانیش بێت.

وێرای ئەمەش هەمیشە پاڵەوان دەلالەتێکی بەهێزی هەیە کەدەتوانێت ڕووبەڕووی گرفتەکان ببێتەوە.وەك ئەوەی لە فلمێکدا دەیبینین. بەڵام لەگەڵ بەرەو پێشەوەچوونی ژانری ڕۆمان، ئیدی پاڵەوانیش چیتر ئەوفۆڕمە جێگیرەی نەماوە وەك ئەوەی پێشتر هەیبوو. بەپێچەوانەوە، دەشێ پاڵەوان کەسێکی دۆڕاوو بەزیو بێت. کەسێك بێت بەرگەی

ڕووداوەکان نەگرێت. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ڕۆڵەکەی هەربنەڕەتییە لەڕەوتی ڕووداوەکاندا.ڕۆمانی (دێو بەهمەن) یەکێکە لەو ڕۆمانانەی کەگرنگییەکی لەڕادەبەدەری بە چەمکی پاڵەوان لەڕۆمانەکەداوە.

تەنانەت ناونیشانی ڕۆمانەکەش،هەربەناوی پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە کە دێوبەهمەنە. بەبڕوای من وەك خوێنەرێك، ڕۆمانووس لەناونانی ڕۆمانەکەی تا ئەندازەیەکی زۆرسەرکەوتووبووە. چونکە جگە لەوەی ناونیشان ئەلقەی بەیەکەوە گرێدانی خوێنەرو دەقە، هاوکات خودی دێو بەهمەن وەك ناونیشان چەندین دەلالەت دەگەیەنێت. ئەم ناونیشانە لەلایەکەوە دەلالەتێکی ئەفسانەیی هەیە، چونکە ئێمە هەمیشە لە ڕێگەی حیکایەت و گێڕانەوە میللییەکانەوە گوێبیستی دێو وەك گیانەورێکی ئەفسانەیی بووینە کەلەواقیعدا بوونی نییە. هاوکات دەلالەتێکی پڕلەترس و ڕامانیشی هەیە، بەوەی دێو و مرۆڤ لەیەکدەدا، وێرای ئەمەش دەلالەتێکی پرسیار ئامێزیشی هەیە، کەمرۆڤ تووشی دوودڵی و پرسیار دەکات بەوەی کەمرۆڤ چۆن دەبێتە دێو؟ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، خودی ناونیشانی ڕۆمانەکە، ناونیشانێکی نامۆو سەرنج ڕاکێشە، کە ئەوهەستەلای خوێنەر دروست دەکات لەو دەروازەوە بچێتە نێو ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە. نایشارمەوە من وەك خوێنەرێك کاتێ هاوڕێیەکم ڕاسپارد لەسلێمانییەوە ئەو ڕۆمانەم بۆ بنێرێت لەسۆنگەی ناونیشانەکەی بوو.

چونکە دێو بەهمەن بووە پرسیارو ڕامان لەلام، کە دەبێ ئەو ڕۆمانە باسی چی بکات.لێرەوەش کاتێ ڕۆمانەکەم خوێندەوە، هەستم بەوە کرد کە پاڵەوان وەك ڕەگەزێکی سەرەکی دەقی ڕۆمان، بایەخێکی زۆری پێدراوە. ئەم ڕۆمانە، باس لەواقیعی سەخت و ناشرینی شەڕی ناوخۆ دەکات، کاتێ براکان سەنگەریان لەیەکتری دەگرت. ڕۆمانووس کە ناوی دووحزبی بە حزبی ئەی و بی هێناوە، ئیدی باس لەشەڕو خوێنڕشتنەکانی ئەو دووحزبە دەکات لەسەردەمی یەکێ لەبەشداربووەکانی ئەو شەڕانە کەئەویش دێو بەهمەنە.ئەوەندەی وەك خوێنەرێك تێبینیم کردبێت، بڕوام وایە ڕووداوەکانی ئەو ڕۆمانە دەرەنجامی ئەو واقیعە سیاسییەیە کە سی و یەکی ئاب دروستی کرد.کاتێ دوو هێز شەڕی یەکتری دەکەن و ئیدی چیرۆکەکانی خوێن و دیل کوشتن و فەرماندەی ترسنۆك و پێشمەرگەی ئازاو پاك و بەراوردی پێشمەرگایەتی لەسەردەمی شاخ وناو شاردەستپێدەکات.

هەموو ئەم ڕووداوانەش خودی دێوبەهمەن دەیانگێڕێتەوە.دەسپێکی ڕۆمانەکەش بەگێڕانەوەکانی دێو بەهمەن دەستپێدەکات، کاتێ لە زینداندایە، سمکۆڕێوی و پاسەوانەکانی لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا دەکەن.

لێرەدا ڕۆمانووس ڕووێکی هەرە ناشرین و بێمانای شەڕمان نیشاندەدات. کەئەویش دەشێ لە شەڕدا پاڵەوانەکان ببنە دیل و بەدەست ترسنۆك و بودەڵەکانەوە گاڵتەیان پێبکرێت. کەمێژووی شەڕی براکان لەکوردستان تەژییە لەو جۆرە وێنانە. دێوکەهێمایە بۆ ئازایەتی و دروستکردنی ترس لە دڵی بەرامبەر، بەدەست ڕێویێکەوە کەهێمایە بۆ فێڵ و ترسنۆکی،گیرۆدەیە. وەك چۆن دەیان پیاوی قارەمان لەمێژوودا بەدەست ترسنۆکەکانەوە شەهید کراون.بێگومان مەبەستی ئێمە باسکردن نییە لە ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە، بەڵکو دەمانەوێت لە گۆشەنیگای پاڵەوانەوە بچینە نێو ڕۆمانەکە. بەدەربڕینێکی تر، دەمانەوێت کەسیەتی دێوبەهمەن شرۆڤە بکەین.

کە چ جۆرە مرۆڤێکە، لە ئاستی کۆمەڵایەتی وسیاسی و زۆر ڕووی تریشەوە. چونکە کاتێ بەوردی لە سەر دێوبەهمەن لە ڕۆمانەکە دەوەستین، ئەوا ئێمە وێنەی مرۆڤێك دەبینین کە چەندین خەسڵەتی جۆراوجۆری هەیە. بەڵام هەموو ئەوجۆراو جۆریە، دواجار مانایەك دەگەیەنن کە ئەویش دێو بەهمەن زادەو بەرهەمی کۆمەلگەو کلتووری کوردییە.شوناسی هەمان شوناسی ئەو هەزاران پێشمەرگە پاك و قارەمانانەیە، کەبەخوێن و ئومێدێکی زۆرەوە چەکی کوردایەتییان لە شانکرد، بەڵام شەڕی شاخ و شەڕی شارەکان و ململانێی هێزەکان و کوشتنی دیل و نادادوەری نێوان فەرماندە و پێشمەرگەکان، نائومێدی کردن. ئەوان خەونێکیان هەبوو، بەڵام واقیع بە خەونێکی دیکەی دوورلە خواستی خۆیان ئاشنای کردن.بۆیە دێو بەهمەن نموونەیەکی بچووکراوەیە لەواقیعێکی سیاسی ناشرین و گەورە کە بەدڵنیاییەوە دێو بەهمەنەکان و ڕۆمانووس و منیش وەك خوێنەرێکی شەیدای ئەدەبیات،ئازار دەدات.

بۆیە ڕۆمانی دێو بەهمەن واقیعێکی ناشرین نیشان نادات کەڕەنگە خوێنەرانێکی سادە هەبن بەو شێوەیە لەو ڕۆمانە گەیشتبن، بەڵکو باسی واقیعێك دەکات کەبوونی هەبووە. بەدەربڕینێکی تر، دێوبەهمەن دنیای جوانی ئێمە ناشرین ناکات، بە پێچەوانەوە خودی دنیای سیاسی ئێمە ناشرین بوو، ئەو تەنها ئاماژەی پێ دەکات.بێگومان وەك باسمان کرد ئەم ڕۆمانە، بایەخێکی زۆری بە پاڵەوان داوە،کەسیەتی دێو بەهمەن وەك پاڵەوانی ڕۆمانەکە، دەشێ لە سەرچەندین ئاستدا ببینرێت. بۆیە ئێمە لێرەدا کەسیەتی دێو بەهمەن لەگەڵێك ڕووەوە شرۆڤە دەکەین، بۆ ئەوەی بزانین دێو بەهمەن کێیە؟

یەکەم:_ دێو بەهمەن لەڕووی کۆمەڵایەتی و پیشەییەوە:_

دێوبەهمەن، کەسایەتییەکی خاکی،بەرپرسیار هەست بە لێپسراوەتی،لەناخ و دڵ و دەروونیدایە. ئەو پێشمەرگەی کۆنی سەردەمی شاخەو بەو پەڕی هیواو بڕوابوون بەبنەما ش□شگێریيەکان بەشداری شۆڕش و خەباتی شاخی کردووە. لەنزیکەوە نەهامەتییەکانی بینیوە. شەڕی براکان و ململانێی ناڕەوای هێزە سیاسییەکان و چەندین دیمەنی دیکەی ناشرینیش کە ئەو وەك پێشمەرگەیەك خۆزگەی دەخواست بوونیان نەبایە. پێشتریش لەزیندانی بەعس زیندانی بووە. سەختییەکانی ژێردەستی بە عسیيەکانیشی بینیوە. لە ڕۆمانەکەشدا زیندانییە، بەڵام ئەمجارەیان زیندانی براکان. بۆیە هەموو ڕۆژێك سمكۆ ڕێوی دیمەنە قێزەوەنەکانی زیندانی سەردەمی بەعسی بە بیردێنێتەوە. دێو بەهەمەن گەرچی وەك پێشمەرگەیەك بەشداری شەڕی ناوخۆو شکانی هێزەکەیی و پاشەکشەی سەر سنوور دەکات، بەڵام ئەم واقیعە بژاردەیەکە دوور لەتێڕوانین و ڕەهەندی مرۆيیانەی دێو بەهمەن.

هەربۆیە لە چەندین شوێنی ڕۆمانەکە پەشیمانی خۆی دەردەبڕێت و ڕەخنە لە بەرهەمی ئێستای شۆڕش و خەباتی شاخ دەگرێت. بۆنموونە:(□□ [illegible] (36□□ [illegible] (39□□ [illegible]).[illegible]. [illegible]: (ش□□ش زانا پلانی بۆ دائەنێت، ئازا جێبەجێی دەکات، ترسنۆك بەرەکەی دەخوات).یاخود لەشوێنێکی دیکەی ڕۆمانەکەدا دە□□ت([illegible] .(40[illegible]. [illegible]: د□و بەهمەن لەڕووی ناسنامەی شارەوە:_

گەرچی بەدرێژایی ڕۆمانەکە، ڕۆمانووس ناوی چەندین شارو شەقام و ناونیشان دێنێت، بەڵام لە هیچیاندا ناوی ڕاستەقینەی شوێنەکان نابات.چونکە ئەو دەزانێت ئەوەی ئەو نووسیویەتی ڕۆمانە نەك گێڕانەوەی مێژوو. چونکە ئەگەر لە ڕووداودا کات و شوێن و کارەکتەرەکان بەهەمان شێوەی واقیع گوزارشتییان لێکرا، ئەوا مێژوو

دەگێڕدرێتەوە، کەگەلێك جاربەناو بەشێك لەڕۆماننووسە بۆ ئەزموونەکانی ئێمە دەکەونە ئەو هەڵەوە. بۆیە خوێنەرنازانێت دێو بەهمەن خەڵکی کام شوێنە. بەڵام لەپەراوێزی خوێنەوەی ڕۆمانەکە وسەرنجدان لەو وەسفەی ڕۆماننووس بۆ ژینگەو شوێنەکان کردوویەتی، ئیدی ناسنامەی دێوبەهمەنمان لە ڕووی شارەوە بۆ دەردەکەوێت. بۆنموونە:(□□□□□□ □□□□□□□□□ □ۆ□). □□□□□ □□ڵێ□:(جگە لە ساڵانی پێشمەرگایەتی هەمووتەمەنی خۆم لەم شارەدابەسەربردووە.

لەوەتەی هەیە ئازاو ئازاد خولقاوە،لەماوەی دووسەد ساڵەی تەمەنیدا،هیچ هێزێك چەند خاوەن چەك و جبە خانەش بێت نەیتوانیوە جڵەوی بکات). کاتێ وەسفی ئەو شارە دەبینین، هیچ گومانێکمان نامێنێت کە ئەو شارە سلێمانی هەڵمەت و قوربانی و پایتەختی ڕۆشنبیرییە. بەدرێژایی مێژووی دووسەدو سی و پێنج ساڵەی دامەزراندنی ئەو شارە، تائێستا هیچ هێزێك نەیتوانیوە بۆ هەمیشە سلێمانی ڕام بکات. ئەم شارە کەیەکێکە لە شارە زیندووەکانی کوردستان، هەمیشەلەڕەتکردنەوەو گۆڕینی واقیعێك بەواقیعێکی دیکە بووە.کلتوورو زمان و پاشخانێکی ڕۆشنبیری تایبەتی خۆی هەیە کە جیای دەکاتەوە لە شارەکانی تر. زیندووەتی سلێمانی بەبڕوای من لەو نوێبوونەوەیەو ڕامنەکردنەدایە. چونکە بێگومان شتیێك چەند زیندووش بێت کەوەستا بۆگەن دەبێت!!.

سێیەم- پاشخانی ڕۆشنبیری دێوبەهمەن:_

بەدرێژایی ڕۆمانەکە، ڕۆماننووس هیچ ئاماژەیەکی بەئاستی زانستی و خوێندەواری دێوبەهمەن و پاشخانی ڕۆشنبیری نەکردووە. واتە خوێنەرنازانێت دێو بەهمەن هەرتەنها پێشمەرگەیەکی سادەو میللی نەخوێندەواری نێو کۆمەڵگەی کوردییە، یاخود کادیرێکی سیاسی هوشیارکەدرك بەکێشە فیکری و سیاسییەکان دەکات. بەڵام کاتێ خەسڵەتە هزری و کەسیەتییەکانی دێوبەهمەن لە ڕۆمانەکەدا دەخوێنینەوە، ئیدی دەگەینە ئەوڕاستییەی کەدێوبەهمەن نەك تەنها کەسێکی خوێنەوارە،بگرە کەسێکی هوشیارو تێگەیشتووشە.ئاگاداری مێژوو، واقیعی فەرهەنگی و سیاسی کۆمەڵگەکەیەتی.بۆنموونە:-(منیش ڕۆژگارێك مارکسی بووم لا102).هاوکات ئاماژە بەشیعرێکی مام هێمن دەکات(ئەوبستێکەی دوژمن ناوە سنوور لا52)(وەك چارلی چاپڵن لا69)یاخود(کەسەیری حەبەکان دەکەم فلێئاوتن لا100)لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت کەدێو بەهمەن کەسایەتییەکە خوێندەواری هەیەو بگرە پاشخانی ڕۆشنبیریی و هوشیاریی سیاسی و کۆمەڵایەتی، لەئاستێکی بەرزیشدایە.

ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، خودی دێو بەهمەن درك بە چەندین پرسیاری فەلسەفی دەکات و مەبەستیەتی بە وەڵامەکانیان بگات.بۆنموونە:([illegible])-: [illegible]) [illegible] (50 [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] .

[illegible]: دێوبەهمەن لەڕووی بیروباوەڕی سیاسیەوە:_

دێوبەهمەن لە ڕووی بیروباوەڕی سیاسیەوە، پێشمەرگەی شاخ و کۆنە مارکسی واتە چەپ و هاوکات ئەندامی حزبێکە. کەڕۆماننووس لە ڕۆمانەکەیدا ناوی دوو حزب دەهێنێت کە بڕوام وایە پارتی و یەکێتین. دێو بەهمەن پێشمەرگەیەکی خاوەن بیروڕای خۆی و هاوکات ئەندامێکی دیسپلینکراوی حزبیشە، سا□□انێکی زۆریش لەشاخ و شار،داکۆکی لەپرنسیپە سیاسی و فیکریەکانی خۆی کردووە.لە جێبەجێکردنی بەشێکی زۆری بڕیارو فەرمانی حزبەکەی بەشداربووە، ئەگەرچی هەڵەش بووبێت. بەڵام لەهەندێ کردەوەو ڕەفتاری سیاسیانەی ناشریندا، دێو بەهمەن نەك هەر بڕوای پێیان نییە، بەڵکو پەشیمان و لە دژیشیانە.دێوبەهمەن کەسێکە مەبەستیەتی هەمان جوانی و پیرۆزییەکانی سەردەمی شاخی ژیانی پێشمەرگایەتی، لەژیانی ئێستاشیدا ڕەنگبداتەوە.بۆیە بڕوای بە بەشێکی زۆری ئەو کارانەو لەنێویشیان شەڕی ناوخۆ نییە، بەڵام پتر وەك پەیوەستبوونێکی حزبی و چەکداری ناچارە بیکات. کاتێ بەهۆی هەر بارودۆخیکیشەوە بێت، ئەو هەڵوێستانە نانوێنێت، ئیدی لەڕووی دەروونی و ویژدانییەوە هەست بە ئارامی دەکات.بۆنموونە لەبەرامبەر شوان دەڵەکدا چ هەڵوێستێکی هەیە:([illegible] .(36 [illegible] . [illegible] . [illegible]

[illegible].

[illegible]:(دەبێ ئاوی چەند چێمی ئاوا بتوانن تاوانەکانی شەڕی ناوخۆ بشواتەوە ل40). بەئاشکرا بەهەڵوێستی دڵۆبەهمەنەوە دیارە، کە چەند دژی هەڵەکانی ڕابردوو بووە. لەلایەکی دیکەوە دڵۆ بەهمەن بەڕاشکاوی ڕەخنە لەودۆخە دەگرێت کەلەدوای ڕاپەڕینەوە هاتە ئاراوە. بارودۆخێك کەلەڕووی ژیان و خەباتی پێشمەرگایەتییەوە، تەواو جیاوازبوو لەسەردەمی شاخ.(بەهیچ شێوەیەك ئەمەی ئێستا لە پێشمەرگایەتی جاران ناچێت،جاران لەسەر یەك خوان نانمان دەخواردوو پێڵاوی یەکتریمان لەبەردەکرد. ئێمە بۆچی شەڕدەکەین و لەسەرچی شەڕدەکەین ل40). دڵۆبەهمەن لە خەیاڵی خۆیەوە بەراوردی هەردوو سەردەمەکە دەکات، چونکە خودی خۆی، بەشداریکردووە و هەردووسەردەمەکەی بینیوە و ئەزموونکردووە.

پێنجەم:[illegible]:

بێگومان سروشتی هیچ مرۆڤێك لەڕووی سایكۆلۆژییەوە لەکەسی تر ناچێت. مرۆڤەکان چەندە لەڕووی بایۆلۆژی و جەستەیی و جیناتی لەیەکەوە نزیك بن، هێشتا خاڵێکی جیاکەرەوەو جیاواز لەنێوانیاندا هەیە. ئەگەرچی مرۆڤ بەپێی ئەو ژینگەو دەوروبەرەی تیایدا دەژیت، لەکارلێکردن و کەوتنەژێرکاریگەریەتی واقیع دایە، بەڵام خودێتی مرۆڤ، دواجار ڕەهەندی دەروونی و کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی ئەو دیاری دەکات. کەدەشێ هەندێك خەسڵەتی سایكۆلۆژی هەبێتن، تەنها لەکەسیەتی ئەودابن. یاخودهەندێك خوی کۆمەڵایەتی هەبێت، لای وەك [illegible]سایەکی کۆمەڵایەتی بن و نەتوانێت دەستبەرداریان بێت. کاتێ سەرنج لەکەسیەتی دڵۆبەهمەن دەدەین لەڕۆمانەکەدا، درك بەوە دەکەین کە دڵۆبەهمەن چەند خەسڵەتێکی سایکۆلۆژی هەیەو باسیان دەکات. بۆنموونە:([illegible]: [illegible] (144ل [illegible]. [illegible]:(لەوەتەی بەبیرم دێت ئەوەم لێ بووە بەخوکەهەموو نیوەڕۆیەك دوای نان خواردن دەبێ سەرەخەوێك بشکێنم ل148).دڵۆ بەهمەن وەك فەرمانێکی داخوازی جەخت لەوە دەکاتەوە کەدەبێ دوای نیوەڕۆیان بخەوێت. واتە هیچ دەرفەتێکی تێدا نیە. ئەگەرنەشخەوێت، ڕەنگە کاریگەریەتی بکاتە

سەرلایەنی دەروونی و جەستەیی. چونکە خەویەکێکە لە پێداویستییە فسیۆلۆژییەکانی مرۆڤ و نیشانەی حەسانەوە و ئارامییە. جائەگەرئەوەخەوە لەهاوینان و دوای گەرمای تاقەت پڕوکێنی دوای نیوەڕۆیانیش بێت، بێگومان هەرزۆرپێویستە بۆمرۆڤ. دڵوبەهمەن خەسڵەتی دیکەشی هەیە. بۆنموونە:([illegible] 76). [illegible]:(گەڵێ خەیاڵی ترسناك بەمێشکمدا گوزەردەکات، بەڵام هێز نییە پەشیمانم بکاتەوە ل76). لەبەرامبەر ئەنجامدانی کردەوەیەکدا، دڵو بەهمەن جۆرێك لەترس و دوودڵی هەیە، بەڵام دواجار سووردەبێت لەسەر ئەنجامدانی کارەکە.هێزیش نییە پەشیمانی بکاتەوە.کەواتە دەتوانین بڵێین کەدڵوبەهمەن کەسێکی کەللە ڕەق و خاوەن بڕیاری خۆیەتی و سازش لەسەربۆچوونەکانی ناکات.

شەشەم:_ هەڵوێستی دڵوبەهمەن لەشەڕی ناوخۆدا:_

دڵوبەهمەن پێشمەرگەی سەردەمی شاخە. چ لەشاخ و چ لە شار، بەشداری شەڕی حزبەکەی کردووە لە دژی نەیارانی. بەڵام ئەو بەشداریە پتر وەك پەیوەستبوونێکی حزبییە نەك لەقەناعەتەوە. چونکە کاتێ سەرنج لەهەڵوێستی دڵوبەهمەن دەدەین لەهەمبەر شەڕی ناوخۆدا، تێدەگەین کەئەوچەند بێزارو پەشیمانە لەوهەڵانە. ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەوە هەمووومان دەزانین کە شەڕ بەمانای کوشتن و خوێنرشتن وئەتککردن و چەندان دیاردەی ناشیرینی تریش. لە شەڕدا پنتێك بۆ جوانی نامێنێتەوە،بەشێکی زۆرلە مرۆڤەکان بەئەندازەیەك شەڕانی و دڕندە ئەبن، کەتەنها خوێن دەبینن و خوێن بەری چاویان دەگرێت. وەلێ هێشتا لەنێوئەوهەموو شەڕانگێزییەدا، دەشێ مرۆڤانێك هەبن ژیانیان خۆشبووێت و دژی شەڕبن.دڵوبەهمەن ئەگەرچی لە شەڕو زیندانیشدا، دیمەنی دڵتەزێن ئازاری گەورەی ڕوحی بینیوە، بەڵام بیرلەتۆڵە ناکاتەوەو بڕوای وایە لەبەرامبەر خوێن خوێن نییە. بۆنموونە:([illegible] 231). [illegible]

□□□□□□□□□□.□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□:(كاتێ ئەو دێرانە دەخوێنمەوە
بێزم لەكوردایەتی د□ت □ل243). لەشوێنێكی دیكەدا دەڵێت:(□□□ێ
□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□
□□□□□ □□□□□□□□□ .(255□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□ □□□ □□□ □□□□□□
□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□:(پ□م عەیب نەبێت تێر دەگریم).بەهەمان
شێوە، كاتێ دێو بەهمەن دیلكراوە، ئەوا یەكێك لە پاسەوانەكانی
زیندان كە قژ زەردوچاوشینێكە، ب□□زییەكی زۆر بە دێوبەهمەن دەكات
و هەوڵدەدات كەسیەتی بروشێنێ كاتێ دەست بۆ پاشەڵی دەبات. بەڵام
لە شەڕێكدا، هەمان ئەو قژ زەردە لەگەڵ چەندین پێشمەرگەی تر
بەدیلی دەكەونە دەست حزبەكەی دێو بەهمەن و دەهێنرێنە هەمان ئەو
بارەگایەی دێو بەهمەنی لێیە. بەڵام ئەو قژزەردەكە ناكوژێت، بەڵكو
بەدەستی یەكێكی ترلەگەڵ چەندین دیلی تردەكوژرێت. ئەمانەو زۆر
نموونەی دیكەش كە لە ڕۆمانەكەدا هەن، دەریدەخەن كە دێو بەهمەن
وەك پێشمەرگەیەك چەند ڕقی لەو ڕووداوە سیاسییانە بووەوە بەهیچ
شێوەیەك حەزی نەكردووە ئەنجامیان بدات. بەڵام بەهۆكاری ئەوەی
پێشمەرگەو ئەندامی حزبێكەوحزبەكەشی لە گەڵ حزبی بەرامبەرلە
شەڕدایە ئیدی دەبێ ئەویش بەشداربێت.

هەفتەم:□ێ□□□□□□□ □ □□□□□ □□□□□:

مەرج نییە ئەوڕووداوو گێڕانەوانەی ڕۆمانووس لەڕۆمانێكیدا باسیان
دەكات، لەواقیعدا □ویدابن یاخود كەسایەتییەكان هەمان ئەوكەسە
مێژوویانەبن كەلەواقیعدا ڕۆڵێكییان بینیوە. وەلێ لەگەڵ
ئەمەشدا،خوێنەر ئازادە لەوەی چۆن و لەكام كڵاوەڕۆژنەوە ئەودەقە
دەخوێنێتەوەوڕووداوەكانی دەبینێت.لەڕاستیدا، ئەمەشە پەیوەندی
خوێنەربەدەقەوە.كەڕەهەندێكی دیكەی واتایی لەدەرەوەی ڕەهەندە
واتاییەكانی نووسەر بەدەقەكە بدات. ڕۆمانووس لەڕۆمانی دێو
بەهمەن لەڵاپەڕە116دا دەڵێت:_(بكوژەكانی شەهیدبەو هەموو
دڕندایەتییەوەكاتێ لەگوندێكدا شەهیدی دەكەن،دەست لەتەرمەكەی
نادەن، چاویلكەكەی ناشكێنن،بەدوای سەیارە ڕایناكێشن،لێدەگەڕێن
خەڵكی گوندەكە كە وەك گلێنەی چاویان خۆشیاندەوێ، وەكو ئازیزێكی
خۆیان بەوپەڕی ڕێزەوە لەگۆڕستانەكی خۆیاندا بەخاكی بسپێرن. ژنانی
گوند وەك خوشك و دایكی خۆی شیوەنی بۆدەكەن و بەكوڵ دەگرین).بڕوام
وایە ڕۆمانووس لێرەدا لە سەر زاری دێو بەهمەن، باسی شەهید
ئارامی سكرتێری كۆمەڵە دەكات. كاتێ خۆفرۆشەكان و ناپاكەكان
لەڕۆژی 31_1_1978لەگوندی تەنگیسەری ناوچەی قەرەداغ شەهیدیان كرد.
خەڵكی گوند، ناهێڵن تەرمی شەهید ئارام ببردرێتەوە زێدی خۆی،

بەڵکو هەرلەوگوندەدا دەینێژن و ئێستاش ئارامگەی شەهید ئارام لەو گوندەیە. شەهید ئارام نموونەی سەرکردەیەکی پاك و شۆڕشگێڕو خەباتگێڕبوو.هاوکات، کۆمەڵەیەکی زۆر پاك و بەبیروباوەڕبوو. تەنانەت جارێکییان لەکتێبێکدا ئەوەم خوێندەوە، کە ئەوساڵەی ئارام شەهید بوو، زۆربەی هەرەزۆری گوندەکانی قەرەداغ ناوی ئەو منداڵانەیان نا ئارام کەدوای شەهید بوونی ئەولەدایك ببوون. دڵوبەهمەنیش پێشمەرگەیەکە سەرسامە بەشەهید ئارام. بەتایبەتیش کەخۆی لەچەندین شوێنی ڕۆمانەکەدا، جەخت لەکۆمەڵەیبوونی خۆی دەکاتەوە.

دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم، کەڕۆمانی دڵو بەهمەن، وێنەیەکی بچووکراوەی تراژیدی شەڕی ناوخۆمان پیشان دەدەات. بەڵام وێنا کردنێك لەچوارچێوەی ژانرێکی ئەدەبی بەرزدا کەئەویش ڕۆمانە. خوێنەوەی ئەو ڕۆمانە مایەی ئازارێکی قووڵە بۆمرۆڤ. بەڵام ئەو ئازارە، ئازارێك نییە بۆ ئەوەی دەروون و ڕوحی خوێنەر ئازار بدات، بەڵکو ئازارێکە لە شێوەی پەیامێك دەدرێتە گوێی سیاسییەکان کە ئیدی تاهەتایە بیرلەڕشتنی خوێنی براکان نەکەنەوە. بەڵکو دەبێ پەند لەمێژوو وەربگرن. سیحری ڕۆمان لەوەدایە خوێنەر کەمەند کێش بکات.لەو ماوانەی ڕابردوودا دەیان بەناو ڕۆمانم خوێندوونەتەوە، تەنانەت دوولەوبەناوڕۆمانانە، هاوشێوەی دڵو بەهمەن بەڵام بەجۆرێکی تر،باسی شەڕی ناوخۆ دەکەن. بەڵام جیاوازی دڵوبەهمەن لەگەڵ ئەوبەناوڕۆمانانە لەوەدایە، کەدڵو بەهمەن ڕۆمانە، بەڵام ئەوانی ترگێڕانەوەی مێژوون لەچوارچێوەی زمانێکی سیاسیانەی هەژار لە ڕووی ئەدەبی.خۆزگە ئەوانەی دەستیان بەخوێنی براکان سوورە، دڵو بەهمەنیان دەخوێندەوە. هیچ نەبێ بۆ ئەوەی ئەگەر پەندیشی لێوەرنەگرن، ئەوا کەمێك تەریق ببنەوە!!!…

سەدیق سەعید ڕواندزی

پەراوێز: دڵو بەهمەن/ ڕۆمان/ نووسینی(محمد کەریم)/ بڵاوکراوەی ناوەندی توێژینەوەی عەبدولرەحمان زەبیحی_سلێمانی/ساڵی چاپ 2018...........

*ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ بە دوو بەش لە ژمارەکانی(1089-1090)لە ڕۆژانی 23و30/5/2019بڵاو بۆتەوە…

هیوا … عەلی حەمەەشید بەرزنجی

هیواکانم گەش و دیارن
وەکو خـری پرشنگدارن
بەهەوی بەردەوامی خم
بەرەو لوتکەی هیوا دەم
بیــــــە دەب دنیابم
لەو گەیە مـاندوو نابم
بەبــــوای پتەو و بەتین
ب سەرکەوتن لەباخی ژین
هەر هەنگاوی گورج دەنم
بــ هیواشم ســرود دەم
خزگە ئوەش وەك من وابن
د پ لــە خزگە و بوابن
بەیەکەوە بن بیــــــار
هــەوی خمان دەخەینەکار
=====
6/5/2019

دوت … نوسینی جزیف پردن

دوت*:

نوسینی جزیف پردن، P. J. PROUDHON

و: زاهیر باهیر

بابتی دوت، سروشت و ئایندی:

بشی ن:

111- سبارت ب چارنوسی نادیاری یاخود شاراوی دوت.

دوا فرزیی ئارزوومنـدانی دوت ل ه‌کشانـایـ، یکـك ل دیمکـراتـ ساختچییکـان [موزیفکـان] دــت ئو بیـانوی ک

پاساوی پێدەدرێت کە دەوڵەت هەتا ئێستا هەر تەنها ڕۆڵی مشەخۆریی بینیوە لە تەك زۆرداری و زوڵمدا، ڕاست نییە و ناکرێت ئەوە بە تەنها هۆکارێك بێت لە نکوڵیکردنی و ڕەتکردنەوەی ڕۆڵییدا، چونکە ڕێڕەوی دەوڵەت وەکو ئۆرگانێکی بنەڕەتییە لە بەرهەمهێنان و بەکارهێنان، لە ئاڵووێڕکردنا [تەداول]، دەستپێشخەری [موبادەرەکردن] ئازادیی و یەکسانییە.

لای ئەوان [لای Louis Blanc و Pierre Leroux – وەرگێڕ] دەوڵەت هەر بە ئازادیی و یەکسانییە . دەوڵەت متمانە و پشتیوانە [ڕەسیدە].

بەڵام لە ڕاستیدا بازرگانیی ، کشتوکاڵ / کشتیاریی و هەروەها پیشەسازیی و پیشەسازییکردن دەوڵەتە.
کەناڵەکان، هێڵی ئاسنینی شەمەنەفەرەکان، کانەکان [مەناجم] ، کۆمپانیاکانی بیمە [تەئمین]، هەروەها فرۆشیارەکانی تووتن و پۆست ئۆفیسەکان، هەموویان دەوڵەتن .
پەروەردە و پێگەیاندنی گشتی دەوڵەتە.
دەوڵەت لە دۆخی باشییدا هەموو خەسڵەتە نەرێنییەکانی دەشارێتەوە و خۆی بە خەسڵەتی ئەرێیانە دەپۆشێت و دەپێچێتەوە، خۆی لە سەرکوتکەرەوە، لە مشەخۆرەوە هەروەها لە کۆنەپارێزییەوە [موحافیزکارەوە] کە هەمیشە وابووە دەگۆڕێت بە ڕێکخەرێك، بە بەرهەمهێن و خزمەتکار کەواتە ئەوە فیوداڵیزمە و خۆی نوێکردۆتەوە، دەزگەی هەڕەمیی جەمعییەکانی پیشەسازییە و خۆی ڕێکخستووە و پەلینەی خۆی بەگوێرەی فۆرمیلەیەکی بەهێز کردووە کە نهێنی ئەوە Pierre Leroux هێشتا لە بەرچاومانی شاردۆتەوە.

بەم شێوەیە ڕێکخەرانی یاخوازیارانی دەوڵەت سەبارەت بە دەوڵەت هیچ شتێکیان لا نییە، تەنها لە گریمانەکەوە دەڕۆن بۆ گریمانێکی دیکە گوایە دەوڵەت دەتوانێت سروشتی خۆی بگۆڕێ و وەرچەرخاندن لە خۆیدا بکات. ئەمەش وەکو ئەوەیە کە قسە لەسەر گۆڕانی شەیتان بۆ سەرۆکی مەلائیکەکان، بێت، بە تێپەڕینی چەند چەرخێکی ژیانی، دەوڵەت لە ڕێگای خوێن و سەربڕینەوە وەکو دڕندەیەکی کێوی، ئیتر دەتوانێت خۆراکی ئینجانە و ڕوەکەکان و ئاسکەکان بدا، بەرخەکان ئاوس بکات.
ئەمە وانەی Louis Blanc و Pierre Leroux سەبارەت بە دەوڵەت، وەکو زۆر دەمێك لەمەوبەر وتومانە هەموو ئەمانە نهێنی سۆشیالیزمن.

” وشەکانی سەرپەرشتیکەر [وەلی ئەمر]، بە دەستودەیی، حکومەتی خۆتەرخانکەر، ئەمانە لای ئێمە وەکو دروشمێکە، ئەو وشە قوڵمانایانە قسەی نەو ‘ ئینجیلە- بایبڵ’ ن. باشە کە لە ئەوە دەبێتە پێشەڕەو و

کە دەبەتە خزمەتکاری هەموان . هەرچی ئەمەشین قمانە لە بەبەشبوون [مەحرومبوون]، گەندەیی، حکومەتی داپلەسەر کە خەکی وەکو نەچیرەك ناچار بە اوکردن لەلایەن خەیەوە دەکات. ئەمە سەرسامی ئەوانەین کە بەدەستودەن بەشەکی زیندوون لە مرەقایەتی، ئەمە خەشحا نین بەوانەی کە وەکو بەشەك لە مردوانن. ئەمە یاخیدەبین و دەچینەوە بە گژ بە زیی و سوکایەتی و جەردەیی کە لە ئایدیاکانی دەوەتی سەروەرن، ئەمە چەپە لەدەدەین بە ئەوانەی کە بەر دەگەرن، بەرهەمدەهەنن و بەزن کە لە ئایدیاکانی دەوەتی خزمەتکارن. لەوەش باشتر باوەکە و هەزار جاریش خەشەویستترە لە ژیان – باوەکەمان لە بەرەوەووبونەوە و دواقەناخی گواستنەوەی دەساتدایە ، ئەوەش وی سەرکەوتنە لە دونیای کەنەوە بە دونیای نوە. هەموو حکومەتەکانی ئەوروپا ئەمە لەسەر ئایدیای دەوەتی سەروەر اوەستاون ، بەام بە ئومەدانە سەما دەکەن ، سەمای مردن ”

Nouveau Monde,” November 16, 1849.

Pierre Leroux باوەدارەکی پەیگیرە بەم ئایدیانە، ئەوەی کە خوازیارەتی، ئەوەی کە ئەو وانەی لەسەر دەتەوە، ئەوەی کە بانگەشەی بە دەکات ئەوە نەژەنکردنەوەی دەوەتە، بەام ئەو پەی نەوتوین ئەم نەژەنکردنەوە لە کوە و لەلایەن کەوە بکرەت و چەن کارا بەت، هەر وەکو چەن خەازیار و بانگەشەی نەژەنکردنەوەی کریستانەتی دەکات بە ئەوەی هەشتا باوەکەی پەناساندبەتین و بانگەوازی دەلیلی مەزهەبەکەشی کرد بەت.

ئەمە پەچەوانەی Pierre Leroux و Louis Blanc ، باوەمان وایە کە تیئوری وەی ئەمریەتی، بە دەستودەیی، خەتەرخان کردن، بەرهەمهەنان، دەستپەشخەریی، کخراوییبوون، ئایدیای لیبراە و دەوەتی گەشەکردوو، هەموویان خەیاەیە [یوتەپیا] وەهمەکی تەواوی پوختی [نقیی] وانگە و بینینی فکر و شنبیریی هەردوکیانە. ئەمە وای دەبینین وەکو Pierre Leroux و Louis Blanc هەر یەکەیان پیاوەکن کە لە سەر ئاوەنەیەك اوەستابەت و پەچەوانە واەتی خەی ببینەت و وانیشانی دەدات کە ئەم واەتە ژەك دەت دەبەتە استینە و جەگای (لە دەربەینەکەمان بمانبەخشن) وەنە سروشتییەکەی دەگرەتەوە.

ئەمە ئەوانەیە کە ئەمە لەم دوو پیاوە جیادەکاتەوە، کە بەهرە و خزمەتەکانیان، لە وتنی هەرچییەکدا هەیە، ئەمە هەرگیز خەومان بە نکوەی لەکردنیانەوە نەبینیوە، بەام ئیمە بە سووربوونیان یا پەداگرتنەکەیان [عینادی] کە لەسەر وەنەکانیان دەیکەن، دەگرانین.

ئێمە بڕوامان بە دەوڵەتی خزمەتکار نییە ئەم چەمکە بە ئێمە چەمکێکی ناکۆکییانەی ئاشکرایە.
خزمەتکار و سەروەر لە دەوڵەتدا، یاخود دەوڵەتی سەروەر و دەوڵەتی خزمەتکار چەمکێکی هاومانان، هاوشێوەن و تەواوکەری یەکدین هەر وەکو چۆن ئەم چەمکە زۆر یاخود کەم بە یەکسانییش بەکاردەهێنرێت.
خاوەنموڵك، دارا ، لە ڕێگەی سوودی سەرمایەوە خوازیاری زۆرتر و نایەکسانییە؛
کۆمونیزم، بەگوێرەی بنەمای " هەر کەس بە گوێرەی پێویستییەکانی"، بە کەمتر
لە یەکسانی بواردەدات: نایەکسانیی هەمیشەیی؛ لەبەرئەوەیە کە ئێمە نە
کۆمونیستین و نە دارا.
بە هەمان شێوەش هەرکەس دەڵێت دەوڵەتی سەروەر ئەوە باس لە زەوتکردنی دەسەڵاتی گشت/ خەڵک دەکات، هەرکەسیش باس لە دەوڵەتی خزمەتکار دەکات، ئەوە باس لە نوێنەرەکانی دەسەڵاتی خەڵک دەکات، کە خەڵک هەمیشە نەیارن بەم دەسەڵاتە، چونکە دەسەڵات هەر دەسەڵاتە و هەمیشەش دەسەڵاتێکی دەرەکییە، دەسەڵاتێکی زاڵمە کە پێویستیش بکات ناتوانرێت بگۆڕرێت، دەسەڵاتێکە ناگوێزرێتەوە بۆ هاووڵاتیان ، هەمیشەش زۆر یا کەم ئازادیی تیادا نییە . ئەمە ئەو هۆکارەیە کە ئێمە دژی دەوڵەتین .

درێژەی هەیە

....

*لەم نامیلکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە ڕێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتییەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتە ڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- سەروەردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بە دەوڵەتی – خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بە بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراوانی و بە زۆری بڵاوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگەڵمانایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.
پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەرەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی.
منیش لە دەقە ئینگلیزیەکەیەوە گۆڕیومە بۆ زمانی کوردی.
خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بڕگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش

بە تەوسەوە بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر تێبنی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشییەوە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .

لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بڵێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکاتەوە. بناخەی بیری ئەو و دژایەتیکردنی بۆ دەوڵەت و دەسەڵات و داکۆکیکردن لە خودی خۆبەڕێوەبەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تۆسقاڵێك لە بایاخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

چاوپێکەوتنی ئەڵتەرناتیڤی سۆسیالیستی لەگەڵ صابر محمد ناسراو بە «وەستا سابیر»

ئەڵتەرناتیڤی سۆسیالیستی بە پێویستی ئەزانێت لەسەر دۆسییەی ئەگەری جەنگی ئەمریکا و ئێران ڕای هاوڕێیانێک وەربگرێت و ئەوەش یەکێکن لەو هاوڕێیانەی کە هەمان پرستان پێکراوە لەسەر ئەم دۆسیەیە تا لە ماڵپەڕەکەمان بڵاوی بکەینەوە. و لە زووترین فرسەتدا وەڵامەکانتانمان بەدەست بکەوێتەوە سوپاستان ئەکەین.

پرسیاری یەکەم/ لەئێستادا ئامادەکاری ئەمریکا بۆ جەنگ هەموو دەنگ وباسی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و تەواوی میدیاکانی جیهانی داگرتووە، ئایا ئێوە بەچونتان چییە لەم بارەیەوە؟ ئایا ئەگەری ڕودانی ئەم جەنگە هەیە؟

پرسیاری دووەم/ ئایا ئەم جەنگە لە نێوان ئەمریکا و ئێران لە کاتی ڕودانیدا چ کاریگەرییەکی دەبێت لەسەر عێراق و ناوچەکە و جیهان؟

پرسیاری سێیەم/ لە حاڵەتی ڕودانی جەنگدا ئایا ئەرکی کۆمۆنیست و سۆسیالیستەکان وەک بەشی پێشڕەوی پرۆلیتاریا چییە؟ و پرۆلیتاریا لە ناواخنی جەنگێکی کاولکەر چ ئەرکێکی لەسەرشانە؟ ئایا ئەگەری ئەوەهەیە ئەم جەنگە بگوێزرێتەوە بۆ جەنگێکی شۆڕشگێڕانە لە دژی بۆرژوازیی؟

پرسیاری چوارەم/ هەواڵەکان سەرەڕای ئامادەکارییەکانی ئەمریکا لە کەنداو و هەڕەشەکانی ئێران وا شیکاری بۆ ئەکەن کە ئەمریکا ئەیەوێت فشار بخاتە سەر ئێران و ئەمریکاش وا خۆی نیشان ئەدات کە خوازیاری ڕودانی ئەم جەنگە نییە، ئایا لە کاتی بەرەسەندنی ئاگری ئەم شەڕە نەگریسە ئێمە لە عێراق ئەتوانین چ کارێک بکەین ؟

ئەنتەرناتیڤی سۆسیالیستی

١٦/٥/٢٠١٨

سەرەتا سوپاسی هاوڕێانی (ئەنتەرناتیڤی سۆسیالیستی) ئەکەم بۆ ئەم دەرفەتەو ئەم بەسەر کردنەوەیە کە بتوانین بۆچوون و تێڕوانینەکانی خۆمان لە بارەی ڕۆڵی پرۆلیتاریاو ئەگەری هەڵگیرسانی شەڕێک لە نێوان ئەمریکاو ئێران و ئاکامە ئابووری و سیاسییەکانی بەسەر ژیانی ملیۆنەها کرێکارو زەحمەتکێشی ئەو ناوچەیەو ڕۆڵی کۆمۆنیستەکان لە ناو ئەم هەلومەرجەدا .

وەڵامی پ. ١:

سەرەتا پێموانیە ئەگەری دروستبوونی شەڕ لە گەڵ ئێراندا لە ئێستادا هەبێت ، لە بەر چەند هۆیەک ؛
ئەمەریکا دووای شکستی لە سوریا ئەیەوێت توازنی هێزەکانی خۆیان لە (ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست) جارێکی تر بخاتەوە سەر یەک .
هەوڵدان بۆ تەمێکردن و فشارهێنان بۆ سەر رژێمی جمهوری ئیسلامی ئێران کە هێزەکانی خۆی لە سوریا و لە یەمەن بکێشێتەوە ، وە هێزەکانی حشد الشعبی لە عێراق سنووردار بکات و کارکردیان لە سەر حوکومەتی عێراق نەهێڵێت .
هیچ هێزێکی ئەنتەرناتیڤی ئۆپۆزیسیۆنی بە هێز لە ئێراندا بوونی نیە لەو چەشنەی کە لە عێراق هەبوو ، نە بزووتنەوەی کوردایەتی لە ئێران و نە ئەهوازیەکان وەنە موجاهیدەکان و شاهنشایەکان هێزێکی ئەوتۆیان نیە تا بتوانن ببن بە جێگر ی داهاتووی جومهوری ئیسلامی .
خودی جومهوری ئیسلامی لە هەموو ئاڵتەرناتیڤێکی تری بۆرژوازی تر «مەقبوولترە» جیگەی ڕەزامەندیترە بۆ ئەمریالیزمی ئەمریکا ، بە

دژایەتی کۆمۆنیزم و ڕادیکالیزم لە ناوچەکەدا .

پەیماننامەی ئابووری و سەربازی سوعودیەی عەرەبی لە گەڵ ئەمریکا بە بڕی ٤٠٠ ملیار دۆلار ، پێویستی بە مانۆڕێک و ئاڵۆزیەکی لەو بابەتە هەیە بۆ ئەوەی چەکفرۆشی و داهاتی سەربازی ئەمریکی بخاتە بوژاندنەوەو کەڵەکەی سەرمایەی زیاتر و دروستکردنی زیهنیانەی هێزێکی مەترسیدار ی وەک ئێران بۆ سەر بەرژەوەندی دەوڵەتانی ووڵاتە کانیی کەنداو کە (ئێرانە) لە پێناو ڕاگرتنی تای تەرازووی هێزی ئێران و عەرەبیەی سوعودیەو ئیسڕائیل و بە هاوپەیمانی خۆیان لە گەڵ ئەمریکا بۆ پێشگرتن بە هەر گۆڕانکاریەکی چاوەڕوان نەکراو کە بێتە پێشەوە بە هۆی شکستی ئەمریکا لە سوریاو تەواوی ناوچەکە ، ئەوەی شایانی باسە بە پلەی یەکەم ئێسڕائیل کە پێشڕەوایەتی سوعودیەش ئەکات ، وەبە پشتی ئەمریکاوە بۆ جیبەجێکردنی (نەخشە ڕێگای) نوێی ئەمریکاو ئیسرائیل لە ناوچەکەدا ؛ بۆ نموونە گۆڕینی پایتەختی ئیسرائیل لە (تل ئەبیب) بۆ (قودس) و دوواتریش لە نەورۆزی ئەمساڵدا بەرزاییەکانی جۆلان خرانە سەر ئیسرائیل ،......ئەم هەنگاوە ڕووەو لە پێشە ....واتا□ پایتەختی ئیسرائیل ڕەنگە بۆ ماوەیەکی درێژ هەر لە قودس نەمێنێتەوە ، وە ئەوەی شایانی باسە هەرێمی کوردستانی عێراقیش بنکەیەکی سەربازی ئەمریکیەو ڕەنگە وەلە درێژەی ئەم نەخشەیەدا ئەو ناوچانە تا ئەگەنە هەرێمی کوردستان لە یەک بدرێن ئەگەر لە سوریا سەرکەوتنیان بەدەستبهێنایە و ئەم نەخشەیە ڕەنگە سنوورەکەی بگاتە دەریای قەزوێن بۆ نزیکەوتنەوە لە ڕوسیا هەروەک لە ڕۆژنامەی نیۆیۆرک تایمز دا لە مانگی ئوکتۆبەری ساڵی ٢٠١٣ باسی نەخشەی نوێی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست کراوەو وچۆن دابەش ئەبێت بەچەند دەوڵەتێکی تر؛ هەموو ئەم نەخشە ڕێگایە لە بەرامبەر ڕوسیاو چین و ئێراندا دەبرێنە پێشەوە .

هەلوومەرجی فەنزەوێللاو ململانێی ئەمریکا لە گەڵ ڕوسیا بۆ کۆنتڕۆڵکردنی ووڵاتی ڤەنزەوێللا یەکێکە لە فاکتەرە گرنگەکانی تر بۆ قەرەبووکردنەوەی شکستی ئەمریکا لە سوریاو لە (ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست) ، فشارێکە بۆ سەر ڕوسیا و چین و ئێران وتورکیا کە واز لە پشتیوانی دەوڵەتی فەنزەوێللا بهێنێن .
هەلوومەرجی ئابووری و سیاسی جیهان لە دووای شەڕی جیهانی یەکەم و دووەم و دەرس و ئەزموونی بۆرژوازی و ئیمپریالیزمی جیهانی کە چیتر و بۆ جارێکی تر نابێ زەمینەی ئابووری و سیاسی بۆ هەڵگیرسانی شۆڕشێک لە چەشنی شۆڕشی ئوکتۆبەر بۆ کۆمۆنیستەکان وپڕۆلیتاریا

بەهەندێ کایەوە ، بە تایبەت ڕۆڵی نەتەوە یەکگرتووەکان لە درێژە دان بە سیاسەتی (ڕیفۆرمیستی بۆرژوایی) بە درێژە دان بە ژیان وحاکمیەتی بۆرژوازی و سەرمایەداری لە جیهاندا ؛ ئەم هەلوومەرجە وا ئەکات کە کێشەی یەکلاکردنەوەی ململانێی کەڵەکەی سەرمایە لە نێوان قوتبە ئیمپریالیستەکاندا نە چێتە قۆناغی یەکلاکردنەوەی ململانێکان بەشێوەی (شەڕو جەنگ سازی) بەڵکە ململانێکە زیاتر لە جەنگێکی ئابووری و گەمارۆ ئابووریەکاندا خۆی بەرجەستە بکاتەوە.

هەروەها هۆیەکی تر کە ڕێگرە لە بەردەم هەڵگیرسانی جەنگێکی ئاوا ئەوەیە کە نە ئەوروپای یەکگرتوو وە نە پەیمانی ناتۆ وە بەتایبەت ئەڵمانیاو وهۆڵەنداو ئیسپانیا بە ڕاشکاوی دژ بە هەڵگیرشانی شەڕن لەو ناوچەیەدا ، سەرباری هەموو ئەم ووڵاتانەش ڕوسیا و چینیش کە گومانی تێدا نیە لە گەڵ هەڵگیرسانی ئەم شەڕە نین لە لایەن ئەمریکاوە .
خاڵێکی تر کە پێویستە باس بکرێت ئەم «هاش و هوش »و هات و هاوارەی سەرانی ئەمریکا دژ بە ئێران بریتیە لە سیاسەتێکی ناوخۆیی بۆرژوازی ئەمریکا بۆ وەرچەرخاندنی زیهنی پڕۆلیتاریای ئەمریکا بە دەرەوەو و بەلاڕێدابردن و چەواشە کردنی پڕۆلیتاریای ئەمریکایە کە دوژمنی ئەمڕۆمان ئێران وتیرۆریزمە نەک خودی دەسەڵاتدارێتی ئیمپریالیزمی ئەمریکی و دەستدرێژیەکانی بە سەر ناوچەکانی تری جیهان ، و چەوساندنەوەیان بە پڕۆلیتاریای ئەمریکاو بگرە جیهانیش ؛ ئەم سیاسەتە ناوخۆیەی ئێستا کە ئەیانەوێت هێزو بازووی سەربازی خۆیان نیشان بدەن ، پەیوەندی بە هەڵبژاردنەکانی ئایندەی ئەمریکاو خودی سەرانی حیزبی جومهوریەکان و ترامپ وەک پسوڵەیەکی بەهێز لە بەرامبەر هەڵوێستیان دژ بە ئێران .

وەڵامی پ. ٢ :

کاریگەری شەڕێک کە لەو ناوچەیەدا ڕوو ئەدات ڕۆشنە ، سەرەتا بە تێکشکاندنی هەلومەرجی شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکارو پڕۆلیتاریای ئەو ناوچەیە بە گشتی ، یەکەم لە باری ژیان و گوزەران و برسی کردن و درێژە دان بە تۆقاندن و ترس و ئیرهابێک کە مەوداکەی زۆر لە کاریگەری خراپی تاقمە تیرۆریستیەکانی قاعیدەو داعش زیاتر ئەبێت ، دووەم بە تاڵانبردن و دەستگرتن بەسەر سەرچاوە نەوت وگاز و کانزایەکانی تری ئەو ناوچەیەو زیاتر کردن و کۆنترۆڵی ڕاستەوخۆی ئەمریکا بە سەر ئەم ناوچەیە. وە لەم نێوەدا هەلومەرجێکی ترسناک و وەحشەت ئامێز لە چەشنی هەلومەرجی یەمەن بەسەر تەواوی جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێشی ئەو ناوچانەدا ئەسەپێنرێت.

ئەبعادی ئەم شەڕە تەنها ناوچەیی نامێنێتەوە بەڵکە جەمسەرو قوتبە ئیمپریالیستیە جیهانیەکانی تریش تیایدا بەشدار ئەبن ، لە کاتێکدا ئەگەر ئەم شەڕە پانتایەکی گەورەی لەم چەشنە ی گرتە خۆ ئەو کاتە ڕۆڵی ڕابەرایەتی مارکسیستانەی کۆمۆنیستەکانی ناوچەی (ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست) ، لە سەر بنەمای ئەو بەرنامە سیاسیەی کە باسمان کرد ، ئەبێتە کارێکی بەرجەستەو و پڕۆلیتاریای شوێنەکانی تری جیهان بەدووای خۆیدا ئەهێنێت ، چونکە ئاکامەکانی شەڕێکی ئاوەها لە ڕووی ئابووری و سیاسیەوە کار ئەکاتە سەر ژیانی تەواوی پڕۆلیتاریای جیهان و گشت ناوچەکە .

وەڵامی پ. ٣ :

سەبارەت بە ڕۆڵی کۆمۆنیستەکان وپڕۆلیتاریا !

سەبارەت بە ئەرکی کۆمۆنیستەکان لە ئێستاداو لە کاتی جەنگداو وە لە هەر هەلوومەرجێکی تردا لە ژێر دەسەڵاتداریەتی سیستەمی سەرمایەداریدا ڕۆشنە ؛ سەرەتا خۆ ئامادەکاری کۆمۆنیستەکان وەک نوخبەیەکی ووشیارو تێکۆشەری ناو چینی کرێکار لەوەوە دەستپێ ئەکات کە ببنە خاوەنی بەرنامەیەکی مارکسیستی کە بە ڕاشکاو دابڕاوی فیکری خۆیان لە گەڵ « سیاسەتی ڕێکخستنی تریدیۆنیستانەو و ڕیفۆرمیستانە » بخەنە ڕوو ، هەروەها دابڕانی تەواو لە هەمو مەیلە سۆسیال دیمۆکراتەکان و چەپی ئەوروپایی و هەروەها دابڕان لە گەڵ (ڕیفۆرمیزمی کرێکاری)لە چەشنی «کۆمۆنیزمی کرێکاری» و بەرنامە ڕیفۆرمیستیەکەیان بە ناوی (دنیای باشتر) و هەروەها (سۆسیالیزمی پۆپۆلیستی) لە چەشنی مۆدێلی ئەمریکای لاتینی و چاڤێزی و چەندین بیروبۆچوونی تری بە ناو مارکسیستانەو تەنانەت بە ناو ترۆتسکیانە کە بەرنامەکانیان پشت بە سیاسەتی ڕێکخستنی تریدیۆنیستی و ڕیفۆرمیستی ئەبەستێت و بە تایبەت دوابەدووای ساڵەکانی ١٩٣٧ و ١٩٣٨ کە ترۆتسکی و هاوڕێکانی ویستیان (ئەنتەرناسیۆناڵی چوارەم)پێکبهێنن وە بەشایی چالاکی سیاسی مارکسیستانەو ڕێکخستنی سیاسیانەی پرۆلیتاریا بۆ ڕوخاندنی سەرمایەداری و رژێمە سیاسیەکانیان بە چالاکی نیشاندان لە ناو ڕێکخراوە جەماوەریەکان و هەروەزیەکان و سەندیکاکان بە بە بوونی پارتی ڕێکخراوو بۆڵشەفیانەی پرۆلیتاریای سەردەمی ئێستا پێ ئەکەنەوە لە چوارچێوە یەکی بەرتەسکی کۆمەڵایەتیدا بمێننەوە .

هێرشی پرۆلیتاریا و ئامادەیی ئەوان لە ناوچەکەدا هەڵێنجراوی ئیرادەی خود بەخودی پرۆلیتاریای ئەو ناوچەیە نیە ؛ بەڵکە

پرۆلیتاریای ئەم ناوچەیە ئیلهام لە ئیرادەی شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریای جیهانی وەرئەگرێت و بە هەمان شێوەش کار ئەکاتە ئیرادەی شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریای جیهانیش ، ئەم ئیرادەیەش ئێستا لە ئاستێکی زۆر نزم و ناڕێکخراودایە و کۆمۆنیستەکان لە جیهاندا لەسەروکاری زیندووکردنەوەی ڕوحیەتی شۆڕشگێڕانەی مارکس وئەنجلس و لێنین دان و بە گرنگیەوە سوود لە ئەزموونی خەباتی ترۆتسکی و هاوڕێکانی وەر ئەگرن دژ بە (سۆسیالیزمی میللی) و (ڕیفۆرمیزمی شەعبەوی) ستالینی و حیزبە شیوعیەکانی ؛ هەروەها دوژمنی چینایەتی پرۆلیتاریا ناوچەیی نیە بەڵکە جیهانیە ، چونکە خودی سەرمایەداری جیهانیە .

پەرژو بڵاوی و نەبوونی ئەو ئیرادە و ڕوحیەتە شۆڕشگێڕانەیەی مارکس و ئەنجلس ولێنین [illegible] و کارکردی خ[illegible] ئەبێت لە سەر پرۆلیتاریای ناوچەکە ، بەڵام کۆمۆنیستەکانی ئەو ناوچەیەش دەستەوئەژنۆ دانانیشن کە بۆرژوازی و ئیمپریالیستەکان چۆنیان بوێت سیاسەتەکانی خۆیان بەسەر جەماوەری پرۆلیتاریادا بسەپێنن ، وە هەمیشە بەسەروکاری ئەوەوەن کە کۆڕوکۆمەڵ و کادێرانی تێکۆشەری ناو پرۆلیتاریا لە یەکتر نزیکبکەنەوە و ببنە خاوەنی بەرنامەیەکی ماتیریالیستیانەو جەدەلیانەی مارکس و ئەنجلس و و لەسەر بنەمای ئەم کۆڕوکۆمەڵ و بەرنامەیەوە ببنە خاوەنی حیزب و ئیرادەی سیاسی پرۆلیتاریای ئەو ناوچەیە بەر جەستە بکەنەوە .

بەردەوام ئەرکی کۆمۆنیستەکان هەرەک لێنینش فێری کردووین ئەوەیە نەک هەر بە شوێن هەڵی گونجاودا (الفرص) بگەڕێین بەڵکە ئەبێ تێبکۆشین و هەلومەرجە کۆمەڵایەتیەکان بارگاوی بکەین و شۆڕشگێڕیان بکەین و خۆمان هەوڵی هێنانە کایەوەی هەلوومەرجی شۆڕشگێڕانە بدەین و دروستیان بکەین لە ڕێگەی کاری تەبلیغی و سیاسی ئاشکراو نهێنیمان دژ بە بۆرژوازی و ئیمپریالیستەکان بە ژێرەوژوورکردن و کۆتایی هێنان بە سیستەمی زاڵمانەی سەرمایەداری و دەسەڵاتەکانیان .
بە بێ بوونی حیزبێکی سیاسی بە توانای لەم چەشنە هیچ ئومێدێک بە گۆڕینی ئەم هەلوومەرجە بە هەلومەرجێکی شۆڕشگێڕانە و جەنگی شۆڕشگێڕانە دژ بە بۆرژوازی نیەو نایەتە ئاراوە ، هەروەک لە سودان و جەزائیر و مەغریب و تونس سوریا یەمەن و لە ووڵاتە عەرەبیەکانی تردا بینیمان و تا ئێستاش بە بەرچاومانەوەیە .

وەڵامی پ. چوارەم :

کۆمۆنیستەکان و چەپەکان بە شێوەیەکی گشتی لە کاتی هەڵگیرسانی شەڕێکی لەم جۆرەدا وە بەم سیماو چوارچێوە سیاسی و کۆمەڵا یەتیەی کە هەیانە هیچ کارێکی سیاسی وخاوەن کارکردێکی مەزن لە سەر ڕەوتی شەڕو لە بەرەی پڕۆلیتاریادا پێ ئەنجام نادرێت ؛ تا ئەو جێگەیەی کە بەبێ ئەم ئامرازە سیاسی و ئیرادە شۆڕشگێڕانەیەی کە خۆیان لە حیزبێکی سیاسی و چینایەتی بە ڕوحی تێکۆشەرانەی مارکسەوە نەیەنە مەیدان ، بەبێ ئەم ڕێکخراوبوونە کۆمۆنیستەکانیش وەک هەر تاکێکی تری کۆمەڵگا بێ تاسیر ئەمێنێتەوە ؛ ئەرکی ئێمەی کۆمۆنیستەکان ئەوەیە هەر ئێستا ڕیزی سیاسی و چینایەتی خۆمان بە کۆمەڵگا بناسێنین و پشت بە سیاسەتی ڕێکخستنی بەڵشەفیانە ببەستین بۆ ڕێکخراوکردنی ڕابەرانی ناو مەیدانە کرێکاریەکان (نەک ووردە بۆرژوازیەکان کە لە ڕووی چینایەتیەوە جێگەی متمانە نین) و بەرنامەی سیاسی خۆمان بەدوور لەو خاڵانەی کە لە سەروە ئیشارەمان پێداون بخەینە ڕوو .

هەروەها لە کاتی ڕوودانی جەنگدا و لە ئێستاوە پێویستە ئامادەیی خۆمان بۆ : یەکەم ؛

کاری تەبلیغاتی چڕوپڕ بۆ کۆکردنەوەو سازماندانی پڕۆلیتاریا بۆ شەڕێکی گەورەترلە پێناو ڕووخاندنی دەسەڵاتی سیاسی بۆرژوازی و ڕزگارکردنی پڕۆلیتاریا لەم شەڕە هەروەک بەڵشەفیکەکان خەباتیان بۆکرد لە سەروبەندی شەڕی جیهانی یەکەم دا تا توانیان دەسەڵاتداریەتی قەیسەرلە ڕوسیا بڕوخێنن .

دووەم ؛ هەوڵدان بۆ پووچەڵکردنەوەی تەبلیغاتی ناسیۆنالیستانەی بۆرژوازی بۆ بەشداریکردن لەم شەڕەدا و موقاتەعەی ڕاستەوخۆو بێ قەیدوشەرتمان بۆ پێشگرتن بە هەڵگیرساندی جەنگێکی ئاواو وەستانی شەڕ .

خەڵکانێک و کادێرانێکی مارکسیستی زۆر دڵسۆز و تێکۆشەر لە ناو بزووتنەوەی کرێکاری و چەپ لە هەرێم و عێراقدا ئەزموونی شەڕی عێراق وئێرانیان بینیوە ، بەڵام بەداخەوە ئەو ڕوحیەتە شۆشگێڕانەی کە هەیان بوو لە لایەن مەیلی (ڕیفۆرمیستی شەعبەوی) حیزبی شیوعی وهەروەها مەیلی (ڕیفۆمیستی کرێکاری) کۆمۆنیزمی کرێکاری بەرەو ئاقارێکی ڕیفۆرمیستانە بە لاڕێدا براوە و ئەو ڕوحیەتە شۆڕشگێڕانەیان مراندووە وەک (تاقمێکی فشارهێنەر) بۆ سەر بۆرژوازی لە پێناو ڕیفۆرمسازی هاتوونەتە مەیدان نەک کار بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتی بۆرژواکان لە ناوچەکەدا .

ڕۆڵی بزووتنەوەی مارکسیستی پەڕژو بڵاوی ناو چینی کرێکار و پڕۆلیتاریا لە ئێستادا چ لە ڕووی لۆکاڵی و چ ل□ □□ووی جیهانیەوە

ئەویە کە ئەم ڕووحیەتە شۆڕشگێڕا نەیەی مارکس زیندووبکەینەوە بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و ئامادە سازی خەباتی چینایەتی سیاسی و ئابووری پڕۆلیتاریاو بەرەو ئامانجی تێکشکاندنی دەسەڵاتداریەتی بۆرژوازی لە ناوچەکەدا و ەستانەوە دژ بە جەنگێکی مەزنی لەم چەشنە .

سەرچاەکان :

١-سەرنجێک سەبارەت خەسڵەتی سیاسی تێکۆشانی نقابی (جەماوەری) نامەی مارکس بۆ (بوڵت) لە ٢٣ تەشرینی دووەمی ساڵی ١٨٧١ ؛ کە لە کتێبی (في الحركة النقابية) له نووسینی مارکس و انجلس و وه رگێڕانی طلال الحسيني و صونيا الخوري طعمة وەرگیراوە .

میدیاکار و ئەرك … ئاری زێندینی

کاتێك رۆژنامەڤان پەردە لەسەر کەم و کورتییەکان لا دەدات، مانای ئەوە نییە وڵاتەکەی سەرەو ژێر دەکات، یان دوژمنایەتیی کەس دەکات، بەڵکوو مەبەستیەتی
ئەرکی رۆژنامەڤانیی خۆی بەجێ بگەیەنێت.

کاتێك رەخنەش لە سیاسەتی هەڵەی حکومەت دەگرێت، بۆ ئەوەی نییە دوژمنی بۆ پەیدا بکات، یان ئینتیمای تاك بۆ نیشتمانەکەی لاواز بکات. ئەو کاتەش کە لە سەر کاربەدەستێکی باڵای حکومەت دەنووسێت، ئەوە ناگەیەنێت رقی لێ دەبێتەوە، بەڵکوو مەبەستیەتی بە ئاگای بێنێتەوە و هەڵەکانی بخاتە بەر تیشکی سەرنجی دەوروبەر.

لەگەڵ ئەوەشدا، نابێ بیرمان بچێ، زۆر جار خودی میدیاکار حورمەتی پیشەکەی ناگرێ، لەم لاو ئەو لاوە ئاراستە دەکرێ و لە ژێر کاریگەریی مەیلی سیاسی و ئایدیۆلۆژیدا دەجووڵێتەوە، یان لە روانگەی بەرژەوەندیی کەسی سەیری شتەکان دەکات، ئەمەش ر□□ك زیان بە ناوبانگی پیشەکەی دەگەیەنێ و رەنگە دوا جاریش متمانە بدۆڕێنێت.
میدیاکار، ئەرکێکی گرنگی لە ئەستۆدایە، ئەویش پاراستنی ئەمانەتی

پیشەیی و راستگۆییە. مادامەکە ئامانجی کاری رۆژنامەڤانی پێشخستنی کۆمەڵگە و پاراستنی کەرامەتی مرۆڤە، دەبێ بە هەستیاری مامەڵە لەگەڵ رووداو و پرسەکاندا بکات، کارێك نەکات ببێتە مایەی پەشێوی و پاشاگەردانی.

جەماوەر مافی خۆیەتی راستییەکان بزانێ، لەم نێوەندەشدا ئەرکی رۆژنامەڤانە بەدوای بێ دادی و بێ سیستەمی و خراپیدا بگەڕێ و بەدواداچوون بۆ دیاردەکان بکات. زانیاری لە بارەی کۆی پرسەکانی پەیوەست بە ژیانی هاونیشتمانیان بخاتە روو، بەڵام هەرگیز مافی ئەوەی نییە کار بۆ لاواز کردنی ئینتیمایی نیشتمانی هاونیشتمانیانی بکات، یان دەست بخاتە کاروباری شەخسیی خەڵکەوە.

میدیای کورد تا هەنووکە خاوەن پەیامێکی روون نییە، یان بەرگرییەکی کوێرانە لە دەسەڵات و هەموو کاری خۆی لە ستایش و پێداهەڵدان دەبینێتەوە، یان بە چاوی دوژمن لە دەسەڵات و دامەزراوەکانی وڵات دەڕوانێت و سەنگەریان لێ دەگرێت.
ئەرکی رۆژنامەڤان شەڕ کردن نییە لەگەڵ حکومەت، ئەرکی ئەو چاودێری کردنی کارەکانیەتی. دەکرێ میدیا هەوڵی لادانی وەزیر، یان بەڕێوەبەرێك بدات، کە دەسەڵاتەکەی بۆ خزمەتی بەرژەوەندی تایبەت قۆستبێتەوە، بەڵام ناکرێت بە هەی هەڕە، یان مامەڵەی خراپی کاربەدەستێك، هەموو جوانییەکانی نیشتمان بسڕێتەوە و حەز بکات وڵاتەکەی سەرەو ژێر بێت.

ئەمە مانای ئەوە نییە، میدیای ئێمە بە سارد و سڕی گوزەر بکا، رۆژنامەنووسیش دەستەو ئەژنۆ دابنیشێت، لە نابێ تەنیا لە سەر رێگەزێك بوەستێ و رێگەزەکانی دیکە فەرامۆش بکات.
بە داخەوە وەك چۆن هەندێك رۆژنامەڤانی ئێمە بوونەتە دومبکچیی دەسەڵات، ئاوهاش هەندێکیان بوونەتە دوژمنی سەرسەختی حکومەت.
میدیای کورد تا ئێستا نەیتوانیوە مامەڵەیەکی پیشەیی و بێ لایەنانە لەگەڵ رووداوەکاندا بکات.
هەرچی میدیای وابەستەیە، بە گوێرەی بەرژەوەندی ئەو لایەنەی تەمویلی دەکات، زانیاری دەگەیەنێت، میدیای ئەهلیش لە بیری دەچێت ئەرکی ئەو گەیاندنی زانیارییە وەك خۆی، بۆیە لە رووماڵ کردنی هەواڵ و بەدواداچوونەکانیدا، خۆی دەکاتە لایەن و وەزیفەی پیشەییانەی خۆی پێ ناپارێزرێت.
میدیای کورد، بە هەردوو جۆرەکەیەوە، یەك دیو دەبینێ، یان تەنیا جوانی و کارە باشەکان دەبینێ، یان تەنیا خراپی و ناتەواوییەکان پیشان دەدات.

ئەرکی رۆژنامەڤانە ببێتە چاودێر بە سەر حکوومەت و راستییەکان وەك خۆی بخاتە روو، وەلێ نابێ کارێك بکات لە دەرەوەی هەقیقەت بێت، نابێ متمانە لەدەست بدا و هەقیقەت ون بکات.

لەو سەنگەیەوە، مادام لە بنەڕەتدا میدیاکار لە خەمی ئینساندایە، داکۆکی لە بەرژەوەندی هاونیشتمانی دەکات، بێگومان وەك چۆن ئەرکی پیشەیی بەجێ دەگەیەنێت، ئاواش رۆڵی نیشتمانی دەبینێت، کەواتە ئەرکەکەی تەنیا لە سیاقی رۆژنامەڤانی نامێنێتەوە، بەڵکوو دەچێتە خانەی وڵاتپارێزیشەوە.

مێژوو پێمان دەڵێت، کەم نین ئەو میدیاکارانەی لە پێناو راستی و ئایندەیەکی جوانتر بۆ وڵاتەکانیان بوونەتە قوربانی، لەم رووبەشەوە خاکی ئێمە بێ نموونەی زیندوو نییە. هەروەك لە خەباتی رزگاریخوازی نەتەوەییشدا، میدیاکارانی ئێمە، بە رۆڵ و کاریگەری و قوربانی نەبوون.

ئەمڕۆش، کە ئەرکی گواستنەوەی زانیاری و چاودێری کردنی کایە جیاجیاکانی دەسەڵاتی سیاسی و سیستەمی بەڕێوە بردنی وڵاتیان لە ئەستۆدایە، مانای ئەوە نییە ئینتیمایان بۆ نیشتمان لەدەست دابێ، هەروەك مانای کاڵ کردنەوەی ئینتیمای تاکی کوردیش نییە.

کاتێك تۆ بەدوای دەرخستنی هەقیقەتێکدا دەگەڕێیت، بە حکوومەتەکەت دەڵێیت ئەو هەموو بێ سەروبەری و بێ پلانییە بەسە، مانای راگەیاندنی شەڕ و هەڵگەڕانەوە نییە لە حکوومەت. خستنە رووی خەوش و ناتەواوییەکانی حکوومەت، جۆرێکە لە خۆشەویستی بۆ نیشتمان.

مادام پێمان وایە کۆمەڵگەیەکی ئازادین، دەبێ خاوەن میدیایەکی ئازادیش بین، بۆ ئەوەی بە ئاسانی بتوانین گوزارشت لە بیر و بۆچوونی خۆمان بکەین. کورد پتر لە میللەتانی دیکەی دونیا پێویستی بە میدیایەکی ئازاد هەیە.

هەموومان دەزانین، لە مێژوودا کورد زوڵمێکی زۆری لێ کراوە، بە خراپترین شێوە چەوسێندراوەتەوە، کەواتە چۆن دەبێ میللەتێك خۆی قوربانیی دەستی سیستەمێکی داپڵۆسێنەر و ستەمکار بێت، کەچی ئازادیی را و ڕای پێچەوانەی قبووڵ نەبێ؟

دیموکراسی بەرهەمی ئازادییە، بە میدیای ئازاد جوانتر و گەشاوەتر دەبێ. بە مانایەکی دیکە، دیموکراسیی راستەقینە، بەرهەمی میدیای ئازاد و سەربەخۆیە، هەروەك (ژان پۆل مارپێز)ی رۆژنامەڤان پێی وایە: "ئەوانەی ویلەکانی ماشێنی دیموکراسی چەور دەکەن، رۆژنامەڤانانن".

ئیتر ئەو میدیاکارەی لە ئەرکی راستەقینەی میدیا تێگەیشتووە و

پیشەییانە مامەڵە دەكات، نەك رێی تێناچێ بە كەسێكی بێ ئینتیما بزاندرێت، بەڵكوو ناڕاستەوخۆ رۆڵێكی زۆر گرنگی دەبێت لە تۆخ كردنەوەی ئینتیمای تاك بۆ نیشتمانەكەی.

سێ چرپەی بولێڵ … سۆران محەمەد

-١-

(مەوداكان)

شەوان گیانم ئەبەخشمە ئەو تابوتەی
ھەر مانگەو لەسەر
لێواری حەسرەتێكا
گۆڕ بۆ خۆی ھەڵئەكەنێ
مەگەر ئەو ئەستێرە دوورانەی
فێری زمانی تەنیاییان كردم
بێن و لە ناو چۆڵەوانی شاری دڵما
جۆلانەیەك
بۆ خەونەكانی منداڵیم دروست بكەن…
مەگەر ئەو چۆلەكە یاخیانەی
ئاشنای دڕندایەتی مر□ق بوون
بێن لەسەر گوێسوانەی شیعرم
بجریوێنن…
منیش ئاشنای زویربوونی گوڵ و
پەیكەری سۆزە بەجێماوەكان بووم.
*
نازانم!
لە چاوەڕوانی زەمەندا
بەردە گۆشەگیرەكانی
سەر ئەو كورسیانەی سەردەمێكە نەجوڵاون
دەبن بە چی؟
*
من دەمویست لەگەڵ ھەوردا بفڕم و
چیدی بەسەر
شۆستە بێ چەترەكانا دانەبارم

دەمویست
تریفەی مانگێ بە خۆدا بدەم
تاراکەی بەسەر هیچ شەوەزەنگێکدا نەدا بێ
*
نەمزانی
گەرووی شمشاڵەکان دەنووسێن و
کەس لە ئازاری
شیعر ناگا
نەمزانی:
ژیان دەبێتە ڕێبوارێکی سەرەڕۆ و
کەس لە ترپەی دڵی ناگا!
-٢-
(دوا وەنەوز)
لە نێوان من و دوێنێدا
دیوارێکی نزم هەیە
جارجارە لێوەی دەڕواڕم
بەسەر رۆحی پەرژینە هەڵکەندراوەکانا
کە بەرگەی توڕەیی
شوانە بێ بەزەییەکانیان نەگرت
ئێستا پشیلەیەکی زویری
لە قەر□ باڵغی هەڵهاتوو
لەوێدا ڕاماوە..
*
ڕۆژە ماندووەکان بە تەوسەوە
سەریان بۆ درێژیی
تولەڕێکان دەلەقان
کەچی هەر تەواو نەبوون و
لە قوڵایی شەودا بزر بوون
ئێستا باڵندەکە
لەسەر دارگوێزە پیرەکە
چیدی ستران
بۆ وانەکانی ژیان ناچڕێ
*
دوێنێ پەپولەیەك بوو
لە زمانی ئازاری نەدەزانی
وانەکانی میهرەبانی
لەبەر رووناکی مۆمەکە

دەخوێندەوە
شەوێك ويستی
ماچی رووناكييەكە بكا،
گڕی مۆمەكە سووتاندی.
بووە دوكەڵێكی سپی و
گەڕايەوە بۆ كوچەكانی منداڵی

-٣-
(ئەی باڵندە دەرياييەكە! چ دەكەی لەم خەراباتی خۆڵەمێشييەدا؟ تۆ
ئاشنای هاژەی شەپۆلە شينەكانی…)
ئاوابوونی سێبەرەكان و ه□ن□هاتنەوەيان
دڵيان رەق كردين
هەرچەندێك چاومان گێڕا بۆ شوێنپێی ئەوانەی
(بە ئومێدی ديدار) ڕانەگەشتين پێيان بڵێين
گيانيان لەگەڵ سپێدەكانا ئەهاتنەوەو
تەماشايان دەكردين
خەونمان دەبينی و ياريمان دەكردو زوو بيرمان چوونەوە
لەتبوونی سێبەرەكان و ونبوونيان
لە رۆژە رەشەباوييەكانا
نێرگزييان كردين
وايلێكردين
گوێ بە تەئويلی خەونەكانی (دايك)يش نەدەين!
چ دڵرەقێ بووين؟
بۆ بڕينی سنووری ڕێكەوتە تاڵەكان
ئاوڕمان لە چاوداختنی ماچە سيسەكانيش نەدايەوە….
*
رۆژە خێراكان
چاوەڕوانی شەويان نەكرد
يادگارەكان بنووسێتەوە
بەدەست ئێمە نەبوو:
رەهێڵە خۆشی نەكردەوە
س□رزم□ری لاشە ونبووەكانمان بكەين
ون بووين…
هەريەك بە لايەكدا
....
مردن له ئاوێنه‌كانا

شوناس و بوون لەڕەگەزی ئەویتردا ... نیهاد جامی

وەستان لەسەر شوناس، گەرانەوەیە بۆ پرسیار لەنووسین، کاتێک لەبارەی چیەتی نووسین دەوەستین، ئەو کاتە ئەوە تێکستێک نیە بەتەنیا ڕاماندەگرێت، بەڵکو کۆی ئەزموونی نووسەرێکە، دەیەوێت زمان بکاتە ماڵێک تیایدا لەبوونی مرۆییەوە بەرەو شوناس هەنگاو بنێت، ئەوە ژانری نووسین نیە دەمانوەستێنێت، بەڵکو ئەوە نووسینە چۆتە ناو ژانرێکەوە، لێرەوە باسکردن لەئەزموونی نووسینی ڕەگەزی بابەتێک نیە بۆ ستایشکردن، بەڵکو ئەویتری ژن لەکۆمەڵگادا جەستە و بوونی لەژێر هەڕەشەدایە، کەچی لەناو نووسیندا جەستە و بوون بەهاوبەشی بەشداری لەنووسینەوەی زمان دەکەن، ئەو تێگەیشتنە دەمانباتە ناو دنیای شیعری کەژاڵ نوری.
بوون یەکێکە لەکێشە گەوهەرییەکانی نێو نووسین، ئەوە بوونی مرۆڤە لەدەرەوەی شوناس، بۆیە زمان دەیەوێت شوناس لەناو نووسین دابمەزرێنێت، شوناسی خودگەرێتی وەک ژن و شوناسی بوونی ئەمە وەک نەتەوە، ئەوە دوو هەنگاوی دامەزراندنە کە نووسین لەڕێی شیعرەوە دەیەوێت بچێتە ناو بونیادەکانی شوناسەوە.

تێکستی رەیپ بەتەنیا شیعرێک نیە، کۆنەستی ژنە، بەڵام کۆنەستێک پێویستە ڕەگەزی بەرامبەرتیایدا تەریق بێتەوە، ئەو تێکستە ئاماژەیەکی ڕوونی تێنەگەیشتنی پیاوە لەویتری ژن، ئەوە پێدانی ماسۆشیەتە بە ژن، وێنەیەک کە خواستی پیاوی چەپێنراوە، تا ژن بەقوربانی ببینت و خۆشی وەک شادیەک وێنەی جەللاد بەجەستە ببخشێت، ئەو چێژە ماسۆشیە بە لەزەت وەرگرتن لەتوندوتیژی و ئازار، وێنەیەکی شیعرییە پڕ لەمانای ژنایەتی بەرجەستە دەکات، تا ئەو ساتەوەختە ئەو ڕەگەزە هێندە بە بوێرییەوە باسی لەو ساتە نەکردووە، کەژاڵ لەزمانێکی شیعقی بەرزدا ئەو بوێرییە دەدات بەزمان و دێتە ناو بابەتێکەوە کە خاوەنی شیعرێکی رەهەندی فەلسەفییە، تیایدا جەستە تەنیا ئایکۆنێکە، لێرەدا گەر پشت بەو سێ قۆناغە ئاماژەکارییەی زمانزانی ئەمریکی بێرس ببەستین، کە لەپاڵ تیۆرەکەی سۆسێر وەک دوو بنەمای ئاماژەناسی لەسەر بنیاتنراوە، بەلام ئەمە لەسەر سۆسێر ناوەستین، هێندەی پشت دەبەستین بە بێرس، چونکە جەستە

ئایکۆنێکە دەمانخاتە ناو تێکستەوە، چێژی خوێندنەوە و چێژی جەستە بەیەکدا دەچن، پەیوەندی نێوان ژن و سرووشت مێژووی سەرکوتکردنی ئەو ڕەگەزە دەخولقێنێت، لێرەدا ئێمە دەکەوینە ئاراستەی دووەمی بەرسی کە ئاماژەی زمانەوانییە، ئەگەر جەستە ئایکۆنێکە بێت، ئەوا سەرکوتکردن ئاماژەیەکە، ئەوە سادییەتی کردەی سێکسی پیاو نییە، دەرگا لەسەر ئاماژە دادەخات، بەڵکو ڕێک بە پێچەوانەوە دەرگا بەسەر ئاماژە دەکاتەوە، تاوەکو بگەین بە سێگۆشە بەرسیێکە کە ڕەمزە، ڕەمزی ژنکوژی لەڕێگەی ئارەزوی وێرانکاری جەللادەوە، چیرۆکی ئەوانەی بە مەیلی نێرایەتی دەکوژرێن، ناوەکان وەک ئاماژەی ئەو مێژووە دەهێنرێنەوە، ئەوە گێڕانەوەی مێژووی پەلاماردانی ژنەکانە کە لە ئارەزووەوە دەگەردرێت بە سڕینەوە، پەیوەندی جەستەیی لە ئارەزوو دەمرێت و لە کوشتن زیندوو دەبێتەوە، کوشتن دەبێتە ڕەمز بە ئاماژەی توندوتیژی کە ئایکۆنەکەی جەستەیە.

تێکستەکە بەسەر سێ بەش پۆلین کراوە، بەشەکان وەک کۆنۆلۆژیای ڕووداو چیرۆکێک دەگێڕنەوە شیعر دەکەن بە تێکستناسی، ئەو چەمکە ئاماژەناسییەی لە ژۆلیا کریستیڤا فێری بووین، تێکستناسی دنیای ناسینە، بە تێگەیشتن لە دەنگەکانی ناو زمان کە باختین بە ئیدیۆلۆژیم ناوی دەبرد، لێرەدا دەنگەکان یادەوەری شاعیر نین، یادەوەری ژنی کۆمەڵگایەکە، تێکست دەبێتە ڕووبەری ناسینی ژنی کورد، ئێمە لە ناو تێکست بە تەنیا ژن ناناسین، تێکستناسی نهێنی مرۆڤ لەودیوی ئاماژە زمانەوانییەکان نیشان دەدات، ئەوە ناسینی پیاوە، ئەو ڕەگەزەی ئەویتری لە بوون خاڵی کردەتەوە لە هەموو شوێنێک وەک ڕووبەری شەهوەت سەیری ژن دەکات، پەیوەندی ئەو دوانە بۆتە پەیوەندی و مەیلی نێرینە بە هەوەسەکانی لە بەردەم جەستەی مێینەدا.

زیندەوەرەکان وەک مرۆڤەکان ئاستی ڕەگەزی کەیان دەکاتەوە، ئەوە پیاوبوون نییە، بەڵکو نێربوونە هەمان مەیلیان هەیە، ئەوی مێ وەک مێی زیندەوەرەکان یەک هەستیان هەیە کە قوربانین، ئەوەش لەهێرشی نێرەکان، شتێک نییە ناوی خۆشەویستی بێت، ئەوەی هەیە ڕق لە نێری توندەوەی زەبروزەنگی بونیادی عەقڵییەتێکی سادی.
لەدوابەشی تێکستدا ئایکۆن جەستە دەباتە ناو دنیایەکیتر، ئەوە وەک مەنفیەکە بە سزادان، کە تەنیا بیرکردنەوە جیاواز نییە، تەنانەت زمانیش گێڕانی بەسەردا دێت، ووشەکان دەمرن و جەستە دەبێتەوە زمان، جەستەی ژن دەبێتەوە ئاماژە، بەڵام ئاماژە تەنیا بە تێگەیشتنی ڕەگەزی خودە، بۆ ئەوەی دنیای تایبەت بەخۆیان درووست

بکەن، لەرێگەی هەرسێ بەشەکەی تێکست هەمیشە لە بەیەکداچوونێکی بەردەوامی «ئێکۆن/ ئاماژە/ ڕەمز» داین، لێرەدا مار وەک ئاماژەیەک بۆ خواردن، سڕینەوەی بوون و تەسلیمبوونە بە پەلامارەکانی پیاو، گەر مار لەوێنەی خەلیقەتدا ئاماژە بێت بە ئەهریمەن، ئەوا لەوێنە دەرونشیکاریەکەدا مار وێنەی ئەندامی سێکسی نێرینە وەردەگرێت و خواردنیشی لەلایان ژنەوە سێکسە لەگەڵ پیاوێک کە پێی لەهەستی خۆبەکەمزانین، بۆیە دەیەوێت کردەکە لەڕێی دەم ئەنجام بدرێت، چەندە ئەوە بەشێک بێت لە پەیوەندی سرووشتی، بەڵام بە مرۆڤی نەخۆش لادان لەو وێنەیە دەیگەڕێتە سەر دۆخێکی دەروونی، ئەو ئاماژی مارە بۆ خۆی ئاماژەیە بە ڕەگەزی نێر، ڕەگەزێک هەمیشە پەلامار دەدات و بەزۆر سکی ژنەکان پڕ دەکات.
هەرسێ بەشی تێکستەکە ڕووبەرێک بۆ پەلاماردان دەخوڵقێنێت، مێژووی ژن وچیرۆکی لاقەکردنەکانی وابەستەی ناونیشانی تێکست دەکات، تێکست دەبێتە زانستێک بۆ تێگەیشتن لەو ساتەوەختە هەنوکەییەی تیای دەژین، کە درێژکراوەی یادەوەریە.

ئەگەر لەئاستی فەردی شوناس لەژێر هەڕەشەی فەوتان بێت، ئەوا لەئاستی کۆمەڵگادا شوناس هەمان گرفتی هەیە، بۆیە گەر کێشەی شوناس لەئاستی فەرد کێشەی ڕەگەزی بێت، ئەوا لەئاستی کۆمەڵەی کێشەیەتی لەگەڵ گوتاری سیاسی، بۆیە پەیوەندی نێوان نیشتمان و کۆمەڵگا ونکردنی ئاستی شوناسە، چونکە مانایەک بۆ پیرۆزی نامێنێتەوە، ئیدی شتێک نامێنێت پێی بوترێت دوژمن، چونکە جەستەی کوردی دەبێتە جەستەیەکی دوانەیی لەنێوان دەست و دوژمندا، جەستەیەک دوالیزم لەخۆی کۆدەکاتەوە، شاعیرەکەمان وەک دەنگی تێکست ئەوە ناو دەبات بە «ئێستا باشور تەنیایە» ئەو ناونیشانە بۆ تێکستێکی شیعریی بانگەشەیەکی فراوانی گوتاری کوردبوون و تەنیابوونی بەشەکە لەنیشتمان، کە بەهۆی خیانەتی ئەکتەبەر تووشی ئەو تەنیاییە دێت، نیشتمان دەبێتە مەسیحێکی جێماوی سەر خاچ، لێرەدا کەرکوک وەک وێنەی باشور نیشتمانێکی تەنیایە و کەس بەلایدا نایەت، تەنانەت بەشەکانی تری نیشتمان تەنیایی نارەوێننەوە، ئەوە شکاندنی شکۆی نەتەوەیە، شکانێک برین وا لەشاعیر دەکات لەئاستی یاداشتکردنی ئەو رووداوە پەردە لەرووی کارەکتەرە سیاسیەکان هەلبداتەوە، ئەوەش هەندێکجار لەگوتاری شیعریبوون زمان دەباتە ئاستی نزمە من و شیعربوون دەگەرێت بۆ ئاخاوتنی زارەکی، بەڵام دەشێت ئەوە گریمانەیەک بێت بۆ ساتی بەبەهاکردنی بوونی ئێمە، کە شیعر ناتوانێت بەدەنگ بێت و بەزمانێکی شاعیریانە دوا نیگای بەناو کەرکوک بگەڕێت، بۆیە نیشتمان لەنێوان دەستەکان و دوژمنەکانی وەک

یەک هەراج دەکرێت.

تەنیایی و مەرگ دوانەیەکن لەناو نووسیندا ئامادەبوونەکی پتەوی هەیە، ئەوە وا دەکات لەدوو ئاستدا بیبینین، لەئاستی فەردی مەرگی دایک دەبێتە خاڵەکی تاریک بۆ ژیان، گەڕانەوە بۆ دایک وەستکردن بەساتی ئارامی تەنیا ساتی لەناو ئەودا بووە، سەرەتای تێگەیشتنەکی ژنانەیە، دنیای دەرەوە ڕەگەزی بەرامبەر ناشیرینی کردووە، بۆیە پرسیارکردن لەمەرگ لەڕێگەی دایکەوە خەونبینینە بەژیانەک کە زادەی خەیاڵە، بۆیە تێکستی "هەر گلەیی بۆ لای تۆ دایکە" چونە دەخەکی نەستێیە، بەوا نەهەنانە بەو مەرگە "ئەوێنەم دایکم هەشتا لەدەرەوەیەو/ سەرمای ئەبێ/ هەر لەبیریشم نیە مردووە"

ئاستی دووەمی مەرگ، وابەستەی هەڕەشەی لەناوچوونی شوناسی نەتەوەیە، بۆیە لە تێکستی «مەرگی هەواش» لەناونیشانەوە ئەمە چاوەڕوانی مردنەکی لەسەر خۆین، لەبیماری نەخۆشخانەیەک دەچین، کە نایەڵن نەخۆشەکەمان چاک بێتەوە لەڕەوە جەستەی نەتەوە لەروبەرەکی نیشتمان دەبێت بەجەستەی کە، شاعیر خودگەرێتی خۆی دەداتە دەست زمان، زمانی تێکست زمانی ئەمەیە ، ئەمە لەناو برینەوە لەبەردەم پێتی سێدارە و مەرگی خەماندا ین، مرۆڤ قوربانیەکانی ناو نیشتیمان لەدەرەوەی یادەوەریدان، لەناو ئەستایەکدان کە ساتەوەختی ئامادەبوونە بۆ مەرگ، کە دەنگی ئەمە لەبەرامبەر ڕووداوەکان، چەمکەک نیە بۆ هێز، هەندەی هاوارەکە لەبەردەم تەنیایی قوربانی، زمان گوزارشت لەهەستی ناسیۆنالیستی دەکات، زمانەک چەندە دەیەوێت گوتاری کوردبوون بنووسێتەوە، سەرەنجام ئەو گوتارە لەیەکگرتوویەوە بەرەو لەکترازان دەچێت، ئەوە هەستە سادەکانی مرۆڤ دەیەوێت ئەو شوناسە بنووسێتەوە، ئەو لەکترازانە نەک بەتەنیا لەئاستی کەدەنگی گوتارەکی نەتەوەیی، بەڵکو لەئاستی خودگەرێتی شاعیریش لەکترازاوە، ئەمە خێرا دەچێنە سەر ڕەگێ شوناسیەکەی، بەردەوام دەنگی ژنەک دەبیستین بەناو ڕووداوەکان تێدەپەڕێت، ژنەک لەبەردەم برینی نەتەوەدا، هاوار دەکات «کچی شەرعی دەربەندیخان نەبم» دەیەوێت سوتانی لەگەڵ سرووشت هاووتا بکاتەوە کە شاخ بسووتێت ئەویش لەگەڵیدا گڕ بگرێت، ئەوەش یەکبوونەکی خودگەرێتیە بە ساتی شۆڕش و قوربانی، لەوەندەی نەبینراودا زمان دەمانخاتە بەردەم ئەو راستییەی نەتەوە ناتوانێت کەدەنگی بنووسێتەوە، ئەوە زمانە لەڕێی شیعرەوە هاتووە، بەناو برینی یادەوەری شۆڕشەکان تێپەڕێت، لەڕێگەی کارەکتەرو شوێن پەیوەندی وەهزەک بخود ببەخشێت، ئەو هەستە ئەخلاقیە گوتاری کوردبوون لەناو شیعردا دەباتە ئاستەکی باڵا، کاتەک کە دەنگی وندەبێت، زمان دەنگی جەستە دەکات بە شوناسی خود.

زمان توانا نەستییەکانی لەناو شیعردا بەرجەستە دەکات و بارە ڕەشەبا دەگوازێتەوە، لەو ساتەدا ئێمە تێدەگەین ئەو کەدەنگییەی تێکست لەسەرەتاوە دەیهێنێتە دواندن، کەدەنگییەکی کوژراوە، لەسەر تەرمی کوژراو.. ئەوە زمانە دەیەوێت هەڵستێتەوە و شوناس بنیات بنێتەوە، ئەو هەڵسانەوەیە لەئەدەبیاتی ئێمەدا هەوڵێکە هەمیشە شیعر لەئەستۆی خۆیناوە، ئەوەتا دلدار لە تێکستی «ئەی ڕەقیب» دەیەوێت لەڕێی زمانەوە نەتەوە لەمەرگ رزگار بکات و کەس نەکەوێتە بانگەشەی کورد مردووە، بەهەمان شێوە لای شێرکۆ بێکەس لەقەسیدەی ئافات ئەمە ڕێگمان بۆ ناو دنیایەکی دوور دەبرێتەوە، بە ئەوەی زمان دلنیامان بکات، ڕێگمان لەناو ئاگرەوە هاتووە بەئاسانی نامرین.

کەژال نوری نەک بەتەنیا زیندوویەتی بە نەتەوە دەبەخشێت، بەڵکو دەیەوێت کۆمەکی تەواوی دەنگەکان بکات بە شۆڕش، بۆیە ڕێنوێنی مرۆڤەکان وگروپەکان دەکات بۆ شارەکان، لێرەدا لەپای هەموو ئەو کارانە، جیاوازی کەژال لەگەڵ دلدار لەوەدا دەردەکەوێت، ئەو بەزمانی نەتەوە نادوێت، زمان دەباتەوە سەر ئاستی خود، ئەوە دەنگی خودە نوێنەرایەتی دەنگی نەتەوە دەکات، ئەو خەریکی شۆڕشێکە لەناو زماندا، بۆیە دەڵێت «مەمکوژن» ئەگەر دلدار شاعیرێکە هەست بە مەرگ دەکات، بۆیە دەڵێت ئێمە زیندووین، بەلام ئەو ژنە شاعیرەمان دەبێت ئەو بارە شەهیدە بداتە مێژوو بۆیە نایەوێت بکوژرێت، زمان شەرمەزارییەکانمان دەباتەوە قەندیل و کەرکوک وشنگال، بەلام ئایا زمان فریای ئەو هەموو شکست و برینە دەکەوێت؟ ئاخۆ شیعر لەتوانای هەیە نوێنەرایەتی کۆبرین بکات؟
ئێمە تا بەناو زمانی تێکست قوڵ دەبینەوە، نەزیفی خوێن زیاتر دەبێت، کێشەی سەرەکی شاعیرەکەشمان ئەوەیە بەناو ئەو هەموو برینە تێدەپەڕێت، کەچی توانای ئەوەشی نییە ئەو نەزیفی خوێنە ڕابگرێت، ئەو ساتی نائومێدییە لەگوتاری نەتەوەیی بەهانا هاتنی ئەخلاقییە بۆ نیشتمان، زمان لەبەردەم مەرگدا پێویست نییە بەشکستی گوتارێکی سیاسییەوە، بەڵکو کۆی گوتارەکان جەستەی برینیان پێکهێناوە، لێرەدا پەیوەندی برین و گۆرانی لەڕێی دەنگی عەیشە شان و مۆسیقاکەی تارا جاف بەتەنیا وەک کارەکتەر نەهاتونەتەوە، هێندەی شین و دواندنی ڕۆحی کوردییە لەڕێگەی ژنەکانەوە، لێرەدا زمان لەناوبرین ئەو خەمناکییە دەخاتە ڕوو، کە چۆن پیاوەکان پەلاماردەدەن وشکست دێنن، خیانەت دەکەن و دواتر دەبێتە بەشێک لەمێژووی ئێمە، ئەوا ژنەکانن لەڕێی مۆسیقا وگۆرانییە گەڕانەوە دەبەنە ئاستی هونەرییەوە.
کۆی برینەکان چەندە چڕیش ببنەوە، سەرەنجام کێشەکە لەبوونی ئەو

ئازارەیە کە شاعیر تیای دەژیەت، چونکە نوسین بەتەنیا بە نووسینی شیعرێک نییە، هێندەی پرۆژەیەک بۆ نووسینەوەی برین، بۆیە کاتێک نازانێت مەرگی کۆبەر و مەرگی دایک کامەیان زووترە، ئەوە بە خۆی دەرکەوتنی ئەو دوو ئاستەی مەرگە لەناو ئەزموونی شیعری کەژاڵ نوری.

نیهاد جامی/ پەڕەندا

چوار تیۆر دەربارەی چارەنووسی نێوان هزر و زار … کامە ئاراز ئەحمەد

بیرکردنەوە یەکێکە لەو چالاکییە هزریانەی کە تاک بە تاکی مرۆڤەکان لە ژیانی ڕۆژانەیاندا هەژموونی دەکەن. جگە لەم فرە بەکارهێنانەی هزر، هێشتاکە هیچ پێناسەیەک نییە کە تاک بە تاکی توێژەران بە ئاسوودەیی قبووڵی بکەن، ئەمەش زۆر سەیرە، ئاخر بنواڕە کە بیرکردنەوە بەهایەکی بێ ئەندازە بایەخدارە بۆ پێناسەکردنی مرۆڤ و جیاکردنەوەی لە بوونەوەرانی تر، تەنانەت ڕێنیە دێکارت کێشەی بوون و نەبوونی مرۆڤی بە دەرئەنجامی پرۆسەی Cogito, ergo sum (بیردەکەمەوە، کەواتە هەم) چارەسەرکرد، کەچی ئەمەی سەیپیەنس بە دێکارتیشەوە هێشتاکە ڕەزامەندیمان نییە بە پێناسەیەکی یەکگرتوو بە هزر. هزر دەکرێت وا پێناسە بکرێت کە بریتییە لە کۆمەڵێک چالاکییەکی ئەقڵ، کە جودیث گرین لە کتێبەکەی Memory, Thinking and Language بەم شێوازە لیستی هەندێک لە چالاکییەکانمان بۆ ڕیز دەکات: داڵغە دان، ئاواتەکان، گریمانەکردنی فەلسەفیانە، هەبوونی بیروبۆچوون، شیکارکردنی کێشە، بڕیاردان، هتد. ئەمانە گشتیان جموجۆڵی هزریین لە مرۆڤدا.

هەرچەنێک بێت هزر ڕێکخەری ‘زانین’ە لە مرۆڤدا و دواتریش خاسیەتە سایکۆلۆژییەکانی تری وەکو ئارێشە چارەسەرکردن و بڕیاردان. جێگەی ڕۆناهی خستنەسەرە کە ئەو پرسیارە بوروژێنین: زمان دەکەوێتە کوێی هزرەوە؟ یاخود هزر دەکەوێتە کوێی زمانەوە؟

زمانەوانی سویسرایی فەردیناند دەسۆسور دەڵێت ‘بەبێ زمان، هزر تەمە ئەستێرەیەکی نادیار و ڕێکنەخراوە’. وەلێ، زمانەوانانی دیکە دەکرێت هاوڕانەبن و لە هەمان کەشتی دەسۆسور هەمسەفەر نەبن، هەندێک لە زمانەوان تەواو پێچەوانەی ئەو لە زمان دەڕوانن و هزر بە سەرەکیتر و زمان بە دووەمی لە قەڵەم دەدەن؛ سەرەڕای ئەم ناکۆکیانە گومان لەوە نییە کە هزر و زمان پێکەوە بەندن، هەرچەندە بیروڕای زمانەوانان لەسەر چۆنیەتی بوونی ئەم دووانە دژبەیەکبن. کەچی لە بنەمادا ئەم دووانە بانێک و دووهەوان.

لقی سایکۆلینگویستیکس لە زانستی زمانەوانی کە تێکەڵەیەکە لە هەردوو دسپلینی زانستی زمانەوانی و سایکۆلۆژیا دەکۆڵێتەوە لەوەی کە زمان و سایکۆلۆژیا لە کوێدا بە یەکدی دەگەن. بۆیە سایکۆلینگویستەکان گەلێ کونجکاون بۆ توێژینەوە لە پردی نێوان هزر و زمان. وەلێ هێشتاکە توانستی ئەوەمان نییە پەیوەندی نێوان هزر و زمان بە تەواوی گرێدراوی سایکۆلینگویستیکس بکەین، چونکە گەر بڕوانین، وەک ڕۆژی ڕووناک بۆمان دەردەکەوێت بابەتەکە بەدەر لە زمانەوانی سایکۆلۆژیاش پەل دەهاوێژێت، بۆ وێنە بۆ توێژینەوە لە کلتوریش بەندە، یاخود کاتێک دەمانەوێت بکۆڵینەوە لەوەی چ بەشێکی فیزیکی مێشک بەرهەمهێنەری هزرە، لێرەدا بەدەر لە سایکۆلینگویستیکس خۆمان دەلکێنین بە نیورۆلینگویستیکسیشەوە، کە لقێکی زانستە دەکۆڵێتەوە لە پەیوەندی نێوان مێشک و زمان.

هەرچۆنێک بێت چوار دیدی سەرەکی هەیە کە دەکرێت مۆدێلی پەیوەندی هزر و زمان چۆن چۆنی بن:

١. LRH: ئەم سێ پیتە کە کورتکراوەی ‘Language Relativity Hypothesis’ن بە زمانی کوردی واتە ‘گریمانەی ڕێژەیی زمان’. ئەم دیدە بینینە بۆ هزر و زمان زۆرجار دەبەسترێتەوە بە زمانەوانی ئەنترۆپۆلۆژی ‘ئێدوارد ساپیر’، بەڵام لە هەمانکاتیشدا زمانەوان ‘بێنجامین لی وۆرف’یش دەستێکی باڵای لە گریمانەکردنیدا هەبووە. بۆیە ئەم گریمانەیە زۆر جار بە گریمانەی ساپێر-وۆرف دەناسرێت. ئەم گریمانەیە لەسەر ئەو تەمایە دامەزراوە کە زمان دەبێتە هۆی دیاریکردنی هزر و پێرسێپسیۆن (هەستپێکردن)، ئەوە بۆیەشە جیاوازی بەرچاو لە نێوان وشەگەل و ستراکتەری ڕێزمانیی زمانەکاندا دەبینین. ئەم دوو زمانەوانە هەردووکیان لێکۆڵینەوەیان کردووە لە زمانی ئەمەریکییە ڕەسەنەکان، کە دواتر لەڕێگەی توێژینەوەکانیانەوە باوەڕیان بەوە هات کە زمان دەبێتە هۆی دیاریکردن و کاریگەریخستنە سەر هزر. بۆ نموونە وۆرف پێماندەڵێت

کە ‘ئینویت’ەکان (کە گەلێکی ڕەسەنی کیشوەری ئەمەریکان’ وشەی جیاواز جیاواز بەکاردەهێنن بۆ بەفر، وەلێ هەر یەک لەو وشانە شتێکی جیاوازیان وەسف دەکرد دەربارەی، ئەمە لە کاتێکدا لە زمانی ئینگلیزی یەک وشە هەیە بۆ ‘بەفر’ بگەڕێتەوە، ئەویش بریتییە لە ‘snow’.

ئەم گریمانەیە دەکرێت بۆ دووجۆری دیکەوە:

A. جۆری بەهێزی LRH : بە پێی ئەم جۆرەیان زمان دەبێتە هۆی دیاریکردن و میکانیزمی هزر.

B. جۆری لاوازی LRH: بە گوێرەی ئەم جۆرەشیان زمان کاریگەری دەخاتە سەر هزر.

هەرچەندە وۆڕف و ساپیر توێژینەوەیان کرد و هەندێک ئارگیومێنتیان وەکو بەڵگە خستە بەردەست بەڵام ئەم گریمانەیە ڕەخنەی لێگیراوە. ڕاستە وۆڕف لە لێکۆڵینەوەکانیدا ئەوەی خستە بەردەست کە ئینویتەکان چەندەها وشە بۆ بەفر بەکاردەهێنن بەڵام ئینگلیزی قسەکەرەکان تەنها یەک، وەلێ ئەو وا لێکدایەوە کە قسەکەرە ئینگلیزییەکان و ئینویتەکان بە جیاواز جیهان دەبینن. زمانەوانە ڕەخنە گرەکان ئەم پرەمسەی وۆڕفیان بە نادرووست لەقەڵەمدا، ئەوان دەڵێن ڕاستە کە چەند وشەیەک لە ئینویتدا بوونیان هەیە بۆ بەفر بەڵام ئەوە جیاوازی جیهان بینین دەرناخات، بەڵکو ئەوە بەهۆی جیاوازی ژینگەکەیانەوەیە، کە وایان لێدەکات چەند دەستەواژەیەک زیاتر دابهێنن تاوەکو باشتر خۆیان لەگەڵ ژینگەکەیاندا بگونجێنن.

□. ئەم گریمانەیەشیان پێچەوانەی ئەوەی یەکەمە، ئەم گریمانەیەیان پێی وایە کە هزر زمان دیاریدەکات و کاریگەری دەخاتە سەر؛ ئەم ڕایەش پەیوەستە بە دەروونناسی سویسرایی ‘ژان پیاژە’. ئەو باوەڕی وەها بوو کە منداڵان بە کەمێک پرۆسەی گەشەسەندنی درکپێکردندا (cognition) دەڕۆن، وە لە هەر قۆناغێکی گەشەسەندنەکەدا توانایەکی درک پێکردنی دیاریکراو بەدەستدەهێنن و منداڵەکە سکێماکانی* نوێدەکاتەوە. لە بەر ئەم هۆکارەش، ئەو پێی وابوو کە هزر کاریگەری دخاتە سەر زمان نەک بە پێچەوانەوە، بە واتایەکی دیکە ئەو هزرەی کە منداڵەکە هەیەتی بنچینەییە بۆ شێوەدان بە زمان. پیاژێت ڕوونیکردەوە کە لە یەکێک لە قۆناغەکان، منداڵان وشە بەکاردەهێنن بەڵام واتاکنیان بەتاڵە. بەڵێ پێی وابوو کە دەبێت منداڵان سەرەتا کەمەڵێ چەمک و ئایدیایەک پەرەپێبدەن تاوەکو دواتر بە درووستی بدوێن. هەرچەندە پەیوەندیەکی بەرچاو هەیە لە نێوان درک پێکردن (cognition) و زمان بەڵام لە هەمان کاتتدا هەندێک لە توێژەران

پەسەندی ڕاکانی پیاژەت ناکەن. بۆ نموونە لە کەیسی ‘لاورا’* زمانەوانەک بۆ ئەنجامی ئەوە گەیشتبوو کە هەرچەندە لاورا ئاستی زیرەکییەکەی (IQ) گەلێ کەمی هەیە و کێشەی زۆری لەگەڵ توانستە درکپێکردنییەکانیدا هەبوو کەچی لە تاسکە سەربەکێشە زمانەوانییەکاندا سەرکەوتنی بەدەستهێناوە. ئەمەش زەنگی ئەوەی لێدا کە زمان و هزر دوو چەمکی جیاوازن لە یەکتر.

٢. دیدەکی دیکە بۆ ڕوانین لە چارەنووسی نێوان هزر و زمان ئەوەیە کە لەلایەن زمانەوانی ڕووسی ‘لێڤ ڤیگۆتسکیەوە’ پێشکەشکراوە. ئەو باوەڕی وەها بوو کە هزر و زمان پێبەستوون بە یەکدییەوە ‘interdependent’، ڤیگۆتسکی لەوە وردبۆوە کە لە قۆناغەکانی سەرەتای وەدەستهێنانی زمان لە منداڵدا، هزر و زمان لە ڕێگی جیا دەن و سەربەخۆن، ئەو لای وا بوو کە هزری منداڵان سەرەتا لەشێوەی وێنەی ئەقڵیدایە و بیریان نازارەکیانەیە ‘non-Verbal’، وەلێ لە تەمەنی دوو ساڵیەوە، هزر و زمانی منداڵان دەست دەکەن بە پشتبەستن بە یەکتری هەتاکو تەمەنی حەوت ساڵان، لەو قۆناغەدا هەر یەکەکیان زیاتر پشت بەوەی تر دەبەستێت. ئەم تیۆرەی ڤیگۆتسکی چەند پاڵپشتییەکی زانستیانەی هەیە، وەک ئەوەی زمان یارمەتی مرۆق دەدات بۆ پەرەپێدانی توانستە کۆگنتقییەکانی. بەڵام گەورەترین کێشەی ئەم تیۆرە ئەوەیە کە گەلێ سەختە مێتۆدەکانی ڤیگۆتسکی پێوانە بکەین، بە هۆکاری ئەوەی ئەم تیۆرە ڕووەو تەمومژی هەنگاو دەنێ دەربارەی ئەوەی ئایە ئاوێتەبوونی کۆمەڵایەتی ‘social interaction’* چۆن چۆنی کار دەکاتە سەر وەدەستهێنانی زمانی یەکەم First language acquisition.

٣. ئەم ڕوانگەیەشیان وابەستەیە بە تێزی زمانەوانی ئەمەریکی نەوام چۆمسکییەوە. هزر و زمان لەلایە چۆمسکی دوو چارەنووسی جیاوازیان هەیە و لە بنەماوە بەیەکدی بەند نین، بەڵکو خاوەنی دوو ناسنامە و بوونی جودان. تیۆری چۆمسکی وا لە ئەقڵی مرۆق دەڕوانێ کە کۆمەڵێ فاکەڵتییەکی مەعریفەیی هەیە، ئەم توانا مەعریفیانەش ڕێگەکی بایۆلۆژیانەیان هەیە. تێزەکەی چۆمسکی وەها بوو کە ئەم فاکەڵتیانە تەواو سەربەخۆن، بەڵام ئەوە نەبێ کە بەرامبەر بەیەکدی مات بن و لەگەڵ یەکدیدا کارلێک نەکەن. وە پێی وابوو کە کۆمەڵێ ئەزموونەکی دیاریکراو، کاریگەری بەسەر فاکەڵتییەکی دیاریکراوەوە دەکەن، بۆ واتایەکی دیکە ئەو ئەزموونانەی کار لە فاکەڵتی زمان دەکەن مەرج نییە کار لە فاکەڵتی بیر بکەن. هەرچەندە تێزەکانی چۆمسکی لە کایەکانی زمانەوانیدا خۆی سەلماندووە و زمانەوانان بە بەردەوامی گوێی بۆ ڕادەگرن بەڵام لە بابەتی هزر و زماندا، زماناسان

تیۆرییەکەی ڤیگۆتسکیان لەلا پەسەندترە وەک لە هزری چۆمسکی بە چارەنووسی هزر لەگەڵ زار.

کامە ئاراز ئەحمەد

-___________

پاشکۆ:
*سکێما (کۆ:سکێماتا) schema لە سایکۆلۆژی و زانستی درک پێکردن بریتییە لەو هزرەی یان ئەو کردارەی کە زانیارییەکان بە کەتەگۆری دەکات.

- لاورا، کە ئاستی IQ نزیکەی 40 بوو ئەم کتێبەی لەسەر نووسراوە بۆ توێژینەوە لەسەر توانا زمانەوانی و کۆگنتفییەکانی: https://mitpress.mit.edu/books/laura
*Social interaction theory ئاوەتەبوونی کۆمەڵایەتی بریتییە لە تیۆرەکەیی لێڤ ڤیگۆتسکی.
*فاکەڵتی faculty لە زمانەوانیدا توانستێکی ئەقڵیی، ئەپیستەمیکە، وە فاکەڵتی زمان language faculty یاخود language moduleیشی پێدەگوترێت، ستراکتەرێکی گریمانەبەکراوە لە ئەقڵ و سیستەمی کۆگنتفی مرۆڤ.

دورگەی کیپرۆس Κύπρος (قوبرس) و هەندێ زانیاری … شاخەوان شۆڕش

گریکەکان (یۆنانەکان) خۆیان بە قوبرس دەڵێن کیپرۆس، بەڵێ منیش ئەو ناوەم پێ پەسەندە و بەکاریدەهێنم. بەگشتی پێمەوایە خەڵکی وڵاتەکە چۆن ناوی وڵاتی خۆیان دەهێنن پێویستە ئەو ناوەش بۆ وڵاتەکەیان بەکاربهێندرێت.
باوکم (قادر شۆڕش) لە ساڵانی ١٩٤٣-١٩٤٦ وەک سەربازی ئینگلیز لە دورگەی کیپرۆس بووە، ئەو سێ ساڵە کاریگەری یەکلاکەرەوەیان لەسەر

ژیان و داهاتووی ئەودا نواندووە. باوکم زۆر بەرز دەیڕوانیە خەڵکی کیپرۆس، بە دەستپاکی و ساکاری ئەوان سەرسام بوو. خەباتی شۆڕشگێڕانەی ئەوان دژی دەسەڵاتی داگیرکەری ئینگلیز جێگەی گرنگی پێدان و سەرنجی ئەو بووە. گریکە کیپرۆسەکان هەستی ڕزگاریخوازیان بەو بەخشیووە و لەوانەوە فێری خەبات دژی داگیرکەران بوو. بۆیە هەمیشە ئارەزووی ئەوەم کردووە کە سەردانی ئەو دورگەیە بکەم و بیبینم. خۆشبەختانە لە کۆتایی مانگی مایدا ئەو دەرفەتەمان بۆ ڕێکەوت. دیارە جیاوازیەکی زۆر لە نێوان ئەو دوو سەردەمەدا هەیە و گۆڕنکارای زۆر ڕوویانداوە.

ڕووبەری کیپرۆس ٩٢٥١ کیلۆمەتری دووجایە. ژمارەی دانیشتوانی کیپرۆس ٩٤٧٠٠٠ کەسە، سەدا ٧٥ گریکن، سەدا ١٠ ی تورکن (بە تورکە جێنیشکراوەکان) و سەدا ١٥ی سەر بە نەتەوەی دیکەن. تورکی کۆنی کیپرۆس پاشماوەی عوسمانیەکانن. بەنیازی چارەسەر و یەکگرتنەوە دوای ڕێکەوتنێک لە ساڵی ٢٠١٥ دا لە نێوان سەرانی هەردوو بەشدا، هەردوولا لەسەر ئەوە ڕێککەوتن کە پێکهاتەی دانیشتوانی دورگەکە ٧٨،٥ لەسەدای گریکە، ٢١،٥ لەسەدای تورکە.

کیپرۆس دورگەیەکی خنجیلانەیە و بەگەردێڵکە و چیا دەوڵەمەندە، کەنارەکانی درەوشاوە و ڕوون و سەرنجڕاکێشن. کیپرۆس پڕە لە داری جوانی جۆراو جۆر، ڕەزی زۆر کە ترێی جۆراوجۆر دەگرنە خۆیان، هەروەها پڕە لە گوڵ و پنچکی سەرنجڕاکێش و جوان. دارەکانی وەکو پالمە، زەیتون و پرتەقاڵ و لیمۆ و هەندێ داری دیکە (ناوەکانیان نازانم) زۆر دەکەونە بەرچاو. پنچک و دار تارکی سپی، پەنبە و سور لە زۆر ڕێگە و کەنار ڕێگەکاندا بە بەرزی جیاوازەوە دەبیندرێن. دەگوترێت ٥٥٠٠ ساڵ بەر لە ئێستا شەراب لە کیپرۆسدا بەرهەم هێندراوە. دورگەکە بە شوێنەواری سەردەمی ڕۆمەکان دەوڵەمەندە و لە چەندین شوێندا دەبیندرێن.

سەرەتای ژیانی مرۆڤ لە دورگەی کیپرۆسدا بۆ ٨٠٠٠ ساڵ پێش زاین دەگەڕێتەوە. لە ساڵی ١٢٠٠ی پێش زایندا گریکەکان لەوێ جێگیربووین و خۆبەڕێوەبەری شار بنچینەی دادەڕێژرێت. لە ماوەی ٧٠٩ تا ٣٣٣ ی پێش زاین لەلایەن ئاسوری، میسری و فارسەکانەوە داگیرکراوە. دوای ئەوە لەلایەن ئەسکەندەری گەورەوە خراوەتە سەر یۆنان. لە ٥٨ ی پێش زاین تاکو ٣٣٠ زاین هەرێمەکی سەر بە ئیمپراتۆری ڕۆم بووە. لە ساڵی ٤٥ ی زاین وەکو یەکەم هەرێمی ڕۆمەکان دینی کریستیانی (مەسیحیەت) لە خۆ دەگرێ. لە ساڵانی ٦٤٧ تا ٩٦٥ لەلایەن لەشکری عەرەبەکانەوە گەلەجار تاڵان دەکرێت. لە ساڵی ١٥٧١ دا لەلایەن

تورکە عوسمانییەکانەوە داگیردەکرێت و تا ١٨٧٨ لەژێردەستی تورکاندا دەمێنێتەوە. پاشان ئینگلیز داگیری دەکەن. لە ساڵی ١٩٢٣ دا لە ڕێکەوتنامەی لۆزاندا تورکیا دەستبەرداری هەموو داواکارییەکانی لەسەر کیپرۆس دەبێت (ئەو ڕێکەوتنەی بە زیانی کورد و ئەرمەن تەواو بوو و ناپاکیان لەکرا). بەمجۆرە کیپرۆس دەکەوێتە ژێردەستی دەسەڵاتی کۆلۆنیالستی ئینگلیز تاکو ڕزگاربوونی لە ساڵی ١٩٦٠دا. بەڵام بەداخەوە لە ٢٠ ژولای ١٩٧٤دا لەلایەن تورکیاوە سەرووی دورگەکە داگیردەکرێت و ٣٧ لەسەدای خاکی دورگەکە تا ئەمڕۆش لەژێر دەسەڵاتی داگیرکەری تورکیادایە. ئەو بەشە لەژێرناوی "کۆماری تورکی باکوری قوبرس" سەربەخۆیی ڕاگەیاندووە، بەڵام جگە لە تورکیا هیچ وڵاتێک دانی پێنانێت. لە لایەن یوئێنەوە هێڵێکی چڕ بە پانتایی جیاوازەوە لە نێوان سنوری هەردوو لادا چاودێری دەکرێت.

مۆرکی داگیرکاری تورکە عوسمانییەکان بەسەر دورگەکەوە دیارە، بەنموونە کەنیسا گەورەکەی نیکۆسیا و فاماگۆستە هەردووکیان کراونەتە مزگەوت. عوسمانییەکان سەریان تێکداون و لە شوێنی تەمپلە کرستیانییەکەدا گومبەت و منارەیان بە ئەندازیارییەکی هەژارانەوە دروست کردووە و کردوویانەتە مزگەوت. شێواندنێکی پێکەنیناویە کە کەم کارامەیی و بێشەرمی خۆسەپاندنی تورکەکان وێنە دەکات. کورد دەڵێ "سەر قەزی بن ئاڵۆز" بەڵام ئەوەیان "بن قەزی سەر ئاڵۆزە" لە ڕاستیدا. لە ژێرەوە کارامەیی ئارتیتێکتەری کۆنی ڕۆمەکان بە بیناکەوە دیارە و لە سەردا گومبەت و منارەیەکی ناشیاوی بەسەردا سەپێندراوە. کەنیساکەی فاماگۆستە لەبنچینەدا ناوی کەتدرال ساینت نیکۆلاسە دوای داگیرکارییەکە ناوی کراوەتە مزگەوتی لالە مستەفا پاشا، ئەو سەرلەشکرە تورکەی کە دورگەکەی داگیر کردووە. ئەوەی نیکۆسیا کراوەتە مزگەوتی سەلیمیە کە لە بنچینەدا ناوی کاتەدرال ساینت سۆفیایە.

دوای داگیرکردنی کیپرۆس لەلایەن تورکیاوە، ڕژێمی تورکیا هەوڵی گۆڕینی دیمۆگرافیای وڵاتەکەی داوە، تورکی لە تورکیاوە گواستۆتەوە کیپرۆس و نیشتەجێی کردوون و رەگەزنامەی ئەوێی داونەتێ. ئەو پرسەیە ئێستاش بەردەوامە، بەجۆرێک تورکە کۆنەکانی کیپرۆس ئێستا کەمینەن و کێشە و ناکۆکیان لەگەڵ تورکە جێنیشکراوەکاندا هەیە. دەگوترێت لەوبەشە داگیرکراوەدا ئێستا ٣٥٠،٠٠٠ تورک هەن. تورکیا بەمجۆرە پێشێلی ماددەی ٤٩ رێککەوتننامەی ژێنیقی کردووە و دەکات. جگەلەوە ئێستا لە سایەی سیاسەتی ئەردۆگانەوە هەوڵی ئیسلامیزەکردنی خەڵکەکە دەدرێت، بە نموونە لە ڕێگەی کردنەوەی خوێندنگەی قورئان و

سەپاندنی پرەنسیپەکانی شەریعە. دەگوترێت تورکە کۆنەکان کێشەیان لەگەڵ ئەو بە ئیسلامکردنەدا هەیە، بەڵام دژ بە سیاسەتی تورکیا بەدەسەڵاتن. ئەو سیاسەتە ئاتەریتاری و سەپێنەرەی تورکیا وایکرد کە تورکە کیپرۆسەکان لە ٢٢ ژانیوەری ٢٠١٨ دا بڕژێنە سەرشەقام و خۆپیشاندان دژی ئەو سیاسەتە بکەن.

باوکم کە لە ساڵەکانی ١٩٤٣ – ١٩٤٦ دا لە کیپرۆس بووە لە بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت " بەکاتی ٩ی سەرلەبەیانی گەیشتینە بەندەری شاری فاماگۆستە کە شارێکی دوورگەی قوبرسە. شارێکی خنجیلانە و جوان بوو. هەستمان لە خەڵکەکەی ڕاگرت بە یۆنانی و تورکی قسەیان دەکرد. ئێمە لەناو خۆماندا گوتمان زۆرباشە لێرە تورک هەن کە سەر بە ئایینی خۆمانن و زۆریشمان تورکی دەزانین کەواتە پێکمان ناکەوێ لە شتکەین و پێویستییر. بەڵام ڕاستییەکەی بە پێچەوانەوە بوو چونکە یۆنانییەکان لە هەموو ڕووەکەوە لە تورکەکان باشتربوون بە ئێمە"... پاشان دەنووسێت، "پێلەکەی ئێمە کە ٣٥ کەس بوو ناردراین بۆ شاری کەرینیە (ئێستا تورکیا داگیریکردووە)، لە نزیک ئەو شارە لەگەڵ هەندێک سەربازی ئینگلیز بە ماوەی شەش مانگ ماینەوە... خەڵکی شارەکە هەموویان یۆنانی بوون تاک تاکەی تورک تێدا بوو"... دوای مانەوەمان بۆ شەش مانگ لە شاری کەرینیە گوستراینەوە بۆ شاری مۆرفۆ. شاری مۆرفۆ دەکەوێتە ڕۆژئاوای نیکۆسیا (پایتەختی کیپرۆس) دوو کیلۆمەتر لە دەریاوە دوورە و دەکەوێتە کلکەی چیای کەرینیە... خەڵکەکەی هەمووی یۆنانی بوون ٥ تا ١٠ مال تورکی تێدا بوو"... هەروەها دەنووسێت "ئەوکاتە دوورگەی قوبرس لە ژێر دەستی ئینگلیز دابوو کە لەلایەن فەرماندەیەکی سەربازی ئینگلیزەوە بەڕێوە دەچوو، بۆیە یۆنانەکان خەباتیان دەکرد بۆ ڕزگاربوونیان لە چنگی ئینگلیز. میللەتی قوبرس کوردیان زۆر خۆش دەویست نەک بە پێچەوانەی تورکەکان. یۆنانەکان حەزیان بە دەستایەتیمان دەکرد، فێریان دەکردین کە گەڕاینەوە کوردستان خەبات بکەین بۆ خۆڕزگارکردنمان لە چنگی ئینگلیز و داگیرکەران"... "هەمیشە هانیان دەداین کەوا بگەڕێینەوە کوردستان و بەشداری شۆڕشی کورد بکەین، پێیان دەگوتین، "ئێوەش وەک ئێمە ژێردەست و چەوساوەن". بەڵام تورکەکان بە پێچەوانەی ئەوان بوون، زۆربەیان سیخوڕی ئینگلیز بوون و دژی یۆنانەکان بوون، هیچ نیشتیمانپەروەری و مرۆڤایەتیان پێوە دیار نەبوو، بەڵکو دژی هەموو جۆرە کارێکی مرۆڤانە بوون، هەموو شتێکیان و کارێکیان لە پێناو پارە پەیداکردن بوو"...

دوای داگیرکردنی کیپرۆس لەلایەن تورکیاوە خەڵکە یۆنانەکە ڕادەکەن

و شارەكانی كەرینیا، مۆرفۆ و فامەگۆستا و شارەكانیتر جێدەهێلن، ئێستا هەموو دانیشتوانی ئەو شارانە توركن. دەگوترێ چەند سەد كەسێكی یۆنانی كیپرۆسی لەوێدا ماون كە قبووڵی چۆڵكردنی زێدی خۆیان نەكردووە. لەشاری لیمەسۆل لەو هوتێلەی لێی ماینەوە لەوی لە دوكانێكی هوتێلەكەدا كە ژنێك سەرپەرشتی دەكرد لەگەڵیدا كەوتینە گفتوگۆ، خۆشحاڵبوو كە زانی كوردم، هەرزوو گوتی: "ئێمە دوژمنمان هاوبەشە! بەداخەوە خراپترین دوژمنمان هەیە لە هەموو جیهاندا!" گوتی "من یەكێكم لە هەڵاتووەكانی ناوچەی كەرینیا كە بە منداڵی لەوێوە لەگەڵ دایكوباوكم رامكردووە. ئێمە خانوو و زەوی و زارمان هەبوو و دەوڵەمەند بووین بەڵام هەمووی داگیركرا. لێرە وەكو پەنابەر بێ ماڵ و سامان ماینەوە. وڵاتمان ناڕەوا داگیركرا. توركیا بۆ وا دەكات!؟ ئەو هەموو خاكەی هەیە بۆ چاوی بڕیوەتە ئەو وڵاتە بچوكەی ئێمە! دوای ئەو هەموو ساڵە چارەسەرێك نییە! زۆر ناڕەوایە! بەداخەوە واهەست دەكەم ژیانی من فەوتا! راستە ئێستا ژیانمان باشە و خاوەنی خانووی خۆمم، بەڵام ئەمە وەكو ئەوە لە دڵەوە بریندارین!". دواتر گوتی "من لەگەڵ چارەسەری یەكگرتنەوەدام، هیوادارم ئەوە سەربگرێت".

ئێمە بەسەردان چوینە پایتەختی كیپرۆس كە شاری نیكۆسیایە لەوێدا پەڕینەوە بۆ بەشە داگیركراوەكەی شارەكە كە هەموو دانیشتوانەكەی ئێستا توركن. جوداییەكی زۆر لە نێوان بەشی خواروو و سەروو بەدی دەكرێت. بەشی خواروو كە لەلایەن كیپرۆسە گریكەكاندایە پێشكەوتنی بەرچاوی پێوەدیارە، هەرچی بەشە ژێردەستەكەیە بەو شیوەیە نییە، خانوو و شەقامەكان بێخزمەت و كۆن، وە دواكەوتوو دەكەوێتە بەرچاو. ئەو جوداییە بۆ خەڵكەكەشەوە دیارە لەبەری گریكەكاندا خەڵك ئازاد و گەشاوە و كراوەن، بەڵام لەبەشە ژێردەستەكەدا داخراوی دیارە و بەدی دەكرێت.

داگیركردنی ئەفرین و بەرگری توركە چەپەكان لە خەڵكی ئەفرین: كە شاری كوردانی ئەفرین لە رۆژئاوای كوردستاندا لەلایەن توركیاوە داگیركرا رۆژنامەیەكی توركە چەپەكان بە ناوی "ئەفریكا" دژی داگیركارییەكە وتارێكی دابەزاند و لەژێر سەردێڕەكەدا نوسی "داگیركردنێكی دیكەی توركیا"، بەراوردی داگیركارییەكەی بە داگیكردنی كیپرۆس لە ساڵی ١٩٧٤دا كردبوو. ئەردۆگان وتارەكەی بە بێمەڕاڵ و بێشەرم ناوبرد و هانی لایەنگرانیدا كاردانەوەی پێویست بەرامبەر بە ڕۆژنامەكە ئەنجام بەدەن. سەدان كەس لە توركە رەگەزپەرستەكانی سەربە گورگەبۆرەكان كۆبوونەوە، ئاڵای توركیا و

کیپرۆسی باکوریان بەرزکردەوە و بەدروشمی ئەڵڵاهوئەکبەر چوونە بەردەم ئۆفیسی ڕۆژنامەکە، بە بەرد و هێلکە و بتلی شوشە هێرشیان کردەسەر شوێنەکە. ناونیشانی ڕۆژنامەکەیان لە بچمی خانوەکەدا هێنا خوارەوە و هەندێ هەوڵیاندا بچنە ژوورەوە و بگەنە ستافی ڕۆژنامەکە. تورکیا هەڕەشەی دادگاییکردنی سەرنوسەری ڕۆژنامەکە شەنەر لەڤەنت و نوسەرەکە عەلی عوسمانی کرد. شەنەر لەڤەنت کە هەڕەشەی سوتاندن و کوشتنی درا، وە سەگێکی کوژرایان خستە بەردەرکی ماڵەکەی، وەڵامی تووندی ئەردۆگان و تورکیای لە وتارێکدا دایەوە و سیاسەتی تورکیای بە ئیمپریالیستی و عوسمانی نوێ ناوزەدکرد و نوسی: "جەنگێ سەرسوڕمانە کە پیاوێکی ئەوها گەورە و دەسەڵاتدار لە ڕۆژنامەیەکی ئەوها بچوک دەترسێ"… هەروەها ئەوە دووپات دەکاتەوە کە "خەباتیان لە دژی سیاسەتی ئیسلامی فاشیستانەی ئەردۆگان بەردەوام دەبێت" و لە کۆتاییدا دەنوسێت "ئەمە لە گوتنی ڕاستییەکاندا هەر بەردەوام دەبین".

گەشتەمان تەنها بۆ هەفتەیەک بوو و کورت بوو، هیوادارم جارێکیتر بتوانم بچمەوە ئەوێ و سەردانی شوێنەکانیتری ئەو دورگە جوان و مێژوو دەوڵەمەندە بکەم.

شاخەوان شۆڕش

2019-6-3

سەرچاوەکان:

1. :https://en.wikipedia.org/wiki/CyprusCyprus
2. Krogh, Dorte, Turen går til Cypern, Politikens rejsebøger, 2018
3. قادر شۆڕش، چل ساڵ خەبات و تێکۆشان، ۲۰۰۱: http://kadirshorsh.com/Kadir%20Sh..A4.pdf

---

هونەری کاریکاتێر و

ئاستەنگەکان ... هێندرێن خۆشناو

کاریکاتێر سەرەڕای ئەوەی کە هونەرێکی شێوەکارییە، بە یەکێک لە کۆڵەگەکانی هونەری رۆژنامەوانی و راگەیاندنی سەردەمیش دادەنرێت، چونکە زۆر بە سادە و سانایی و خێرایی و قووڵیی پەیامەکەی بەبێ کێشە و ئالۆزیی دەگەیەنێت. ئەم هونەرە چەندین هەنگاوی بەرچاو و فراوانی ناوە لەسەر ئاستی ناوخۆ، بەتایبەتی دوای راپەڕینی بەهاری 1991، و وەشاندنی چەندین رۆژنامە و هەفتەنامە و گۆقار، بەتایبەتی گۆقاری تایبەت بە رەخنە و کاریکاتێر، وەکو (سیخورمە) لە سلێمانی و (مەلامەشهور) لە هەولێر، دوای ئەوانیش (دەهۆڵ تایمز) و (تەنزوێنە) و (گەپ) لە هەولێر، مانگنامەی (بەدرخان)یش یەکەمین بڵاوکراوەی کوردی بوو کە پاشکۆیەک بۆ کاریکاتێر تەرخان بکات، هەندێک لە رۆژنامە و هەفتەنامەکانیش گۆشەی تایبەتیان بۆ کاریکاتێر تەرخانکرد، بە سوودوەرگرتن لەو ئازادییە رێژەییەی کە هاتەکایەوە، چەندین هونەرمەندی کاریکاتێریش ناویان دەرکرد، و هەندێکیان تا ئێستاش بەردەوامن و بوونەتە ناوێکی دیار لە بوارەکەدا.

بەداخەوە کە چاوەڕێی پەرەسەندن و بەرەوپێشوەچوونێک بەو هونەرە دەکرا، دوای تێپەڕبوونی چەندین ساڵ بەسەر راپەڕیندا، کەچی بە پێچەوانەوە هەر هەموو گۆقارە کاریکاتێرییەکان داخران (بەهەر بیانوویەک بێت نەدەبوو داخرابان)، بایەخدانێکی بەرچاویش هەستی پێدەکرێت لەلایەن رۆژنامە و گۆقارەکانەوە، جا چ بایەخدانێکی بە بەرنامە و ئاڕاستەکراو بێت، یان کەموکوڕیی و نا شارەزایی زۆرێک لە بەرپرسانی دەزگاکانی راگەیاندن و رۆژنامەوانییەوە بێت، ئەمانەش بوونەهۆی دوورخستنەوە و رەواندنەوەی هونەرمەندانی کاریکاتێریست لە بوارەکە و گەڕانیان بەدوای بژێوی ژیانیان، کە بەهۆی دەستڕەنگینی و بەهرەکانیانەوە بەدەستیان ناکەوێت، بەداخەوە لەگەڵ زۆریی بڵاوکراوەکان و دەزگاکانی راگەیاندندا، کە هەریەکەیان بەدەیان نووسەر و رۆژنامەنووس و پەیامنێریان تێدا دامەزراوە، کەچی کاریکاتێریستێک یان کارتۆنیستێکیان لەنێودا نیە!.

دەبوو ئێستا دوای تێپەڕبوونی 28 ساڵ بەسەر راپەڕیندا، هونەری کاریکاتێر پشکی شێری بەرکەوتبا لە رۆژنامەگەری کوردیدا، کەچی بە پێچەوانەوە نووسینێکی دوور و درێژی (کە زۆربەی خەڵکی نایخوێنێتەوە) بێزارکەر پشکی شێری هەیە لە رۆژنامەکاندا، لە کاتێکدا ئەگەر بزانین کە کاریکاتێر رۆڵێکی کاریگەری هەیە لە

ڕاگەیاندنی ڕۆشنبیریدا، و پتەوکردنی کولتووری ڕۆشنفکریی، ئەرشیفکردنی ڕووداو و دیاردەکان، و تۆمارکردنی ترپەی شەقام و ڕای گشتی، و لە بەرئەوەی کاریکاتێر زۆرێک لە بارودۆخە ئاڵۆز و گەورەکان، سادە و سانا دەکاتەوە تا هەموو یان زۆرینەی بینەر و خوێنەر تێیبگەن، جا چ خوێندەوار و ڕۆشنبیر بن، چ سادە و نەخوێندەوار، ئەمەش دەبێتە هۆی پتەوکردنی هەستی ئینتیمابوون لەلای هاوڵاتییەوە. کاتێک کە بەردەوام خەمەکانی خۆی لەناو تابلۆیەکی کاریکاتێردا دەبینێت لە ڕووپەڕەی ڕۆژنامەکاندا.

لە زۆربەی وڵاتانی جیهان ئازادی ڕادەربڕین و چاپەمەنییەکان ئاستی بەرزبۆتەوە، لە هەندێک شوێن گەیشتۆتە ترۆپک، ئەمەش بۆتە هۆی ئەفراندن و بەرهەمهێنانی کاری ناوازە و زۆریی بەرهەمی کاریکاتێریستان، دەبێت کوردستانیش شانبەشانی وڵاتانی جیهانەوە هەنگاو بنێت، دەنا دوادەکەوێت، دواکەوتنیش لە زەرەر و زیان زیاتر هیچی لێ بەرهەم نایەت، جا چ بۆ گەل و میللەت بێت، چ بۆ حکومەت و دامودەزگاکانی.

کات زۆر درەنگە بۆ ئەوەی ڕۆژنامەگەریی کوردی دەزگاکانی خۆی بە ڕووی هونەرمەندانی کاریکاتێر و کارتۆن واڵابکاتەوە، و کار و بەرهەمەکانیان بە شێوەیەکی شایستە و گونجاو بڵاوبکاتەوە و ئازادی کارکردنیان بۆ فەراهەم بکات، و پاداشتێکی شایستە بە بەرهەمەکانیان خەرج بکرێت، تا هونەرمەندان هەست بە بایەخدان بە کار و بەرهەمەکانیان بکەن، کە کاریگەرییەکی زۆری هەیە لەسەر هەست و ناخیان لەڕووی مادی و مەعنەوییەوە.

•

گریمانەی کوژرانی محمد لەقورئاندا ... مەحمود عەبدوڵا

وەک دەزانرێت پەیامبەری ئیسلام بە نەخۆشی مردووە، وەک عائیشە دەیگێڕێتەوە لە کاتی نەخۆشییەکەدا وتویەتی: ئێستاش ئازاری ئەو ژەهرە لە گیانمدایە، واتا ئەو گۆشتە ژەهراوییەی کە لەلایەن ژنێکی جولەکەوە درایە محمد. کاتێک محمد لەو ژنە دەپرسێت کە بۆچی ئەوکارەی

کردووە ؟ ژنەکە دەڵێت: ئەگەر پێغەمبەربێت ئەوا گەشتەکە ناخۆیت و نامریت، ئەگەر درۆشت کردبێت ئەوا لەدەست تۆ ڕزگارمان دەبێت! بەڵام وەک دەزانرێت محمد بەکاریگەری ئەو ژەهرە مردووە ، بە پێی ئەوەی لە سەرەی مەرگدا وتویەتی کاریگەری ئەو گەشتە ژەهراویە لەگیانمدا یە. بە پێی چیرۆکەکانی ژیانی محمد خودا لەمناڵییەوە محمدی هەڵبژاردوە تاکو دوا پێیامی خۆی بە مرۆڤ بنێرێت ،دوجاریش سنگی هەڵدەدراوەو و دڵی پاک کراوەتەوە،ئەوەی کە دوجار سنگی هەڵدەدرابێت وەک معروف ڕەسافی دەڵێت واتای ئەوەیە کە نەشتەرگەری یەکەم سەرکەوتو نەبووە.

بەهەر حاڵ محمد کە پێش بینی خوداوگەلێکی چواردە سەدەی دواتری کردوە چۆن نەیزانیوە کە ئەو گەشتە ژەهراوییە؟ تەنانەت یەکە لە هاوەڵانیشی دوای خواردنی دەمرێت ئەوە ئەگەرێکی بەهێزە کە بەکاریگەری ژەهرەکە مردبێت،لەکاتێکدا پێیامبەری خودا یە!
بەڵام ئەوەی لەم بابەتەدا دەمەوێت بەکورتی ئاماژەی پێبدەم بونی ئەگەری کوژرانی محمدە. لە سوورەتی ال عمران" وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا ۗ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ" (144)
محمد پێشبینی ئەوەی کردووە کە ڕەنگە بکوژرێت،بۆیە ئایەتێکی نوسیوە تا ئەگەرهات و کوژرا شوێنکەوتوانی نەگەڕێنەوە سەر نەریتی جاهیلی.کێشە کە ئەوەیە کە خودایەک کەسێکی هەڵبژاردبێت ناکرێت ئەو کەسە لەکاتێکدا بمرێت کە بەرنامەکەی تەواو نەبووە و ناکرێت خودا کار بۆ ئەگەربکات. چونکە لەلایەک دواین پێیامبەرە و،لەلایەکیتر ئەگەر بمرێت لە پێش ڕاگەیاندنی تەواوی بەرنامەکە ئەوا کارەکە نیوەچڵ دەبێت! بەڵام دەبینین خودا ئاگاداری ئەوەنییە،نازانێت ئاخۆ بەباوەڕان دەیکوژن یان نا ! ئەوەش ئەو گومانە دروست دەکات کە محمد خۆی قورئانی نوسیوە. بۆیە محمد نازانێت ئاخۆ دەتوانێ پێیامەکەی بەتەواوی بگەیەنێت یان لە نیوەی ڕێگا دەیکوژن. چونکە محمد زۆر خەمی یەکێتی عەرەبیەتی،وەک ئەگەرێک ئەوە بەگوێی لایەنگرانی دا ئەدات و دەڵێت"ئەگەر هاتو کوژرام ڕێبازەکەم بەرمەدەن"و ئایدیەلۆژیاکەم سەربخەن.

مەحمود عەبدوڵا

“گۆڕان” وەک بزووتنەوەیەکی بێ-سەر … کاوە جەلال

عەبدولڕەززاق شەریف لە بەشی پێنجەمی زنجیرە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی “ئیتر قسە دەکەم” (بڕوانە “کوردستانپۆست”) ناڕاستەوخۆ دەروویەک لەسەر کێشەیەکی کرۆکی ئاوەها دەکات کە کێشەی بەرپرسی سەرەکیی پارت یان بزاوتە لەناو کوردەکاندا. ئەم کێشەیە دەرفەتمان دەداتێ تا ڕادەیەکی گونجاو لە کەسێتیی نەوشیروان مستەفا نزیک بکەوینەوە.

دژەتێرۆری پارتی بڕیار بە گرتنی نەوشیروان مستەفای ڕێکخەری گشتیی گۆڕان دەردەکات (؟)، ئەویش ڕاستەوخۆ پەرچەکردار دەنوێنێت: عەبدولڕەززاق شەریف و شۆڕش حاجی بە وەڵامدانەوەی مەسعود بەرزانی ڕادەسپێرێت. گرنگ بۆ ئێمە لەم بەشەی نووسینەکەدا ئەوەیە کە گەرچی لەو کۆبوونەوەیەی نێوانیاندا بڕیار دەدرێت کە شۆڕش حاجی سەعات سێ ی پاشنیوەڕۆی هەمان ڕۆژ کۆنفرانسێکی ڕۆژنامەوانی ببەستێت، ئەوجا بە دوویدا لە میدیای گۆڕانەوە وەڵامی ئەو ڕەفتارە ساویلکەیەی بەرزانی بدرێتەوە، کەچی شۆڕش حاجی سەعات سێ ی پاشنیوەڕۆ بە پێچەوانەی فەرمانی ڕێکخەری گشتیی بزووتنەوەکەیەوە لەدوان دەدات، بەوەش “هەتوانی ساڕێژکردنی برینەکانی پارتی و بارزانی کرد، ئامادەیی کاک نەوشیروانیشی بۆ چوونە دادگا دەربڕی”. ئەم کارە هەمووان توشی شۆک دەکات.

ئەوجا کاتێک عەبدولڕەززاق شەریف و تیمەکەی دەست دەکەن بە جێبەجێکردنی ئەو ئەرکە کە پێیان سپێررا بوو، ئەوا تاقمی “خۆ” داوا دەکەن ئەو حەملەیە لەدژی بەرزانی ڕابووەستێنرێت، جگە لەوە دەبێژن کە مەرج نییە بە قسەی نەوشیروان مستەفای ڕێکخەری گشتی بکرێت. ئەوان بە ڕێکخەری گشتی ڕووندەکەنەوە کە فشاری هاوڕێیانی خۆیانیان لەسەرە، تەنانەت درۆیان بە دەمی ئەوەوە کردووە و گۆتوویانە کە گۆیا ئەو خۆی لەو فشارانە بە سەر پارتی و سەرۆکەکەی نارازییە، هەروەها عەبدولڕەززاق شەریف لە کۆتاییدا ناوی هەموو ئەو کەسانەی پێ دەڵێت کە هەڵوێستی بەو جۆرەیان وەرگرتووە، ڕێکخەری گشتیش وەک وەڵامی ئەو جۆرە ڕەفتارەی ئەوان دەبێژێت کە “ئەوانە

هەموویان بەرژەوەندییان لەگەڵ پارتی و هەولێردایە، نایانەوێ لە خۆیانی تێکبدەن، ترسنۆکن و …”.
ئایا ئەم ناکۆکییانە چیمان پێ دەبێژن؟ سەرەتا بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە بزووتنەوەی گۆڕان لە دروستبوونییەوە “بێ-سەر” بوو، ئەوەش بوو بەهۆی سەرهەڵدانی شڵەواوی لە “گردەکە”، ئەوجا لە ڕووی سیاسییەوە فرەکوێخایییەکەی نەو “یەکێتی” بوو بە مۆرکی ئەویش.

ئەمە هەروەها دەبینین، کە گەرچی ڕێکخەری گشتی دەیزانی، تەنیا خوازیارانی گۆڕانکاریی سیاسی لەگەڵیدا خەبات ناکەن، بەڵکو هاوکات بەرژەوەندچییان لە دەوری کۆبوونەتەوە و تەنانەت درۆ بە دەم خۆیەوە دەکەن، بەڵێ تەنانەت سەرپێچیی فەرمانەکانی دەکەن بۆ ئەوەی پارتی لە خۆیان تووڕە نەکەن، کەچی ئەو هێشتا هەر ڕێی دەدا کەسانی ئەوها دژبەر لە بزووتنەوەی “گۆڕان”دا بمێننەوە، نەک ئەوەش، بەڵکو تەنانەت پۆستی دیاریان هەبێت!
ئایا ئەم جۆرە وەرگرتنەی هەڵوەست سەر بە سیاسەتە؟ بێگومان سەر بە سیاسەتی دەمەکراتیانەیە؟ پێش ئەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە گەرەکە بە نموونەی ئەم بەشەی نووسینەکەی عەبدولڕەزاق شەریف ڕووبکەینە پرسی “ئۆتۆرێتی” (authority)، چونکە لە نێوەندی ئەو ڕەوشەدایە کە نووسینەکە بەهەندی وەرگرتووە.

تێگەی ئۆتۆرێتی دەمانخاتە بەردەم پرسیار لەبارەی رۆڵوەرگرتنی بەرپرسی یەکەم، کە دەشێت بەرپرسی گەل، پارت، بزووتنەوە و هتد بێت. ئاشکرایە ناونیشانی بەرپرسە سەرەکییەکان تا ئەمڕۆ بریتین لە سەرۆک، سکرتێری گشتی، ڕێکخەری گشتی. لە هەرسێکیان ڕەوانبێژین. سەرەتا گومانی تێدا نییە کە مەسعود بەرزانی سەرۆکی کورد نییە، ئەوجا گەر کەوتبێتە سەر کەڵکەڵەی بوون بە سەرۆک، ئەوا بە حوکمی کەسێتییەکەی، هەروەها بە حوکمی دۆخگۆڕییە کۆمەڵایەتییە کوردییەکان، هیچی دیکە نییە جگە لە خەونێک؛ هاوکات دۆخ و پێگەی مەسعود بەرزانی، وەک سەرۆکی پارتەکەی، “نزیکەی” هیچ جیاوازییەکی لە پێگەی میرێکی بابانی نییە کە لە نێو خۆی خانەوادەکەیدا بە ناحەزان دەوری درابوو و تەنانەت ڕووی دەدا لەدژی ئەو دەستیان لە تەک بێگانەدا تێکەڵ دەکرد. هەروەها جەلال تاڵەبانی هەر گاڵتەی بە “نازناو”ی (نەک پێگەی ناونراوی) سکرتێری گشتی دەهات، چونکە ئەو “بە خۆی و پیاوەکانی دەوری زۆر زوو گەیشتبوو بە ناوی مامجەلال”، کە ئیدی کتومت وەک شێخێک سەروەر بوو بەسەر پارتەکەی خۆیدا بەبێ ئەوەی هەرگیز ڕەچاوی پەیڕەوپرۆگرامی ئەو پارتە بکات.

لە ڕەوشەکە لای بزووتنەوەی “گۆڕان” بە حوکمی پەیوەندییە نوێکان و

هاتنی نەوەی نوێ بە نەوی و هتد کەمێک جیاواز بوو، هەندێ نەبەت کە کەسێتیی نەوشیروان مستەفا خۆی بوو بە ئاستەنگ لە بەردەم شکۆفەی ئەو بزووتنەوە دیمۆکراتیخوازەدا کە هەر خۆی ئەندازیاری سەرەکیی پرۆگرامەکەی بوو. ئاخر گەرچی ئەو ڕێکخەری گشتی بوو، لە هاوکات ئەتەرەتیی نەبوو، بەڵکو کارەکتەرێکی سلێمانی- تەقلیدیانەی هەبوو، ئەمەش ڕێی پێ نەدەدا وەک سیاسەتمەدارێک چالاک ببێت کە وەک "سەر" لەتەک تیمەکەی ڕاستەوخۆ هاوکاریدا ستراتیژیی بزووتنەوەکە "دابڕێژێت و بیسەپێنێت" – کەواتە "جڵەوی بگرێت". لە بنەڕەتدا "گۆڕان" بوو بە پەنگ، چونکە بێ-سەر بوو. بەمەش ڕووندەبێتەوە، کە بۆچی نەوشیروان مستەفا "دەستەوستان" بوو لە بەردەم ئەو هەموو شێواوییەدا کە لە "گردەکە" هاتبوونە ئاراوە، ئەوە هەر لە مەرایی و خۆبردنە پێشەوە و درۆی ئاشکراوە تا دەگات بە تەڕەڕە و بوختان و چاڵهەڵکەندن بۆ یەکدی. کێشەیەکی دیکەی کەسێتیی نەوشیروان مستەفا ئەوە بوو کە جارێک هاوخەباتێکی ڕەخنەییانە دەریبڕی: "ئەو هەردەم دەبێژێت 'دەبوو ئاوامان بکردایە'، ڕۆژێک لێمان نەبیست ببێژێت: 'دەبێت ئەوا بکەین'".

کەواتە لەپاڵ ئەوەدا کە نەوشیروان مستەفا ئەتەرەتیی نەبوو، هاوکات ستراتیژیی لە سیاسەتکردنیشدا نەبوو، بەڵکو ئەویش هاوشێوەی سیاسەتکارانی دیکەی وڵاتەکەی "تاکتیکگەرا" بوو و تاکتیکیانە هەوڵی بۆ ئەنجامدانی کارەکییانەی ئەو پرۆگرامە دەدا کە خۆی ئەندازیاری سەرەکیی بوو. لە هەر ئەم تاکتیکگەراییە لە کۆتاییدا بوو بە گورزێک لە خودی بزووتنەوەی "گۆڕان"، چونکە بەبێ ستراتیژی، یان بە واتایەکی دی ببێژین: بێ هەڵپە و هەڵچوون و داچوونی پسیکۆلۆژیانەوە هاتە مەیدانی سیاسەتکردنی پەرلەمانییەوە، وەک سەرەنجامی ئەو هەڵپانەش هەر زوو لەم لا یان لەو لا فریو درا، بەڵێ تەنانەت تێهەڵدانی خوارد، ئەویش بەکەرامەتانە ملی لە بەردەم تێهەڵدەرانیدا کەچ کرد.

لە بنەڕەتدا نەوشیروان مستەفا بە ناوبانگی دێرینی خۆی وەک پێشمەرگە گەیشت بەو ئاستە کە ئیدی بتوانێت بگۆڕێتەوە بۆ نێو مەیدانی سیاسەتکردن، بەگومان ئەمجارە وەک ڕێکخەری گشتیی بزووتنەوەیەک بە پرۆگرامێکی دیمۆکراتییانەوە بەبێ ستراتیژیی سیاسی. لێرەدا هەمان هەڵوێستی سیاسیانەی جەلال تاڵەبانیی مامۆستای دووبارە دەبێتەوە، کە لە کرۆکەوە بەم شێوەیە بەرجەستە دەبێت: "من" لێرەم، ئەوەتام، تۆش فەرموو وەرە مەیدانەوە بۆ لای من. فەرموو ببە بە میدیاکار، پەرلەمانتار، باخەوان، شۆفێر،

ئەندازیاری کارەبا و هتد، هەر پێستەک دەخوازیت دەتدەمێ. تەواو. ئەمە بەریتییە لە کاری حیزبایەتی. ئەوجا مەرکەکی دیکەی ئەم تێگەیشتنە لە سیاسەت ئەوەیە کە بارەگای سیاسەتکردنیش هاوشێوەی دیوەخانی ئاغا دادەمەزرێنرێت. ئەمە هەمان شێوەی بارەگای سیاسەتکردن لە "گردەکە"ی نەوشیروان مستەفاش دەبینین: ڕۆژانە خەڵک پەیتا پەیتا دێن بۆ ئەوێ، هاتنی زۆرینەیان مەرامی خۆیی لە پشتەوەیە، ئەویش پێشوازییان لێ دەکات و لەگەڵ هەڵسانیاندا بە ڕۆیشتن بەڕێیان دەکات و هتد.

بێگومان گەرەکە تێگەی ئۆتۆرێتی ڕوونبکەینەوە تاکو ڕێ لە بەهەڵە تێگەیشتن بگرین. ئەمە ناتوانین ئۆتۆرێتی وەک دیکتاتۆری ڕاڤە بکەین، واتا وەک موورادیف بۆ یەکدی دایان بنێین. هەروەها ئەوەش ڕاست نابێت گەر بیکەین بە ئاوەڵناوی "ئۆتۆریتەر"، وەک چۆن بۆ نموونە لای ئادۆرنۆ تیۆریی "کەسێتیی ئۆتۆریتەر"مان هەیە کە ئەو بە نزیککەوتنەوە لە کەسێتیی فاشیستی گەڕانی پێدا.

لە بنەڕەتدا مەسەلەی ئۆتۆرێتی لە سیاسەت یان لە کاری بەڕێوەبەرایەتیدا بەریتییە لە "دەسەڵاتی ڕێزلێگیراوی بەرپرسی یەکەم لە لایەن هاوکارانییەوە"، یان لە لایەن گەلی خۆیەوە، لە ئەو خۆیشی بۆ چەند و چوون داوای ئەو جۆرە هەڵوەستە لە ئەوان دەکات، چونکە گەر ئەوها نەبێت، ئەوسا ناتوانێت کارەکییانە کار بە ئامانجەکانی پارتەکەی یان وڵاتەکەی بکات. جگە لەوە ئەو کوڕی خەڵ نییە و باوکی لە زایینییەوە وەک میراتگری ئایندە پێی بگەیەنێت، ئەوجا دەستوپێوەندەکانی خۆی بخاتە بەردەم کوڕەکەی، بەڵکو ئەو وەک کوڕی شار هاتەتە نێو سیاسەتەوە و تێیدا بەرزبۆتەوە. بۆیە گەر ببێت بە بەرپرسیاری پلە یەکی پارتەکەی، ئەوا دەبێت لە گشت ڕوویەکەوە شایستەی ئەوە بێت، بەوەش بتوانێت ئەرکەکانی ڕاپەڕێنێت. لەم ڕوانگەیەوە گەر بەڕێوەبەری فەرمانگەیەک ئۆتۆرێتیی نەبێت، ئەوا ناتوانێت کاروبارەکانی ئەو فەرمانگەیە بە گونجاوی بەڕێوەبەرێت. گەر بەرپرسی یەکەمی بزووتنەوەیەکی سیاسی ئۆتۆرێتیی نەبێت، ئەوا ناتوانێت ڕێ لە تەشەنەی سەرەڕۆییی و فرەکوێخایی و تەنانەت بەڵتەجەتی لە نێو حیزبەکەی خۆیدا بگرێت، کە دەشێت هەموویان لە ئایندەدا ببن بە مەترسی بۆ پرۆگرامی سیاسیی بزووتنەوەکە — ئەو بزووتنەوەیە، کە دەشێت بە گفتی گەورەوە هاتبێتە مەیدانی سیاسەتکردنەوە و هاوکات بە بەڵکی زۆری دانیشتوانی وڵاتەکەی بووبێت بە مایەی هیوای گۆڕانکاری — وەک لای بزووتنەوەی گۆڕان. لە بنەڕەتدا چۆن کاتی خۆی جەلال تاڵەبانی بە

پیاوەکانی دەوری، تەنانەت بە زۆر کەسی دیکەی پارتی دیکە، “برا گەورە” بوو، نەوشیروان مستەفاش لە لایەن هاوکارانییەوە وەک برا گەورە دەنرخێنرا.

عەبدولڕەززاق شەریف درەنگ دەستی کرد بە نووسینە زنجیرەییەکەی بەو مەبەستە کە پەیوەندییەکانی نێو “گۆڕان” لە سەرەوە هەڵبداتەوە. لە بنەڕەتدا دەبوو هەر زوو دوای مردنی نەوشیروان مستەفا، بە هاتنی عومەری سەید عەلی بە جێگەکەی، ئەوجا دوای تاپۆکردنی گردەکە لەسەر دوو کوڕەکەی، یەکسەر “گۆڕانخوازانی ڕاستەقینە” بییان کردایە بە فەرتەنە – گەر “گۆڕانخوازی ڕاستەقینە” بوونایە. گەر ئەو دەمە ڕاستەوخۆ هەڵوەستی بەو شێوەیە وەربگیرایە، ئەوسا دەبوو بە ئاستەنگ لە بەردەم پەرلەمانتارانی ئەمڕۆی “گۆڕان”دا کە نەتوانن هەندە ئاسان خیانەت لە بزووتنەوەکەیان و دەنگدەرانی بکەن، واتا ترسنۆکانە ڕێ خۆش بکەن بە ئەوەی ماڵی مەلا مستەفا سەرجەم پۆستە هەستیارەکانی هەرێمەکە”یان” وەربگرن.

بەڵێ گەر گۆڕانییەکان گۆڕانخواز بوونایە، ئەوسا سەر جادەکانیان دەگرت و وازیان نەدەهێنا تا ئەو تاقمە و ڕێکخەری گشتیی نوێ گردەکەیان چۆڵ دەکرد، جا گەر تەنانەت بەو ڕێیەوە هەبوونی “هەرێمەکەیان” بکەوتایەتە مەترسییەوە. ئاخر گەر کوردەکان لە پەیوەندیی دیموکراتییانەدا نەژین، ئەوا هەرێمیان پێویست نییە. گەر باندەکانی مافیا حوکمی ئەو بەناو هەرێمەی ئەوان بکەن، ئەوا هەبوونی زیادەیە. گەر باندەکانی مافیا ببەژن، کە نابێت هەرێمەک هەبێت گەر ئەوان تێیدا دەسەڵاتدار نەبن، ئەوا دەبێت وەڵامیان بدرێتەوە، کە نابێت هەرێمەک هەبێت گەر ئەوان لە نێویدا مافی هەناسەدانیان هەبێت. کەواتە گەرەکە دیموکراتی و هەبوونی هەرێمەک وەک پێشمەرجی یەکدی دابنرێن: گەر ئەمیان نەبێت، نابێت ئەویدیکەشیان هەبێت. لە بەمە هاوکات ڕووندەبێتەوە، کە نووسینەکەی عەبدولڕەززاق شەریف هێندە درەنگ نەهات، چونکە لایەنگرانی پرۆگرامە (نەک ڕێبازە!) دیموکراتییە پەرلەمانییەکەی نەوشیروان مستەفا کەم نین، کەواتە دەتوانن بە شێوەیەکی سەربەخۆ و ئاشکرا درێژە بەو پرۆگرامەی ڕێکخەری گشتیی کۆچکردوویان بدەن.

لە نێو “گۆڕان”دا دەرک بە تووڕەبوونێک دەکرێت، کە هاوکات دەچەپێنرێت. کەسانی تووڕەبوو زۆر جار پاساو دەهێننەوە، کە گوایە ئەوان لە ترسی تێکچوونی “بار و دۆخەکە” خۆیان دەگرن. لە ئەوان سەهوون، چونکە ئەم پاساوەی ئەوان لە بنەڕەتدا دەستکەلای دەسەڵاتدارانی بەناو هەرێمەکەیە کە قەمەکەی پێ فریو دەدەن.

کوردەکان پێویستیان بە ژیانێکی ئاسوودە و دادپەروەرانەیە، ئەوجا گەر تەنانەت هەرێمێکی ڕاستەقینەیان هەبێت و نەتوانێت ئاسوودەیی و دادپەروەرییان بۆ فەراهەم بکات، ئەوا وەک گۆتمان هەبوونی پێویست نییە. جگە لەوە سێ کوردستانی دیکە هەن کە لە ڕووی خەباتی ڕزگاریخوازییەوە لە شکۆفەی بەردەوامدان، کەواتە لە نزیکی ئەو کەسانەوە کە خۆیان بە میراتگری دێمۆکراتییە پەرلەمانییەکەی نەوشیروان مەستەفا دادەنێن، هەڵچوونی مەزن ل□گ□□□□ی□، ئەوانیش گەرەکە هەوڵی هاوشانی لەتەک ئەواندا بدەن – بێگومان گەر وەک نەوشیروان مستەفا نیشتمانپەروەر بن و هاوکات لە لایەنی خۆیانەوە گۆڕانخواز بن. بۆیە زۆر ئاساییە گەر لایەنگرانی ڕێکخەری گشتیی کۆچکردوو تووڕەبوونیان وەربگۆڕن بۆ هەڵوێستی ئاشکرا کە ئیدی جێی لاوانەوەی "هۆ ڕەوانشاد هۆ ڕەوانشاد، سەرگەردانین ئەی ڕەوانشاد!" بگرێتەوە.

جگە لەوە لاوانەوەی ئەوان بە ڕاستی جێی گومانە، زۆرتر لە هەڵوێستی ئەو عەوامە دەچێت کە بۆ ڕێگریکردن لە گلەیی ئەم و ئەو دەچن بۆ پرسەکان و فاتیحایەک دادەدەن. گەر ئەو کەسانە بەڕاستی دەیانەوێت درێژە بە میراتی دێمۆکراتیخوازانەی نەوشیروان مستەفا بدەن، گەرەکە واز لە پیاهەڵدانی "ڕەوانشاد" بهێنن و ڕەخنەیيانە کەسێتیی ئەو بنرخێنن. ئاخر ئەو بزووتنەوەیە کە ئەو بە تەمەنی پیری و نەخۆشی بەریخست، پێویستە ئەمڕۆ بە ئاڕاستەی سەرەتاکانی بەرخستنی بنرخێنرێتەوە، تاکو پاشان توخمیانە لە ئەمڕۆوە "درێژەی پێ بدرێت". ئاشکرایە بەبێ پاکسازییەکی بزووتنەوەکە لە بەرژەوەندچیيانی شەیدای سامان و ناوبانگ ئەوە ڕوونادات.

هەروەها گەرەکە ڕاشکاوانە پرسێکی دی پەیوەند بە نەوشیروان مستەفاوە بکرێت بە بابەتی پێوەخەریبوونی ڕەخنەیی. مەبەست لەوەیە کە دەبێت بۆ ژیاننامەی نەوشیروان مستەفا هەروەها ڕەچاوی ئەو پرسیار و بەرپەرچانە بکرێت کە لە سەردەمی پێشمەرگایەتییەوە بەرانبەر ئەو بەرزکراونەتەوە. ئاخر لێرە هیچ شێوەیەکی ترس پێویست نییە، چونکە مەسەلەکە لێرە وەک لای خیانەتکاران نییە کە جاش بوون و خۆیان بێشەرمانە دەکەن بە پێشمەرگە. نەوشیروان مستەفا پێشمەرگە بوو. ئەو دەبێت وەک پێشمەرگە بنرخێنرێت، بە هەموو لایەنەکانییەوە. ئەوجا، هەر لەم پەیوەندییەدا، ئەو کەسانە کەم نین کە دەبێژن نەوشیروان مستەفا یادوەرییەکانی پێشمەرگایەتیی بە ئارەزووی خۆی نووسیونەتەوە، یان چەندین ڕەوشی سیاسیی بۆ بەرژەوەندیی خۆی جیاواز داڕشتۆتەوە، ئەوجا پرسی دیکەی گرنگ هەن کە گۆیا بە لایاندا

نەچووە. ئەمانەش دەبێت لە هەر خەریکبوونێکدا بە کەسێتیی نەوشیروان مستەفاوە بەهەند وەربگیرێن.

گەورەیی نەوشیروان مستەفا لە دروستکردنی ناتەباییدایە. بۆیە هۆزان و هۆنینەوە و لاوانەوەی وەک "ڕەوانشاد"، "باوکی هەژاران"، "دڵسۆزی گەل و وڵات" و هتد، بێڕیشەن. ئەو کەسانە کە خۆیان بە میراتگری تێگەیشتنی ئەو بۆ دێمۆکراتی دەزانن، گەرەکە بێباکانە ئاڕاستی سیاسیی خۆیان دەربخەن – گەر بە ڕاستی ئەوهان.

دەوڵەت – 8 – نوسینی جۆزیف پرۆدۆن

دەوڵەت*:

نوسینی جۆزیف پرۆدۆن، P. J. PROUDHON

و: زاهیر باهیر

بابەتی دەوڵەت، سروشت و ئایندەی:

بەشی هەشت:

Jean Jacques ئایدیایەکی خەمخۆرانەی هەبوو□ سەبارەت بەجنسی مرۆڤ دەربارەی جەوهەر و بوونی، پێگە و کامڵێتی، ئاراستە و داهاتویان. ئەو ئاوای دەبینێت کە کیتلەیەکی گەورە لەو تاکانەی کە بە زەروورە بەهۆکاری نایەکسانی هێزی جەسەدی و ڕۆشنبیرییەوە ڕووبەڕووی مەترسییەکی بەردەوام لە ڕێگای ڕوتکردنەوە لە لایەن کاری ئاڵووێڵکرنەوە، یاخود زۆرداری و زاڵمی کەمایەتییەکەوە، بوون. ئەم بیرۆکەیە کە ئەو دەیگێڕێتەوە بەڵگەی فەلسەفەیەکی کۆنەپەرستانەیە ، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕۆژانەی بەربەریزم، کاتێك کە توخمە ڕاستینەکانی ڕژێمی کۆمەڵایەتی ونبوون و بەجێهێڵراون بۆ بلیمەتەکانی یاسادانەر ئیتر ئەو کاتە هیچ مێتودێکی کارکردن، یاخود چالاکیکردنێك ئەوە لە هێز ناپارێزێت کاتێك کە دەسەڵاتێکی باڵادەستی هەڕەشەکەر و تۆڵەسەنەرەوە دەردەکەوێتەوە کە لای هەمووان ئاشکرایە کە ئەو دەرکەوتنە سەرەنجامی تێکچونی ڕابوردووە، پەڵە یا لەکەیەکی بنەچەیییە[ئەسڵی]. بە گوێرەی تەواوی بیرکردنەوەمان وای

دەبینین دەزگە سیاسییەکان و دادوەرییەکان وەکو دەستەواژەیەکی ڕوون هەروەها فۆرمیلەیەکی کۆنکرێتی لە ئەفسانەی شکستیی و تێشکانن، سەی قوربانیدان و قودسییەتی گەڕانەوە و تۆبەکردنن. زۆر جێگای سەرسوڕمانە کە دەبینرێت خۆ بەسۆشیالیستزانەکان دووژمن یاخود مونافسەکانی کڵێسە و دەوڵەتن، کۆپی ئەوانە دەکەنەوە کە قسە بە دین دەڵێن یا کوفر دەکەن کە سیستەمی نوێنەرایەتییە لە سیاسەتا و عەقیدە شکستخواردووەکەی دینە.

لەو کاتەوەی ئەمانە لەسەر مەزهەب[دۆکتەرین] زۆر قسە دەکەن، ئێمە بە ئاشکرا بانگەشەی ئەوە دەکەین، ئەو قسانە هی ئێمە نین. لە ڕوانگەی ئێمەوە هەلومەرجە مەرائییەکەی کۆمەڵ بەگوێرەی هەلومەرجە ئابورییەکە بە هەمان پێوانە گەڕانی تیادا دەکرێت [مۆدیفای دەکرێت] و باشدەکرێت. مەرائەی کەویانە، بەدەربەستیی و خەڵکانی ناچالاك هەردووکیان یەکشتن، خەڵکانی کارگەر و هونەرمەندان شتێکی دیکەن. سەرەنجامیش زەمانەتە [گەرەنتیی] کۆمەڵایەتییەکان کە یارمەتی سەرکەوتنی لایەنی یەکەم دەدەن زۆر جیاوازترن لەوانەی کە لە لایەنی دووهەمدا سەرکەوتن دروستدەکەن. لە کۆمەڵگەیەکدا بەهۆی گەشەسەندنی ئابورییەکەیەوە کە تا ڕادەیەك خۆڕسکانە دەگوێزرێتەوە، لەوەدا چیتر لاواز و بەهیز نییە، ئەوەی هەیە تەنها کرێکارانن کە توانا و هێزیان، ئامرازی مەیلی بەردەوامبوونیانە لە ڕێگای هاریکاری پیشەسازییان و زامنەتی ئاڵوگۆڕ [تەبادول] بە هاوتابوونیان. دڵنیاییکردنەوەی ماف و فرمانی هەر یەکێك بەنا بەدەیی، خەیاڵێکە دەتباتەوە بە ئایدیای حکومەت و دەسەڵات کە بە هیوایەکی قوڵ لە ڕۆحەکاندا دەداتە دەست، ئەوەی کە دەمێکە بە پۆلیس و قەشایەتی و پایەکانی ترسێنراوە: سادەترین پشکنینێك لە خەسڵەتەکانی دەولەت کافییە بە نیشاندانی نایەکسانیی لە سامانا، هەبوونی داپڵۆسین و چەوساندنەوە، جەردەیی، هەژاریی و نەبوونی کە میراتی ئەبەدیمان نیین. بە ئەوەی ئەمە تێپەڕێنین یەکەم دەبێت ئەم جۆری نەخۆشی پەستە [leprosy] لە ڕیشە دەربهێنرێت، دوای چەوساندنەوەی سەرمایەداریی، یەکەم تاعونیش کە دەبێت پاکتاو بکرێت، دەوڵەتە.
لە ڕاستیدا بودجە لە نەو دەستەکدایە، کە ئەویش دەوڵەتە.

دەوڵەت بریتییە لە سوپا ڕیفۆرمخواز ئایا دەتانەوێت کە سوپا داکۆکی لە ئەوە بکات؟ ئەگەر ئاوایە، ئایدیاکەت سەبارەت بە ئاسایشی گشتی، ئایدیای قەیسەرەکان و ناپلیۆنییەکانن. ئەوە کۆماریی نین، بەڵکو ئەوە زاڵم و زۆردارن .

.

دەوڵەت پۆلیسە، پۆلیسی شار، پۆلیسی دەرەوەی شار، پۆلیسی سەر دەریاکان و ناو جەنگەڵەکان. ڕیفۆرمخواز، ئایا پۆلیس-ت پێویستە؟ کەواتە ئایدیاکەت بۆ فرمانداریی و ڕژێمە، سەرچاوەکەی Fouché's, Gisquet's, Carussidière's هەروەها M. Carlier's. یە،ئیدی ئێوە دیمۆکراتی نین. ئێوە سیخوڕن .

دەوڵەت سیستەمێکی تەواوی قەزاییە، دادوەریی لە ئاسایش –دا ، دادگاکانی نێوانی خاوەنکار و کرێکاران بۆ ناکۆکییەکانیان، لە نموونە و هەنگاوی یەکەمدا، دادگاکانی ئیستیئناف، دادگا لە بواری هەناردەکردن و بوارە بازرگانییەکان، دادگای هەڵوەشانەوە ” نەقز” [نەقز: کە جۆرێك لە دادگاکانی چەرخی هەژد□ بووە- وەرگێڕ] ، دادگای باڵا، ئەنجوومانی شارەوانی، ئەنجومەنی دەوڵەت، ئەنجوومانەکانی جەنگ. ڕیفۆرمخواز، ئەم هەموو دەزگە و سیستەمی قەزاییەتان پێویستە؟ گەر وایە ئایدیاکەتان سەبارەت بە داد و دادوەریی لە M. Dupin's, M. Baroche's, هەروەها Perrin Dandin's وەرگرتووە. ئیوە سۆشیالیست نین، بەڵکو ئێوە ئەوانەن کە زۆر بە باشی لایەنگریی ڕووکەشییە فەرمییەکانن.

دەوڵەت خەزێنەیە، بودجەیە. ڕیفۆرمخواز، ئێوە ئارەزوی هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی باج نین؟ کەواتە ئایدیاکەتان سەبارەت بە سامانی گشتی هی M. Thiers's □ک ب□ بیرکردنەوەی ئەو بودجە هەرە گەورەکان، باشترینیانن. ئێوە ڕێکخەری کار نین، بەڵکو ئێوە پیاوانی فەرمی کۆکەرەوەی باجن و پارێزەری یاسان. دەوڵەت، ئۆفیسی یاخود خاڵی گومرگە. ڕیفۆرخواز، ئایا ئێوە بۆ پاراستنی ‘کار’ ی نیشتمانی / نەتەوەیی ، پێویستان بە فرمانی جیاواز و toll-houses هەیە؟[toll-houses هێما□ی□ بۆ قەداسەتە ئەرسەدۆکسەکانی کۆن سەبارەت بە حاڵەتی ڕۆح یەکسەر لە دوای مردن- وەرگێڕ] . کەواتە ئایدیاکەتان سەبارەت بە مامەڵە و بازرگانیی و سوڕەکانی، هی M. Fould's و M. Rothschild's. هەر ئاوا ئێوە نێردراوێکی/ پەیامهێنەرێکی برایانە، نین ، بەڵکو ئێوە جولەکەن.[لە مێژوودا جولەکە بە زەنگین و ساماندار ناسراون خەڵکێکی زۆر لەژێر زەبروزەنگی دانەوەی سوو بە جولەکەکان دەیاناڵاند. ڕەنگە زۆربەمان چیرۆکی شایلۆکی شکسپیرمان بیستبێت کە نمونەیەکە لە دەیەها نموونە لە جولەکە سووخۆرەکان- وەرگێڕ].

دەوڵەت کۆی قەرزی گشتیە، قەرزی خەڵکە، سکەی پارەیە، صندوقی پڕیی پارەیە، خەزانەی پاشەکەوتکردنی دراوە …تد. ڕیفۆرمخواز ئایا

ئەمانە بناخەی زانستەکەتانە؟ کەواتە ئایدیاکەی ئەوە سەبارەت بە ئابووریی کۆمەڵایەتیی هی MM. Humann, Lacave-Laplagne, Garnier-Pagès, Passy, Duclerc, و پیاوی چل تاجان Man with Forty Crowns، ئەوە Turcaret ن[Turcaret: کۆمیدیایەک بوو بۆ یەکەم جار لە لایەن Alain-René Lesage لە پاریس لە ساڵی 1709 دا پێشکەش کرا - وەرگێڕ] .

دەوڵەت بریتییە لە هەموو ئەمانە، بەڵام دەبێت بیوەستێنین. ڕەهایی شتێک نییە، شتێک نییە لە دەوڵەتا کە باش بێت، لەو دامەزراوە هەرەمییەوە هەر لە تەپەی سەرییەوە هەتا بەری پێی بیگریت، شتێکی نییە کە خراپ نەبێت، خراپ بەکار نەهێرا بێت، کە ڕیفۆرم ناکرێن، بەڵکو مشەخۆرەکە دەبێت لە ڕەگ و ڕیشەوە هەڵکەنرێت، ئامرازێکی زوڵم و زۆردارییە کە دەبێت تێکبشکێنرێت. کەچی ئێوە بە ئێمە دەڵێن دەبێت پارێزگاری لێبکەین بە فراوانکردنی وەزیفەکانی، یاخود زیادکردنی دەسەڵاتی. ئێوە بڕۆن ئەوە بکەن، ئێوە شۆڕشگێڕ نین، ئەوەی ئێوە بە شۆڕشگێڕانی ڕاستینە لە جەوهەردا سادە و ساکار و لیبراڵییەتە. ئێوە سەرسوڕهێنەرن ،حیلەباز و فاڵچین، ئێوە فزولین.

درێژەی هەیە

....

*لەم ناملیکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە پێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتییەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتە ڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- سەروەردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بە دەوڵەتی – خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بە بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراوانی و بە زۆری بڵاوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگەڵمانایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.
پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەرەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی. منیش لە دەقە ئینگلیزییەکەیەوە گێڕیومە بۆ زمانی کوردی.

خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بەڵگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش بە تەوسەوە بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر تێبنی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە

تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشی□وە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .

لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بلێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکەتەوە. بناخەی بیری ئەو و دژایەتیکردنی بۆ دەوڵەت و دەسەڵات و داکۆکیکردن لە خودی خۆبەڕێوەبەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تۆسقاڵێك لە بایاخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

درێژەی هەیە

....

ئازادى بير وڕا به مەرجى نەبەزاندنى سنورى پيرۆزيەكان ! سه ردار عه بدولا حه مه …

پێت دەڵێ تۆ ئازادى لە دربڕينى بيرو ڕاى خۆت بە ڵام بەو مەرجەى لە سنورى خۆت دەر نەرچيت هێرش نەكەيتە سەر پيرۆزيەكان ، بە راى من ئەو مەرجە يەكسانە بەوەى كە تۆ ئازاد نيت ئيتر ئازادى دەبێتە درۆيەكى گەورە ئيتر ئازادى دەبێتە سەر كوت ودەم كوت ئەگەر ئەو شتانەى لاى تۆى دەسەڵاتدار و فڵانە گرووپ و تاقم پيرۆزە لاى من پيرۆز نيە هەقى خۆمە ڕاى خۆم بدەم لە سەريان . هەموو دەسەڵاتە فاشيە ديكتاتۆرەكان هەمان ئيديعا دەكەن بۆ ئازدى ڕادەربڕين مەرجيان داناوە بۆ ئەم ئازاديە مەرجى وەك گەل ، نيشتمان ،ئاڵا، سروود، دين ، مەزهەب ،سەرۆك ، سەركردە ،ئيمام ، عەقيدەى زۆربە ى خەڵك…هتد ئەگەر تۆ ڕەخنەت لە مانە هەبوو ئيتر تۆ لە سنوور لاتداوە مەرجە كەت جێ بە‌جێ نەكردووە بۆيە تۆ مەحكومى جا حوكمە كە يا

دسەڵاتەکە دەیدا بە سەرتا یا خەلکێك کە لایەنداری ئەم مەرجەیە .

لە کاتێکا ئازادی دەتوانێ مانای هەبێ کە هەموو کەس بتوانێ بیروڕای خۆی بە ئازادنە دەربڕێت وە هیچ سنورێکی بۆ دیاری نەکرێ لە ژێر ناوی سووکایەتی بە پیرۆزیەکانی خەڵك و بریندارکردنی شعوری خەڵك. ، ئازادی هیچ مانایەکی نابێت کاتێ بۆت دیاری بکەن تۆ نابێ لە سەر فلانە ئایین و مەزهەب یا فلان حیزب وسەرکردە کەی یا فلان پیرۆزی ڕەخنە بگری ، .ڕەخنە ئەگەر زۆر یە توندیش ێی هێشتا نابێ سنوری بۆ دانرێ بۆچی ؟ چونکە ئەو کەسە ی کە ڕەخنەکەی هەیە بۆی هەیە لە سەر هەق بێ یا لە سەر ناهەق لەوانە یە پرسیاریيشی هەبێ بۆیە دەبێ وەڵام وەرگرێت بیسەلمێنە بۆی کە تۆ لە سەر هەقیت نەك سەرکوتی بکەی ،یا تیرۆر ی بکەی یا هەڕەشەی لێ بکەی ،یا تەمێی بکەێ بەوناوەی سوووکایەتی کردەوە ، کەسێك ڕەخنە ئەگرێ گومانی هەیە دەکرێ ئەو گومانەی نەهێڵیێت ڕێگای لەیەك تێگەیشتن بگرە بەر .

لە کۆمەڵگا پێشکەوتووەکاندا ئەوە بووەتە دەسکە وتی کۆمەڵگا کە هیچ کەس نابێت سنوری بۆ دابنرێ بۆ دەربڕینی بیرو ڕای خۆی تەنانەت تا ئاستێکی زۆر توندیش ڕەخنە بگرە کەس پێت نالێ : بوەستە و سنوری خۆت بەزاند و سووکایەتیت کرد ئەمە یەکێکە لە دەسکەوتە گەورەکانی ڕێنسانس کە لە ٥٠٠ ساڵی ڕابوردووەوە دەستی پێ کردووە دەنا پێش ئەو سەردەمە کۆمەڵگاکانی ئەوروپاش لە ژێر کاریگەری کلیساو مەسیحیەتدا بووە مەرج و سنور بۆ دەربڕینی بیروڕا دیاری کراوە .

لەو سەردمە دا چەندین زاناو بلیمەت کەوتوونەتە بەر هەڕەشە هەندێکیان وازیان لە فیکری خۆیان هێناوە وەك(بریخت)باسی گالیلۆ دەکات کاتێ تەلیسکۆبی داهێنا سەیری ئەستێرەکانی پێ دەکرد ووتیان دەبێ لە سێدار بدرێ چونکە سنوری بەزاندووە دەیەوەێ خواوعیسا بە درۆ بخاتە وە بۆیە پەشیمان بویەوە لە کارەکەی . کەچی ئێستا زانست و تەکنۆلجیا ڕاست ودروستی کارەکەی گالیلۆی بە هەزاران قات سەلماندوە ، پاشان لە بەر ئەم هۆکاری سەرکوتەی کلیسا ،ڕۆشنبیران و ئازادیخوازان جموجۆلیان کردو دەسەڵاتی کلیسایان نەهێشت بە سەر کۆمەڵگاوە مەودا بۆ ئازادی ڕادەربڕین فراوان بوویەوە . بەڵام کۆمەڵگای ئێمە بە تایبەت کۆمەلگای عێراق و کوردستان بە داخەوە ئێستا لەم قۆناخەی ئەوروپای پێش ٥٠٠ ساڵە ، بۆیە دەڵێم بە تایبەتی عێراق وکوردستان چونکە هەندێ ووڵاتی عەرەبی و ڕۆژهەڵاتی ئەم قۆناخەیان تا ڕادەیەك بڕیوە بۆ نمونە لە دوای بەهاری عەرەبی چەند ووڵاتێکی وەك تونس ومیسر لە سوریاش بەشی کوردستانی ڕۆژئاوا

مەودای ئازادی تیایاندا فراوانتر بوویەوە خەڵك دەتوانێ ڕەخنە لە هەموو شت بگرێ چەندین کەناڵی تەلفزیۆنی و سۆشیال میدیا هەن کە ڕەخنە لە پیرۆزیەکانیش دەگرن .

ئەگەر ئەوە راست ومەنتیق بێت لە هەر کۆمەلگایەك زۆربەی خەڵکەکەی سەر بە کام ڕەوتی سیاسی و هەڵگری کام عەقیدە بن دەبێ شعوری ئەو خەڵکە بریندار نەکرێ نابێت هیچ کەس رەخنە بگرێ لە پیرۆزیەکانی ئەو خەڵکە ڕاو بۆچوونی خۆی دەربڕی ؟! ، هەر لە سەر ر ئەم مەنتیقە ئەو کاتە ئەم مافەش بە کۆمەڵگاکانی تر بدرێت کە زۆربەی خەڵکەکەی کە وەك تۆ نین زۆربەشن تۆ کە کە مایە یتیت بێت نیە نابێ تۆش بیرورای خۆت دەربڕی و شعوری ئەوان بریندار بکەیت چونکە دەبێتە دژایەتی کردنی پیرۆزیەکانی کۆمەلگاکەی ئەوان بۆ نموونە لە سریلانکا بودایی عەقیدەی زۆربەی خەلکەکە یەڵتی موسڵمانەکان لەوێ کە مایەتین ئایادەکرێ موسڵمانەکان ڕەخنەیان نە بێت لە سە دینی بوداڵی ؟وە ئەگەر ڕەخنەیان گرت بیانکوژن یا سزایان بدەن ؟ یازیندانیان بکەن؟ هەر وەك ئێستا دەیبینین . لە ووڵاتی چیك لە%٩١ ی گەنجەکان باوەڕیان بە دین نیە لە چین لە %٨٨ ی خەلك باوەڕیان بە دین نیە لە سوید لە%٨٠ی خەلك ولە بەرتانیا لە %٧٠ ی خەلك باوەڕیان بە دین نیە کە ئەمانە زۆربەن ئایا راستە ئەگەر مەسیحیەکان یا جولەکەکان یا موسڵمانەکان رەخەنی خۆیان نەبێ لە بێ دینەکان وقسەی خۆیان نەکەن نەوەکا سنوی پیرۆزیەکان ببڕن؟ دواتر بیانکوژن یا هەڕەشەیان لێ بکەن وتەمێیان بکەن وسزایان بدەن ؟ ئایا دەکرێ لە ووڵاتێکی وەك کەنەدا کە ڕێژەی ئیسلام تێیدا ل%٤ موسڵمانەکان قسەی خۆیان نەبێت لە سەر کریستیان کە لە %٥٥ و یا لە سەر بێ دینەکان کە ڕێژەیان لە%٢٦ ؟

.. یا کاتێك بەهایەکان و زەردەشتیەکان وکۆمۆنیستەکان لە ئێران کە کە مایەتین نابێ ئازاد بن چونکە ئەوانە سووکایەتی بە عەقیدەی زۆربەی خەلك دەکە ن لە روانگەی ئێیسلامی دەسەڵاتداری ئەو ووڵاتەوە . ئـەم عەقلـە بۆ شیعەکـانی بـاشوری عێـراق بۆ ناسیونالیستەکانی کوردساتانیش نامنتیقیە کە نابیت ئینسان ئازاد بێت لە دەربڕینی رای خۆیدا چونکە سوکایەتی کردنە بە عەقیدەی زۆربە ی خەلك بەڵای ئەوان .

لە کۆتایدا دەلێم هیچ لایەنێك وکەسێك بۆی نیە سنوور بۆ ئازادی ڕادەربڕین دیاری بکات لە ژێر ناوی بەزاندنی سنوری پیرۆزیەکان . ئەم مافە لە بەرنامەی جاڕدانی گەردوونی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتوەکانیشدا هاتووە کە ئازادی ڕادەبڕین سنوری نیە مافی

هەرکەسە ئازادانە ڕاوبۆچوونی خۆی دەر بڕێت ئەوە بە هیچ جۆرەك سووكایەتی نیە بە لكو بیرو رایەكی پێچەوانەیە گەر ڕەخنە بگری لە رەوتێكی سیاسی دینی كۆمەڵایەتی تر بۆ من تەنها یەك جۆر سووكایەتی هەیە ئەویش هەڵكوتانە سەر ژیانی تاكە كەس وشكاندنی كەرامەتی ئینسانی تاكی كۆمەلگایە ، سووكایەتی ئەوەیە كە ڕێگا نەدەی خەلكی جیاواز بیر بكاتەوە حوكمی مێژووش وایە كە كەس ناتوانێ ڕێگا بگرێ لە ڕەوتی بەرەو پێش چوونی كۆمەلگا بەرەو كۆمەلگایەكی ئازاد وەمۆدێرن بەڵام دەبێ بە پراكتیكی پێشڕەوانی ئەم مەیدانە بەدی هاتنی ئەم ئامانجە خێراتر بكرێ.

سه ردار عه بدولا حه مه

٢٠١٩/٥/ ٢٦

کۆمۆنیزم وناسیۆنالیزم لە کوردستان … حەمید تەقوایی

باسێک سەبارەت بە هێزە ناسیۆنالیستی-ئاینیەکان لەناوچەکە و پێگەی کۆمۆ…

ئەم نوسینە لەسەر بنەمای سیمینارێکە کەلە ژێر هەمان ناونیشاندا لە ئەنجومەنی مارکس-ی کەنەدا تۆمارکراوەتەوە.

حەمید تەقوایی

لیدەری حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران

وەرگێڕانی:کاوە عومەر

بابەتی ئەم سیمینارە پیگەی کۆمۆنیزم وناسیۆنالیزمە لەکوردستان.هۆکاری دەست بردن بۆ ئەم بابەتە ئەو قسەوباسانەیە کەلەم دوایانەدا بەهۆی کۆبونەوەی هاوبەشی کۆمۆڵەو ژمارەیەک لە هیزو حیزبە ناسیۆنالیست وئیسلامیەکاندا بوبوە جێی باس.

ئەمە،کۆمیتەی کوردستانی حیزب،لەگەڵ کۆمۆڵە وەکو یەکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و کۆمیتەی کوردستانی حیزبی حیکمەتیست و گروپێک بەناوی ڕەوەندی سۆسیالیستی کۆبونەوەی هاوبەشمان هەبوە،بەیاننامەی هاوبەشمان بڵاوکردبویەوە

وسیمیناریشمان هەبووە. لەڕوانگەی ئێمەوە دانیشتنی هاوبەشی کۆمەڵە لەگەڵ هێزە ناسیۆنالیستی- ئیسلامییەکاندا لەگەڵ هەڵسوڕانی هاوبەشی ئێمەدا ناکۆک بوو وە ئەوەشمان بەئاشکرا ڕاگەیاند وە بەدوایدا باسگەلێک دروست بوو.

ئامانجی ئەم سیمینارە چونە ناوئەم باسانەو گرفتی هاوشێوەی بەردەوامی هاوکاری ئێمە وە یان پەیوەندی دوو دانیشتن وئاکامەکانی لە پەیوەندی نێوان ئێمەو کۆمەڵەو هیتر نیە. ئامانجی من ئەوەیە بەشێوەیەک لێکۆڵینەوە بکەم لە ئاستێکی قوڵتر و هەمەلایەنتری پێگەی کۆمۆنیزم وناسیۆنالیزم لەکوردستان وناوچەکەدا.
بەبۆچونی من هەلومەرج و بەڕێگە سیاسی و بناغەیی ترەکانی ئەوباسانەی کەلەبارەی پەیوەندی کۆمەڵە لەگەڵ هێزە ڕاست وچەپەکاندا باسکراوە ئەگەڕێتەوە بۆ پێگەی نوێی ناسیۆنالیزمی کورد و کۆمۆنیزم لە کوردستان وناوچەکەدا. لەگەڵ لێکۆڵینەوەو ڕوونکردنەوەی ئەم بابەتە وەڵام بەزۆرێک لەو پرسیارانەی سەبارەت بە هەڵوێستگیری کۆمەڵە وئەوباسانەی کەلەم بارەیەوە کراون ئەدرێتەوە.

پێگەی تازەی ناسیۆنالیزم وکۆمۆنیزم لەکوردستان

بەرلەهەر شتێک کاتێک باس لە پێگەی ناسیۆنالیزم وکۆمۆنیزم دەکەین لە کوردستان ئەبێت سەرنجمان لای ئەوە بێت کە هەردوکیان، تایبەتمەندی وپێگەی نوێی خۆیان دۆزیوەتەوە.
ناسیۆنالیزمی کورد ئیتر ئەو خەت وبیرکردنەوە باوە نیە کەلەڕێگەی ئەحزابی وەکو حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران وپارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق(پارتی) ویەکێتی نیشتیمانی کوردستان پێش بەدەسەڵات گەیشتنیان و پارتی کریکارانی کوردستان لەتورکیا (پ ک ک)ەدا پێش ئاپۆیزم نوێنەرایەتی دەکرا. ئەم هیزانە سیمایەکیان لە ناسیۆنالیزم نیشان ئەدا کە ئەمڕۆ جیگای بنەڕەتی ناسیۆنالیزمی کورد نیەوە هەتا زۆرێک لەهەمان ئەو حیزبە باوانە سیمایەکی تریان لەخۆگرتوە. ناسیۆنالیزمی کورد لە چەند ڕووەوە گۆڕانی بەسەرداهاتوەو بووەتە وتووێژو دیاردەیەک وبزوتنەوەیەکی گۆڕاوە بە تیئۆری و ئەحزاب وسیاسەتگەلێکی بەتەواوەتی تازەو جیاواز لە ڕابردو.
هەر بۆیە ڕیزبەندیە کاتێک باس لە کۆمۆنیزم و بەتایبەتی لەڕووبەڕووبونەی لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کورددا دەکەین مەبەستمان کۆمۆنیستی ئەمڕۆیە نەک کۆمۆنیزمی باو وناسراو کە بە"مافی میللەتان لە دیاری کردنی چارەنوسیخۆیاندا" ڕازی بوون وپەیوەندی خۆیان لەگەڵ'میللەتانی ژێرستەم"دا لەسەر ئەم بنەمایە

ڕیکدەخست.سەردەمی ئەم جۆرە کۆمۆنیزمەش بەسەرچوە.

بەم پێیە هەڵوێست وسیاسەتی کۆمۆنیستی چ لە پەیوەندی لەگەڵ کێشەکان لە کوردستانی ئێران-کە بەتەواوەتی بەتەواوەتی پەیوەندیدارە بە هەموو کێشەکانی ئێران-ەوە چ بەئاشکرا لە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ ئەم ناسیۆنالیزمە نوێیەدا وتوویژو تیئۆریەکان وخەت وسیاسەتی بەتەواوەتی جیاواز لە کۆمۆنیزمی ناسراو و نەریتی ئەخوازێت کە لە ڕێگەی کۆمۆنیزمی کرێکاریەوە نوێنەرایەتی ئەکرێت.مەبەستملە کۆمۆنیزمی کرێکاری حیزبی خۆمان یان ئەو حیزبانە نیە کە ئەمڕۆ خۆیان بەکۆمۆنیزمی کڕیکاری ناودەبەن نیە.مەبەستم کۆمۆنیزمیکی جیاوازە کە بەجۆرێکی تر سەیری کێشەی میللی وهەڵاواردن وچەوسانەوە دەکات وە بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە،وەڵامێکی تری هەیە وە لە وێککەوتن بە پێگەی ناسیۆنالیزمی کورد وپەیوەندی کوردستان لەگەڵ باقی ئێرانیشدا تێگەشتن ولیکدانەوەو تیڕوانینی جیاوازی خۆی هەیە.

لەم ڕوانگەیەوەیە ئەبێت بڵیت هەم ناسیۆنالیزمی کورد وهەم کۆمۆنیزم کەوتونەتە قوناغێکی نوێ وە فاکتەرێکی بنەڕەتی لە بارودۆخ وهەلومەرجی سیاسی ئەمڕۆدا لەکوردستان لە ئێران وناوچەکە ڕوبەڕوی ئەم دوو بزوتنەیە بوەتەوە.
هەر جۆرە گەڕانەوەیەک بۆ ڕابردو ئەو دەستەواژەو هەڵوێست وپێناسە تیئۆریانەی نزیک سی ساڵ لەمەوبەرو بەدیاری کراویش سەردەم شەڕی کەنداو ناگاتە هیچ کوێ.بەبۆچونی من شەڕی کەنداو دروست بونی حکومەتی هەرێم خاڵی وەرچەرخانێک بو لە بارودۆخی سیاسی کوردستان وناوچەکەدا .لەو کاتەوەی کە ئەحزابی ناسیۆنالیستی کورد لە کوردستانی عێراق بەدەسەڵات گەشتن وە دوای هێرشی دوهەمی ئەمریکاو کەوتنی سەدام وە ئەوبارودۆخە لە سوریاو عێراق هاتە پێشەوە تەواوی کێشەی کورد لەناو بارودۆخ وهەلومەرجێکی تەواو جیاوازدا جێگیربوو. مام□□کردن لەگەڵ ئەم بارودۆخە بە هەمان نیشانەوپێودانک ودەستەواژە وەڵامنیە.

ئاپۆیزم وناسیۆنالیزمی کورد

مۆڵەتم بدەن لە ناسیۆنالیزمی کوردەوە دەست پیبکەم.کاتێک ئەم باسەکرایەوە دەتوانین ئەنتی تێزی کۆمۆنیستیەکەشی ڕۆشندەکەینەوە .
لەم قۆناغەدا ناسیۆنالیزم کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان ڕیان لە هەڵوێست وبۆچون وسیاسەتێکی تازە ناوە کە تیئۆری سێنەکەی عەبدوڵا ئۆجەلانە.لەسەر بنەمای ئەم بۆچونانەیە کە بە ئاپۆیزم

ناوەبرەت،ژمارەیەک ئەحزاب لەناوچەکە دامەزراوە کە بەتیبەتی لە تورکیاو سوریا چالاکن.لە تورکیا وەک حیزبێکی سەراسەری چالاکی دەکات ونوێنەریان هەیە لە پەرلەمان وە لە سەناوچەی سوریا لە سێ ناوچە کانتۆنیان دامەزراندووەو بەشێوەی حکومەتی خۆبەڕێوەبەر کاردەکەن.ئەم حیزبانە بەفەرمی خۆیان بە پەیڕەوانی تیئۆرییەکانی ئۆجەلان دەزانن.
لە ئێران وعێراقیش،هەرچەند بەهۆکاریك کە دواتر باسی لە دەکەم ئاپۆ ئیزم نەیتوانیوە کاریگەریکی ئەوتۆی هەبێت،بەڵام پێوست نییە وەک ئەحیزابێکی دیاریکراو،بەڵکو وەک تێڕوانین و دەزگای هزری و ئاسۆی سیاسی بەفاکتەریکی گرنگ هەژمار دەکرێت کە ئەبێت وەک ئاڵاو پارادایمێکی نوێی ناسیۆنالیزن کورد بخرێتە بەر ڕەخنە ولێکۆڵینەوە.

ئەم ئاڕایە چیتر مافی میللەتان لە دیاری کردنی چارەنوسی خۆیاندا نییە،خۆبەڕێوەبردن وجیابونەوەو ئۆتۆنۆمی وهتیتر نییە،تەنانەت فیدرالیزمیش نییە بەمانای کلاسیکی وشەکە.ئەم ئاڕایە ئەم ئاڕایە تەنها لەبەرامبەر زوڵم وهەڵاواردن وکێشەی میللیدا نەکەوتوەتە شکانەوە بەڵکو داوای بەرەو کوردستان وبەرەو ناوچەکەیان هەیە.
سەبارەت بەڕەخنە لە بەچونەکانی ئۆجەلان پینج ساڵ لەمەوبەر لە ئەنجومەنی مارکس لە کۆڕن سیمیناریکم لە ژێر ناوی ناسیۆنالیزمی پۆست مۆدێرنیستیدا هەبو کە بەدرێژی ڕەخنەم لەم بەچونانە گرت بەو دەلیلە زەرور نیەلەم سیمینارەدا بەشێوەی دوورودرێژ بچمەناو ڕەخنە لە ئاپۆیزم.(من لەداهاتودا هەوڵ ئەدەم کە ئەو سیمینارەی کۆڕن بنوسمەوە بەڵاوی بکەمەوە)
لێرەدا تەنها تا ئەو ئاستەی کە بە ئەنجامگیریەکی سیاسی دیاری کراو لەپەیوەند بە پێگەی ناسیۆنالیزم لەکوردستانی ئێران پیوستە دەست بە ڕەخنە لە ئاپۆیزم بەرین.

کۆنفیدرالیزمی دیموکراتی ومۆدێرنیتەی دیموکراتی

واچاوەڕوان دەکرێت کەسێک کەلە مۆدێرنتەی کاپیتالیستیەوە تێدەپەرێت بەپێی بنەما کاپیتالیزم بخاتەلاوە بەڵام باسەکەی ئۆجەلان ئەمە نییە.باسەکەی ئەوەیە کە ئەبیت لە مۆدێرنیتەی کاپیتالیستیەوە بە مۆدێرنیتەی دیموکراسی،یان ڕەوەندی دیموکراسی،دیموکراسی بە شێوەی فیدراڵی،تێپەڕێت.کاتێک دیموکراسی جە مەبەستی خۆی ڕوندکاتەوە تێدەگەیت کە باس لەسەر دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگەو خێڵەکە وە نەک خستنە لاوەی دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان! گوایە بنچینەی کێشە و هەڵاواردن وبە مافیەکان ئەوەیە کە دامەزراوە دیموکراتی

ومەدەنی وکۆمەڵایەتیەکان دانەمەزراون وە فیدراڵەکان وکۆمۆنەکان و ئۆرگانە خۆبەڕێوەبەرەکان ئیدارەیان بەدەستەوەنییە. پەیوەستی بابەتی دیکتاتۆرییەکان چییە؟سیستەمی ئابوری ئەبێت چۆن بێت؟ئەرکی بەرهەمهێنان و کۆکردنەوەی قازانج چی بەسەردێ؟ڕونکردنەوەیەکی زۆر لەو بارەوە نادۆزیتەوە جگەلەوەی کە ئەبێت جۆرێک ئابوری شارەوانی (کۆمونال) و خۆبژیو وژینگەناسی هەبێت!تا ئەو شوێنەی کەمن بۆچونەکانی ئۆجەلان وحیزبە شوینکەوتوەکانیم خوێندوەتەوە ئەوە هەموو قسەکانیانە لەبارەی ئابورییەوە.دواتر دەبینە سەر بۆچونەکانی ئۆجەلان سەبارەت بە بەرهەمهێنان بەڵام تا ئەوجێگەیەی کە بەتایبەتی پەیوەست دەبێتەوە بەسیستەمی ئابوری هیچ جۆرە تێپەڕ بونێک لە سیستەمی سەرمایەداری نابینین.
تا ئەو جێگەی کە لەناوبردنی دەوڵەت ئەگەرێتەوە بۆچونەکانی ئۆجەلان وەکو بۆچونی ئانارشیستەکانە.ڕابەری هزری ئۆجەلان کەسێکە بەناوی مورای دوبچین کە بیرمەن وەیا فەیلەسوفێکی ئەمریکییە.کاتێک دۆبچین لە ساڵی ٢٠٠٦دا مرد ئۆجەلان ئەوی وەک گەورەترین بیرمەندی دونیا ڕێز لێدەگرێت وەخۆی وەک پەیڕەوی بۆچونەکانی ئەودەزانێت.
دوبچین لە سەردەمی لاویدا ستالینستە،دواتر بوبە ترۆتسکیست وسەرئەنجام بۆچونەکانی شێوە ئانارشیستی ئەدۆزێتەوە.بیرۆکەی وەلانی دەوڵەت وخۆبەڕێوەبەری کۆمۆنالی (کۆمونال) پەیوەستە بەدۆپچینەوە.ئۆجەلان لە زیندان کتێبەکانی ئەو دەخوێنێتەوە وە تێزی کۆمەڵگەی کۆمۆنالەی و کۆنفیدرالەی بەبێ دەوڵەت ومیللەت ووڵاتی لەئەو وەردەگرێت.ئەو تێزانە هەموی هی دۆبچینە.کارێک کە ئۆجەلان ئەنجامی ئەدات بەکوردی کردنی ئەو بۆچونانەیە.

تایبەتمەندی پۆستمۆدێرنیستی بۆچونەکانی ئۆجەلان

پێشتر لەوتارێکدا ڕەخنەم لە ئەڵتەرناتیڤی پۆستمۆدرنیستی بە ئایندەی ئێران گرتوە.هۆکاری نوسینی ئەو وتارەم ئەوەبوکە بەشێک لە هێزە قەومی وناسیۆنالیستیی ئێران بە نمونە کۆمەڵەی کوردستانی(عەبدوڵا موهتەدی) حیزبی دیموکرات وحیزبی لەگەڵ هەندێک هیزی ناسیۆنالیستی فارس وهیزی نەتەوییەکانی لوڕ تورک وبەلوج وعەرەب وکە گیلویە و بوێر ئەحمەد و هیتر کۆنفرانسی کۆڕنیان بەست وخوازیاری ڕژێمێکی فیدراڵی لەسەر بنەمای بەڕەسمیەت ناسین و پاراستنی شوناسی میللی ونەتەوەی کانی فارس بون.ئەم کۆنفرانسە لەژێر ناو"دیموکراسی خوازاندا"بەڕێوەچوو بەڵام هەم باسەکان وبەیاننامەکەشیان وە هەم پێکهاتەی بەشداربوەکان بە ئاشکرا ئەوەی نیشان ئەدا کە دیموکراسی خواستی ئەم هێزانە لە ڕاستیدا ڕاگرتنی

باڵانسێکە لەنیوان موزائیکی جیاوازیی نەتەوەی-مەزه□ بیاندایە.

ئەم شێوە دیموکراسیە لەسەر بنەمای هزری پۆست مۆدێرنیستی کۆمەڵگەو مەدەنیەت بنیاتنراوە.ئەمڕۆ زۆرێک لە خاوەن بۆچون وئەکادیمیەکان وفەیلەسوف وبیرمەندە سیاسیە بۆرژوازیەکان کاتێک قسەلەسەر دیموکراسێەت وکۆمەڵگەی دیموکراسی دەکەن مەبەستیان هەمان بنیاد ونەخشەی موزائیکی نەتەوەیی-ئاینی-ڕەگەزییە.

کاری دیموکراسی کلاسیک میللەت-دەوڵەت دروستکردن بوو لە لەبەرامبەر کۆمەڵگەی پاشایی خێلەکانی سەدەکانی ناوەڕاتدا.

بۆرژوازی پێوستی بەهێزی کاری ڕزگاربوو لە کۆتی دەرەبەگایەتی، بە بازاڕێکی هاوبەشی کارو سەرمایە ودەسەڵاتی سیاسی ناوەندی هەبوو.بیرۆکەی میللەت-وڵات لێرەوە سەرچاوە دەگرێت. بەشی تەواوکەری ئەم تێڕواینی کۆمەڵگەی مەدەنی و بەفەرمی ناسینی هاوڵاتی سەربەخۆ لە وابەستەیی نەتەوەو میللەت وئاینی تاکەکانە.
پۆست مۆدێرنیزم پاشەکشە لەم فەلسەفە سیاسیەدەکات وە کۆمەڵگە دوبارە لەسەر بنەمای پیناسەی میللی نەتەوەیی ئاینی نەژادی پێناسە دەکات وە ڕوندەکاتەوە.فیدرالیزم وکۆنفیدرالیزم جێگە نیازی ناسیۆنالیزمی کوردلەسەر ئەم ناوەرۆک وجێگەیە ئەم پاشەکشەیە لە مەدەنیەت وکۆمەڵگەی مەدەنی و دیموکراسی هاوچەشن لەگەڵیدا دائەنێت.
پۆست مۆدێرنیزم ناوێک بێ ناوەرۆک نیە بۆ ئەم تێڕواینی□.ناوی ڕاستەقینەی پێش مۆدێرنیزم ویان دوای مۆدێرنیزمە.ناوی ڕاستەقینەی دەرەبەگایەتیە.لەسەردەمی فیئودالیزمدا نەیاندەتوانی ئەم بۆچونانە تیئۆریزە بکەنەوە.بیرمەندو فەیلەسوفی سیاسی یان نەبوو بەڵام لەگەڵ قەشەکان وئۆتۆریتە ئاینیەکان ئینجیل وقورئان قوتابخانەی ئیسلام وقوتابخانەی مەسیحیەت و ئیمامی غەزالی و مارتن لوتەرکینگ وهیتر دونیایان شر□ق□ د□کرد.بەڵام ناوەرۆک و جەوهەری بۆچونەکانیان هەرئەوە بوو کە پۆست مۆدێرنیستەکانی ئەمڕۆ ئەیڵێن وە ئۆجەلان ئەوەی لەژێر ناوی مۆدێرنیتەی دیموکراتیدا تیئۆریزەکردوە.

ئۆجەلانیش وەک ناسیۆنالیستە فیدرالیستەکان بۆچونەکانی خۆی لەسەر بنەمای پێناسەی نەتەوەیی تاکەکان بنیات ئەنێت بەڵام ڕاشکاو ترو ئاشکراتر لە فیدرالیستەکانی کۆمەڵگە موزائیکیەکان تیئۆریزەدەکات.کۆنفیدرالیزمە دیموکراسیەکەی ئۆجەلان لە ڕاستیدا جۆرە بۆچونێکی ڕەگەزیە- شوناسیە کە سیاسەت وبزوتنەوەکان وئاڵوگۆڕە سیاسیەکان لەگۆشەت بەرگری وپاریزگاری لە شوناسی

جیاوازو دروستکراو بە تاکەکانی کۆمەڵگەئەبینێتەوە و ئایدیالیزەی دەکات.کۆنفیدرالیزمی ئۆجەلان هەروەک فیدرالیزمی قەومی هەڵاوارد ودوبەرەکی میللی لەناوان تاکەکانی کۆمەڵگەدا ئەکاتە ئەمری سەقامگیری وپیکهاتەی ئەگەڕێت لەگەڵ ئەم جیاوازیەکە بەپێچەوانەی فیدرالیزمی نەریتی دەستەواژەی وڵات دەوڵەت میللەت هەموو دەنێتە لاوەو مەدەلەکی خەیاڵی نەتەوەیی وئیتنیکی سەرو وڵات ودەوڵەت-میللەت لەئاسەی خۆیدا دادەنێ.

ئۆجەلان ئەوجەگەیە دەچێتە پێشەوە کە دەستەواژەی هاوڵاتی وەک کارەکی نەرێنی پەیوەست بە مۆدێرنیتەی سەرمایەداری دەزانێت وە بەئاشکرا ڕەددەکاتەوە.لە تیروانینی ئۆجەلاندا خەڵکی کۆمەڵگە نەهاوڵاتی وڵاتێک بەڵکو تاکێکی بە پێناسەو کەلتور وە نەتەوەو ئاینی جیاوازن کە ئەبێت لە هاوئاهەنگیدابن لەگەڵ یەکتر لە کۆمەڵگەیەکی شارەوانی ئازاد(کۆمەناڵەدا) بژین.لە ڕوانگەی ئەوەوە کۆمەڵگەی ئازاد کۆمەڵگەیەکە کە ئەو شناسانە بەفەرمی دەناسێت؛هەز وئاین لەگەڵ پێکەوە ئەبرێن وهاوکار دەبن وە کۆنفیدرالیزم لەرەوە سەرچاوە دەگرێت.لەم دیدگایەوە مەبەست لە فیدراڵ وکۆنفیدراڵ،فیدرالیزمی پارێزگا یان ناوچەیی نیە بەڵکو کۆڕێکە لە ناوەندی خۆبەڕێوەبەری "گەلان"وەیان گروپی قەومی-ئاینی جیاوازە.وەکو نمونەی کنفیدراڵی کوردستان لە هاوئاهەنگی نیوان ئیزدیەکان وکوردەکان وسیانیەکان وسونیەکان وشیعەکان وهیتر پێکدێت.ئەم فیدراڵانە لەچوارپارچەی کوردستان پێکدێن وە پێکەوە دەبسرێنەوە وە کۆمەڵگە دیموکراتیزە دەکەن بە ئەوەی لە هیچ بەشێکدا جۆرێک دەوڵەت دامەزرێنن وەیان بچنەناو دەوڵەتی ناوەندیەوە.

کۆنفیدرالیزمی ئۆجەلان کۆمەڵگەی بەبێ دەوڵەت وبێ وڵات وبێ میللەتە؛بەکورتی نەفیکردنەوەی دەوڵەت ومیلەت-دەوڵەت نەک لەسەر جیهانی نیشیشتیمانی و بەهای جیهانداگری ئینسانی بەڵکو بەپێچەوانەوە،لە گۆشەی تەئکیدکردن لەسەر پێناسی ئیتنیکی و ناوچەیی تاکەکان!
ئەڵبەتە کۆمەڵگەیەکی لەو شێوەیە تەنها لەسەر کاغەزەدا دەتوانێت بونی هەبێت بەڵام دواتر ئەبێنین کە ئەم خەیاڵە پێاویە لە پێداویستی وهەلومەرجەکی سیاسی دیاری کراو و واقعیەوە سەرچاوەی گرتوە.

تایبەت مەندی کۆنفیدرالیزمی ئۆجەلان

کۆنفیدرالیزمی دیموکراتی ئۆجەلان ئەلگەی سیستەمەکی کۆمەڵایەتیە کە

گێی خواردوە بە"مێژوی پڕ شانازی گەلی کورد"ەوە.
ئۆجەلان ئیدیعای ئەوە دەکات کە سەره□دان ولانکەی شارستانیەتی دونیا سۆمەریەکان و قەومەکانی ماد-ن،کە گوایە باوباپیرانی کوردبون، ئەڵێت کوردەکان هەر لەسەرەتای مێژوەوەئارەزوی ژیانی کۆنفیدرارڵیان کردوە وە گوایە ئەوەی کە هێچ کاتێک دەوڵەتیان نەبوە هۆکارەکەی ئەوە بوە کە خەڵک خۆیان ویستویانە بەڕیوەبردنی کاروبار بەدەستی خۆیانەوە بێت وە کۆمۆنی بژین.پێشینەیەکی مێژووی دروست ئەبێت لەسەر ئەوبنەمای□ی ک□ لەهەزار ساڵ پێش زاینەوە هەتا ئەمڕۆ،سەربەخۆ لەوەی کە سەردەمی کۆیلایەتی وەیان سەدەکانی ناوەڕاست وەیان کۆمەڵگەفیئودالیەکان وەیان کاپیتالیستی و هیتر،کوردەکان بەردەوام دژی میللەت دەوڵەت ودژی مۆدێرنیتەی کاپیتالیستی بون،وەئەنجام وەردەگرێت کە ئەمڕۆ نەک تەنها وەڵامی کێشەی کورد بەڵکو وەڵامی هەموو کیشەکانی هەموو خەڵکی دونیا گرتنەبەری هەمان شێوەی مێژویی کوردە.جۆرج ئۆریڵ لە ڕۆمانی مەزرای ئاژەڵاندا ڕستەیەکی بەناوبانگی هەیە کە دەڵێت"هەموولەگەڵ یەک یەکسانن بەڵام هەندێک زیاتر یەکسانن"لیرادا موزائیکەکان هەموو یەکسانن بەڵام موزائیکی کوردەکان زۆرتر یەکسانە.

سەرنج ڕاکێشی ئەم تیئۆریە بۆ هێزو حیزبە کوردیەکان،نەک خواستەجیهانیەکان وەیا دژایەتی لەگەڵ میللەت-وڵات، بەڵکو بەپێچەوانەوە تایبەتمەندیە قوڵە ناسیۆنالیستیەکەیەتی.ناسیۆنالیزم کورد بۆ یەکەمین جار لەمیژودا تیئۆریسینی خۆی دۆزیەوە.یەکەمین جار هزر داڕێژەریکی هەیەکەنەک تەنها بۆ ڕزگاری خەڵکی کورد بەڵکو بۆ ڕزگاری مرۆڤایەتی چارەسەردادەنێت.وە لەهەموی گرنگتر لەم تیئۆریە داڕێژاوەدا وەک دەرئەکەوێت جیهانیەدا،پێگەیەکی چارەنوس سازی بە گەلی پڕشانازی کورد دراوە.
بۆرژوازی کورد لەڕاستیدا نەک بەهۆی وەک دەرئەکەوێت گشتی وجیهانیەدا بۆچونەکانی ئۆجەلان، بەڵکو دەلیلی کوردبون خۆی خاوەنی ئەم بۆچونانە،وەنەک بەهۆی خواستی ڕزگاری مرۆڤایەتی ئاپۆیزم، بەڵکو بە دەلیلی پەیوەندیداربونی ئەم خواستە لەگەڵ پیشینەی پڕ شانازی گەلی کورد، بەڕاکردن پێشوازی لە ئاپۆیزم دەکەن.
لەئێستادا"مۆدێرنیتەی دیمکراتی"ئۆجەلان، بانترخوازی ڕەگەزی ناسیۆنالیزمی کورد شاراوەیە.هەروەک چۆن کە بنەمای مافی مرۆڤەکەی کۆرش شتێک نیە جگەلە گەورەخوازی فارسی.

مۆدێرنیتە دیموکراتیکەکەی ئۆجەلان، بەپێچەوانەی ناوەکەی،لەزۆر لایەنی جیاوازەوە دژی سیموکراتی ودژی مۆدێرنیزمە.لیرەدا ماوە نیە

هەمولایەنەکانی شرۆڤە بکەین. تەنها قسەلەسەر دوو کێشە دەکەم
کیشەی ژن وکێشەی ئایین کە بەتایبەت لە بارودۆخی ئێران و
وڵاتانیئیسلام لەدراوی ناوچەکە گرنی تایبەتیان هەیە.
جێگای ئاین ونەریتە ئاینیەکان لە تێڕوانینی ئۆجەلاندا

ئۆجەلان لە کتێبی مەدەنیەت- مانیفێستی شارستانیەتی دیموکراسی لەپەیوەند بە جیگەی نەریتەکانەوە دەنوسێت:
"بەبێ سودوەرگرتن لە ئاکار نە کەمەڵاتی بونەوە ئیمکانی هەیەوە نەبەڕێوەبردنی کەبونەوە...کەمەڵگەی مرۆڤایەتی بەبێ ئاکار بەمانای ئەوەیە کە ئینسانیش هەروەک دایناسۆرانەی کە لەگەڵ هەبونی هەمو جۆرەگیاک بەخواردن کەچی لەناوچون،ئەوچەشنەکی خۆی لەناوبەرێت وەیان ژنگەی جێگەی ژیان جیهان لەناوبەرێت.هەردوکیان تەنێا کەتایباندێت وە دەبێتە هەکاری ئەوەی کە ئینسان بگەڕێت بۆ جۆرێک لە گیانداران کە ئەوچەشنەکیان بەردەوامی نەبێت.ژینگەشی گەیاندوەتە بەردەم دژواری هەمان پاشکشەی گەورەی ئەخلاقیە"!

وەلە درێژەدا ئاین بەکلیلی هەرەسهێنانی نەریتەکان دەزانێت:
"نابێت خەباتی نەوان زانست وکەنیسا تەنها بە ململانەی لەسەر ڕاستی ودروستی بزانین.پاش ئەم بەینەوبەردەیە،خەباتی گەورەی چیناییەتی شاراوە،بەناونیشانی کێشمەکیشەکە لەنێوان کەمەڵگەی لەوانەو لە نەریتی کەن لەگەڵ کەمەڵگەی ئاشکرای سەرمایەداریدا کە ئەیوەوێت پەردەی نەریتەکان فڕێداتە دورەوە.کێشە، بەینەوبەردەیەکی ڕووتی نیوان کلیساو زانست نیە.بەشێوەیەکی گشتی لەنیوان دوو سیستەمدا لە گۆڕێدایە.ژنەمێک کە بەرهەمهێنان تێیدا یاساغ ونەفرەتلێکراوو ئاشکراکراوە،دەست بردن بۆئەوە بە تاوان هەژماردەکرێت و ویژدانی کەمەڵگە لەدرێژایی مێژوودا چاودێری لەمەکردوە وە ئەویتر پرۆژەی کەمەڵگەی سەرمایەداری نوێیەکە بەبێ ناسینی هیچ جۆرە قەدەغەکردنێکی،تاوان ونەفرەتێک،لەماوەی کرانەوەی کەمەڵگە بەڕوی چەوسانەوەو دەستەڵاتدایە
ئەم بەرگریە هەزریەلە ئاین ونەریتی کۆنی ئاینی،ئەسەی کۆنپەرستی"مەدەرنیتەی دیموکراتیک"ی بەرێز ئۆجەلان ئاشکرا دەکات.

نەریتەکی ئاینی کە ئۆجەلان خەمی لەدەستدانی دەخوات لەسەرتاسەری مێژوی ئیسنان،لەسەردەمی سەمەر وهەزەکانی ماد هەتا ئەمڕۆ،ئامرازی چونەسەری نەزانی وخورافەت وپارێزگاری لەچەوسانەو وکوڵەیەتی وبە مافی جەماوەری خەڵک لە ئەژئاوا و ئەژهەڵات بووە!ئەمەش وەسیلەیەکی گرنگی چەوسانەوەو دەستەڵاتی سەرمایەداری ئاین ونەریتی

ئاینیە.سەروژێرکردنی ئەو ڕاستیانە لەژێر ناوی تێپەڕبوون لە مۆدێرنیتەی کاپیتالیستی تەنها ئاماژەی تیپەڕینە بە میشک وشکی سەدەکانی ناوەڕاست.
ئەم تێڕوانین وبەچونە یەکجار کۆنەپەرستانەیەی ئەجەلان لەوەکەوتنی لەگەڵ ئاین لە سیاسەت و هەڵوێستگیری حیزبە ئاپۆئیستەکانیش خۆی دەرئەخات.لە بەرنامەو پلاتفۆرمی ئەم حیزبانەدا تەنانەت بەرگری و پارزگاری لە بەزهەب وئاینەکان ڕاشکاوانە ڕادەگەیەنرێت.

بەندەکی بەیارنامەی دیپلۆماسی کە دواتر زیاتر دەچەسپێری پاریزگاری لە ئاینی یەزیدیە.وەلە بەرنامەی کۆنفیرالیسزمی دیموکراتیشدا بەرگری و ئاگاداری لە شناسە نەتەوەیی و ئاینی بنەمایەکە،ئاینەکان لە ڕاستیدا بەشەکن لە مەزایکانی کۆمەڵگەی کۆنفیدراڵین وە وەک شناسی میللی وقەومی ئەبێت بپاریزرێن.ئەمجۆرە لەکەوتنە لەگەڵ ئاین ئاکامی سیاسی لەڕادە بەدەر کۆنەپەرستانەی هەیە کە ئاکامەکی دامەزراندنی کۆمیتەی دیپلۆماسیە لەگەڵ هێزە ئیسلامیەکاندا.دەرکەوتنی ناوی ئەو هێزە ئیسلامیانە لە تەنیشت حیزبە ئاپۆیستەکاندا بەڕێکەوت نیە.قسەلەسەر دیپلۆماسیەت نیە،لەسەر باشترین وە ئیستراتیجیە کەدوتر دەچمسێری.

کێشەی ژن

لە بەریەککەوتن لەگەڵ کێشەی ژنانیشدا بەهەمان شێوە بەچونی کۆنەپەرستانە ئەبینین.بەدەنیایی کەسێک کە خەمی نەریتی ئاینی بخوات لەبارەی بە مافی وهەڵاواردنی ڕەگەزی دژی ژنانیش ناتوانێت بەچونەکی پێشکەوتوخوازانەتری هەبێت.
ڕێگا بدەن سەرەتاجەخت بکەمەوە لەوەی کە چەند ساڵ لەمەوبەر لە کانتۆنی جەزیرە بڕیارنامەیەک بڵاوکرایەوە کە بەشێک لە مافەکانی ژنانی بەفەرمی ناسی بوو.لە کانتۆنەکان ولە ئەحزابی فەلەکی پ ک ک کەشدا ژمارەیەکی زۆر لەژنان لە ئاستی ڕابەرایەتیدا ولەستیەکانی تیردا بەشدارن.ئەوانە لە بەراورد لەگەڵ حیزبە ئیسلامی و ناسیۆنالیستیە کوردەکاندا هەنگاوەکی ئەرێنیە،بەڵام ئەم جۆرە پیشڕەویانە تایبەتمەندی تێڕوانینی ئاپۆئیستی ئەم بزوتنەوەیە نیە.بینین ودەرک وتێگەشتن و بەچونی ئەجەلان لە دەورو جێگای ژنان لەکۆمەڵگەدا جیاوازیەکی ئەوتۆی نیە لەگەڵ تێڕوانینە ئاینی-شۆڤینیستەکاندا.
لە تیڕوانینەکانی ئەجەلاندا کەلە کطبێکدا بەناوی مانیڤێستی ئازادی ژن شرۆڤەی کردوە پێگەی ژن وەک دایک،ڕیزی لەدەگیرێت.ئەو ئەڵێت سروشتی ئینسانی لەبنەڕەتدا ژنانەیە چونکە ڕیشەکەی لە داهێنەری

ژندایە وەک دایک.

"سروشتی ئینسان سروشتی ژنانەبووە بەهۆی لادانی لەم سروشتە ئیتر ژن بە ئیرادەی خۆیی وشوناسی خۆیی بونی نیە...لەگەڵ گۆڕانەوە بۆ گەوهەری ژن ئەتوانێت یامەتیدەر بێت بۆ پێکهێنانی سەرلەنوێی ئینسانیەت.".
گەوهەری ژنیش وەک دایک بونی ئەو دەناسرێت.لەڕوانگەی ئەجەلانەوە<<بەرگری وپارێزگاری ژن لەمنداڵ ئەوی لەزوربەی گیاندارەکان جیاوازتر دروستکردوە.ژن لەگەڵ فراوان بونەوەی مەینەتی وهەستی دایکایەتیەک کە هەیبوو توانی گیانی بەکۆمەڵی وهاوکاری بنیات بنێت". ئەمجارەشەوەی ڕێزلێنانی لەژن وەکو دایک،کە جیاوازیەکی زۆری نیەلەگەڵ ئەو ڕیزلێنانەی ئایندا کە بەهەشت لەژێر پێی دایکاندایەدا نیە،لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کوردا گرێخواردوە، ناوەرۆکی کۆنەپەرستانەو دژی ئینسانیەکەی تەواو دەبێت. ئەجەلان باوەڕی وایە کە ژنانی پ ک ک ئەبێت<<بنچینەی نەتەوەپەرستی و پابەندبون بەشوێنی لەدایک بون وەک سەرەکی ترین بنەمای ئایدۆلۆژی ڕزگاری ژنان پەسەندبکەن>>
ئەو لە دۆژەدا ئەڵێت ئەبێت لە هەنگاوی یەکەمدا لەگەڵ نەتەوەی خۆیاندا زەواج بکەن وە هەتا کاتێک لە نایەکسانیەکان ولەدزەوی و ئەو پیسانەی کە نایەکسانی دەگەزیان هەناوەتەکایەوەدەستیانبەرنەداوە باشترە لە بەستنی پەیوەندی سێکسی لەگەڵ پیاوانی هاوخەباتی خۆیاندا دوری هەڵبژێرن.
بەرهەستی لەگەڵ مەدەرنیتە لە کۆناری ئەم ڕوانگەو بابەتە دواکەوتوانە سەبارەت بە ژنان ولە بەرامبەر ئاین، بەچونەکانی ئەجەلان وفەلسەفەی سیاسیەکەی لەگەڵ بەچونە ڕۆژهەڵات لیدراوەکانی وەک ئال ئەحمەد نزیک دەکاتەوە. ئاپۆئیزم لەڕاستیدا جۆرەکە لە ئال ئەحمەدیزمی کورد.

زەمینە سیاسی-کۆمەڵایەتیەکانی ئاپۆئیزم

پاش هەرەسهێنانی شورەوی هەموو ئەوبزوتنەوەو حیزبانەی ئەپۆزسیۆنی ڕاست و ئەوانەی خۆیان بە چەپ و مارکسیست دەزانی، بونەپارێزەرانی دیموکراسی وبازاڕی ئازاد سەرکەوت بون وە هەر بزوتنەوەو حیزبێک کە هەتا دوێنێ قسەیان لە مافی گەلان ولابردنی هەڵاواردنی میللی و چارەسەری کێشەی میللی بە زمان ودەربڕینی چەپ دەکرد،ئالای دیموکراسی یان بەرزکردەوە. ئەجەلانی کۆنە ستالینیستیش.نەک لە مەدەرنیتەی کاپیتالیستی، بەڵکو لە پڕوپاگەندەسۆشیالیستیەکانیەوە بە"مەدەرنیتەی دیموکراتیک" تێپەڕی.

ئەم تیئۆریە نوێیەلە قوناغێکدا دەخرێتەڕوو کە تیئۆری و ڕێبازانەی لە ڕابردودا بۆرژوازی کورد پشتیان پێدەبەست متمانەی خۆیان لەدەستداوە. پێش ئاپۆئیزم کێشەیمیللەتان وخەبات بۆ لابردنی هەڵاوادنی میللی بە چەپدا دەناسرایەوەو هێزە ئۆپۆزسیۆنی کورد لە چوارپارچەکەش کە بەزۆری لایەنگری سۆڤیت بون تیئۆری وبۆچونەکانی خۆیان لەبارەی چارەسەری کێشەی میللیەوە لە کۆمۆنیزمی ڕوسیەوە وەردەگرت.لە کەناری حیزبە بەعسیەکان وناسیۆنالیزمی عەرەبی لەژێر ناوی سۆشیالیزم،ناسیۆنالیزمی کوردی لایەنگری سۆڤێتیش جێی باس وە باو بوو وە جێگەی بنچینەیی لەخەبات بۆ'ڕزگاری گەلە کورد"لەهەر چوار پارچەکەدا پێکهێنابوو.

لەدوای هەرەسهێنانی سۆڤیەت ئەم باروداخە بەتەواوەتی گۆڕا،ئەو بۆچون وتیئۆریانە لەدەست چون وبۆرژوازی کور پیوستی بە ڕێبازو سەرچاوەی ئیلهامی بۆچونێکی نوێ هەبوو.
لە باردۆخێکی وەهادایە کە ڕابەری پ ک ک، هێزیک کە ساڵانێک بەشێوەی چەکدارانە و پێشمەرگایەتی لەپێناو گەیشتن بە مافی میللی لە شێوەی جیابونەوە وەیان خودموختاری و خۆبەڕێوەبردندا خەباتی کردبوو، بەو ئەنجامە دەگات کە ئەم ڕێگە چارانە ناگات بەشوێنێک وە بیرۆکەی کۆنفیدرالیزمی دیموکراتیک بەرز دەکاتەوە. ئەم بۆچونە لە ڕاستیدا جێگرەوەی تیئۆریە باوەکەی مافی دیاریکردنی چارەنوسی میللەتانی بلۆکی سۆڤیەتە.
لەگۆشەنیگای باردۆخی کۆمەڵایەتی تایبەتی کوردستان وناوچەکە،ئاپۆئیزم سەرچاوەی لە گۆشەی شارنیشینی و گۆشەی قورسایی شارەکان لە ئاڵوگۆڕە سیاسی کۆمەڵایەتی و گرنگی پەیداکردنی بزوتنەوەی کرێکاری وتەواوی بزوتنەوە ناڕەزایەتیەکان لە شارەکاندا.

شێوەی باوی هەڵسوڕان وناڕەزایەتی ناسیۆنالیزمی کورد بەردەوام پشت بەستوبوە بە دیهاتەکان وکۆمەڵگەی دیهاتی. پیشمەرگە پارتیزانی شاخەکانە وە لەبنەڕەتدا لە دیهاتەکان،لە"خەڵکی ئاوایی"،هێز وەردەگرێت.گۆشەی شارنیشینی لە وڵاتەکانی چوارپارچەی کوردستان لە ئاستێکی بناغەیدا ئەم بارودۆخە تێک ئەدات وە کەسێکی وەک ئۆجەلان بەو ئەنجامەدەگات کە ستراتیجی چەکداری بنیاتنراوە بە پیشمەرگایەتی داهاتویەکی نابێت.
بەڵام پێچانەوەو نیشاندانی ئەم ئەنجامگیریە لە چوارچێوەی ڕێبازو بۆچونێکی جیهانداگرو واوەتر لە کێشەی کورد سەرچاوەی لەو هەلومەرجە سیاسیە جیهانیەی دەیەیی کۆتایی سەدەی ڕابردو وەرگرتوە.

پاش هەرەسهێنانی سۆڤیەت دوو سیاسەت و ئاسۆو روانگەی هزری-سیاسی-کۆمەڵایەتی زۆری جیهانیە واتە مۆدێلی پشکەوتنی سەرمایەداری بازاڕی ئازاد لەگەڵ ئاڵای لیبریالیزم وە لەلایەکی ترەوە ڕێگای گەشەی ناسەرمایەداری یان سەرمایەداری دەوڵەتی کەلەژێر ناوی سۆشیالیزمدا لە ڕێگەی بلۆکی ڕۆژهەڵاتەوە نوێنەرایەتی دەکرا،هەردوکیان شکستاین خواردو بە بنبەست گەیشتن.سۆڤیەت هەرەسیهێنا و بلۆکی دیموکراسی لیبریالیش کەلەسەردەمانی شەڕی ساردا وەک بەدیلی کەمپی سۆڤیەت مانای پەیداکردبوو بابەتەتی خۆی لەدەستدا.لەگەڵ هەرەسهێنانی بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا بلۆکی ڕۆژئاواش مانای نەما.

ئەم بارودۆخەی کەمپی بۆرژوازی-چی سەرمایەداری مۆدێلی بازاڕی ئازاد وە چ سەرمایەداری دەوڵەتی-لەگەڵ جۆرەک لە بنبەستی ڕێبازی سیاسی ڕوبەڕوکردەوە.لەو بۆشاییە فکریەی کە بەهۆی شکستی بلۆکی سۆڤیەتەوە دروست بوبو ڕواڵەتی ترین وبێ مایەترین بۆچون وفەلسەفەداڕێژرانی سیاسی بازاڕیان کرایەوە “کۆتایی مێژوو”و”شەڕی شارستانیەتەکان”و’ئەبەدی وئەزەلی بونی سەرمایەداری”بوبوە باسی باو لەڕۆژئاوا لەلایەک پۆستمۆدێرنیزم و فرەکلتوری دیموکراسی موزایکی ولەلایەکی تریشەوە ڕاسیزمی ئاشکرا سەری دەرهێناوزۆرێک لە حیزب و هێزە سیاسیەکان هەتا ئەوانەی کە پێشتر خۆیان بە چەپ وکۆمۆنیست ئەزانی هەوڵیاندا لەقوماشی ئەم بۆچون و ڕێبازانەی پاش شەڕی سارد کڵاوێک بۆ خۆیان بدورن.ئاپۆئیزم نمونەو مۆدێلە کوردیەکەی ئەم جۆرە هەوڵ وتەقەلا فکریەیە.بەتایبەت ئەو گروپەلە هێزەکانی ناسیۆنالیزمی کورد کە تیئۆریەکانیان پێشتر لە بلۆکی سۆڤیەت وبەتایبەتیش بۆچونەکانی ستالینەوە سەبارەت بەچارەسەری کێشەی نەتەوایەتی وەردەگرت لە ئاپۆئیزمدا نەک تەنها ڕێگەچارەیەکی دەرکەوتو بە چارەسەری کێشەی میللی، بەڵکو ڕێگای نەجاتی مرۆڤایەتیان دۆزیوەتەوە!

وەک دیارە تێکەڵ بونی ئەم دوو کۆنە ستالینیە،بوکچین کە خۆی زادەی ئەزمەی ڕێبازە فکری سیاسیەکانی بورژوازیە لەگەڵ ئەجەلاندا کە گەشتەتە کۆتای هەڵەی پێشمەرگایەتی بە چارەسەری کێشەی میللی،کێش بوە بە ڕێگایەک بۆ ڕزگاری نەک تەنها کوردەکان، بەڵکو هەموو دونیا لە”مۆدێرنیتەی کاپیتالیستی”. بەڵام لە ڕاستیدا ئەمە ناسیۆنالیزمی کوردە کە ڕێگایەکی تازەی بە ژیانەوەی غرورو شانازی میللی خۆی دۆزیوەتەوە.

پێگەو ئاکامە سیاسی ئاپۆئیزم لە چوار پارچەکە

لە ئاستێکی بنەڕەتی وتیئۆریدا دەوڵەتمان ناوێت دەرگای دەی ناسیۆنالیزمەکەکە هیچکاتێک دەوڵەتی نەبووە وئاسۆیەکیشی بە پێکهێنانی نیە. تیئۆریسێنی ئەم بەچونانە ناتوانێت بە نمونە ئیسپانیێک بێت کە بە جیابونەوەی باسک وەیان ئەمەی کەتلۆنیا خەبات دەکات. وەیان بە نمونە نسیۆنالیستەکی تورک لە ئازەر باینجانی ئێران کە ئیلهامی لە وڵاتی ئازەربایجان کەلە سنوری باکوریەتی وەردەگرێت. ناسیۆنالیزمی کوردئەو پێگەیەشی نیەوە هیچکاتێکیش نەیبوە. هیچکاتێک لە دەسەڵاتدا نەبوە. بەجۆرێک هاوشێوەی بەنی ئیسرائیلە پیش ئەوەی کە دەوڵەتی ئیسرائیل پێکبهێنن. ئیسرائیل ڕەوایەتی خۆی لە تەورات وسەر زەوی وادە (سرزمین میعاد)وەردەگرن وە ناسیۆنالیزمی کورد لە ڕابردو داستانی مێژویی گەلی کە گوایە کەنفیدرالیسمی بە وەڵات و میللەت لە مێژوی پێشانازیاندا هەڵکەندراوە.
سەرچاوەی ئەم بەچونەش تەنها دەتوانێت تورکیا بێت. ئەم بەچونە تەنها دەتوانێت لە دەی ناسیۆنالیزمی کورد لە تورکیا کەناسیۆنالیزمەکی بەهێزی شەڕکەری کوردەو بەهێزترلە سێ پارچەکەی ترئەیەوێت سەرهەڵبدات. لەلایەک دەوڵەتی تورکیا ئەندامی ناتۆو یەکێک لە پایەدارترین و لەڕوی سوپاشەوە بەهێزترین دەوڵەتی ناوچەکەیە وەلەلایەکی ترەوە کوردەکان لەتورکیا کەوتونەتە ژێر توندترین فشاری سیاسی وئابوری وتەنانەت کلتوریش. لەناو ئەم بارودۆخەدا هێزە ئۆپۆزیسیۆنە کوردەکان وخەڵکی ئەوناوچانەی کەدانیشتوانەکەی کوردن لە تورکیا بەردەوام لەگەڵ توندترین سەرکوت وهێرشی سوپا لەلایەن دەوڵەتی ناوەندیەوە ڕوبەڕوبونەتەوە.

تێزی ژێرپێنانی دەوڵەت-میللەت ودور خستنەوەی دەوڵەتی ناوەندی"لە ڕەوەندی دیموکراتی کردنی کۆمەڵگە"لەم ڕاستیانەوە سەرچاوە دەگرێت. فیدرالیزمی دیموکراتی بەرلەهەر شتێک نوێنەری نائومێدی بورژوازی کوردی تورکیایە لە بەشداربون لە دەسەڵاتی سیاسیە تەنانەت لە حکومەتێکی خودموختاری شدا.
لەسوریا ئەم بەچونە ماناوبەکارهێنەری سیاسی پەیدائەکات چونکە دەوڵەتی ئەسەد لە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ تەنگژەیەکی سەرتاسەریدا کە ڕیشەکەی لە ڕاپەڕینی خەڵکدابوو کە بەشۆڕشەکانی بەهاری عەرەبیەوە بوو، ناچار بوو کە دەنیای بداتە هێزە ئۆپۆزیسیۆنە کوردەکان وە دەستیان ئاوەڵابکات بە پیادەکردنی ئەو جۆرە فیدرالیزمەی ئۆجەلان لەناوچە کوردنیشینەکاندا.
ئەگەرلە تورکیادا ئاسۆیەک بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی خودموختاری بونی نیە ئەوە لەسوریا بەشێوەی دوفاکتۆ دەوڵەتێک لەئارادا نیە.

بەشی سوریای پ ک ک واتە حیزبی یەکێتی دیموکراتی(پ ی د)لە پەیمان وبەرنامەیەکدا لەگەڵ ڕژێمی ئەسەددا کانتۆنەکانی پێکهێنا.بەشار ئەسەد،پاش ڕاپەڕینی خەڵکی دیمەشق و شارەکانی تر،بەئامانجی ئەوەی هیزە ئۆپۆزسیۆنە کوردەکان پوچەڵبکاتەوە وە بتوانێت سیاسەتی سەرکوتگەرانەی بەرەتە پێشەوە ڕازی بوو بە خۆبەڕێوەبەری ناوچەکورد نیشینەکان قوبوڵ کرد.بەم ڕێزبەندیە لە سوریا تیئۆری ژێرپێنانی دەوڵەت یان نادیدەوەرگرتنی دەوڵەتی ناوەنی،ئەڵبەت هەتا کاتێک کە باڵانسی هێزی ئێستا جێگردە بێت،جێبەجێ دەکرێت.
حیزبە ئۆجەلانیەکان ئەزمونی سوریا وەک نمونەی دروستی تیئۆریەکانی خۆیان دەزانن.لەڕواڵەتدا دەتوانیت چاوپۆشی لە دەوڵەتی ناوەندی بکەیت وە لەناوچە کوردنیشینەکاندا کانتۆنەکانی خۆت پێکبهێنیت وە لەگەڵ داعشدا شەڕ بکەیت وهیتر.

بەڵام ئەم گۆڕنکاریە هیچ پەندی نیە بەپێنابردن بەدیموکراسی ناسیۆنالیزمی کورد وتیئۆری دورخستنەوەی دەوڵەت میللەت و چاپۆشین لە دەسەڵاتی سیاسی و ژێرپێنانی وڵات وهیتر لەلایەن ئۆجەلانەوە.جێگەی واقیعی ئەم گۆڕانی باڵانس و هاوسەنگی هێزی سیاسیە ناپایەدارە کە پاش هێرشی ئەمریکا وهاوپەیمانەکانی بە ناوچەکەو بەشوێنیدا ڕاپەڕینی خەڵکی سوریا وپەرەسەندنی شەڕی ناوخۆ لەو وڵاتەدا دروست بوو.سەبارەت بەسوریا ئەبێت سەرنجمان لای ئەو خاڵەش بێت کە ناوچەکوردنیشینەکان لەم وڵاتەبریتیەلە سێ ناوچەی جیاواز وەلەبەر ئەوە لەڕووی جوغرافیایەوە خودموختاری جا چی بگات بە جیابونەوەو دامەزراندنی میللەت ووڵاتی کورد ئیمکانی نیە.لەبارودۆخێکی وادا ئیئۆری بنیاتنراو لەسەر ڕەدکردنەوەی میللەت-وڵات و دامەزراندنی سێ کانتۆن وە یا فیدراڵ ویەکگرتنیان لەژێر ناوی کۆنفیدرالیزمدا مانای ئەبێت.دامەزراندنی کانتۆنەکان بەرلەوەی سەرچاوەی لە تیئۆریەکان وبۆچونەکانی ئۆجەلانەوە بێت بەرهەمی هەلومەرجێکە کە لەلایەکەوە ئیمکانی جۆغرافیایی دامەزراندنی دەوڵەتی کورد لە سوریادا بونی نیە.

بەڵام لە عێراق بوچونەکانی ئۆجەلان بە بۆورژوازی کورد ناتوانێت پەسەندەتی وبەکار هێنەری هەبێت.ناسیۆنالیزمی کورد لە ساڵی ۱۹۹۱وە حکومەتی هەرێمی خۆیان هەیە بەتەئکید تێزی”دەوڵەتمان ناوێت”ناتوانێت لەگەڵ مەزاجی ئەودا سازگار بێت.
بە ناسیۆنالیزمی کوردیش لە ئێران ئەم تێزە پوچە.بارودۆخی سیاسی لە ئێران-کەدواترتێروتەسەل تر باسی لێدەکەم-جەماوەری خەڵک بەهەر ناسنامەیەکمیللی ونەتەوەیی کەبەیان دەرکردون،لەبەرامبەر کەماری

ئیسلامیدا داناوە وهەر جۆرە بێدەنگ دانانێک وهەتا کەمڕەنگ کردنەوەی کاری سەرنگومکردن ئەبێتە هۆی پەراوێز خستن و لەناوچونی ئۆپۆزۆسیۆن.

ئاکامە سیاسیەکانی ئاپۆئیزم

لە ڕوی سیاسیەوە یەکەمین نەتیجەی تێزەکانی ئۆجەلان کە نابێت کارمان بەسەر دەوڵەتان ودەسەڵاتی سیاسیەوە هەبێت.
ئۆجەلان نە ئەیەوێت کەسیک سەرنگوم بکات، نە ئەیەوێت شۆڕشیک لە دژی ڕژێمێک ڕیکبخات،وە تەنانەت خوازیاری سەربەخۆی وجیابونەوە وە دامەزراندنی وڵاتێک وەیا دەوڵەت-میللەیی کوردنیە.
لە ڕواڵەتدا تەوەری تیئۆریکی ئاپۆئیزم دژایەتیە لەگەڵ دەوڵەت-میللەت. بەڵام کاتێک دەگاتە سیاسەت ئاشکرا دەبێت دەوڵەتیان بەگشتی سڕیون□و□هەتا دەوڵەتی دیاریکراوی ئێستا چاوپۆشی لێبکرێت! تا “ڕەوەندی دیموکراسی” نە لەسەرنگوم کردنی دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان، بەڵکو لە ڕیگەی دیموکراتیزەبونی کۆمەڵگە وڕیکخستنی کۆمۆناڵەکان بەشوێندا بگەڕێت.

حیزبەکانی فەلەکی پ ک ک لە سوریا وتورکیا هەر بەشوێن هەمان پرۆژەوەن ول□ بنەڕەتدا پرۆژەی پژاک-کودار لە ئێرانیش شتێک نیە جگە لە تەنیشت وەستانی کۆماری ئیسلامی.
نەک تەنها لە ئێران بەڵکو لە هەموو وڵاتێکدا خەبات لەسەر دەسەڵاتی سیاسی ئەڵقەی بنەڕەتی ڕوبەڕوبونەوەی کرێکاران وخەڵکی بێبەش و هاوچارەنوس ولەناویشیاندا خەڵکی ژێرستەم وهەڵاواردنی میللی، لەپێناوگەیشتن بە ڕزگاری و ئازادایە. لەم ڕوەوە خسنەلاوەی”تیئۆری”دەسەڵاتی سیاسی، ئاپۆئیزم ئەگۆڕێت بە پارێزەری سیاسی حکومەتی ناوەندی لە ئێران، ئاپۆئیزم کاتێک دەچێتە ئێرانەوە هەم لەڕوی بەریەککەوتنێک کەلەگەڵ ئاین هەیەتی، هەم ل□ بەر بەریەکەوتنێک کەلەگەڵ دەوڵەت هەیەتی هەم بەبەدەلیلی ڕەوەندی دیموکراسی وڕەوەندی دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە کە جۆرێکە لە تیئۆری گۆڕان. بەتەواوەتی لە تەنیشت هێڵی دویخورداددا ئەوەستێت.
تائەوجێگەیەی پەیوەندی بە چارەسەری کێشەی میللی و ستەمیی میللیشەوە هەیە حیزبەئاپۆئیستەکان بۆچونێکی کۆنەپەرستانەیان هەیە. هەر بەوشێوەیەی کە ئاماژەم پێدا لە ڕوی بۆچونەوە گۆشەیەکی هەڵوێستی حیزبەئاپۆئیستەکان ئەوەیە کە وشەی هاوڵاتی پەیوەندیداربـەمۆدێرنیتەی کاپیتالیستی دەزانن وە ڕەدیدەکەنەوە. وەهەر ئەم بنەمایە بەسە بۆ ئەوەی تا ئەم حیزبانە ڕیگا چارەی دروست وپیشکەوتویان نەبێت بۆ لابردنی ستەمی میللی

وکیشەی میللی.چەمک وبابەتی هاوڕاتی و هاوڕاتی بون وگۆڕانەوە بە تاکی کۆمەڵگە وەک هاوڕاتیان هەنگاوێکی گەورەیە لە تێپەڕین لە کۆمەڵگە داخراوەکانی سەدەکانی ناوەڕاستەوە بە کۆمەڵگەی مەدەنی.
ئاپۆئیزم مەدەنیەت و بیرۆکەی هاوڕاتی لە کۆمەڵگەی مەدەنیدا ڕەدئەکەنەوە و لە جێگەیدا بەها قەومی وئاینیەکان وەک بنچینە دادەنێت.ئەم بەچونە نەک تەنها توانی لابردنی هەڵاواردن وستەمی میللی نیە،بەڵکو بە پستبەستن بە شوناسی نەتەوە-میللی تاکەکان هەڵاواردنی میللی جێگیر دەکات وە دەیگۆڕێت بەکاریکی دروستکراوی جێکەوتوو.

ناسیۆنالیزمی کورد وئاپۆئیزم لە ئێران

لە ئێران ناسیۆنالیزمی کورد لەڕووی سیاسیەوە ئەبێتە دوو بەشە.بەسەڵکیان لاینگری حیزبی بارزانین وە بەشێوەن مۆدێلی عێراقەوەن،بریتین لە حیزبی دیموکراتی کوردستان وکۆمەڵەی زەحمەتکێشانی عەبدوڵا موهتەدی و هەندێک گورپی کوردی تر.هەمان ئەو هێزانەی کەلە کۆنفرانسی دیموکراسی خوازان لەکۆڵن بەشداربون.
لقێکی تر لقی یەکێتی نیشتیمانیە کە پژاک وکۆدار لە ئێران وحیزبی دیموکراتیک وحیزبی دیموکراتی گەلان لەخۆدەگرێت.
دەستەی یەکەم ناسیۆنالیزمی نوێنەرایەتی ناسیۆنالیزمی کلاسیک دەکات وە دەستەی دوهەم ناسیۆنالیزمی ئۆجەلانی.ئەم دودەستەیە لەڕووی دیدگا و تێڕوانینەوە هاو بنەمان بەڵام لقی تاڵەبانی لە بلۆکی ڕوسیە-سوریە-ئێران.یەکێتی نیشتیمانی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی پەیوەندیەکی باشیان هەیە وە فەلەکی پ ک ک کەش هەرچەند لەناوچەکەدا لە بلۆکی ئەمریکا دەوەستن،دژی کۆماری ئیسلامی نین وە دژایەتی تیئۆریان لەگەڵ وشەی دەوڵەت ڕێگەیان پێ ئەدات کە هەلی سیاسی هاوشێوەی دوی خورداد لە ئێرانیان هەبێت.هەر بەو دەلیلە پژاک نەیتوانیوە لە ئێراندا کاریگەریەکی وایان هەبێت وە لە بەراورد بە هێزە نەریتیە ناسیۆنالیستیەکانی کورد پێگەیەکی پەراوێز تری هەیە.
پژاک لە ساڵی ١٣٩٣دا کوداری پێکدەهێنێت.ناوی تەواوی کۆدار”کۆمەڵگەی دیموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان”نە.لە بەیاننامەیەکدا کە دامەزراندنی کوداریان ڕاگەیاندوە ڕاشکاوانە دەوترێت کە ئەمە حیزبێک وە یان تەنانەت بەرەیەکیش نیە.بەڵکو سیستەمێکی کۆمەڵایەتیە.کۆدار ڕایدەگەیەنێت”ەلی کورد بە لەبەر چاوگرتنی ئەزمونی ساڵان بزوتنەوەی شوناس خوازوئازادیخواز” چاوپێشی لە پێکهێنانی دەوڵەت-میللەت کردوە وە ئەڵتەرناتیقی خۆی بە کێشە کۆمەڵایەتی و سیاسی پیشانداوە.

ئ□ب□تە ئەم ئەلتەرناتیڤە هەمان کۆنفیدرالیزمی دیموکراتیکی وەهاییە کە کودار ئەوی وەک ڕێگە چارەی کێشەی کورد لەئێران دەزانێت و بۆ گەلانی ئێرانیشی بە گونجاو دەزانێت". ئەڵێن کودار بەرهەمی چالاکیەکانی پژاکەبەڵام لە ڕاستیدا شکستی پژاک وەک پرۆژەیەکی سیاسی وتێپەڕین بۆ پرۆژەیەکی بەتەواوەتی خەیاڵ ئامێزوخورافاتی کۆمەڵایەتیە.کودار ئەیەوێت لەژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا ڕژێمێکی دیموکراتیک دروست بکات!
ئەسڵی هەردوو ماڵەنەریتی وئاپۆئیستیەکەی هێزە ناسیۆنالیستەکانی کورد لەمەدا دەگەن بە پۆستمۆدێرنیزم و دیموکراتیکی-قەومی.
ئامانج وخواستی ناسیۆنالیزمی نەریتی کورد کەلە کۆنفرانسی کۆڵن لەڕێگەی حیزبی دیموکراتی کوردستان وهەندێک ڕیکخراوی تری کورد لەناویاندا ڕیکخراوی عەبدوڵای موهتەدی نوێنەرایەتی دەکوا-وە چەند دەستەیەکی ئیدیعای نوێنەرایەتی گەلی بەلوج و تورکمان و تورک وعەرەب وکەهگیلویەوبویر ئەحمەد کەلە کۆنفرانسەکەدا ئامادەبون-ئەوەبوو کە شوناسی نەتەوەیی وئیتنیکیەکانیان بەفەرمی بناسرێت و هەرکەس لە بەشێک لە ئێراندا دەسەڵاتی فیدراڵی بۆ خۆی پێکبهێنێت.ئامانجی ئەم نوێنەرە خۆسەپێنانە"گەلانی ئێران"پیکهێنانی فیدرالیزمی کلاسیکە.ئەوەنە بە پێچەوانەی ناسیۆنالیزمی ئاپۆئیستیەوە وڵات و میللەتی ئێران ناخەنە ژێر پرسیارەوە-وەهەربەوهۆیەوە هێزە ناسیۆنالیستە فارس و شاخوازەکانیش لەو کۆنفرانسەدا ئاماد□یان هەبوو-بەڵام لەڕوی پێداگری لەسەر شوناسە ئەتنیکی و گۆڕینی دیموکراسی بە هاوسەنگی نێوان موزائیکە قەومی-دینی لەگەڵ هێڵی ئوجەلانیش یەک ڕەگیان هەیە.(بۆ زانیاری زیاتر لەوبارەیەوە دەتوانن بگەڕێنەوە بۆ وتاری ئەڵتەرنایڤە پۆست مۆدێرنیستەکان)
جیاوازی ئەوان لەگەڵ کۆنفیردالیزمی دیموکراتیکی جێگە نیازی پژاک وکۆدار ئەوەیە کە لە چوارچێوەی نیزامی فیدراڵیدا بەشوین ئامانجەکانی خۆیان□دا دەگەڕێن ونەک لە چوارچێوەی خەیاڵی بێ دەوڵەت-میللەت لەناوچەکە.بەڵام تەنانەت ئەو فیدرالیزمەش دیسان چەوهەروناوەرۆکی قەومی و ڕەگەزی هەیە.

دیموکراسی لە ئێران هەمیشە لەگەڵ ئازادی ئەحزاب وچاپەمەنی ومافی مەدەنی وکۆمەڵایەتیەکان وئازادی سیاسی لێکچوێنراون.لە سۆڕشی مەشروتە بەوشێوەیە بوووە لەسەردەمی بزوتنەوەی میللی کردنی پیشەسازی نەوت ولە شۆڕشی ٥٧دا خەڵک خوازیاری هەر ئەوئازادیانە بوون.هەر کاتێک هەرکەس قسەی لە دیموکراسی دەکرد لەبەرامبەر دیکتاتۆریەتی دەسەڵاتدار دا بوە وە بۆ گەیشتن بە ئازادیە سیاسی

ومەدەنی کۆمەڵا یەتی.هێزەکا نی سەبە گەڵا نی ژێر ستەمیش هەمیشە لە دژی هەڵاواردن و ستەمی میللی و لە دژی دەوڵەتی ناوەندی کە مۆڵەت نادات زمان و کلتوری خۆیان هەبێت وە پیشەسازیەکەیانی لە دواکەوتویدا هێشتوەتەوە هەژارترن ل□ تەواوی ناوچەکانی ئێران وە هیتر خەباتیان دەکرد.داواکاریان خودموختاری وەیا خۆبەڕێوەبەری و لابردنی هەڵاواردن و ستەمی میللی بوو.
ئەمڕۆ باسی ناسیۆنالیستەکانی کورد لە هەردوو باڵەکەی تر مافی هاوڵاتی بونی یەکسان لەگەڵ ئەوانی ترنیە.مەبەستیان لە ئازادی و دیموکراسیش مافی جیهانی یەکسان نیە بۆ هەموو هاوڵاتیان .

ئۆجەلان ڕاشکاوانە وشەی هاوڵاتی ڕەدئەکاتەوە وە ناسیۆنالیزم فیدراڵیش هاوڵاتی نەک وەک ئەندامی کۆمەڵگە بەڵکو وەک ئەندامی هۆز وئاینێکی دیاری کراو پێناسە دەکات وە خوازیاری پێکەوە ژیانی ئەم هۆزو ئاینانەیەلە کۆنفیدراڵیزمیکی نەتەوەی ئەبێت.لێرە هەم لەگەڵ دیموکراسی موزائیکی ڕوبەڕوین.هەموو لە کۆمەڵگەدان بەڵام نەک وەک ئینسانە هاوڕەگ وڕیشەو و هاو ئازار کە خۆشی وناخۆشی،چەوسانەوەو دیکتاتۆری و ڕزگاری وئازادی بۆ هەموو ئەوانە یەکسانن.
ئەمجۆرە دیموکراسیە ئەحزاب و دەوڵەتەکانیش نەک لەسەر بنەمای سیاسەتەکان و ابەت و ئامانجی چینایەتیان بەڵکو لەسەر بنەمای شوناسی نەتەوەی و ئاینی و ڕەگەزیان ناساندن و ڕونکردنەوە دەکات.
ئۆجەلان ئەم جۆرە دیموکراسیە موزائیکیە هەتا ڕەتکردنەوەی میللەت-دەوڵەت-وڵات پەرەپێداوە وفیدرالیستەکان ئەوەیان لە چوارچێوەی وڵاتێکدا پێناسە دەکەن.جیاوازیەکە ڕێک لێرەدایە.

پلاتفۆڕمی سیاسی پژاک کودار

پژاک وکودار کە کۆمەڵەپەیوەندی "دیپلۆماسی"یان لەگەل دەبەستێت پلاتفۆڕمێکیان بڵاوکردوەتەوە کە بەتەواوەتی تایبەتمەندی دووی خوردای ئەم بزوتنەوەیە ئاشکرادەکات.
چەند بەشێکی لەو پلاتفۆڕمە ڕاستەوخۆ لێرەدا بڵاو دەکەمەوە.جونکە زۆر ڕاشکاو ئاشرایەو پێوست بەهچ شرۆڤەو لێکدانەوەیەک ناکات.

"وڵاتی ئێران لەگەڵ بارودۆخی ئێستای خۆی پاش لە تێپەڕینی چل ساڵ کەوتوەتە قوناغی تێپەڕین.ئەزمەی وێرانکەر ئابوری,سیاسی وکۆمەڵایەتی سەرچاوەگرتو لە سیاسەتە هەڵەکانی ڕژێمی کۆماری ئیسلامی ئێران و بوتە هۆکاری ڕاوەشانێک کە ئاکامەکەی داماینگیری میللەتەکانی ئەو وڵاتە وکوردستان".
لەوانەیە چارەسەری کۆتایی وگۆڕانکاری دیموکراسی بەبێ دەوڵەت

وهیزی دەرەکیش لەتوانا بێت.؛ئەگەر ڕژێمی ئێستا بەگەڕاندنەوەی ماف ،ئازادیەکان وقوبوڵی داخوازی سروشتی گەلان نەبوو،ئەوە گەلان خۆیانن ئەبێت بە دیموکراتیزەکردنی وڵاتەکەیان پێشڕەوی بکەن.پاشان سیناریۆی کاولکاری باڵەکان وبزوتنەوەکان مافی خۆسەپاندنیان نیە،ئەمە بۆ ئاگا هێنانەوەیەکی ئاکاری سیاسەتی دیموکراسی.خەڵک داوا یان سواڵی دیموکراسی لەدەوڵەت ناکەن.بەڵکو بەهەوڵو خەباتی خۆیان بینای دەکەن".

"کۆمیسیۆنی خەڵکی بۆ دۆزینەوەی ڕاستیەکان:ئەگەر بڕیارە کێشەناوخۆیەکانی وڵات لە ڕێگەی ئاشتیانە چارەسەر بکرێت،کۆمەڵگە ئەبێت ڕژیمی ناوخۆ ولایەنە نێونەتەوەیەکان ناچار بکات بە قوبوڵکردنی کۆمیسیۆنی خەڵکی بۆدۆزینەوەی ڕاستیەکان.کەوایە پێکهێنان وئاراستەکردنی کۆمیسیۆنەکانی چارەسەری تەنگژە سیاسی،ئابوری،دیپلۆماسی ولەشکری نێوان کۆمەڵگە وڕژێم،کاری بنەڕەتی کۆمەڵگە خۆیەتی".

پێموایە ئەم رێژەیە لە ڕونکردنەوەی ئەوەی کە ئەمە لەگەڵ چ جۆرە حیزبێکدا بەرەوڕووین بەسە.هۆشداری ئاکاری ئەداتە کۆماری ئیسلامی کە بەهەڵەکانی ئەم بارودۆخەی ئێستای دروستکردوە دەست بەرداری سیاسەتەکانی ببێت ئەگینا خەڵک خۆیان دیموکراسی دادەمەزرێنن.!کۆمیسیۆنی دەرخستنی ڕاستیەکان پێکدێت هەتا کێشەکانی کۆمەڵگە چارەسەربکات.

بڕیارە بۆ وەها سیاسەتێک بابەت وسیاسەتەکانی کۆمەڵگە دیموکراتیزە بکەن!هیچ قسەیەکیان بۆ دیاریکردنی ئەرکی خۆیان لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی کە هۆکاری بنەڕەتی سەرکوت و دیکتاتۆری و ڕێگری ئەسەی سەر ڕیگەی دیموکراسی-تەنانەت هەربەومانا نەگرساوەی جێگە سەرنجی ئەم حیزبانەیە لە ئارادانیە.تەنانەت ئەگەر کۆماری ئیسلامی ئامۆژگاریەکانی ئەوان پەسەند نەکات وە هەروەها "بیەوێت سیناریۆ تێکدەرانەکانی باڵەکان" بەردەوامی پێبدات نابێت قسەیەک لە سەرنگومکردنی بهێرێتە ئاراوە بەڵکو ئەبێت بۆ پێکهێنانی کۆمیسیۆنی دۆزینەوەی ڕاستیەکان ئەو بەڵێنی پەسەندکردنی کۆمەڵگەی دیموکراسی بکەن!

حیزبێک کە کاری خەباتی لەگەڵ دەوڵەت ناوەندی و سەرنگوم کردنی ئەوە خستەوەتە لاوە هەموو قسەو بانگەشەکانی سەبارەت بە ڕێوەندی دیموکراسی و وەرگرتنی مافی گەلان وهیتر تۆزی دەم ڕەشبایە.لە پلاتفۆرم وبەرنامەی پژاک وکەداردا یەک بەیەک وشەش سەبارەت بە دەستداماڵینی سیاسی کۆماری ئیسلامی قسە ناکرێت.کۆتایی ڕەخنەیان بە

کۆماری ئیسلامی هەڵەکان ونەزانکاری حکومەتە.
دانانی ڕەوەندی دیموکراسی لە خوارەوە وڕاگەیاندنی دروستکردی کۆمەڵگەی دیموکراتیک لە جێی خەبات لە دژی حکومەتی دیکتاتۆر هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ دوی خورداد و هێڵی گەڕانی نیە. پژاک بەکردەوەو فەرمی لە کەناری حکومەتی ئیسلامی و لە خزمەتی جێگیرکردنی دەوەستێت.
نکوڵی چینایەتی وخەباتی چینایەتی
لە کۆمەڵگەی کۆنفیدرالە دیموکراتیک کە ئۆجەلان وینای دەکات چینەکان وناکۆکی چینایەتی بونی ڕاستەکی نیە.گوایە گەلان و میللەت وهۆز وئاینەکان چینیان نیە.گوایە بنچینەی بەربەرەکانێ کان ململانێکان لەکۆمەڵگەناکۆکی بەرژەوەندی چینایەتی"نەهامەتی گشتی و موچە فیرعەونیەکان"، نیە بەڵکو ئەوەیە کە مەدەنیەت وهاوڵاتیبون وشوناسی ڕەگەزی تاکەکان لە بەرچاو نەگیراوە!
ئەوە دەتوانن بەقوڵی ڕەخنە لە دەوڵەت بگرن وە وەک مارکس خوازیاری لەناوبردنی دەوڵەت بیت بەڵام ناتوانیت هەم دژی دەوڵەتیش بێت ودەوڵەت بەگشتی بیت وەهەم دەست داماڵین لە دەوڵەتی دیاریکراو وە حازریشت نەخستبێت بەرنامەی کارەکانت.ئەمجۆرە دژایەتی کردنەئایدۆلۆژیە لەگەڵ دەوڵەت ولەهەمان کاتدا پارێزگاری یان لەباشترین دۆخدا بەلایەنی سیاسی لەپەیوەند بە دەوڵەتانیکی دیاریکراودا جگەلە جەخستنی دیکتاتۆریەکانی هەرئیستا مانایەکی تری نیە.

دەستداماڵینی سیاسی لەدەوڵەتە بورژوازی یەکەمین هەنگاو بە لەناوبردنی چینەکان و لەناوبردنی دەوڵەت-میللەتە. ئاپۆئیزم وەک دەرئەکەویت لە ئەنجامی قوڵبونەوە لەفەلسەفەی سیاسی ئەگات بە لەناوبردنی دەوڵەت-میللەت بەڵام کاتێک دەگەڕێتەوە بە سیاسەت خۆی لەکەناری دەوڵەتانێکی وەک کۆماری ئیسلامیدا دەوەستێت. بەڕواڵەت بەڕادەیەک لایەنگری فیدرالە و خۆبەرێوەبەرین وکۆمەناڵن کە کاریان بەدەوڵەتی ناوەندی نیە!لەیەنگری مۆدێرنیتەی دیموکراتکن بەڵام کێشەیان لەگەڵ ڕیشەی چینایەتیەکانی دیکتاتۆریەتدا نیە.لەدژی مۆدێرنیتەی کاپیتاڵستین بەڵام کشەیان نیە ڕەخنەیەکیان نیە لە کۆنەپەرستی سەرمایەداری نیە! بەڕواڵەت تیئۆری بنیاتنراو لەسەر شوناسی کورد وتورک وعەرەب و بەلوچ و سونی وشیعە وئیزیدی وسەلەفی دموکراتیە، بەڵام ڕوانینیان بۆ هاوڵاتی نادیموکراتیە! کۆنەپەرستی سەرکوتگەرانەیە.

ناوەڕۆکی دورخستنەوەی وڵات ومیللەت لە ڕوانگەی ئاپۆئیزمیشدا شتێک

نیە جگەلە نکوڵیکردن لەخەباتی چینایەتی.وڵات تەنها یەک سنوری جوگرافیایی نیەبەڵکو ئابوریەکی سیاسی دیاریکراو وە پەیوەندی و بارودۆخ و هاوسەنگی هێزێکی دیاریکراوە لە خەباتی چینایەتیدا.وڵاتەکان بەرە دیاریکراوەکانی جەنگی کارو سەرمایەن وە جەنگی چینایەتی لە دژی سەرمایەی جیهانی بەبێ دەستداماڵینی وڵاتی لە دەوڵەتانی سەرمایەداری جێگای باوەڕنیە.کۆمۆنیستەکان ئینتەرناسیۆنالیستن وە خۆیان بە هاوڵاتی جیهان دەزانن بەڵام لەبیری ناکەن کە بۆ گەیشتن بە دونیایەکی بێ سنور سەرەتا ئەبێت لەناو سنورەکاندا چارەنوسی خۆیان لەگەڵ چینی سەرامەیەداردا یەکلای بکەنەوە.ئاپۆئیزم بەپێچەوانەی لەجیاتی ڕەتکردنەوەی وڵات و میللەت-دەوڵەت دەگات بە ڕەتکردنەوەی خەباتی چینایەتی.

حیزبە ئۆجەلانیەکان قسە لە ڕۆژئاوا،ڕۆژهەڵات، باشور، باکور واتە کوردستانی باکورو باشورو ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا دەکەن وە نەک لە کوردستانی عێراق و سوریا و تورکیا و ئێران.بەڕواڵەت ئەیانەوێت وڵاتەکان لە ستراتیج و فەلسەفەی سیاسی یاندا بخەنەلاوە بەڵام بەکردەوە خەباتی چینایەتی لە هەر وڵاتێکدا دەخەنەلاوە.وادیارە چوارپارچەی کوردستان دەتوانن دەست بە دەوڵەتەکانیان نەبەن وە لە خوارەوە کۆنفیدرالیزمی دیمکراتیەکەیان دامەزرێنن.ئەمە سیاسەت وڕوانگەیەکە کە ڕاستەوخۆ لەبەرژەوەندی دەوڵەتەکاندا ئەبێت.
دیکتاتۆریەکانی هاوشێوەی کۆماری ئیسلامی کە لە کوردستانیش وەک باقی ناچەکانی ئێران سوپاو بەسیج وسەربازو یاسای ت[illegible] ودادگاکانی بەدەستەوەیە،ڕەوەندی دیموکراسی لەکوردستان وە یان لەهەر بەشێکی تری وڵاتدا تەنها دەتوانێت بەسەرنگومکردنی حکومەتی ناوەندی دەستپێ بکات.گۆڕینی ناوی کوردستان بۆ ڕۆژهەڵات وخۆبەڕیوەبەری بۆفیدراڵیش گۆڕانێک لەم ڕاستیانەدا پێکناهێنێت.
پژاک وکودار بە وەها بۆچون وسیاستانەوە لەپاڵ کۆماری ئیسلامیدا وەستاون.بۆ هێزە ناسیۆنالیستە کوردەکان ئەمە کارێکی نوێ نیە بەڵام ترازیدیەکە لەوەدایە کە کۆمەڵەش بەپاکانەی دیپلۆماسی بۆتە هاوڕێی ئەو هێزانە.

کۆمیتەی دیپلۆماسی

بەڵگەیەک کە لەم دوایانەدا لەژێر ناوی”بڕیارنامەی کۆتای کۆبوونەوەی ١٧هەمینی کۆمیتەی دیپلۆماسی هاوبەشی حیزب وڕێکخراوەکانی کوردستان”دا بڵاوکراوەتەوە واژۆی سی وسێ گروپی ناسیۆنالیستی وئیسلامی شوێنکەوت ویان نزیکی هێڵی ئۆجەلانی لەخوارەوەیدا هەیە.
جگەلە پژاک وڕێکخراوەکانی فەلەکی پ ک ک لەناوچەکەدا ژمارەیەک

ڕێکخراوی ئاینی وئیسلامی لە ناویاندا کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان حیزبی ئیسلامی کوردستان،فیدراسیۆنی یەزدیەکانی کوردستان،هاوپەیمانی ئیزیدیەکانی سوریا ، یەکێتی سریانی ئەوروپا بڕیارنامەی کۆمیتەی دیموکراسیەکەی ئەوانیان واژۆ کردوە.

یەکەمین خاڵ ناوی بە ناوەرۆکی دیپلۆماسی بۆ ئەم لەپاڵ یەک وەستانەدا.هەتا ئەستا ڕوینەداوە کە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن دیپلۆماسیەتیان هەبێت لە نێوان خۆیاندا.دیپلۆماسی بۆ پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتەکان لەگەڵ یەکتر وە یان حیزبە ئۆپۆزیسیۆنەکان لەگەڵ دەوڵەتەکان ناوی لە دەوترێت وە نەک هاوڕایی و هاوکاری هیزەکانی ئۆپۆزیسیۆنەکان کە بەشێوەی ئاسایی لەگەڵ یەکتر کۆدەبنەوە،لەماوەی چەند ساڵێکدا ١٧ کۆبوونەوە ڕیکدەخەن وە بڕیارنامەی هاوبەش دەردەکەن. پەیوەندیەکی لەو شێوە لە نێوان هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆندا زیاتر بۆ هاوپەیمانی وەیان بەرەی هاوبەش وەیان لە هەر بارێکدا بە جۆرێک هاوکاری ناودەبرێت.دیپلۆماسیەت ناوەکی گونجاونیە بۆ ڕێکخستنی کۆبوونەوەی بەردەوام ودەرکردنی بەیاننان و بڕیارنامەلەلایەن هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنەوە.
پێکهێنانی کۆمیتەی دیپلۆماسی بۆ هێزە ئاپۆئیستەکان لە ڕاستیدا سیاسەتێکی ستراتیجیە. یەکێک لە شێوەکانی کۆنفیدرالیزمی ئۆجەلان شیوە بەخشینە هەربەم دەستەواژەی دیپلۆماسیەی نیوان هێزەکوردیەکانە.لە پلاتفۆڕمی کۆنفیدرالیزمی دیموکراتیک ڕادەگەنرێت"یەکێک لە ئەرکە بنەڕەتیەکانی میللی فراوانکردنەوەی دیپلۆماسیەتیەکی تەواوەتی لەنیوان کوردەکاندایە". ئەڵێن فیدراڵەکان لە ناوچە جیاوازەکانی کوردستاندا ئەبێت لەگەڵ یەکدا پەیوەندیەکی ڕێکخراویان هەبێت وە"کۆنگریەی دیموکراتیکی میللی ئەتوانێت وەها دەورێک بگێڕێت."

کۆمیتەی دیپلۆماتیکی ئاوەهایی پێکهاتو لە هێزە ئیسلامی وناسیۆنالیستەکان لە هەرچوار پارچەکە ڕیک هەمان سیاسەت کردەیی دەکاتەوە. بەندەکانی بڕیارنامەی ٣٣ گروپ لە بنەڕەتدا لە بارەی بەپێگەی هێزە ئاپۆئیستەکانەوەیە لە تورکیا وسوریا وعێراق لەژێر ناوی ڕۆژئاوا وڕۆژهەڵات وباشور وهیتردایە . بڕیارنامەکە هێزەکوردیەکانی ئێرانیش ئامۆژگاری دەکات کە یەکبگرن.لە ڕاستیدا ئەوەی کە بەدیپلۆماسی ناودەبرێت پەیوەندی نیوان ئەو هێزانەو ڕاگەیاندنی پشتیوانیانە لەیەکتر. ئەمە هەڵەکی سیاسیەو جۆرێک لە هاوپەیمانی وهاوکاری سیاسیە کە ئەبێت بلۆک وبەرەو وەهاوپەیمانی لەدەوری سیاسەتە ئاپۆئیستیەکان ناوەکی بۆ ناونیشانترە

بۆی. ئامادەی هێزە ئیسلامیەکان لەم بلۆکەشدا ڕێک لە هەڵوێستی ئۆجەلانەوە بەرامبەر بە ئاین سەرچاوە دەگرێت.

بڕیارنامەی کۆمیتەی دیپلۆماسی:ستراتیجی یان تاکتیک؟

کاتێک بڕیارنامەی٣٣ گوپ بڵاوبوەوە ودواتر ئیمە ڕەخنەمن لێگرت کۆمەڵە ڕایگەیان کەلەو کۆبونەوە دیاریکراوەدا بەشدارنەبون وە هاتنی ناویان لە خوارەوەی بڕیارنامەکەدا هەڵەیەکی هونەری بوە. ئەمە مایەی دڵخۆشیە. بەڵام لە هەمان کاتدا کۆمەڵە بەرگری لە بەشداری لەو کۆمیسیۆنەدا دەکات وە جگەلە هەڵەیەکی هونەری ڕەخنەیەکی تری لێی نیە.
بەشداربونی هێزە ئیسلامی وئاینیەکان لەو کۆمیتەیەدا کارێکی بەڕێکەوت نیە. هەربەوشێوەی کە بینیمان لە ستراتیجی پ ک ک و فەلەکەکەیدا هێزە ئیسلامیەکان پیگەی تایبەتیان هەیە. کلتورو ئاکاری ئیسلامی بەشێکی گرنگی مۆدێرنیتەی دیموکراتیە ل□ بەرامبەر مۆدێرنیتەی کاپیتالیستیدا وەلەسەر ئەم بنەمایە ئەبێت ڕیکخراوە ئیسلامیەکان پەیوەندی وهاتوچۆیەکی چالاکیان هەبێت.حکەمرتی ئیسلامیش لەناوەند گرنگ نیە لەبەر ئەوەی لە چوارچێوەی کۆنفیدرالیزمدا هیچ شوێنێکی نیە. لەبەر ئەوە ئەکرێت لەکەناری هێزە ئیسلامیەکاندا بوەستی وە سیاسەتێکی هاوبەش بەریتە پیشەوە. ئەم هێزانەلە ڕوانگەی ئۆجەلانەوە بۆ ناوچەکە نەک تەنها پێگەیەکی تایبەتیان هەیە بەڵکو ئەبێت پارێزگاری لەئاین وشوناسی ئاینیش دەکەن.

بەبۆچونی من بەشداری کۆمەڵە لە بلۆکێکی لەو شێوەیەدا بەمانای ئەوەنیە کە کۆمەڵە ئەو تیئۆریانەی لا پەسەندە، ئەویش لایەنگری ئاکاری ئاینیە، وەیا وابیردەکاتەوە کە کیشەی کۆماری ئیسلامی نیە بەڵکو ئەبێت خەڵک خۆی دیموکراتیزە بکرێتلە خوارترەوە ئاماژە بەو هەژماردنانە دەکەم ک□ ب□ ئەم هەڵوێستگیریانە گەشتوە. بەڵام هەر حاڵ ئەم هەژماردنە هەرچی بێت لەم ڕاستیە ناگۆرێت کە کۆمەڵە بەکردەوە ئاگا یانە یان بێ ئاگایانە لەگەڵ سیاسەتێکی کۆنەپەرستانەی سەرچاوەگرتو ل□ ئەم بۆچونانەوە هاوڕایە.

ئەم سیاسەتانە بۆ ناسیۆنالیزمی ئۆجەلانی ستراتیجیە. ب□ پ□ژاک وکودارو کۆمەڵی ئیسلامی وئیزیدیەکان وهیتر ئەمە کارێکی سیاسی وبناغەییە. ئەیانەوێت بلۆکێک پێکبهێنن تا شوناسی نەتەوەیی وئاینی وڕەگەزیان بە فەرمی بناسرێت وەنەک هەر بەڕەسمی بناسرێت بەڵکو وەک پێوەری سیاسەت وستراتیجی دابنرێت وە دیموکراسیش لەسەر بنەمای ئەو شوناسانە پێناس□ بکرێت. واتە هەمان ئامانجێک کە ناسیۆنالیزمی

نەریتی،حیزب دیموکرات وعەبدوڵای موهتەدی وئەوانیتر لەو کۆنفرانسەدا بەشوێنیدا ئەگەڕێن.لەوێدا ناوی فیدرالیزم.لێرەدا ناوی کۆنفیدرالیزمە.

من هیچ ڕەخنەیەکم لەوە نیە کە کۆمەڵە تەنانەت لەگەڵ هێزێکی ئیسلامیش دانیشتن هەبێت.ئەبێت بینبین کە ئامانج وناوەرۆکی ئەو دانیشتنە چیە.لەپاش شۆڕشی ٥٧(٧٩)یشدا کۆمەڵە لەگەڵ نوێنەرانی کۆماری ئیسلامیدا دانیشتنیان هەبوو بەکورتی لە پێگەی هێزەوە.کیشەکە ئەوەیە کە کۆمەنیزمێک کە ڕەخنەی لە بزوتنەوە خەت وبەرنامەی سیاسی ئەحزابە ئۆجەلانی نەخستوەتەوە وە دواتر لە ژێر ناوی دیپلۆماسیەتدالەگەڵ ئەوان وهاوپەیمانە ئیسلامیەکانیاندا،هەتا وەک چاودێر،دانیشت پاش لە دانیشتنیان هەبێت،بەکردەوە ئاو بەئاشی ناسیۆنالیزمی کورددا دەکات.ئەگۆڕدرێت بە هێزێک لەخزمەت بەهێزکردنی ئەم بلۆک و ئەم هەڵوێستگیریە ناسیۆنالیستیە.

بەبۆچونی من دەلیلی بەشداربونی کۆمەڵە تیئۆریە ئاپۆئیستیەکان نیە وە تەنانەت ناسیۆنالیزم نیە.باوەڕناکەم کە ناسیۆنالیزمی جۆری ئۆجەلان تیئۆریەکی جێگا پەسەندی زۆرێک لە کادیانی کۆمەڵە بێت.هەژمارکردنی ورد وکردەیی پراگماتیستی کۆمەڵەی بۆ ئەم سەرەولێژیە بردوە.بەوشێوەیە بیردەکەنەوە کە پاش لاوازبونی حکومەتی ناوەندی لە کوردستان ئەحزابی چەکداری تازە دێنەمەیدان وە لەسەر ئەم بنەمایەئەبێت لەئەمڕۆوەلە کەناری ئەم هێزانەوە بوەستیت.ئەگەر لایەنی بەرامبەر-هێزیەکانی کەمپی بارزانی-هیزی چەکداری خۆیان هەیە کۆمەڵەش ئەبێت لە کەمپی تاڵەبانی شوێن بگرێت هەتا سەری بەبێ کڵاو نەمێنێتەوە.ئەمە باشترین و گەشبین ترین ڕونکردنەوەیە کەمن دەتوانم لەکێشەکەی بدەم بەدەستەوە.

ئەم هەژمارکردنە وردە تەنانەت پراگماتیستیش نیە.دەرک و وێنەکردنی ئەم ڕاستیانە نابێت کێشە بێت کە لەبارودۆخی ڕاپەڕین و هاتنە سەر شەقامی هێزە چەکدارەکان،حیزبێک کە چین و شەقام وجەماوەری خەڵکی لەگەڵدا بێت هێزی چەکداریسی دەبێت هەڵسوڕاوانی هەرئەم بزوتنەوە کۆمەڵایەتیانە سبەی لەگەڵ لاوازبونی حکومەتی ناوەندیدا چەکدار ئەبن وە لەڕیزی حیزبێکی چەپدا دەوەستنکە هەرلەئەمڕۆوە وشەی دە وداواکاری و ئامانجەکانیان لەبەرامبەر هێزە نەتەوەیی وئاینی ناسیۆنالیستیەکاندا نوێنەرایەتی دەکەن.

کۆمەنیستەکان دەتوانن بە پشت بەستن بەهێزی کۆمەڵایەتی کرێکارانی کوردستانی ئێران کە بەشێکن لە چینی کرێکاری ئێران،لەگەڵ پشتبەستن

بە بزوتنەوەی ڕزگاری ژنان کە بەشێکن لە خەباتی ژنانی سەرانسەری ئێران،وەیان ئاتەئیستەکان ودژی ئاینەکانی کوردستانیش بەوشێوەیە پایەیی کۆمەڵایەتیان هەبێت کە کاتی خۆی هات چەکدار ببن وە ڕێگەی خۆنمایش کردنی ئەحزابی چەکداری ناسیۆنالیست نەدەن. ئەبێت لەکۆمەڵە بپرسیت بۆچ هەیەک میوانی ناسیۆنالیستەکانن؟مەگەر کۆمەڵە لە ساڵی ۵۷دا چۆن گەڕا بەهێزێکی چەکداری بەهێز؟ئیبراهیمی عەلیزادە ساڵی ڕابردو چەند مانگ دوای ئاڵوگۆڕییەکانی دیماه(دیسەمبەر)۹٦لەگەڵ مندا قسەی دەکرد ئەیوت ئێمە لەماوەی چەند مانگدا لەگەڵ ئەوەدا کە حیزبی دیموکرات تفەنگچی زۆرتری هەبوولە خواروی کوردستان بوینە هێزی یەکەم. ئەمە کە کۆمەڵەگە چەپتر بوو کۆمۆنیستەکان پێگەیەکی یەکجار یارمەتیدەرتریان لەسەردەمی ۷۹هەیە بەڕێگەی یەکەم ئەتوانن وەک هێزێکی چەکداریش بگۆڕدرێت بەهێزی یەکەم لەکوردستان.

بەڵام کۆمەڵە بیرکردنەوەیەکی تری هەیە بۆ ئاڵوگۆڕییەکان و بەشوێن ستراتیجێکی ترەوەیە. بۆ کۆمەڵەش،وەک هاوڕێکانی لە “کۆمیتەی دیپلۆماتیک"،پەیوەندی نێوان هێزە ناسیۆنالیستی-ئیسلامی تەنها پەیوەندییەکی تاکتیکی و دیپلۆماسی نییە بەڵکو کارێکی ستراتیجییە.کارێکی ستراتیجی هەڵستانە لە بە هیوایی لە ئاڵوگۆڕی سەرتاسەری و دەورگەڕان لەو ئاڵوگۆڕانەدا،وە حسابکردن لەسەر ئاڵوگۆڕە ناوچەییەکان .جۆرێک لە"کوردستانی ئێران"دورکەوتنەوەو بۆ"ڕۆژهەڵات"نزیک بونەوە. بە دەربڕینێکی تر بۆ کۆمەڵەش وەک ئەوانیتری فەلەکی پ ک ک ،سراتیجی ناوچەیی-چوارپارچەیی-،و تاکتیکی سەراسەی-لە پەیوەند لەگەڵ بەدەوڵەتی ناوەندی-یە.کۆمەڵە بەکردەوە ڕەوتی ئاڵوگۆڕ وئایندەی سیاسی خۆی نەک ئاڵوگۆڕی سیاسی لە ئێران بەڵکو لە ئاڵوگۆڕی ناوچەکەدا ئەبینن وبەشوێنیەوەن.
پرسیاری بنەڕەتی ئەوەیە:ئایا وەک کۆمۆنیستێک،ئایا وەک کرێکارێک لە کوردستان وەهەتا وەک تاکێکی ئازادیخواز،چارەنوسی خەڵکی کوردستانی ئێران ئەبەستیتەوە بە ڕوخانی دەوڵەتی ناوەندیەوە لە ئێران وەیان بە ئاڵوگۆڕ لە سێ پارچەکەی تردا؟ئایا سراتیج و ئاسۆی ئەو ناوچەییە یان لە جوغرافیای سیاسی ئێراندایە وسەرتاسەرییە؟ئایا کرێکاری کوردستان بەشێک لە چینی کرێکاری ئێران دەزانیت وەیان بەبەشێک لە گەلی کوردو ڕۆژهەڵات؟وەڵام بەم پرسیارانەیە کە ئەمە سنوری نیوان کۆمۆنیزم وناسیۆنالیزم دیاری دەکات.

لە ئێران ئێمە خەباتی بەردەوام لەکوردستان لەبنەڕەتدا تایبەتمەندی سەرتاسەری هەیە. ئەمە هەڵسوڕای بزوتنەوەی کرێکاری لە

کوردستان ڕوخساری سەرتاسەری بزوتنەوەی کرێکارەیە لە ئێران.ئەو ڕوخسارانەی کەلە ئەهواز هاوڕێی کرێکارانی پۆڵا ڕۆشتبونە ڕیزوەو هاوپشتیان ڕاگەیاند لەگەڵ کریکارانی مانگرتوی هەفتەپەدا.
لەم دوایانەدا نوسینێکی مەجیدی حوسینیم خوێندەوە سەبارەت بە خەباتی خەڵکی مەریوان.وێنەیەکی زیندو ئەدات لە خەباتی ژنان،لە خەبـــات لە بەرگـــری لە مـــافی منا□□ان،خەبـــات لەدژی تێکـــدانی ژینگە،جۆرەها لیژنەو دامەزراوەی ئین جی ئۆی ناڕەزایەتی و هەتا لەبەرگری لە مافی ئاژەڵان و هیتر وهیتر.لەو ڕاپۆرتە کورتەدا لـــوتکەی ئینســـانیەت ولـــوتکەی جیهانـــداگری داواکـــاری و هێـــوا ئینسانیەکـــان لە شـــارێکی بچـــوکی وەک مەریوانـــدا ئەبینیت.مەریـــوان تونها نمونەیەکە.هەرکەسێک بەشوین ئاڵوگۆڕە سیاسیەکانی کوردستان لە سەراتاسەتی ئێراندا گەڕابێت وەها بیرکردنەوەیەکی دەبێت.

ئەمڕۆ خەڵکی کوردستانیش وەکو خەڵکی تاران و تەبرێزو ئەهواز لە دژی مەزهەب،لەدژی هەژاری ونـــائەمنی ئـــابوری و بێ مـــافی وسەرکوت،لەدژی هەر جۆرە هەڵاوادنێک،لەبەرگری لە مافەکانی ژنان ولاوان و خانەنیشینان،لەبەرگری لە ژینگە وتەنانەت مافی ئاژەڵان وهیتر وهیتر هاتونەتە مەیدان.ئەم بزوتنەوە ناڕەزایەتیە ڕەوا و ئینسانیـــانیە هەمـــوو شارەکـــانی کوردســـتان وشارەکـــانی ئێرانیشـــی گرتوەتەوە.لە بارودۆخێکی وادا کۆمۆنیستەکان دەتوانن وەک نوینەرو ئاڵـــا هەڵگـــری ئەم داواکـــاریە ئینســـانی وبـــزوتنەوە مـــافخوازو پێشڕەوە،هێرشێکی فراوان لە دژی هێزە ناسیۆنالیست وتیئۆریەکان وسیاســـەتە ئیسلام پەروەرو پرۆ-کۆمـــاری ئیسلامیەکـــانی ئەوانە ڕێکبخەن.کۆمۆنیســـتیکی وەهـــا دەتـــوانێت لەگەڵ هەر هێزێکـــدا بـــاسو گفتـــوگۆ بکات.بەڵـــام کۆمەڵە ب□ پێچەوانەوە دەجوڵێت.سیاســـەتی کۆمەڵە،نەک بەوشێوەی کە بانگەشەدەکات پەیوەندی دیپلۆماسی، بەڵکو هاوڕێی لەگەڵ هێزە ناسیۆنالیست وئیسلامیەکاندایە کە بەفەرمی و بەکردەوە لە کەمپی کۆماری ئیسلامیدا وەستاون.

وەڵـــامی کۆمەڵە بەم ڕەخنەی کە بۆچـــی لەگەڵ هیـــزە ئیسلامـــی وناسیۆنالیســـتیەکان کۆمیســـیۆنی دیپلۆماســـی تـــان پێکهـــێنـــاوە وە بڕیارنـــامەیەکی لەو شێـــوەیە دەرئەکەن ئەوەیە کەهەڵەی هـــونەری بوە.ڕەخنەی سیاسیان نیە.ئەڵێن کۆمەڵە وەک ئەندامی چاودێر لەو وەهاکۆمیتەیەدا بەشدارەو ئەو دانیشتنەی کە بڕیارنامەی جێگەی باسی تیـــدا دەرچـــوە بەشـــدار نەبـــوە.وای دانێیـــن کە کۆمەڵە لەبنەڕەتـــدا لەوەها دانیشتنێکدا بەشدار نەبوە.پرسیارەکە ئەوەیە کە ڕەخنەتان لە بڕیارنامەی ئاپۆئیستی وسی وسێ لایەنە واژۆکارەکەی چیە؟ناتوانیت

لەبەرامبەر تیئۆری وسیاسەتی کۆنەپەرستانەی ئەم هێزانەدا بەدەنگ بێت وەلە بەرگی دیپلۆماسیدا لە ستراتیجی بزوتنەوەکانی تردا نوقم ببیت.

کۆمۆنیستەکان دەتوانن لەگەڵ هێزە ناسیۆنالیستەکاندا پەیوەندی ودیالۆگ وقسەوباسیان هەبێت.ئەمە کارێکی سیاسی-دیاریکراوە ناتوانیت لە پیشەوە بەڕیت لەگەڵ ئەوهێزی ناسیۆنالیست یان ئیسلامیدا لەهیچ بارودۆخێکدا ناتوانیت گفتوگۆ بکەیت.لەکۆتاییدا بەومەرجەی وەک بزوتنەوەی کۆمۆنیستی قورسایی خۆتان لەگەڵ بزوتنەوەی چینایەتی هێزەکانی لایەنی گفتوگۆ،لێرەدا ناسیۆنالیزم ولەگەڵ ئەو ئاسۆو ئایدۆلۆژی وسیاسەتەی کەناسیۆنالیزمی کورد لە بەردەم خەڵکدا دای ئەنێ،هاوسەنگ بێت.دیپلۆماسی ئاوەهایی کۆمەڵە بە پێچەوانە،ڕادەست بونی تەواو بەستراتیج وسیاسەتەکانی ناسیۆنالیزمی کورد.

وەڵامێکی تریان بۆ ڕەخنەکانی ئێمە سەرڕای هەڵەی هونەری کە بەڕەخنەکانی ئیمەیان داوەتەوە ئەمە بوو کە کۆمەڵە ڕیکخراوێکی کۆمەڵایەتیەو ئەوکۆمۆنیستانەی کە ئەم کەموکوڕیانەی لە ئیمەی ئەدۆزنەوە کۆمەڵایەتی نین.

ڕاستە کۆمەڵە ڕێکخراوێکی کۆمەڵایەتیە بەڵام دەزانی لەبەرچی؟ لەبەر کۆچی مەریوان،لەبەر ڕاپەڕینی سنە،لەبەر چەکداماڵینی سوپای ڕزگاری لە ڕۆژێکدا لە ساڵی ٥٨(١٩٨٠).لەبەر داماڵێنی چەکی هێزێکی سیاسی کە ئەمڕۆ کۆمەڵە لەگەڵ وەچەکانیدا بوەتە هاوڕێ.کۆمەڵە لەبەر پەیوەندیەباشەکانی لەگەڵ هاوشێوەکانی شیخ عیزەدین حسەنی کۆمەڵایەتی نەبویەوە.هێزێکی کۆمەڵایەتی بوو کەتوانی بە هێزی خۆی کەسانی وەک شێخ عیزەدین بەشوێن خۆیدا ڕاکێشێت.بەهێزەوە لەسەر مێزی گفتوگۆ لەگەڵ نوێنەرانی کۆماری ئیسلامیدا دانیشێت وەکاتێک ملیان بەداخوازیەکانیان نەدان وەک دەربڕینی ناڕەزایەتی گفتەگۆکان بەجێ بهێڵن.سنە بگرێت بەدەستەوە.کۆچی مەریوان ڕێکبخات.قارەمانانی وەک سدیق کەمانگەری هەبێت.کۆمەڵە کۆمەڵایەتیە بەڵام دەنیابن بەم سیاسەتانە بنکەی کۆمەڵایەتیەکەتان لەدەست ئەدات.هاوڕێی لەگەڵ ناسیۆنالیستەکاندا کۆمەڵە کۆمەڵایەتی ناکاتەوە، بە پێچەوانەوەگۆشەگیرو پەراوێزی دەکات.

هاوڕێی لەگەڵ هێزە ناسیۆنالیست-ئیسلامیکاندا ناتوانیت بە دیپلۆماسی وهەڵەی هونەری وکۆمەڵایەتین وهیتر پاساو بدڕیتەوە.ئەوانە وەڵام نین.

ئەرکەکانی کۆمۆنیزم لەکوردستان

لە کۆتا بەشی ئەم سیمینارەدا ڕێگەم بدەن کە چاوەڕوانیەکان لە کۆمۆنیزم لە کوردستان بخەمە ڕو.ئومێدەوارم کە ئەم باسە کاریگەری ئەرێنی لەسەر کۆمەڵە هەبێت.باسەکەی من لەبارەی چەپ وڕاست وهیتر لەو ڕێکخراوەدا نیە.وەک کۆمۆنیستێک ڕوی دەمم دەکەمە کۆمۆنیستەکانیتر.

ئێمە وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری هەموو هەوڵێکمان ئەوەیە کە ڕەخنەیەک کەلەم سیمینارەدا ڕونم کردەوە ب□□ی□ن بە قسەوباسی گشتی.کۆمەڵە وهەر هێزێکی کۆمۆنیستی ئەمڕۆ دەتوانێت بەپلەیەکی زیاترەوە لە کۆمەڵەی چەند ساڵ دوای ساڵی٥٧بگۆڕدرێت بە هێزێکی کۆمەڵایەتی لەئێران وبەتایبەتی وبەدیاریکراویش لەکوردستان.لەبری ئەوەی بزوتنەوەناڕەزایەتیە جەماوەری لەمەیدانە جیاوازەکان لەدەوری هیواو ئامانج وسیاسەتەکانی چەپ پێکهاتوەو دەڕواتە پێشەوە.پێچەوانەی شەپۆل لەکوردستان ناسیۆنالیزمی کوردە.ڕەوتی خەبات لەکوردستان لەبەرژەوەندی ئێمەیە.

لەناو ئەم بارودۆخەدا وەکو سەرخەتی ڕەفتاری کۆمۆنیستی لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کورد دەتوان□ت ئ□م خا□انی لەخوارەوە هاتوە هەژماربکەیت:

-خا□ی ی□ک□م ل□بار□ی ئ□رک□کانی ک□مۆنیزم ل□کوردستان □□خن□ی □□شن و □اشکاو وقو□ ل□ ئاپ□ئیزم.ل□ ئ□ران ئاین ون□ریت□کان وکلتوری ئاینی کە ئاپۆئیزم خوازیاری ژیاندنەوەیەتی دەماری لە ڕۆژگاری خەڵکدا دەرهاناوە.کۆماری ئیسلامی حکومەتی""فاسەکان" وەیا نوینەری"مۆدێرنیتەی کاپیتالیستی"نیە بەڵکو نوێنەرو پاسەوانی ڕژێمی کاپیتالیستیە کە چل ساڵ□ بەزۆر ئیسلامی خۆی لەدەسەڵاتدا پاراستوە.وە ئەمڕۆ شارەزایانی جیهانی چینێک کە لەئێران لە ڕێگەی حکومەتی ئاینیەوە نوێنەرایەتی دەکرێت بۆچون وتیئۆریەک دەخەڕو هەتا بۆ ئیسلام وە بەتەواوەتی ئاین لە دەوڵەت ولە سیاسەت جێبکەنەوە.ڤیرژنی کوردی ئەم بۆچونانە لە ناوچەکە پلاتفۆڕمێکی تازەی داوەتە ناسیۆنالیزمی کورد.

نا بێ ڕیگە بدرێت ئەم هەوایە کرێکارانی کورد وەیان کۆمۆنیستەکانی کوردستان لەگەڵ خۆیدا بەرێت.نا بێت ڕێگە بدرێت خەڵکی کوردستان بەو شێوەیە تێبگەیەنرێن کە گوایە دەردی ئەو کۆماری ئیسلامی وحکومەتی چینایەتی نیە بەڵکو ئەوفارسانەن کە شوناسی ڕەگەزی کوردیان لەبەبچاونەگرتوە.ئەم بەڕەی□ بپێچینەوە.ئەبێت بەقوڵی پ ک ک و ئاپۆئیزم بخرێنە ژێر ڕەخنەوە.ڕەخنەیەکی وەها گرنگیەکی بەهێز پەیداکردوە.نەک تەنها لەبەر پ□ژاک،کە هەر چۆن بێت دەورێکی

پەراوێزی لە ئاڵوگۆڕەکاندا هەیە، بەڵکو لە بەر طێڕوانین وپارادایم وبارودۆخێک کە ناسیۆنالیزمی کورد لە هەموو ناوچەکە دروستی کردوە.

ئەمە لە بەرامبەر مۆدێرنیتەی کاپیتالیستیدا مۆدێرنیتەی سۆسیالیستی دادەنێین.کرێکاری کورد کە ناچارە هەمو ڕۆژێک هەشت کاتژمێر کار بکات وە تازە هەشتەکەشی لە گرەوی نەدایە لەگەڵ هیچ جۆرە ئابوریەکی کۆمۆنالە وئیکۆلۆجیکی ناگەیت بەئازادی.ئەمە بەرگری لە هەموو مافەکانی خەڵکی دەکەین وە پشتیوانی لەهەمونگاوێکیان دەکەین لەپیناوی دەستەبەرکردنی مافەکانیاندا.بەڵام بە تێپەڕبون لە مۆدێرنیتەی کاپیتالیستی تەنها دەتوانیت بگەیت بەسۆسیالیزم.کەسێک کەنەیەوێت کۆیلایەتی کرێ بخات وایدانێین کە باشترین نیازی دەربارەی دیومکراسیش هەبێت.ناچارە پشتوێنی لەملی کرێکاران توندبکات.ناتوانیت لە ژێری سەرمایە نەدەیت ودیموکرات بیت.تێپەڕین لە مۆدێرنیتەی کاپیتالیستیەوە بە مۆدێرنیتەی دیموکراتیک پوچە.دیموکراسی خۆی ڕیوایەت ودەربڕین ولادانی کاپیتالیستی ئازادیە.لەمۆدێرنیتەی کاپیتالیستیەوە ئەبێت تێپەڕیت بە ئازادی.لەمۆدێرنیتەی کاپیتالیستی ئەبێت بەئازادی تێیپەڕێنیت وە ئازادی واتە گەڕانەوەی ئیرادە بە ئینسان.ئازادی واتە جەبری ئابوری لەسەر ئینسان وەلابنێیت.
سەبارەت بەمەسەلەی میللی ئێمەکۆمۆنیستەکان مافی جیابونەوەی خەڵکی کوردستان بەڕەسمیەت دەناسین.ئەمە ڕێگەچارەی کێشەی کوردو ستەمی میللیش بەپێکەوە ژیانی خەڵکی کوردستان لەگەڵ خەڵکی ئێران وەکو هاوڵاتی خاوەن مافی یەکسان دەزانین.

پارێزەری لە مافی هاوڵاتی بونێک کە ئۆجەلان لە جێگەیدا کوردایەتی وڕەگەز پەروەری دائەنێت لەبنەڕەتدا باسی ئەمەیە.ئێمە دەڵێین خەڵکی ئێران سەربەخۆ لە پەیوەندیان بە کورد وعەرەب وتورک وبەلوج وفارس وشیعەو سونە وهیتر ئەبێت لە هەموو بوارەکاندا مافی بەتەواوەتی یەکسانیان هەبێت.نوسین وخوێندن وڕاگەیاندن وهەبونی ئەدەبیات بەزمانی دایک تایبەت بە خەڵکی فارسی زمان نیە، بەڵکو مافی خەڵکی کورد زمان وتورک زمان وعەرەب زمان وئەوانی تریشە.هەربەوشێوەیەلە بابەت کلتورو وجلوبەرگ وبارودۆخ وخزمەتگوزاری ئابوری وکۆمەڵایەتیەوە.بەتەواوەتی نابێت لەهیچ بوارێکدا هیچ هەڵاواردنێک هەبێت.ئەگەر ئەدەبیات وڕادیۆ وتەلەفزیۆن بە زمانی فارسی هەیە بەزمانەکانی تریش ئەبێت هەبێت وە بەفەرمی بناسرێت. سەرچاوەئابوریەکانی وڵات ئەبێتەرخان بکرێت بە هەمووهاوڵاتیان و وە هەموو خەڵکی ئێران ئەبێت لە ستانداردەکانی

خۆشگوزەرانی یەکسانی بەهرەمەندبن.

ڕێگە چارەی ئەمە بۆ کێشەی کوردستان دابینکردنی مافی هاوڵاتیبونی یەکسانە لە هەموو بوارەکانی سەرەوەدا .لەگەڵ ئەمەشدا ئەگەر خەڵکی کوردستان پەسەندیان نەکرد ئەتوانن جیاببنەوە.ئیمە ئەم مافەش بەفەرمی دەناسین.ئیمە یەکەمین حیزبێک بوین کە ڕامان گەیاند ئەگەر لە بارودۆخێکی دیموکراسیدا خەڵکی کوردستان دەنگ بەجیابونەوە بدەن ئەوە بەفەرمی دەناسین.بەڵام ئەگەر لە ئێران مانەوە بناغەی پێگەی ئیوە ، کۆمەڵگەدا بەپیچەوانەی سیاسەت وخواستی فیدراڵیستەکان وکۆنفیدرالیستەناسیۆنالیستەکان،ناسنامەی کوردی وئاینی تان نیە بەڵکو شوناسی ئینسانی ئەوە ویەکسانی تەواو لەگەڵ باقی هاوڵاتیانی ئێراندا.ئەمە باوەڕمان وایە هەرجۆرە گەڕانەوەیەک بۆ شوناسە نەتەوەییی میللی،چە لە شێوەی خودموختاری وچ فیدراڵی وهیتر،جیاوازی وهەڵاواردنی میللی چارەسەر ناکات بەڵکو بەپێچەوانەوە تەسبیتیدەکات و بەدامەزراوەی دەکات.

فیدرالیزمێک کە ناسیۆنالیزمەکان دەیخەنە ڕوو لەمێژودا کارێکی پێشکەوتوانە بوە بەڵام بە پێکهێنانی کۆمەڵگەو دەوڵەتە گەورەکانی وەک سوئیس وئەلمانیا وئەمریکا.فیدرالیسمیک کە ئەیویست لە بەشەکان ودەستە ڕەگەزیەکان وئاینە جیاوازەکان میللەتێکی وڵاتێک دروستبکات وە نەک فیدرالیزمێک کە ئەیەوێت میللەتی وڵاتەکانی ئێستا دوبارە بگەڕێنتەوە بۆ کۆمەڵگەی دەرەبەگایەتی! ئەم بەپاشەوە گەڕانەوەیە لە مێژودا وبەمانای تەواوی وشەکە بەتەواوەتی کۆنەپەرستانەیە.فیدرالیزمی قەومی هیچ لایەنێکی پێشکەوتوخوازانەی تێدانیە.
-گۆشەیەکی تری ئەرکەکانی ئێمە جەختکردنەوە لەسەر خەباتی چینایەتیە لە جوغرافیای سیاسی ئێراندا.لەبەرامبەر ناوچەگەری ناسیۆنالیستەکاندا،کۆمۆنیستەکان ئەبێت ڕایگەیەنن ڕیشەی کێشەکانی خەڵک لەکوردستانی ئێران،لە هەژاری وبێ مافی ودەسەڵاتی ئاینی وسەرکوت ودیکتاتۆری وتوندوتیژی دژی ژنان وهیتر تەنانەت هەڵاواردن وچەوسانەوەی میللی،حکومەتی ناوەندی لەئێران وە نەک دەوڵەت-میللەت بەگشتی!قسەی کۆمۆنیستەکان ئەبێت بەرگری بێت لە خەباتی چینی کرێکار و جەماوەری خەڵکی ئێران وتەواوی چوارپارچەکە دژی حکومەتە بۆرژوازیەکان بێت.گەلێکی یەک پارچە گوایە چین وناکۆکی بەرژەوەندیە چینایەتیەکانی نیە وشوناسیشوناسە کوردیەکەیان هەموایین هاوچارەنوس کردوە بونی لە دونایی دەرەوەدا بونی نیە.

ریفراندۆم وبەڕەسمیەت ناسینی مافی جیابونەوە بۆ حیزبی کۆمۆنیستی

کرێکاری تاکتیکێکی دیاریکراوە،هەر کاتێک خەڵکی کوردستان بیانەوێت دەتوانن جیاببنەوە بەڵام ستراتیجی ئێمە سۆشیالیزمە لە ئێراندا.ستراتیجی ئێمە تەنانەت حکومەتی شورایی نیە لەکوردستان.هەنێک لە هیزە چەپەکان ڕەخنەیان لەگەڵ ئاپۆئیزم و هەموو ناسیۆنالیزمی کورد ئەوەیە خۆازیاری پەڕلەمانی کوردنە لەکوردستان وە نەک شورا.ئەم ڕەخنەیە لەسەر ناسیۆنالیستەکان زۆرە.باسی ئێمە لەسەر شێوازی حکومەت لە کوردستان نیە بەڵکو ئەوەیە کەلە بنەڕەتەوە بۆچی کێشەی دەسەڵات لەدەرەوەی جوغرافیای سیاسی ئێران دەخرێتە ڕوو؟ناتوانی وەڵام بەناسیۆنالیستێک کە گەلان لەجێگای چینەکان نیشان ئەدات ونکوڵی لەخەباتی چینایەتی لەوێدا تێکداو ناوچەگەری ڕەگەزی وەک بنەمای ستراتیجی خۆی داناوە ناتوانێت بەدەسەڵاتدارێتی شورایی لەکوردستان وەڵامبداتەوە.وەڵام،شورای سەرتاسەری لە ئێراندا.

-ئەزمونی کارەسات باری حکومەتی هەرێم نمونەیەکی زیندوی کارکردی بۆرژوازی کوردی لەدەسەڵاتدا کە ئەبێت بۆ فێرکردن و وشیارکردنەوەی جەماوەری کوردستان بەکاری بهێنین.لە ڕەخنە لە ناسیۆنالیزمدا کۆمۆنیستەکان ئەبێت ئەم کارنامەیە لە بەرچای هەموان دابنێن وە لەژێر خەیاڵ بڵاوکردنەوەکانی گەلی-میللی-قەومی-ڕەگەزی ناسیۆنالیستەکان ڕیشەی چینایەتی نایەکسانیەکان وبێ مافیەکانی خەڵک بهێننە دەرکیسنە دەرەوەو ئاشکرایکەن.ناسیۆنالیزمی کورد لە کوردستانی عێراق نزیکەی سی ساڵە دەوڵەتی خۆبەڕێوەبەرو فیدراڵیان پێکهێناوە.ئەم کارە بوەتە هۆی ئەوەی هەڵاواردنی میللی کە وەک دەرئەکەوێت هەمو هەموخەمی ئاپۆئیستەکانە لاواز ببیت بەڵام هەواڵێک لە ئازادی و خۆشگوزەرانی ومافی خەڵک نەبێت! دەوڵەتی”خۆماڵی”دەسەڵاتدارلە ئاکامدا خەباتی نێوان کرێکارو سەرمایەدار بەرجەستەتر بووە.حکومەتی هەرێم ڕۆژگاری خەڵکی تاریک کردوە،گەندەڵی و دزی دەسەڵاتداران و توندوتیژی دژی ژنان و تەنانەت پەنابردن بۆ یاسا وپیرۆزیە ئاینیەکان هاوار دەکات وە ئەم کارە نەفرەت وبێزاریەکی گشتی دامەنی حیزبە دەسەڵاتدارەکانی کوردستانی عێراقی گرتوە.ئەگەر بیرتان بێت لە ناڕەزایەتیەکانی چەند ساڵی ڕابردودا لە سولیمانی خەڵک لە دژی حکومەتی هەرێم ڕژانە نێو شەقامەکان وە بەشیوەی نمونە دەسەڵاتی حکومەتی یان خستە ناو تابوت وبەخاکیان سپارد.ئەم ئەزمونە لە ڕاستیدا ڕەخنەی کردەییە لەو بۆچونانەی هاوشێوەی ئاپۆئیسمە کە ڕێگە چارەی کۆمەڵگە بە بنیاتنانی فیدراڵی نەتەوەیی وجێگیرکردنی شوناسی میللی وڕەگەزی دەزانێت.

-داوین قسەی ئەمە کەمۆنیستەکان لەبەرامبەر هەلومەرجی سیاسی وقسەوباسی ناسیۆنالیستەکوردەکاندا جێختکردنەوەمانە لەسەر ئینسانیەتی سۆشیالیستی. ئەمە لەبەرامبەر کۆمەڵگەی مەدەنیدا وەک مارکس دەڵێت "کۆمەڵگەی ئینسانی وئینسانیەتی کۆمەڵایەتی بووە" دادەنێین مارکس دەڵێت ماتریالیزمی کۆن، ماتریالیزمی میکانیکی جۆری فیئورباخ لە کۆمەڵگەی مەدەنی واوەتر ناڕوات، بەڵام خاڵی بەهێزی ئەمە، خاڵی بەهێزی ماتریالیزمی دیالێکتیکی ئەمە کۆمەڵگەی ئینسانیە. کۆمەڵگەی ئینسانی واتە کۆمەڵگەی بێ چین وبێ دەوڵەت. بۆ گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی ئاوەها سەرەتا ئەبێت دەسەڵات لەدەوڵەتە بۆرژواکان دامالێین. ناتوانیت دەسەڵات لەدەستی بۆرژوازیدا بهێڵیتەوەو لەخوارەوە کۆمەڵگە دیموکراتیزە بکەیت.

قسەی ئەمە ئەوەیە کە سۆسیالیزم هەمان ئینسانیەتەوئینسانیەت هەمان سۆسیالیزمە. قسەی ئەمە ئەوەیە کە خەڵکی ئێران و خەڵکی کوردستان لە خەڵکی دونیا چاو ڕۆشترنین. سک هەڵگوشینی ئابوری ژیانی زۆرینەی خەڵکی گۆی زەوی بەرەو لەناوچون بردوە. ئاین بەتایبەتی لەناوچەکەدا ڕۆژگاری هەموانی ڕەشکردوە. لە ئەمریکاو ڕۆژئاوا دوبارە مەسیحیەتیان هێناوەتەوەمەیدان. ڕاسیزم و ناسیۆنالیزم وناسنامەی دەستکراوو دژی ئینسانی لە هەموو جێگایەک دادوبێداد دەکەن. نەتەوە چێتی دژی ئینسانیە لەبەر ئەوەی نەتەوە گەری بەپێی پێناسەکەی واتە باوەر بون بەوەی کە نەتەوەکەی لەپیشترەوچاوی لەچاوی ئەوانیتر ڕۆشترە. ئەوەی کە ئەجێلانەکان تیئۆریزەی دەکەن وە دەرخواردی گەلان ومیللەتانی ئەدەن. ناسیۆنالیزمی فارس مافی مرۆڤ ئەکات، بە میراتی کوڕشی گەورە ناسیۆنالیزمی کوردیش ڕابردوی شارستانیەتی مرۆڤ ئەگەیەنێتەوە بە باپیرانی کوردەکان. بەستنەوەی مافی مرۆڤ بەکۆششەوە نیشانەی ڕێزگرتن لە مرۆڤ نیە، ڕێزنانە لە ئیمپراتۆریەتی فارس. هەر بەوشێوەیە کە بەستنەوەی لانکەی شارستانیەت بە باوباپیرانی کوردەکانەوە ڕێزدانان بە شارستانیەتەکان نیە، ڕێزلێنانە لە نەتەوەی کورد. ئەم بۆچونانە دژی ئینسانیە.

ئەمانە سەرەختی کارەکە کە ئەبێت کۆمۆنیستەکانی کوردستان ئەنجامی بدەن. ئەمە ئەرکێکە کە کۆمۆنیزمی کرێکاری لەبەردەم خۆیدا داینـاوە. ئەمە ئەمانەوێت لەگەڵ هێزچەپەکانی تردا دانیشتن وگفتوگۆمان هەبێت وە هەمویان بانگەوازبکەین بۆ ئەم هەڵوێستگیری وسیاسەتە. ئەمە خوازیاری پەیوەندین لەگەڵ کۆمەڵە وهەموو ئەو کۆمۆنیستەکانەین کە هاوڕێی وهاوسەنگەرمان دەبن لەم خەباتەدا لەگەڵ ناسیۆنالیزمدا. کاتێک کۆمەڵە پەیوەندیکانی خۆی لەگەڵ

ڕێکخراوە کمنیستەکاندا هەڵنەوەشێنەتەوەو پەیوەندی لەگەڵ ئەمەدا ببەستێت جارێکی تر پیشانی ئەدات کە پەیوەندی لەگەڵ ئەمەدا تاکتیکی و لەگەڵ ئەواندا هاوڕێی ستراتجیە.

من لایەنگری یەکێتی کۆمەڵەم.لایەنگری ئەوەم کە کۆمەڵە هێزێکی ڕادیکاڵ وکۆمەڵایەتی بێت.هەرچەند زیاتر بەو شێوەیە بێت ئەوە لەبەرژەوەندی هەموو چەپ و چینی کرێکارە لە ئێران.من لایەنگری نزیکی وهاوکاری وئیئتیلافم لەگەڵ کۆمەڵە لە کۆتایدا لەدەوری تاکتیکەکان وسیاسەتەکان و هاوپەیمانیەتی لەبەرامبەر ئیسلامیزم،لەبەرامبەر ئاپۆئیزم وبەرامبەر ناسیۆنالیزم لەهەر شێوەوڕوخسارێکیدا.
ئەمە ڕامان گەیاندوە لە حاڵەتێکدا کە کۆمەڵە لەپەیوەندیەکانی لەگەڵ ناسیۆنالیستەکاندا پێداچونەوە بکات ئەمە ئامادەی بەرداوامی پەیوەندین.من ئومێدەوارم باسی ئەم سیمینارە لەناو ڕیزەکانی کۆمەڵەدا کاریگەرییەکی ئەرێنی هەبێت وە جارێکی تر کۆمەڵە لەکەناری هێزە کۆمۆنیستەکان ولەبەرامبەر ناسیۆنالیزمدا ببینم*.

وەرگێڕانی: کاوە عومەر
٢٠١٩\٥\٢٥

وێناکردنی خەونێکی لەبیرنەکراو لەنێو شەمەندەفەردا … وەرگێڕان و لێدوان: سەران محەمەد

بایۆگرافی:

جین نیکۆلاس ئارتۆر ڕامبۆ لە (شارلڤیڵ) ی باکووری ڕۆژهەڵاتی فەرەنسا لە 20- 10- 1854 لە دایك بووە، لە هەرزەکاریدا دەستی کردووە بە نووسینی هۆنراوە. ڤیکتۆر هۆگۆ وەسفی کردووە بە (شکسپیری مێردمنداڵ)، جێپەنجەی دیارە بەسەر داهێنانی شاعیرانی پۆستمۆدێرن و نیگارکێشانی سوریالی و میوسیکژەنان.

کەی داهێنان و بەرهەماکانی لە تەمەنی بیست ساڵیدا دواییان پێ هاتووە، واتە لە نێوان تەمەنی (17- 20)ساڵییدا، ڕامبۆ بە شاعیری یاخی ناوزەد دەکرێت. لە نێوان سێ کیشوەردا سەفەرە دوایی نەهاتووەکانی دەست پێ کرد، هەتا لە تەمەنی 37 ساڵیدا و لە 10-11- 1891 بە نەخۆشی شێرپەنجە کۆچی دوایی کرد لە پاش ئەوەی قاچی بڕدرایەوە.

دەقەکە: خەونێکی زستان

لە زستاندا سەفەر دەکەین لە ناو فارگۆنێکی پەمەیی کوشن شین.
ئێمە باش دەبین، هێلانەی ماچێکی شێت چاوەڕوانە، لە هەر گۆشەیەک.
.
تۆ چاوت دادەخەیت تا لە پەنجەرەکەوە نەبینیت، سێبەری ڕوگرژی ئێوارە،
وەڕینی ئەو وەحشانە، بە ڕەو تێدەپەڕن بە لاماندا
هی گورگە رەشەکان و خێوە رەشەکان.
.
پاشان هەست بە روومەتت دەکەیت زۆر توند ختوکەی دە
ماچێکی بچوك وەك جاڵجاڵۆکەیەکی شێت بەسەر روومەتتا را بکات.
.
ئەنجا دەڵێیت: بیگرە!” سەرت شۆڕکەوە
– وئەمەش بەکاوەخۆ لە دووی ئەو بونەوەرە دەگەڕێین
– هەندە دوور سەفەری کردووە…

خوێندنەوەیەك بۆ ئەم دەقە:

خوێنەری ئەزیز! بیهێنە پێشچاوی خۆت هەرزەکارێکی بلیمەتی تەراو لەماڵێکی پڕ ئاشوب، تەراو لە دایکەکی پارێزگارو کاسۆلیك، تەران لە بەرپرسیارییەتییەك لەگەڵ بەواو تێگەشتنەکانی ناخدا یەکانگیر نەبن، لە کاتێکدا باوك لە خزمەتی سەربازیدایە لە دەرەوەی وڵات. سەفەرێك لە سەدان سەفەر؛ کەی و چۆن؟ ئەم شیعرە ئەو وەڵامەمان پێ دەدات:
هەڵهاتن و خۆهەڵدانە ناو شەمەندەفەرەکەوە، لە ناوچەیەکی دوورە دەستەوە بەرەو شارە گەورەکان، رەنگە بە گیرفانی بەتاڵیش بووبێت، لە وەرزی سەرماو ئەو کاتانەی هەموو شتەکان دەیبەستن، سات ئێوارەیەو هەموو بوونەوەرەکان رووەو ماڵەکانیان دەگەڕێنەوە، بەڵام رامبۆی شاعیر هەڵدەت، بۆ کوێ؟ نازانرێت؛ رەنگە بۆ باکووری فەرەنسا بێت یان ئەولاتر بۆ بەلجیکا، گەڕان بە دوای شتێکی نەزانراودا.

لەو ساتە وەختانەی کۆمەڵگای ئەوروپی پێیدەنایە دۆزینەوە پیشەسازییە جۆراوجۆرەکان و هەندێك لە دەوڵەتەکانیش سەرقاڵی کۆلۆنیالیزم بوون وەکو مۆدێکی سەردەم و پێداویستییەکی گەشەسەندنن وپێلهاویشتنی زیاتر.

گەر سەرنج بدەیت لەشیعراندنی ئەو حاڵەتە دەگمەن و خەمگینە ئەوسا توانای مەزنی ئەو شاعیرەت بۆ دەردەکەوێت، رەنگە هەر خەونێك بێت و یان ساتە وەختێکی هوشیاریی بێت و بۆ خۆ بچووێنرێت، جگە لە خۆی کەس لەو فارگۆنەدا نەبووبێت، بەس ئەو ئاوها دیمەنەکەمان بۆ دەگوێزێتەوە، کە چەند کاراکتەرێك لەوێدا ئامادەن، شەخێك کە بوونی نییە لە ژیانی رامبۆدا، گوایا ئازارو ناسۆرەکان ڕێ بۆ مرۆق دەدەن دە لای شەخێك جێبهێڵیت؟ بەتایبەتی بۆ کەسێکی سەرەڕۆی بلیمەت!
لە کۆتایی شیعرەکەدا رووبەڕووی ئەو لێکدانەوانە دەبینەوە سەبارەت ئەو بوونەوەرەی هێند دوور سەفەری کردووە، ئەو جاڵجاڵۆکەیەی ختوکەی رومەتی دەدات چییەو کێیە؟ رەنگە هێمایەك بێت بۆ بەرجەستەکردنی نەست یان لاوازی بوونی خۆی لەو ساتەداو هەروەها ئاڵۆزی ناخ و بیرکردنەوەکانی وەکو تەونی جاڵجاڵۆکە، بەڵام واش ئاسان نییە مەردمنداڵێك بەرەنگاری ئەو هەموو ئەشکەنجەو سەفەرە دوورانە بێتەوە، یان رەنگە هەر دەربڕینێکی گەمەئامێزو دڵنەواییکردنێکی منداڵانە بێت، لە لایەکی تر ترسی هەرزەکارێك لە خۆو تاریکایی ڕێی دەچێت دەربڕینی ئەو حاڵەتە ساتەوەختییەی شاعیر بێت لەسەفەرێکدا خەمناکانە، بە شەمەندەفەرو بە پارە بۆ شوێنێکی نەزانراو.

من وای بۆ دەچم رەنگە ئەم هۆکارەش بێت وای لە رامبۆ کردبێت کە لای ئاسایی بێت ئەم لاوازییەی دۆخی و ئاڵۆزییەی هزری وەکو جانەوەرێکی گچکە بچوێنێت کە جاڵجاڵۆکەیە، لە لایەکی تریشەوە هێشتا دڵی بە جۆرێك پابەندە بە ماڵەوەو بیر لەوە دەکاتەوە دوای دیارنەمانی ئەو، ئەوا چۆن ئەندامەکانی خێزانەکەی بەدوایدا دەگەڕێن و دەکەونە هەوڵپرسینی، (وهك لە دوا کۆپلەدا دیارە)، کەواتە ئەوەی وا دوور سەفەری کردووە خودی رامبۆیە نەك جاڵجاڵۆکە! ئەوانەش بەدوایدا دەگەڕێن دایکی و ئەوانی ترن، بزانن و سەرنج بدەن چەند جوان و وەساتایانە هەردوو ماناکەی لە چەند وشەیەکی کورتدا جێ کردووەتەوە، لە کاتێکدا ئەم شیعرەشی لەیەکەم ساڵی بە شاعیربوونیدا نووسیوە.

ئەگینا دەتوانین بپرسین: گوایا جاڵجاڵۆکە ئیشی بە ناو شەمەندەفەر چییە؟ ئەمەیە کامێرای شیعر کە وێنەی مەجازمان بۆ هەتایە بە

ناوازەترین شێوە بۆ دەنەخشێنێت و دەگوێزێتەوە.

(چارلی ماك) كە دەقەكەی كردووە بۆ ئینگلیزی دەڵێت لەبەر چەند هۆیەك ئەم دەقەم هەڵبژارد؛ یەكێك لەوانە ئەوەیە كە بەربڵاو نییە زستان ببێتە جێی خەون بینین، بۆ تایبەتی لەو كاتەدا كە زۆر شت دەچنە سوێی متبوونەوە یان دەمرن، سەهۆڵ و سەرمای زستان وا لە مرۆڤەكان دەكات دەسەوسان بن.
شاعیر یەكەم كۆپلەی بۆ راناوی ئێمە نووسیوە، جا نازانرێت ئەمە كێین؟ ئەمەش زیاتر سەرنجی خوێنەر كەمەندكێش دەكات، لەكاتێكدا بە هیچ جۆرێك ناسنامەی شاعیر لەم شیعرەدا ئاشكرا نەكراوە.

سەرنجراكێشترین بەش لەم دەقەدا وەسفی تارماییەكانە، كە رەنگە میتافۆر بێت و دەرخەری ترس و گرفت و نیگەرانییەكانی خودی شاعیر بێت، بەڵام بە باسكردنی چاوداخستن هەوڵ دەدات كە لە یادی بكات و نیگەران نەبێت.
هەروەها (كازم جیهاد) كە كۆی بەرهەمەكانی رامبۆی كردووە بە عەرەبی دەڵێت: ئەم قەسیدەیە لە شەمەندەفەردا نووسراوە كاتێك رامبۆ لە ماڵ رایدەكرد بۆ برۆكسل و باكوری فەرەنسا لە نێوان 7-14 ئۆكتۆبەری 1870دا.
لە كۆتاییدا جێی خۆیەتی بپرسین؛ گەر شیعر نەبووایە، ئەوا چ كامێرایەكی فۆتۆگرافی دەیتوانی ئەو دیمەنە فەنتازییە جوان و داهێنەرانەمان لەو ساتە تایبەتەدا هەر بەو تازەیی بۆ هەڵبگرێت تا رۆژی ئەمڕۆمان چێژی ئەدەبی لێوەرگرین؟!

سەرچاوەكان:

allpoetry.com/A-Dream-For-Winter -1

2-En.wiki. Arthur Rimbaud

3- stephen-spender.org/2011_prize/2011_14_commend_CM.html

٤- الآثار الشعرية الكاملة لـ آرثر رامبو – ترجمة كاظم جهاد، ٢٠٠٧

دەقەكە بە ئینگلیزی:

A Winter Dream

In winter we’ll travel in a little pink carriage
With cushions of blue.
We’ll be fine. A nest of mad kisses waits
.In each corner too

You’ll shut your eyes, not to see, through the glass,

Grimacing shadows of evening,
Those snarling monsters, a crowd going past
.Of black wolves and black demons

Then you’ll feel your cheek tickled quite hard…
A little kiss, like a maddened spider,
…Will run over your neck

And you’ll say: “Catch it!” bowing your head,
– And we’ll take our time finding that creature
…– Who travels so far

پاشماوەکانی شەڕی براکوژی … شوانە حسن ابوبکر

برادەرێکم وتی لای بەرپرسێکی عەسکەری دانیشتبووم، هەر لەخۆوە هات بەخەیاڵمدا کە پرسیارێکی لێبکەم پێموت کاک (سەردار) چ ڕوداوێک هەیە لەژیانتدا ئازارت دەدات.وتی لەشەڕی ناوخۆدا بانگ کرابووین بۆ کۆبوونەوە کە بچین و بەشداری کۆبوونەوەکە بکەین، ل□ بەرامبەر مقەڕەکە کەپرێکی بەدار دروستکراوی لێبوو، منداڵێک تەپەدۆرێکی دانابوو ساردی دەفرۆشت، ئێمەش تینومان بوو، لاماندا سەرو ساردیەک بخۆین.

وتم: باوکە خوێرییەکەت لەکوێیە تۆی بەم گەرمایە ناردووە بۆ ئیش؟ منداڵەکە بەحەسرەوە وتی: باوکم نەماوە.! پێموت: کوڕی بچوک هەریەکەو ساردیەکمان بۆ هەڵپچڕە، منداڵەکە خەریکی هەڵپچڕینی ساردییەکان بوو، چونکە زۆر منداڵبوو فریای ئەو تینوێتییەی ئێمە نەدەکەوت، منیش دەستم خستەسەر شانی و وتم: باوکە خوێڕیەکەت ل□ بەر موبەریدە دانیشتووەو تۆی بەم گەرما ناردووە بۆ ساردی فرۆشتن؟ بەڵام منداڵەکە بە حەسرەت و داخێکی قوڵەوە سەری بەرزکردەوەو وتی: خاڵۆ باوکم نەماوە. منیش زۆر ناڕەحەتبووم بۆچی ئەو پرسیارەم کرد، بۆیە خۆم پێنەگیراو وتم: بەساقە نەمزانی باوکت نەماوە، قسەیەکیشم پێوت بمبورە، ئەی باوکت بەچی تیاچوو؟

بەدەم قسەکردنیشەوە 50 دینارم کرد بە گیرفانیدا. منداڵەکە بەدەم ساردی هەڵپچڕینەوە
وتی: “سەردار” کوشتی!.
ئیتر هەزار ئەوەندەیتر ڕووخام چونکە ” سەردار” خەمم، بیرم دەکردەوە ئەبێ چەند منداڵیترم ئاوا بەباوک کردبێت، ئەژنۆم شکا توانای بەپێوە وەستانم نەما، بەڵام نەمهێشت جەماعەت پێم بزانن.
بەڵێ، باوکی ئەو منداڵەی ساردییەکانی دەفرۆشت، من کوشتبووم.!
دانیشتمە سەر بەردێک کە بەدانیشتن لەبن کەپرەکەدا دانرابوو، پێشمەرگەو حیمایەکان مەشغوڵی ساردی خواردن و سوعبەت و پێکەنین بوون، منیش ئاگام لەخۆم نەمابوو لەتاو ئەو منداڵە حەزیشم دەکرد بزانم ڕاست دەکات یان نا،؟
لەدڵي خۆمدا دەموت بەڵکو وانەبێت خۆمن خەڵکم زۆر کوشتووە، بەڵکو باوکی ئەو منداڵە من نەمکوشتبێت، هیچ نەبێ کەمێک خەمەکەم سوک دەبێت، چونکە تائەوکاتە نەمدەزانی کەمن کەسێک دەکوژم ئاوا خەڵک ماڵوێران دەبێت. بەیەک پرسیارێکی ترم لێکرد، وتم کوێی بچوک لەکوێ کوژرا باوکت وتی لە ئێشکەوتی...... لەگەڵ هاوڕێکانیدا ” سەردار” هەرسێکیانی گرت و کوشتنی لەگەڵ فڵان کەس، وتی ئیتر گومان نەما کەمن کوشتومە. پرسیارێکیتر هاتە پێشەوە ئەویش ئەوە بوو. کاکە بچکۆل گەورە بوویت بەتەمای سەردار بکوژیت، وتی بەخوا گەورەبم نایەڵم بژی وەک سەگ ئەیتەپێنم، منیش دەستم کرد بە پێکەنینێکی دەسکرد.
لەبەر دەی ئەو و 100 دیناری تریشم پێداو وتم ئافەرم گەورە بوویت وەک سەگ بیتەپێنە.
تا ئێستاش هەموو شەوێک کە دەخەوم ئەومنداڵە دێتە بەرچاوم چاوە حەسرەتاوی و پڕ لە ڕقەجوانەکانی نایەڵن بخەوم، جگە لەوەش ئەبێ چەند کەسیترم ئاوا بەباوک کردبێت، بەڵام داخی گەورە ئەوەیە ئەوشتانە قەرەبوو ناکرێنەوە، ئەگینا هەرچی سەروەت و سامانم هەیە ئەمدا کە هەم دەی ئەوانم ئاسایی بکردایەتەوەو هەم خۆشم لەو عەزابی ویژدانە نەجاتم بوایە.

شوانە حسن ابوبکر

قات لەبەرەكان .. شيعر – نووسينى:حەمە هيوا

دەمێك ڕەش دەپۆشن
دەمێك نيلى دەپۆشن
دەمێك ڕەساسى دەپۆشن
هەموو
مۆدێلەكان دەپۆشن
لەگەڵ مەلاكان هاوشانن
لەگەڵ خودا پەرست و
شەڕواڵ لەبەرەكان هاوديدن
لەگەڵ قەڵەمە پاكەكان دوژمنن
دەمێك
سوڵتان لە باكورەوە هاندەدەن پاكەكانى باشور
هەناسە وەستاو بكەن
دەمێكيش
ئيمام
لە
رۆژهەڵات هان دەدەن
گاز لە گوڵە پاكيزەكان بگرن،
گوێ بە خەونى نێژراوى
منداڵە بيجامە دڕاوەكان نادەن
گوێ بەو منداڵانە نادەن
كە
لە زنستانان چڵميان دەيبەستێ
بە هاوينيش قاچيان دوكەڵى
لێ هەڵدەستێ.
كاسۆليەكيەكان و پڕۆتستانتيەكان شەر دەكەن
شيعەكان و سوننەكان شەڕ دەكەن
خوا پێداو و خوا پێنەداوەكان شەڕدەكەن
مەلاى مزگەوت و قەشەى كڵێسا
سياسيە گرگنەكان و سياسيە مەڕەكان
پشت چەماوەكان و پەت لە ملەكان
هەموويان دەجەنگن
دەجەنگن بۆ دروستكردنى بەهەشت!

سیاسیەکان وان مۆڵەت دەخوازن
خودا بەهەشت بکاتە موڵکیان.
قات لەبەرەکان تا دێت ژمارەیان زیاتر دەبێت
تێچوی مرنیان زیاترە
لە تێچوی ژیانیان
ژنی نیشتیمانپەرستەکان لەش دەفرۆشن
لەش دەفرۆشن
بۆ شیر و دایبی و گۆرەوەی
ئەوان لە ماڵی سەرۆک لە چرکەساتێکدا
سەدان جار تەحیە دەکەن
بە سەرۆک دەڵێن: تۆ خوای
تۆ خوایت و کوڕەکانیشت نیمچە خوان،
ئەوان وان گرەو لەسەر مێینەی شکۆمەندەکان
دەکەن
ئەوان وان
دیمەنی منداڵێک کە ماسیەکانی ناو دەریا
فرمێسک دەرێژن
ئەوان پێی پێدەکەنن
منداڵێک کە خوداش پەراوێزی خستوە
منداڵێک کە حۆریەکان
بە بینینی خەجاڵەت دەبن.
وێنەی سەرۆکەکان لە هەمو شوێنێکە
جارێک
دەیبینم بە دەرگای ماڵی خوداوە
جارێک دەیبینم
بە دەستی حاجیە ناو گەڵ پیسەکان
جارێک دەیبینم
بە دەستی سۆزانیە رۆژ ئاواییەکان
کوێ هەیە وێنەی ئەوانی لێ نەبێ؟
ئەوەتا دەبینم وێنەیان
لە ئاودەستی پیرەژنەکان.
منداڵەکان
گەورە دەبن
مەلاکان و قەشەکان
بە جۆرەها شێوە
ماکیاژ بۆ بەهەشت دەکەن
دەمێک

بۆ ڕوباری هەنگوین
دەمێک
بۆ خاچەکەی مەسیح
بەهەشت هی کێیە!؟
ئەوەتا
ئەرێ
پڕە لە دۆزەخیی
ئەوەتا
ئەرێ پڕە لە قیبلە
ئەوەتا
ئەرێ
شاری مردوە بێ کفنەکانە.

دەریای 15 پانزان … یاشار میراج … و : نەژاد عزیز سورمێ

دایە ئاوی ئەم دەریایە بۆچی ڕەشە ؟
ئینجا کوڕم ژیانی پانزان سپی بوو ؟
دایە شەپۆلی ئەم دەریایە ،
بۆچی هێندە بێ ئامانە ؟
ئینجا ڕۆڵە نەبەردی پانزان ئاسان بوو ؟
دایکە ڕۆحی ئەم دەریایە
لەبەر چی هێندە غەمگینە ؟
کوڕم ئینجا
خوێنی پانزان شادمان بوو ؟
دایە ئەم دەریایە بۆچی ،
هێندە بە گێژەن ، تووڕەیە ؟
ڕۆڵە شێری بریندارم
ئەوە دەریای 15پانزانە ..

باشە دایە ئەم دەریایە
لەبەرچی ناوی پانزە‌یە ؟

کۆم 15 پانزەن
هەوڵنی سووری ئەم دەریایە .

- یاشار میراج یەکێکە لە شاعیرە نوێخوازەکانی تورك .
ئەم شیعرەی لە : – (الادب الترکی الحدیث – ملامح و نماذج – د. محمد نورالدین)
بڵاوکردنەوەی – دار العالمیه بێرووت 1984 – کراوە بە کوردی .

ژینگە … محەمەد بەرزی

ژینگە ئاو و هەوایە
ئەو خاکەی ئێمەی تیایە

دار و درەخت و باخە
ئاسمان و دەشت و شاخە

خۆڵ و خاشاک و دووکەڵ
ژەهرن بۆ مەل و ئاژەڵ

ژینگەمان بە پیس دەکەن
گوڵ و گوڵزار سیس دەکەن

پەتا و دەردمان بۆ دێنن
ژیانمان دەشێوێنن

وەرن هەموو یەکبگرین
ژینگەمان پاک ڕابگرین

محەمەد بەرزی

٦ / ٥ / ٢٠١٩

قەيرانی ناڤکی داهاتووی رژیمی ئیسلامی و داهاتووی ئۆپزسیۆنی ئێران ... نووسینی : ئیرەجی ئازەرین

وەرگێرانی : عەلی ئەحمەد پور

هەرجارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکان ەوە... مانگی 6ی 2006

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....](http://dengekan.com/doc/2006/5/irajAzarin31.pdf)

http://dengekan.com/doc/2006/5/irajAzarin31.pdf

فێربوون و پەروەردەی فنلاندا، نەخشی سەر بەردە 1.. ... ئەحمەد مشاري

بەشی یەکەم

سیستمی فێربوونی فنلندیی، سەرسوڕمێنەر
نووسین و بۆ دواداچوونی: ئەحمەد مشاري

کەمکردنەوەی وەرزی خوێندن و سەعاتەکانی حەفتانەی خوێندن، نەهێشتنی تاقیکردنەوەکانی بەکالۆری، یان وەزاریی، ڕزگارکردنی منداڵە لە ئەرکەکانی ماڵ و خوێندنی تایبەتەکان، هەروەها ... بۆ واتای چیی دێت؟

باوکی ڕۆحی فێربوونی فنلندیی: دکتۆر «باسي ساڵبرگ»ە
دکتۆر"باسی ساڵبرگ" یەکەم کەسی دەستپیشخەر بۆ فێربوون و پەروەردەی نوێ، لە کتێبەکەیدا"Finnis Lessons" ڕەهەندێکی فێربوون و پەروەردەی نوێی دۆزیوە، کە لە پێش ئەمدا هیچ کەس بیری لێ نەکردۆتەوە. هەندێک لە دەوڵەتانی دنیا سوودیان لە بیرۆکەکانی وەرگرت، لە پەرلەمانەکانیاندا گفتوگۆی لەسەر کرا، وەک دەوڵەتانی ئسکۆتلندا و ئنگلتەرا و ئوسترالیا و نیوزیلندا، هەندیک لە حکومەتەکانیش بمەوە نەوەستان، بەڵکو یەکسەر داواین لە ئیدارەی فێرگەکانیان کرد کە هەرچی لە توانایاندایە ئەم بیرکردنەوە نوێیانەی فێربوون و پەروەردە جێبەجێ بکەن.
بیرۆکەی سەرەکی ئەم زانایە، بزووتنەوەیەکی چاکسازییە لە هەموو ئەو گەندەڵیی و خراپیانەی لە پەروەردە نەریتیەکەدا هەیە.
پێویستە هەمیشە ئەوەمان لە بیر بێت، کە ئامانجی فێربوون بریتیە لە: یەکەم ئابوورییەکی باش، دووەم پاراستن و پارێزگارییکردن لە کولتووری پێشکەوتووی دیموکراسیانە.

یەکەم هەنگاو لە فێربوون و پەروەردەی فینلندەدا بریتی بوو، لە ڕزگارکردنی فێربوون و پەروەردە لە “میکرۆبەکان”. دکتۆر ساڵبرگ هەموو گەندەڵیی و خراپی پەروەردەی نەریتیی ناونا"میکرۆبەکان".
دکتۆر ساڵبرگ گرنگیەکی زۆری دا بە بزووتنەوەی گەندەڵیی و خراپیەکانی فێربوون و پەروەردە، کە بە ناوی چاکسازییەوە دەگوزەرێت، ئەمەشی لە کتێبەکانی و وانەکانیدا بە ناوی لە ناوبردنی میکرۆبەکان کورت و پوخت کردۆوە، “میکرۆب” بە واتای ئەو دەردە کوشندەیە دێت کە تووشی فێربوون و پەروەردە بووە و هەموو فێرگەکانی جیهانی گرتۆتەوە.

بە گوێرەی زانیارییەکان، سیستمی فێربوون و پەروەردە ٩٩٪ لە سەدا نەوەت و نەی پاکراوەتەوە لە میکرۆبەکان.
ئەم چاکسازیی و پاکسازییەی سیستمی پەروەردەی فینلندا لە سەر ڕێنماییەکانی دکتۆر ساڵبرگ بەم کارانە هەستا: چێکردنەوەی بابەتەکان، زۆری تاقیکردنەوەکان، درێژکردنەوەی سەعاتی دەوام، پێدانی وەزیفەی ماڵ و ئامادەکردنی دوای تەواوبوونی دەوامی فێرگە، هەروەها پێدانی وانەی تایبەت ئەویش وەک وەزیفەی ماڵ، دکتۆر ساڵبرگ جەخت دەکاتەوە لەسەر ئەوەی ئەمانە هەموویان میکرۆبن و دەبنە هۆکاری کوشتنی تواناکانی فێربوون و پەروەردە و دەبن بە قورساییەکی زۆر لە سەر منداڵ، چونکە پراکتیکەکردنەکی ئەمانە نا پەروەردەییە و هیچ سوودێکی نییە جگە لە مامۆستا و منداڵ

ماندووکردن.

پێویستە ئەوەمان لە بیر بێت، کە ئامانجەکانی فێربوون: یەکەمیان گەشەپێدان و پێکهێنانی ئابوورییەکی باشە، دووەمیان پاراستنی کولتوری دیموکراسیانە و مرۆڤیانە، سێیەمیش لە بیرمان نەچێت، کە ئەمانە بە میتۆدە میکرۆباوییەکە بەدی ناهێنرێن.
بەراورد بە ئەمەریکا، فنلندە باشترین و گەشەسەندووترین سیستمی فێربوون و پەروەردەیی هەیە.
ئۆباما، لە ماوەی سەرۆکایەتییەکەیدا، ڕێگەیەکی ستراتیژیی لە فێربوون و پەروەردەدا گرتەبەر و ناوی نا "کێبڕکێ بەرەو لوتکە"، پەیمانی دا بە ڕابوون و گەشەی فێربوون لە ئەمەریکادا لە ڕێگەی لێپرسینەوەیەکی ورد، پێوانەیەکی وردی هەڵسەنگاندن بە مامۆستاکان، هەروەها کۆمەڵێک شتی لەم بابەتانە بۆ بەدیهێنانی خواستەکەی.

کەچی فیلمە دۆکۆمێنارییەکە «Waiting for Superman» دوای چەندین ساڵ لە جێبەجێکردنی ئەو ستراتیژیەتە دەریخست، کە ڕێژەی سەرنەکەوتنی فێرخوازەکان و داخستنی فێرگەکان و دەستبەرداربوون لە مامۆساکانی لە کەوتەوە. ناچار ڕایانگەیاند پلانەکەیان سەرکەوتوو نەبوو.
دکتۆر "ساڵبرگ" دەڵێت، شکست و سەرنەکەوتن لە هەرچ دەوڵەتێکدا فشار بخەنە سەر منداڵ و فێرخواز و مامۆستا چاوەڕوانکراوە، هیچ دەوڵەتێک نییە ئەم میتۆدە میکرۆباوییەی بەکار هێنابێت توانیبێتی چاکسازی بکات و سەرکەوتن بە دەست بێنێت.

سیستمە ڕەق و توندەکان، بەرپەرچدانەوەی کار و ڕووداوە مێژوییە کۆن و ڕەق و توندەکانە، کە لە دەر زەمانەوە بەسەرچوون و نەماون، وەک شۆرشی پیشەسازیی و جەنگی ساردی درێژخایانەی نێوان بلۆکی سۆسیالیستیی و سەرمایەداریی، لەگەڵ ئەوەی ئەم ڕەقەی و توندووتیژیانە بەسەرچوون، کێشەی گەورە ئەوەیە لەم ڕێدا و لە ناخی خۆماندا بە هەمان شێوەی کۆن مامەڵەیان لەگەڵدا بکەین، وەک چۆن دەوڵەتەکان لە کاتی خۆیدا و لە پێناوی ململانێکانیاندا مامەڵەیان لەگەڵدا کردوون.
پارادۆکسیەکانی فێربوون و پەروەردەی فنلیندیی، کە ڕەنگە خەڵکی دەرەوەی سنوری جوگرافیای فنلندا لەسەری ڕانەهاتبێتن، بەڵام پێویستە ئەوە بزانین کە گەلی فنلیندیی بە تەواوەتی لەسەری ڕاهاتوون، ئەمەش وای لێکردوون زیاتر لە گەلانی دیکە پێشکەوتووتر بن لە ڕووی فێربوون و پەروەردەوە، ئەویش ئەو پرنیسپی فێربوون و پەروەردەییە، کە دەڵێت:
١ـــ خوێندنی کەمتر = فێربوونی زیاتر، واتا بە خوێندنی کەمتر

فێربوونی زیاتری لێ دەکەوێتەوە، نەک وەک باوە، خوێندنی زۆر فێربوونی زیاتر خوێندنی زیاتری لێ دەکەوێتەوە.
تا ئێستا ئەوە نەسەلمێنراوە، کە خوێندنی زیاتر و زیادکردنی کاتی خوێندن، سەرکەوتنی زیاتری لێ بکەوێتەوە، بەڵکو پێچەوانەکەی سەلمێنراوە، لە ڕاستیدا ئەو وڵاتانەی کە کاتەکانی فێربوون و پەروەردە تیایدا زۆرە، ئاستی فێربوون و پەروەردە تیایاندا نزمە.
“کەمترین سەعاتەکانی خوێندن” ئەو بیرکردنەوە باوە هەڵدەتەکێنێت، کە فێربوون و پەروەردە پێش دەکەوێت بە زیاد کردنی سەعاتەکانی خوێندن و مانەوەی زیاتری منداڵ لە پۆلەکاندا و هەروەها کەمکردنەوەی کاتەکانی پشووی نێوان وانەکان و کەم کردنەوەی دەرفەت بە پشووی منداڵ لە ناو ماڵ و خێزاندا و کەم کردنەوەی پشووە فەرمییەکان.

جێبەجێکردنی ئەم کەمکردنەوانە لە فینلندەدا:
• منداڵ و فێرخواز کەمترین کات لە فێرگەدا بەسەر دەبەن
• ناو ماڵ و خێزانەکەن خاڵیە لە فێربوونی تایبەتی
• مامۆستایانی فینلندیی کەمتر لە فێرگەدا دەمێننەوە بە بەراورد بە مامۆستایان لە وڵاتانی تردا.
• فێرخوازانی فینلندیی کەمتر دەدەنگ و پەشۆکاو و سترێسن
• فێرگە فنلندییەکان سەرکەوتنی گەورەیان بە دەست هێناوە بەراورد بە فێرگەکانی تر لە جیهاندا
کاتەکانی سەرلەبەیانی بەسە بۆ فێربوون لە فێرگەدا، پێویست بە مانەوەی زۆری فێرخواز ناکات لە ڕۆژەکەدا.
٢ــــ وردەکارییە تایبەتمەندییەکان = مەعریفەیەکی دابڕاو
دوور لە ئەزبەرکردن و تەترانجن و پێدانی زانین(معریفة)، ساڵبرگ ئاگادارمان دەکاتەوە لەوەی فێرخواز پێویست نەکەین و نەیخەینە ژێر ئەرکی لەبەرکردن و مێشک پڕکردن و پێدانی ئەو زانیانەی کە هیچ کەس سوودیان لە وەرناگرێ و بەکاری ناهێنن جگە لە کەسە تایبەتمەندەکانی بوارەکە خۆی، ساڵبرگ ئەم پێدان و مێشک پڕکردنەوەیەی فێرخواز ناو دەنێت”زانینی دابڕاو”.
بابەتە کارا و کاریگەرییەکانی خوێندن پێویستە لەسەر فێربوون و پەروەردەی فێرخواز چەق بەستێت، وەک:
١ــــ بیرۆکەی داهێنەرانە
٢ــــ مەرامییە ویژدانییەکان
٣ــــ بەردەوامیی کارامەیی
٤ــــ توانا و بەهرە تایبەتەکان.
جارێکی تر گرنگە تێبینی بکەیت، کە بابەتەکانی خوێندن پێویستە

دوور بێت لە چەمک و زاراوە وشکەکانەوە، هەروەها پێویستە ئەزبەرکردن نەکرێت بە ئەرک بەسەر فێرخوازەوە ، لە کاتێکدا خودی نووسەرەکەی لەبەری نییە و ناتوانێت لەبەر بیڵێتەوە.

پەیوەستکردنی منداڵ بەم "زانینە دابڕاوانە" هۆکارێکە بۆ ڕقلێبوونەوەی منداڵ لە فێرگە و فێرخوازیی و فێربوون، هەروەها توانای فێرخواز بۆ بیر و بیرۆکە نوێکان گرنگترە لە پێدانی زانیاری نوێ، فێربوون و ڕاهێنان لەسەر بیرکردنەوە و داهێنانەی نوێ کەمتر نییە لە گرنگیی و بایەخی فێربوونی نووسین و خوێندنەوە و حساب.

زانای فیزیایی"میتشیو کاکو" هەستی بە سوکایەتی کرد، کاتێک بینی کچەکەی وەڵامەکانی ئەزبەرکردووە.

٣ــــ ناوچەیەک بەتاڵ لە تاقیکردنەوە

پلە و پێگەی فێرگە لەوە باڵاترە حوکم لەسەر وەرەقەیەکی تاقیکردنەوەی فێرخواز بدات و فێرخواز لەسەر ئەو وەرەقەیە هەڵبسەنگێنێت، فێربوون و پەروەردە هەڵسەنگاندنی گەرک نییە.

بەم جۆرە ناوی فێرگەکانی فینلەندە دەبرێت"ناوچەیەکی بەتاڵ لە تاقیکردنەوە"

دەسەڵاتی سیاسی و دەسەڵاتی پەروەردەیی قایل نین بە گرتنەبەری سیاسەتی تاقیکردنەوەی فێرخوازان، ئەرکی مامۆستا لە ناو پۆلدا هاوکاری و ڕێنماییکردنی هەرچ فێرخوازێکە لە ناو پۆلدا بۆ فێربوون، بێ فشاردانان و ترسانی فێرخواز بە تاقیکردنەوە کتوپڕییەکان و وەرزییەکان.

ئەگەر فێرخواز لە ڕۆژانەی خوێندنیدا دڵنیابوو، دەتوانێت بە خۆی بیربکاتەوە و گەشە بکات، بەڵام فشاردانان و هەڕەشەکردن بە تاقیکردنەوە، ئەنجامی ترسناکی لێ دکەوێتەوە، ترس و تۆقاندن بە تاقیکردنەوەکان دوودڵیی و نیگەرانیی و پەشۆکاوی لەوە دروست دەبێت، تا دەگات بە فشار و نەخۆشیی سایکۆلۆجیی، دواتریش دەگات بە جیابوونەوەی فێربوون لە ژیان و ژیانی کۆمەڵایەتیی.

سیستمی پێشکەوتووی فێربوون لە فینلەندەدا، بڕوای نییە بەوەی فێرخواز لە ئەنجامی تاقیکردنەوەیەک یان چەند تاقیکردنەوەیەک هەڵبسەنگێنێت و پلە و نمرەی بەرز و نزمیان بداتێ، ئەمە قەدەغەیە لەم سیستمە پێشکەوتووەدا.

٤ــــ باشترین فێربوون بە کەمترین تێچوون

پارادۆکسێکی سەیرە، ئەو دەوڵەتانەی دەتوانن بودجەی زەبەلاح دابین بکەن بۆ سیستمی فێربوون و پەروەردە، کەچی فێربوون و پەروەردەیان نزمە، بەڵام ئەو وڵاتانەی ناتوانن ئەو بودجە زەبەلاحە دابین بکەن، وەک فنلندا، بەڵام ئاستی فێربوون و پەروەردە تیایدا لە لوتکەدایە.
فنلندییەکان سادە و ساکارن، خۆیان هەڵناکێشن و شانازی ناکەن بە پێشکەوتنەکانیانەوە. کاتێک هەڵسەنگاندنی نێودەوڵەتی بۆ فێربوون و پەروەردە دەکرێت و فنلندا دەچێتە پلەی یەکەم و دەگات بە لوتکە، فنلندییەکان بە گوێی یەکتریدا دەچپێنن، تۆ بڵێی هەڵەیەک نەکرابێت وا ئێمە گەیشتووین بە پلەی یەکەم و لوتکە؟

لە یەکبوونی فێربوونەوە، بۆ تاکگەرایی فێربوون

هەمیشە لەسەر ئەوە جەختکراوەتەوە، کە یەک پێوەر هەبێت بۆ هەڵسەنگاندن و سەرکەوتنی فێرخواز، ئەو یەک پێوەرییەش لە ڕێگەی: تاقیکردنەوەکان، ئەرک دان بەسەر فێرخوازدا، پڕۆژەکان، ئەمانە هەموویان بۆ هەرچ فێرخوازێک وەک یەک وایە و یەک پێوەرە، ئەو فێرخوازە کوڕە یان کچە ئەبێت پەیوەست بێت بەو تەنها پێوەرەوە بە مسۆگەرکردنی پڕۆسەی سەرکەوتنی لە هەرچ قۆناغێک لە قۆناغەکانی خوێندنیدا، ئەمەش بۆیە وا دانراوە، لەسەر ئەو گریمانەیەی کە هەموو کەسێک وەک یەک وایە و هەمان توانا و بەهرەی هەیە، چۆن فێرخوازێک یان چەند فێرخوازێک لەم پێوەرە دەرباز دەبن و سەرکەوتن بەدەست دەهێنن کەواتە هەرچ فێرخوازێکی دیکە دەبێت دەرباز بێت لێی و سەرکەوتن بەدەست بهێنێت، دەنا سەرنەکەوتن و پلە و نمرەی نزم وەردگرێت، ئەمە پێی دەوترێت"یەکبوونی فێربوون"، یان "یەکگرتووی فێربوون".

بەڵام "فێربوونی تاکگەرایيانە"، لەسەر ئەو پرنسیپ و بڕوایە دانراوە، کە فێرخوازەکان، منداڵەکان، ئاستی جیاواز و توانای جیاوازیان هەیە، هەرچ منداڵێک بۆ خۆی جۆرێک توانای فێربوونی جیاوازی هەیە لە فێرخواز منداڵێکی دیکە، توانا و بەهرەی منداڵەکان وەک یەک نییە.
ئەم پرنسیپ و بڕوایەش، ئەوە دەکات بە ئەرکی فێرگە و مامۆستا و ڕاهێنەر، کە پلانی تایبەتی گونجاو و جیاوازیان هەبێت بۆ فێربوونی فێرخوازەکان، هەرچ فێرخوازێک، یان هەرچ کۆمەڵە فێرخوازێک، کە ئاست و بەهرە و توانایان جیاوازە، پلانی تایبەتی و جیاواز دابنرێت بە گوێرەی توانا و بەهرە جیاوزەکان بۆیان، واتا فێربوون لە گشتگیرییەوە بکرێت بە تاکگەرایی. "تاک" لەبەرچاو بگیرێت نەک

“گشت”.
سەیر نەبێت بەلامانەوە ئەگەر زانیمان، کە مامۆستای فنلندیی، بەردەوام دەبێت لە مامۆستاییدا لە هەمان پۆل و لەگەڵ هەمان فێرخوازاندا بۆ ماوەی پێنج قۆناغی خوێندن، کەچی فێرخوازەکان زۆر زیاتر لە باو و باپیرانیان فێر دەبن، کە بەم شێوازە نەیانخوێندووە و لەسەری ڕانەهاتوون.

چۆن ڕێژەی مانەوە و دواکەوتن و سەرنکەوتنی فێرخواز لە فنلندەدا نەما؟

توانا و بەهرەی فێرخواز لە چ پلە و ئاستێکدا بێت، مافی خۆیەتی لە پۆلدا هاوکاری و پاڵپشتی و ڕێنمایی لە مامۆستاوە وەربگرێت لە پۆلەکەیدا، بەم جۆرە ڕێژەی مانەوە لە پۆلێکدا گەیشتە دەگمەن و نەمان.
مانەوەی فێرخواز، بەم شێوەیە دروست دەبێت: فێرخوازێک وانەگەلێکی چەوپەی پێ دەدرێت و دەبێت بە ئەرک و قورساییەکی زۆرەوە بەسەر مێشکیەوە، واتا لە ماوەی چەند کاتژمێرێکا وانەگەلێکی تاقەتپڕوکێنی پێ دەدرێت. لەم حاڵەتەدا، فێرخواز بە یەک جار توانای حەوت وانە و حەوت مامۆستا و حەوت داواکاری نابێت، ناچار ڕوو دەکاتە هاوکاری و یارمەتی دەرەوەی فێرگە و پەنا بۆ مامۆستای تایبەت دەبات(مامۆستای تایبەت، هاوەڵی تایبەت، دایکی زیرەک، بەرتیل دان، دزیکردن و گەندەڵی، ساختەکردن و .. هەتا دوایی) بۆ ئەوەی توانای بەسەر ئەو هەموو ئەرکەدا بشکێت و فەریان بێت، خۆ ئەگەر پەنا بۆ ئەمانە نەبات ئەوە لەسەر کورسیە ڕەق و تەقەکەی خۆی بۆ ماوەی ساڵێکی تریش دەمێنێتەوە و چارەی گران دەبێت، بەوەی کە فێرخوازێکی تەمەڵ و دواکەوتووە.

مامۆستا و ڕاهێنەرە فنلندییەکان، وا سەیری مانەوەی فێرخواز دەکەن لە هەمان پۆلدا بۆ ساڵێکی تر، کە زوڵم و ستەمێکی گەورەیە لەیان دەکرێت چونکە ئەوە خراپی و گەندەڵی و فەشەلی ئیدارەی فێرگە و پەیڕەو و پڕۆگرام و میتۆدی وانە وتنەوە و مامۆستایە کە دەدرێت بەسەر فێرخوازدا. فێرخوازی ستەملێکراو تێدەشکێت و دەناڵێنێت بە دەست ئەم مانەوەیە لە پۆلەکەیدا، فێرگە و پەیڕەو و پڕۆگرام و مامۆستای فاشیل و گەندەڵیش پارێزراون و بە حساب سەرکەوتوو و سەربەرزن، وەلێ مەسەلەکە پێچەوانەیە، ئەمان فەشەلی خۆیان دەسەپێنن بەسەر فێرخوازدا.

درێژەی هەیە ...

به ژنه دزەكەی دیار مای خوا ناوی بردم .... چنوور نامیق (هەوست)

تازه شیعرم خەریكی داره داره بوو
ژنك هات و
یەكە یەكە كوچه و باخ و شار و دی نبەری شیعری من گەا
ناوی نام ژنه دزەكه
گوایه هەموو بەیانییەك بەتەنیشتی باخی پغەمبەرەوه رەت ئەبم
گرانی حەرام ئەم و
میوەی باخی حەبیب ئەدزم!
لەمانشتی یەك لە رژنامه ساواكان وای نوسیبوو
ئەو ژنه دزه روحسوكه
دەست ب كەلامی خوا ئەبا و
ئەیكاته ملوانكه شیعر و لەملی شەیتانی ئەكات
ئەو ژنه بەناو موسومانه نوسیبووی
خودا خاوەنداری نییه
كەچی بەخی بەناوی خودای جوانەوه
نەفرەتی لە شیعرم كرد و
به ژنه دزەكەی دیار ماڵی خوا ناوی بردم
ژنك بەسەبەته شیعرەكانم گوناهبار دەكا و
ئەت ئەمه كەلامی حەبیبه و تز بەدەستكارییەوه!
بدەنگ وەك شەو
سەلار وەكو خەونی مەیبو
سەبەتەی شیعرم ر ئەكەم
تا زەكاتی ئەو دانەی لدەربكەم چاویان به دی منەوه هەواسرابوو
كەچی ئەو لم ناگەت و ئە
بنی كەلامی خوا ئەكەم
" دت بن به دمەوه دەكات"1
گشت هەناسەم ئەپشكن
كفری شیرین2

روح و چاوم داگیر ئەکا و
فرمێسکی شەمس ئەزێتە روحی زۆر بەرزم
ژنێکی بەناو موسوڵمان
نەفرەتی لە شیعرم کرد و
بە ژنە دزەکەی دیار ماڵی خوا ناوی بردم
منیش بێدەنگ وەك سێبەری نیشتیمانە دزراوەکەم
سەلار وەکو خەونی مەیيو
سەبەتەی شیعرم ڕێ ئەکەم
تا زەکاتی ئەو دڵانەی لێدەربکەم چاویان بە دڵی منەوە هەڵواسرابوو
و
بۆ کەرکوکەکەم ئەگریان!

چنوور نامیق (هەڵوێست)

-______________

1- دێن بێن بە دێتەوە دەکە ن: لەشیعری ئەحمەدی شاملو
2- کفری شیرین: ڕۆمانێکە لە کتێبی چل ڕێساکەی عەشقی ئەلیف شەفەق
2019-5-30

چێتر … پشکێ ناکام

…. (ئەڵێن جارێکیان پیاوێکی دز کە دزی لە هەموو ئەهلی گەڕەک کردبوو ئەگیرێ ، ئەیبەن بۆ لای حاکم، حاکم هەموو دزی و حوکمەکانی بۆ ئەخوێنێتەوە ، بەڵام پێش هەر شتێ پێی ئەووترێت کە ئەبێ بەڵێن با کە چیتر دزی ناکا ، دزەکەش وەرەقەیێک ئیمزا ئەکا و ئەڵێ قوربان زۆر سوپاس من خواحافیز …حاکم ئەڵێ بۆ کوێ ؟ دزەکە ئەڵێ گەورەم بە قەبری ڕەحمەتی ئیتر دزی ناکام و ئەوتا بەشم ئیمزا کردوون ، حاکم ئەڵێ ئەی ئەو هەموەی کە دزیوتە کوا ؟!!)
حیکمەت لەم بەسەرهاتەیا ئەوەیە کە ڕێک وەک وەزع و هەڵوێستی بە ناو حکومەتی هەرێمەوە وایە ، کە وەعدی یاوە چیتر پارەی مووچە لرف لێ نەیا ، بەڵام پێمان ناڵێ ئەو هەموو داهاتەی زیاتر لە بیست ساڵی ڕابردوو چی لێ هاتوە و لە کام قاسە و کام بانک و بە ناوی کام لە ئەندامانی بنەماڵەوەیە..!! ئەمە جگە لەوەی نە لە سەغەتی و

نە لوتفی بە ناو حکومەتی هەرێمەوەیە کە چەن مانگەکە خەڵکی بەشخوراوی کەمێک گیرفانیان گەرم بەتەوە و مانگانە مووچە، کە مافی ڕەوای خەڵیانە وەرئەگرن ، بەڵکو ئەوە پابەن بوونی بەغایە بە گفت و بڕیاری خۆیەوە کە مانگانە مووچە بنێرێ لە بەرامبەریشا هەرێم نەک نەوت " ماستی هەولێر" یشی نەناردوە بە بەغا و پێی وایە ئیتر بەم " ئەبو جاسم" یە بەی ئەچێتە سەر و لەبیری چوو چەن ساڵێک پێش ئێستا لەسەر نە ناردنی نەوتی هەرێم بە بەغا هیچ مووچەیەک نەئەهاتە هەرێم و " ئەندازارییەکانی نەوت " چەن ئەیپاڵانەوە و داد و بێ دادیان بوو و سەریان کرد بە کەشی دەیان لا و کەس تا بەغا ئاوڕیان لێباتەوە کەچی هەر نەیان دووووت سەرەگەورە و هۆکاری سەرەکی ئەو وەزعە کە و چی بوو…ڕەنگە بەناو حکومەتی نوێنەری بنەماڵەی دەسەڵات وایان لە خەیاڵا بێ کە خەڵک ئیتر ڕاهاتوە لەسەر نەبوون و پاشەکەوتی مووچە ، بۆیە ئەگەر ئەمجارەش ئەم بەناوبەغا لەڕووی یاسایی و دەستوری و بڕیارەکانی پارلەمانی عێراق مووچە نەنێرێ ئەوە زۆر ئاساییە و بەخەڵک بڵێ نەفەستان درێژ بێ " وەک درێژ بوونەوەی حوکمی خۆیان" و ئەوا دیسان شەقڵنی و ئەوانەی چاویان بە کورد لە بەغا هەڵنایە مووچەی فەرمابەر ، خانە نشین ، کەس و کاری ئەنفال و شەهیدانیان بڕی…!! ئەم بەناو حکومەتە ئەوەنە لە ویژدان بێ بەشە چاوی تەنانەت لەسەر ئەو مووچانەیە کە ئەگاتە هەرێم و گەر کەشف بوونیان نەبێ ئەوانیش خۆشنەش ئەکەن و خۆیان ئەکەن بە کەڕەی شەربەت تا دەستیان ئەکەوێتە ڕوو جا ئەو کاتە لە پشتی مایکەکانەوە وەک دەستکەوتەکی حکومەتە بە دەستکەوتەکە باسی لێ ئەکرێ… ئەم بەناو حکومەتە ئێستا بەغا بەدەست خۆی نیە و ئیمزای کردوە کە مووچە بنێرێ، بەڵام باس لە ئیمزاکەی خۆی ناکا کە ئەبێ لەبەرامبەرا نەوت ڕادەستی ناوەند بکا ،دوو ئیمزا یەکەکیان حەڵاڵە و ئەوی تریان حەرام ، هەرچی داوا بکرێ لە هەرێم مەمنوعە و هەرچی پارەیەک بێتە هەرێم مەسموحە!!بەناو حکومەتی هەرێم لە قاڵیەک ئەچێ دەرگای کردنەوەی نیە پارەی لە دەربەنی ، کونەکی هەیە تەنها بە پارە تێکردن.. گەر پاساوی بەناو حکومەتی هەرێم ئەوەیە کە قەرزارە ، بە ئەبێ خەڵک و مووچەخۆرانی هەرێم و بەغا باجەکەی بدەن ؟، ئەی کاتێ بەناو سەرەکی بەناو حکومەتی هەشتەم هەر هەفتەی جارێک لە ئەنقەرە ئیمزای بەتاڵان بردنی نەوتی هەرێمی ئەکرد ، کەی لەگەڵ بوو جگە لە خۆی !نە بەغا و نە خەڵکی هەرێم نە لە بڕیار و نە نە بەشداری ئەو بەتاڵان بردنەی نەوتی هەرێمن کە جۆرێکە لە خیانەت ئابووری نیشمانی. .با بنەماڵە و کاربەدەستانی هەرێم پێمان بڵێن بەڵام تو قەبری ڕەحمەتی بە سەراحەت : ئەگەر ئەوەی هەرێم بەرامبەر بەغا ئەیکات پێچەوانە بوایە ، واتە ئەبوایە بەغا نەوتی بناردایە

و نەیناردایە چی رووی ئەیا و موعادەلەکان چۆن ئەگۆڕان ؟! لەو باوەڕیام بە سوپای پاسداران و جەندرمەی تورکی چارەسەریان بکردایە..

بنەماڵە و دەستەڵاتدارانی هەرێم لە بیریان چۆتەوە تا خەڵک ڕاپەڕینی نەکرد و" لەوديو سنوور" نەهاتنەوەو تا هەرێم نەبوو بە خاوەنی نەوت (خۆزگە قەت نەبوایە) وەزعیان چۆن بوو ؟ رەسمەکانی دوێنیان ماوە ، ئەو بۆینباخەی ئەمڕۆ ئەیبەستن گرانترە لە هەموو جل و بەرگی دووسەد کەسیان! کە خەڵک نارازی ئەبێ ئەڵێن " با هەڵپەڕن .." .. نەوتیش نایەن بەغا ، ئەو مووچەیەشی کە لە بەغاوە یەت بەشەکی ئەخرێتە گیرفانە شاراوەکانی کەواکانیان ..داهاتی گومرگ جنۆکە ئاسا کەس نایبینێ..ڕۆژی دەیان کەس ئەبنە قوربانی خراپی رێگا و بانەکان" ئەم خراپ بوونە شمولی بلە و بارزان ناکا" گوایا بودجە بەش ناکا..بەڵام ئاهەنگی دەرچوونی کوڕی بەرپرسەک لە سویسرا بە مەلایین دۆلار تەواو ئەبێت..!!جا نازانین پارەی ئەو ئاهەنگە لە کام فەقەرەی کام وەزارەتەوە خەرج کراوە ؟ ....

بەرپرسیارەتی مانەوەی ئەم دەسەڵاتە لە ئەستۆی خەڵکایە ، چونکە دەمێکە دەست لە حیزبەکان شەراوون ، ئیتر خەڵک خۆی بڕیار ئەیا ئەگەر بارانی ئازادی باری ئەمان" چەتر" هەڵئەگرن یا نا…!!!

پشکۆ ناکام